R. P.

ANTONII

RVVIO RODENSIS,

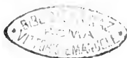
DOCTORIS THEOLOGI
SOCIETATIS IESV,
Sacræ Theologiæ
Professoris,

COMMENTARII IN LIBROS Aristotelis Stagiritæ de Cælo, & Mundo: vnà cum dubiis, & quæstionibus in Schola agitari solitis.

NVNC PRIMVM IN GALLIA EDITI.

LVGDVNI,
SVMPTIBVS IOANNIS PILLEHOTTE;
sub signo Nominis IESV.

M. DC. XXV.
CVM PRIVILEGIO.

ILLVSTRISSIMO D. D. LVDOVICO DE VELASCO, SANCTI IACOBI EQVITI, SALINARVM Marchioni, & Regij Indiarum Senatus Præsidi dignissimo.

SApientes illi, quibus olim è Lycæo in superûm domos scandere cura & studium fuit, cùm viderent cælestes orbes ipsa magnitudine penè immensos, certis semper, & perpetuis itineribus circumuehi, hominem finxêre, qui cùm in cælorum medio supinus decũberet, capútq; in Polo Antarctico, pedes in Arctico haberet, dextera tamen vniuersam illam machinam rata & iugi vertigine circumuolueret. En, Illustrissime Princeps, si anteacta vitæ tuæ res præclarè gestas, si magistratus eximios, si maiorum nobilitatem nulli secundam expendamus, germanum planè & verum tui ipsius symbolum: cùm enim genus regium ab illustrissima Comitum stabuli, apud nostrates familia deducas, supra terræ filios non modicùm in cœlum assurgis, proauitámque nobilitatem ipsis astris vix terminas: hanc per tot rerum discrimina, per casus varios excelsiorem efficis, dum Salmanticensem Academiam studiis tuis illustras, dum Germaniam, Angliam, Belgium, & Italiam, primis tuæ militiæ rudimentis nobilitas, dum clarissima apud magnum Hetruriæ ducem legatione fungeris, dum Mexicanas prouincias victricibus armis in pacem redigis: sed post tanta virtutum tuarum præludia dignum erat, vt reipublicæ molẽ, & vagos terreni huius cæli orbes in communem vtilitatem moueres. Hinc factũ vt prudentissimus Hispaniarum Rex Philippus Secundus te vtrique polo præfecerit, dum modò nouæ Hispaniæ Proregẽ, modò Peruanæ Prouinciæ constituit: sic polos Arcticum & Antarcticum complexus, in morẽ illius Peripatetici hominis vtrũque polum gladio rexisti, prudentia moderatus es: sic ipse immotus, & penè decumbens vastas illas regiones æquali, & iustissimo motu ad nutum Regis tui, ad populorũ salutem mouisti. Nec his tantis terminis virtus tua circunscripta est, sed tertiò maximus Rex noster Philippus Tertius te eiusdem no-

uæ Hispaniæ Proregem creauit, quod tibi iure veluti hæreditario debebatur: profuit enim eidem nouæ Hispaniæ genitor tuus, nullis non sapientiæ bellíque laudibus insignis D. *Aloysius de Velasco, & rebus eam præclarissimis domi bellique gestis illustrauit, cuius merita cùm tu nouo quodam auctario compleres quodammodò, & perficeres, ne tantæ virtuti deesset, te munificus* Rex, *Salinarũ Marchionatus titulum multis tuarum virtutum titulis adiunxit, &* Regio *Indiarum* Consilio *Præsidem designauit, vt quas pedibus regiones obieras, & armis defenderas, nunc consilij tui æquamine, directione, imperio tuearis, sic vtrunque polum mouens, sic omnibus salutem recto cælestis prudentiæ motu inuehens, veri illius Peripatetici, sed ficti hominis effigiem nobis expressisti.*

Sed quorsum hæc ad nostri Philosophici libri dedicationem? Planè nulli aliena videri debent, si librum hunc, posthumam Patris Antonij Rubij *prolem esse consideret: ille enim à primo tui Mexicani regiminis exordio, tibi semper à consilio, semper in deliciis: nec annorum progressu mutuus iste inter vtrunque amor consenuit, sed vegetiori ætate adoleuit in dies, dum tantum virum Indicis rebus gerendis* Prorex *admisces, dum sacris eius concionibus frueris, dum mira sacram* Theologiam *docentis eruditione pasceris, & magni Pompeij æmulus nostri Philosophi Aulam* Præses *ingrederis, sic cum florentissima illa* Mexicana Academia *emerito* Patri *post diuturnos in re literaria expensos labores, post susceptam fœlicibus auspiciis innumeram & sapientissimam sobolem rudem donare, &* Doctoris *gradum gratis impertiri voluit. Tu coram, nouo præsentiæ tuæ honore eius honores cumulasti, tu solitos amici in Theologica palæstra congressus præsidio tuo fouisti, suspexisti, veneratus es (haud ignota loquor, sed quæ ipsismet oculis vidi, suspexi & miratus sum.) Quem verò tunc* Mexicana *illa* Academia *patrem agnouit, nunc* Complutensis, *quæ illum genuit, aluítque fœliciter, in iuniorum fratrum magistrum adsciscit, & quam nutrix prouida tenero alumno doctrinam infuderat, ad posterorũ vtilitatem à sene nouo fœnore auctam vendicat, & totius* Philosophiæ *præceptorem alumnis suis proponit. Quódque magis mirere, cùm ex præscripto supremi Senatus primum interpretata esset huius* Auctoris *librum, posteriores sua sponte tum ob perceptum emolumentũ, tum spe maioris vsuræ, exultans suscepit, hausit, arripuit; vt sic saniori veræ* Philosophiæ *lacte adolescentes, sensim solidam doctrinam imbibant, & ad sacratiora* Theologiæ *adyta aptiores se præparent. Amici igitur demortui rediuiuam sobolem vix ab ipsius funeribus raptam, debito humanitatis tuæ præsidio foue, & vix spiranti animum,*

mum, succum, sanguinem infunde; sic enim fiet, vt & iuuentuti Complutensi Magistrum, & Philosophis Doctorem, & tuo Antonio Rubio honorem solitum restituas, nouisque Societatem nostram, immò tot titulis tuam, beneficiis deuincias, cui semper in confesso erit, licèt à te possit nouis affici muneribus, non tamen nouum inde ad gratitudinem cumulum accessurum: celsitudini enim tuæ, & maxima debet & innumera, quæ nulla temporum iniuria, nulla posteritas, à præsentis, à futuræ Societatis memoria delebit.

Franciscus de Figueroa.

APPROBATIO.

PErlegi hos sapientissimi Patris ac Doctoris Antonij Rubio è Societate IESV, *Commentarios in lib. Arist. de Cælo, & Mundo*, ex supremi Senatus præscripto: in quibus nihil offendi orthodoxæ fidei, aut bonis moribus aduersum: quin opus esse putaui dignum tanto viro, & incepto labori apprimè germanum in discurrendi subtilitate, inueniendi fœlicitate, vrgendi viuacitate, & styli tandem maiestate: Opus sanè non Philosophis tantùm, sed Theologis etiam in doctrina D. Thomæ versatis perquàm vtile. Et vt aliis hucusque operibus Complutensis Academiæ, quin, & vbique gentium iuuentutem enutriit bono lacte doctrinæ, hoc demum labore vegetam reddet ad vlteriores quasque disciplinas, quocirca præsentes Commentarios iudico typis, & cedro dignissimos. Datum Compluti 6. Idus Aprilis, anno Domini 1615.

Doctor Tribaldos.

Permissio P. V. Prouincialis Societatis IESV *in Prouincia Lugdunensi.*

MIchaël Coyssardus, Vice-Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi, permittit ad sex annos proximos Ioanni Pillehotte typis mandare, ac vendere P. Antonij Ruuij Rodensis, eiusdem Societatis, *Commentarium in libros Aristotelis de Cælo, & Mundo*, idque iuxta Priuilegium Regum Christianissimorum Henrici III. die 10. Maij 1583. nec non Magni Henrici IV. 20. Decemb. 1606. atque etiam Ludouici XIII. iam regnantis, 14. Februarij 1611. eidem Societati concessum, quo Typographis, & Bibliopolis omnibus prohibetur, ne quis libros ab eiusdem Societ. Hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimant, vel imprimi curent. Lugd. 17. Cal. Februarij, Anni 1616.

M. Coyssardus.

INDEX

TRACTATVVM ET QVÆSTIONVM, quæ in his libris Aristotelis de Cælo & Mundo continentur.

Quæstiones proœmiales & primi libri.

Quæst.

Quæstiones secundi libri.

Quæst.

FINIS.

IN LIBROS ARISTOTELIS DE CÆLO.

PROOEMIVM.

PVS hoc Ariſtotelicum de cœlo & mundo, quod noſtris commentationibus illuſtrandum ſuſcipimus, partem quandam eſſe totius naturalis Philoſophiæ, perſpicuum eſt, & in reliquis noſtris Philoſophiæ libris oſtenſum. Etenim cùm naturalis eadem Philoſophia in explicanda natura entis mobilis vniuerſaliſſimi verſetur, & libri iſti partem eiuſdem entis mobilis explicandam ſibi aſſumant, iure optimo partem eiuſdem ſcientiæ appellantur; non quidem primam, quia prima conſideratio entis mobilis ea eſſe debuit, quæ circa primum, quod de eo occurrit conſiderandum, verſatur, & id quidem certum eſt, non eſſe peculiare aliquod ens mobile, ſed vniuerſalem rationem principiorum, ex quibus conflatur, & cuius notitiam tradidêre phyſicorum libri, & propterea primam Philoſophiæ partem, vocari debuerunt; ſed poſt illam primam opus hoc ſecundum tenet locum, vt ex proprij ſubiecti, propriæve materiæ (circa quam verſatur) expoſitione conſtabit.

Quodnam ſit huius operis ſubiectum.

QVæſtio intelligitur de ſubiecto adæquato comprehendente omnia, quæ tractantur in ſcientia, à quo certum eſt ſpeciem ſumere; non de principali, quod ſemper eſt præcipua pars eius, vt conſtat in omnibus ſcientiis: maximam verò rationem dubitandi præbuit multitudo, atque diuerſitas rerum, de quibus diſſeretur in his libris: nam in primo mundus, ſeu vniuerſum, & proprietates eius conſiderantur: in ſecundo ſo-

lum cæleste corpus: in tertio, & quarto elementa. Hæc igitur diuersitas rerum in diuersas quoque sententias abire coëgit antiquos Aristotelis interpretes. Nam Iamblicus, & Syrianus cum eo, quorum meminit diuus Thomas in proœmio huius operis, tenent, corpus cæleste esse subiectum eius. Quod probant ex inscriptione: nam apud Græcos inscribitur de cælo: sed inscriptio continet materiam totius operis; ergo corpus cæleste habet rationem completæ, seu adæquatæ materiæ, & subiecti totius operis. Secundò, quia subiectum scientiæ illud duntaxat esse potest, quod per se consideratur. Sed in his libris solùm consideratur per se corpus cæleste, de cæteris verò corporibus quasi per accidens agitur, nempe vt sub eo contentis, vel ad cognitionem illius conducentibus, seu influxum eius participantibus: ergo solum cæleste corpus erit subiectum huius operis.

Hæc tamen sententia improbabilis visa est D. Thomæ, & meritò, quia non consueuit Aristoteles, nec vllus scientiæ auctor maiorem partem scientiæ assignare rebus, non per se, sed per accidens solùm ab eo consideratis. Sed constat Aristotelem partem secundi libri, atque etiam tertium, & quartum integros solis elementis assignasse: ergo absurdum est dicere, quod non per se, sed per accidens ab eo considerentur, & solum cæleste corpus per se: præterea ab omnibus recentioribus reiicitur.

Secunda sententia est, quæ asserit, non solum cæleste corpus, sed elementa considerari per se: & cùm hæc omnia sint simplicia corpora, distincta à corporibus mixtis, subiectum adæquatum huius operis esse corpus simplex, sub quo comprehenduntur quatuor elementa, & cælum. Itaque subiectum huius operis iuxta hanc opinionem, est corpus simplex, vt mobile ad vbi. Hæc est opinio Simplicij in proœmio huius operis, quam sequuntur ibidem Conimb. & alij. Probant ex progressu huius operis: nam in 1. & 2. lib. eius agit Aristoteles de cælo, & in 3. & 4. de elementis: mixta verò sub ratione non seorsim considerari oportuit, sed ad eandem considerationem simplicium reducere, quia ad eosdem situs elementorum pertinent, & iuxta naturam elementi in eis prædominantis mouentur; vt quæ terrestria sunt, ad situm terræ, quæ äerea, ad situm aëris. Vnde sequitur sola simplicia corpora, in quantum ad proprios situs mobilia sunt, per se considerari. Deinde ratione: 1. quia euidens est, considerationem corporis simplicis, in quantum mobile est ad vbi, per se pertinere ad naturalem Philosophiam, & non est minus euidens, quòd in nulla alia parte, præter istam, hoc modo consideretur: ergo euidens erit ad hanc per se pertinere, & ex consequenti esse subiectum adæquatum eius. Secundò, quia si totum vniuersum dicatur esse subiectum, vt plures opinantur,

(ait

(ait Simplicius) sequeretur in his libris agere debere Aristotelem de omnibus partibus vniuersi, vsque ad animantia, & plantas, alioqui non poterit naturam eiusdem vniuersi explicare: cùm completa cognitio totius dependeat ex cognitione omnium partium. Sed constat, non de omnibus partibus vniuersi agère, sed solùm de quinque corporibus simplicibus, videlicet, elementis, & cælo: ergo non vniuersum, sed corpus simplex subiectum erit.

Tertia opinio est Alex. quem sequitur D. Thom. in procemio huius operis, asserentis, mundum seu vniuersum vt est compositum quoddam ex quinque corporibus simplicibus, tanquam ex partibus, videlicet cælo, & elementis, esse subiectum huius operis adæquatum, ipsa verò elementa considerari præcisè, vt partes: & videtur nobis probabilior, & magis ad mentem Arist. Probatur vtrunque, quia subiectum est, cuius proprietates considerantur in scientia: sed in hoc opere considerat Arist. proprietates mundi, seu vniuersi: ergo hoc erit subiectum. Probatur minor ex text. 4. huius libri, vbi promittit se acturum de natura vniuersi, & disputaturum, an sit finitum, vel infinitum, & ex text. 77. vbi ostendit esse vnum, & eodem text. 4. esse perfectum, & in fine eiusdem primi libri, atque etiam in 2. probat esse ingenerabile, incorruptibile, atque æternum, & tandem cap. 2. text. 5. eiusdem 1. libri asserit, se acturum de corporibus simplicibus, in quantum partes sunt, ex quibus vniuersum componitur: ergo hoc per se primò considerat, tanquam primarium, & adæquatum obiectum, corpora verò simplicia præcisè, vt sunt partes eius.

Argumentum primæ opinionis difficultate caret, nam maior planè falsa est, quòd inscriptio operis, vel scientiæ, continere debeat omne illud, quod per se consideratur ab ea, vel quod à tota materia accipiatur: sed sæpe ab vna aliqua parte principaliori accipi solet: & ita accipitur inscriptio huius operis à cœlo, tanquam à principaliori parte vniuersi per se primò, & adæquatè considerati. Ad 2. neganda est minor, quod de solo cælesti corpore disseratur per se in his libris, de reliquis verò corporibus per accidens: nam primaria, ac præcipua consideratio circa totum vniuersum versatur, & per se etiam considerantur elementa tanquam partes eius.

Ad primum verò opinionis secundæ respondeo, ex progressu Aristot. in his libris solùm haberi posse, quòd consideret per se corpora simplicia, non tamen propter se, sed propter vniuersum, ad quod constituendum per se ordinantur: hoc est ergo per se, primò, & adæquatè consideratum, corpora verò simplicia, tanquam partes eius: partium autem rationem habent, ratione si-

tus, quem in vniuerso eis natura tribuit, & ad quem mouentur; quare idem est considerari, vt mobilia ad proprium vbi, vel locum, ac considerari tanquam partes vniuersi, quod sub eadem ratione constituere patet.

Secundum verò argumentum solùm probat, quòd simplicia corpora in quantum mobilia ad vbi per se considerentur in hoc opere, quia hoc modo sumpta, partes sunt vniuersi, primò, & adæquatè considerati, ex quo non habetur, quòd obiectum eius sint, sed solùm quòd sint obiecti partes. Ad 2. neganda est consequentia, quòd agere debeat Arist. in hoc opere de omnibus corporibus mixtis vsque ad partes: quia sola simplicia corpora sunt partes per se primò constituentes vniuersum, in quantum ordinantur secundùm situm in eo, mixta verò, quasi secundariæ partes censeri possunt, quas primariæ comprehendunt, quia eis præbent situm in vniuerso; cùm constet ad situm prædominantis elementi pertinere, & ad locum eius moueri naturaliter.

Ex his colligitur 1. opus hoc proximè post libros Phys. collocandum esse, quia vniuersum, de quo agit, omnia ferme, de quibus disserunt cæteræ partes, continet. Quare statim post vniuersalia principia omnium naturalium corporum explicari debuit. Secundò, intelligitur dignitas eius, nam præter animam, & animata corpora (simplicibus absque dubio digniora) primum locum tenet inter partes Philosophiæ; cùm digniora sint corpora, ex quibus vniuersum componitur, præsertim cælestia, vt per se est manifestum. Intelligitur 3. quanta nobis proueniat vtilitas ex opere hoc, vel certè ex notitia, seu cognitione vniuersi: nam cognitio cùm primis horum corporum (præsertim cælestium, vt pote nobilissimorum) cognitio quoque effectuum in his omnibus inferioribus ex influxu eorum prouenientium rationali creatura dignissima est, valdéque vtilis ad Dei notitiam consequendam, propriásque dirigendas operationes.

Totius operis diuisio.

Diuisio huius operis trimembris est, nam licèt quatuor libris fuerit ab Aristotele ordinatum, atque distinctum, tria tantùm in eis docet; in primo quidem naturam vniuersi, & partes, quibus componitur, in vniuersali explicans, atque etiam proprietates in particulari. In secundo præcipuam eius partem, nempe cæleste corpus, variósque motus, atque virtutes, & influentias. In tertio, & quarto agit de elementis, & eorum motibus.

Diuisio primi libri.

Primum tandem librum in tres alias partes sic possumus distribuere: vt in prima ostendat Aristoteles vniuersum perfectum esse quinque corporibus constitutum; nam præter quatuor

tuor consueta elementa, quæ suis rectis motibus sursum, ac deorsum mouentur, quintum aliud ponendum esse probat alterius naturæ, cui non motus rectus, sed circularis naturaliter conueniat. In secundo ostendit mundum, & numero, & magnitudine finitum esse, ita vt neque vllum corpus actu infinitum compleatur, neque plures sint mundi, sed vnus duntaxat: & tandem ingenerabilem, & incorruptibilem, neque initium durationis habuisse, neque finem aliquando habiturum.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

Scientia de natura ferè plurima videtur circa corpora, & magnitudines, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite primo, est ostendere, vniuersum esse perfectum. Diuiditur autem in duas partes: in priori quædam præsupponit, & probat, ex quibus in posteriori concludit intentum. Primum suppositum vniuersalissimum est, videlicet naturalem Philosophiam maxima ex parte versari circa corpora, & magnitudines, & eorum proprietates: corpora scilicet prædicamenti substantiæ, & magnitudines prædicamenti quantitatis, quia Philosophia naturalis versatur circa naturam, vel ens naturale: sed corpora, & magnitudines sunt entia naturalia, aut secundùm naturam: ergo versatur circa hæc. Vnde etiam sequitur ad eandem Philosophiam pertinere, quòd de vniuerso probet perfectum esse, cùm sit corpus naturale, atque ex naturalibus corporibus compositum.

Cætera, quæ præsupponit, particularia sunt, & tria: primum est definitio continui, quòd sit diuisibile in semper diuisibilia, quæ definitio materialis vocatur, quia per eam explicatur continuum secundùm partes integrantes, quæ sunt quasi materia eius; illa verò, quam assignauit Aristoteles ipse 5. lib. Physicorum, nempe continuum est, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, formalis dicitur; quia modi vnionis, quibus vniuntur partes, & vocantur indiuisibilia earum, quasi forma sunt eiusdem continui, vt talis, cùm continuitatem eius constituant. Secundum præsuppositum est, quòd corpus sit omniquaque seu omni ex parte diuisibile, hoc est, diuisibile secundùm omnem dimensionem, quod sic probat: linea est diuisibilis secundùm vnam dimensionem longitudinis: superficies secundùm duas, longitudinis, & latitudinis: corpus secundùm tres, longitudinis, latitudinis, & profunditatis: sed præter has dimensiones nec datur alia, nec probabilis est, quòd

fusiùs probat Aristoteles: ergo corpus est diuisibile, secundùm omnem dimensionem, & ideò omni ex parte diuisibile.

Ex his probat iam intentum, nempe vniuersum esse perfectum quid in sua specie, & ordine. Primò quidem ex eo, quòd est corpus, quia corpus est perfectum quid, cùm complectatur omnem dimensionem: sed vniuersum est corpus, immò ex quinque corporibus compositum: ergo est quid perfectum. Secundò, nam corpus, quod nec est pars alterius, nec ab eo continetur, aut circunscribitur, perfectum quid est, cùm careat imperfectione partis, & limitatione circunscribentis: quod enim ab alio circunscribitur, quasi limitari ab eo censetur; sed vniuersum continet omnia corpora, & à nullo continetur, vt per se patet: ergo perfectum quid est in sua specie, & ordine rei corporeæ.

QVÆSTIO VNICA.

An mundus perfectus sit, vt decernit Aristoteles.

EX tribus præsertim (omissis aliis) ostendi potest, mundum non esse perfectum, vt contendit Aristoteles. Primò ex diffinitione perfecti, ab omnibus admissa, videlicet perfectum est, cui nihil deest; ex iis saltem, quæ suæ naturæ conuenire apta sunt, eique debita; sed mundo desunt plura, quæ suæ naturæ conuenire apta sunt: ergo imperfectum quid esse censebitur. Minorem probo, quia mundus est vniuersum quoddam, ad cuius vniuersalem rationem pertinent in primis omnes gradus essendi, atque etiam species omnes possibiles, atque indiuidua, in quibus iidem gradus essendi subsistere apti sunt: sed constat, pluribus carere speciebus, atque indiuiduis sub eisdem gradibus essendi comprehensis, quæ à Deo fieri possunt: nam sub quolibet gradu essendi naturaliter potest Deus plures species condere, vt sub gradu essendi incorruptibilium corporum, plures cælos numero, atque specie diuersos, & pariter sub reliquis: ergo multa desunt huic mundo ei conuenire apta, & propterea perfectum esse non potest. Cui adiungi potest proprietas illa mali ab omnibus admissa, videlicet ex quocunque defectu consurgere: sed mundus plures defectus habet, vt monstra, & peccata: ergo malum erit simpliciter, & ex consequenti imperfectum. Nec soluit argumentum vulgaris responsio, quod ex his defectibus consurgit mira quædam varietas, maiorem perfectionem eidem mundo conferens, quàm sine his haberet. Nam contrà hoc est, quòd longè perfectior foret mundus sine his, vt constaret, si in primo statu innocentiæ duraret homo, & abessent peccata, quibus non solùm deordinatur homo à suo

fine,

fine, sed etiam suo modo reliquæ creaturæ, nam malus vsus earum quandam deformitatem eis conferre notum est. Secundò, quia mundus ex vna parte caret perfectioribus modis essendi creaturarum, nam spiritualia, vt Angeli, extra mundum esse censentur, cùm sub gradu essendi corporeo non comprehendantur. Vnde superhumanas mentes eos vocat D. Dionysius 5. cap. de cælesti hierarchia, quasi extra mundi ordinem consistentes, sed modi essendi censentur quasi partes essentiales eius: ergo aliquo ex eis carens mundus non erit perfectus. Ex alia verò parte multa habet superflua, qualia sunt mixta omnia, quibus carebit post diem iudicij, & sine quibus non erit minus, sed magis perfectus: nam quòd perfectiorem statum tunc habiturus sit, docent sancti Patres, & ex sacra pagina id colligunt. Et tertiò tandem probatur, quia rationes Aristotelis, quibus probauit vniuersum esse perfectum, nullius momenti sunt: ergo fundamento carebit id affirmare. Probatur antecedens: nam ratio prior eius est, quia corpus est perfectum quid, cùm sit diuisibile secundùm omnem dimensionem, nempe longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ergo vniuersum ex corporibus constitutum perfectum quid erit. Sed quàm friuola sit hæc ratio, constat: nam si hoc sufficeret ad perfectionem, etiam foret perfectum, quamuis confusè, & sine ordine haberet eadem corpora, quæ nunc habet, quia corpus esset, & ex corporibus constitutum. Ratio etiam posterior inefficax est, quòd vniuersum sit perfectum, quia à nullo continetur, nam locus non continetur ab alio, & est quid imperfectum.

His tamen non obstantibus dicendum est, vniuersum esse perfectum, non quidem absolutè, quia nulla creatura potest hoc modo esse perfecta, sicut nec potest carere imperfectionibus, in ratione ipsa creaturæ necessariò inclusis, sed in suo genere, & gradu, eo videlicet modo, quo creatura perfecta esse potest, si habeat quidquid naturæ suæ debitum, atque conueniens est.

Quod probatur 1. ex verbis sacræ paginæ Gen. 1. vbi postquam Deus vniuersum condidit, quasi actu quodam reflexo (nostro modo intelligendi) opus suum respiciens approbauit illis verbis: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*: quasi dixerit consummatum, atque in suo ordine perfectum esse. Probatur etiam ratione, quia illud est perfectum in suo genere, & ordine, cui nihil perfectionis suæ naturæ debitæ, atque congruentis deest: vt homo vel Angelus perfecti dicuntur, si nihil debitum, aut congruens naturæ humanæ, aut angelicæ eis desit. Sed vniuerso nihil deest naturæ eius debitum: ergo in suo ordine perfectum censetur. Minorem probo, quia perfectio essentialis totius consurgit ex perfectione partium essentia-

lium,debito modo ordinatarum, & perfectio ſubſtantialis, ſeu integralis ex partibus integrantibus, quas eadem natura poſtulat;ab eſſentia verò ſic perfecta emanant proprietates, aut paſſiones eidem naturæ debitæ, & ſuo modo accidentia, ſpectantia ad ornatum: ſed hæc omnia habet vniuerſum: ergo perfectum cenſeri debet.Probo iterum minorem, quia partes eſſentiales vniuerſi ſunt omnes modi eſſendi per genera, & ſpecies diſtributi,& in earum indiuiduis ſubſiſtentes. Quos vniuerſum continere manifeſtum eſt, cùm non ſint alij modi eſſendi excogitabiles,præter eos,ex quibus prædicamentum ſubſtantiæ,& nouem accidentium coaleſcunt, ſub quibus genera omnia, ſpecies,& indiuidua, continentur,& conſequenter eorum proprietates,& accidentia,vt modi eſſendi corporeæ ſubſtantiæ, & ſpiritualis corporum ſimplicium, atque mixtorum, viuentium & vitæ expertium,modi item eſſendi naturæ ſenſitiuæ, atque inſenſibilis,& tandem modus eſſendi naturæ rationalis, cum proprietatibus, & accidentibus omnium. Ex quibus nouem prædicamenta accidentium conſtituuntur, & hæc ſunt quaſi partes materiales vniuerſi: forma verò cenſetur eſſe debita ordinatio horum omnium,quam non eſt minus notum habere inter ſeſe: nam hos omnes gradus eſſentialiter ſubordinatos eſſe conſtat, genera etiam, atque ſpecies, per quæ diſperſi ſunt, & ſingulis ſpeciebus ſubordinantur indiuidua, à quibus participantur, & in quibus ſubſiſtunt. Proprietates verò, & accidentia eiuſdem generibus,ſpeciebus, & indiuiduis,à quibus emanant,atque dependent,& ſuſtentantur;negari ergo non poteſt,vniuerſum habere quidquid perfectionis eſſentialis, ſubſtantialis, & accidentalis,materialis, & formalis, poſtulat natura eius, & ex conſequenti, quòd ſit in ſuo ordine, & gradu perfectum, vt Ariſtot. cap. præſenti docet, & tenet cum eo communis conſenſus SS. Patrum,Scholaſticorum,atque Philoſophorum.

Ad primum argumentum neganda eſt minor, quòd vniuerſum careat ſpeciebus, & indiuiduis, quæ poteſt Deus efficere: nam licèt ei plura ex his addere poſſit, non ſunt tamen ei debita neque neceſſaria, quia ad finē cuius gratia illud condidit,& ad effectus, pro quibus præſtandis conditum eſt, ſufficiunt ei ſpecies, & indiuidua,quæ habet, per quem omnes gradus eſſendi ſufficienter manifeſtantur. Ad aliud verò, quod de defectibus additur,fatemur eos habere,ſed negamus,ita ab eis infici,vt imperfectius reddatur,ac foret, ſi eis careret:nam huiuſmodi defectus duplices ſunt, naturales, & liberi, & de naturalibus notum eſt,occaſionaliter perficere vniuerſum,nam bona quæ ſunt in vniuerſo,pulchriora ex eorum comparatione apparent, & ex vtriſque mira quædam varietas conſurgit, qua careret vniuerſum

sum eis orbatum. De defectibus autem liberis non est minus manifestum, nam etsi vitia, & peccata in se,& per se mala sint, multis virtutibus exercendis occasionem præbent, vt vindicatiuæ iustitiæ,patientiæ,& misericordiæ Dei,quæ etiam magis vitiorum comparatione splendet.Et quamuis aliis bonis occasionem non præbuissent, id sufficeret profectò, quòd iuxta D. Thomæ, & aliorum sententiam, valde probabilem, bono quodam infinito careret mundus, nisi peccata adessent, nempe Christi incarnatione, per quam Deum nostrum verum hominem habemus, & veram vniuersi partem,à qua plus decoris accipit,quàm à cæteris omnibus speciebus, & indiuiduis.Vnde fit maiorem longè perfectionem habere post peccatum,quàm habuisset,si status innocentiæ duraret: præterquam quòd hìc sermo est de perfectione vniuersi in esse naturali,non in esse morali.Ad secundum neganda est maior,quòd mundus careat gradu essendi rerum spiritualium; nam licèt Angeli non sint partes mundi elementaris, sed quibus mediis plura ad eum spectantia administrentur à Deo, sunt tamen partes vniuersi, de quo præsens controuersia procedit ad plura se extendens, & omnes gradus essendi complectens. Ad aliud verò, quod de mixtis additur, negamus, quòd superflua sint, immò in suo gradu essendi, & ad humanos vsus pro statu præsenti necessaria.In posteriori verò statu, videlicet post iudicium cessabit posterior hæc necessitas conditione hominis(cuius gratia facta sunt)variata, & sufficiet gradum essendi eorum in specie humana permanere.

Ad tertium respondeo, vtrunque argumentum Aristotelis probabile tantùm esse, & quasi congruentiam quandam; nam si corpus in suo ordine quantitatiuo perfectum quid est, quia continet omnes dimensiones, sic vniuersum ex corporibus compositum, & omnia corpora continens, perfectum in suo genere erit,omnia verò continere intelligit ordinata, atque disposita,vt postulat natura eorum: quare non sequitur perfectum fore,etiamsi confusa quadam ratione ea contineret.Ratio etiam posterior duo assumit,primum, quòd omnia contineat vniuersum,ordinata quidem, & à nullo contineatur. Ex quibus probabiliter sequitur esse perfectum, sed ratio à nobis adducta in eisdem argumentis Aristotelicis virtute contenta efficax est. Ratio posterior etiam vnum præsupponit, nempe quòd vniuersum omnia contineat iuxta eorum naturas ordinata, & aliud assumit,quòd à nullo contineatur, ex quibus satis probabiliter sequitur,quòd perfectum sit.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

De his autem, quæ secundùm speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus,&c.

Expositio textus.

OStenso in 1.capit.quòd vniuersum sit perfectum, incipit in hoc 2. agere de partibus eius, & primò de cælo, tanquam de perfectiori, de quo primò ostendit, quod sit in rerum natura. Diuiditur autem in duas partes, in priori quædam præsupponit necessaria ad id probandum, in posteriori id probat quinque argumentis.

Primum præsuppositum est, corpora omnia moueri motu locali,nam cùm natura constent, quæ principium motus localis est, necessariò debent moueri tali motu. Secundò præsupponit motum localem in communi triplicem esse, nempe circularem, quo mouetur corpus ab eodem in idem, hoc est, in eodem loco,vel spatio circumuoluitur, & rectum,quo mouetur ab vno in alterum locum, & isti quidem sunt motus simplices, sed tertius,quasi ex vtroque mixtus,vel compositus est,vt motus papyri,aut alterius rei, quæ hac, & illac mouetur, & non à determinato in determinatum locum. Probat verò motus simplices in communi duos tantùm esse,videlicet,circularem,& rectum;aut spatia, seu magnitudines, per quas fiunt motus simplices,duæ tantùm sunt,nempe circularis, & recta: sed in particulari sunt tres,quia rectus diuiditur in motum deorsum, & in motum sursum.

Quibus præsuppositis probat, quòd præter quatuor elementa,ponendum sit quintum corpus simplex, quinque argumentis.Primum est, omnis motus simplex conuenit naturaliter alicui corpori simplici, sed circularis motus est simplex, & non conuenit elementis; ergo præter quatuor elementa dari debet aliud corpus simplex,cui naturaliter conueniat.Secundum, motus circularis conuenit cælo naturaliter,seu violenter,si naturaliter ei conuenit, cùm elementa habeant proprios motus naturales,sursum, vel deorsum, & vnum corpus vnum tantùm motum habere possit, sequitur cælum elementum esse non posse: si violenter ei conuenit, & non est corpus distinctum ab elementis, cuilibet elemento erit duplex contrarium, scilicet motus sursum,aut deorsum,& circularis, cùm tamen vnum plura contraria non habeat.

Tertium, nobilior motus, & natura prior cæteris, nobiliori corpori debet conuenire : sed motus circularis est nobilior,

lior, ac prior natura cæteris motibus, vtpote per lineam perfectiorem factus: ergo priori, ac nobiliori corpori, quàm elementis, debet conuenire.

Quartum, motus circularis naturaliter non conuenit elementis, cùm ex propria natura moueantur motu recto sursum, aut deorsum: ergo conuenit eis præter naturam: sed motus conueniens alicui corpori præter naturam, non potest non alteri naturaliter conuenire: ergo præter illa datur quintum corpus simplex, cui conueniat motus circularis.

Vltimum argumentum, euidens est dari in rerum natura motum circularem, & simplicem, vel ergo datur corpus, cui sit naturalis, vel non: non dari repugnat, quia cùm motus circularis sit perfectissimus, alicui corpori naturaliter accommodari potest, & cùm sit perpetuus, vt 8. libro Physicorum probaui, non potest conuenire alicui violenter, quia violentum non est perpetuum, ergo necesse est naturaliter conuenire alicui corpori, quod cùm non possit esse aliquod ex elementis, necesse est quintum aliud corpus præter illa ponere, cui naturaliter conueniat, & quod longè perfectioris naturæ sit cæteris omnibus corporibus sublunaribus.

QVÆSTIO I.

An diuisio motus in rectum, circularem, & mixtum, ab Aristotele tradita, sit adæquata.

ADnotandum est, simplicitatem vel compositionem motus desumendam esse ex simplicitate lineæ, seu spatij, aut contrapositione eiusdem, & ex simplicitate, aut contrapositione principij motiui: linea verò simplex mathematicè sumpta, si recta sit, ita definienda est, *Quæ ab vno ad aliud punctum, quàm breuissimè pertingit.* Circularis verò, *Cuius omnes partes ab aliquo vno puncto æquè distant.* Mixta autem erit, *quæ inter duo puncta non omninò breuissimè extenditur.*

Potentia autem motiua simplex ea est, quæ per se ad vnum tantùm locum, seu vbi inclinat: potentia mixta, seu composita, quæ ad loca vel vbi diuersa tendit. Iuxta hæc igitur sic definiri debet motus simplex: *Qui fit à simplici virtute, seu potentia motiua physica super magnitudinem seu spatium simplex.* Motus verò mixtus: *Qui fit à virtute motiua mixta, seu composita, per spatium, vel magnitudinem, aut lineam compositam.*

Sensus igitur quæstionis talis est, an motus localis naturalis, vt distinguitur à motu progressiuo, & solùm conuenit corporibus non viuentibus, rectè, & adæquatè sit diuisus ab Aristotele in tria illa membra, nempe, rectum, circularé, & ex vtro-

que

que mixtum. Et videtur, non esse bonam diuisionem, quia præter hos tres motus dantur alij non comprehensi sub eis, nec ad eos reducibiles: ergo non est adæquata, nec bona diuisio. Antecedens probo ex tribus; nam si portio aliqua ignis, vel terræ proiiciatur ab Oriente in Occidentem per lineam rectam, talis motus non erit rectus, quia nec est motus sursum, nec deorsum (in quos adæquatè diuiditur motus rectus ab Aristotele hoc loco) cùm nec sit à medio, seu à centro, nec ad medium, seu centrum tendat. Præterea, si portio aëris moueatur à concauo Lunæ vsque ad proprium locum, seu sphæram per lineam rectam, talis motus, cùm sit simplex, non est circularis, vt per se patet; sed neque rectus, cùm nec sit à centro mundi, nec ad idem centrum tendat; ergo sub hac diuisione non comprehendetur. Et tandem, si formica moueretur in circulo iuxta centrum terræ, talis motus non esset mixtus, quia fieret æqualiter circa medium; sed nec simplex, cùm esset corporis mixti, ergo nec potest comprehendi sub aliquo membro huius diuisionis.

His tamen non obstantibus, tenendum nobis est, diuisionem ab Aristotele constitutam bonam esse, & adæquatam; ita sentiunt omnes eius interpretes, capite præsenti. Alexander, Simplicius, Themistius, Albertus Magnus, D. Thomas, atque etiam D. Damascenus in sua Physica, capite 6. Et probatur hac ratione: motus naturalis propriè sumptus, hoc est, immediatè, & per se procedens à natura mobili, nec ab intellectu, voluntate, aut appetitu dependens, quem Aristoteles diuisit, solùm habet tria illa membra, nempe, rectum, circularem, & mixtum ex vtroque: ergo rectè, & adæquatè in ea diuiditur. Probatur minor, quia non est excogitabilis particularis motus naturalis, qui non procedat ab aliqua virtute simplici, aut mixta, & qui non fiat per simplicem lineam, aut mixtam, & qui non procedat à medio, vel in medium tendat, seu circa medium fiat, & ita qui non sit circularis, vel rectus, aut ex vtroque mixtus, vel sub his membris comprehendatur. Ouod probatur etiam ex solutione argumenti propositi: nam ad formam eius negandum est antecedens, quòd sub motu naturali propriè sumpto (vt accipitur ab Aristotele) comprehendantur alia membra, præter illa tria: nam motus, quo moueretur portio ignis, vel terræ ab oriente in occidentem, non foret naturalis, nec à naturali virtute eorum procederet, sed purè ab extrinseco proiiciente, & quidem libero, vel casuali, aut contingente, vt per se est manifestum: quare nec sub diuiso eiusdem diuisionis comprehenderetur, & pariter dicendum foret de motu formicæ circa centrum, cùm sit motus progressiuus ab appetitu, & cognitione sensitiua procedens, & ideò non naturalis propriè sumptus: motus denique particulæ

aëris

aëris à concauo Lunæ ad propriam ſphæram verè eſt motus rectus,immò verò eſt motus ſurſum, quia ad locum, qui verè,ac ſecundùm naturalem ordinem, ac diſpoſitionem mundi,ſurſum eſt,tendit per eum corpus,& quamuis à loco ſurſum proficiſcatur,virtute dicitur,talis motus eſſe à centro mundi,eo ipſo,quòd tendit in locum centro oppoſitum , quia motus naturalis inter terminos formaliter , aut virtualiter oppoſitos verſari debet:ac propterea,quilibet locus, à quo tendit mobile,in proprium, ac naturalem,habet rationem oppoſiti. An vero tales motus & oppoſiti,quibus corpus naturaliter tendit in locum proprium,medium quidem inter centrum,& concauum Lunæ ſint formaliter ad medium, vel à medio , ita vt mobile per ſe tendat in locum extremum , ad quem perueniret naturaliter , niſi impediretur à corpore medio , vel certè in medio ipſo ſiſteret , quamuis ibi nullum foret corpus impediens,inferiùs diſcutietur.

QVÆSTIO II.

An motus circularis,quo mouetur cælum,ſit ei naturalis, vel præter naturam.

QVæſtio procedit in communi de cæleſti corpore, ac motu eius circulari,& non inquirimus, an ei conueniat violenter , quia neminem vnquam dixiſſe reperio violentum ei eſſe: cùm enim conſtet , cælum eſſe præcipuum corpus ſimplex , ex quo vniuerſum componitur,ſatis eſt per ſe manifeſtum, ſupremum ſitum,quem habet ſupra elementa,eſſe ei naturalem;quòd igitur in illo eodem ſitu circumuoluatur , non poteſt eſſe violentum,quia nec illum deſerit per motum, nec motus ipſe eum non deſerendo contra aliquam inclinationem naturalem, eiuſdem corporis eſſe poteſt , nec proinde violentus, quia violentum eſt contra inclinationem naturalem:ſolùm ergo quærit titulus quæſtionis,an ſit ei naturalis,vel præter naturam.

Et prior ſententia tenet motum circularem non eſſe naturalem cælo , ſed præter naturam:ita Auicena 9. libro ſuæ Metaphyſicæ capit. 2. Albertus Magnus 2. libro Phyſicorum titul. 1. cap. 2. Scotus in 2. diſtinct. 2. quæſt. 6. & in 4. diſtinct. 48. quæſt. 1. Richardus in 2. diſtinct. 14. quæſt. 6. Durandus ibidem,quæſt.1. & cum eis recentiores nonnulli. Probatur primò , quia non procedit ex naturali inclinatione cælo , nec ex contraria,ſed à cauſa extrinſeca mouente : ergo. Secundo,quia natura ſemper operatur propter aliquem finem, vt 2. libro Phyſicorum capit. 8. docuit Ariſtoteles;ergo omnis motus naturalis propter aliquem finem naturalem eſſe debet , ad cuius conſtitutionem ordinetur:ſed nullus eſt finis naturalis, propter quem poſſit moueri cælum: ergo motus eius naturalis eſſe non poteſt.

potest. Probatur minor, quia si aliquis esset, maximè locus aliquis, aut vbi sibi adquirendum per motum, sed constat, in nullum locum naturaliter inclinari, sed in illo, quem à principio dedit illi Deus, supra omnia corpora contentum esse, nec appetere modum aliquem se habendi in eo diuersum ab eo, quem habuit in primo statu suæ conditionis, quia omnes modi, omnésque dispositiones, quas habere potest, aut variare in eo, sunt eiusdem rationis, & propterea nullam appetit potius, quàm aliam, ergo nec pro variatione earum potest naturaliter moueri. Immò, quod amplius est, nec locus ille, aut situs supremus potest esse ei naturalis, quare nec naturale esse potest ei in eo circunuolûi. Probatur antecedens, quia solùm esse potest locus naturalis corpori, vt in eo conseruetur, sed cœlum non pendet à loco in conseruari, cùm sit sua natura incorruptibile, & ideo eodem modo in quocunque conseruetur loco; immò etiamsi in loco non sit, vt de prima sphæra docuit Aristoteles 4. lib. Physicorum: ergo nullus locus potest esse ei naturalis. Præterea, quia si locus esset naturalis cœlo; ergo naturaliter quiescit in eo, sicut terra, vel aqua in propriis, quare quies erit ei naturalis, motus verò nullo modo. Probatur tandem, quia motus sua natura perpetuus opponitur quieti, ergo cui naturalis est talis motus, violenta erit quies: ex quo infertur, cœlum non nisi violenter quiescere posse, & cùm sit certum, motum eius, vsque ad diem iudicij, & non ampliùs duraturum, sequitur violentam ei fore quietem, quod patet esse impossibile, cùm perpetuò duratura sit, & nihil violentum sit perpetuum, vt inferius docet Aristoteles. Immò ex alia parte, si naturalis sit ei motus, videtur necessariò quietem quoque naturalem ei esse; quemadmodum quia naturalis est terræ motus deorsum, naturalis est ei quies in centro, & vniuersaliter loquendo cuicunque naturalis est motus, naturalis videtur esse quies ei opposita: quare si cælum mouetur naturaliter, quiescet quoque naturaliter, quod patet esse falsum, cùm constet per miraculum quieturum post diem iudicij.

Secunda opinio opposita est asserens, motum circularem naturalem esse corpori cælesti, quam sequuti sunt omnes ferè antiquiores Philosophi, Porphirius, Auerroës, Philo, quos refert, ac sequitur Simplicius 2. libro Physicorum tex. 3. atque etiam D. Damascenus capit. 6. suæ Philosophiæ, Plotinus lib. 1. Æneidos 2. capit. 8. D. Thomas 3. contra Gentes, capit. 22. & ibidem Ferrariensis 1. parte, & 12. quæst. 6. art. 5. ad secundum. D. Bonauentura in 2. distin. 14. artic. 1. Capreolus in 2. distinct. 9. quæst. 1. artic. 3. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 11. ad 2. Sotus 1. lib. Physicorum, quæst. 1. & ibidem Toletus. Pererius lib. 7. suæ Philosophiæ,

cap.

cap.7.& 10.Conim.lib.1.de cælo,capit.2.quæst.3.artic. 2.Probatur ex illo principio Aristot. cap.præsenti, videlicet cuicunque corpori naturali conuenit aliquis motus naturalis, quia natura est principium motus,sed cælum est corpus naturale,cùm componatur ex materia, & forma, quibus conuenit ratio naturæ: ergo necesse est ei tribuere aliquem motum naturalem,nec habet alterum præter circularem : ergo hic erit ei naturalis.Probatur deinde ratione, quia perfectio propriæ naturæ cuicunque est naturalis,& in eam inclinatur naturaliter:sed motus circularis est propria, & maxima perfectio cælestis corporis, cùm se communicet per eum his inferioribus,& maximam perfectionem eis tribuat,quare necesse est, esse illi naturalem,& in eum inclinari naturaliter.

Nostra sententia duabus assertionibus explicatur: prior sit, considerato cœlo, vt est particulare corpus ex tali materia, & forma compositum,non est illi naturalis motus,sed præter naturam eius ab agente extrinseco, ac libero illatus. Probatur, quia cùm motus sit via in terminum, solùm potest in eum inclinari corpus naturaliter ; quia aliquem terminum per eum consequendum appetat:sed nullus datur terminus consequendus per motum, quem cælum appetat naturaliter : ergo nec potest motum ipsum naturaliter appetere, aut in eum inclinari, & ex consequenti, nec erit ei naturalis. Minorem sic probo, non est excogitabilis alius terminus, acquirendus per motum circularem,nisi nouus aliquis modus præsentię in eodem situ,per quem alio modo se habeat cælum, in ordine ad spatium secundùm diuersam situationem partium, quam prius habebat, sed talis modus præsentiæ est eiusdem prorsus rationis cum eo, quem priùs habebat, nec aliquam nouam perfectionem ei affert diuersæ conditionis ab ea,quam habebat:ergo nec talem modum, nec talem motum, per quem acquiratur,potest appetere,immò nec magis motum,quam quietem.Confirmatur, quia elementa, & alia corpora mixta,non appetunt moueri,nisi quando carent aliqua perfectione ad illam consequendam per motum : sed corpus cœleste non indiget alio vbi, vt conseruetur, & perficiatur:ergo per se,& ratione sui non appetit moueri,nec in motum localem inclinatur, ergo, &c. & hoc probant argumenta prioris sententiæ,quæ in hoc sensu vera est.

Assertio posterior:si cælum consideretur,vt pars præcipua vniuersi cum hac varietate,ac vicissitudine generationū, & corruptionum à Deo conditi, habens naturales virtutes,per quas influit in inferiora corpora,naturalis est ei motus, & in hoc sensu loquitur posterior sententia,quam veram esse censemus, & expressam ab Aristotele capite præsenti ; vbi ex motu circulari

pro

probasse vidimus, ponendum esse quintum corpus, præter quatuor consueta elementa, cui naturalis sit motus circularis. Ita enim arguit, motus recti naturales sunt aliquibus corporibus, & ideò necesse est ponere corpora aliqua, quæ moueantur naturaliter sursum, & deorsum, quæ elementa vocamus: ergo circularis motus debet alicui corpori naturaliter conuenire; sed constat, non esse naturalem elementis, cùm moueantur naturaliter sursum ac deorsum: ergo præter illa ponendum est quintum, cui naturaliter conueniat, & hoc est cælum. Expressa est igitur sententia Aristotelis, quòd motus circularis sit naturalis cælo, sed probatum est, non esse ei naturalem, considerato secundùm rationem particularis corporis; ergo necessarium est, in doctrina Aristotelis asserere, quòd sit ei naturalis, vt corpori vniuersali, hoc est, vt parti vniuersi supremæ habenti naturales virtutes, atque vniuersales, per quas vniuersalis est causa inferiorum effectuum. Quod etiam D. Thomas docet quæst. 5. de potentia, quæstiuncula 5. artic. 5. in 4. distinctione 48. artic. 2. & 3. contra gentes capite 23. affirmans, cœlum æqualiter se habere ad omnia vbi; vel ad omnes modos præsentiæ, quos acquirit per motum, & ideò vnum habens non appetit naturaliter alterum, quia ex eius acquisitione non acquirit perfectionem alterius conditionis ab ea, quam habebat, nec pro eo acquirendo mouetur, nec motus, quem habet, naturalis est propter eum acquirendum, sed præcisè, vt diuerso modo applicatum secundùm diuersas partes ad hæc inferiora, diuersam virtutem, diuersósque effectus eis communicet, & præsertim speciei humanæ, cui communicat noua indiuidua, in quantum sua virtute disponit materiam pro introductione nouarum animarum, & generatione nouorum hominum, simul concurrendo cum particularibus causis generantibus, & hunc asserit esse finem intentum per motum cælestis corporis; ex quo habet, quòd sit ei naturalis.

Sed ratione probatur eadem assertio, quia pars quælibet naturalem habet inclinationem ad bonum totius, & longè maiorem, quò bonum totius maius, ac perfectius est bono cuiuslibet partis: sed cælum est pars vniuersi, & præcipua, ac prima, ergo habet inclinationem naturalem ad bonum eius, quod in generatione, & conseruatione sublunarium corporum consistere notum est, nec minus notum, quòd idem bonum magna ex parte deriuetur ex virtutibus, atque influentiis cælestibus medio motu applicatis: ergo procedit idem motus ex naturali inclinatione cælestis corporis ad idem bonum communicandum, quare naturalis erit cælo, vt principio passiuo composito ex materia, & forma, cùm sit medium à natura ordinatum pro consecutione naturalis finis.

Et

Et ex his constat ad primum argumentum prioris sententiæ. Ad secundum neganda est minor, & quæ adducuntur ad illius probationem solùm probant nostram primam conclusionem. Ad tertium negamus antecedens, & illius probationem, licèt enim cælo non sit naturalis locus aut præsentia ob illius conseruationem, quia incorruptibile est, tamen naturalis est præsentia super alia corpora & ratione propriæ dignitatis præ aliis corporibus simplicibus, & propter eius influxum in sublunaria transiliendum.

APPENDIX. DVBIVM.

An quies cælorum post diem iudicij futura sit naturalis, aut violenta.

Circa quietem verò in eodem loco, vel vbi, quæ tangitur in eodem argumento, atque etiam in postremo, diuerso modo loquuntur recentiores Philosophi: nam quidam non esse cælo naturalem asserunt ex mente Aristotelis, qui tenuit, Deum non liberè, sed ex necessitate applicare intelligentias ad mouenda cælestia corpora, & ideò non liberè, sed ex determinatione ad vnum ea perpetuò mouere, quo fit, non esse possibile à motu vnquam cessare, quod vt significaret lib. 9. Metaphysicæ c. 4. tex. 17. dixit non esse pertimescendum, ne cælestia corpora stent, quia non inest eis potentia contradictionis, hoc est, vt moueantur, & non moueantut: & ita docent, tenuisse cum Aristotele omnes fermè Græcos interpretes 2. li. Physicorum. Vt Themistium, Philoponum, Simplicium, & Alexandrum 2. l. naturalium quęst. c. 18. & ex Latinis nõnullos. Ipsi tamen recentiores putant, nõ esse ita sentiendum, sed potiùs quietem esse naturalem cælo. Quod probant primò, quia cælum sic mouetur naturaliter, vt non à principio effectiuo intrinseco, sed extrinseco moueatur: ergo propria natura habet potentiam solùm passiuam ad motum, & indifferentem quidem, vt moueri possit, & non moueri ab Angelo: quo fit, vtrunque esse ei naturale, nempe moueri ab eo, & non moueri, aut moueri, & quiescere. Secundò, omnis quies in loco naturali naturalis est corpori, vt elementis quies in propriis locis, ergo cælo erit naturalis quies in loco supremo ei proprio, ac naturali.

Ego verò (quicquid sit de mente Aristotelis, circa modum, quo mouentur cæli ab Angelis, de quo suo loco dicam) cum D. Thoma in 4. dist. 48. q. 2. artic. 2. & cum omnibus ferè recentioribus assero, cælum nullum habere principium actiuum motus, sed passiuum duntaxat, vt docui 1. libro Physicorum explicans definitionem naturæ, & ideò quietem non esse ei naturalem, sed præter naturam, quia solùm ex propria natura, & di-

gnitate primi, ac nobilissimi corporis postulat, supra cætera corpora esse, quòd verò supra illa sit cum motu, aut sine illo, à causa extrinseca solùm habet; ergo si solùm habere considerationem particularis corporis præter naturam foret moueri, atque etiam à motu quiescere: vt verò habet aliam considerationem partis vniuersi cum mutabilitate, ac vicissitudine conditi, & partis quidem vniuersalis, ac primæ, habentísque virtutes naturales, per quas multa bona potest conferre eidem vniuerso in eodem vicissitudinis statu existenti, quod non potest ea præstare nisi medio motu, postulat motum naturalem, quandiu idem vniuersum in eodem vicissitudinis, ac mutabilitatis statu perseuerat: statu tamen variato, & eadem vicissitudine cessante, cessat quoque inclinatio naturalis ad motum, quia cessante fine, cessat necessitas medij, & iam cælum non est pars mundi variabilis, aut vicissitudinem habentis, & cùm varietur status mundi ab extrinseca causa, nempe diuina voluntate, ab eodem fit, vt quiescat cælum, & non à propria natura, & propterea quies non est naturalis, sed præter naturam.

Sed potest obiici aduersùs hanc doctrinam hoc modo: inclinatio naturalis cæli ad motum prouenit ex situ naturali ad bonum mundi, quod tanquam pars eius sua virtute potest ei communicare: sed natura cæli est eadem, siue mundus perseueret cum transmutabilitate, ac vicissitudine, cum qua conditus est, siue eam amittat; ergo eadem est inclinatio naturalis in eundem finem, & ex inclinatione ad finem prouenit inclinatio ad medium, quod est motus: ergo eadem perseuerat in eo inclinatio naturalis ad motum, contra quam erit quies, & consequenter violenta. Et vrgeri potest hæc ratio, quia cessatio generationum non erit naturalis, sed liberè facta à Deo: ergo non potest tollere naturalem inclinationem cæli ad motum, nec proinde efficere potest, quòd non sit violenta quies. Respondeo, cælum secundùm propriam naturam, & virtutes influendi naturales, naturalem quoque habere inclinationem ad illas exercendas, si adsint corpora inferiora in statu transmutabilitatis, & variationis, & hanc inclinationem nunquam amittit: his verò deficientibus, statúque eorum, non potest eam naturaliter exercere, quare nulla fit ei violentia, si ad eam exercendam non moueatur, aut auxilium ad operandum non tribuatur, quare nec violenta erit quies, nec cessatio ab operationibus, quas habuit in statu transmutabilitatis inferiorum corporum. Et possumus exemplum sumere in igne, naturalem habente inclinationem ad agendum circa passum sibi approximatum, cui absque dubio violentia fiet, si præsente passo suspendatur ei concursus ad operandum, & tunc quies ab operando violenta erit ei, si verò nullum sit passum

circa

circa quod possit operari, vel certe non sit ei approximatum, nulla prorsus violentia fiet ei, si non conferatur auxilium ad operandum, nec dicetur ei violenta quies ab operando, etiam si eadem eius inclinatio ad operandum perseueret: pariter ergo dicendum est in nostro casu.

Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguenda est posterior pars prioris consequentis, nam consideratum cælum, vt corpus particulare, verùm est, indifferens esse ad vtrunque, nempe, vt moueatur, & quiescat; sed neganda est posterior, quod vtrunque sit ei naturale, immò potiùs ex indifferentia ad vtrunque colligitur planè neutrum esse ei sic considerato naturale, quia quod naturale est respectu alicuius, non est indifferens, sed determinatum ad illud. Cæterùm si consideretur, vt pars vniuersi cum transmutabilitate, & vicissitudine conditi, atque existentis, naturalis est ei motus, & violenta foret ei quies, si in tali statu rerum inferiorum sisteret à motu, quòd verò variato eodem statu sistat, violentum non est ei, sed præter naturam, vt expositum est.

Ad secundum verò distinguendum est antecedens, quod omnis quies in loco naturali, naturalis sit corpori: nã si corpus dependeat à loco in sua conseruatione, ita est, & propterea naturalis est quies sublunarium corporum in locis naturalibus: si verò corpus non dependeat in sua conseruatione à loco, vt constat de corpore cælesti, quod cùm sit incorruptibile, & perfectissimum, non indiget loco ad propriam conseruationem, sed vbique conseruari potest, tali corpori non est naturalis quies: nam quòd naturale sit ei supra omnia corpora esse, non est quidem naturale propter indigentiam, vel propter ipsum locum, sed merito suæ dignitatis ei conuenit: eiusmodi autem conuenientia abstrahit à motu, & quiete, neutrum postulat, sed sufficienter completur, siue vno, vel alio modo supra illa sit. Ex quibus satis constat ad duo postrema argum. prioris opinionis quæstionis præcedentis.

QVÆSTIO III.

An celeste corpus à sua sede extractum, vel pars eius ab eo diuisa moueretur naturaliter ad illam, vel naturaliter quiesceret.

Certa res est, nec posse cæleste corpus à propria sede extrahi, nec partem eius ab eo abscindi, atque in loco inferiori collocari naturali aliqua virtute, sed nec diuina per potentiam ordinariam: nec est minùs certum, vtrunque fieri posse per potentiam Dei absolutam; nam licèt sit naturæ eius dissonum, nullam tamen implicationem contradictionis inuoluit: eadem verò ratio est de toto cælo, & parte eius, vt docuit Aristoteles esequ. text. 19. in fine, quia eadem, inquit, est natura vtriusque.

Conueniunt omnes opinantes, quòd cælum,aut pars eius sic existens non moueretur ad propriam sedem motu naturali à principio intrinseco actiuo, sed ibidem permaneret immobilis, nisi ab extrinseco principio, nempe Deo, moueretur,quod probari potest,quia cùm repugnet à propria sede remoueri,non fuit ei concedenda aliqua virtus,per quam possit se restituere,frustra enim foret. Quæ est doctrina Aristotelis cap. 3. huius libri. Quo præsupposito in duobus posita est difficultas quæstionis: vnum est,an quies in tali loco inferiori esset illi naturalis, vel violenta, aut præter naturam: alterum, an si restitueretur in propriam sedem, talis motus esset ei naturalis, vel violentus, aut præter naturam.

Et circa quietem sentiunt Patres Conimb. hîc, nullam quietem fore violentam cælo, & ideò, nec in tali loco violenter quiesceret,quod etiam sentiunt recentiores illi, qui tenent non dari violentum,nisi illud, quod est contra impetum rei, hoc est, contra actiuam inclinationem ad oppositum, vt videtur sentire Aristoteles alibi à nobis relatus:sed supponimus non dari in cælo actiuam inclinationem ad motum:ergo repugnat vllam quietem fore ei violentam,iuxta horum sententiam. Alij verò,qui ad rationem violenti putant sufficere, quòd sit contra quamlibet inclinationem naturalem rei,actiuam, aut passiuam, seu formalem (quod & nos scripsimus 2.libro de anima) asserunt violentam esse quietem cælo, aut parti eius in inferioribus existenti. Probant, quia naturale est ei esse in superiori loco toti coniunctam:ergo separari à toto,aut loco eodem violentum est ei:cùm sit contra inclinationem naturalem, saltem passiuam, ei,motus, quo separatur, erit quoque violentus:sed quies illa est terminus eiusdem motus: ergo necessariò dicendum est esse violentam: probatur consequentia, quia motus quicunque à suo loco naturali,& quies per eum acquisita,violenti sunt.

Circa motum verò totius cæli, aut partis eius in eodem loco inferiori existentis, tenent recentiores quidam moueri posse ab Angelo ad supremum locum, in quo erat, motu naturali. Probant,quia cælo,aut parti eius naturaliter debetur supremum vbi: ergo existens in loco inferiori naturaliter illud appetit:sed motus quo mouetur corpus in locum,quem appetit naturaliter, est naturalis; cùm procedat ex inclinatione naturali in terminum: ergo talis motus naturalis foret, non quidem à principio actiuo intrinseco,quod diximus non habere cælum, sed solùm à principio passiuo intrinseco,& actiuo extrinseco,sicut mouetur in propria sede.Secundò, quia motus, quo à proprio loco naturali extraheretur,foret violentus:nam impossibile est aliquid separari à proprio loco naturali,nisi per violentiam:cùm separatio sit contra

tra

tra naturalem inclinationem eius:ergo motus, quo rediret in eundem locum naturalem,naturalis esse deberet;probatur consequentia, quia tales motus essent contrarij, & ideò si vnus esset violentus, alter deberet esse naturalis. Nostra sententia duplici assertione explicanda,& probanda est.

Prior est, quietem cæli, aut partis eius in loco inferiori, non esse violentam, sed præternaturalem, quam sic probo. Quies est priuatio motus,& proprius terminus, in quem tendit:ergo eodem modo se habebit respectu eiusdem corporis, cui conueniunt,ita vt si violenta sit ei quies,ita etiam motus,atque ex opposito: sed talis quies est terminus motus, per quem cælum, vel pars eius in loco inferiori peruenerunt; non ergo potest esse violenta, nisi violentus fuerit motus, quem terminat:sed talis motus non fuit violentus: ergo nec eadem quies violenta est: probatur minor, quia motus violentus debet esse oppositus motui naturali eiusdem corporis:sed talis motus, per quem cælum, vel pars eius in inferiorem locum peruenisset, non fuisset contrarius motui circulari eiusdem cæli in propria sede, quia motus rectus,& circularis non sunt oppositi, sed quasi disparati:ergo quies per talem motum acquisita non potest esse violenta, sed erit præternaturalis, quia à causa extrinseca præter inclinationem corporis. Secundò,quia si aliqua ratione foret violenta quies illa, & motus similiter, per quem ad talem locum peruenit corpus, ideò esset, quia per vtrunque extrahitur,vel extractum est à propria, & naturali sede:sed hoc non sufficit,vt violenta sit;ergo non est talis censenda. Probatur minor, quia extrahi corpus à proprio loco non est ei violentum,nisi extrahatur per motum oppositum proprio,ac naturali,& tendat in locum oppositum,aut contraria propria,aut propriæ naturæ, vel certè contra propriam inclinationem naturalem detineatur in loco alio: sed nihil horum reperitur in casu præsentis quietis; ergo non potest censeri violenta: probatur minor,quia nec motus separationis (qui deorsum est) oppositũ habet cũ motu circulari cęli,quamuis diuersus sit ab eo, & quasi disparatus, sed nec locus inferior, in quo detinetur, est contrarius cælesti,aut naturæ eiusdem cæli,quia nec cælum, nec spatium eius contrarium habere potest, nec ratione dispositionum,aut qualitatum, nec ratione distantiæ, quia circulare spatium non potest per lineam rectam comparari alicui spatio inferiori,& ideò nec esse ei contrarium,vel oppositum, cùm oppositio harum rerum secundùm rectam lineam sumi debeat. Nec tandem violenta est talis quies, quia per eam priuatur corpus loco supremo sibi naturali, & ideò contra naturalem inclinationem:nam esse supra omnia corpora solùm est naturale cælo propter congruentiam suæ naturæ perfectissimæ, non tamen vt ac-

quirendum per motum vel retinendum per quietem, quare nec motus ad tale vbi, naturalis esse potest, nec etiam quies in eo. Loquimur verò in quæstione hac de corpore cælesti, aut parte eius abscissa secundùm se consideratis, & vt est particulare corpus nam vt pars vniuersi in statu transmutabilitatis existentis, non potest quiescere, quin ei fiat violentia, non ex eo, quòd priuetur supremo vbi secundùm se: sed quia extra illud non potest influxum habere in inferiora corpora, ad quem exercendum naturaliter inclinatur.

Assertio posterior: cælum, aut pars eius in loco inferiori existens nullum motum naturalem habere potest, etiam ab extrinseca intelligentia, neque violentum, sed quicunque motus eius præter naturam foret. Hæc conclusio colligitur ex doctrina Aristotelis capite tertio huius libri, vbi negat expresse, quòd cælum, vel pars eius possit moueri sursum, vel deorsum: sed talis motus, si daretur, sursū foret: ergo impossibilem esse sentit Aristoteles. Sed respondent recentiores, solùm negare Aristotelem cælo, aut parti eius, motum naturalem sursum, ac deorsum à principio intrinseco actiuo, quia tale principium non potest esse nisi grauitas, aut leuitas, quibus carere affirmat corpora cælestia, sed non negat, quòd possint moueri motu recto naturali à principio passiuo intrinseco, & actiuo extrinseco. Hæc tamen solutio omninò est insufficiens, & contra mentem, & verba Aristotelis, qui capite præsenti docuit, vni corpori vnam tantùm lationem naturalem conuenire posse, & hanc respectu cæli esse circularem, quam ei docet conuenire à principio passiuo intrinseco, & extrinseco actiuo, nempe, intelligentia, vt ostendetur inferiùs: ergo censet, nullam lationem rectam naturalem ei posse esse etiam à principio passiuo.

Maneret ergo illa particula cæli immobilis prorsus in loco, in quo per diuinam potentiam poneretur, quia elementa ita amant sua naturalia loca, vt non intendant ab illis expellere aliud, nisi quod fortè acquisitionem ipsius naturalis loci impediat, sicut aqua infusa vasi aërem expellit, vt locus inferior sibi vacet. Quòd si elementum sit in sua regione, non intendit expellere aliquid, quod sibi admisceatur: si autem esset aliqua violentia ab extrinseco, posset pars cæli huc illuc circunferri, v. g. si ad implendum vacuum oporteret, vt cæli pars ascenderet, & vtique, non tamen esset motus ille contra eius naturam, aliàs si motus sursum contra naturam esset, motus deorsum esset secundùm naturam, quod falsum est. Præterea cùm pars illa cæli neque grauitatem habeat neque leuitatem, nulli motui positiuè resisteret, sed omnis motus ei esset præter naturam, non contra naturam.

Quòd si obiicias. Idem est motus totius, & partis, sed totum cælum

cælum mouetur circulariter:ergo pars illa cæli in loco inferiori posita,etiam moueretur circulariter.

Huic obiectioni facilè respondetur, illam cæli particulam ab intrinseco non posse moueri circulariter,sicut neque totum cælum ab intrinseco mouetur, sed haberet aptitudinem, vt ab extrinseco talem motum reciperet magis quàm alium, & ita posset facilè circunferri circa terræ centrum. Motus enim circularis, qui circa terræ centrum non fit,non est simplex, sed compositus ex sursum & deorsum.

Probatur deinde ratione: 1. quia aut talis motus conueniret naturaliter cælo,secundùm rationem particularis corporis,vel vt pars est vniuersi cum transmutabilitate existentis, non sub consideratione priori,sub qua probauimus(& concedunt aduersarij) nec motum circularem in propria sede esse illi naturalem, sed præter naturam : ergo erit multò minùs naturalis ei motus rectus.Secundò, quia non est concessa à natura cælo quomodolibet considerato vlla inclinatio ad motum, per quem se restituat in propriam sedem,si ab ea extractum fuerit;nam cùm repugnet naturaliter ab ea extrahi, vel extra eã fieri,frustrà daretur ei talis inclinatio,quam exercere naturaliter non posset : sed motus naturalis debet procedere ab inclinatione naturali mobilis:ergo repugnat talem motum fore naturalem cælo, sed præter naturam eius diceretur:& eisdem rationibus probatur violentum esse non posse,cùm constet,nulli inclinationi naturali esse oppositum.

Ad primum argumentum contrariæ sententiæ distinguendum est antecedens,quòd naturale sit cælo, aut parti eius supremum vbi:nam si naturale accipiatur pro congruenti dignitate, ac nobilitate naturali eius,verum est;si verò ad conseruationem eius necessarium, vel vt consequendum per motum ex inclinatione aliqua naturali;sicut terræ est naturale centrum, erit falsum,vnde quies in alio loco non potest esse ei violenta,nec motus ad proprium vbi naturalis. Ad secundum negandùm est antecedens,quòd motus, per quem separaretur à propria sede, foret violentus, & cùm dicitur fore contra inclinationem naturalem eius,etiam negamus,quia talis motus esset rectus, cùm procederet mobile per eum de loco ad locum. Motus autem rectus non est circulari oppositus, neque alicui inclinationi cælestis corporis, quæ determinatur ad supremum vbi, & non ad motum, per quem illud consequatur,neque ad quietem in eo, cùm sit priuatio motus,& ideò non possit habere inclinationem naturalem ad quietem,quod non habet illam ad motum, per quem acquirenda est.

QVÆSTIO IV.

An cælum sit diuersa natura à corporibus sublunaribus.

EX motu circulari à posteriori probauit efficaciter Aristoteles cap. præsenti, dari in natura rerum quintam quandam substantiam corpoream, cælum vocatam, præter quatuor consueta elementa, & hanc sententiam primus inuexit in scholam Peripateticam, cuius parens, capútque ipse extitit, & ideò vulgò quasi in prouerbium vocata est, quinta substantia Peripateticorum, & hoc pertinet ad quæstionem, an sit cælum. Quare ordine scientifico sequitur inquirendum, quidnam sit, ad quod pertinet proposita quæstio.

In qua fuit prior opinio Philosophorum Aristotele antiquiorum, ferè omnium, qui existimant cælum eiusdem naturæ esse cum elementis, aut cæteris corporibus sublunaribus, vt Philo Iudæus retulit in libro de somniis, Plutarchus 2. libro de placitis Philosophorum, cap. 11. D. Theodoretus in libr. de materia, & mundo, & Picus Mirandulanus lib. 1. de examine vanitatum, cap. 12. Heracl. enim dicebat, esse de natura ignis. Empedocles, quasi crystallum, ex aëre, & igne confectum. Thales, terreum quoddam corpus, & graue. Plato verò, & Diuus Augustinus retulit 8. libro de ciuitate Dei, capite 11. quasi compactum esse voluit, ex elementorum floribus, vel vt Proclus exponit, in libro, qui inscribitur, Obseruationes eorum, in quibus Aristoteles contradicit Timæo Platonis, ex elementorum deliciis, præsertim ignis, & terræ: & tandem plures ex sanctis Patribus Platonicam doctrinam sequuti, videntur cælum igneum posuisse, vt Ambros. 2. lib. Exameron, c. 3. Aug. 2. lib. de Genesi ad literam, cap. 3. & Theodoretus 9. lib. in Genesim. Fundamentum eorum videtur fuisse, quia accidentia oriuntur ex ipsamet natura substantiæ, vt eis ornetur ac perficiatur, eisdémque vtatur ad operandum. Sed cælestia corpora constant accidentibus eiusdem naturæ & rationis, ac sublunaria corpora: ergo sunt eiusdem naturæ substantialis cum eis. Antecedens probatur ex quantitate eorum, ex raritate, & densitate, ex diaphaneitate, aut transparentia: nam stellas, quæ partes cæli sunt, densiores esse constat cæteris partibus eius, & propterea splendorem in se receptum in nos reuerberant, ex colore, quem cæruleum esse videmus, & diuersos alios colores tribuunt Astrologi Planetis, Marti rubeum, & pariter cæteris, & vniuersaliter docere videntur, Planetas secundùm frigus, & calorem vicissim se transmutare: vnde Lunam dicunt esse humidam, Saturnum frigidum, & siccum, Martem verò calidum. Præterea lumen videmus esse commune accidens

cælorum

cælorum atque elementorum, & soliditatem, per quam tangi possunt, communem quoque habent cum his corporibus tangibilibus, & ex consequenti mixtam substantiam ex elementis.

Secunda sententia asserit, corpora cælestia esse quintam substantiam, & naturam simplicem, ab elementis, & mixtis diuersam, & eis perfectiorem. Hæc est expressa Aristotelis capite 2. & tertio huius libri, quam receperunt Philosophi omnes, atque Theologi, & nobis tanquam vera tenenda est. Probatur primùm ratione Aristotelis capit. 3. allata, ex loco, & motu desumpta: nam corporibus concessit natura locum, & motum iuxta propriam conditionem, & ideò corporibus eiusdem naturæ eundem locum, & motum; diuersæ verò naturæ diuersos, vt grauibus locum, & motum deorsum, leuibus sursum: sed cælo concessit diuersum locum, & motum ab elementis, ergo diuersam naturam. Probatur minor, quia locum ei concessit supra omnia elementa, motum verò circularem, qui valde diuersus est à motibus rectis sursum, & deorsum elementis concessis. Et speciali ratione de igne probauit idem Aristoteles, quòd cælum non sit de natura eius, primo libro Metheor. capite 3. quia cùm tam magna sit voracitas, atque acrimonia ignis, & ex alia parte tanta sit magnitudo, & densitas cæli, & astrorum, absque dubio operarentur ad longissimam distantiam, & iam pridem totus hic inferior mundus incendio deflagrasset. Probatur tandem ex influentiis vniuersalibus cæli, & astrorum circa omnia sublunaria corpora. Nam virtus influendi, & operandi tam varios, ac mirabiles effectus, & circa corpora tam diuersa specialis est in cælo, & elementis non concessa: sed talis virtus oritur ex natura eius, sicut aliæ virtutes aliorum corporum: ergo corpus virtutis adeò diuersæ, diuersæ etiam naturæ censeri debet: & eisdem argumentis probatur efficaciter, quòd cælum sit diuersæ naturæ ab omnibus mixtis.

Ad fundamentum oppositæ sententiæ distinguenda in primis sunt duo genera accidentium; nam quædam sunt quasi vniuersalia, quibuslibet corporibus communia, vt quantitas, densitas, raritas, & magna ex parte lumen, quo omnia ferè corpora aliquo modo capacia sunt, & cùm hæc sequantur vniuersalissimam rationem corporum, non indicant diuersam naturam eorum, nec ideò ex eis colligi potest, nisi fortè ex particulari modo alicuius eorum, vt ex modo habendi lucem, tanquam fontem eius, colligimus, solem diuersæ naturæ ab aliis corporibus, eam ab eodem sole participantibus. Alia sunt specialiora accidentia orta à corporibus secundùm specialiorem rationem, vt colores, qualitates tangibiles, grauitas, leuitas, & alia, quæ vocantur secundæ qualitates, quia ortum habent ex concursu

aut permixtione primarum: de prioribus igitur concedimus, communia esse cælo cum corporibus sublunaribus: sed ex eis non colligitur esse diuersa natura corpora, quibus conueniunt, vt vidimus: habent tamen alia cælestia corpora, ex quibus colligi potest, diuersæ naturæ esse à corporibus sublunaribus, vt probant argumenta, quibus nostram, atque communem sententiam corroborauimus. De posterioribus verò accidentibus negamus, quòd communia sint cælis, elementis, aut mixtis; non enim habent veros colores, sed apparentes duntaxat, circa quos absque dubio fallitur visus noster eos pro veris accipiens; nam lucem cælestem, quæ propter multitudinem materiæ, in qua recepta est, certo modo attemperatur, iudicat, esse colorem cæruleum, vel alium similem, & certa refractione lucis in nube apparent nobis rubei, virides, alijque colores. De qualitatibus verò tangibilibus, præsertim actiuis, quas Astrologi attribuunt Aristoteli, dicimus, non formaliter in eis esse, sed eminenter, aut virtualiter, in quantum speciali ratione eas producunt in corporibus inferioribus. Quod verò ad sanctos Patres attinet, satis bene exponit D. Bonauentura in 2. distin. 14. num. 6. asserens inter eos, & Peripateticos Philosophos ponentes cum Aristotele quintum corpus diuersæ naturæ ab elementis, de solo nomine, aut modo loquendi discrimen esse: nam quia ignis nimis est lucidus, per quandam cum eo similitudinem, in modo elucendi, cælos igneos appellarunt sancti: re tamen vera, alterius esse naturæ ab igne, & cæteris elementis crediderunt, sicut sentit Peripatetica schola, quam sequimur.

QVÆSTIO V.

An cælum sit compositum ex materia, & forma.

QVamuis cælestia corpora sensu percipiamus, propter maximam tamen distantiam à nobis non est adeò explorata natura eorum, sicut aliorum corporum sublunarium, ideò non est vsquequaque certum inter Philosophos, ac Theologos, an materiam habeant, ex qua simul, & forma sint composita, sicut cætera corpora. Et prima sententia habere negat materiam, sed formas quasdam esse velut subsistentes, atque completas in genere corporeæ substantiæ, quemadmodum Angeli sunt formæ subsistentes, & completæ in genere spirituali.

Primus auctor huius positionis videtur fuisse Auerroës in libro de substantia orbis, cap. 2. & 1. libro de cælo ad textum 7. & 10. quem secuti sunt postea ex Theologis non pauci. Durandus in 2. distin. 12. quæst. 1. num. 14. Gabriel ibidem, quæstione secunda, Aureolus apud Capreolum quæst. vnica, ad secundum, Maior distinct. 14. quæst. 1. Bassalus quæst. prima, artic. 4. Godfredus

dus quodlibeto 2.quæst.1. Antonius Andreas 8.libro Metaphysicæ,quæst.4. Iandun.ibidem quæst.septima,Saxonia libro de cælo, quæst.4.artic.1.immò & Diuus Thomas in 2.distinct. 12. quæst. 1.artic. 1. ad 5. eam referens probare videtur. Scotus verò ad 14. eiusdem libri,quæst.1.in principio asserit,secundùm Theologos dicendum esse,cælum compositum esse ex materia, & forma:secundùm Aristotelem verò,denegandam esse cælo omnem materiam:& addit Auerroëm meliùs in hac re, quàm cæteros philosophos, mentem Aristotelis assequutum fuisse. Probatur hæc sententia primò egregiis testimoniis Aristotelis. Primum habetur 9.libro Metaphys.textu 17. vbi incorruptibilibus, & æternis denegat potentiam, non quidem accidentalem ad qualitatem, vel vbi,aut motum,sed substantialem, quæ est materia:& reddit rationem huius, quia omnis potentia contradictionis est, hoc est,indifferentiæ ad esse, & non esse, & substantialis quidem ad esse,& non esse substantiale,accidentalis verò ad esse accidentale:sed repugnat æternis,& incorruptibilibus non esse substantiale:ergo repugnat eis habere materiam,quæ est pars substantialis; & cùm constet,cælum esse incorruptibile, & ex mente Aristotelis,æternum, sequitur apud ipsum non habere materiam, quod hisce verbis concludit: *Nihil igitur simpliciter incorruptibilium simpliciter potentia est,secundùm aliquid autem,nihil prohibet, vt quale, aut vbi,actu ergo omnia.* Vnde libro 12. textu trigesimo probat, intelligentias materia carere, quia sunt sempiternæ, idem ergo de corpore cælesti (apud ipsum æternum) sentire necessarium est. Secundum testimonium reperio in lib. de longitudine, & breuitate vitæ, cap. 2. sic habens: Impossibile est habenti materiam non existere aliquid contrarium:sed cælum caret omninò contrario,docente,& probante eodem Aristot. 1. lib.de cælo,cap. 3.& 4. ergo apud ipsum materia caret. Probatur deinde ratione, 1. quia gradus essendi pertinent ad essentiam vniuersi, vt suprà statuimus: sed in natura spirituali datur duplex gradus formæ completæ, vt Angeli; incompletæ, vt animæ rationalis:ergo in natura corporea debetur duplex,alius, incompletus quidem, vt formæ rerum sublunarium; completus,vt cælestia corpora, quæ cùm sint in tali genere perfectissima, non potest denegari eis ratio formæ completæ. Et vrgeri potest argumentum hoc modo: possibilis forma est completa in rebus corporeis, quia nulla poterit implicatio contradictionis designari, in eo quòd detur, quandòquidem in genere spirituali datur; poterit ergo à Deo fieri,& eo ipso probatur efficaciter esse factam, alioqui careret tali gradu essendi (satis perfecto) vniuersum: probatur, quia ex transmutatione substantiali corporum inuestigarunt Philosophi materiam,ergo solùm in eis reperiri potest,quæ sunt transmu

transmutabilia substantialiter: sed constat, cælum non esse hoc modo transmutabile; nam transmutatio secundùm substantiam est generatio, & corruptio; à quibus alienum est corpus cæleste: ergo alienum quoque à materia erit:quia omnia, quæ in cælo desiderari possunt, saluantur sine materia, vt motus,diuersæque omnes influentiæ, & modus omnis concurrendi cum inferioribus causis, ad suos effectus: ergo non est in eo ponenda, quia non debent multiplicari res sine necessitate, præsertim in hac parte:cùm perfectius longè sit cælum sine materia, quàm cũ illa. Probatur antecedens, quia virtutes influendi conueniunt cælo,vt est in actu, cùm conueniant ei vt vniuersali agenti:non ergo ratione materiæ, quæ ideò nec est necessaria ei, nec tribuenda. Ad hanc sententiam ex parte reducitur ea, quæ distinguit cælos quantum ad materiam pertinet, asserítque de solo empyreo non habere materiam propter maiorem perfectionem, & simplicitatem eius,reliquis verò eam tribuit.

Secunda opinio omnes cælos ponit compositos ex materia, & forma:quam vniuersaliter docuerunt Plato, & cæteri Philosophi Aristotele antiquiores, vt testatur Diuus Thomas 1. part. quæst. 66. artic. 2. & docent omnes illi, qui tenent, materiam sublunarem eiusdem rationis esse cum cælesti,vel diuersæ rationis; cùm inter omnes conueniat, cælos habere materiam, vt videbimus quæst. seq. Eandem sequuti sunt plures ex sanctis patribus,vt Basilius,Chrysostomus, Augustinus, Ambrosius,& cæteri omnes, qui tenuerunt, priùs tempore creatam fuisse à Deo materiam informem, hoc est,sine forma, quàm perficeretur per aliquam formam, vel non priùs tempore, sed simul fuisse creatam,& informatam: quos citat Diuus Thomas artic. 1. eiusdem quæstionis,loquebantur enim de materia tam sublunarium corporum, quàm cælorum, tanquam certum præsupponentes, cælos habere materiam. In speciali Abempace, quem citat Albertus Magnus 1. libro de cælo, titulo 1. cap. 3. Abencembron. in libro fontis vitæ. Alexander libro primo naturalium quæstionum, capite 10. Simplicius in libro de cælo, commento 1. & 35. Diuus Thomas prima parte, quæst. 66. artic. 2. & ibid. Caietanus, Diuus Bonauentura, Ægidius, Capreolus, & cæteri scholastici in 2.distinct.12.Heruæus quodlibeto 4.quæst.3.Soncinas 12. Metaphysicæ,quæst.7.Iauellus lib.1.quæst.12.& omnes recentiores, ita vt opposita ab scholis prorsus sit relegata. Et in primis hæc sententia est expressa ab Aristotele 1. lib. de cælo, c.9. textu 92. his verbis:*Cælum autem est quidem eorum quæ singularia sunt,& eorum,quæ ex materia.*Et lib.8.cap.2.text.3.(Sensibiles verò cunctæ substantiæ materiam habent, est autem substantia id ipsum, quod subiicitur, aliter quidem materia, aliter ratio;

ratio;materiam autem dico, quæ cum non, quod quid actu sit, potentia est quod quid.) Constat verò, & ab aduersariis præsupponitur tanquam euidens, quòd cælum sit substantia sensibilis, & per visum sentiatur ab omnibus, ergo euidens est apud Aristotelem,habere materiam. Et tandem lib.2.de generatione, docet expresse,eadem esse principia secundùm numerum, ex quibus sunt generabilia & ingenerabilia, ac sempiterna, quæ sunt cælestia corpora, quia principia vtriusque duo sunt, vnum tanquam materia,& alterum tanquam forma, hisce verbis: Sunt igitur, & numero æqualia, & genere eadem, quæ & in sempiternis, & in primis:illud enim, vt materia est, hoc autem, vt forma.

Ratione verò (mea quidem sententia) non foret probanda, si vellent aduersarij his, quæ naturale lumen intellectus ostendit,ex sola notitia terminorum acquiescere. Nam cùm per se sit euidens, & ab eis admissum, cælum esse corpus, eandem prorsus euidentiam habet per se, quòd sit materiale, quia corpus idem prorsus significat, quòd materialis substantia, propterea apud me principiorum veritatem continet, quòd cælum habeat materiam, ita vt probatione non indigeat. Et hæc fortassis est causa,quòd vix possit inueniri efficax ratio ad eam probandam. Et à priori nulla,quia non possunt principia à priori demonstrari, & vniuersaliter loquendo, quia quò principia euidentiora sunt, eò possunt minùs efficaciter ostendi, aut probari:sed probatur à posteriori. Primò, quia cælum habet duas alias compositiones, longè inferiores atque imperfectiores, quàm compositio ex materia, & forma; hæc igitur tanquam perfectior non potest ei denegari:euidens est consequentia, quia propter solam imperfectionem ei denegatur; sed antecedens admittunt aduersarij, concedendo cælo quantitatem, & ideò partes integrantes substantiæ huius,ex quibus componitur, atque etiam compositionem ex subiecto,& accidentibus sensibilibus,vt ex substantia, & quantitate,luce,figura,raritate,ac densitate, de quibus speciali ratione conuincitur, non esse nisi in materia, aut composito ex ea. Probatur tandem,quia sensus, & operationes eorum, non solùm corporei sunt,sed materiales:ergo repugnat sentire,nisi materialia:sed euidenti experientia constat,cælum esse sensibile ab eis,& sentiri actu:ergo euidens est, quòd sit materiale,& veram materiam sensibilem habeat.

Ad primum testimonium Aristotelis respondetur, ipsum negare cælo potentiam substantialem, quæ non sit semper coniuncta cum suo actu,sed indifferes,quia æternum, & incorruptibile est, non verò potentiam, cum eodem actu substantiali semper coniunctam, quia hæc non obstat æternitati compositi, vt

patet,

patet, ac proinde, nec intentio Aristotelis. In alio verò testimonio colligit carentiam materiæ in intelligentiis, non ex sola æternitate, sed quia sunt puri actus sine principio mouentes.

Secundum testimonium, absque vlla expositione debet intelligi, quòd habens materiam, aliquam contrarietatem habere debeat; sed minor neganda est, quòd cælum careat omni contrarietate, nam licèt actiua, & passiua careat, & omni ea, quæ principium est corruptionis, aliquam tamen habet ad corruptionem non disponentem vt rari, & densi, & secundùm motum tardi, & velocis, & alias huius conditionis: de illis igitur, quæ ad corruptionem disponunt, asseruit, & probauit Aristoteles in hoc libro, non reperiri in cælo, non de omnibus: quare non probatur ex his testimoniis, quòd ex mente eius contrarietate careat.

Ad primum argumentum negandum est, possibilem esse substantiam corpoream completam, & simplicem, hoc est, quæ sit sola forma, sicut Angelus in ordine spirituali, & non sit composita ex materia, & forma: primò, quia sicut probatum est, impossibile dari corpus sine materia, ita probatur impossibile dari formam corpoream, & non materialem; quòd si materialis est, intelligi nequit, quin sit apta componere corpus cum materia. Secundò, quia si corporea forma est, & capax quantitatis, & accidentium sensibilium, (vt concedunt aduersarij) de corpore cælesti, necesse est alias valde inferiores, atque imperfectiores compositiones habere ex partibus integrantibus, atque ex subiecto, & accidenti, quæ non possunt esse in eo, quod caret compositione ex materia, & forma, neque in forma nisi materiali. Quod verò dicitur dari in genere spirituali completam, & incompletam formam, admittimus; sed negamus, quòd sub genere corporis dari debeant: nam cùm sit inferioris, & valde imperfectionis ordinis, corpus nequit esse compositum sine compositione ex materia, & forma; quò enim res inferioris ordinis sunt, eò maiorem compositionem habere debent, & simplicitatem minorem.

Ad secundum negandum est antecedens, quòd ex sola transmutatione substantiali cognouerunt Philosophi materiam, quin potiùs nec eam cognouerunt primò ex tali transmutatione, sed ex accidentali, ac sensibili, vt ex alteratione, & latione, ex qua substantialem transmutationem in rebus sublunaribus assequuti sunt, & per carentiam eius distinxerunt corpora cælestia à sublunaribus, iudicantes intransmutabilia esse illa secundùm substantiam, & solùm transmutari secundùm accidentia sensibilia, ex quo satis efficaciter intulerunt, materiam habere, quamuis alterius conditionis à materia sublunarium.

Ad tertium negandum est etiam antecedens, quòd sine materia

ria saluentur omnia, quæ sunt in cælo; in primis enim, nec saluatur lux corporea, ac visibilis, nec saluatur raritas, & densitas, nec saluatur motus; & consequenter non saluantur influentiæ in inferiora, quia plura influunt per lumen tanquam per virtutem agendi, plura per motum, tanquam per conditionem, immò & cæteras influentias constat esse corporeas, & materiales, quarum subiectum non potest non esse compositum ex materia, & forma, vt probauimus.

QVÆSTIO VI.

An materia calorum sit eiusdem speciei cum materia sublunarium corporum, vel diuersa.

IN præsenti controuersia tenet prior sententia, materiam sublunarem, & cælestem esse eiusdem speciei, quæ communis fuit in schola Philosophorum, Aristotele antiquiorum, vt testantur Theodoret. in lib. de materia & mundo, & Plutarc. 1. lib. de placitis Philosophorum: ita enim tenuisse aiunt Trimegistum, Empedoclem, Heraclitum, Thalem Milesium, Xenophanem, Anaximandrum, Xenocratem, Platonem, & alios, & eandem sequuti sunt postea Auicena 1. lib. suæ sufficientiæ, cap. 3. & ex Theologis D. Bonauentura in 2. distinct. 12. quæst. 1. Scotus distinct. 14. quæst. 1. §. secundùm Theologos, Ægidius eadem distinct. & opusculo de materia cæli, Okam in 2. quæst. 22. Abulensis in caput 1. Gen. fol. 17. Titelmanus libro 1. Philosophiæ, capite 12. Argentina tractatu de materia cæli, noster Molina 1. parte, tractatu de opere sex dierum, disputatione 5. & alij. Probatur primò, quia actus est, qui distinguit species, vt docet expressè Aristoteles 7. libro Metaphysicæ, textu 49. Sed tam sublunaris, quàm cælestis materia, est pura potentia, nullum actum includens: ergo non potest inter vnam & alteram dari distinctio specifica: & certè si talis distinctio admittatur, verum esse non potest commune illud proloquium ab omnibus receptum, materiam esse infimum omnium entium, summè distans à Deo. Probatur ex alio principio Aristotelis 8. libro Metaphysicæ, textu 10. quòd species omnes sunt inæqualis perfectionis, sicut numeri: ergo si duæ sunt species materiæ sublunaris, atque etiam cælestis, inæqualis perfectionis erunt, & aliqua eorum perfectior altera, & ex consequenti non erit infimum ens, illa quæ ponetur perfectior, nec summè distabit à Deo, neque denique erit propè nihil, vt D. Augustinus asseruit 12. libro confes. c. 7. & 8. Secundò, quia si materia cæli debet poni distincta specie à sublunari, ideò erit, quia ex identitate specifica vtriusque, statim sequitur cælum non esse incorruptibile, vt supponimus, sed hoc non sequitur: ergo non est necessaria talis distinctio, & consequenter

quenter non est admittenda. Probatur minor, quia vt cælum sit incorruptibile, satis est, quòd vnio formæ cum materia sit naturalis, ex quo fit, vt indissolubile sit compositum ex vtraque, & ideò ex propria natura incorruptibile: sed hoc potest stare absque diuersitate materiæ, propter modum informationis formæ, & carentia dispositionum contrariarum. Nam si forma talis sit, quòd expleat capacitatem materiæ, nec postulet in ea pro sui informatione contrarias dispositiones, nec materia appetat aliam formam, nec poterit recipere ab vllo agenti dispositiones contrarias. Ex quibus omnibus planè infertur, non repugnare, quòd cælum sit incorruptibile ex propria natura, quamuis materia eius sit eiusdem speciei cum sublunari.

Posterior sententia distinguit specie materiam non solùm cæli Empyrei, sed omnium corporum cælestium à sublunari. Ita D. Thomas 1. parte, quæst. 66. articulo 2. & ibidem Caietanus, Alexander Alensis 2. parte, quæst. 44. membro 2. Albertus Magnus in 4. distinct. 6. articulo 8. Richardus in 2. distinctione 12. quæstione 8. Hispalensis & Capreolus ibidem quæstione vnica, articulo 1. Henricus quodlibeto 4. quæstione 16. Ferrariensis 3. libro contra gentes, capite 20. Iabellus 8. libro Metaphysicæ, quæst. 13. Soncinas libro 12. quæst. 9. Alexander libro 1. naturalium quæstionum, capite 15. Pater Fonseca 2. libro Metaphysicæ, capite 3. Pater Suarez tomo 1. Metaphysicæ, disputatione 13. sectione 11. Patres Conimbricenses 1. libro de cælo, capit. 2. quæstione 6. (quamuis oppositam quoque partem vt probabilem defendant.) Et tandem hanc sententiam tenuit Diuus Dionysius 4. cap. de diuinis nominibus, quem citat pro ea Diuus Thomas in 2. dist. 15. quæst. 1. articulo 2. affirmans in hac re, sicut in aliis ferè omnibus philosophicis doctrinam Aristotelis sequutum fuisse. Et hæc est iam ferè communis sententia, quam vt longè probabiliorem sequimur, & imprimis expressa est apud Aristotelem 12. libro Metaphysicæ, textu 10. hisce verbis: *Cuncta verò quæcunque mutantur, materiam habent, sed diuersam, nam & ipsorum sempiternorum quæcunque non sunt generabilia, sed latione mobilia, attamen non generabilem, sed vnde quo.* Idem docet 8. lib. Metaphysicæ textu 12. Argumentum verò præcipuum huius sententiæ est, quia si materia cælorum, & sublunaris essent eiusdem speciei, sequeretur corpora cælestia corruptibilia esse, sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia materia cæli esset capax aliarum formarum, nempe elementorum: nam vbi eadem est natura materia, eadem est capacitas recipiendi easdem formas, vt patet in materia quacunque sublunari, & cùm careat aliis formis, habebit priuationem earum: quare quantum est ex se eas appeteret. Sed constat, hanc priuationem & hunc appeti-

tum

tum aliarum formarum esse totam radicem corruptionis elementorum:ergo pari ratione essent corruptibilia corpora cælestia. Cui argumento non fit satis variis solutionibus. Non enim satis fit dicere, appetitum illius materiæ expleri per informationem formæ adeò perfectæ continentis alias eminenter;quia nec continet perfectiones aliarum formarum intensiuè, nec extensiuè, cùm anima rationalis, & quælibet sensitiua perfectior sit forma cæli,ac proinde perfectiùs actuet materiã. Et idem est de aliquibus formis cælorum comparatione aliorum,& omnes absque dubio perfectiùs actuarent extensiuè:ergo.

Nec satisfacit,quod probabiliùs respondent alij, hanc incorruptibilitatem prouenire ex speciali modo informandi formæ cælorum,cum speciali, scilicet,accommodatione, & specialibus dispositionibus non habentibus contrarium, vnde materia cæli non habet capacitatem proximam ad alias formas,sed solùm remotam. Hoc,inquam,non sufficit, quia vel materia cæli respicit essentialiter formâm inseparabili modo informantem, & cum talibus dispositionibus carentibus contrario, & ex hoc sequitur distinctio specifica materiæ, cùm ex se respiciat actum specie distinctum in ratione formali actus, vel materia ex se indifferens est, & accidentaliter determinatur per tales dispositiones ad formam inamissibiliter informatam : ergo potuit recipere alias dispositiones, & aliam formam, & cùm semper maneat eadem natura materiæ, modò poterit illas recipere naturaliter, cùm cuilibet potentiæ passiuæ naturali respondere possit, & debeat potentia actiua naturalis, quæ illam ad actum reducat;igitur cælum erit corruptibile : ob hanc enim rationem indifferentiæ materia sublunarium est principium corruptionis.

Probatur secunda nostra sententia, quia si materiæ istæ sunt eiusdem speciei, sequitur corpora cælestia esse generabilia, sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia si sunt eiusdem speciei, ergo habent potentiam passiuam essentialem eiusdem rationis. Ex quo efficaciter infero, easdem formas contineri in potentia vtriusque,vt forma solis continebitur in pôtentia materiæ ignis, quia capax illius est, non minùs quàm propria materia, & cùm eam non habeat,habebit priuationem,& appetitum eius:sed cuilibet potentiæ passiuæ naturali debet correspondere actiua naturalis actu existens, vel saltem naturaliter possibilis, à qua possit reduci in actum, vel frustra erit;possibile est ergo agens naturale,quo educi possit forma solis, quantùm est ex se,de potentia materiæ ignis, & ita erit sol secundùm se generabilis ex materia ignis, quod patet esse falsum. Et si materia ignis habet capacitatem naturalem ad formam solis, habebit etiam ad dispositiones illius; quod enim respicit finem, debet etiam eadem

ratione respicere media ad illum naturaliter ordinata, aliàs frustra erit capacitas proxima, vel remota perpetuò impedita naturaliter.

Ad primum argumentum dico, actum distinguere vel id, quod se habet ad modum actus,& ideò licèt materia non habeat in sua essentia aliquem actum physicum, cùm sit pura potentia, nec actum metaphysicum perfectum, & completum, cùm sit pars, habere tamen aliqualem actum, nempe, aliquem gradum, seu prædicatum perfectiuum, & determinatiuum rationis communis, & imperfectissimæ materiæ ad talem rationem & speciem partialem imperfectam materiæ in ordine ad talem modum informandi formæ, cum hoc tamen semper manet materia imperfectissima aliorum omnium entium, licèt in se habeat species inæqualis perfectionis. Ad secundum iam probauimus ex vnitate specifica materiæ cæli, & sublunaris rectè inferri, cælum esse corruptibile. Neç nobis contrariatur locus ex primo Genesis, vbi videtur indicari ex communi materia aquæ facta fuisse corpora cælestia:nam etsi expositorum sensus varius sit, quem expendere à nostro instituto alienum est, tamen nihil contra nostram sententiam inferri efficaciter potest, vt bene adnotat sanctus Thomas 1.part.quæst.68.artic. 1.2.& 3. qui etiam quæst. 66. artic. 2. ad 1. probè docet, aliquos Patres scholę Platonis addictos illius sententiam retulisse,& ideò in hac parte non potiri plusquam Platonica auctoritate.

QVÆSTIO VII.

An materia cælestis sit perfectior sublunari.

QVia species iuxta Arist.sunt sicut numeri, de quibus constat,duos æquales dari non posse, ita repugnat dari duas species æqualis perfectionis, & propterea si materiæ specie distinguuntur, necesse est, vnam esse perfectiorem altera:vtra autem sit perfectior,hoc est,quod quærit titulus quæstionis.

Et quòd materia sublunaris sit perfectior, videntur efficaciter probare hæc argumenta:Primum, quia perfectio essentialis potentiæ sumitur in ordine ad actum (vt 2. libro de anima, tract. de potentiis animæ in communi scripsimus) sed sublunaris materia respicit nobiliorem actum, quàm cælestis,nempe,animam, maximè rationalem, ergo erit nobilior. Secundum argumentum, quia actus adæquatus sumit suam perfectionem ex maiori extensione ad particulares actus, præsertim perfectiores, qui sufficiunt perfectiorem constituere rationem communem adæquatam eius,vt ratio adæquata potentię visiuæ ex eo solùm foret perfectior rationibus adæquatis aliorum sensuum,quia se extendit

tendit ad perfectissimam qualitatem, quæ est lux: sufficit ergo quòd actus adæquatus sublunaris materiæ se extendat ad animam rationalem, & cæteras forma cælesti perfectiores, vt perfectior censeatur actus adæquatus, quem respicit per se, actu adæquato cælestis formæ, quem respicit per se materia cælestis, & consequenter eadem ipsa materia sublunaris sit perfectior.

Tertium argumentum: quia si materia cæli esset perfectior, ex eo quòd, licèt forma in entitate sit minùs perfecta, in modo tamen informandi inamissibiliter, sub quo formaliter à materia respicitur, perfectior est, ex hoc sequeretur, quòd si materia lapidis foret capax solius formæ lapidis,& materia sublunaris esset capax aliarum omnium, sicut est modò, nihilominùs materia lapidis foret perfectior sublunari nunc existenti, quod patet esse absurdum. Sed probatur consequentia, quia materia lapidis in eo casu haberet perfectiorem modum informandi, cùm informaretur modo inseparabili, propriam tantùm respiciente formam sicut materia cæli.

Oppositam sententiam, quòd materia cælestis sit perfectior essentialiter sublunari, tenet Richard. in 2.distinct. 12. quæst.2. & quodlibeto 3. quæst.5. Durandus eadem distinct. 12. quæstione prima, in eámque videtur inclinare Scotus quæst. 2. in solutione argumen. quamuis dubius permaneat, Argentina in 1.distinct.44.quæst. prima, articulo secundo, & Abulensis in caput 22.Matthęi,quęst.221.& est communis in schola,& longè probabilior:nam in primis colligitur efficaciter ex doctrina Aristotelis 7.libro Metaphysicæ,c.6.textu 22.vbi expresse docet,materiam sublunarem esse principium corruptionis rerum his verbis: *Cuncta verò, quæ aut natura, aut arte fiunt, habent materiam: possibile est enim esse, & non esse eorum vnumquodque, hoc autem cuique materia.* Ex quibus ita arguo, corruptio rerum, cùm tendat ad non esse, est maxima imperfectio earum: sed sublunaris materia est quasi principium, & fons eius; ergo est imperfectissima, quam imperfectionem cùm non habeat materia cælestis, minus imperfecta erit. Præterea maxima illa imperfectio prouenit ei ex eo, quòd habens vnam formam desiderat alias, quas non habet; vnde sequitur esse eis priuatam, immò, vt docet Aristoteles 1.lib.textu 81. infinitis subditur priuationibus, quarum ratione turpis, & malefica vocatur,& malum, hoc est, corruptionem rei, in qua est, machinari dicitur: quibus omnibus imperfectionibus caret materia cælestis, quia vnam tantùm formam habere potest, nec appetit aliam, immò nec capax eius est, ergo iuxta sententiam Aristotelis essentialiter est perfectior. Probatur deinde ratione. Primò, quia materia ex propria natura est potentia passiua: sed potentia passiua est imperfectissima (quàm propterea Deo

nullo modo tribuimus) ergo, quò materia fuerit magis passiuà, erit imperfectior, sed constat, sublunarem esse magis passiuam, quàm cælestem, tum quia indifferens est, ad recipiendum omnes formas, & æquè potest vilissimam, ac nobilissimam recipere, immò & eas, quas semel habuit, potest quantum est ex se, iterum recipere: vnde potentiam passiuam quasi infinitam, hoc est, receptiuam sine termino habet, cælestis verò minimum habet de potentia passiua, cùm vnius duntaxat formæ capax sit, & semel tantùm possit eam recipere: ergo longè minùs imperfecta erit. Secundò, & efficaciùs probatur à priori; nam perfectio passiua materiæ sumitur in ordine ad actum: sed materia cælestis recipit actum essentialiter, atque formaliter perfectiorem, ergo essentialiter, ac positiuè est perfectior. Probatur minor, quia propria, & formalis ratio actus sumitur ex perfectiori modo actuandi potentiam: sed forma cælestis perfectiori modo actuat materiam, ergo est perfectior actus formaliter, quare materia eum respiciens erit perfectior potentia, & materia perfectior. Minorem probo, quia forma cælestis actuat materiam satiando appetitum eius, & totam eius capacitatem complendo. Præterea actuat se vniendo materiæ vnione indissolubili, & sua natura perpetua, sublunaris verò forma nec explet capacitatem materiæ, nec vnione indissolubili vnitur, sed naturaliter dissolubili, illa ergo erit longè perfectior.

Ad primum argumentum, concessa maiori, distinguenda est minor, quòd materia sublunaris respiciat perfectiorem actum, vel formam, nam considerando naturam eius, atque essentialia prædicata, verum est; sed sub ratione præcisa ac formali actus, & formæ, quæ sumitur ex modo informandi, falsum: nam licèt forma sublunaris perfectiorem naturam habeat, & perfectius esse tribuat materiæ, & composito, modum informandi habet imperfectissimum, nempe, separabilem, non explendo capacitatem materiæ, cùm tamen cælestis forma, quamuis imperfectiorem naturam habeat, & imperfectius esse materiæ tribuat, perfectiori modo ei vniatur, nempe inseparabili, & satiando appetitum eius, explendóque omnem eius capacitatem.

Ad secundum respondetur, vt actus adæquatus formæ sublunaris perfectior sit, secundùm esse, & quasi materialiter, sufficit, quòd se extendat ad animam rationalem longè perfectiorem sub hac consideratione formæ cælestis, non tamen sufficit, vt sit perfectior secundùm modum informandi, quod est, esse perfectiorem sub formali, ac præcisa ratione formæ, sub qua non est verum, quòd eam excedat anima rationalis, immò ab ea exceditur, vt probauimus.

Ad tertium argumentum, de materia lapidis capaci solius formæ

formæ lapidis, respondent recentiores quidam, non esse casum possibilem, quia cùm forma lapidis corruptibilis sit, repugnat, quòd sola respiciatur à materia, sed eo ipso, quòd eam respicit, cæteras omnes corruptibiles,ac sublunares respicere debet, cùm conueniat cum eis eadem forma in modo informandi: sed licèt hoc verum sit,non satisfacit argumento, quod non solùm loquitur de materia lapidis,& forma eius,vt nunc se habent, sed si per possibile, vel impossibile talis materia respiceret talem formam solùm,& non alteram,nec eius capax foret,& forma eadem solam hanc materiam posset informare, & non alteram, tunc enim non foret eiusdem rationis cum cæteris materiis sublunaribus,nec etiam forma cum cæteris formis. Quo supposito, respondeo in eo casu materiam lapidis fore eiusdem conditionis, & ordinis cum cælesti, atque etiam forma eius cum cælestibus formaliter,quia eodem modo inseparabili informaret,explendo capacitatem suæ materiæ, & se vniendo illi modo indissolubili, & mediis dispositionibus contrario carentibus, atque constituendo lapidem naturaliter incorruptibilem: hæc enim omnia sequuntur per locum ab intrinseco ex casu sic proposito in argumento. Quod verò dicitur formam lapidis esse infimæ sortis secundùm esse,verum est, non secundùm modum informandi perfectissimum,quem haberet, & ex quo sumitur formalis,ac præcisa ratio formæ vt forma est.

Si autem aliquis dubitet, an materia sublunaris non solùm sit imperfectior cælesti, sed imperfectissima omnium, quas potest Deus creare,ita vt nec per potentiam Dei absolutam creabilis sit alia inferior,aut imperfectior. Respondeo, valdè probabile esse, quòd non sit creabilis altera imperfectior, quia non videtur excogitabilis altera potentia magis passiua, cùm possit recipere omnes formas corruptibiles:nã de incorruptibilibus euidens est, nullam esse possibilem materiam, quæ possit vtrasque recipere, ita vt tam corruptibilium,quàm incorruptibilium naturaliter sit capax,quia incorruptibiles sua natura inseparabiliter informant: quare vnam tantùm earum respicit materia, ita vt plurium non sit capax, cùm eo ipso quòd capax plurium foret, non posset ab aliqua modo inseparabili informari,nec satiari potentia eius: sed constat eò esse materiam imperfectiorem, quò magis passiua est, & eò magis passiuam, quò ad plures formas respiciendas indifferens est,& plures recipere potest. Ergo sublunaris materia à Deo creata omnium est imperfectissima, quæ creari possunt per potentiam Dei absolutam. Quod satis clarè docuit D. Aug. dicens, esse prope nihil, hoc est, nihil minùs à nihilo distare, quod est dari non posse aliud intra genus substantiæ imperfectioris entitatis.

QVÆSTIO VIII.

An materiæ cælorum sint diuersæ speciei inter sese, vel solo numero distinguantur.

PRæsupponimus plures cælos dari specie distinctos, vel solo numero, vt ostendetur inferiùs, & de eorum materiis controuersiam instituimus, an specie inter sese distinguantur, vel solo numero.

Et prima opinio non specie, sed solo numero distingui docet, quam sequuntur Capreolus in 2. distin. 13. quæst. 3. Hispalensis ibidem, Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 10. Iabellus quæst. 11. libro 8. & vnica ratio eorum est, quia materiæ non distinguuntur specie per ordinem ad formas specie distinctas, secundùm gradus essentiales, sed secundùm modum informandi: sed formæ cælorum, etiam si specie distinguantur secundùm gradus essentiales, habent eundem modum informandi materiam, quia omnes informant eam modo inseparabili, satiantes appetitum eius: ergo omnes sunt eiusdem speciei, in ratione præcisa formarum: ergo omnes etiam materiæ erunt eiusdem speciei, cùm respiciant actum eiusdem speciei formaliter. Quod argumentum sic vrgeo, formæ sublunares (vt elementorum) distinguuntur specie secundùm propriam naturam, & nihilominùs non distinguunt specie proprias materias, sed eiusdem speciei censentur, quia formæ habent eundem modum informandi modo separabili non satiantes appetitum materiæ: ergo nec cælestes quantumlibet specie distinctæ secũdùm propriam naturam distinguent specie materias proprias, quia habent eundem modum informandi inseparabilem. Quod faciliùs apparet iuxta aliquorũ opinionem, existimantium formas cælorum adhuc secundùm se, & corpora ipsa cælestia non distingui inter se specie, sed solo numero, de quo infrà. Si enim formæ secundùm gradum essentialem sunt eiusdem speciei, non possunt habere modum informandi specie diuersum, quia per eundem gradum essentialem non potest non satiari eodem modo appetitus materiæ.

Secunda opinio distinguit specie materias cælestes inter se, atque etiam formas in modo informandi inseparabiliter speciali cuiuslibet, & videtur mihi vera, quam sequuntur Albertus Magnus tractatu de quatuor çoæuis, quæst. 2. artic. 6. Caietanus 1. par. quæst. 66. artic. 2. §. Ad euidentiam. Aquilinus lib. 1. de orbibus, quæst. 2. P. Suarez 1. tom. suæ Metaphysicæ, disputatione 13. sectione 11. num. 20. Patres Conimbricenses 1. lib. de cælo, cap. 2. quæst. 6. artic. 1. & est iam ferè communis inter recentiores, quam in primis colligo ex D. Thom. 1. part. quæst. 66. artic. 2. in

fine

sine corporis, & 1.2. quæst. 14. artic. 11. quibus locis docet, formam corporis cælestis ita replere totam capacitatem materiæ, vt nulla in ea remaneat potentia ad aliam formam: si autem omnes materiæ cælorum essent eiusdem speciei, quælibet esset capax formæ alterius: nam vbi eadem est natura materiæ, eadem est capacitas: quælibet ergo esset capax non solùm propriæ formæ, sed aliarum, & ideò non satiaretur appetitus eius ab vna. Sed ratione efficaci probatur: non potest saluari incorruptibilitas cælorum, si omnes materiæ eorum sint eiusdem speciei: sed corpora cælestia sunt incorruptibilia, vt concedit opposita sententia: ergo erit falsa ponens materias cælorum esse eiusdem speciei. Maiorem sic probo. Omnes istæ materiæ sunt eiusdem speciei; ergo habent capacitatem, potentiam & appetitum eiusdem rationis: consequentia euidens est, quia capacitas, potentia, & appetitus eadem ipsa materia sunt, sola ratione ab ea distincta, vt 1. Physicorum, tractatu de materia ostendimus: sed materia Lunæ capax est suæ formæ, ac dispositionum, quibus mediis eam informat: ergo eiusdem formæ, & earundem dispositionum capax erit materia Solis, & in eius potentia contineri necesse est, cùm sit eiusdem rationis cum potentia formæ Lunæ: sed forma, quæ continetur in potentia naturali materiæ, potest naturaliter educi ex ea; ergo poterit educi forma Lunæ de potentia materiæ Solis, & ita poterit Sol ex materia Lunæ generari, & erit generabilis, & ex consequenti Luna ipsa corruptibilis. Et vrgeo argumentum hoc modo: in materia Solis est potentia passiua naturalis ad formam Lunæ, & dispositiones eius; ergo necesse est posse dari agens naturale, à quo possit per dispositiones conuenientes tali formæ disponi, & per eductionem eiusdem formæ reduci in actum, quod non potest fieri sine corruptione compositi: probatur consequentia: cuicunque enim potentiæ passiuæ naturali correspondere potest ac debet naturalis actiua, à qua possit reduci in actum, vel frustra erit talis potentia. Et si dicatur, talem potentiam passiuam esse remotam, nihil refert, quia etiam si remota sit, dicit ordinem ad agens naturale, à quo potest fieri proxima; nulla est enim potentia passiua naturalis remota, quæ non possit fieri proxima ab agente naturali per dispositiones; nam eo ipso, quòd non posset fieri proxima, esset frustra, cùm non posset perduci ad actum. Secundò probatur, quia si in materia Solis est capacitas, & potentia naturalis ad formam Lunæ, & dispositionum eius; ergo sicut à principio educta fuit de potentia eius forma Solis, posset educi naturaliter forma Lunæ, & induci dispositiones eius, ad quas etiã recipiendas habuit, & habet naturalem potentiam, & modò educi poterit naturaliter eadem forma & eædem dispositiones, & si eadem forma educi potuit tunc, à

modo poteſt, impoſſibile eſt capacitatem eiuſdem materiæ ſatiatam eſſe per formam, quam habet, cùm potuerit habere aliam. Et vrgeo argumentum, quia potentia materiæ ſublunaris habentis vnam formam, ad recipiendum aliam quancunque, nondum tamen habentis diſpoſitiones alterius, ſed eius tantùm, quam habet, eſt potentia, ſeu capacitas remota, ac radicalis; & tamen eſt principium ſufficiens corruptionis compoſiti per illam: ergo quælibet materia cæleſtis, habens eandem capacitatem (licèt radicalem, atque remotam) reſpectu cuiuſcunque alterius formæ cæleſtis (vt concedit oppoſita ſententia, & conuincitur vi argumenti eam concedere) ergo erit principium corruptionis eiuſdem cæli. Quare euidenter conuincitur contra eam, per locum ab intrinſeco omnia corpora cæleſtia habere principium radicale corruptionis, eſſéque corruptibilia ex ſuis principiis eſſentialibus, ſi materiæ ſunt eiuſdem ſpeciei: falſum igitur reputandum hoc eſt.

Ad primum argum. reſpondetur cum diſtinctione minoris: omnes enim formæ cælorum habent eundem modum inamiſſibiliter informandi genericum, per quem diſtinguuntur à ſublunaribus, non ſpecificum, per quem inter ſe formaliter diſtinguuntur, ac proinde earum materiæ, vt ex dictis conſtat.

Ad aliud reſpondetur, formas elementorum habere eundem modum ſpecificum, amiſſibiliter informandi: formæ verò cælorum licèt habeant eundem modum genericum, gaudere tamen diuerſo modo ſpecifico, in ordine ad quem materiæ diuerſitatem ſpecificam ſortiuntur.

QVÆSTIO IX.

An quantitas cælorum, & corporum ſublunarium ſint eiuſdem ſpeciei, vel diuerſæ.

Videbitur ſtatim alicui, quæſtionem hanc difficultate carere, præſertim cùm non ſit hucuſque in ſchola agitata, nec propoſita, nihilominùs ex diſcurſu eius patebit, difficultate non carere: nam affirmatiuam partem videntur probare hæc argumenta. Primum, quia quantitas eſt proprietas conſequens corpoream ſubſtantiam, vel materiam primam; ſed tam hæc, quàm ſubſtantia corporea cæleſtis, & ſublunaris diſtinguuntur ſpecie; ergo quantitates vtriuſque ſpecie diſtingui debent. Secundò, ad rationem intrinſecam quantitatis ſpectat, eſſe receptiuam aliorum accidentium, ſed hæc potentia receptiua, aut paſſiua diuerſæ ſpeciei eſt in vtraque quantitate: ergo diſtinguuntur ſpecie: minorem probo, quia potentiæ paſſiuæ diſtinguuntur per diuerſos actus, quos reſpiciunt: ſed potentia paſſiua quantitatis cæleſtis ordinatur ad recipienda accidētia, neque actiua, neque contraria:

quantitas

quantitas verò sublunarium corporum sua natura est receptiua qualitatum actiuarum, & contrariarum; ergo habent potentias passiuas diuersæ speciei, & ideò specie distinguuntur. Et vrgeo argumentum hoc modo: materia cælestis,& sublunaris eundem modum habent compositionis ex partibus sublunaribus integrantibus, & nihilominùs distinguuntur specie per diuersas capacitates, vel potentias passiuas,quas habent ad recipiendas formas substantiales: pari ergo ratione licèt quantitates istæ habeant eundem modum habendi partes extra partes,possunt differre specie per diuersas capacitates, vel potentias passiuas recipiendi accidentia valde diuersa.

Communis tamen, & vera sententia est, quantitatem corpoream cælestium, & sublunarium esse eiusdem speciei atomæ:ita Soncinas 8. libro Metaphysicæ, quæst. 13. ad 4. Probatur primò, quia ratio essentialis, & propria cuiuslibet accidentis colligitur euidenter ex effectu formali, quem tribuit subiecto; vt propria ratio caloris ex eo quòd natus est constituere subiectum formaliter calidum: ergo essentialis, & propria ratio quantitatis intelligenda est ex effectu formali, quem nata est tribuere substantiæ: sed eundem effectum prorsus tribuit substantiæ quantitas cælestis, & sublunaris; ergo erunt eiusdem speciei. Probatur minor:quia formalis effectus quantitatis est, constituere partes substantiæ extensas extensione molis,aut,quod idem est, constituere eas radicaliter impenetrabiles, quod constat eodem modo præstare vtranque quantitatem suæ substantiæ:ergo erunt eiusdem speciei, nec distinguuntur ratione potentiæ passiuæ diuersæ, per quam vna potest recipere qualitates actiuas, & contrarias,alia verò non:in quo decipitur planè prior sententia, quia si secundùm se accipiantur quantitates istæ, vtraque potest eadem accidentia recipere, quod euidenter constaret,si Deus separaret vtranque à propria substantia, sicut separat quantitatem panis in Eucharistia: tunc enim nulla posset ratio repugnantiæ assignari, cùm circa quantitatem cæli possit naturaliter agere ignis ei applicatus,& producere in ea calorem, sicut producit naturaliter in quantitate hostiæ consecratæ:ergo quòd non possit naturaliter recipere similia accidentia,dum est in proprio subiecto, non prouenit ex parte eius;sed substantiæ cælestis, quæ non est eorum capax,vt mox ostendetur: quare ex parte potentiæ passiuæ non potest sumi differentia specifica harum quantitatum. Et potest hoc exemplo valde simili ostendi, quia quantitas sublunaris corporis potest naturaliter diuidi in partes integrantes, & actu diuiditur, quoties eodem modo diuiditur substantia, in qua est,& tamen quantitas corporis cælestis dum in eo est, non potest diuidi naturaliter,quod non ex parte eius prouenire affir-

mant omnes, cùm sit euidens separatam per miraculum à suo corpore posse diuidi naturaliter, sicut diuiditur quantitas Eucharistiæ; sed ex incorruptibilitate substantiæ cælestis, cui inhæret, & quæ diuidi naturaliter non potest: ergo ex eadem causa prouenit, quòd non potest suscipere accidentia actiua, & contraria, & non ab essentia eius; quare non potest desumi argumentum ex hoc, ad probandam distinctionem specificam eius à quãtitate sublunari. Secundò probatur: quia communis est, & vera sententia in prædicamento quantitatis, quòd tres illæ species quantitatis continuæ, videlicet, linea, superficies, & corpus sint atomæ sub genere quantitatis continuæ, ac permanentis, quia nec dantur lineæ distinctæ specie, nec superficies, nec corpora trinæ dimensionis; sed quantitas cælestis, & sublunaris pertinent ad has species; ergo solo numero distingui possunt, specie verò nullo modo.

Ad primum oppositæ partis distinguenda est minor: quantitas enim non consequitur materiam primam, aut corpoream substantiam in specie, sed in genere, communi quidem materiæ cælesti, ac sublunari, vel vtrique substantiæ, non eisdem, vt specie distinctis. Itaque quasi proprietas subalterna censetur, sicut sensibilitas respectu hominis, & equi non atoma, vt est risibilitas respectu hominis, vnde ex diuersitate materiæ, aut substantiæ, non infertur diuersitas specifica quantitatis.

Ad secundum neganda est minor, iuxta doctrinam traditam, ex qua constat, potentiam passiuam vtriusque quantitatis esse eiusdem prorsus rationis, & eorundem accidentium per se receptiuam, licèt quantitati cælesti repugnet per accidens suscipere qualitates contrarias disponentes ad corruptionem, quia substantia cæli, cui inhæret quantitas, incorruptibilis est, ex quo constat ad confirmationem.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem hæc quidem supponuntur, hæc autem ex dictis ostensa sunt, &c.

Breuis expositio textus.

ARistoteles in præsenti capite intendit constituere discrimen inter cælum, & alia corpora; ex omnibus speciebus motuum, & mutationum, localis videlicet, generationis, corruptionis, alterationis, augmenti, & diminutionis. Diuiditur autem caput hoc in duas partes, nam in priori id ostendit rationibus; in posteriori verò authoritatibus, & præter dicta in præcedentibus capitibus, vnum aliud asserit esse præsupponendum, videlicet, quid

quid ſit corpus graue,quid leue,quid grauiſſimum,& quid leuiſſimum: quorum rationes ex profeſſo affert 4. lib. huius operis: graue corpus eſſe aſſerit, quod natum eſt moueri ad medium mundi,hoc eſt,ad cētrum:leue, quod natum eſt moueri à medio, ſeu à centro:grauiſſimum,quod natum eſt eſſe ſub omnibus,quę ad medium, ſeu motu deorſum mouentur(vt terra:)leuiſſimum, quod natum eſt eſſe ſupra omnia, quæ ſurſum mouentur, hoc eſt,immediatè infra lunam.Hoc præſuppoſito,probat, quòd cælum non ſit graue,aut leue,quia ſi haberet grauitatem, moueretur naturaliter ad medium,ſeu ad centrum motu recto, ſicut elementa grauia:ſed talis motus naturalis eſt elementis, vt terræ,& aquæ: ergo cælum eſſet eiuſdem naturæ cum elementis. Si verò cælo conuenit motus deorſum præter naturam,ergo motus ſurſū contrarius motui deorſum erit ei naturalis,& ſi motus ſurſum ſit ei præter naturā,motus deorſum erit ei naturalis.Et ita ſequitur, cælum eſſe de natura elementorum,quia cùm procedat motus à natura mobilis, eiuſdem naturæ debent eſſe illa corpora, quibus idem motus eſt naturalis.Ex dictis colligit,non ſolùm integrum corpus cæleſte carere grauitate,ac leuitate,ſed & quamlibet partem eius:quia eadem eſt natura totius,& partis,quantum ad hoc, & ideò ſi pars aliqua cæli ſepararetur ab eo, non moueretur ſeparata motu ſurſum,nec deorſum:quia motus iſti ſolùm poſſunt conuenire corpori graui,aut leui.

Probat deinde,cælum non eſſe generabile,aut corruptibile,ſic: Generatio,& corruptio fiunt ex contrariis,& inter contraria:ſed cælo non conueniunt contrarij motus,vt inferiùs oſtendet;ergo nec poteſt ei cōuenire,quòd generetur aut corrūpatur:vnde probat,non poſſe augeri aut diminui,quia quod augetur,ex parte generatur,& quod minuitur,ex parte corrūpitur, cùm hæc nō accidant, niſi cū acquiſitione,vel perditione alicuius partis ſubſtantiæ.Inde etiam infert, repugnare cælo alterationem propriā;quia hęc,vtpote inter qualitates contrarias,diſponit ad corruptionem.

In poſteriori parte capitis authoritate probat,cælum eſſe ingenerabile, & diuerſæ naturæ à corporibus aliis:illud quidem,quia apud omnes nationes etiam barbaras, cælum ſedes Dei vocatum eſt, ex eo quòd omnes arbitrantur, æterno Deo,æternam quoque, & nunquam interituram deberi ſedem. Cui accedit, quòd Aſtronomi à principio, quo motum cæli, & aſtrorum cœperunt contemplari, nullam vnquam mutationem, vel minimam adnotarunt, aut in motu ſupremi orbis, aut aliorum ſibi ſubditorum. Quòd verò diuerſæ naturæ ſit cælum à ſublunaribus, tenuerunt antiqui Philoſophi, qui propterea vocarunt cæleſtia corpora ætherea. non quaſi ignita, vt malè interpretatus eſt Anaxagoras,& poſt eum Tullius l.de natur.deo.ſed quaſi ſemper,

ac

ac perpetuò currentia, tanquam sua natura perpetua.

Colligit tandem Aristoteles, præter hæc quinque simplicia corpora, nempe, cælum, & elementa, non dari aliud in natura rerum, quia nec datur alius motus simplex, præter circularem, & quatuor rectos: quare necesse est, perfectionem mundi in his quinque corporibus sic ordinatis consistere.

QVÆSTIO I.

An cælestia corpora sint ex propria natura ingenerabilia, & incorruptibilia.

PRima sententia fuit Platonis in Timæo, asserentis, cælos sua natura corruptibiles esse, sed liberè Dei voluntate perpetuò conseruandos: quare Deum sic eos alloquentem introducit: *Natura vestra estis dissolubilia, voluntate autem mea indissolubilia: neutiquam tamen vos vlla mortis fata periment, quia mea voluntas maius, potentiusq; vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram, quàm ad illud, quo fuistis, tunc cùm gignebamini, colligata, &c.* Platonem sequuti sunt omnes illi Philosophi à nobis citati, qui cælestia corpora eiusdem naturæ cum elementis esse crediderunt. Immò ex sanctis Patribus plures, atque grauissimi, Basilius homilia 1. & 3. in Genesim, Ambrosius lib. 1. Hexameron, capite 6. Chrysostomus homilia 9. & 10. ad populum Antiochenum, Damascenus 2. libro Fidei, capite 6. Iustinus Philosophus & Martyr oratione Parænetica ad Gentes, & in opusculo contra Aristotelem, immò ex sacris literis eam accepisse Platonem docet in paræn. ad Gentes. Irenæus libro 4. cap. 16. Theodoretus super 8. caput Epistolæ ad Romanos, Genad. de Ecclesiast. dogmat. capit. 7. Oecum. & Catherin. in 2. Epistola D. Petri, cap. 3. Eug. lib. 7. perennis Philosophiæ capite 49. Probatur primò ex sacra pagina, in qua insinuatur, cælos aliquando corrumpendos: sed constat, Deum nihil prorsus ex propria natura incorruptibile destruere: ergo si destruendi sunt à Deo, sua sunt natura corruptibiles. Probatur maior ex illo Iob 14. *Homo postquam dormierit, non resurget donec atteratur cælum.* & Psalmo 101. *Opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt* Esaiæ 24. & 51. *Tabescet omnis militia cælorum, & cæli sicut fumus liquescent.* & Lucæ 21 *Cælum, & terra transibunt.* Apocalypsis 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam, prius enim cælum & prior terra iam abiit* Et tandem 2. Petri 3. vbi cæli, qui nunc sunt, dicuntur igni reseruati in diem iudicij: deinde additur: *Aduenies autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur.* & post pauca: *Cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent.* Quibus verbis exclusa videtur expositio eorum, qui cælorum nomine aërem intelligi hac in parte docent, nam cùm cæli distinguantur ab elementis, non potest

potest locum habere talis expositio, quamuis aliis in locis admittatur. Et tandem D. Clemens libro 1. & 3. recognitionum, refert Petrum dixisse, supremum cælum, quod sedes est beatorum omninò immutatum permansurũ; sydereum verò, quod aspicimus, in consummatione sæculi dissoluendum. Probatur etiam ratione ex principio illo Aristotelis 8. libro Physicorum, capite 10. textu 78. quòd virtus finita non potest persistere in motu tempore infinito, cùm proportio seruari debeat inter virtutem mouentem, ac tempus, quo durat motus; sed constat, virtutem cælestis corporis esse finitam; ergo repugnat durare in motu tempore infinito à parte post, & ex consequenti repugnabit durare tempore infinito in suo esse, à quo emanat motus: quare necesse est aliquando fore corrumpendam. Quod potest vrgeri hoc modo, cælum non solùm est finitæ virtutis, sed habentis contrarium, ergo erit corruptibile: probatur antecedens ex accidentibus eius, vt ex densitate, & raritate naturali, enumerata ab Aristotele 2. libro de generatione, inter secundas qualitates, quæ naturaliter oriuntur ex permixtione primarum: necesse est igitur, has ponere in cælo, quæ cùm sint propriè contrariæ, & actiuæ, mutuò possunt se expellere; quod non fiet sine corruptione subiecti.

Secunda opinio tenet, corpora cælestia non posse naturaliter corrumpi, quia naturalis corruptio fieri debet ab agente naturali, per inductionem contrariarum dispositionum in materia, quibus expellatur forma præexistens, & introducatur alia, & ideò corrumpatur compositum, & generetur aliud, aut etiam per diuisionem totius compositi in partes integrantes, in quibus non possit conseruari eius forma: sed neutro ex his modis potest corrumpi cælũ, nec generari, quia forma cæli informat materiam omninò independenter à contrariis dispositionibus, vt à primis qualitatibus, quia neque his mediis introducta fuit à principio, neque ab eis conseruatur, sed à propriis contrario carentibus: ergo non potest ab aliquo agente naturali per eandem inductionem corrumpi, sed nec per diuisionem in partes integrantes, quia nullum est sublunare agens, potens sua virtute cælum diuidere. Vnde fit, quòd si aliquo ex his modis corrumperetur, non foret naturalis, sed supernaturalis corruptio, à Deo immediatè efficienda: nihilominùs verum non est, corpora cælestia sua natura esse ingenerabilia, & incorruptibilia, quia naturale principium corruptionis habent, nempe, materiam ex se capacem contrariis dispositionibus: facta enim sunt à Deo in principio ex materia præexistente sub forma aquæ per generationem, & in die Iudicij innouanda sunt per aduentum nouæ formæ substantialis, sola antiqua materia aquæ in eis permanente,

nente,& ideò substantialiter corrumpenda, vt planè significant testimonia sacræ paginæ, in confirmationem primæ sententiæ relata. Ita sentiunt nonnulli de omnibus corporibus cælestibus, præter Empyræum, quos sequitur noster Molina 1. part. tractatu de opere sex dierum, disputatione 2. 3.5. & 10.addens, non repugnare doctrinæ Aristotelis, quia solùm loquitur de generatione,& corruptione ab agente naturali facienda.

Communis tamen, & longè probabilior sententia affirmat, corpora cælestia ex principiis intrinsecis suæ naturæ ingenerabilia, atque incorruptibilia esse, ita vt non possint desinere per introductionem alterius formæ in materia eorum, etiam per potentiam Dei absolutam, sed solùm per realem separationem miraculosam formæ à materia à Deo immediatè efficiendam, vel per annihilationem,& hæc nobis placet, quam tenet expressè Aristoteles capit. 3. huius libri, vt vidimus,& libro 2.capit.1. atque etiam in libro de mundo ad Alexandrum, capit. 2. & cui euidens est repugnare expositionem Patris Molinæ, cùm expressè teneat his locis Aristotelis, id prouenire ex parte materiæ diuersæ rationis à materia sublunari, & prorsus incapaci alterius formæ ab ea,quam habet:quare ex principiis propriæ naturæ repugnare censet. Ita sentit tota ferè Peripatetica Schola, & in primis D. Thomas libro 1. de cælo, lectione 6.lib.2. lectione 1. & 2.libro contra Gentes,cap.40.& 1. parte,quæst. 66. artic. 2.& quæst.75.artic.6.& cæteri Scholastici in 4.distinct. 44.D.Dionysius 4.cap.de diuinis nominibus, & tota iam Schola philosophica.Quod absque dubio senserunt D. Augustinus 14.libro de Ciuitate Dei,capit. 24. D. Hieronymus in illud Isaiæ 51. *Cæli sicut fumus liquescent*, & ad illa verba capitis 69. *Ecce ego creo cælos nouos.* Et D. Gregorius libro 17. Moralium,cap.5. quibus locis docent,cælos duraturos in perpetuum,cum eadem substantia,& solùm habituros mutationem circa aliqua accidentia, & propterea D. Paulum 1. ad Corinthios 7. dixisse, *Præterit enim figura huius mundi*: nihil de substantia eorum locutus, vtpote in perpetuum duratura.

Sed ratione probatur primò, quia si cæli ex principiis naturalibus fieri possunt per generationem, & desinere per corruptionem: ergo habent materiam natura sua transmutabilem per diuersas formas,ita vt habens vnam, recipiat alteram;immò omnes, vt euidenter probatur in materia sublunari, & præterea sua natura capacem quarumlibet dispositionum earum; sed cuilibet potentiæ passiuæ naturali debet correspondere naturalis actiua, à qua possit reduci in actum; ergo potest talis potentia passiua reduci in actum ab agente naturali, & ab eodem disponi pro sua forma recipienda, atque introducenda naturaliter

raliter : quare sequitur esse naturaliter corruptibilis. Quod hoc modo vrgeri potest; si materia cæli Lunæ fuit naturaliter sub forma aquæ, & consequenter sub dispositionibus eius, vt affirmat secunda opinio, vel ex sua natura potuit esse, vt affirmat prima, sequitur euidenter, fuisse tunc naturaliter capacem materiæ ignis, ac dispositionum eius, & nunc esse, cùm natura eius eadem perseueret; sed elementum ignis contiguum est idem cælo, eique proinde sufficienter approximatum; agente verò, & passo approximatis, sequitur necessitate naturæ actio, passio, introductio dispositionum, & formæ substantialis, atque expulsio præexistentium: ergo absque dubio foret iam corruptum cælum illud nimia actiuitate ignis, si haberet naturale principium corruptionis. Quod verò Plato aiebat, sola voluntate diuina, à corruptione præseruati, sola etiam voluntate humana absque vllo rationis fundamento asseritur, immò contra ipsam rationem naturalem, admittendo perpetuum quoddam miraculum sine necessitate. Nec minùs friuola est solutio secundæ opinionis, quòd forma cæli informet materiam aquæ (ex qua factum est) independenter à dispositionibus contrariis primarum qualitatum, & ideò non possit eas recipere ab agente naturali: nam siue dependeat ab eis, vel non, certum est, vt præsupponit eadem sententia, tales dispositiones habuisse eandem materiam, dum fuit sub forma aquæ, & ideò non minùs posse modò eas habere. Probatur euidenter consequentia, quia forma, quæuis illa sit, non tollit capacitatem naturalem materiæ, immò nec impedit actionem agentis naturalis potentis ei imprimere dispositiones sibi naturales, quas habuit naturaliter, vt euidenti inductione potest probari in quibuscunque materiis. Ex quo efficaciter colligitur, non posse impedire dispositiones cæli, nec formam eius, quin ignis approximatus imprimat materiæ quondam aquæ, & ideò capaci caloris, & siccitatis, has qualitates, & consequenter propriam formam.

Secundò, quia Deus condidit immediatè mundum, & præcipua corpora eius naturali modo, & ordine, hoc est, vt natura eorum postulabat; ergo sicut singulis corporibus contulit formas naturales iuxta naturam speciei, in qua ea condere volebat, quia forma substantialis tribuit speciem; ita eisdem formis contulit dispositiones sibi naturaliter conuenientes, quibus mediis adaptaretur naturaliter materia ad receptionem formę. Sed formę cælorum, & dispositiones, quas habent in materia, carent cõtrariis, vt probauit Aristoteles 1. lib. de cælo, cap. 3. docétque experientia, & fatentur oppositæ sententiæ: ergo tales formæ, & tales dispositiones postulant naturaliter materiam incapacem formę, & dispositionum habentium contrarias, alioqui non foret

accom

accommodata materia naturæ formæ, ac dispositionum, nec posset modo naturali componere cum ea compositum, sed talis debet esse, vt non sit capax contrariæ formæ, ac dispositionum, & ita constituat cum eis compositum ex suis naturalibus principiis indissolubile.

Testimonia Scripturæ adducta in fauorem Platonis duo continent: vnum pertinens ad dissolutionem, aut corruptionem cælorum, alterum ad immutationem eorum. Ad primum quidem non de cælo pro supremis corporibus, sed pro aëre accipiendum esse, docet D. Aug. 3. libro de Gen. ad litteram, cap. 1. & 3. & in expositione Psalm. 101. in quo etiam sensu de cælis iuxta eiusdem sacræ paginæ consuetudinem, quæ Psalm. 103. *Volucres cæli*, ait, hoc est, aëris, & alibi sæpè, loquitur D. Petrus, vt verba antecedentia euidenter ostendunt. Postremum verò de cælis posterioribus in fine mundi innouandis, aut immutandis, pro corporibus cælestibus accipit D. Petrus, sicut cætera Scripturæ testimonia: sed immutationem, aut innouationem, non de substantiali, sed de accidentali intelligendam esse docent idem August. 14. lib. de Ciuitate Dei cap. 14. D. Hieronymus in illud Isaiæ 51. *Cæli sicut fumus liquescent*, & ad illa verba cap. 69. *Ecce ego creo cælos nouos*, & D. Gregor. lib. 17. Moralium cap. 5. & sic exponendum est testimonium Clementis. Eiusmodi autem accidentalis mutatio, quantùm ad lucem erit; nam tunc maiori luce fulgebunt, mutabuntur etiam quantùm ad motum, & modum influendi, & elementa igne purgabuntur à vaporum, & aliarum qualitatum permixtione, atque etiam ab immunditiis, quas ex malo vsu iniquorum hominum susceperunt, permanente quidem integra substantia, tam elementorum, quàm cælorum; quare nihil ex sacris literis probare potest incorruptibilitatem eorum ex suis principiis intrinsecis, sed neque ex sanctis Patribus, qui oppositum videntur docuisse. Nam vt docet D. Thomas 1. part. quæst. 66. artic. 2. ex mente Platonis, cuius doctrinam sequuti sunt in hac parte, id protulerunt, nisi fortè verbum incorruptibile desumpserunt, vt significat omnimodam necessitatem essendi, & soli Deo conuenit, iuxta Paulum 1. ad Timotheum 6. *Qui solus habet immortalitatem*, in quo sensu nulla creatura incorruptibilis esse potest.

Ad argumentum respondeo, virtutem finitam in materia existentem, & quæ defatigatur in mouendo, non posse moueri tempore infinito, & de hac sola loquitur Aristoteles; si verò spiritualis sit, vel prorsus incorruptibilis, bene potest, & ideò absque fine potest moueri cælum ab Angelo, vel posset à principio intrinseco efficiente, si illud haberet, quantumlibet finitum, secundùm virtutem intensiuam: non est enim necessaria proportio

inter

inter eiuſmodi principia,& tempus durationis motus,vt attentè conſideranti facilè conſtare poteſt.

QVÆSTIO II.

An aliquando noua aliqua ſtella,vel mutatio alia in cælo apparuerit,& quomodo id contigerit.

AVctores primæ opinionis & ſententiæ relatæ quæſtione 1. vt adſtruant cælorum corruptibilitatem, obiicere nobis ſolent aliquas reales mutationes,in cælo deprehenſas, ex quibus inferri videtur,cælum generari,& corrumpi, & ideò de illis nobis ex inſtituto agendum eſt, in hac quæſtione, vt præcedentis veritas magis eluceat. Et in primis anno noſtræ ſalutis milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, omnibus Aſtrologis illius temporis conſentientibus, inmò & vniuerſis hominibus ſpectantibus,apparuit in Caſſiopea noua quædam ſtella,quæ poſt biennium euanuit:interim tamen ingentem omnibus, qui rei nouitatem percepêre,admirationem attulit; & ideò Aſtrologos ad ſententiam de ea ferendam compulit. Quæ, vt ipſi notarunt,initio ſtellam Veneris magnitudine, & claritate vincere videbatur. Præterea poſt aliquot menſes adeò decreuit, vt deinceps toto ſuæ exiſtentiæ tempore non maior,quàm aliud ſydus tertiæ magnitudinis apparuerit,nec alio,quàm diurno motu ſimul cum primo mobili cieri videbatur.

In ferenda tamen de hac ſtella ſententia diſtracti ſunt huius temporis Aſtrologi (quorum hæ partes maximè ſunt) nonnulli exiſtimarunt hoc iubar, non ſtellam, ſed cometam fuiſſe infra Lunæ globum degentem: huiuſmodi ſunt Maurolicus Abbas Meſſanenſis,Paulinus,Pridianus,P. Chriſtophorus Clauius, Thadeus,& Ageſius. Quorum fundamentum eſſe poteſt cæli incorruptibilitas, & ingenerabilitas, quæſt. præcedenti ſtabilita, quæ ſtare nequit,ſi aliquid de nouo productum in ipſo cælo admittamus. Horum tamen ſententia admittenda non eſt: quia ignes qui in elementari mundo ſub Lunæ globo videntur, non poſſunt eodem modo, & ſub eodem aſpectu, omnibus vndecunque cernentibus apparere, nec in eodem loco ab omnibus notari, ſi cum ſtellis inerrantibus conferantur,vt ratum eſt apud Aſtronomos,& per ſe apparet manifeſtum, cùm lineæ viſuales,per quas fit viſio, ex diuerſis, & ferè oppoſitis partibus circunferentiæ ductæ nequeant idem medium ſeruare, ac proinde nec viſiones per eas factæ poſſint corpus interruptum, præſertim maximè diſtans ab alio,quaſi vltimo terminante, eiuſmodi viſiones ſub eodem aſpectu & poſitione cum illo pertingere. At omnes Aſtrologi ſtellam illam denuò ortam ſub eodem aſpectu, & diſtantia ad inerrantia aſtra ex diuerſis mundi plagis conſpexerunt. Ergo

ſequitur manifeſtè iubar illud non in elementari regione, ſed in ætherea apparuiſſe. Præterea cometæ non eadem velocitate, qua ſydera circunferuntur, vt in omnibus aliis liquidò conſtat; ſiquidem aër, in quo degunt (etiamſi ad motum cæli rapi dicamus) non eadem celeritate circumuoluitur, vt omnibus compertum eſt; ratione enim fluidæ naturæ totum cæli rapientis impulſum non excipit. Igitur cùm illud iubar eadem, qua cælum velocitate circumageretur, non cometa aëri inſidens, ſed vera ſtella cælo affixa, vel certè illic reſidens, cenſenda eſt.

Aliorum ſententia fuit, ſtellam illam in regione ætherea apparuiſſe, non tamen fuiſſe de nouo productam, ſed quæ priùs ibi quaſi occultò conſtiterit, & tum denuò nobis apparuerit: ſed non eodem modo id explicant: quidam enim eorum exiſtimarunt, illud aſtrum fuiſſe vnum è tredecim, quibus Caſſiopeæ Sydus conſtat: quod eo tempore ob ingentem exhalationum copiam, inter ipſum, & noſtrum aſpectum interceptam, maius & ſplendidius ſolito viſum fuerit. Alij verò ſibi perſuaſum habuerunt, ſtellam illam fuiſſe aliquam ex minimis octaui orbis, quæ præ exiguitate aliàs non cadit ſub noſtrum aſpectum; tunc autẽ pluriũ exhalationum interuentu ſeſe in conſpectum dedit. Hæc ſentẽtia ſtabiliri poteſt argumẽtis, quibus nos priorẽ refellimus.

Verùm enim verò horum Auctorum placitum nobis placere non poteſt, quippe quod veritatis ſcopum non attigit. Et in primis priorum via præcluditur ex eo, quòd plerique Aſtronomi per otium rem attentè inſpicientes, ſe obſeruaſſe teſtantur, alias tredecim ſtellas in Caſſiopea, præter illud nouum aſtrum, quod excitandæ controuerſiæ occaſionem præbuit: quibus ſanè in hac re fides eſt adhibenda: aliàs eadem facilitate omnibus poſſemus inficiari apparitionem illam nouæ ſtellæ, vt nos à difficultatum tricis expediremus. Deinde contra omnes poſſumus argumentari. Nequit intelligi naturaliter, quòd tam inſignis exhalationum copia inter ſtellam aliquam, & noſtrum aſpectum intercedat, quin etiam inter vicinum aliud Sydus, & eũdem aſpectum interiaceat: ac proinde ſi hæc expirationum terreſtrium multitudo in cauſa fuiſſet, vt ſtella illa ſolito ſplendidior, & maior apparuiſſet, effeciſſet quidem, vt propinquior alia lucidior quàm antea videretur, quod Aſtrologi omnes vno ore inficiantur. Præterea credibile non eſt, tam longo temporis tractu tantam exhalationum multitudinem in eodem ſitu, & poſitione, in illa ſtella perſeueraſſe, & eadem celeritate continuò fuiſſe motam. Obeſt enim eadem exhalationis conditio, quæ ſuapte natura ſenſim euaneſcit, & à quolibet contrario abſumitur, vel diſtrahitur, necnon inquieto & inæquabili motu huc illuc fertur: ac denique etiamſi tanto temporis ſpatio in eadem quanti-

tate perſeueraſſet, ac conſtanti & æquabili motu ſemper moueretur,nihil prodeſſet ad præſens inſtitutum: quia illa exhalatio, ſeu exhalationum multitudo moueretur ad motum aëris, vel ignis,in quibus eſſet, vt per ſe patet: ſed hæc elementa non eadem velocitate cientur, ac ſtellatum cælum, nec eadem proportione, & commenſuratione ad illud, nec huius extat aliquod fundamentum: ergo neque exhalatio illa in illis reſidens, quæ proinde non poſſet eſſe cauſa conſtantis apparitionis diuerſæ eiuſdem ſtellæ. Tandem contra hanc ſententiam etiam militat efficax argumentum primo loco factum contra priorem. Quia ſi propter exhalationem exiſtentem in ſublunari plaga alterantem medium potentiæ viſiuæ, ſtella illa diuerſo modo apparuiſſet, cùm ex diuerſis terræ partibus, diuerſa media ad eandem ſtellam conſpiciendam occurrant, non vndique ſtella illa noua,aut quaſi innouata videretur, vt per ſe patet;quod contradicit omnibus Aſtrologis illius temporis. Niſi quis ex ſuo cerebro plures velit in medio confingere exhalationes,pro diuerſitate locorum,ex quibus Aſtronomi nouam illam ſtellam obſeruarunt:verùm hoc naturaliter eſt impoſſibile;& planè commentitium,ad eludendum argumentum:priorum tamen vim non effugit,niſi aliam fabricetur chimeram.

Tertia ſententia eſt aliorum, qui conuicti argumentis à nobis factis contra duas præcedentes,ſtatuerunt,hoc iubar effulſiſſe in octaua Sphæra,non tamen fuiſſe veram ſtellam,ſed cometam ſolis naturæ viribus productum per tranſmutationem cæleſtis orbis. Hi tamen Auctores verè conſtituunt cælum corruptibile natura ſua,contra Peripateticam Scholam, & ea, quæ in prima quæſtione ſtabilita ſunt, quibus refelli facilè poſſunt; priuatim tamen,& breuiter refutandi ſunt, quia nequit aſſignari in cælo cauſa naturalis eiuſmodi effectus, & ſi adſtruatur, non poterit non naturaliter ſimiles effectus frequentiùs habere, quos Aſtronomi experti non ſunt.Signum ergo eſt manifeſtum, talem cauſam fictitiam eſſe, ac proinde realem effectum in eam reduci non poſſe. Præterea ille cometa naturaliter genitus in octauo cælo, produceretur ex cæli materia, quæ tenuiſſima eſt,quod non videtur poſſe contingere, neque intelligi,niſi aliquæ partes cæli denſarentur pro illius productione,aliæ rareſcerent.At hoc nequit per naturam contingere, cùm cælum non ſit naturæ fluidæ,ſed ſolidæ,& conſiſtentis, vt alibi diximus,ſuffragante Iob: aliàs ſtellæ fixæ aliquando magis ſibi appropinquarent,vt interdum à ſe recederent, & orbes inferiores non æquali celeritate à primo mouerentur, vt in elementis contingit, quæ cùm planè falſa ſint, falſa quoque cenſenda eſt prædicta ſententia.

His igitur efficaciter confutatis sententiis, quarta, & vltima, quippe quæ verisimilior longè apparet, nobis amplectenda est: nempe nouam hanc stellam à Deo fuisse productam in octaua Sphæra, supernaturali virtute, à communi, & statuta lege libera. Hanc sententiam tradunt Patres Conimb. cum aliis in 1. libro de cælo, capit. 13. quæst. 1. artic. 4. quę sufficienter probata manet ex refutatione præcedentium, illis nanque explosis, nulla alia superesse videtur, præter istam. Præterea hoc modo rectè potuit ortum habere stella illa, & omnia, quæ apparuerunt, optimè constant: neque contrà est difficultas alicuius momenti. Superest ergo, vt hac ratione contigisse pleno ore fateamur. Quod vno è duobus modis intelligi potest: aut ita vt producta fuerit per creationem nouæ materiæ, ex qua educeretur forma, & simul penetraretur cum aliqua parte octauæ Sphæræ, in qua apparuit: qua ratione integrè, & perfectè saluatur incorruptibilitas cęli, & omnimoda incorruptio, etiã respectu absolutę potentię Dei, quapropter hic modus videtur congruentior, & magis consonus naturæ cæli. Aliter etiam potuit hoc euenire, videlicet si corrupta à Deo aliqua parte cæli formæ, in eius partiali subiecto, & materia, induceretur ab agente supernaturali forma illius stellæ, quæ biennio transacto ab eodem agente corrumperetur, informata iterum materia, aliâ partiali forma, quæ cũ reliquis partibus formæ cæli integram constituit, qui modus, vel alius similis, etsi minùs consonet naturæ cæli, non tamen adeò dissonat, vt comparatione agentis supernaturalis aliquam contradictionem inuoluat. In hoc enim stat cælum esse per se incorruptibile natura sua, & comparatione cuiuslibet agentis naturalis. Nec mirum est, si difficultatis expediendæ gratia ad miraculum confugiamus. Cùm enim effectus insolens, & præter consuetum rerum naturalium cursum euenit, in quod, nisi in primum efficiens à communi lege liberum illud referemus? Id quod non semel ab omnibus necessariò admittendum est, & simili ratione philosophandum censeo in alia cælesti apparitione, si vera fuit, quam ex libris Marc. Varr. refert D. Augustinus 2c. de Ciu. c. 8. fertur enim stella Veneris semel mutasse magnitudinem, cursum, & figuram, id quod Rege Ogyge contigisse Mathematici non vulgaris auctoritatis testantur, Adrastus Cycianus, & Dionysius Creapolites, id nanque non in naturæ vim, causarumque naturalium cursum referendum est, sed in absolutam primæ causæ potentiam, quæ non sine causa, licèt frequentiùs nobis ignota, talia exhibet portenta, vt ex sacris literis didicimus. Legimus enim Iosuæ 10. Solem diuina virtute constitisse, vt Iesus Naue inchoatam victoriam ad perfectum vsque statum perduceret; Isaiæ 38. eundem Solem retrorsum commeasse ad longioris Regis Ezechiæ vitam denotandam;

dam; & Christo Domino moriente Solem fuisse obscuratum Euang.testatur historia. Hæc igitur ad diuinam, & absolutam Dei potentiam præter leges rebus creatis statutas operantem referenda esse,quis ambiget?Ex his tamen non licet colligere, orbium cælestium naturam ex se esse corruptioni obnoxiam, contra quod suprà stabilitum reliquimus.

QVÆSTIO III.

An insint cælo vera raritas,& densitas eiusdem rationis cum sublunaribus.

OCcasione alterius arg.quod 1.addidimus quæst. 1. pro opinione Plat.de rarit. & densit. exorta est quęst. 3.in qua duo quæruntur:vnum est,an vera raritas, & densitas sint in cælo:alterum,an sint eiusdem speciei, cum his quæ reperiuntur in corporibus sublunaribus,vt in aëre,& aqua. Et circa primum sentiunt recentiores quidam,veram raritatem pro qualitate, quæ in corporibus sublunaribus reperitur,non esse in cælo,nec densitatem, sed quadam tantùm ratione impropria pro maiori multitudine partium, sub minori præsentia, vel pro minori multitudine sub præsentia maiori.Probant primò, quia raritas,si vera est,separat partes corporis inter sese, & quasi eas compellit ad maiorem locum se extendere,& densitas magis eas coniungens, quasi cogit, vt ad minorem locum; sed omnia hæc repugnant partibus cæli, quod cùm sit sua propria natura incorruptibile, non potest pati similes mutationes ex se tendentes ad corruptionem:ergo etiam repugnat cælo vera raritas,& densitas.

Secundò,vera raritas, & densitas sunt secundæ qualitates ortum habentes ex permixtione primarum, vt docet Aristoteles 2. libro de generatione,cap.2.textu 8.Præterea sunt causæ grauitatis,& leuitatis, atque etiam mollitudinis, & duritiei,vt docet 4. libro Physicorum, capite 9. textu 85. Sed corpus cæleste caret primis qualitatibus,atque etiam grauitate,& leuitate,duritie, ac mollitudine:ergo carebit vera raritate,ac densitate.

Nihilominùs posterior sententia longè probabiliór ponit veram raritatem,& densitatem in corpore cęlesti,non minùs quàm in sublunaribus.Ita Ægidius libro 2.Hexameron, capite 35.Patres Conimbricenses 1.libro de generatione,cap.5.quæst. 17.articul.1.ad finem,& plures alij,quod ratione probatur à priori, ex natura harum qualitatum. Effectus formalis veræ raritatis, & densitatis in corporibus sublunaribus repertæ reperitur in cælo: ergo vera ipsa raritas, & densitas:euidens est consequentia ab effectu formali ad inhærentiam formæ. Sed probatur antecedens, quia effectus formalis raritatis est, partes corporis separare inter

ſeſe, & conſequenter, & quaſi ſecundariò ad maiorem præſentiam localem eas extendere:ſed vtrumque reperitur in cælo;ergo vera raritas,& denſitas. Minorem probo,quia in Sole,Luna,& ſtellis videmus plus materię reperiri ſub minoribus dimenſionibus,quàm in partibus intermediis cæli, ſicut in modo tabulæ reſpectu aliarum partium, ſed non poteſt reperiri plus materiæ ſub minoribus dimenſionibus, niſi reperiantur plures partes inter ſe coniunctæ, vt in corporibus ſublunaribus conſtat: ergo reperitur in cælo formalis effectus raritatis, & denſitatis,ac proinde vera ipſa raritas,& denſitas.

Circa ſecundum verò an raritas, & denſitas cæli ſint eiuſdem, vel diuerſæ ſpeciei, cum raritate, & denſitate corporum ſublunarium, non deſunt, qui negent eſſe eiuſdem ſpeciei propter teſtimonia illa Ariſtotelis oppoſita in fauorem primæ opinionis: nam diuerſitas ſpecifica effectuum procedentium ab vna & altera cauſa conuincit diuerſitatem ſpecificam earundem cauſarum, cùm procedant per ſe ex virtutibus earum; ſed raritas & denſitas corporum ſublunarium habent effectus per ſe in eis diuerſæ ſpeciei, nempe grauitatem, & leuitatem, mollitudinem ac duritiem, quos repugnat habere raritatem & denſitatem cælorum: ergo diuerſæ ſunt ſpeciei. Quod etiam probari poteſt ex diuerſitate cauſarum per ſe, ex quibus procedit vtraque:nam raritas, & denſitas ſublunaris procedit ex permixtione primarum qualitatum, ex qua non poſſunt procedere in cælo,in quo nec ſunt primæ qualitates,nec permixtio earum, ſed ex aliis virtutibus,ac diſpoſitionibus in materia requiſitis ad vnionem formæ,valde diuerſis,vel ex forma ipſa.

Oppoſitam ſententiam meritò tenent omnes citati pro poſteriori opinione, de exiſtentia veræ, ac propriæ raritatis, & denſitatis in cælo. Probatur verò primum ex vtriuſque raritatis, ac denſitatis effectu formali, hoc modo. Qualitates conferunt effectum formalem ſubiecto, cui inhærent, iuxta propriam naturam, & eſſentiam, vt calor facit ſubiectum formaliter calidum, & albedo formaliter album: ergo implicat contradictionem, conferre eundem effectum formalem illa, quæ ſunt diuerſæ ſpeciei,vel diuerſum, ſi ſint eiuſdem ſpeciei.Sed raritas, & denſitas cæleſtis corporis, & ſublunaris, conferunt ſubiectis effectum formalem eiuſdem rationis: ergo repugnat eſſe diuerſæ ſpeciei: minorem probo,quia effectus formalis raritatis eſt ſeparatio partium quantitatis inter ſeſe; ita vt pauciores partes, & minor multitudo materiæ contineantur ſub maioribus dimenſionibus; & effectus formalis denſitatis, coniunctio eſt partium inter ſeſe;ita vt plures partes, maiórque multitudo materiæ contineatur ſub minoribus dimenſionibus, vt probaui

baui 1. libro de generatione, capit. 5. tractatu de rarefactione, qu. 1. Sed tam raritas,& densitas cælestis, quàm sublunaris,præstant hos effectus suis corporibus, quod non est minùs manifestum in cælo, quàm in quocunque corpore sublunari: ergo sunt eiusdem speciei. Addendum verò est,quòd raritas, & densitas cælestis,nec sunt prima,nec secunda qualitas, nec sequuntur omninò ex commixtione primarum. Quod facilè probari potest,nam si in cælo non sunt qualitates verè contrariæ, & actiuę, vt ferè omnes admittunt,& probabitur inferiùs,sequitur, nec dari in eo permixtionem earum,& ideò nec raritatem nec densitatem,quæ sit qualitas prima, vel secunda:nam secundæ qualitates dicuntur, quia ex prioribus oriuntur: primæ, ex quibus consurgunt aliæ:sed se habere, sicut se habet lux,de qua ostendimus 2. lib.de anima,cap.7.nec esse primam, nec secundam qualitatem, nec diuisionem qualitatis in primam, & secundam esse adæquatam,sub qua proinde comprehendantur omnes.

Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguenda est maior; nam si ita sint causæ productiuæ effectuum diuersorum,vt per se adæquatè, ac ideò semper producant diuersos, & in quocunque subiecto, arguit quidem distinctionem specificam earum;si verò nec eos producant semper,nec semper eodem modo, sed iuxta capacitatem & dispositionem subiecti, solùm arguit distinctionem accidentalem, vt patet in cæteris qualitatibus,& ideò certissima regula cognoscendi specificam distinctionem, ex solo effectu formali primario statuenda est, quem implicat contradictionem non tribuere cuicunque subiecto, in quo inhærent,& eodem modo semper,& cùm raritas,ac densitas, nec semper,nec eodem modo producant illos effectus, sed secundùm dispositionem subiecti, non potest ex illis colligi distinctio specifica cælestis à sublunari, etiamsi in cælo eos non producant:sicut lux cæli non producit calorem in cęlo, producit tamen in inferioribus, ob specialem eorum capacitatem, cùm tamen ipsa sit eiusdem speciei.

Ad secundum negandum est, quòd raritas, & densitas per se procedant ex permixtione, aut concursu primarum qualitatum; sed talem causam efficientem habere, accidentale est eis, atque etiam hoc vel illo modo, secundùm hunc, vel illum gradum à talibus causis procedere, quod prouenit ex tali dispositione subiectorum, & secundùm diuersum modum eius variatur processio, & modus procedendi; quare licèt procedant in corporibus sublunaribus ex permixtione, aut concursu primarum qualitatum,& in cælo non ex hac,sed ex alia causa diuersa, nempe ex dispositione, aut forma eius, non bene colligitur

esse diuersæ speciei. Et possumus exemplum sumere in diaphaneitate, aut transparentia corporum, quæ in elementis procedit ex concursu duarum qualitatum primarum; in mixtis, ex permixtione quatuor, vt in crystallo, & in pupilla oculi; in cælo verò ex nulla causa harum, sed ex alio diuersa, & tamen in omnibus (absque dubio) est eiusdem speciei, & pari ratione in opacitate est manifestum. Aristoteles ergo in omnibus illis testimoniis loquitur de raritate, & densitate, quantum ad causam à qua procedit, & effectus, quos producit non in toto suo ambitu, sed solùm de ea, quæ est in corporibus sublunaribus; quare non potest colligi ex eis, quòd specie distingnantur à raritate, ac densitate cælesti, quamuis procedant à diuersis causis efficientibus, & diuersos effectus habeant, iuxta diuersam dispositionem corporum.

APPENDIX. DVBIVM.

An cælum possit sua natura alterari.

DVplicem alterationem in primis oportet distinguere, communem, & propriam: communis est illa, per quam producitur qualitas, ita alterans subiectum, vt non disponat ad introductionem formæ contrariæ, & expulsionem propriæ; sed potiùs ipsum perficiat, vt constat de lumine, quare illuminatio non est propria alteratio, sed communis. Alteratio propria illa, per quam producitur qualitas disponens subiectum ad iutroductionem formæ contrariæ, & expulsionem propriæ, vt calefactio, aut infrigidatio, per quas calor, aut frigus producuntur, disponentia subiectum ad expulsionem propriæ formæ, ac introductionem contrariæ. Et de altera impropria certa res est, cælum ex propria natura esse alterabile, cùm constet experientia illuminari à Sole, & illi, qui tenent, cælum habere principium corruptionis; quia constat materia aquæ, ex qua à principio fuit factum, consequẽter tenẽtur fateri, quòd possit sua natura suscipere qualitates, per quas disponatur materia eius ad suscipiẽdas formas elementares, vel saltem, quòd talis alteratio non repugnet naturæ eius, si adsit naturale agens approximatum, à quo alterari possit: cuius ratio est manifesta, quia si habet materia eius naturalem capacitatem ad formam aquæ, & aliorum elementorum, necesse est eandem habere ad dispositiones per se ordinatas ad illam, quales sunt eædem qualitates elementorum. Et hoc idem tenentur concedere, qui tenent, materiam cæli eiusdem rationis esse cum sublunari, vt superiùs probauimus. Vel dicendum est, capacitatem, seu potentiam passiuam naturalem, quam necesse est habere materiam cæli ad sublunares formas, & consequenter ad earum dispositiones, otiosam, ac frustraneam esse, cùm non possit ab aliquo

quo

quo agente naturali reduci ad actum.

Nihilominùs dicendum nobis est, materiam cæli, cùm sit diuersæ naturæ à sublunari, incapacem esse omnium formarum sublunarium, & consequenter repugnare illi naturaliter suscipere qualitates contrarias earum, per propriam alterationem. Quod sic probo. Qualitates istæ contrariæ ex propria natura sunt dispositiones materiæ ad introductionem formarum, à quibus emanant, vt calor ignis est dispositio per se ordinata ad introductionem formæ ignis in materia, & expulsionem præexistentis in ea. Præterea eædem qualitates, cùm sint sua natura actiuæ, sunt etiam instrumenta substantialium formarum, per quas alias similes educunt de potentia subiecti, eásque in eo producunt, vt per eas expellant formas oppositas: sed materia cæli non est capax substantialium formarum sublunarium, sed ei repugnant: ergo repugnabunt etiam dispositiones per se ordinatæ ad introductionem, & expulsionem præexistentium. Probatur consequentia, quia cui repugnat finis, non potest non repugnare medium per se ordinatum ad illum, quare repugnabunt cælo quæcunque alterationes propriæ, quæ media sunt per se ordinata ad easdem qualitates producendas; in cælis autem ipsis non sunt similes qualitates actiuæ, & propriæ contrariæ, quare neque alterationes propriæ ad eas producendas. Quare non potest vnum cælum alterari ab alio, neque alterare aliud propria alteratione. An verò alteretur vnum cælum ab altero per impulsum, quem ab eo recipiat, vt moueatur, vel quodcunque cælum à sua intelligentia, à qua mouetur per impulsum ab ea impressum, vel sine tali impulsu moueatur ab ea, per immediatam applicationem suæ virtutis, discutietur in secundo libro: illa tamen alteratio, si datur, non est propria, sed communis.

Ex dictis colligitur, in cælo non esse grauitatem, nec leuitatem, nec minùs colores, odores, & sapores, vt communis omnium sensus tenet: quia hæ omnes secundæ qualitates ortum habent necessariò ex quatuor primarum permixtione. Et ideò cùm cæli primarum qualitatum capaces non sint, nec affici possunt secundis ex illis naturaliter ortis, quod de grauitate & leuitate in specie probat Aristot. hîc: quia corpus graue mouetur ad medium, & leue à medio, quorum neutrum cælo conuenit, vt constat & latiùs prosequitur ipse.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Quòd autem non est circulari lationi contraria alia latio, &c.

Breuis expositio textus.

PRæsupposuit Aristoteles capite præcedenti, motum circularem non habere contrarium, & hoc intendit probare capite præsenti, vnica ratione prolixa satis, quam hoc modo placuit ad breuitatem simul, ac methodum contrahere. Si motui circulari foret contrarius alter motus, aut esset rectus, aut circularis (nam ad hos reducuntur omnes motus locales) sed neuter horum est ei contrarius, ergo nullum contrarium habebit. Minorem probat primò de motu recto hoc modo: vnus motus rectus est contrarius alteri, vt motus sursum motui deorsum; si ergo idem motus rectus contrarius est circulari, habebit idem rectus duos motus contrarios, videlicet alium rectum, atque circularem, ideò vni essent duo contraria, quod supposuit impossibile in præcedentibus. Probat deinde, quòd circularis non habeat pro contrario alium circularem, quia quocunque ex quatuor modis hi motus considerentur, nunquam propriè contrariantur, cùm nunquam tendant in terminos ad quos propriè contrarios, quod facilè constat, & fusiùs prosequitur Aristoteles, & quæstione sequenti nos altiùs expendemus.

QVÆSTIO VNICA.

An probauerit Aristoteles efficaciter, quòd motui circulari nihil sit contrarium.

D. Thomas 1. lib. de cælo, lectione 8. inter exponendam literam huius capitis, tria, vel quatuor argumenta profert ad probandum infirmum, aque inefficacem esse hunc discursum Aristotelis, & ideò non bene probare, quòd motus circularis cæli careat contrario: & primum est aduersùs illud, quod tanquam principium videtur præsupponere, videlicet vni vnum tantùm contrarium esse: quod tamen videtur falsum, quia eadem virtus liberalitatis habet duo vitia sibi contraria, nempe auaritiam, & prodigalitatem; hanc quidem per excessum, quia prodigus excedit in dando, nam vel plus tribuit, quàm secundùm rectam rationem tribuendum est, vel sine modo, quia ei tribuit, cui non est tribuendum, vel tali loco, aut tempore, quibus dandum non est. Auaritiam verò per defectum, quia auarus non tribuit vllo modo. Secundò, contra secundum dictum, quòd scilicet, si diuersi

motus

motus facti per diuersos semicirculos constitutos super extrema eiusdem rectæ lineæ,modo opposito , hoc est,ab hoc puncto extremo ad aliud,& rursùs ab hoc extremo ad primum,forent contrarij,sequeretur , eundem motum habere posse infinitos motus contrarios,quia ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud,infiniti possunt duci semicirculi. Contra hoc igitur sic argui potest.Sicut inter duo extrema rectæ lineæ possunt duci infiniti semicirculi , sic etiam possunt duci infinitæ lineæ rectæ:ergo possunt fieri super eas infiniti motus recti.Sed ex his motibus, quidam possent fieri sursum,& alij deorsum , vt si fierent quidam à puncto centri terræ ad punctum designatum in concauo Lunæ: alij verò deorsum ab hoc puncto ad centrum:essent igitur contrarij , & ideò quilibet motus sursum eorum haberet infinitos motus deorsum sibi contrarios , & quilibet motus deorsum infinitos alios motus sursum. Vel ergo hoc reputatur inconueniens, & ita probaretur eadem ratione , motum rectum non habere contrarium, sicut probatur de circulari;quod tamen constat esse falsum : vel non reputatur inconueniens , & ita non probabitur hoc argumēto,quòd circularis contrario careat,vt intendit Arist.

Aduersùs tertium, quod Aristoteles præsupponit , motus scilicet contrarios fieri debere inter terminos à quo, & ad quem maximè distantes,quia contraria sunt,quæ maximè distant, obiicitur tertiò , quia motus à medio , & motus ad medium , hoc est, motus à centro terræ ad concauum Lunæ, & motus à concauo Lunæ ad centrum terræ , sunt contrarij ex omnium sententia : & tamen non versantur inter terminos maximè distantes : nam maior distantia est inter polos mundi , cùm distent per integrum diametrum eiusdem mundi , quàm inter centrum terræ & concauum Lunæ , quæ solùm distant per semidiametrum:ergo motus inter hæc extrema nō sunt contrarij,cùm non versentur inter maximè distantia , quod cùm sit falsum , falsum quoque erit principium ab Aristotele præsuppositum , & ideò corruit argumentum super illud fundatum.

Vltimò intulit Aristoteles, quòd si motus circulares facti per oppositam partem integri circuli,forent contrarij, mutuò se impedirent mobilia,& ideò vnum vel alterum,aut etiam,vtrumque esset frustra,quia motum non posset conficere.

Contra hoc tamen potest opponi,quòd idem sequatur incommodum in motibus rectis contrariis sursum & deorsum per eandem lineam factis , & ideò mutuò se impedientibus : & tamen hoc non tollit , quin motus contrarij sint : ergo non probabitur tali argumento , quòd motus circulares non sint contrarij,præsertim,cùm ipsemet Aristoteles 8.lib. Physicorum , cap.8. textu 64. id docuerit , probaueritque tales motus circulares esse

contrarios,

contrarios, quia mutuò se impediunt, & cap. 9. textu 72. motum factum per semicirculum ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud, non posse continuari cum motu facto ab extremo ad primum, quia sunt contrarij, & contraria non possunt continuari. Constat verò, duo hæc opposita esse his quæ docet capite præsenti, nempe motum circularem nullum habere contrarium.

His tamen non obstantibus, ipsemet Diuus Thomas, & cæteri omnes interpretes huius capitis sequuntur sententiam Aristotelis, quòd motus circularis non habet contrarium, & rationes, quibus id probauit, recipiunt; quare non oportet multiplicare aliquas, sed sufficit, argumenta aduersus eas soluere, ex quorum solutionibus constabit, non parum efficacitatis habere. Pro solutione igitur primi (omissis aliis solutionibus, quas ex aliorum, ac propria sententia afferunt Patres Conimbricenses, tanquam insufficientibus) adnotare oportet, contrarietatem duplicem esse, adæquatam, & inadæquatam: illa censetur adæquata, quæ est oppositio, quasi completa, & integra, ita vt vnum oppositorum contrarietur completæ, atque integræ rationi alterius, & non partiali, & quasi incompletæ. Inadæquata verò vocatur ea, quæ est quasi dimidiata oppositio; quia non ex toto, sed ex parte inter duo aliqua intercedit. Adæquata censetur contrarietas inter ignem, & aquam ratione qualitatum, quia per vtranque opponuntur, videlicet, per calorem, & siccitatem ex parte ignis, per frigiditatem, & humiditatem ex parte aquæ; inadæquata verò inter ignem, & aërem, qui per vnam tantùm qualitatem contrariantur, videlicet per siccitatem ex parte ignis, & humiditatem ex parte aëris, non per calorem. Principium igitur ab Aristotele præsuppositum, quòd vni vnum tantùm contrarium esse possit, de contrarietate tantùm adæquata accipiendum est, quæ cùm sit completa, vna tantùm esse potest in quolibet contrario, & ideò respectu vnius tantùm extremi; inadæquata verò, cùm sit incompleta, est quasi partialis multiplex, quia completa ratio eiusdem extremi, pluribus partibus, aut rationibus partialibus constare potest, & iuxta singulas singulis opponi, pluráque habere contraria inadæquata, & ita se res habet in liberalitate, cuius integra, & quasi completa ratio obiectiua, est dare, cui, quomodo, quando, & vbi dare oportet: prior igitur ratio ei opposita est, non dare vllo modo, & hæc est ratio auaritiæ. Posterior verò consistit in tribuendo sine ordine, hoc est, non cui tribuendum est, neque eo tempore, vel loco, aut modo, quibus tribui debet: in quo consistit ratio prodigalitatis, longè diuersa à ratione auaritiæ. Et ecce tibi duo vitia eidem virtuti liberalitatis contraria, sed inadęquata ratione, quia quodlibet non opponitur ei secundùm totam eius rationem, sed secundùm rationem partialem, & incompletam, ita

quidem

quidem vt ſicut ex vtraque completur integra ratio talis virtutis, ſic ex vtroque vitio oppoſito conſtet quaſi vnum integrum, atque completum, quo pacto ſumi debent quæcunque alia contraria vni, & eidem rei: nam multa opponi eidem ſecundùm adæquatam eius rationem repugnat: & ex hac doctrina ſoluitur primum argumentum, & declaratur principium, quod præſupponit Ariſtoteles.

Ad ſecundum, concedendum eſt antecedens, quòd inter duo puncta extrema rectæ lineæ poſſunt duci aliæ in infinitum, ſicut poſsũt infiniti ſemicirculi; ſed diuerſo modo ſe habẽt iſti, & illę: nam lineæ rectæ habent eandem diſtantiam, & ideò ſunt eiuſdem rationis, & pariter motus ſuper eas facti: quare licèt ſint contrarij, ſolùm ſequitur, quòd vni poſſint infinita opponi, ſolo numero, & non ſpecie diſtincta, quod nullum incommodum habet, ſuppoſito quòd talia infinita ſint poſſibilia; lineę verò curuę, quæ in modum ſemicirculorum ducerentur ab extremis eiuſdem lineę rectæ, non haberent eandem diſtantiam, ſed maiorem, nec proinde forent eiuſdem rationis, ſed diuerſę, & ideò ſi admittatur, eſſe contrarias, ſtatim infertur, vni infinita contraria diuerſæ ſpeciei dari poſſe, quod eſt maximum inconueniens.

Ad tertium reſpondetur, motus contrarios verſari quidem inter terminos maximè diſtantes non qualicunque diſtantia, ſed ea, in qua poteſt fieri naturaliter motus, & talis eſt diſtantia inter centrum terræ, & concauum Lunæ; qua quidem maior eſt diſtantia inter polos mundi: ſed per hanc non poteſt naturalis motus fieri, quia nullum eſt naturale corpus, nec naturaliter poſſibile, quod motu naturali ab vno polo in alterum moueri poſſit: quare in ordine ad motum naturalem illa eſt maxima, cui non eſt comparabilis diſtantia inter polos, maximè quia maxima diſtantia requiſita ad conſtituendos motus contrarios, debet ſumi formaliter, hoc eſt, ex oppoſito modo formali attingendi terminum.

Ad vltimum reſpondeo, diuerſam eſſe rationem de motibus rectis, & circularibus: nam motus recti, ſurſum, & deorſum, etiam ſi non fiant per eandem lineam, ſed per diuerſas, contrarij ſunt, dummodò vnus à centro terræ ad concauum Lunæ fiat, & ex oppoſito alter, cùm verſentur inter cõtrarios terminos: ergo neceſſarium non eſt, vt mobilia ſe impediant, nec vt alterũm eorum ſit fruſtra. Motus verò circularis eſt ab eodem in idem punctum: quare vt duo motus circulares contrarij ſint, ab eodem in idem punctum eiuſdem circuli inuerſo ordine fieri debent, quod non eſt poſſibile, niſi fiat ſuper eandem lineam, & vtrunque corpus per eum motum idem prorſus percurrat ſpatium: ex quo euidenter colligitur, ſe impedire, & vnum eorum, vel vtrunque fru-

stra esse, vt intulit Aristoteles, cuius argumentum efficax est.

Ad testimonia Arist. adducta in eodem argumento dicendum est, diuerso modo sumere contrarietatem motuum in eis locis, ac sumpsit capite præsenti, ibi enim impropriè pro quacunque repugnantia, hîc vero pro contrarietate propria, iuxta leges contrarietatis motus à se latas 5. lib. Physicorum, quo pacto verum est, & à se efficaciter probatum, quòd motus circularis nullum contrarium habeat, sed iuxta primam acceptionem impropriam contrarium habere potest. Bene tandem adnotauit D. Thom. circa eandem vltimam rationem, ex ea colligi, quòd senserit planè Arist. corpora cælestia facta esse à Deo, quod ex tota eius doctrina vix fortè colligi posset. Quòd verò colligatur, ostendit, quia si motus circulares duorum corporum cælestium forent contrarij, mutuò se impedirent, & ideò vnum eorum, vel vtrumque frustra foret; quod ait Aristot. esse falsum, quia Deus, & natura nihil frustra faciunt, eiusmodi autem consequutio in corporibus cælestibus frustra esset, nisi supponeret, corpora cælestia facta esse à Deo, vt consideranti facilè patebit.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Sed quoniam manifestum est de his, & de reliquis considerandum est, & primùm, vtrùm sit quoddam corpus infinitum.

Breuis expositio textus.

INcipit iam Aristoteles agere de perfectione vniuersi, & ad eam cognoscendam inquirit, an aliquod ex quinque corporibus infinitum sit, vt ex hac parte constet, an infinitus sit mundus; & in hoc capite aliquibus prælibatis, docet, non dari corpus infinitum magnitudine, quod circulariter moueatur, quia si corpus tale esset infinitum, lineæ ductæ à centro eius ad circunferentias, in infinitũ distarent, quia quò magis protrahuntur, magis distant, ergo non posset vna ad situm alterius prouenire; hoc autem est necessarium, vt corpus circulariter moueatur; nequit igitur dari infinitum corpus: & idem conuincitur, si ponamus lineã deductam à centro in infinitum, & aliam secantem corpus infinitum per centrum vsque ad circunferentias: illa enim necessariò per motum attinget partes alterius, quæ secat totum corpus, & tamen ponimus claudere infinitum spatium. Præterea si cælũ esset infinitæ magnitudinis, non posset moueri spatio viginti quatuor horarum, contra experientiam, quia si linea ducatur à centro cæli, & alia infinita ponatur iuxta cælum quiescens, linea illa recta spatio finito transiret successiuè aliam, & spatium infinitum,

finitum, quod est absurdum: & eandem vim habent argumenta, à quocunque puncto corporis infiniti ducantur lineæ, si ibi non est assignabile centrum. Vlteriùs, cælum infinitum non posset tempore finito circulariter transire corpora finita sub se contenta: nec potest non corpus claudi extremis, quia figura importat extrema, & inseparabilis est à quantitate: ergo nequit esse infinitum. Denique cælum infinitum infinito moueretur tempore, cùm infinitum deberet spatium transire, quod experimento pugnat: nequit ergo cælum, aut aliud corpus circulariter motum esse infinitum.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Sed adhuc neque quod ad medium, neque quod à medio fertur, infinitum erit, &c.

Breuis expositio.

INtendit Aristoteles, non posse dari elementum actu infinitum, & probat duplici ratione, quia corpora, quorum loca finita sunt, finita etiam erunt, vt patet; sed loca elementorum sunt finita, quod de terra, & igne probatur; quia vt pote contraria maximè distant sub eodem genere: sed maxima distantia est determinata, nempe, vltra quam non est maior, & quando vnum contrarium est finitum, similiter & aliud: At locus terræ finitus est, cùm illum possit corpus per motum attingere, nec potest vltrà procedere, nisi eum deferendo, vt patet: de aëre verò, & aqua faciliùs, nam quidquid extremis clauditur, finitum est; sed media elementa, & eorum loca clauduntur extremis; ergo sunt finita; nam si infinita forent, nullum corpus moueri posset ab vno extremo elemento ad aliud, quia oporteret eadem media pertransire, & hoc patet esse impossibile, quia infinitum non est pertransibile.

Secundò, si aliquod elementum foret infinitum secundùm magnitudinem, sequeretur, fore etiam infinitum secundùm virtutem motiuam, & ideò habere grauitatem, aut leuitatem actu infinitam, cùm eadem sit proportio magnitudinis, & grauitatis, vel leuitatis, siquidem addita parte magnitudinis, additur pars grauitatis, aut leuitatis, & ex opposito aliqua inferuntur absurda. Sed impossibilis est grauitas, aut leuitas actu infinita: ergo impossibile quoque erit, dari elementũ magnitudine infinitũ. Minor probatur, quia quò maior est grauitas, vel leuitas, velocior est motus; hac ergo crescente in infinitum, similiter crescet velocitas, ac proinde fiet motus in non tempore, seu instanti; quod implicat.

CAPVT

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

Necesse itaque, corpus omne aut infinitum esse aut finitum.

Breuis expositio textus.

TRibus diuisionibus præsuppositis, corporis, in finitum, & infinitum, partium, in homogeneas, & heterogeneas, & harum, in finitas & infinitas, quasi continuato sermone prosequitur Aristoteles idemmet intentum præcedentis capitis, nempe probare, quòd non detur in mundo corpus aliquod magnitudine infinitum. Diuiditur verò caput in duas partes: in prima probat non dari corpus actu infinitum dissimilarium, nec similiarium partium ex motu locali: in secunda probat ex actione, & passione, & aliis argumentis dialecticis, & in fine refutat opinionem quandam antiquorum. Primò probat, quia si partes illius corporis heterogeneæ essent infinitæ, cùm debeatur cuilibet proprius motus distinctus, essent infiniti specie motus: si verò essent finitę aliquæ earum, vel omnes deberent esse infinitæ magnitudinis, ac proinde infinitę grauitatis, quod suprà probatum est absurdum: præterea occuparent infinitum locum, immò nullum reliquis spatium relinquerent: si verò partes essent eiusdem rationis, corpus infinitum esset infinitæ grauitatis, vel leuitatis, vt suprà intulit, & non posset moueri.

Secundò probat, quia corpus infinitum non potest mouere aliud corpus finitum, vel infinitum finito, aut infinito tempore, neque ab eorum aliquo moueri: vtrinque enim manifesta inferuntur absurda ex dictis, siue moueatur motu recto, siue circulari, & cùm quidquid mouetur, ab alio moueatur, deberet poni aliud corpus infinitæ virtutis ad mouendum illud, quod fusiùs refellit Aristoteles, & ex eisdem, & aliis absurdis refutat opinionem Democriti, & Leucippi, ponentium corpus infinitum conflatum ex infinitis atomis indiuisibilibus, medio vacuo.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cùm autem neque plures esse cælos, possibile est, dicamus, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles hoc capite probare, non esse plures mundos, quia si plures darentur, quilibet haberet suum cælum, suam terram, cæteráque elementa distincta à cælo, terra, & elementis alterius: ergo terra alterius mundi moueretur ad centrum terræ huius, vel ergo moueretur naturaliter, aut violenter, non naturaliter,

naturaliter, alioqui in proprio loco quiesceret violenter, quod patet esse falsum: sed neque moueretur violenter, alioqui motus à centro huius terræ ad proprium foret ei naturalis, quod patet etiam falsum, quia impossibile est, corpori graui naturalem esse motum à centro; sed terra illa foret grauis: ergo non posset naturaliter moueri à centro. Confirmatur, quia motus huius, & alterius mundi eiusdem essent speciei, ergo motus sursum ab eodem centro & deorsum ad idem centrum fierent; quod in eo euentu stare non posset. Præterea corpora vtriusque mundi eandem haberent inclinationem, & virtutem motiuam. Ergo ad eundem locum naturaliter mouerentur, & extra illum essent violenta.

In fine capitis refutat Aristoteles opinionem aliquorum asserentium, corpora naturalia non habere vllum motum naturalem, sed ab extrinseco: quia quæ ab extrinseco per violentiam mouentur, quò maioris sunt magnitudinis, eò tardiùs mouentur: sed oppositum constat in grauibus: ergo. Præterea nullum corpus mouetur violenter ad locum, à quo violenter extrahitur; sed grauia, & leuia extrahuntur violenter à loco infimo, & supero: ergo ad ea non violenter, sed naturaliter mouentur. Confirmatur, quia hoc motu velociùs mouentur in fine, quàm in principio, cuius oppositum violentis accidit. Quæ maior velocitas prouenit, inquit Arist. ex augmento grauitatis, & leuitatis, quod non de grauitate naturali, sed de acquisita, nempe impulsu, intelligendum est. Tandem probat Aristot. vnitatem mundi ex vnitate primi motoris, & primi motus circularis, & ex locis determinatis, in quibus sunt corpora hunc modum constituentia.

CAPVT IX.

Textus Aristotelis.

Quòd autem non solùm vnus est; sed & impossibile esse plures, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, probare, non esse plures mundos possibiles, quod præmissa ratione dubitandi pro opposita parte hoc argumento confirmat, quo simul rationem in contrarium adductam soluit. Quia non potest alius mundus fieri sine noua materia: sed hic mundus continet omnem materiam possibilem, vltra quam non est possibilis alia, cùm comprehendat omnia corpora cælestia, elementaria, & mixta: ergo non datur alia ratio materiæ, per quam ratio mundi contrahi possit. Quòd verò extra cælum non sit vllum corpus, probat, quia supremum cælum continet omnes alios, & elementa, ac proinde omnia mixta, quæ ex elementis generantur, & eorum locis con-

tinentur. Vnde infert Aristoteles, extra cælum, & mundum non dari locum, quia cùm ex se sit receptaculum corporis, frustra esset, vbi non potest esse corpus, vnde nec dari potest vacuum, cùm hoc sit locus non repletus corpore, sed aptus repleri. Tandem, ibi nequit dari tempus: quia est numerus motus: ergo non potest esse, vbi esse non potest mobile & motus. Addit tamen Arist. extra mundum esse entia quædam perfectissima incorporea, & vitam indefectibilem, & perfectissimam habentia, quorum nomine intelligit Aristot. supremam intelligentiam, nempe, Deum, & alios inferiores à prima factas, & dependentes.

Tractatus de mundo, seu vniuerso, & his, quæ ad ipsum pertinent.

QVÆSTIO I.

An sit vnus mundus, vel plures.

AD priorem sententiam reduci possunt omnes illi Philosophi, qui plures mundos posuêre, quamuis alij affirmauerint, infinitos dari, vt Metrodorus, Xenophanes, Anaximander, Anaximenes, Archelaüs, Aristarchus, Diogenes, Leucippus, Epicurus, & Anaxarchus, quem (vt Plutarchus retulit, in libro de tranquillitate animi) cùm Alexander Macedo de mundorum infinitate disserentem audiuisset, illacrymasse fertur: rogantibúsque amicis, num aliquid ei dignum lacrymis accidisset? An indignum est, inquit, nos flere, si cùm infiniti mundi esse probentur, nondum vnius domini sumus? Alij verò finitos quidem, sed penè innumerabiles, vt Democritus ponens in eis magnam diuersitatem, ita vt in quibusdam, neque Sol esset, neque Luna; in aliis verò splendidiora longè sydera, quàm quæ in hoc nostro sunt; quidam etiam animalibus carerent, & plantis, & alij eisdem rebus abundarent. Et hæc & alia veterum Philosophorum placita referunt Diuus Ambrosius libro 1. Hexameron, capite 1. Diuus Augustinus libro 18. de Ciuitate Dei, capite 14. Theodoretus in libro de materia, & mundo. Plutarchus primo libro de placitis Philosophorum, cap. 5. Albertus Magnus in summa de homine, quæst. de hominis habitaculo, artic. 1.

Posterior verò sententia omninò opposita vnicum profitetur mundum, quam tenuerunt Thales, Pythagoras, Hipassus, Anaxagoras, Parmenides, & Melissus, Heraclitus, Zeno, Plato, atque Aristoteles cum tota Peripatetica schola, quam posteri omnes sequuti sunt. Sed duo argumentorum genera attulerunt antiqui ad probandam hanc vnitatem mundi. Plato quidem in Timæo (vt testatur Alcinoüs in libro de doctrina eius, capite 12.) ex duobus eam probat, nempe ex vnitate sui principij,

principij, atque exemplaris intelligibilis: Deus enim, à quo tanquam à suo principio, & fonte prodiit, vnus est; vnus item intellectus diuinus, à quo ordinatæ sunt res omnes, ex quibus conflatus est mundus:ergo eandem quoque vnitatem participare debet. Secundò ex propria ratione, ac perfectione mundi, quem propterea vniuersum vocamus,quia in se complectitur vniuersa à Deo condita:ergo vel non est,vel vnicus est:quia eo ipso,quòd ponantur multi, nullus poterit vniuersum vocari, cùm non omnia comprehendat.

Aristoteles verò ex natura, & inclinatione corporum (præsertim sublunarium) atque ex motibus eorum naturalibus procesſ.

Ex quibus hoc vnum incommodum inferre voluit ex multitudine mundorum, quòd elementa cuiusque naturaliter mouerentur ad loca aliorum, quod videtur impossibile, cùm non possint ad ea moueri, nisi deserendo propria, à quibus repugnat motu naturali discedere, & hoc argumentum est quasi aliorum summa,quare non est necessarium,ea in particulari repetere.

Circa hanc quæstionem dicendum est primò, nec ratione Philosophica, nec Metaphysica, vel alia quacunque euidenti, immò nec efficaci probari posse, quòd non sint plures mundi, sed coniecturis tantùm probabilibus. Quod sic ostendo: creatio vnius mundi,vel plurium est opus liberum Dei;ergo quòd vnus, vel multiplex sit conditus, ex sola eius voluntate libera dependet, & non ex aliquo principio vel causa naturali: sed seclusa experientia, & clara reuelatione Dei non potest constare nobis euidenter de effectibus liberis voluntatis liberæ suæ, an in natura rerum sint, vel non: ergo nec possumus euidenti ratione cognoscere,quòd vnus mundus tantùm,aut plures sint ab eo facti,immò nec ratione efficaci, quia nullum inueniret argumentum ex principiis euidentibus efficaciter deductum,quo id ostendi possit, vt statim patebit.Sola igitur coniectura probabilis deduci potest ex duobus,nẽpe,ex vnitate ordinis,quo disposita sunt ab eo superiora, & inferiora corpora eundem modum dependentiæ horum ab illis,quod certè congruum satis fuit, vt ex hoc mirabili effectu, ex tot, ac tantis diuersis rebus compositis, vno, eodemque modo ordinatis ostenderetur, ab vno artifice per vnam,eandemque sapientiam eius conditum fuisse, quam rationem attigerunt Diuus Athanasius in oratione contra idola, & Diuus Thomas 1.parte,quæst.47.artic.3.Quod ex alio etiam deduci potest,quia nullum prorsus indicium inuenietur,ex quo diuinare quispiam possit plures mundos esse à Deo factos. Temerè ergo excogitatum est, & absque vllo rationis fundamento, ab antiquioribus Philosophis, immò præter communem omnium

hominum existimationem, dari plures mundos. Vnde sequitur, argumenta Platonis pro coniecturis duntaxat esse recipienda: primum enim solùm probat, ex quadam congruentia desumpta ex vnitate principij effectiui, à quo tamen plures mundos non processisse, non conuincit: sicut nec secundum argumentum; quamuis enim ad rationem vniuersi essentialem requirantur omnes gradus essendi in aliquibus generibus, speciebus, & indiuiduis consistentes, non tamen necessariò exiguntur omnia genera, species, & omnia indiuidua, vnde posset quis excogitare eosdem gradus essendi sub aliis speciebus, & indiuiduis constituentes alium mundum sub alia ordinatione, & collocatione. Argumentum Aristotelis futile prorsus est. Nam si ponantur alia corpora cælestia, & alia elementa, & mixta, distincta specie, vel numero, à constituentibus hunc mundum, & inter sese ordinata, sicut sunt modò corpora huius mundi, manifestum foret, corpora illius mundi nullum ordinem habitura dependentiæ, subordinationis loci, aut situs cum corporibus huius mundi, sed solùm inter se, sicut si hic mundus non staret: ergo non mouerentur naturáliter ad idem centrum, vel locum, sed vnumquodque ad proprium proprij mundi, quo adepto quiesceret naturaliter, & à quo violenter extraheretur.

Secundò dicendum est, consonum valdè esse nostræ fidei, quód vnicus sit mundus, nec plures dentur, quare temerarium vt minimùm fore existimo, plures admittere. Ita Diuus Thom. 1. parte, quæst. 47. artic. 3. Probatur, quia sacra pagina semper de mundo in singulari loquitur, præsertim Ioannis primo: & mundus per ipsum factus est: Matthæi vltimo, & Marci etiam vltimo, dum Apostoli ad propagandam fidem mittuntur, dictum est eis: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Quod ex ordine etiam creationis colligitur: post cuius enarrationem dicitur Gen. 1. vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona: & postquàm omnia fecit, cessasse dicitur ab vniuerso opere: quasi dicatur, præter continuam propagationem rerum omnium conditarum, nihil nouum ampliùs condidisse. Et cùm constet illa omnia, quæ ex sex dierum spatio creauit, ad vnicum hunc mundum pertinere, colligitur non esse alterum à Deo conditum. Pręterea Actuum 17. & ad Rom. 5. docuit Paulus, fecisse Deũ ex vno homine genus humanum, & per vnum etiam hominem peccatum in hunc mundum introisse: constat verò ex fide omnes homines infectos fuisse peccato eiusdem hominis, ita vt absque erroris nota admitti non possit, quód homines alij præter eos, quos mundus iste continet, dentur ab originali peccato immunes; ergo nec potest admitti alter mundus præter istum, nisi aliquis dicere velit, ab hoc mundo in alterum fuisse

aliquos

aliquos homines translatos, quod ridiculum est. Quare D. Aug. in libro de hæresibus, hæresi 77.& D.Isidorus 8.libro etymolog. cap. 5. inter errores contra fidem enumerant positionem de multitudine mundorum,& quod amplius est,24.quæst.3. capite Quidam autem hæretici.circa finem, numerant pro hæresi inter alias,ponere mundos innumerabiles.

QVÆSTIO II.

An per potentiam Dei absolutam possibiles sint plures mundi, specie, aut numero distincti.

PRiùs quàm diuersas Auctorum sententias referamus,excludi debet impius error Vviclephi, & Abaylardi, quem refert, & reiicit Vvaldensis capit. 10. doctrinalis antiquæ fidei, asserentium,Deum non posse quidquam aliud facere,præter ea,quæ facit,quia non liberè, sed ex necessitate naturæ operatur, sicut calefacit ignis:naturales autem causę quidquid possunt,operantur, & nihil aliud possunt,præter ea,quæ faciunt:sed constat, Deum vnum tantùm fecisse mundum; ergo impossibile est plures facere,nam si plures posset facere,iam omnes produxisset.

Quem errorem impium voco, quia omnia fermè nostræ fidei mysteria euertit; & licèt eum velint aliqui Aristoteli tribuere, putantes eum propterea negasse, quòd plures mundi dari possent, ex eius tamen doctrina planè colligitur, modum liberè agendi Deo non denegasse, nec propterea quòd senserit agere ex necessitate naturæ, docuisse, quòd non posset plures mundos facere,sed quia re ipsa illi visum est,repugnare, ex eo quòd existimauerit possibilem non esse aliam materiam specie distinctam, ac proinde omnia corpora ex materia hac conflata eandem habitura inclinationem ad locum eundem, & eandem virtutem motiuam ad ipsum; vnde corpora vtriusque mundi ad eundem locum naturaliter mouerentur, quod est impossibile: non tamen negauit Aristoteles,vt aliqui putant, esse possibilem aliam materiam numero distinctam. Cognouit enim materiam fuisse factam immediatè à Deo,proinde Deum posse aliam producere:sed esse possibilem materiam ad corpora distinctæ naturæ constituentia alium mundum, vt constat ex fundamentis ipsius:& in hoc sensu sequuntur sententiam Aristotelis,Alexander,Simplicius,& Auerroës, immò D. Thomas hîc ad finem lectionis 19.& expressiùs 1.part.quæst.87.artic.3. ad 3. sic: *Mundus constat ex sua tota materia: non est enim possibile, esse aliam terram, quàm istam,quia omnis terra fertur naturaliter ad hoc medium,vbicunque est; & eadem est ratio de aliis corporibus, quæ sunt partes mundi.* Fundamenta huius sententiæ iacta sunt in præcedentibus.

Secunda opinio communis, & vera tenet, posse Deum sua absoluta potentia plures mundos efficere. Ita Albertus Magnus 1. libro de cælo, tractatu 3. capite 6. Saxonia ibidem, quæst. 11. Pater Clauius ad caput primũ sphæræ, pag. 28. Patres Conimbricenses 1. libro de cælo, 9. cap. quæst. 1. artic. 2. & ex scholasticis, D. Thomas in 1. distin. 44. quæst. 1. artic. 2. D. Bonau. quæst. 1. Durandus quæst. 3. Gabriel & Okam quæst. 1. artic. 2. Maior quæst. 1. Capreolus in 1. distinct. 43. quæst. vnica, art. 2. quam tanquam veram præsupponit Caietanus 1. parte, quæst. 47. artic. 3. & tandem sancti Patres eam profitentur: præsertim Athanasius in oratione contra Idola, Ambrosius 1. libro Hexameron, cap. 2. Basilius homilia secunda Hexamer. Iustinus Martyr in lib. de quorundam decretorum Aristotelis reprehensione, iuxta quam respondemus quæstioni duabus assertionibus, quarum prima est.

Possibiles sunt plures mundi specie, ac numero distincti: probatur vtrumque hoc argumento: non repugnat ex parte diuinæ omnipotentiæ, neque ex parte rei faciendæ: ergo possibile est, vtroque modo fieri plures. Antecedens, quantùm ad diuinam omnipotentiam, per se est euidens, cùm se extendat ad omne illud, quod non inuoluit contradictionem: ergo solùm restat probandum, quòd ex parte effectus non inuoluat contradictionem, vt eo ipso probatum sit posse fieri. Probatur autem primò, non repugnare, quòd plures mundi fiant specie distincti, quia mundus dicit ordinationem multorum corporum simplicium inferiorum, ac superiorum, hoc est, elementorum, ac cælorum sub vno primo mobili, & vno primo mouente, nempe Deo, à quo dirigente, & gubernante inferiora per superiora mouẽtur omnia, diriguntur omnia, multiplicantur, & conseruantur omnes species mixtorum ex simplicibus factis: sed potest Deus aliam congregationem corporum specie distinctorum efficere, & ordine specie distincto ea ordinare; ergo potest efficere alium mundum specie distinctum ab isto. Minorem probo, quia ordo huius mundi consistit in situ corporum grauium, & leuium sub cælo: sed poterit Deus producere alios cælos habentes alias virtutes, & influentias, ita vt sine motu, vel medio alio motu diuerso valdè operentur, atque etiam alium numerum elementorum, seu corporum simplicium, quæ sub cælo illo contenta haberent naturas, & conditiones, potentiasque motiuas diuersas à grauitate, & leuitate, & alio modo longè diuerso ordinarentur inter sese, & cum cælo, in quo nulla potest excogitari repugnantia alicuius momenti; ergo possibiles censendi sunt plures mundi specie diuersi. Quod cum hac sola limitatione intelligendum censeo, vt ex parte speciei humanæ (eo modo, quo ad mundum pertinet) non sit possibile, quòd fiant plures mundi specie distincti, quia

non

non videtur mihi possibile fieri alium hominem specie distinctum. Quòd verò non repugnet fieri plures mundos eiusdem speciei probatur, quia nulla potest ostendi repugnantia in eo, quòd fiat aliud elementum terræ eiusdem speciei cum isto; nam sicut hoc fecit Deus ex nihilo, & ideò absque vlla prorsus difficultate, ita vt sola sua libera, & efficaci volũtate, qua voluit fieri, factum sit, & pariter cætera elementa, ita potest terram aliam, aliaque elementa eiusdem naturæ cum his ex nihilo condere, & alios etiam cælos, & modo etiã simili talia corpora inter se ordinare, ita vt sub alio primo mobili inter se ordinẽtur alia corpora cælestia, & sub eis elementa alia, modo etiam simili inter se ordinata; & ecce tibi aliam congregationem corporum simplicium ordinatorum sub vno primo principio, & ad vnum, eundemque finem, & ideò alterum mundum numero distinctum sub eadem specie. Et argumenta Aristotelis in contrarium præfata, nullam prorsus repugnantiam in hac multiplicatione dari probant, vt vidimus, & mox copiosiùs ostendemus.

Assertio posterior: sententia Aristotelis, quòd non sint possibiles plures mundi in eo sensu, quem ipse tenuit, accepta, nec est error contra fidem, nec etiam contra principia Philosophiæ, sed opinio minùs probabilis, quàm opposita. Quamuis enim hanc impossibilitatem reducere in defectum potentiæ Dei, ab initio producentis necessariò quidquid potest producere, vt somniarunt Vviclephus, & Abaylardus, aut etiam efficientis liberè ab initio quantùm potuit, sit error contra fidem, vt ostendit D. August. 12. de Ciuitate, cap. 17. & D. Thomas 1. parte, quæst. 25. art. 5. cùm etiam de homine liberè operante stultissimum sit hoc dicere. Tamen asserere, non posse fieri alium mundum, quia etiãsi aliæ creaturæ denuò fiant, repugnat, eas ordinari alia ordinatione distincta, ac proinde constitui alium nouum mundum, tametsi minùs verum, nihil tamen erroris habet; & hoc solùm docuit Aristoteles, vt rationes eius allatæ suprà demonstrant, & tenet D. Thomas suprà. Probatur non esse errorem, quia nullam imperfectionem Deo tribuit, neque inde aliquid in fidei præiudicium infertur, sed totum reducitur in defectum possibilitatis alterius ordinationis, & rationis distinguendi; in quo locus potest dari opinionibus: & qui opinionem Aristotelis damnant, in alio sensu ex duobus prioribus eum intellexerunt, secus D. Thomas, & alij, quorum plures docent, Aristotelem loqui de potentia ordinata; & sic vera esset eius sententia, & hoc modo traditur à D. Thoma.

Fundamenta autem Aristotelis non conuincunt pluralitatem mundi esse impossibilem. Hæc enim est ratio (inquit S. Thomas 1. parte, quæst. 47. art. 3. ad 1.) quare mundus est vnus, quia debent

omnia esse ordinata vno ordine ad vnum, hoc est, vnitas mundi desumi debet ex ordinatione corporum inter se ab vno principio, & ad vnum finem; sed possunt esse ordinationes specie distinctæ, & solo numero, nihil enim obstat, quominùs diuersa numero, aut specie corpora producantur, & inter se, & ad finem diuerso modo ordinentur, vt patet: corpora autem, vt ordinata in vno mundo ad proprium locum in illo occupandum, naturaliter mouerentur, & licèt secundùm se sublato hoc ordine in hoc mundo possent moueri ad centrum alterius mundi, quatenus ordinata ad hoc non inclinantur, sed ad proprium locum mundi, cuius partes sunt: falsò ergo Aristoteles putauit, quodcunque elementum, & corpus aliud idem centrum appetere sub quauis ordinatione, ac si in eodem mundo esset; & aliàs non satiari, neque quiescere: qui etiam ex nullo capite hoc implicare probat, vt consideranti argumenta illius allata patebit.

QVÆSTIO III.

An Deus possit efficere alios atque alios mundos in infinitum perfectiores.

Sensus quæstionis est, an sit possibilis alius, atque alius mundus essentialiter, vel indiuidualiter perfectior in infinitum syncategorematicè, vt aiunt, hoc est, ita vt datis quibuscunque possint semper alij perfectiores fieri: non enim agimus de infinito actu, de quo diximus ad 3. Physicorum.

Prior sententia affirmat, hoc esse possibile de multiplicatione perfectionis indiuidualis, non tamen essentialis, quam tenet Durandus in 1. distinct. 44. quæstione 2. quod etiam tenere debent necessariò omnes qui opinantur, non esse producibiles species in infinitum, sed ad aliquam necessariò perueniendum, vltra quam non sit alia producibilis, vt tenet Aureolus apud Capreolum in 1. distinct. 44. quæst. 1. & ita sensisse Scotum in 3. distinct. 13. quæstione 1. testatur meritò Caietanus 1. parte, quæst. 25. articulo 6.

Ex hoc enim sequitur, non posse mundos essentialiter perfectiores multiplicari in infinitum, & quod dicitur de perfectione indiuiduali, infrà probabitur: aliud verò de perfectione essentiali, probatur efficaciter hoc argumento; si possibiles forent plures mundi essentialiter perfectiores in infinitum, ita vt nunquam perueniri possit ad mundum ita perfectum, quin alter possit produci essentialiter perfectior, sequitur omnes mundos factibiles essentialiter perfectiores non habere vltimum, & ex consequenti esse infinitos, & cùm omne factibile, omneque possibile reduci possit ad actum, dari poterunt in rerum natura infiniti

mundi

mūdi perfectiores essentialiter actu producti, actuque existētes. Ex quo duo sequuntur: primum, quòd detur infinitum in actu secundùm multitudinem; postremum, quòd detur species aliqua infinita secundum perfectionem essentialem, & quòd sequatur primum, euidens est, vt cuique patet; quòd verò sequatur postremum, sic probant: Si dantur mundi actu infiniti, & specie distincti; ergo dantur species actu infinitæ. Tota igitur latitudo essentialis perfectionis specificæ earum erit actu infinita: sed latitudo hæc infinitæ perfectionis est in eisdem speciebus: ergo necesse est dare aliquam speciem determinatam, aut vagè sumptam, actu infinitam; & quouis modo detur, absurdum est: quia infinita perfectio essentialis actualis in solo Deo reperiri potest; creaturæ verò essentialiter repugnat, quia ex intrinseca ratione creaturæ habet perfectionem essentialem participatam, & ideò limitatam, & actu finitam. Sed probatur consequentia, quia species (vt sæpè inculcat Aristoteles, & repetit D. Thomas) sunt sicut numeri, & ideò inæqualis perfectionis, quia sicut non dantur duo numeri æquales, sed vnus necessariò addit vnitatem supra alium, ratione cuius variatur species; ita species qualibet addit generi essentialem differentiam distinctam ab ea, quam addit altera, ratione cuius variatur alia species, & necesse est non dari duas æquales in perfectione, aut gradu essentiali, sed inæquales esse omnes: ergo si sint actu infinitę, necesse est aliquam tandem euadere actu infinitam in perfectione essentiali, quemadmodum si in infinitum multiplicentur numeri, & numerus actu infinitus detur, necesse erit esse vnum numerum actu infinitum, cùm infinita sit ei additio vnitatum facta. Ex quo non sequitur potentiam Dei esse finitam; semper enim ipsa poterit facere, quidquid non implicat contradictionem; ex parte enim solius effectus est repugnantia; ex modo etiam operandi sine vlla independentia & immediatione suppositi, satis colligitur infinitas potentiæ Dei.

Nihilominùs, etsi probabilis sit prior sententia, valdè probabile censeo, posse Deum sua potentia absoluta producere alios, & alios mundos perfectiores, secundùm numerum, & speciem in infinitum, ita vt quibuscunque productis possit nouos alios, ac distinctos vtroque modo producere. Quod in primis elicio ex doctrina D. Thomæ, 1. parte, quæst. 25. artic. 6. ad 1. sine limitatione asserentis, posse Deum quacunque data creatura, aliam producere meliorem, idque confirmat Caietanus ibidem. Ex hoc enim sequitur possibiles esse alios mundos in infinitum perfectiores: nam sicut possunt aliæ creaturæ perfectiores in infinitum produci à Deo, ita possunt diuersis modis sub eo, ac inter sese ordinari, ita vt qualibet data ordinatione; possit dari alia perfectior in infinitum, & proinde alius, atque alius mundus per-

fectior sine termino, quia mundus non est aliud, quàm ordinatio diuersarum creaturarum sub vno principio ac inter sese. Probatur deinde ratione: quia possibile est à Deo fieri, quidquid non inuoluit contradictionem: sed nullam contradictionem inuoluit, quòd datis quibuscunque creaturis, aut etiam mundis, perfectiores aliæ fiant à Deo secundùm numerum, & speciem: ergo possibile iudicandum est: maiorem sic ostendo, ex parte diuinæ omnipotentiæ, cùm infinita sit, nulla potest dari repugnantia in quibuslibet rebus producendis; sed nec ex parte ipsarum rerum repugnat, nouas semper posse produci, sicut nulla potuit assignari repugnantia ex parte productarum, vt producerentur, quia sicut materia harum ex nihilo creata est, & ex potentia eius eductæ sunt omnes formæ, non potest ostendi repugnantia in creanda noua materia ac educendis aliis formis diuersæ speciei ex ea, sed neque terminus aliquis in vtroque præstando, quia nulla apparebit maior, aut noua repugnantia ex parte ipsarum in producendis nouis, aut sequentibus, neque potest cum fundamento excogitari: ergo sine pondere aliquo rationis ponitur diuinæ omnipotentiæ terminus in nouis creaturis, aut nouis mundis numero, aut specie diuersis, ac perfectioribus semper in infinitum producendis: quod ex solutione oppositi fundamenti clariùs constabit.

Ad quod concesso antecedente, distinguendum est consequens prioris consequentiæ, videlicet, quòd mundi factibiles sint infiniti; nam de infinito in potentia verum est, de infinito in actu falsum: quod patet in diuisionibus continui possibilibus, & non habentibus vltimam, quia datis quibuscunque aliæ sunt possibiles in infinitum: pari ergo ratione mundi factibiles infiniti sunt, non actu, sed potentia, quia factibile, vt sic non actum, sed potentiam significat. Posterior verò pars argumenti procedit ab infinito in potentia, ad infinitum actu, quia omnis potentia est reducibilis ad actum: ergo si infiniti mundi sunt creabiles in infinitum perfectiores, cùm hæc potentia possit reduci ad actum, poterunt dari infiniti mundi actu creati, & actu infiniti perfectiores secundùm speciem. Respondent illi, qui tenent, infinitum actu esse possibile, vtrumque dari posse, & mundos actu infinitos, & quemlibet perfectiorem alio secundùm speciem. Nos verò, qui nullum infinitum actu admitti posse probauimus 3. lib. Physicorum, non putamus argumentum hoc probare, quòd sit possibile, immò nullius roboris esse, ex hoc ipso, quòd procedit ab infinito in potentia ad infinitum in actu.

Quare ad formam eius distinguendum est, quòd omne producibile, vel possibile potest reduci ad actum: nam potentia duplex

duplex est,vna imperfecta, & quasi inferior,quia partem actus includit, & partem potentiæ, & ideò incompleta etiam vocari potest, qualis est immobile respectu motus successiui; hæc enim partem actus dicit, & partem potentiæ, hoc est, aliquem gradum termini productum, & alium, vel alios producendos, & hoc genus potentiæ non potest totaliter reduci ad actum, & talis est etiam potentia in continuo, & partibus eius ad actum diuisionis, & per eam diffiniuit Aristoteles infinitum in potentia 3. libro Physicorum, textu 63. dicens esse id, cuius secundùm quantitatem accipientibus, semper aliquid accipere extra est. Talis est etiam potentia, quasi passiua producibilitatis in tota latitudine creaturarum, respectu diuinæ potentiæ actiuæ ad producendum, quia si repugnat potentiam passiuam respectu diuisionis reduci ad actum, aut reductam esse, ita repugnat, omnes creaturas possibiles actu produci, aut esse productas:sed quibuscunque productis supersunt aliæ, quæ produci possint, etiamsi per possibile, vel impossibile producantur actu infinitæ, vel infinities infinitæ, cùm non sit maior ratio vnius, quàm alterius. Quod hac ratione satis efficaci ostendo: productis quibuscunque creaturis non diminuitur potentia actiua infinita Dei ad producendum, nec exhausta dici potest, sed sic integra, atque infinita manebit, ac priùs potens producere de nouo quidquid non implicat contradictionem, nec diminuitur potentia passiua in tota latitudine creaturarum, vt produci possint, quia creaturæ iam productæ, etiamsi essent infinitæ,non addunt, aliis nondum productis, implicationem contradictionis, vt producantur, vel vt sint in rerum natura, sed sic permanent possibiles produci nostro modo intelligendi, ac erant priùs,immò ac erant illæ,quæ iam fuerunt productæ,antequam producerentur: ergo non est intelligibile vllo modo, omnes producibiles esse productas: ex quo efficaciter sequitur, nec esse potentiam hanc passiuam producibilitatis totaliter reductam ad actum, sed semper & necessariò superesse ei aliquid reducendum. Quare non sequitur ex eo quòd possibile sit alios, & alios mundos perfectiores in infinitum fieri à Deo, posse fieri actu infinitos: ex quo constat ad primum incommodum argumenti.

Postremum verò incommodum erat, quòd si forent possibiles mundi perfectiores in infinitum, daretur aliquis mundus infinitæ perfectionis,quod repugnat:sed negandum est id sequi, quia licèt vnus sit altero perfectior, non datur vltimus, & ideò non datur aliquis infinitè perfectus, immò etiamsi darentur actu infiniti, nullus talis daretur, quia nec daretur vltimus. Et si dicatur, saltem dari infinitam perfectionem extra

Deum,

Deum, respondeo, non sequi in nostra sententia, in qua totum, quod datur extra productum, semper est finitum; qui verò admittunt infinitum dari posse, respondent non dari vnam aliquam perfectionem actu infinitam, neque vnum aliquod infinitè perfectum, sed quamlibet perfectionem, & quodlibet perfectum finitum esse: quòd verò infinita sit perfectio per infinitos mundos sparsa, nullum est incommodum, quia solùm ex hoc habetur dari infinitum numerum perfectionum, aut rerum finitarum, ex quo nulla implicatio contradictionis sequi aiunt.

QVÆSTIO IV.

An sit Deo possibile hunc mundum perfectiorem reddere.

Conueniunt Doctores, hunc mundum non posse perfici essentialiter, quia vt arguit D. Thomas, 1. parte, quæstione 25. artic. 6. eo ipso, quòd mundus, vel partes illius quoad essentialia perficiantur, non erit idem mundus, sicut non erit eadem species numeri, v. g. variata differentia essentiali. Præterea certum est, non posse mundum perfici accidentaliter, ex parte modi, quo à Deo fit, vt tradit sanctus Thomas suprà, quia repugnat, Deum ex meliori sapientia & bonitate mũdum, & partes eius facere. Difficultas verò est, an possit mundus accidentaliter perfici ex parte ipsarum rerum, siue materialiter, ex eo, quòd aliquæ partes accidentaliter perficiantur, siue formaliter, ex eo, quòd ordo, & proportio partium inter se, & ad totum perfectior reddatur.

His præmissis asserit prima opinio non esse vllo modo possibile, hunc mundum perfici à Deo, quam tenuerunt illi, qui vniuersaliter docebant, non esse possibile Deo, quidquam producere melius his, quæ producit, quos (suppressis nominibus) citant Patres Conimbricẽses ex Hugone Victorino, potéstque probari primò ex illis verbis Genesis 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona, quasi dicere voluerit, perfectissima esse, quibus proinde nihil perfectionis addi possit. Probatur deinde ratione, quia si corpora hæc, & mundus iste perfectior fieri potuit, iniuria quodammodò videretur ei irrogata à Deo, qui talem perfectionem ei potuit conferre, & non contulit, quemadmodum fieret ei iniuria, si aliqua ei deesset essentialis perfectio, quam non tribuens ei Deus, cùm potuerit, inuidia argui posset.

Secunda sententia asserit, vniuersum non posse perfici formaliter, hoc est, ex parte ordinationis formalis rerum, licèt possit ex parte aliquarum rerum, ac proinde materialiter reddi perfectius. Ita videtur sentire Diuus Thomas prima parte, quæstione 25. articulo 6. atque etiam in prima, distinctione 44. quæstione prima, articulo secundo, & cùm eo Capreolus ibidem, atque etiam Alexander secunda parte, quæst. 18. membro 3. Altisiodorensis

rensis libro primo Summæ, capite 12. quæst. 7. & ratio Diui Thomæ est, quia ordo est perfectio formalis vniuersi: sed ordo quem Deus hisce rebus contulit, ex quibus fecit vniuersum, non potest esse melior: ergo neque res ipsæ possunt esse meliùs ordinatæ, & ideò ex hac parte non potest vniuersum, hisce rebus permanentibus melius fieri: vnde sequitur, quód neque possit ex parte rerum melius fieri, nisi res omnes perficiantur, quia si vna tantùm, aut altera melior fiat, cæteris eodem modo permanentibus, destrueretur ordo consistens in proportione omnium, & consequenter destrueretur vniuersum formaliter in ordine rerum, & quasi harmonia ex eo resultante consistens. Quemadmodum, inquit D. Thomas, si ex chordis citharæ vna vel altera plus debito intenderetur, corrumperetur melodia consurgens ex proportione sonorum omnium attemperatorum. Huic rationi adiungi potest testimonium D. August. lib. 3. de libero arbitrio cap. 5. vbi sic ait. Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, scias fecisse tanquam bonorum omnium conditorem. & in Enchiridio, cap. 10. Bona sunt singula, quæ Deus fecit, sed simul vniuersa valdè bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: ergo sentit, nihil melius hisce rebus, & huic mundo addi posse, quod eis non contulerit Deus.

Vltima sententia admittit, partes aliquot huius vniuersi meliores effici posse, secundùm aliqua accidentia, & mundum ipsum accidentaliter perfici, non solùm quantùm ad easdem partes, sed etiam quantùm ad ordinationem earum; sic sentiunt Durandus in 1. distinct. 44. quæst. 3. Argentina quæst. vnica, artic. 3. Aureolus apud Capreolum in 1. distinct. 43. quæst. 1. artic. 2. Patres Conimbricenses 1. lib. de cælo, cap. 9. quæst. secunda, art. 2. atque etiam Pater Vasquez tomo 1. in 1. partem, disputatione 107. cap. 3. Probant primó, quia præstantissima creatura est homo, qui deterior effectus est per peccatum, & meliorem statum haberet, si in statu innocentiæ perseuerasset, ex quo etiam quandam accidentalem perfectionem inferiores creaturæ suscepissent, quia meliori creaturæ subessent, atque obedirent, & consequenter non solùm non dissolueretur ordo vniuersi, sed perficeretur potiùs, & vniuersum ipsum accidentaliter perfectius foret. Secundó, quia aliquæ species, in paucis indiuiduis, quæ habent, suscipiunt mutationes accidentales, vel iniuria temporum, vel alia ex causa, & nihilominùs non ob id dissoluitur ordo vniuersi, quamuis ex parte illarum aliqua ratione deterius fiat idem vniuersum: ergo non est censendum impossibile, quód secundùm rationes accidentales varietur, & idem met suscepta tali variatione permaneat.

Nostra sententia hac distinctione explicanda est: Dupliciter

excogitari

excogitari poteſt, quòd partes huius vniuerſi perficiantur ſecundùm rationes accidentales: priori quidem, ita vt ex eo, quòd vna vel altera perfectior fiat, non varietur naturalis collocatio aliarum, vel certè eius cum illis, vel aliqua earum, quamuis modo aliquo accidentali perficeretur idem ordo, eademque collocatio, ſed eodem modo permaneant iuxta propriam naturam, ac modò collocata ſunt, videlicet in infimo loco terra, ſupra eam aqua, ſupra hanc aër, ſupra aëren ignis, & iſte ſub concauo Lunæ, cæleſtiaque corpora, vt modò ſunt collocata. Et ſimilem variationem videtur accepiſſe mundus poſt peccatum: nam licèt inferiores creaturæ non ita obediant homini, ac in ſtatu innocentiæ obediebant, & obedient, perſeuerante eodē ſtatu, nihilominùs ei (licèt minus benè) ſubiiciuntur, vt perfecta natura eius, & inferiores naturæ earum poſtulant; & pari ratione ordo, atque collocatio elementorum perfectior accidentali modo conſiſteret, maiori puritate elementorum conſeruata, & perfectiore ſubordinatione corporum inter ſe, & ad alia, excellentiorique virtutis communicatione; & hac ratione perfici poteſt mundus accidentaliter, non variato, & deſtructo ordine principali, & quaſi eſſentiali, quem habent, & ſemper habuerunt corpora inter ſe, & ad primum motorem, & primum mobile, quod non negat ſanctus Thomas, & hoc ſolùm probat tertia ſententia: modo verò poſteriori poſſet vna, vel altera pars mundi ita perfici intra rationem accidentalem, vt ex tali perfectione variaretur naturalis collocatio aliarum, vel eius cum eis, aut aliqua earum, quo pacto variaretur, ſi hoc idem elementum aquæ rarius, aut ſubtilius aëre efficeret Deus, vel aërem ſubtiliorem igne, quod conſtat poſſe fieri inuariatis eiſdem elementis ſecundum ſubſtantiam, vel ſubſtantiales formas: ſi verò id fieret, abſque dubio variaretur collocatio, quam nunc habent, & quam à principio ſuæ conditionis habuerunt eadem corpora, quia natura eorum poſtularet, leuiora eſſe ſupra minùs leuia, & hæc ſub illis. Poſtularet igitur eadem natura, ſuppoſita tali mutatione, vt aqua leuior aëre facta ſuper eum collocaretur, & in locum eo ſuperiorem per motum ſurſum tenderet, & aër leuior igne factus ſupra illum, & per motum tenderet in concauum Lunæ. Ex quo conſtat, naturalem collocationem, quam nunc habent, & habuerunt à principio, variari, & hac variata, variari conſequenter ordinem, & proportionem eorundem corporum, immò deſtrui, ſicut deſtrueretur cytharæ harmonia hebetiori, aut groſſiori eius chorda acutiori, aut ſubtiliori omnibus facta, vt acutè ſatis loco ſuperiùs relato aſſerit D. Thomas: ac proinde mundus hic conſiſtens formaliter in hoc ordine, & ſubordinatione hac corporum non poſſet ſubſiſtere cum tali variatione; & per conſequens huiuſmodi perfectione accidentali

dentali partium perfici: & hoc sensu amplectitur hanc sententiam D. Thomas,& citati cum ipso,quæ nobis probabilior apparet, neque quidquam in contrarium probat tertia sententia, neque forte intendit plus quàm nostra prior conclusio.

Ad primum argumentum secundæ opinionis dicimus, verba illa sacræ paginæ nostram potiùs sententiam ita expositam continere: nam D. Augustin. ea exponit de partibus huius vniuersi,non tam secundùm substantiam, quàm secundùm ordinem resultantem ex situ & collocatione naturali earum, quo nec potest meliùs fieri,nec excogitari. Præterea secundùm ordinem ad finem,qui est Deus, non enim possunt in meliorem finem ordinari,quare meritò dicitur Deo ea inspicienti,quasi reflexa cognitione,valdè bona apparuisse, hoc est, in summo gradu bonitatis constituta.Quem ordinem modo quodam valdè accidentali perfici duntaxat posse dicimus

Ad secundum verò dicendum, inuidiam solùm habere locum in his,quæ ex debito aliquo, aut ex necessitate naturæ tribui debent: Deus verò nemini quidquam debet, sed quasi ex gratia,hoc est,ex mera liberalitate,& non ex debito tribuit esse quibuscunque creaturis, & præterea perfectio illa accidentalis, secundùm quam crescere possunt, non est eis debita, vt satis est per se manifestum.

CAPVT X.

IN his tribus cap.10.11.& 12.quæ hoc libro supersunt, quæst. hanc proponit ac dissoluit Arist.

An mundus sit generabilis,& corruptibilis.

CApite hoc 10. varias Philosophorum antiquorum sententias proponit:cap.verò 11. quædam pro eiusdem quæst.dissolutione adnotat;& tandem capite 12.ex propria sententia eam diluit,& hoc est intentum horum capitum.

Diuiditur verò caput 10.in duas partes, in quarum prima quæst. proposita affert opinionem Platonis & aliorum, eamque duplici ratione confutat:in postrema verò refert, & reiicit duas alias.Asserit ergo Arist.omnes fermè Philosophos se antiquiores conuenire circa productionem mundi, in eo, quòd genitum,seu productũ fuisse asserebant;differre verò,quia Plato sequutus Orphæum, & Hesiodum, eum ponebat incorruptibilem:alij verò corrumpendum esse aliquando censuerunt,quamuis non eodem, sed diuersis modis.Sententiam igitur Platonis & aliorum, quòd mundus fuerit genitus, & incorruptibilis duplici argumento refutat, quorum primum ita habet: Illud censetur in Philosophia certum,quod vt plurimũ euenit:sed ferè semper videmus,genita tãdem corrũpi, immò in se habere principium suæ corruptionis: ergo

ergo si mundus fuit genitus (vt asserit hæc sententia) necesse est, aliquando fore corrumpẽdum: falsum ergo est, eum ponere genitum, & non corruptibilem. Secundò, si mundus fuit genitus: ergo ex aliquibus principiis: nam ex nihilo nihil potest fieri. Vel ergo principia illa, priùs quàm ex eis gigneretur mundus, potuerunt aliter se habere, vel non: si hoc secundum dicatur, planè sequitur, quod si ex eis non fuit priùs constitutus mundus, ita nec postea potuit constitui: quia idem, in quantum idem, & eodem modo se habens, semper facit idem. Si verò dicatur, priùs quàm ex eis gigneretur mundus, potuisse aliter se habere, non minùs bene infertur, posse etiam aliter se habere, postquam mundum constituerunt, & ideò posse mundum ex eis constitutum aliter se habere, quod est posse non esse, & corrumpi. Vtrumque hoc argumentum procedit de generatione physica. Deinde reiicit expositionem mentis Platonis adductam à Xenocrate, & aliis auditoribus Platonis, & teste D. Tho. hîc, bene Aristoteles impugnat, quod verba Platonis sonant, siue id Plato conceperit, siue non.

Secunda sententia fuit Democriti, asserentis ex casuali atomorum concursu genitum fuisse mundum aliquando, esse verò corruptibilem, & aliquando corrumpendum, nec iterum reproducendum, sicut contingit cæteris corporibus ex elementis genitis. Hanc sententiam impugnat Aristoteles hoc argumento, si mundus genitus est; ergo ex aliquo præexistente, quia ex nihilo non potest aliquid fieri (scilicet, generatione physica) vel ergo illud ex quo factus est, priùs quàm ex eo fieret, potuit generationi subiici, ita vt ex eo gigneretur mundus, vel non potuit; si dicatur hoc secundum, euidenter sequitur, non potuisse mundus ex eo fieri: si verò potuit generationi subiici: ergo destructo mundo ex eo genito permanebit, vt possit iterum generationi subiici, sicut potuit, priùs quàm ex eo fieret mundus, cùm à mundo non dependeat, sicut nec priùs.

Tertia tandem sententia fuit Empedoclis, & Heracliti, qui mundum non solùm genitum posuere, atque etiam corruptibilem, sed ita generari, & corrumpi dixerunt, vt post corruptionem iterum generetur, iterumque corrumpatur, & quasi perpetuus quidam circulus ex vicissitudine generationis, & corruptionis eius constituatur: nam amicitia congregante elementa, generatur mundus, & lite eadem separante corrumpitur, & ita lite succedente amicitiæ, & hac illi in perpetuum, perpetua quædam vicissitudo generationis, & corruptionis mundi efficitur. Quam sententiam hoc argum. refutat Aristoteles: Eiusmodi vicissitudo perpetua generationis, & corruptionis mundi constare non potest, nisi salua semper eadem substantia mundi, hoc est, eisdem elementis per amicitiam coniunctis, & per litem separatis,

ſeparatis,& in propria loca redeuntibus, quòd ſi ita eſt,ſequitur, nec propriè mundum generari, nec propriè corrumpi, ſed quaſi inſeneſcere & iterum repueraſcere, vel ex puero ſenem fieri, & iterum ex ſene in puerum reuerti,quod patet eſſe abſurdum.

CAPVT XI.

Textus Ariſtotelis.

Primum autem diuidendum eſt,quomodo generabilia,& ingenerabilia dicimus, &c.

Breuis expoſitio textus.

QVædam prænotat Ariſtoteles capite præſenti, vt commodiùs poſſit in ſequenti explicare propriam ſententiam: & primò explicat, quot modis accipiantur generabile & corruptibile,& conſequenter ingenerabile,& incorruptibile. Deinde explicat ſignificationes vocum, poſſibilis, & impoſſibilis: conſequenter docet, quonam modo definiendæ ſint potentiæ actiuæ.

Tribus igitur modis(ait)accipi ſolet ingenerabile. Primo,pro eo quod incipit eſſe, cùm priùs non fuerit, non tamen per veram generationem,ſed alio modo, quo pacto incipit eſſe motus, atque etiam tactus, non enim generatur, aut fit motus, quia ad motum nec generatio, nec motus terminantur, vt docuit idemmet Ariſtoteles 5. libro Phyſicorum, cap. 2. nec etiam ad ſenſationem tactus, & propterea vterque ingenerabilis dicitur in hac prima acceptione. Secundo modo dicitur ingenerabile illud, quod quidem incipere poteſt per generationem, ſed nondum eſt genitum:vt ignis,vel aqua craſtino die generanda,dicitur hodie ingenerabilis,quia licèt gigni poſſit, nondum tamen eſt genita. Tertio modo dicitur ingenerabile illud, quod non poteſt incipere eſſe, cùm priùs non fuerit, nec per generationem, nec alio modo, quo pacto cæleſtia corpora, & prima materia apud Ariſtotelem dicuntur ingenerabilia, quia ſine vlla inceptione ea poſuit,immò talis eſſe naturæ videtur cenſuiſſe, vt æterna ſint, & nullo modo poſſint incipere eſſe. Apud nos verò ſolus Deus hoc modo ingenerabilis dicetur,quia non per generationem,vel alio modo,ſed ex propria natura habet eſſe æternum,& totidem modis accipitur incorruptibile,vt cuique patebit facilè applicatis eiſdem acceptionibus ſignificationi eius.Totidem etiam modis dicuntur generabile & corruptibile, vt ex accommodatione earundem acceptionum fit manifeſtum. Sed vt clariùs pateat ſignificatio poſſibilis & impoſſibilis, docet id quod alicui poſſibile eſt,ſeu id, quod poteſt, intelligendum eſſe atque explicandum ſeu definiendum per maximum, hoc eſt,non per quamcun-

que partem eius, sed per vltimam, aut summam : vltra quam non se extendit potentia eius: hoc enim explicat integram rationem potentiæ, & non quod est minus, quæ namque tantum potest, minus etiam poterit, non contrà. Impossibile verò, hoc est, id, quod aliquis non potest, ex opposito ait explicandum, seu definiendum esse per minimum quod non, vt si quispiam potest portare decem libras duntaxat, minimum quod non potest, erit vndecima, per quam explicari debet illud, quod sibi reputatur impossibile, vel, quod idem est; potentia eius, quãtùm ad id, quod non potest, per minimum quod non est explicanda, seu definienda. Adnotat tamen Aristoteles, in aliquibus potentiis maximum sumi secundùm excessum magnitudinis, vt constat in potentia portandi pondus: in aliis verò per excessum paruitatis; sed in quibuslibet eodem modo veram esse doctrinam, quòd per maximum sit potentia actiua explicanda, ac definienda: nam sicut maximum desumptum per excessum magnitudinis continet quidquid inferius se est, ita maximum desumptum per excessum paruitatis, vt intuenti patet.

CAPVT XII.

Textus Aristotelis.

Determinatis autem his, dicere oportet, quod deinceps est, &c.

Breuis expositio textus.

RElatis suprà variis Philosophorum sententiis circa propositam quæstionem, & explicatis terminis eiusdem, intendit Aristoteles capite hoc proferre sententiam propriam. Diuiditur autem caput in duo membra : nam in primo duobus præmissis, propriam sententiam statuit, atque confirmat, ac deinde ex eius confirmatione reiicit sententiam Platonis ei oppositam. Igitur præmittendum est, duo esse genera rerum; primum est eorum quæ circa proprium esse immutabilia sunt, hoc est, ita habent esse, vt ipsum amittere non possint, vel ita sunt, vt non possint non esse, & hæc dicuntur sempiterna; alia verò mutari posse à proprio esse, quod est, sic esse, vt possint non esse, vt de equo, vel homine singularibus notum est, & hæc certum, ac definitum tẽpus habere existendi in natura rerum. Deinde præmitti oportet, possibile, & impossibile, verum, & falsum, posse accipi simpliciter, & ex suppositione, quod latè explicat Aristoteles, & per se patet, & non est idem simpliciter falsum, & simpliciter impossibile, vt exemplis constat, secus è contrario.

His prænotatis propriam sententiam tria continere asserit: primum est, omne sempiternum corrumpi non posse; quare verum esse non potest, quòd mundus sit corruptibilis, & duraturus

in

in perpetuum,quod hac ratione probat. Si res durans per infinitum tempus,ponatur corruptibilis,sequitur possibile esse, quòd corrumpatur:sed possibili posito in esse, nullum incommodum sequitur:ergo potest poni in esse, quod corrumpatur:quod verò corrumpitur,desinit esse:ergo verum erit de eo, quòd aliquando non sit, cùm verò semper futurum sit, vtpote sempiternum, verum pro aliquo tempore erit, quòd sit & simul non sit, quæ sunt contradictoria:quod latiùs prosequitur.

Secundum est, sempiternum necessariò esse ingenitum, quod sic probat:si sempiternum non necessariò est ingenitum, ergo poterit esse genitum;sed repugnat esse genitum, quia quod generatur,procedit de non esse ad esse,& ita quidem, vt priùs tempore non sit, & eodem tempore transacto incipiat esse, ergo eo ipso, quòd ponatur sempiternum simul, & genitum, necessariò debet concedi, quòd pro aliquo tempore sit, & non sit,quod est absurdum:ex quibus colligit Aristoteles, ingenitum,& incorruptibile,genitum, & corruptibile reciprocari, cùm idem sit principium generationis, & corruptionis; deinde sempiternum cum ingenerabili, seu ingenito,& incorruptibili, reciprocatur, quia ingenerabile, & incorruptibile, nunquam potest incipere esse, aut desinere:ergo,quæ procedunt de generatione naturali, & sic vim habent,non tamen aduersùs nos dicentes iuxta fidem, mundum factum fuisse in tempore per productionem ex nihilo.

Tertiò refutat sententiam Platonis relatam c.10.quia necesse est,rem quamlibet genitam,definito,seu limitato tempore agere, & pati,esse, & non esse: nam si tempus agendi, vel essendi eius sit infinitum,& tempus patiendi,aut non essendi finitum, sequitur planè semper esse,& non esse aliquando:quia infinitum tempus essendi comprehendit omne tempus, & ideò comprehendere debet finitum tempus,in quo non fuit. Necesse est ergo tempore illo finito non essendi,simul esse,& non esse, quod præsuppositum fuit repugnare. Secundò, quia non minùs repugnat aliquid ingenitum corrumpi, quàm aliquid genitum esse incorruptibile, vt ex superioribus constat; sed impossibile rem ingenitam corrumpi; ergo etiam repugnat, rem genitam nunquam corrumpi,vt de mundo docuit Plato.

Denique, quia genitum esse corruptibile non potest esse fortuna,aut casu,sed ex principiis propriæ naturæ, nempe materia, quæ principium est totius corruptionis: sed materia semper est eadem, & semper se habet eodem modo, cùm sit naturale principium, determinatúmque proinde ad vnum: ergo genitum semper habet potentiam ad corruptionem, & ad non essendum.

QVÆSTIO VNICA.

An mundus solo generali concursu Dei perpetuò durare possit, an maiori indigeat ad perpetuitatem.

DVplex concursus Dei distingui solet, generalis, & specialis: generalis vocatur ille, quem postulat conseruatio cuiusque rei iuxta exigentiam suæ naturæ: specialis verò dicitur quicunque alius huic supperadditus, & naturis rerum non debitus, quamuis ordinis naturalis: de quo quærimus an necessarius sit ad perpetuitatem mundi, vel generalis sufficiat.

Et quòd mundus non possit cum solo auxilio generali Dei perpetuò conseruari, hisce argumentis probare possumus. Primò, quia ideò sublunaria corpora corruptibilia sunt, & ad non esse ex propria natura tendunt, quia non solùm materia constant priuationi obnoxia (quæ totius corruptionis naturale principium est) sed ex contrariis componuntur, quæ per mutuam actionem & reactionem se destruunt: sed mundus in sua naturali compositione vtrumque claudit: nam ex sublunari materia, priuationi subdita, atque etiam ex contrariis elementis perpetuò inter sese repugnantibus constat: ergo ex propria conditione tendit in corruptionem, & ex consequenti in non esse; quare perpetuò durare repugnabit, nisi maiori, atque speciali Dei auxilio conseruetur. Secundò, quia mundus secũdùm omnes partes eius, præsertim quantùm ad corpora vitæ prædita quantitatem, ac materiam petit intrinseco termino definitam: ita vt sub minori nec esse nec conseruari possit: etenim ad tam paruam quantitatem peruenire poterunt elementa, vt pro continuis generationibus mixtorum non sufficiant, sed tandem consumantur, & eis consumptis mundus pereat, & viuentia adeò diminui possunt, vt non possint sub tam parua quantitate conseruari, nec proprias operationes exercere; sed elementa, vtpote contraria, atque contigua, vicissim se corrumpunt, & staturam hominum constat indies minorem fieri, rarósque homines proceriores parentibus euadere, minori etiam temporis periodo durare. Ex quibus efficaciter sequitur, deuenturum tandem mundum ad eum statum, vt vlteriùs conseruari nequeat, sine maiori, ac superaddito concursu diuino. Quod corroborari potest, ex proportione finis eius cum principio: nam generationes non poterunt esse æternæ ex parte principij (vt octauo libro Physicorum ostendimus) ergo nec possunt esse æternæ ex parte finis; sed cessare debent, spectata earum natura, & concursu naturali, atque ordinario Dei, & ideò maiori ac speciali indiget mundus concursu, vt perpetuò durare possit.

Nostra

Nostra sententia duplici assertione cõtinetur: prior est, mundus in eo statu imperfecto, quem habuit à principio, & habiturus est vsque ad diem iudicij, conseruari potest cũ solo auxilio generali Dei, pro qua nullum auctorem refero, quia quæstionem hanc nullus attigit: sed eam probo primò, quia neque ex aliquo effectu, nec ratione alicuius momenti probabiliter ostendi potest, quòd à prima conditione contulerit Deus speciale aliquod auxilium mundo, aut alicui eius parti pro sua conseruatione, neque id necessarium fuisse aliquando, vel tali auxilio indiguisse; sed eodem concursu, quo creauit materiam primam, & rationales animas, illam quidem formis vnitam, has verò materiæ, eodem, inquam, eas conseruat, neque maiori indigent, cùm conseruatio sit continuata ipsa productio. Vnionem verò materiæ cum formis per continuas corruptiones dissolutam mediis secundis causis nouas generationes cum solo concursu generali edentibus reparat, & modo simili, quidquid elementa sibi detrahunt per continuas, ac reciprocas actiones, & reactiones, ex eadem ipsorum materia eductis nouis partibus formarum restauratur, semper enim corruptionem vnius generatio alterius consequitur, quia materia non potest naturaliter denudari omni forma: quod in futurum effici posse, vsque ad diem iudicij, facilè constat, cùm eædem res, eædemque causæ naturales, eodem modo se habentes, atque eodem modo ex determinatione ad vnum operantes permaneant: nam idem, in quantum idem, & eodem modo se habens, eodémque modo operans, semper atque eodem modo idem efficit. Secundò, quia ad diuinam prouidentiam naturalem, & ordinariam spectat sic mundi exordium & cõtinuationem attemperare per dispositionem, atque conseruationem, & propagationem partium eius, vt nulli tantam permittat facultatem circa aliam, qua possit eam extinguere, immò nec notabiliter consumere; sed in tali ordine continet omnes, vt eisdem modis, cum eodémque, ac solo concursu, quo eas condidit, sese restaurare posint, & in eodem statu, ac dispositione, quam habuerunt à principio, conseruare: ita ergo censendum est fieri, vsque ad diem iudicij, cùm eundem statum, eandémque dispositionem habeat, & habiturus sit mundus.

Assertio posterior est: mundus in eo statu, quem habiturus est post diem iudicij, per totam æternitatem, non potest cum solo concursu generali Dei, cum quo conseruatur modò, conseruari, sed maiori, atque specialiori indigebit, vt in eo conseruetur. Hæc efficaci ratione probatur, quia status ille mundi longè diuersus, & perfectior erit eo, quem habuit à principio: nam corpora ipsa, ex quibus componitur, nouam perfectionem accidentalem recipient, & non naturaliter eis debitam, sed naturam eorum supe-

rantem, in eo enim ſtatu cæleſtia corpora à propriis motibus quieſcent,vt colligitur ex illo Apocalypſis 10.vbi dicitur iuraſſe Angelum per virtutem in ſæcula ſæcuiorum, quòd tempus non erit ampliùs, nimirum poſtquam alter Angelus tuba cecinerit, qua inſonante mortui ad vitam reuocabuntur,vt aſſeruit Paulus 1.ad Corinth.15.Quòd ſi tempus ampliùs non erit,neque motus cælorum eſſe poterit,cum quo realiter,vel idem eſt,vel ſine quo nullo modo eſſe poteſt. Et probatur ſatis congrua ratione, quia ceſſante fine,ceſſant ea,quæ eius gratia ſunt conſtituta:ſed præcipuus finis, cuius gratia mouentur cæli, ſunt generatio, atque conſeruatio viuentium corporum,& aliorum, ex quibus fiunt,& aluntur: hæc verò omnia expleto hominum numero igne conſumentur,vt pluribus locis docent ſacræ literæ,præſertim 2.Petr. c.vltimo ; ergo motus ipſe cælorum ceſſabit. Præterea corpora ipſa cæleſtia ampliori luce veſtientur,iuxta illud Iſaiæ 30. *Lux Lunæ,ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptempliciter*: quod explicans Iſaias,c.60.ait.*Ecce ego creo cælos nouos,& terram nouam*, & Ioannes Apoc.21.*Vidi cælum nouum,& terram nouam.* Elementa etiam non ſolùm à corruptione, & viciſſitudine alterationum, vaporúmque atque exhalationum permixtione liberabuntur, ſed noua,atque eximia luce perfundentur, ita vt quaſi cæleſtia corpora reddantur, & in hoc nouo ac fœliciſſimo ſtatu mũdum in perpetuum permanſurum eſſe cenſendum eſt,vt colligitur ex illo Eccleſiaſtis 3. *Didici quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerent in perpetuum.* Sicut ergo maior erit neceſſarius concurſus,nouúſque, & ſuperadditus generali,per quem conditus fuit mundus:immò, & ſuperans naturalem ordinem, vt tale nouum eſſe eis conferatur, quantùm ad noua, & perfectiſſima accidentia; ita nouus, ac ſuperadditus ſpecialis concurſus generali ſuperadditus omninò neceſſarius erit,vt in eodem nouo eſſe conſeruetur.

Ad primum in oppoſitum factum, conceſſo antecedenti, neganda eſt conſecutio,quòd non poſſit mundus,cum ſolo concurſu Dei generali conſeruari,quia neque ex parte materiæ, neque qualitatum contrariarum nouum poſtulat concurſum: ſed ſicut per ſolum generalem condita fuit materia prima, ita per ſolum generalem conſeruatur, cùm conſeruatio non ſit aliud, quàm continuatio eiuſdem eſſe recepti. Neque obſtat tali conſeruationi priuatio ei annexa,quia propter illam neceſſarium non eſt, quòd decurſu temporis omni forma denudetur, ſed per ſolum concurſum generalem omnibus cauſis à principio cõceſſum diſponitur, ac præparatur pro noua forma ſuſcipienda, priori expulſa: & cum ea non ſecus atque cum præcedenti conſeruatur.

Contrarietas verò elementorum, atque qualitatum ſic eſt naturaliter attemperata, vt ſibi continua conſeruentur, & ſuperiùs

ſit.

ſit locus naturalis, atque conſeruatiuum inferioris, & ſi vnum aliqua ex parte alterum deſtruit, ab alio etiam viciſſim deſtruitur; ſed vtriuſque iactura reparatur partim ex materia alterius, partim verò ex materia aliorum, & ita conſeruatur naturalis integritas omnium, per ſolum generale auxilium eis, & ſuperioribus cauſis conceſſum, ad ſuas actiones, & reactiones exercendas. Quare non eſt eadem ratio de corpore mixto, ac de toto mundo: nam victrix qualitas, per quam diſſoluitur temperamentum ad conſeruationem ſubſtantialis formæ, totiúſque compoſiti requiſitum, non poteſt ſemper ab eodem corpore per alteram qualitatem valdè remiſſam ſuperari, aut iactura temperamenti reparari per ſolum concurſum generalem, & ideò neceſſitate naturæ periit tale compoſitum, per diſſolutionem temperamenti modique vnionis materiæ cum forma. Mundus verò poteſt iacturam vnius corporis reparare per virtutem alterius, mediis continuis generationibus, ſolo concurſu generali factis, & ſemper efficiendis, vt expoſitum eſt.

Ad ſecundum de viuentibus corporibus, concedimus, aliquando filios parentum ſtaturam non adæquare, ſed etiam aliquando proceriores euadunt, non tamen poſſibile eſſe iuxta ordinem naturalem à diuina prouidentia in rebus conſtitutum, ſempérque continuatum, ad tam paruam quantitatem reduci viuentia corpora alicuius ſpeciei, in qua non poſſint naturaliter conſeruari, quia nec poteſt naturalis virtus vitalis eorum tantùm deficere, nec alimenta, ex quibus nutriantur, cùm pertineat ad eandem diuinam prouidentiam naturalem vim illorum & corpora, ex quibus alenda ſunt, conſeruare, & id quidem, ſicut hucuſque fecit cum ſolo concurſu generali, efficiet etiam in futurum toto tempore, quo mundus in hoc imperfecto ſtatu generationum, & corruptionum duraturus eſt.

Tractatus de terminis potentiarum, & qualitatum.

EAdem, aut ſimilis eſt conſideratio de potentiis, & qualitatibus, & ideò de vtriſque diſſerendum eſt, reuocatis in memoriam notionibus terminorum, paruitatis, & magnitudinis traditis ex inſtituto 1. Phyſic.

QVÆSTIO I.

An potentiæ actiuæ terminis magnitudinis, & paruitatis definiantur quoad intenſionem ſuorum effectuum.

QVæſtio procedit naturaliter, & negatiua pars, quòd non poſtulent actiuæ potentię terminos intrinſecos, nec extrinſecos magnitudinis, ac paruitatis, his argumentis probatur. Primò, quia virtus, ſeu potentia actiua proportionari debet paſſiuæ,

nempe, subiecto, circa quod operatur, & in quo effectus recipitur; sed potentia receptiua, seu passiua subiecti nullum terminum magnitudinis, aut paruitatis postulat; ergo neque potentia actiua agentis eum postulat: minorem probo, quia potentiam passiuam recipere effectum ab agente, est ab eo perfici; sed quò plus perficitur, est capacior maioris perfectionis secundùm intensionem suorum effectuum: ergo data qualibet intensione effectus, potest intensiorem in infinitum recipere, quod repugnat, quin possit ab agente per potentiam actiuam eodem modo produci: quare neque habebit vllum terminum magnitudinis actiua potentia: & eadem est ratio de termino paruitatis, cùm non sit excogitabilis effectus à Deo remissus, quin remissiorem possit recipere subiectum ab agente, & ab hoc produci per actiuam potentiam.

Secundò probatur, quia corpora naturalia eò velocius mouentur, quò magis appropinquant ad centrum proprium, quod non est intelligibile, nisi intelligatur, grauitatem, aut leuitatem eorum eò magis crescere, vel intendi: nam sicut motus naturalis sursum, vel deorsum procedit à grauitate, vel leuitate; sic motus velocior à maiori, seu intensiori. Si ergo centrum distaret in infinitum (vt constat fieri posse) cresceret in infinitum celeritas motus, & ex consequenti grauitas, ac leuitas, quæ est potentia actiua, ac productiua motus: quare non postulat minimum versùs maximum, quod videtur expressè docere Arist. 4. c. huius libri, textu 88. hisce verbis: *Si autem infinitum esset, infinita vtique esset, & velocitas: si verò velocitas, & grauitas, & leuitas, &c.* Neque etiam versùs minimum habens terminum, cùm constet, magis, ac magis in infinitum decrescere posse celeritatem motus, & ex consequenti grauitatem, & leuitatem. Probatur tandem, quia si terminum aliquem intensionis postularent, vel esset diuisibilis, vel indiuisibilis: sed vterque est impossibilis; indiuisibilis quidem, quia indiuisibile, nec facit rem maiorem, nec minorem; ergo nec postulat maiorem virtutem, nec arguit minorem in agente, à quo per illam producatur: quare non est excogitabilis virtus, potens producere intensionem infra indiuisibile, quo terminatur, quin possit producere indiuisibile ipsum terminans eandem intensionem; sed intensio infra indiuisibile quodque est indeterminata, cùm sit in infinitum diuisibilis: ergo cùm ad illam exigatur productiua potentia, & non ad producendum indiuisibile, non poterit esse determinata intrinsecè, per maximum quod sic: sed neque extrinsecè, per minimum quod non: quia impossibile est, potentiam posse producere intensionem, infra indiuisibile, quin possit producere ipsummet indiuisibile; quare non poterit esse verum, quòd non possit producere effectum tantæ intensio-

nis,

nis,& benè quemlibet minorem, hoc est enim minimum quod non: quare neque extrinsecus iste terminus dari potest.

Vera tamen sententia est, actiuæ potentiæ, secundùm virtutem naturalem consideratæ, terminum magnitudinis intrinsecum postulant, (qui dicitur maximum quod sic) quoad intensionem suorum effectuum: paruitatis verò neque intrinsecum, neque extrinsecum. Vtramque partem tenent Patres Conimbricenses 1. lib. de cælo, cap. 11. quæst. 1. artic. 2. cum cæteris interpretibus eiusdem capitis. Qui omnes ex eo deduxerunt, Aristotelem concessisse actiuis potentiis intrinsecum terminum magnitudinis quoad proprios effectus producendos, quod præcipuè verum est de intensione eorum. Probatur autem prima pars duplici argumento, quia potentiæ oriuntur ex ipsiusmet rei entitate, aut essentia, vel certè eam naturaliter sequuntur: sed essentia, vel entitas finita est, ac determinata, ita vt tantæ perfectionis sit & non maioris, vt euidenti inductione constat in quibuscunque rebus creatis: ergo naturales potentiæ eam consequentes habent perfectionem eodem modo determinatam, hoc est, tantam, vt non maiorem, quod est habere determinatam maximo quod sic. Probatur consequentia, quia non potest effectus perfectior esse eius causa; nec vllam habere perfectionem, quam ab eadem non accipiat; perfectio autem potentiæ præcipuè consistit in eo, quòd effectum tantæ intensionis producere possit: ergo necesse est, definiri termino intrinseco magnitudinis, quantum ad intensionem effectus, ita vt vsque ad tantam perfectionem perducere eum possit, & non maiorem ei conferre.

Secundò, quia potentiæ naturales non impeditæ operantur ex determinatione ad vnum, hoc est, sine deliberatione, & ideò quantùm possunt, aut secundùm vltimum suæ virtutis: vt potentia ignis ad calefaciendum: ergo producunt semper effectum maximæ intensionis, ita vt maioris intensionis producere non valeant, alioquin non operarentur quantùm possunt: quod patet esse impossibile: quare necesse est eis concedere terminum intrinsecum magnitudinis, quod vocatur maximum quod sic: Quod communis consensus scholæ semper tenuit, tribuens igni calorem vt octo, vltra quem non possit crescere, & pariter cæteris virtutibus elementorum, ac potentiis aliorum corporum.

Probatur deinde secunda pars, negans eis terminum paruitatis tam intrinsecum, quàm extrinsecum triplici ratione: & prima procedit ex primo modo operandi harum potentiarum, videlicet, per applicationem, seu approximationem ad passum, quia quò magis ei est approximatus ignis, v.g. intensiùs illud calefacit; remissiùs verò, quo minùs approximatur, aut magis ab eo remouetur, vt euidenti experientia notum est: sed constat, posse

magis, ac magis ab eo remoueri, ita vt nunquam possit tam remotum ab eo esse, quin possit plus remoueri, quovsque extra sphæram eius idem passum positum esse censeatur, & ab eo non possit vllo modo calefieri; ergo nullus datur tam remissus effectus, quin remissior dari possit in infinitum, quod est, nullum dari terminum, nec intrinsecum, nec extrinsecum paruitatis secundùm intensionem effectus in potentiis naturalibus.

Secundò probatur ex conatu potentiæ, quo modo operatur, de quo etiam est euidens, & experientia notum, quòd non potest ita remissus esse, quin remissior adhuc in infinitum adhiberi posit à potentia: sed constat, quò minorem præstat conatum potentia ad operandum, eò remisiorem edere effectum; ergo data quacunque remisione eiusdem effectus, remisior in infinitum poterit produci à potentia: quare nullum habet terminum paruitatis intensio eius. Probatur tandem ex natura eiusdem effectus: quia non datur tam remissus calor, quin remisior in infinitum dari posit, sicut non datur tam parua quantitas, quin minor posit dari semper. Et eius ratio à priori est, quia imperfectio effectus in infinitum procedere potest. Ex quibus planè sequitur, non dari effectum adeò imperfectum ab agente productum, quin imperfectior dari posit, & ex consequenti, nullum dari terminum paruitatis, in procesione eius ad potentiam, nec ideò potentiam ipsam vllum habere terminum paruitatis intrinsecum, nec extrinsecum, quoad intensionem effectus.

Ad primum argumentum concessa maiori, neganda est minor: nam cùm potentia pasiua sit eius essentia, sicut habet essentiam limitatam tantæ perfectionis, ita habet potentiam pasiuam limitatam, & consequenter terminatam termino magnitudinis intrinseco, quæ non crescit receptione effectus, quia verum est, tantæ perfectionis esse, & non maioris: ex ea igitur non probatur, quòd actiua potentia, seu qualitas termino intrinseco magnitudinis careat, quantùm ad intensionem effectus.

Ad secundum argumentum dicemus dubio sequenti. Ad tertium respondeo, terminum intrinsecum, quem postulat actiua potentia, diuisibilem quidem esse, sed completum quoddam indiuisibile, vltra quod nihil ampliùs potest producere. Quare nec solùm latitudinem incompletam, aut interminatã importat, nec solùm indiuisibile eam terminans, sed vtrumque, vel, vt vno verbo explicetur, dicit latitudinem intensionis completam vltimo indiuisibili, vltra quod non potest potentia procedere; hoc autem non habet terminus extrinsecus, vt constat, quia nec importat latitudinem intensionis completam, aut terminatam, sed interminatam, & quasi indefinitam, quam idcirco nõ intelligimus, nec explicamus per tantum calorem, & non plus, sed per non

tantum,

tantum, & bene quodcunque minus. Quod verò dicitur, potentiam eo ipso, quòd potest producere latitudinem infra indiuisibile, quo terminatur, aut completur, posse etiam producere idem indiuisibile complens, quia non requiritur maior virtus ad producendum indiuisibile, verum est: sed ex hoc non bene infertur, idem esse, potentiam terminari extrinsecè, minimo quod non, & intrinsecè, maximo quod sic: nam maximum quod sic non dicit latitudinem intensionis terminatam proprio indiuisibili, quomodocunque; sed ita vt vltra illam nihil ampliùs producere possit, quo pacto sumptam repugnat produci à potentia non postulante intrinsecum terminum magnitudinis, sed solùm extrinsecum: nam de ratione potētiæ talem terminū postulantis (si daretur) foret, vt data quacūque latitudine intensionis completæ ac terminatæ à se producta, maiorem posset producere, quod patet repugnare potentiæ terminatæ termino magnitudinis intrinseco. Itaque discrimen inter vtrumque terminum, ac potentiam, non consistit in solo indiuisibili, sed in latitudine intensionis per eum completa cum tali modo, vt sic eam producere possit potentia, vt non plus possit, quod constat conuenire potentiæ postulanti intrinsecum terminum magnitudinis, & omninò repugnare ei, quæ extrinsecum tantùm postulat. Dari verò potentiam vtrumque postulantem, contradictionem implicat, sicut contradictio reperitur in ipsis terminis, quia tantum posse, & non plus, quod est terminari maximo quod sic, & tantum non posse, sed quodcunque minus, quod est terminari minimo quod non, manifestam continet repugnantiam, vt consideranti facilè patebit.

DVBIVM.

An necesse sit corpus naturale ad suum centrum naturaliter motum velociùs semper moueri, quò magis ad ipsum appropinquat.

AD secundum argumentum suprà propositum respondent Patres Conimbricenses 1. lib. de cœlo, cap. 11. quæst. 1. artic. 3. concedendo corpus naturale motum ad suum centrum velociùs moueri, quò magis ad ipsum accedit ob augmentum grauitatis, vel leuitatis, non tamen ideò (aiunt) crescet velocitas in infinitum infinitè protracta distantia centri, sicut nec grauitas ista, vel leuitas, qua perueniente ad certum gradum intensionis sibi intrinsecum cessabit intensio, & de cætero motus eadem prorsùs vniformi celeritate procedet, quod augmentum grauitatis vocant, grauitatem accidentalem 2. libro, capite 6. quæst. 1. artic. 2. id est, impulsum emanantem à corpore graui, ratione naturalis grauitatis, dum ad proprium centrum mouetur.

Alij verò dicunt, corpus media propria grauitate, & motu, hanc grauitatem accidentalem sibi imprimere, & alij media hac grauitate accidentali docent, ingenitam, & propriam grauitatem confortari, verùm relati solùm inter se differunt in modo loquendi.

Sed vtrumque assertum nobis displicet: primum quidem, quia sine aliquo fundamento rationis dicitur à grauitate naturali emanare accidentalem, seu aduentitiam, cùm à nulla alia qualitate, seu potentia naturali emanet alia similis accidentalis, seu aduentitia, nòn à calore, nec frigore, nec ab alia secunda qualitate (vt euidenti inductione cuicunque potest constare) ergo nec à grauitate, & leuitate emanare potest, cùm nulla assignetur specialis ratio ex parte earum talis emanationis, & solùm videatur conficta ad reddendam rationem, ob quam motus naturalis sit velocior in fine, quàm in principio & medio. Et potest vrgeri hoc argumentum, quia grauitas hæc accidentalis non est pondus, sicut naturalis, cùm constet lapidem non habere plus ponderis, dum eam habet, quàm dum est sine illa, si ad trutinam examinetur: solùm igitur potest esse impulsus, quem sibi imprimit per motum; sed omnes impulsus à quocunque, & quomodocunque impressi sunt eiusdem speciei, quia omnes possunt mouere corpus versùs quamlibet differentiam loci, iuxta directionem imprimentis: ergo sequitur impulsus esse eiusdem speciei cum cæteris. Vt cum eo, quem aliquis imprimeret lapidi, dum mouetur deorsum, vnde sequitur non posse emanare ab ipso lapide, sed extrinsecè impressus esse debet à se, vel alio: ab alio verò constat non imprimi, sed nec à se, vt mox probabitur, ergo falsa est prædicta sententia.

Præterea, impossibilis probatur talis emanatio grauitatis accidentalis, eo præsupposito, quod ab auctoribus huius sententiæ dicitur, nempe grauitatem accidentalem non emanare à naturali secundùm se, nec dum corpus quiescit, sed solùm dum mouetur, ex quo euidenter sequitur, medio motu, vt minimum, tanquam causa sine qua non, vel conditione emanare, quare necesse est, motum se tenere ex parte agentis, nempe grauitatis naturalis, esseque vt minimum natura priorem impulsu, vel grauitate accidentali, eo medio emanante, & aliquo modo causam, aut causationem eius. Quemadmodum approximatio agentis ad passum prior natura est effectu producendo, quare repugnat eundem motum esse effectum eiusdem impulsus, aut grauitatis accidentalis, & natura posteriorem ea in eodem ordine efficientis causæ: sed id sequitur necessariò ex tali doctrina, ergo planè falsa censeri debet. Probatur verò, quia euidens est, motum procedere à grauitate naturali, tanquam à causa effectiua: ergo euidens est,

velociorem motum procedere à tali grauitate accidentali (si datur) se tenente ex parte eiusdem grauitatis naturalis, & ideò cùm ea concurrente suo modo effectiuè ad eundem motum celeriorem, & ex consequenti esse natura priorem eo, & tandem non est minùs euidens, eundem motum se tenere ex parte grauitatis naturalis ad causandam grauitatem accidentalem, quæ non nisi per motum, vel medio motu emanat ab ea iuxta hanc sententiam. Ergo euidens est eundem motum esse causam, seu causationem eiusdem grauitatis accidentalis, & proinde natura priorem ea: habet ergo rationē causæ, & effectus respectu eius, & est prior natura, atque etiam posterior ea in eodem genere efficientis causæ, quod manifestam continet repugnantiam. Argumentum hoc efficacissimum solùm hac via eludi posset, si diceretur, non eandem partem motus esse causam, & effectus grauitatis accidentalis, quia hoc planè repugnat, sed diuersam, ita vt media priori parte motus velocioris emanet pars eiusdem grauitatis, non quidem concurrens effectiuè ad eandem partem motus, nec prior natura ea, sed posterior tanquam effectus eius, concurrens verò effectiuè ad partem motus sequentem, quæ ab ea procedit tanquam effectus, & natura posterior. Cæterùm euasio hæc non minus euidenter falsa ostenditur. Primò quidem, quia accidentalis grauitas producitur medio motu, tanquam causa sine qua non, vel causatione aut conditione: ergo eodem modo quo incipit motus, incipit productio grauitatis, videlicet per vltimum non esse. Quemadmodum ergo verum est dicere, nunc non est motus, & immediatè pòst erit, ita verum esset dicere, nunc non est productio grauitatis, & ex consequenti grauitas ipsa, & immediatè pòst erit. Præterea, sicut verum est, in toto tempore immediato esse motum, ita debet necessariò esse verum, in toto tempore immediato esse grauitatem, ita vt nulla possit dari motus pars immediatè pòst, cui non respondeat aliqua pars grauitatis ea media emanans: sed ita naturaliter, & necessariò procedit velocior motus à grauitate accidentali, & singulæ partes eius correspondent singulis partibus grauitatis accidentalis: ergo omninò necessarium est, totum motum futurum immediatè pòst, & omnes eius partes procedere à tota grauitate, & omnibus eius partibus, & eodem modo totam grauitatem, & omnes eius partes procedere à toto motu, & omnibus eius partibus, & id quidem in eodem genere efficientis causæ, ex quo necessariò etiam sequitur, totum motum futurum, & omnes eius partes esse causam totius grauitatis, & omnium partium eius, atque etiam effectum esse priorem natura, ac posteriorem in eodem ordine efficientis.

Secundò verò falsa ostenditur euasio, quia si grauitas accidentali-

dentalis emanat à naturali medio motu, & ideò emanatio est successiua:ergo necesse est, partem grauitatis accidentalis in eadem duratione existere cum eadem parte motus præcedente, qua media emanat. Probatur consequentia, quia quilibet effectus debet coëxistere in eadem duratione suæ causæ, vel causatione, aut conditione actu eam causante, in eadem quidem duratione instantanea, si in instanti operetur causa; vel successiua, si operetur successiuè. Verum igitur est, ac necessarium, lapidem eodem tempore partis motus præcedentis habere maiorē grauitatem, quam petit eadem pars motus:ergo necesse est, tunc velociùs moueri, quia ex maiori grauitate sequitur naturaliter motus velocior; sed eo tempore habet lapis maiorem grauitatem:ergo eodem tempore necessariò debet habere motum velociorem. Et vrgeri potest idem argumentum, ac declarari simul hoc modo: si motus fieret in instanti, & eo medio emanaret velocitas, in eodem instanti, in quo esset motus, emanaret: ita vt verum foret in primo instanti, in quo esset motus, dari etiam primam grauitatem accidentalem, sed in eodem instanti, in quo est causa naturalis, producit suum effectum in instanti producibilem, ergo in eodem instanti sequeretur accidentalis grauitas causata medio motu, quem necessariò ipsa producit, & ita motus, eademque grauitas erit prior natura, atque posterior, atque etiam causa, & effectus in eodem ordine efficientis.

Postremum verò, quod asserit eadem sententia, nempe dilatato spatio in infinitum, inter terminos motus grauis, aut leuis corporis per virtutem diuinam, non moueri semper velociùs, quo magis appropinquaret ad centrum, sed solùm vsque ad certam distantiam: reliquum verò viæ vsque ad centrum eadem velocitate conficere, falsum nobis etiam videtur, & omninò necessarium, quòd celeriùs semper moueretur, quod sic probo: causa naturalis grauitatis accidentalis est grauitas naturalis, à qua emanat medio motu, & medio motu velociori emanat intensior grauitas accidentalis, quod constat ex toto motu lapidis à concauo lunæ vsque ad centrum terræ: sed dum lapis suo motu tendit in centrum, adest eadem naturalis causa intensioris grauitatis, nempe eadem grauitas naturalis, & intensior grauitas accidentalis cum velociori motu: ergo naturaliter procedet ab ea intensior effectus, qui est intensior grauitas accidentalis, & eadem est ratio de cæteris partibus motus vsque ad centrum, quare semper erit necessarium, celeriùs moueri lapidem, quò magis ad centrum appropinquat. Et si respondeant, eandem esse causam naturalem intensioris grauitatis accidentalis, à qua intensior procederet, nisi haberet ex propria natura intrinsecum terminum suæ intensionis, qui

vocatur

vocatur maximum quod sic,& quem excedere non potest naturaliter: in primis solutio hæc manifestam continet petitionem principij, tum quia pro ratione reddit illud, de quo est controuersia,nempe,an potentiæ, & qualitates habeant terminum intrinsecum suę intensionis versus maximum;tum etiam,quia prę-supponit id,quod probandum est:nam licèt de potentiis,& qualitatibus naturalibus,quæ sequuntur naturas rerum,secundùm se consideratas, probatum sit terminum magnitudinis intrinsecum suæ intensionis habere; de cæteris verò,quæ eas sequuntur, media aliqua causa extrinsecą, neque probatum est, neque probari potest, vt statim ostendemus, & tandem neque in his, neque in illis possibile est naturaliter, quòd ex vna parte postulent talem terminum,& ex altera detur naturalis causa, à qua vltra illum intendi possint, quia si effectus est naturaliter impossibilis, impossibilis quoque censenda est naturaliter causa, vt patet in viuentibus, quòd eo ipso, quòd postulant terminum intrinsecum magnitudinis, postquam illum pertingunt,nulla potest dari naturalis causa maioris augmenti, sed potentia nutritiua,& augmentatiua, quarum virtute peruenerunt ad terminum, non possunt iam plus substantiæ conuertere, quàm deperdetur: immò limitatio harum potentiarum, vel cuiuscunque alterius causæ potentissima ratio est eis concedendi intrinsecum terminum. Vnde sequitur,quòd si qualitatibus concederetur talis terminus intensionis intrinsecus, concedi non possit, quòd postquam eum pertingunt, possit dari causa naturalis maioris intensionis earum,& eo ipso,quòd dari possit,nequit eis talis terminus concedi.

Vera igitur solutio illius argumenti hac distinctione expli-canda est: Potentiæ, & qualitates actiuæ duplices sunt, quædam namque ex propria natura rebus conueniunt, vt igni calor, & frigus aquæ, vera grauitas, & leuitas elementis, ac mixtis. Aliæ non quidem ex propria natura eis conueniunt, sed ab extrinseco eis imprimuntur, vt impulsu proiectis, & intensio conuenit illis ex propria natura, à qua procedunt, & propterea limitata esse debet, atque definita per terminum magnitudinis intrinsecum, sicut ipsa natura: cæteræ verò qualitates (vtpote propriam naturam rerum non consequentes, sed ab extrinseco impressæ) non postulant talem terminum intrinsecum. sed extrinsecum tantùm, ita vt licèt actu infinitam intensionem habere non possint, benè tamen quamlibet finitam, quantumcunque magnam, quia in rebus, quibus ab extrinseco imprimuntur, solùm postulant potentiam obedientialem passiuam,seu receptiuam,non petentem intrinsecos terminos,& cùm impulsus corporibus impressus ad motum huius sit conditionis,

caret

caret termino intensionis intrinseco. Vnde sequitur, quòd si imprimatur lapidi deorsum moto, poterit semper de nouo imprimi intensior, per quem celeriùs semper moueatur, quo magis appropinquat ad centrum, quod verum erit, ac necessarium, quantumcunque centrum diuina virtute separetur à loco, à quo moueri cœpit, ita vt nunquam contingat, immò neque possit contingere, motum eius centro propinquiorem æqua celeritate fieri, ac magis ab eo distantem, ex quo nullum incommodum sequi facile poterit cuique constare.

QVÆSTIO II.

An potentiis actiuis concedendus sit terminus intrinsecus quoad extensionem suorum effectuum.

SEnsus quæstionis est, an potentiæ actiuæ ad quamlibet distantiam spatij effundere possint proprios effectus, vt ignis producere calorem in aquam, quantumlibet à se distantem, vel ad tam magnam, vt non ad maiorem. Et de termino paruitatis, res est certa apud omnes nullum postulare, quia euidens est, agens non solùm posse effectum proprium effundere in passum, vel circa spatium sibi propinquius, sed perfectiùs eum effundere, vt ignis fortiùs calefacit aquam, aut lignum, quò sibi propinquius est: ergo impossibile est ad tantam distantiam extendere effectum, quin possit ad minorem, ac minorem in infinitum, immò quin possit quò minor est, perfectiùs illum extendere, quod est nullum terminum paruitatis admittere.

Sed aduersùs hanc veritatem opponi possunt potentiæ sensitiuæ, de quibus euidens est, obiectum ita proximum organo sensus posse percipere, vt si proximiùs accedat, non percipiatur, & multò minùs, si supra organum ipsum, vel potentiam ponatur, quod de sensibus saltem medium externum postulantibus, vt de visu, & auditu, atque odoratu docet experientia. Istæ ergo potentiæ postulabunt necessariò terminum paruitatis intrinsecum, quoad extensionem suorum effectuum, vel operationum. Probatur consequentia ex definitione intrinseci termini paruitatis, qui est tanta distantia ad quam potest produci effectus, ita vt ad minorem non possit: quod expressè videtur asseruisse Aristoteles libro de sensu, & sensibili, capite vltimo, ad finem hisce verbis: *Est itaque aliquid vltimum distantiæ, vnde non videtur, & primum vnde videtur, hoc itaque necesse in diuisibili esse, vltra quodque non contingit sentire existens, circa autem necesse sentire.*

Pro solutione adnotare oportet in sensationibus duo reperiri. Primum est immutatio potentiæ sensitiuæ ab obiecto, quæ est impressio speciei, & receptio eius in eadem potentia. Secundum, operatio

operatio ipsa vitalis, quam elicit potentia informata specie, nempe, visio, vel auditio, & impressio quidem speciei non est actio, aut operatio potentiæ, sed obiecti in ipsam: ex parte verò eiusdem potentiæ sola receptio aut passio: operatio verò est ab ipsa potentia simul, & obiecto media specie concurrente cum illa, tanquam ab vno principio, per quam operationem non agit potentia in obiectum, neque in aliquid aliud, quia non est actio transiens, sed intra se producit per illam speciem expressam, in qua consistit sensatio, seu perceptio obiecti sensibilis. Et ex his soluitur argumentum oppositum concesso antecedente, quòd detur determinata distantia, à qua, & non à minori possit potentia sentire obiectum: negando tamen ex hoc sequi, quòd potentia actiua ad tantam distantiam extendat suum effectum, & non ad minorem, quia sensatio non est effusio, seu extensio effectus per spatium, cùm constet sensationem, vel speciem expressam non produci, vel extendi circa spatium, vel vsque ad obiectum, sed intra potentiam ipsam remanere: postulat verò ad hanc operationem intra se eliciendam certam distantiam obiecti à se tanquam conditionem necessariam, quod constat non esse terminari quoad extensionem sui effectùs, sed neque sequitur actionem obiecti in potentiam (quæ verè est effusio, seu extensio sui effectus ad medium, & potentiam) terminari versùs paruitatem: nam licèt potentia non percipiat obiectum nisi ad aliquam distantiam; cæterùm, à quocunque, & quantumcunque minima imprimit ei obiectum propriam speciem, quia distantia obiecti conditio potentiæ est ad percipiendum obiectum, non conditio obiecti, ad agendum circa potentiam, & extendendum proprium effectum per medium circa illam. Vnde constat, potentiam actiuam obiecti, ad extendendum proprium effectum, nullum paruitatis terminum postulare: neque id probare testimonium Aristotelis, etiam vt verba eius sonant intellectum. Quia ex eo, quòd detur certa distantia, à qua primùm videri color, & audiri sonus possit, non tamen datur ex hoc terminus extẽsionis alicuius effectus actiuæ potentiæ, aut virtutis obiecti, versùs minimum, vt ostensum est.

Solùm igitur potest quæstio procedere de termino intrinseco magnitudinis, an videlicet ad tantam distantiam possit extendere proprium effectum potentia, seu qualitas actiua, vt non ad maiorem. Cui hac distinctione respondendum censent Patres Conimbricenses 1. libro de cælo, c. 11. quæst. 3. artic. 1. distantia spatij, ad quam potentia actiua proprium effectum potest extendere, dupliciter consideranda est, aut includendo vltimum indiuisibile, quo clauditur, aut terminatur, vel illud excludendo, & priori modo potentiæ actiuæ non habent terminum intrinse-

eum, quo ad distantiam, seu extensionem spatij, sed tantùm extrinsecum, è contrario autem posteriori modo.

Probant primò hoc argumento, constituto, quòd luminosum possit ad tria stadia spatij, nempe, aëris, effundere lumen, & vlteriùs non possit, & tunc ita arguunt. Lumen effusum per totum illum aërem non potest attingere vltimam superficiem claudentem eandem extensionem aëris, sed solùm se extendere ad totam latitudinem diuisibilem eius eadem superficie clausam, ita vt in ea recipiatur: ergo verum erit ad totam latitudinem aëris se extendere lumen, & vlteriùs non se extendere: sed hoc est intrinsecè terminari per illam versùs magnitudinem, vt ex definitione intrinseci termini magnitudinis constat: ergo hunc postulat actiua potentia, quoad extensionem sui effectus. Minorem ita probat: vel lumen in ea superficie receptum est alicuius intensionis diuisibilis, vel indiuisibilis: sed indiuisibilem intensionem dari repugnat: ergo necessè est tale lumē habere intēsionē diuisibilem, præsertim cùm minorem habeat quàm cætera indiuisibilia præcedentia spatij agenti proximiora. Eam igitur intensionem necesse erit ad partem sibi proximiorem effundere, eam illuminando. Probatur consequentia, quia nullum accidens productiuum sibi similis, ad tam remissum gradum peruenire potest, quin remissiorem possit producere in passo sibi approximato, se se porrigendo vsque ad non gradum. Quare falsum erit, quod supponitur, illam superficiem pertinere ad terminum intrinsecum extensionis luminis, aliquid eius in se recipiendo, & totam extensionem eius intrinsecè claudendo, ita vt vlteriùs non se extendat. Et consequenter erit etiam falsum, dari terminum intrinsecum luminis, vel alterius actiuæ qualitatis versùs magnitudinem, quoad extensionem. Postremò verò facilè ostendunt, quia si effectus non extenditur ad superficiem claudentem, seu terminantem totum spatium, illa erit terminus, ad quem non se extendit effectus agentis, bene tamen extenditur ad totam latitudinem per eam terminatam: ergo est terminus extrinsecus.

Hæc tamen sententia videtur mihi planè falsa, quantum ad vtrumque, quod probo, primò argumento ad hominem hoc modo. Ideò asserit lumen, vel quamlibet aliam qualitatem actiuam proprium effectum extendere per totum spatium trium stadiorum, vsque ad superficiem ipsum terminantem, non quidem inclusiuè, ita vt in ipsamet superficie recipiatur, sed exclusiuè tantùm, ita vt in tota, ac sola latitudine spatij, ipsa verò superficies non illuminetur; hoc itaque sic necessariò fieri aiunt; quia si superficies aliquid luminis reciperet, necessarium foret, vt in parte sequenti illud produceret, quia agens approximatū passo, naturaliter & necessariò in ipsum agit, quare non posset superficies esse terminus

terminus intrinsecus extẽsionis effectus, cùm vltra illã se extenderet. Sed hoc quidẽ sequitur de tota latitudine spatij, superficie clausa: ergo non poterit hæc (vt aiunt) esse terminus intrinsecus, nec superficies extrinsecus. Antecedens sic ostendo. Lumen recipitur in tota latitudine: ergo necessariò debet produci in superficie eam terminante, & in ea recipi. Probatur consequentia eodem argumento eorum: quia si lumen receptum est in superficie, necesse est, quòd in parte sequenti producatur, quia agens naturale necessariò extendit suum effectum ad passum sibi approximatum: ergo lumen receptum in tota latitudine spatij, superficie terminata, necessariò producit, atque extendit suum effectum ad eandem superficiem. Probatur euidenter consequentia, quia non est ipsa minùs approximata parti spatij illuminati, quam terminat, quàm pars sequens sit approximata sibi: ergo nec minùs recipit lumen ab illa, quàm producat in hanc: quare nec potest esse terminus intrinsecus tota latitudo spatij excludens superficiem; nec potest eadem superficies excludi à receptione effectus, vt sit terminus extrinsecus extensionis eius. Eodem igitur argumento eorum aduersùs propriam sententiam retorto, probatur falsa.

Sed rursus eam impugno duplici argumento. Primo, quia si ab effectu producto per totam latitudinem spatij excludatur superficies ipsum includens, sequitur non dari vllum terminum magnitudinis intrinsecum earundem potentiarum, aut qualitatum, quoad extensionem effectus, quem tamen opposita sententia eis concedit. Probatur consequentia, quia talis terminus vel est superficies, vel latitudo ab ea clausa: non primum (vt concedunt ipsi) & probat euidenter ratio: cùm ad eam non perueniat effectus, nec in eadem recipiatur, quod ad rationem intrinseci termini à primo necessarium est. Sed nec tota ipsa latitudo, in qua lumen recipitur, intrinsecus terminus esse potest. Probatur minor: nam terminus extensionis intrinsecus magnitudinis debet esse quid certum, ac determinatum, ad quod effectus perueniat, & vlteriùs non se extendat: sed latitudo totius spatij, exclusa superficie eam claudente, non est quid determinatum, cùm non habeat vltimam partem, sed qualibet assignata habeat vlteriorem aliam in infinitum: ergo repugnat esse terminum intrinsecum extensionis effectus.

Et si dicas, esse determinatam, quia clauditur superficie: probo apertè id non sufficere, vt sit intrinsecus terminus, quia terminus intrinsecus talis esse debet, vt ad illum perueniat effectus: sed constat non peruenire ad superficiem; ergo impossibile est, superficiem terminare latitudinem, vt recipientem effectum: sed quãtùm ad receptionem effectus, ita se habet latitudo spatij, ac si

per illam non terminaretur, nec vllum prorsus haberet terminum. Quare eius ratione non potest vllo modo latitudo spatij recipiens lumen esse terminus intrinsecus extensionis eius, sed extrinsecus tantùm. Itaque latitudo spatij materialiter tantùm accepta, vt est extensio spatij, intrinsecè terminatur tali superficie; cæterùm, vt est passum, ad quod, & per quod extenditur lumen, repugnat eam terminari, nisi ratione prorsus extrinseca: quia quod lumen non recipit, nec potest intrinsecè pertinere ad spatium, per quod aliquid extenditur, vt constat euidenter in motu locali facto per spatium, ad quem motum non potest pertinere vltimum indiuisibile, claudens idemmet spatium, nisi ad illud perueniat mobile, habens in eo præsentiam indiuisibilem terminantem intrinsecè motum. Pari ergo ratione vltimum indiuisibile spatij, per quod se extendit lumen, nequit pertinere ad terminum intrinsecum talis extensionis, nisi ad ipsum perueniat lumen, in eoque recipiatur.

Secundò probatur, quia si latitudo spatij, in qua lumen producitur, posset esse terminus intrinsecus extensionis eius, non recepto lumine in superficie eam terminante, euidenter sequitur, terminum magnitudinis extrinsecum, qui vocatur minimum quod non, esse intrinsecum, qui vocatur maximum quod sic, & ideò res omnes cuiusque generis, & ordinis habere intrinsecum terminum magnitudinis. Probatur consequentia; quia in minimo quod non, verum est, ac necessarium effectum non peruenire ad certum aliquod, quod constat habere modum, vel rationem indiuisibilis, cùm sit vltimum quid, quo clauditur tota latitudo, ad quam peruenit idem effectus; bene tamen peruenire ad totam ipsam latitudinem tali indiuisibili clausam: sed hoc sufficit in extensione luminis, vel alterius effectus (iuxta hanc sententiam) vt latitudo ipsa sit terminus intrinsecus magnitudinis potentiæ quoad extensionem, qui est maximum quod sic: ergo quilibet terminus magnitudinis extrinsecus cuiuslibet rei, qui est minimum quod non, erit intrinsecus, qui est maximum quod sic, quod patet esse falsum.

Nostra ergo sententia est, potentias actiuas, actiuásque qualitates, quoad extensionem postulare intrinsecum terminum magnitudinis proprio indiuisibili clausum, ita vt vsque ad illud inclusiuè possint extendere proprium effectum eum in toto spatio, atque etiam in eodem indiuisibili effundendo, & non alterius. Quam in primis colligo euidenter ex Diui Thomæ doctrina 1. 2. quæst. 5. artic. 6. ad 2. vbi sic loquitur. *Nec etiam omnia, quæ sunt illuminata, aut calefacta, possunt alia calefacere, aut illuminare; sic enim illuminatio, aut calefactio essent vsque ad in infinitum.* Sentit igitur sphæram actiuitatis cuiuslibet agentis extendi vsque ad aliquid

aliquid determinatum,quod quidem calefieri,aut illuminari possit ab eo,sed non posse aliud iuxta se positum calefacere,vel illuminare : ergo hoc est vltimum,ad quod potest agens extendere actionem,& vltra illud non potest,quod est extensionem sui effectus procedere vsque ad vltimum inclusiuè,hoc est,circa quod producatur,& vltra illud non transeat.

Probatur deinde ratione ; primò , quia impossibile est,potentiam,seu actiuam virtutem , posse extendere proprium effectum per aliquam latitudinem spatij, & non posse eam communicare vltimo indiuisibili , seu superficiei terminanti , atque claudenti eam , vt asserit opposita sententia : ergo necessarium est, terminum propriæ extensionis idem indiuisibile claudere , & ex consequenti talem potentiam postulare intrinsecum terminum proprio indiuisibili clausum, ad quod idem effectus se extendat. Antecedens probo , quia agens potest producere suum effectum circa totam latitudinem spatij , tali superficie clausam:ergo potest eum producere circa eandem superficiem claudentem, & ex consequenti actu producet , cùm operetur naturaliter, & secundùm vltimum potentiæ.Probatur consequentia:quia indiuisibile terminans latitudinem spatij,non efficit eam maiorem;& ex alia parte capax est eiusdem effectus, & nō impedimētum ad illū recipiendum : ergo non postulat maiorem virtutem in agente , vt ad se extendat effectum , quàm vt eum extendat circa totam latitudinem à se terminatam:ideò necesse est, indiuisibile effectus in tali superficie produci eo ipso , quòd circa latitudinem spatij producitur , vt sit terminus extrinsecus talis effectus proprio indiuisibili completus,sicut latitudo ipsa spatij, in qua producitur, proprio indiuisibili terminata est.

Secundò probatur , quia terminus intrinsecus magnitudinis eiusdem rationis est in qualitate , quoad intensionem effectus, & quoad extensionem, cùm eodem modo definiatur in omnibus, sed in quantitate importat tantam , ad quam potest peruenire corpus,& non ad maiorem,& pariter in intensione, & eiusmodi tanta , ad quam potest peruenire , claudit necessariò indiuisibile terminans : pari ergo ratione terminus intrinsecus extensionis effectus importare debet. Probatur minor,quia quantitas non est tanta,nisi ratione indiuisibilis eam terminantis : nec qualitas secundùm intensionem est tanta , nisi indiuisibili eiusdem intensionis compleatur,vt calor non est tātus,hoc est,vt vnum,aut dimedium , nisi compleatur indiuisibili eiusdem intensionis : ergo nec potest esse,aut dici tantus quoad extensionem, nisi indiuisibile extensionis includat. Vnde sequitur, totam latitudinem spatij non esse tantam, nisi includat superficiem eam terminantem, nec tantum esse calorem , aut lumen , nisi includat indiuisibile

luminis, aut caloris producti in eadem superficie indiuisibili terminante extensionem eiusdem effectus.

Ad argumentum respondetur negando, quòd lumen intensum receptum in superficie spatij possit vlteriùs illuminare, & idem contra Doctores primæ sententiæ inferri potest de lumine intenso producto in latitudine spatij comparatione superficiei terminantis spatium. Quare miror hanc sententiam negantem ex vna parte lumen in latitudine ipsa spatij receptum illuminare superficiem se terminantem, & colligentem ex altera, quòd si recipiatur in superficie, debeat illuminare, seu lumen producere in parte sequenti. Deinde verò ostendo non esse bonam consequentiam, quia, vt bene adnotauit D. Thomas verbis illius testimonij superiùs relatis, neque omne calidum potest calefacere passum sibi proximum, neque omne illuminatum illud illuminare, quia cùm euidens sit, longè maioris perfectionis esse, se communicare alteri, per aliquam formam agendo in illud, quàm habere esse, vtcunque per talem formam, euidens quoque erit, maiorem virtutem requiri ad primum, quàm ad secundum, vt copiosè ostendimus 1. lib. de generatione, cap. 9. quæst. 4. ad sensum, probantes, adeò minimam posse esse virtutem, vt non possit agere in aliud. Quod non minùs probauit euidenter eisdem verbis D. Thomas. Si omne calidum posset calefacere aliud, in infinitum procederet calefactio, quoad extensionem effectus, & non haberet limitatam sphæram agendi, sed infinitam, cùm tamen necesse sit habere determinatam, & termino quidem intrinseco magnitudinis, quem attingere possit, & vlteriùs non procedere: quemadmodum virtus ipsa agendi intrinsecè limitata est. Et hæc doctrina non minùs vera est in formis accidentalibus, quàm in substantialibus, nam rationes æquè de vtrisque probat, vt per se patet, & de accidentalibus loquitur D. Thomas, vt verba eius ostendunt.

QVÆSTIO III.

An potentiæ actiuæ quoad resistentiam terminentur, & quibusnam modis.

CONtraria duplicia sunt; alia actiua, vt primæ qualitates, & plures ex secundis; alia non actiua (actione quidem naturali) vt albedo, nigredo, & cæteri colores, & plures aliæ qualitates: nam actione intensionali, effundendo proprias species intensionales circa medium, & potentiam, omnes fermè qualitates actiuæ vocari possent. Sed actiuæ actione naturali adhuc diuiduntur in eas, quæ circa idem subiectum sibi contrarias expellunt: quales sunt primæ qualitates, & in alias, quæ non agunt expellendo

pellẽdo opposita,sed aut mouẽdo subiectum ad locum, vt grauitas,leuitas,& impulsus omnes,aut modo alio producẽdo effectũ. Quare illis duntaxat conuenit propriissima contrarietas communi illa diffinitione explicata;contraria sunt, quæ sub eodem genere posita maximè distant, & ab eodem subiecto mutuò se expellunt;quamuis minùs propria contrarietas(vera tamen)multis aliis conueniat,vt albedini,& nigredini,grauitati, & leuitati, & omnibus aliis similibus, & eodem modo propria resistentia eisdem duntaxat propriissimis contrariis conceditur, vt primis qualitatibus, cæteris verò minùs propria,aut nulla. Propria tandem resistentia diuiditur in actiuam,& formalem, & actiua non est aliud,quàm actio ipsa prout impedimentum præstat contrario,ne in eodem subiecto introducatur, vt ignis per eandem calefactionem,per quam calefacit aquam, præstat ei impedimentum, ne eidem igni frigus imprimat, & propriè dicitur ab ea se defendere. Resistentia verò passiua, est inhæsio formæ in proprio subiecto, per quam impedit receptionem formæ contrariæ, & vocatur etiam formalis (vt libro primo de generatione docuimus) quia fit per inhæsionem formæ in subiecto, & non per actionem,vel aliud extrinsecum.De vtraque igitur petit quæstionis titulus, An potentiæ seu qualitates actiuæ terminos magnitudinis,& paruitatis postulent,& quonam modo.

Et prima opinio asserit, non postulare terminum magnitudinis intrinsecum, sed extrinsecum tantùm, qui vocatur minimum quod non, & nullum terminum paruitatis esse illis concedendum. Ita sentiunt Patres Conimbricenses primò libro de cælo, capite 11. quæstione secunda, articulo primo. Probant primùm, quia actio non est nisi à vincente, atque adeò à proportione maioris inæqualitatis ex parte agentis. Nequit igitur potentia actiua agere in resistentiam æqualem suæ virtuti actiuæ, poterit verò agere in quamcunque minorem: æqualis igitur resistentia erit terminus extrinsecus, & minimum quod non, cùm sit tanta, in quam agere non potest virtus actiua,bene tamen in quamcunque minorem. Secundò, si daretur maxima resistentia, in quam potentia actiua posset agere, eiusmodi resistentia excederetur à potentia actiua, quia vbi nullus est excessus, sed tanta est resistentia passi, quanta actiuitas agentis, non sequitur actio: ergo excederetur excessu diuisibili,quia indiuisibile non reddit maius. Quare si resistentia decresceret ad dimidium talis excessus, adhuc nihilominùs sequeretur actio, maneret enim adhuc proportio maioris inæqualitatis ex parte potentiæ actiuæ.Vnde sequeretur,resistentiam priorem non fuisse maximam, quàm potentia posset vincere: cùm adhuc maiorem vincat.Secunda pars infrà probabitur.

Tribus assertionibus explicamus propriam sententiam. Prima talis est, tam resistentia actiua, quàm passiua, seu formalis, secundùm propriam rationem considerata, postulat terminum magnitudinis intrinsecum, qui dicitur maximum quod sic: probatur hoc discursu. Quælibet potentia, aut qualitas actiua per eandem virtutem, per quam potest agere in passum, potest resistere agenti contrario, tam resistentia actiua, quàm passiua, aut formali. Eadem est igitur secundùm entitatem virtus actiua, & resistentia, quamuis diuerso modo considerata, hoc est, respectu diuersorum, seu diuersi effectus; nam actiua vocatur in quantum potest per actionem agere in contrarium, & ei se communicare: resistiua verò in quantum per eandem actionem potest præstare impedimentum contrario, ne circa ipsum operetur, eam expellendo per impressionem propriæ, vel certè per inhæsionem in proprio subiecto formaliter impedire inhæsionem formæ contrariæ: hæc enim vocatur passiua, seu formalis resistentia: sed eadem ipsa virtus, vt actiua, postulat intrinsecum terminum magnitudinis, vt superiùs probatum est, & admissum à sententia opposita: ergo eundem terminum postulat, in quantum est resistiua, actiua quidem resistentia, aut formali, quæ non est aliud, quàm natura ipsius formæ, aut actiuæ qualitatis, vt inhærentis in subiecto. Probatur consequentia, quia cùm sit eadem virtus, & per respectum, vel comparationem ad propriam actionem, vel impedimentum præstandum oppositæ, non varietur, eundem terminum postulare necesse est: & vrgeo argumentum hoc modo. Eadem qualitas in quantum est virtus actiua, ideò postulat terminum magnitudinis intrinsecum, quia naturaliter agit, & quantum potest, & quia tantæ perfectionis est, ita vt non maioris, ideò tantæ actiuitatis est, tantùmque potest agere, & non plus, quod est, terminum intrinsecum postulare: sed eodem modo, vt est virtus resistiua, actiua quidem, aut formalis, naturaliter, & quantùm potest resistit agenti, séque ab eo defendit, ne à propria sede expellatur, per actionem quidem impedimentum præstando agenti contrario, aut per inhæsionem in subiecto impediendo inhęsionem, aut receptionem formæ oppositæ (quo pacto vocatur resistentia formalis) ergo postulat eundem terminum intrinsecum magnitudinis.

Secundò probatur, quia virtus actiua ignis, & cuiuslibet alterius agentis, secundùm se considerata, tantum potest agere, & non plus; & propterea, vt actiua postulat terminum magnitudinis intrinsecum, quoad effectum, tam secundùm intensionem, quàm secundùm extensionem: sed hoc idem habet, vt virtus resistiua, secundùm se considerata, siue vt actiua, siue vt passiua, aut formalis, vt tantum possit resistere agenti contrario, quòd non

possit

possit ei plus resistere, quia per propriam virtutem, vel inhaesionem formalem in subiecto naturaliter, & in quantum potest, resistit vtroque modo. Ergo sicut datur maxima virtus actiua, quae non possit esse maior, ita dabitur virtus resistiua maxima, hoc est, quae maior esse non possit, quod est, terminum magnitudinis intrinsecum postulare. Quod docuit expresse Aristoteles, primo libro de caelo, capite vndecimo, sequentibus his verbis. *Si igitur quippiam per decem millia passuum moueri potest, aut pondus leuare, id quod maximum potest, dicere semper solemus, veluti centum leuare libras, aut per decem millia passuum ambulare, quanquã & partes, quae citra sunt, potest, si & excessum potest. Quo patet, ad finem, atque excessum definiri potentiã oportere. Id igitur, quod potest tot per excessum, & ea, quae sunt citra, necesse est.* Quibus egregiam, atque efficacem satis rationem non obscure insinuauit, videlicet dari maximum, siue summum, vel vltimum, quod potest actiua virtus, seu potentia, ita vt vlterius nihil possit, & propterea talem terminum vocari intrinsecum magnitudinis, & maximum quod sic, per quem ideo definiendam esse affirmat, quia continet, quidquid minus est, & propterea totum id, quod potest potentia, & est veluti adaequatum eius obiectum, à quo speciem sumit, & quod adaequatam eius rationem continet, adaequatè, atque complete explicat essentiam per ordinem ad idemmet obiectum adaequatum desumptam, cui si adiungamus illud, nempe resistiuam potentiam re ipsa eandem esse cum actiua, vel cum entitate eius, & sola ratione diuersam, per comparationem ad agens, vel effectum, videbimus non minori efficacitate probari, ex mente Aristotelis esse, quòd potentia actiua, quoad resistentiam secundùm se considerata, postulet intrinsecum terminum magnitudinis, quàm eandem potentiam, vt actiuam.

Neque satisfacit solutio Patrum Conimbricensium, asserentium Aristotelem locutum vulgari modo, non stricto, & mathematico, quia nec talis modus prodesset illi, ad explicandas naturas potentiarum, quod ipse intendebat, nec decebat Philosophum tantum iuxta vulgarem modum loqui, nec huius est fundamentum in Aristotele, & iuxta proprietatem, & strictam acceptionem termini intellexerunt illum omnes expositores, inde colligentes terminum intrinsecum potentiarum, qui sit maximum quod sic, & alias posset dici terminari per illum, & per extrinsecum minimum quod non, quod est absurdum: de resistentia verò in ordine ad victoriam agentis, aliter locutus est Aristoteles, & iam iam dicemus.

Secunda conclusio: considerata resistentia, tam actiua, quàm formalis, vel passiua in ordine ad victoriam agentis, hoc est, vt in eam agens agere potest, non habet terminum intrinsecum

sed extrinsecum tantùm, qui est minimum quod non. Hanc admisit opposita sententia, & hoc probant argumenta illius, & nihil aliud, & ideò non indigent solutione: quod ex prima nostra assertione efficaciter colligitur hoc modo. Euidens est, dari maximam resistentiam æqualem virtuti actiuæ agentis, in quam proinde non potest agens agere, & euidens etiam est, per se agere in quamlibet minorem, quia cum minori quacunque efficitur proportio maioris inæqualitatis ex parte agentis, à qua potest actio procedere: ergo æqualis resistentia erit prima, ac minima, quam non potest vincere agens, & ideò, inquam, non potest agere, sed bene in quamcũque minorem: habet ergo resistentia in ordine ad victoriam agentis considerata, extrinsecum terminum magnitudinis, qui est minimum quod non, & non intrinsecum qui est maximum quod sic.

Tertia conclusio: Resistentia siue actiua, siue formalis, nullum terminum intrinsecum, vel extrinsecum paruitatis postulat. Hæc est per se manifesta, quia quò minor est resistẽtia vtraque, eò faciliùs vincitur ab agente: ergo cùm possit in infinitum decrescere, impossibile est, dari minimã, in quam agẽs possit agere, ita vt non possit faciliùs agere in minorẽ: quare impossibile est, naturaliter resistẽtiam habere terminum intrinsecum paruitatis, qui sit minimum quod sic: nec est minùs impossibile, dari tam exiguam resistentiam, quam non possit vincere agens; possit autem vincere quamcunque maiorem: ergo nec admittere potest terminũ paruitatis extrinsecũ, qui est maximũ quod non. Contra hoc tamen videtur esse euidens experientia fulminis, quod cùm minorem resistentiam inueniat in vagina, quàm in ense, illam tamen parum, vel nihil lædit, ensem verò liquat, fortiùs absque dubio agens in maiorem resistentiam, quàm in minorem, quantumlibet minùs à se distantem: cuius non videtur posse rationem aliam designari, nisi terminum paruitatis, quem resistentia postulet, ita vt tam exigua detur, in quam non valeat agens agere. Nihilominùs mirabilis iste effectus absque dubio prouenit ex alia causa, & non ex minori resistentia, quam in vagina reperiri fatemur. Causa verò est, quia vagina rarior est, & longè minùs dura, quàm ensis, plures etiam poros habet, quorum omnium ratione facilem præbet exitum fulmini; ideò citissimè ipsum peruadens, breuissiméque transiens, nihil ferè eam lædit, & eadem est ratio de veste; ensis verò ob nimiam densitatem, ac duritiem difficilè cedit, plus detinet ac retardat fulmen à celerrimo suo motu. Cùm ergo virtus ad agendum sit intensissima, & in densa materia, intensissimum, celerrimúmque effectum longiori tempore producit. Rationem hanc desumpsimus

mus ex Aristot. 3. libro Meteororum, capite 1. non longè à fine, cuius verba hæc sunt: *Clypei iam æramentum quidem liquefactum fuit, lignum verò nihil passum fuit: propter enim raritatem præuenit spiritus penetrare, & pertransire, & per vestimenta similiter non combussit, sed velut attritionem fecit.*

QVÆSTIO IV.

An potentiæ passiuæ postulent terminos magnitudinis, & paruitatis, quantùm ad intensionem suorum effectuum.

Prior quæstionis pars de potentia passiua naturali.

IN primis passiua potentia, qualis est materia, dupliciter considerari potest. Primò, in ordine ad formam substantialem recipiendam mediis qualitatibus, vel dispositionibus, sub qua consideratione infrà agemus de illa. Secundò, consideratur ista potentia, abstrahendo illam ab ordine ad formam substantialem, & ita de ea nunc disserimus. Sed adhuc hoc modo sumpta duplicem aliam considerationem habere potest, priorem quidem, eam abstrahendo ab ordine ad agens: posteriorem verò in ordine ad agens, vel ad actiuam potentiam, à qua reducitur ad actum recipiendi formam substantialem, vel accidentalem, sed tandem considerata in ordine ad agens, duobus aliis modis concipi potest, vel in ordine ad agẽs naturale, hoc est, proportionatum naturæ eiusdem materiæ, quæ potentia passiua naturalis vocatur, vel in ordine ad agens non sibi commensuratum, sed cui aliquo modo subiici potest in ordine ad aliquem actum ab eo recipiendum ordinis naturalis, seu supernaturalis ordinis, saltem quoad modum recipiendi, & idem est de subiecto quocunque recipiente formas accidentales, quare indifferenter de potentia passiua præsens quæstio procedit, vt subiecto cuicunque conuenire potest, & hæc vocatur potentia obedientialis, quæ quasi per obedientiam agenti subiicitur, & non per naturam propriam, talis est potentia ligni in ordine ad artificiatam formam: talis potentia passiua subiecti in ordine ad Deum supernaturali modo ei imprimentem formam, vt cæco visum: talis denique potentia ignis ad motum circularem recipiendum à prima sphæra, & cuiuscunque corporis grauis, aut leuis ad recipiendum impetum seu impulsum ab agente extrinseco in ordine ad motum, versùs quamcunque differentiam loci. Quare sub potentia obedientiali comprehenditur omnis alia à naturali. Et ex hoc infero minùs bene ab Scoto, & aliis recentioribus, qui eum sequuntur, præter potentiam passiuam naturalem & obedientialem addi tertiam, quam vocant neutram, vel quia non est vna nec altera, hoc est, nec naturalis, nec obedientialis, vel quia nec dicit determinatum

determinatum ordinem ad aliquem actum, nec eum excludit. Minùs autem bene hanc potentiam addi affirmo, quia absque dubio sub obedientiali comprehenditur: nam passiua potentia non potest recipere actum, vel formam ab agente ordinis naturalis,non tamen sibi naturaliter commensurato, nisi quia ei potest subiici ad eam recipiendam: ei autem posse subiici idem est, ac ei posse obedire; ergo potentia passiua eius in ordine ad tale agens, & ad talem formam, obedientialis vocari debet. Et qui huic rationi non acquiescit, sed adhuc vult potentiam neutram non solùm esse veram, sed ab obedientiali separare, controuersiam prorsus de nomine sibi assumit, & cum eo non oportet disputare.

His necessariò prælibatis, primò nobis loquendum est de potentia passiua naturali,quæ scilicet respicit agens naturale, & ab eo nata est reduci in actum,de qua tenet prior sententia,nullum terminum magnitudinis,nec paruitatis intrinsecum, vel extrinsecum admittere, quoad intensionem effectus. Pro hac sententia referunt Patres Conimbricenses Gabrielem in 3. distinct. 13. quæst. vnica,artic.2.& Almainum ibidem,quæst. etiam vnica. Et probari potest, primò, quia pati in eo solùm consistit, quod est subiici agenti,ad recipiẽdum actum, vel formam:sed nec subiici alteri,nec ab eo recipere actum, dicit ex se vllam limitationem, quin potiùs totum, & tantum potest subiectum recipere,quantum potest ei imprimi ab agente, ita vt si ab hoc possit plus in infinitum imprimi, plus in infinitum possit à subiecto recipi. Vnde manifestè sequitur, potentiam passiuam,vt talem,ex propria sua ratione,nullum prorsus terminum postulare,nec intrinsecum,nec extrinsecum. Secundò, quia potentia actiua idcirco postulat terminum magnitudinis intrinsecum, quoad intensionem effectus, quia agere dicit perfectionem, & cùm limitata sit perfectio potentiæ,sicut limitata est perfectio rei,à qua emanat, ita debet esse limitatus effectus, quem potest producere quoad perfectionem intensiuam; sed pati, vel recipere in se accidentia nihil perfectionis importat, sed maximam, vel summam imperfectionem: ergo nec vllum postulabit terminum intrinsecum, vel extrinsecum.

Posterior sententia tribuit potentiæ passiuæ secundùm se consideratæ terminum intrinsecum magnitudinis, quoad intensionem effectus, ita vt possit recipere formam accidentalem tantæ intensionis, & non maioris; paruitatis verò nec intrinsecum,nec extrinsecum, quam sequuntur Patres Conimbricenses 1. libro de cælo,cap. 11. asserentes esse communem Scholasticorum. Vnde plures ex antiquioribus pro ea referunt, vt Bonauenturam, Richardum,Henricum, Maironem, Ægidium, Maiorem,

Durandum,

Durandum, Argentinam, Basolem, Marsilium, partim in 1. partim in 3. lib. sententiarum, atque etiam D. Thomam quæst. 29. de veritate, artic. 3. ad 3. & 3. part. quæst. 7. articul. 11. & Henric. quodlib. 5. quæst. 12. sed neque id asserunt (vt eos consulenti facilè constabit) quia non loquuntur de potentia passiua naturali, qualis est materia, vel subiectum, in quo recipiuntur accidentia ordinis naturalis, sed expresse de potentia passiua seu capacitate animæ ad recipiendam gratiam, de qua constat, non esse naturalem, sed obedientialem. Et adhuc de ista solùm vniuerse affirmant esse finitam, nullum alium terminum magnitudinis intrinsecum, nec extrinsecum in particulari ei præscribentes. Quare nec pro hac sententia afferri possunt, quæ solùm de potentia passiua naturali loquuntur (sicut neque Gabriel, nec Almainus pro opposita) quia eodem modo loquuntur de sola potentia obedientiali; sed nec ex recentioribus quisquam pro ea parte potest citari, quia nemo de terminis specialibus eius disseruit: nihilominùs vt probabiliorem eam amplectimur. Et quantùm ad priorem partem de termino magnitudinis intrinseco potentiæ passiuæ naturalis, secundùm se consideratæ, probamus primò. Quia potentia passiua materiæ, vel subiecti, per quam accidentales formas recipit, realis est, & positiua, vt genus causæ materialis, quod recipiendo exercet, etiam est reale, eadem quoque potentia pertinet ad eius essentiam realem, & positiuam, est eadem eius entitas realis: sed quæcunque realis entitas creaturæ, quæcunque essentia creata determinatam habet perfectionem, hoc est, tantam, & non maiorem, quod est, termino magnitudinis intrinseco esse diffinitam; ergo potentia passiua in eadem essentia clausa erit etiam determinatæ perfectionis, ita vt tantæ intensionis formam possit recipere, & non maioris, quod est intrinsecum terminum magnitudinis postulare. Secundò, quia materia, vel subiectum per propriam causalitatem materialem, quam exercet circa formas accidẽtales in se receptas, tribuit eis suo modo esse, ita vt ex ea educantur ab agente, & ex consequenti in eadem cõtineri dicantur priùs quàm fiant: sed constat, vim causandi cuiuscunque causæ non excedere perfectionem propriæ naturæ, sed per eam mensurari: ergo vis causandi materiæ, mensuratur ex perfectione eius, quæ cùm termino intrinseco magnitudinis gaudeat, eodem quoque potentiam eius gaudere necesse est.

Ad primum argumentum maiori concessa, neganda est minor, quòd nec subiici alteri, neque ab eo recipere actum, vel formam, postulet ex se vllam limitationem, quia cùm hoc proueniat ex intrinseca perfectione subiecti, termino magnitudinis intrinseco limitata, eodem modo limitatũ esse debet: & quod additur, totum, & tantum posse subiectum recipere, quantùm potest ei ab agente

agente imprimi, distinguendum est: nam si de agente sibi naturaliter commensurato, ac proportionato intelligatur, verum est, sed quod ab hoc potest imprimi, limitatum est termino intrinseco, vt constat ex dictis, ac proinde & potentia passiua naturalis: si verò de agente in tota sui latitudine, planè falsum est, quia virtuti eius valdè vniuersali non potest commensurari potentia passiua naturalis ex propria conditione magis limitata.

Ad secundum neganda est etiam minor: nam conferre suo modo esse accidentibus, ea sustentare, immò in suo genere materialis causæ conseruare, aliquid perfectionis importat, quamuis multis imperfectionibus permixtum, & hoc sufficit, vt terminum magnitudinis intrinsecum postulet. Posterior verò pars negans eidem potentiæ passiuæ naturali vtrumque terminum paruitatis intrinsecum, & extrinsecum, adeò manifesta est, vt nemo ab ea dissentire possit, quia euidens est, effectum minoris intensionis in infinitum posse subiectum recipere ab agente, quia minor intensio in infinitum nullum potest præstare impedimentum ei, quin faciliùs recipiatur, sicut nullum potest præstare impedimentum agenti, vt ab eo imprimatur eidem subiecto: & quod diximus de potentia passiua naturali secundùm se, intelligendum est etiam de illa, vt respicit actiuam agentis sibi commensuratam: eadem enim quoad hoc est vtriusque considerationis ratio, etsi aliquo modo distinguatur formaliter.

Posterior pars de terminis potentiæ passiuæ obedientialis.

SVperest, agamus de potentia passiua obedientiali, quæ scilicet recipit actiuam agentis sibi non commensuratam, à qua etiamsi non sit ex se nata perfici, potest tamen virtute extrinseca naturalis, aut supernaturalis ordinis, illi subiici, & effectum recipere. Et quantùm ad terminos paruitatis, omnes videntur tanquam certum statuere, quòd nullum habeat, & ita absque dubio tenendum est, quia manifesta ratio id conuincit: nam sicut formæ omnes accidentales, quibus actuari potest, nullum terminum paruitatis admittunt, sed quò remissiores in infinitum, eò faciliùs imprimi possunt subiecto ab agente; ita subiectum ipsum, vel materia semper potest remissiorem gradum in infinitum recipere, quod est, nullum terminum paruitatis postulare obedientialem potentiam, quoad intensionem effectus.

De solo igitur termino magnitudinis intrinseco, vel extrinseco controuersia potest procedere, circa quam videtur esse prima opinio, tribuens ei terminum intrinsecum (qui est maximum

ximum quod sic.) Ita videntur sentire omnes illi scholastici, quos q. praecedenti citasse diximus Conimbricenses pro sententia de termino magnitudinis intrinseco potentiae passiuae naturalis: non enim loquuntur de potentia passiua naturali subiecti, sed de obedientiali; nempe de potentia animae ad recipiendam gratiam, & caetera dona supernaturalia. De hac verò loquentes affirmant finitam esse, & proinde aliquem terminum magnitudinis habere; sed specialiùs loqui videntur, Scotus in 3. disputatione 3. quaest. 4. §. ad primam quaestionem dico: Durandus ibidem quaestione 1. & Caietanus 3. par. quaestione 7. articulo 11. & 12. asserentes, gratiam animae Christi esse summam secundùm intensionem, ita vt repugnet dari aliam etiam per potentiam Dei absolutam; ex quo planè sequitur, non dari in subiecto, nempe in anima, potentiam pasiuam obedientialem ad recipiendam intensiorem, cùm non detur potentia respectu effectus imposibilis. Per tantam igitur intensionem, quam habet gratiae anima Christi, terminabitur potentia obedientialis animae, tanquam per terminum magnitudinis intrinsecum, & consequenter potentia cuiuscunque alterius subiecti, cùm eadem sit ratio de omnibus: quod efficaciter videtur probari hoc argumento. Potentia passiua obedientialis est eadem entitas materiae, vel subiecti, ac potentia naturalis, cùm constet per eandem suam entitatem recipere omnes formas, & quamuis poneretur, potentiam pasiuam naturalem esse qualitatem naturalem superadditam essentiae materiae, vel subiecti, necessariò fatendum esset, per eandem illam potentiam recipere omnes formas accidentales, à quolibet agente impressas ei, quia non est intelligibile, addi nouam aliam potentiam realem subiecto, ex eo quod superiori agenti subiiciatur pro forma, vel actu ab eo recipiendo: sed potentia naturalis postulat terminum magnitudinis intrinsecum (vt superiùs probauimus) ergo eundem postulabit necessariò potentia obedientialis.

Secunda opinio non cedit potentiae obedientiali terminum intrinsecum magnitudinis quoad intensionem effectus, sed extrinsecum tantùm. Ita sentiunt Patres Conimbricenses 1. libro de caelo, cap. 11, quaest. 4. art. 2. & videtur mihi non solùm probabilior, sed vera. Quam efficaciter probo, quantùm ad terminum intrinsecum magnitudinis hac ratione. Omnis potentia pasiua correspondet alicui potentiae actiuae, ita vt effectum tantae intensionis posit recipere, quantae intensionis potest produci à potentia sibi correspondente, & ideò de potentia naturali diximus terminari intrinsecè quoad magnitudinem effectus, quia actiua naturalis terminatur hoc termino: sed potentia actiua, cui

corre

correſpondet obedientialis,non admittit intrinſecum terminum magnitudinis, quoad intenſionem effectus:ſed dato quocunque effectu cuiuſcunque intenſionis,poteſt intenſiorem in infinitum producere:ergo nec potentia obedientialis ſubiecti cum admittere poterit, ſed recepto quocunque effectu cuiuſcunque intenſionis,poterit intenſiorem recipere ab eodem agente, cui ſubiicitur: gratia exempli; quamuis in aqua non detur potentia naturalis niſi ad recipiendum calorem vt octo, quem poteſt naturaliter ei imprimere ignis,nihilominùs à potentia infinita, & abſoluta Dei, reſpectu cuius non dicitur naturalis, ſed obedientialis, intenſiorem poteſt in infinitum recipere, ſicut Deus ipſe poteſt dato quocunque calore intenſiorem in infinitum producere.

Quantùm ad ſecundum de termino extrinſeco magnitudinis obedientialis potentiæ,ſatis eſt per ſe manifeſtum dari, quia licèt nullum gradum determinatum,ſeu finitum poſſimus aſſignare,quem non poſſit attingere potentia obedientialis, non tamen poteſt eſſe actu infinita, neque effectum actu infinitum, quoad intenſionem recipere,ſuppoſito,quòd nec per potentiam Dei abſolutam produci poteſt vllum infinitum, vt 3. lib. Phyſicorum oſtendimus.Habebit ergo,vt minimum pro extrinſeco termino infinitum actu,ita vt verũ ſit dicere,ſubiectum in ratione ſubiecti,& per potentiam obedientialem,nec eſſe actu infinitum, nec poſſe recipere formam,vel qualitatem actu infinitam, quoad intenſionem,bene tamen quamlibet finitam.

APPENDIX. DVBIVM.

An potentia paſſiua obedientialis aliquid addat ſupra naturalem.

ARgumentum pro priori ſententia oppoſitum excitat propoſitum dubium:An potentia paſſiua obedientialis ſubiecti aliquid addat ſupra naturalem, & quid illud ſit. Cui reſpondent Patres Conimb.ibidem,nullam quidem rem addere,ſed modum quendam accidentalem,reſpectu formarum accidentalium recipiendarum. Hunc autem modum non eſſe aliud, quàm id, per quod propriam cauſalitatem materialem exercet,dum tales formas recipit. Itaque obedientialis potentia eſt naturalis ipſa(hoc eſt, entitas ſubiecti)prout ſtat ſub tali modo, per quem exercet cauſalitatem propriam, circa formas,quas recipit ab agente ſuperiori. Ex quo inferunt (vt clariùs rem explicent) quòd cùm Deus efficit, vt ſubiectum vltra naturalem ſuam potentiam aliquod accidens recipiat,ampliet capacitatem,ſeu potentiam eius per talem modum.

Modus tamen iſte videtur mihi non neceſſarius, ſed impoſſibilis.Oſtendo primò,quia in potẽtia paſſiua naturali ſubiecti,vel materiæ

materiæ nihil inuenimus præter naturalem capacitatem eius, & respectum ad potentiam actiuam agentis naturalis, quibus solis præsuppositis, sufficienter potest idem agens naturale educere formam ex eadem potentia, atque etiam subiectum recipere actionem eius eductiuam, & per eam præstare proprium concursum materialem ad eandem eductionem, atque impressionem formæ, nec vllus vnquam (præter hæc) aliquem nouum modum ab agente productum circa idem subiectum excogitauit: ergo sufficiet ad potentiam obedientialem subiecti, vel materiæ,capacitas naturalis eius cum respectu ad superius agẽs, cui per eandem capacitatem subditur.Quibus solis præsuppositis sufficienter potest recipere actionem eiusdem agentis,& per eam sic receptam præstare proprium concursum materialem, ad eductionem & receptionem formæ per eandem actionem ab eodem agente producendam. Quare sufficiunt hæc ad potentiam obedientialem, & superuacaneus erit quicunque alius modus superadditus eidem subiecto; quod constat in infusione gratiæ habitualis paruulorum per baptismum, & quam Deus infundere potest adultis dormientibus,ad quam nullus cum fundamento requisiuit modum aliquem superadditum præter actionem Dei producentis,& capacitatem naturalem animæ respicientem actionem supernaturalem Dei.

Probatur secundum, quòd talis modus sit impossibilis:primò; quia concursus agentis, atque eius actio,per quam producit formam in subiecto,vel eam educit de potentia eius, præsupponit potentiam actiuam eius omninò completam, ita vt nullo alio indigeat, vt sit principium eiusdem actionis, ac effectus producendi circa subiectum: ergo præsupponit etiam potentiam passiuam subiecti naturalem, vel obedientialem, iuxta exigentiam eiusdem actionis ac formæ producendæ ab agente medio concursu passiuo eiusdem subiecti.Ergo impossibile est,modum aliquem produci in subiecto necessarium ex parte eius ad potentiam obedientialem,& ideò frustra superadditur. Confirmatur, quia omnes causæ concurrentes ad actionem,& effectum, sufficienter constitutæ in actu primo, sunt priores natura, actione, atque effectu: ergo impossibile est, per eandem actionem produci aliquid necessarium ad constituendum sufficienter in actu primo aliquam ex prædictis causis, inter quas constat enumerari materialem: sed nec talis modus potest produci per aliam actionem præuiam, natura, aut tempore priorem; nam talis modus,cùm non creetur,sit dependenter à subiecto: ergo præstante subiecto proprium concursum materialem, & exercente propriam causalitatem materialem cum cæteris causis: ergo præsupponuntur omnes priùs natura sufficienter constitutæ

in actu primo respectu eiusdem actionis, ac modi per eas producti; & consequenter, subiectum ipsum sufficienter in potentia obedientiali, per quam constituitur causa materialis in actu primo, respectu talis actionis, atque effectus: nam ad productionem talis modi, cùm non foret naturalis, sed superioris ordinis, non potest concurrere idem subiectum per solam potentiam passiuam naturalem. Quare repugnat, talem modum constituere potentiam obedientialem, vel necessarium esse ad illam constituendam: aliàs ad hunc modum recipiendam, prærequireretur alias in materia, vel subiecto, & ad illũ alter in infinitum, vnde fit ampliationem illam potentiæ per modum superadditum; & fictitium, & impossibilem esse, cùm sufficienter constituatur potentia obedientialis per capacitatem naturalem subiecti, cum ordine ad agens superioris ordinis, quæ nec contrahi, nec ampliari potest.

Nostra igitur sententia, est potentiam obedientialem, nec modum aliquem, nec quidquam aliud addere, præter entitatem subiecti, vel materiæ, aut præter potentiam passiuam naturalem eius, nisi solùm respectu ad superiorem potentiam actiuam agentis superioris, cui subiicitur. Quam probo ex impugnatione prioris sententiæ, quia nihil aliud excogitari posset, quod potentia obedientialis adderet, præter illum modum, quem efficaciter probauimus superfluum atque impossibilem: ergo fatendum est, nihil omninò addere, in eodem subiecto productum. Probatur antecedens, quia euidens est, non addere entitatem aliam, cùm in eadem, & per eandem entitatem subiecti recipiantur omnes formæ: solùm ergo superesse potest respectus ad superius agens, à quo constituatur in ratione potentiæ obedientialis. Probatur secundò, quia potentiæ omnes distinguuntur per proprios actus, vt Aristoteles docet 2. libro de anima, capit. 3. ergo potentia passiua sumit speciem ab actu, quem potest recipere ab agente, qui si sit ei naturaliter commensuratus, aut proportionatus, erit ei naturalis, & comparatione eius dicitur naturalis potentia: si verò non sit ei proportionatus, sed ordinis superioris, quem ideò non naturaliter respicit, sed in quantum subiici potest eidem agenti superiori, dicetur potentia obedientialis, & ita præter entitatem propriam, & naturalem solùm addit potentia obedientialis respectum ad talem actum, talémque virtutem agentem, cui subiici potest. Et ecce tibi eandem entitatem subiecti, vel materiæ in duplicem potentiam specie distinctam, per diuersum respectum ad agens sibi commensuratum seu proportionatum, vel superius; cui subiici potest, à quibus reduci potest in actum, & sub priori respectu naturalis vocatur; sub posteriori verò obedientialis: neque aliquid aliud superaddi

peradditum fingere oportet ad constituendam potentiam obedientialem.

QVÆSTIO V.

An qualitates secundùm propriam rationem postulent terminos intensionis,& extensionis.

DE qualitatum terminis, vt sunt actiuæ potentiæ hucusque disseruimus: superest verò de eisdem agere secundùm propriam rationem qualitatum, quæ quidem vniuersalior est ratione potẽtiarum:nam plures dantur qualitates nõ actiuæ actione naturali,& physica,vt sũt albedo,& nigredo,&c. ex qualitatibus verò aliæ sunt corporeæ,aliæ spirituales,naturales aliquæ,& aliquæ supernaturales, penes ordinem ad agens naturale,vel supernaturale.

De his igitur omnibus qualitatibus,& secundùm omnes considerationes, atque etiam in ordine ad omnes potentias suo ordine differemus.

De terminis qualitatum corporearum secundùm intensionem in ordine ad potentiam naturalium agentium.

DVplicem terminum harum qualitatum considerare possumus, videlicet magnitudinis & paruitatis. Et circa terminum paruitatis,tenet prima opinio, intrinsecum concedendum esse qualitatibus naturalibus corporeis, via generationis, ita vt detur primus gradus intensionis, aut prima pars gradualis per alterationem producta, sub minori verò intensione produci non possit in subiecto naturaliter: sic sentiunt Commentator octo librorum Physicorum,commentario 23.Scotus in 2.dist.2.quæst. 9.in solutione argumentorum, Greg.in 1.dist.17.quæst.1.art.3. Capreolus 16.quæst.2.artic. 2.& in 2.distinct.12.quæst.vnica,art. 1.Soncin.8.libro Metaphysicæ,quæstione 23.vbi pro eadem sententia refert D.Thomam, Ægidium 1. libro de ortu & interitu, quæstione 25.Iandunum,6. libro Physicorum, quæst.15. Hanc tandem sequitur Pater Toletus,1.lib.de generatione,quæst.6. sic eam explicans, vt successiuam alterationem, per quam qualitates intenduntur, præcedat semper & necessariò quædam alia instantanea, primum gradum producens,à quo successiua(quæ propriè motus est) incipiens continuam eiusdem qualitatis intensionem prosequitur. Soncinas verò alia via eam defendens concedit, motum alterationis habere primum esse, & qualitatem per eum acquisitam primum gradum remissum, primò productum, à quo eius intensio successiua post primum acqui-

situm esse incipiat, probátque ex Aristotele 8. Physicorum, textu 69. vbi vniuersè docet, cuiuslibet rei permanentis dari primum esse in instanti productum; sed qualitates sunt res permanentes; ergo habent primum esse suæ productionis in subiecto, atque adeò primam partem, seu primum gradum, qui sit minimum quod sit intensionis, quia sub minori intensione nequit produci naturaliter qualitas. Probat etiam ratione: primò, quia dum corpus mouetur à calore summo ad frigiditatem, vt si ignis frigefiat ab aqua, illud caloris, quod incipit expelli ab eodem igne, desinit per primum non esse, cùm notum sit, nihil diuisibile posse desinere per vltimum esse: sed primum non esse expulsionis caloris, est primum esse introductionis frigoris, quia generatio vnius contrarij & corruptio alterius, simul omninò fiunt. Verum igitur erit, nunc primò non esse calorem, & ex consequenti nunc primò esse frigus, à quo expellitur, & immediatè non fuisse: quare necesse erit, quòd frigus habeat primum esse in subiecto, quod est, habere primum gradum productum. Secundò, quia si non datur primus gradus caloris in subiecto productus, qui sit calor remissisimus, ita vt non sit dabilis remisior, sequitur quemlibet designatum quantumlibet remissum, posse in infinitum remitti. Probatur consequentia, quia remisio successiua est, & continua: vel ergo remittitur calor per partes æquales, aut per proportionales: nō per æquales, quia daretur vltima; nam æquales sicut habent primam, ita habent vltimam. Talis ergò vltima esset remisissima, cùm vltra aliā remisio nō procedat, quare sicut datur ex parte finis in alteratione vltima pars remisissima, sic daretur necessariò prima ex parte principij, quod est intentum eiusdem sententiæ. Fit igitur remisio per partes proportionales, & istæ sunt actu infinitæ, non habentes vltimam: ergo remisio procedit in infinitum, nullum habens terminum, quod patet esse absurdum.

Secunda opinio communis inter recentiores Philosophos (nam antiqui nec verbum fermè de hac re protulerunt) opposita est, negans omninò his qualitatibus terminum paruitatis intrinsecum, qui sit primus gradus productus, ita vt sub minori intensione produci nequeant, & solùm eis concedens omninò extrinsecum, qui est opposita qualitas in summo gradu intensionis in subiecto, cum qua in nullo gradu simul esse possunt, bene tamen, cum qualibet minori intensione eius. Et hæc videtur mihi non solùm in doctrina Aristotelis necessaria, sed omninò vera, & in primis aduersùs oppositam tam modo priori à Toleto explicatam, quàm modo posteriori à Soncinate probauimus, 6. libro Physicorum, principiis Aristotelis, & veræ Philosophiæ aduersari, quòd detur primum indiuisibile motus,

quod

quod sit mutatio instantanea, per quam producatur primum indiuisibile termini, nempe prima præsentia adæquata, vel primum indiuisibile qualitatis; constat verò longè impossibilius esse, dari primam partem productam eiusdem termini, siue permutationem instantaneam (vt ponit Toletus) siue per primum partem motus (vt ponit Soncinas) ergo efficaciter satis probatum erit, ex illo non dari primam partem intensionis qualitatis productam aduersùs vtramque sententiam. Quia euidens est in principiis Aristotelis eodem libro expressis, non posse dari in motu primum moueri, hoc est, primam partem propottionalem, cùm sit motus omni ex parte diuisibilis in infinitum, sicut cætera continua; sed nec primam partem aliquotam, in instanti factam, propter intrinsecam successionem motus, & ex consequenti, nec primam partem aliquotam termini in instanti productam, vt Soncinas posuit. Et si poneretur producta in tempore, non foret minùs impossibile, quia cùm motus commensuretur tempori, & terminus (dum fit) commensuretur vtrique, repugnaret planè dari partem aliquotam motus, & termini in tempore, ac successiuè productam, quin in medietate temporis priori daretur medietas partis motus, & medietas partis termini per eam producta: ex quo euidenter deduceretur, primum illum gradum remissum, quem Soncinas ponit pro minimo, non esse minimum quod sic, nec partem illam motus primam, cùm detur pars alia aliquota vtriusque minor, ac prius producta.

Sed probatur ratione nostra sententia aduersùs vtramque, quia euidens est, quemlibet gradum caloris esse diuisibilem, secundùm partes intensionis; euidens est etiam, habere contrarium eodem modo diuisibile, & tandem euidens est, contrarium diuisibile non posse naturaliter simul expelli secundùm suas partes, sed successiuè, & in tempore, propter resistentiam contrarij, quam naturaliter repugnat, simul vincere contrarium limitatæ virtutis. Sed etiam est euidens, omnes partes motus, & omnes gradus caloris esse eiusdem rationis, & ideò esse diuisibiles, & habere contrarium in eodem subiecto; ergo sicut est euidens de cæteris, præter primum, non posse simul produci naturaliter; sed necessariò successiuè, hoc est, partem post partem, non minus erit euidens de parte prima, seu primo gradu termini (quem ponit Pater Toletus, simul produci per mutationem instantaneam) atque etiam de prima patte, aut gradu termini, (quem ponit Soncinas primò productum, tanquam minimum intensionis per primam partem motus) repugnare, quòd simul producatur, quàm de cæteris gradibus, vel partibus eiusdem caloris. Quare ita erit falsum, ponere aliquem gradum primò productum simul, vel in in-

stanti, ac esset falsum eundem ponere in medio, vel sine motus: non ergo potest, his qualitatibus concedi terminus intrinsecus intensionis, versus paruitatem, qui sit minimum quod sic.

Secundò idem probatur contra Soncinatem. Prima pars, seu primus gradus caloris est eiusdem rationis cum cæteris: ergo est entitas diuisibilis in partes integrantes, sicut illi. Quod conuincitur etiam ex eo, quòd recipitur in subiecto diuisibili, habentéque partes. Ex quo in primis euidenter colligo, non posse produci sine extensione, & ex consequenti non habere generationem, quæ non sit simul extensio. Secundò, non minùs euidenter elicio, eandem primam partem, vel gradum non posse produci sine intensione, quia sicut entitas eius, partes subiecti distinctas informans, est diuisibilis, ita entitas eiusdem informans eandem partem subiecti diuisibilis est, quemadmodum entitas cuiuscunque alterius gradus informans eandem partem subiecti. Præterea eadem pars subiecti perfectiùs actuatur per entitatem totius gradus, qui simul produceretur, quàm per solam medietatem eius: ergo posterior medietas magis perficit eandem, in qua vtraque recipitur, quàm sola prior: sed maior perfectio caloris, circa eandem partem subiecti, est intensio eiusdem caloris: ergo impossibile est produci primum gradum sine intensione, sicut impossibile probatum est produci sine extensione.

Circa terminum verò magnitudinis, quoad intensionem, ex dictis de termino intrinseco actiuarum potentiarum apertè colligitur, has qualitates eundem terminum postulare, nempe tantam intensionem, vt naturaliter non possint habere maiorem, vt calor, frigus, humor, & siccitas, octo gradus, & pariter de cæteris, secundùm proportionem, & exigentiam suæ naturæ: nam omnes fermè qualitates, præter primas, oriuntur ex variis earum permixtionibus: meritò ergo sequuntur naturam earum, in modo, quo terminari postulant. Sed probatur hac ratione. Non possunt qualitates istæ naturaliter aliquam habere intensionem, præter eam, quam accipiunt, vel accipere possunt ab agentibus naturalibus, in quorum virtutibus continentur, & à quibus natæ sunt produci in subiectis: sed virtutes actiuæ, seu potentiæ eorundem agentium, postulant terminum magnitudinis intrinsecum, quoad intensionem suorum effectuum, vt diximus: ergo modo simili terminari postulant qualitates, qui sunt effectus.

De terminis tandem extensionis harum qualitatum, tam magnitudinis, quàm paruitatis, constat ex dictis de terminis extensionis potentiarum actiuarum, scilicet, intrinsecum terminum magnitudinis postulare, paruitatis verò nullum. Hinc enim

enim planè colligitur, qualitates omnes corporeas (nam omnes producuntur per actiuas potentias) eundem terminum magnitudinis postulare, nullúmque postulare paruitatis; quia euidens est, non plus se extendere,immò nec maiorem habere posse extensionem naturaliter ea, quam ab agentibus naturalibus, eorúmque virtutibus possunt suscipere. Quod verò attinet ad potentiam Dei absolutam,mox attingemus.

Quosnam terminos postulent qualitates,quoad intensionem, & extensionem,vt sint dispositiones formæ substantialis.

DIspositiones formarum duplices sunt, quædam præcedentes, aliæ comitantes, vel consequentes formam iam introductam. De vtrisque verò nullum reperire potui disputantem, ideò diuersas opiniones non refero, sed propriam tribus assertionibus profero, quantùm ad intensionem:quarum prior sit de termino magnitudinis priorum dispositionum. Qualitas, vt est dispositio præcedens introductionem formæ, præparans materiam pro expulsione formæ præcedentis, & introductione sequentis, non habet intrinsecum terminum, versùs maximum, sed extrinsecum duntaxat. Probatur prior pars de termino intrinseco hoc argumento: Vt generetur ignis ex ligno, vel ex qualibet alia materia, euidens est, non requiri ad expulsionem formæ præcedentis calorem in summo gradu intensionis, nempe vt octo,sed in minori gradu sufficere: quia præcedens forma nequit esse in materia cum tali dispositione, vt per se est manifestum.Vnde sequitur, nec talem dispositionem summæ intensionis esse necessariam ad introductionem formæ sequentis, cùm introductio naturaliter fiat simul cum expulsione, alioqui permaneret materia sine vlla forma, vel subiectum sine vtroque accidenti contrario;sed dispositio sufficiens ad expulsionem non habet terminum intrinsecum,sed extrinsecum tantùm:ergo nec dispositio sufficiens ad introductionem intrinsecum terminum habebit.Probatur minor,quia sufficiens dispositio pro expulsione,vel recipitur in ligno, tanquam in proprio subiecto, vel in materia eius habente adhuc formam ligni: non enim potest præparare materiam nudam omni forma, cùm hæc non possit naturaliter dari;nec potest actum disponere ad expulsionem formæ iam non existentis,sed iam expulsæ. Vnde sequitur eum calorem,qui est cum forma ignis in materia,in instanti,vel tempore suæ introductionis, non esse dispositionem expellentem, neque introducentem, sed eam quæ reperitur in ligno tempore immediatè præcedenti: hæc enim expellit formam ligni, hæc præparat materiam pro introductione formæ ignis, quæ non

potest esse determinata, termino intrinseco; sed sicut tempus immediatum indeterminatum est, ita calor in eo productus indeterminatus est, quia non habet determinatum gradum, sed solùm potest determinari termino extrinseco, ita vt verum sit, non pertingere illum gradum intensionis, quem habet, iam existens cum forma ignis in prima sui introductione, sed benè quemlibet minorem. Talis igitur gradus erit extrinsecus terminus sufficientis dispositionis ad expulsionem formæ præcedentis, & introductionem sequentis, & intrinseco carebit. Et argumentum hoc efficaciùs procedit præsupposita opinione de subiecto adæquato accidentium (quam sequimur) nempe quòd sit compositum, & non materia, nam compositum præsertim in viuentibus desinit per primum non esse, & consequenter vltima dispositio pro expulsione formæ, ita vt sicut est verum dicere, nunc non est compositum, & immediatè prius fuit, ita sit verum dicere, nunc non est vltima dispositio expellens, & immediatè priùs fuit, sed tempus immediatè præcedens est indeterminatum: ergo dispositio in eodem tempore existens indeterminata esse debet, cùm in eo producatur. Quare verum erit nõ habuisse gradum determinatum, sed illum non attigisse, benè tamen quamlibet intensionem eo minorem.

Ex hac assertione infertur secunda pars, nempe vltimam dispositionem pro introductione formæ habere terminum extrinsecum, nempè illum gradum, quem forma præcedens non compatitur secum, sed iam est in eadem materia habente formam sequentem.

Assertio secunda de termino magnitudinis dispositionum comitantium, aut subsequentium formam, affirmat, intrinsecum esse eis concedendum necessariò, quam sic probo. Dispositiones istæ consequuntur naturam formarum substantialium, tanquam eis debitæ, vt calor summæ intensionis naturalis, nempe vt octo, respectu ignis: ergo sicut natura formarum substantialium est tantæ perfectionis, & non maioris, sic postulat dispositionem tantæ perfectionis, vel intensionis, & non maioris, quod est eam postulare intrinsecè terminatam termino magnitudinis.

De termino verò paruitatis earundem qualitatum est tertia assertio, nullo termino paruitatis definiri præcedentes dispositiones, sed quolibet gradu intensionis designato, priùs sub minori in infinitum produci potuisse talem qualitatem. Probatur hoc argumento: Qualitates istæ secundùm propriam naturam consideratæ nullum terminum paruitatis postulant, vt superiùs probatum est; sed qualibet intensione designata sub minori etiam quacunque disponere possunt: ergo non petunt intrinsecum terminum paruitatis. Probatur minor, quia data quacunque

forma postulante dispositionem tantæ intensionis, potest dari alia, & alia in infinitum, postulante dispositiones minoris, ac minoris intensionis: ergo non potest habere terminum intrinsecum paruitatis.

De terminis earundem qualitatum, quoad extensionem.

SVperest terminos extensionis præscribere eisdem qualitatibus, vt dispositionibus, quoad extensionem.

Et quantum ad terminum paruitatis pertinet, tenet prima opinio, intrinsecum postulare, qui est minimum quod sic, ita vt dispositiones, quas quæque forma ad sui introductionem petit, non possint suscipi in quantumcunque parua quantitatè subiecti, sed determinata ac certa. Pro qua opinione referunt Patres Conimbricenses Capreolum, & Soncinatem, cum cæteris nuper citatis. Sed talem sententiam apud eos (quamuis diligenter consultos) reperire non potui, loquuntur enim de solis terminis intensionis: cæterùm à quocunque teneatur, hoc argumento probari potest. Ex ordine ad finem accipitur modus intensionis atque extensionis formarum; sed qualitatum finis est substantia, ad cuius generationem disponunt materiam; ergo, quantam substantialis forma postulauerit magnitudinem in materia pro sui introductione, tantam postulabunt qualitates disponentes pro extensione: vbi enim forma introduci non potest, nec dispositiones recipi poterunt: sed substantia petit minimam magnitudinem ad primam generationem, ita vt sub minori nequeat generari: ergo eodem termino definietur extensio qualitatum, qui sit minimum quod sic.

Vera tamen sententia est, qualitates, vt sunt dispositiones formarum substantialium, non petere intrinsecum, terminum magnitudinis, nec paruitatis, quoad extensionem. Probatur simul vtraque pars hoc argumento: Signata qualibet magnitudine, ad quam informandam potest se extendere quæcunque forma substantialis, vel quam postulet pro minimo quod sic suæ introductionis, potest designari maior in infinitum, ad quam possit se extendere alia forma substantialis: atque etiam signata minori, cum qua possit introduci in materia, potest designari alia minor in infinitum, cum qua possit introduci alia forma substantialis; sed potest vtrumque mediis dispositionibus, quia sine illis non valet informare materiam, nec in ea introduci naturaliter (vt per se est manifestum) ergo dispositiones non petunt intrinsecum terminum magnitudinis, nec paruitatis suæ extensionis. Probatur minor exemplo ignis, cuius forma potest informare quamcunque materiam, quantumlibet magnam in infinitum (vt ex Arist. attulimus 1. lib. Physicorum, agentes de terminis

magnitudinis, & paruitatis) potest etiam introduci sub qualibet minori in infinitum (vt ibidem ostendimus) ergo calor, siccitas, raritas eius, cæteræque qualitates, quas pro dispositionibus postulat in materia, nec petunt terminum magnitudinis, nec paruitatis suæ extensionis intrinsecum.

Argumentum verò oppositum nobis fauet: dispositiones enim ad formas ordinantur, ex quibus constat terminari aliquas termino intrinseco; alias verò nullum terminum intrinsecum petere, sed extrinsecum duntaxat, videlicet infinitum pro maximo, & indiuisibile pro minimo, & ideò censendum est, nullum terminum intrinsecum extensionis petere dispositiones, quia pro vtrisque indifferenter disponere possunt, ita vt eædem, quæ disponunt pro forma postulante intrinsecum, possint etiam disponere pro non postulante, nisi extrinsecum.

De terminis qualitatum naturalium, secundùm potentiam Dei absolutam.

SCotus in 1. distinctione 4. §. ad primam quæstionem dico. sentire videtur qualitates naturales ita postulare intrinsecum terminum magnitudinis, vt nec per potentiam Dei absolutam eum superare valeant. Quod hac ratione probari potest. Summum vocatur illud in quolibet rerum genere, cui nihil in eo addi potest: sed calor vt octo, quem habet ignis, summum esse sentiunt omnes, & pariter summam intensionem aliarum qualitatum, sentiunt esse octo gradus: ergo nec per potentiam Dei absolutam dari potest maior. Probatur consequentia, quia eo ipso, quòd maior dabilis foret, hæc non esset summa.

Veritas nihilominùs huius rei est; respectu potentiæ Dei absolutæ, non esse præscribendum terminum intrinsecum magnitudinis, nec paruitatis secundùm intensionem, vel extensionem qualitatibus naturalibus. Quam in primis de termino magnitudinis elicio ex D.Thom. 2.1.q.24.articul.7.vbi de charitate, cæterísque qualitatibus supernaturalibus decernit, nullo intensionis termino definiri; sed in infinitum crescere posse: ergo longè meliùs id sentiet de qualitatibus naturalibus: nam cùm supernaturales sint participationes immediatæ diuini esse supernaturalis, difficiliùs existimaret Doctor sanctus, quòd in infinitum abire posset earum perfectio intensiua, vt mox videbimus. Sed probatur ratione: primò, quia intensio non pertinet ad essentiam qualitatis, neque ab ea emanat tanquam passio, vel proprietas, sed ab extrinseco agente ei prouenit: ergo licèt essentia eiusdem qualitatis limitatam perfectionem habeat, & ex consequenti terminatam, non proinde necessarium est, determinatam postulare

lare

latæ intenſionem, vltra quam procedere non poſſit; ſed tantam poteſt ſuſcipere, quanta poteſt ei communicari ab agente: ſed agens infinitum,qualis eſt Deus, poteſt data quacunque maiorem ei communicare: ergo quacunque ſuſcepta, poterit ipſa maiorem in infinitum ſuſcipere,ac proinde nõ poſtulabit terminum aliquem magnitudinis reſpectu potentiæ Dei abſolutæ. Secundò,ita planè ſe habet intenſio reſpectu qualitatis,ſicut extenſio reſpectu quantitatis:ſed nemo vnquam præſcripſit quantitati reſpectu potentiæ Dei abſolutæ extenſionem determinatam:ergo modo ſimili,qualitas nullam ex ſe poſtulabit determinatam intenſionem, reſpectu eiuſdem potentiæ abſolutæ,ſed in infinitum creſcere poterit.

Quod verò ad terminum extrinſecum pertinet, qui putant, dari poſſe actu infinitum,per potentiam Dei abſolutam, illum concedunt qualitatibus,quoad intenſionem, & quoad extenſionem,ſicut & quantitati.Nos verò,qui 3. lib. Phyſicorum tenuimus,atque efficaciter probauimus, in nullo genere rerum poſſe dari actu infinitum,conſequenter aſſeueramus, qualitatem non poſſe eſſe actu infinitam, quoad intenſionem, vel extenſionem: ex quo neceſſariò infertur, habere aliquo modo terminum extrinſecum,quem non poteſt attingere, benè tamen quodcunque minus,& talem terminum (ſi ſic loqui licet) eſſe intenſionem,& extenſionem actu infinitam.

Ad argumentum verò in fauorem Scoti propoſitum reſpondeo hac diſtin.octo gradus intenſionis, qui attribui ſolent qualitatibus primis elementorum, & ſuo modo cæteris ex commixtione ortis, non eſſe ſummam intenſionem ſimpliciter,& abſolutè,ſed ſummam, quam ſecundùm ordinẽ naturalem cauſarum ſuſcipere poſſunt,neque à propria natura, neque à naturali aliqua cauſa, ſeu virtute poſſunt plus intendi:ſed naturæ earum abſolutè loquendo,non repugnat habere maiorem in infinitum, & propterea quamcunque aliam (præter infinitam actu) poſſunt ſuſcipere à Deo per potentiam obedientialem ſuperiùs explicatam.

Quonam modo præſcribendi ſint termini qualitatibus ſupernaturalibus.

SVpernaturales qualitates ſunt,quas Deus ipſe,non vt naturale agens,vel mediis cauſis naturalibus, ſed ſua virtute totam naturam ſuperante,infundit;tales ſunt habitus gratiæ, & charitatis,&c.De quibus dubitamus,an, & quomodo terminentur: & quidemcùm ſint qualitates ſpirituales,ſicut ſubiectum,cui inhærent,extenſione quantitatiua carent, & conſequenter carent terminis quoad extenſionem; ſed habent veram intenſionem gradualem in ſuo genere ſpirituali, & propterea controuerſia de

terminis,

terminis,quoad intensionem gradualem,locum in eis habet. Duplex est autem consideratio harum qualitatum:prior quidem,in ordine ad finem gloriæ, cuius gratia, vel in ordine ad quem infunduntur à Deo,vt videlicet per eas fiant homines Deo grati,& ad ipsum per operationē tendāt:posterior est qualitatum secundùm se. Et iuxta priorem considerationem conueniunt omnes cum D.Thom.3.par.quæst.7. articul.12. præscribendum eis esse terminum magnitudinis intrinsecum, ita vt detur maxima gratia, qua maior dari non possit vllo modo, vel per vllam potentiam, & talem esse gratiam sanctissimæ animæ Christi Domini, cuius egregiam assignauit rationem D.Thomas ibidem:quia finis gratiæ est vnio creaturæ rationalis ad Deum:sed neque esse, neque intelligi potest maior vnio creaturæ rationalis ad Deū,ea quam habet humanitas Christi, & consequenter eius anima, cùm sit vnio personalis cum diuino Verbo, ad quam ordinatur habitualis gratia eius; quare in ordine ad finem repugnat dari maiorem gratiam, & ex consequenti erit maximum quod sic, sub hac consideratione.Controuersia igitur ad posteriorem considerationem reuocatur, & sensus eius est:an considerata gratia secundùm se, hoc est, abstrahendo à fine, habeat terminum, quoad intensionem; & quidem secundùm legem à Deo constitutam, & ordinatam in rebus supernaturalibus, conuenit etiam inter omnes,dari gratiam tam intensam, qua non possit intēsior dari secundùm communem legem:ita D.Thomas ibid.articul.3. & cum eo omnes interpretes,immò omnes scholastici.

Quæstio igitur solùm potest procedere de gratia secundùm se,& secundùm potentiam Dei absolutam,in quo sensu ei ac cæteris qualitatibus supernaturalibus,intrinsecum præscribunt terminum magnitudinis,quoad intensionem.

Scotus in 3.dist.13.quæst.4.§.ad primam quæst. dico. Durandus ibid.qu.1. Caietanus 3.part.quæst.7. art. 11. & 12. asserunt, gratiam animæ Christi, & consequenter cætera eius dona, esse summam,quoad intensionem, ita vt repugnet ampliùs intendi, aut fieri aliam intensiorem,etiam per potentiam Dei absolutam. Probat Scotus duplici argumento: primo,si designetur infima gratia secundùm intensionem,& hæc intendatur, quantum possibile est,tunc quæritur, an aliquem statum habitura sit eius intensio,vel nullum,sed in infinitum processura:si statum admiseris,erit iam summa eius intensio,iuxta eundem statum,cùm non possit vltrà procedere,& per illum gradum,quem attigerit,terminabitur,tanquam per maximum quod sic:si verò statum habituram esse negaueris, sequitur peruenturam esse ad perfectionem actu infinitam creaturæ repugnantem.Probatur consecutio:quia quò plus intenditur,plus perficitur: si ergo ad intensionem actu infini

infinitam peruenire potest, ergo ad perfectionē actu infinitam.

Secundò, quia in rebus permanentibus, quantùm est de virtute, seu potentia, tantùm est de actu, vt docet planè Aristot. 3. lib. text. 69. si ergo per potentiam actiuam Dei, & passiuam subiecti, qualitates istæ in infinitum perfici possunt per viam intensionis, poterant talem perfectionem ab agente suscipere, & in subiecto habere. Probatur consequentia, quia si Deus potest animam in infinitum perficere per successiuam intensionem, poterit gratiā infinitè perfectam vnico actu creare, eidémque animæ infundere: sed gratiam esse actu infinitam inuoluit cōtradictionem: ergo falsum est, quòd eius intensio possit producere in infinitum, per potentiam Dei absolutam. Et vrgeri potest argumētum hoc modo: forma, quæ imprimitur subiecto, vel ei infunditur, non potest perfici, vel intendi, nisi secundùm capacitatem subiecti, quæ si limitata probetur, conclusum erit, quòd terminum intensionis intrinsecum habeat ipsamet forma: sed capacitas, seu potentia animæ, in qua recipiuntur supernaturales qualitates, non est infinita, sed ad certum gradum perfectionis limitata, sicut essentia eiusdem animæ, à qua oritur, vel cui identificatur: ergo intensio earundem qualitatum terminum habebit intrinsecum, quem excedere non valebit.

Tertiò arguit Durandus, & Caietanus; si gratia non haberet terminum magnitudinis, seu intensionis intrinsecum, sed qualibet designata gratia, quantumcunque intensa intensior alia effici posset, sequeretur, gratiam animæ Christi non esse summam, sed alteram intensiorem esse possibilem, & ex consequenti possibile etiam foret, quòd aliquid maius, aut melius fieret, quàm sit talis gratia. Et cùm formalis effectus eiusdem gratiæ sit efficere animam gratam Deo, sequitur tandem aliquid fore Deo gratius anima Christi, quod planè impossibile est.

Posteriorem sententiam huic oppositam tenet expresè D. Thom. 3. part. quæst. 7. art. 12. atque etiam 2.2. quæst. 24. art. 4.

Quam sententiam amplectitur Sotus 1. lib. Physicorum, quæst. 4. & cæteri omnes recentiores (nam antiquiores scholastici, nec verbum de hac re scripsêre) & videtur mihi non solùm probabilis, sed vera, quam D. Thomas probauit in posteriori loco citato hac ratione satis efficaci. Intēsio alicuius formæ ex triplici capite potest determinari, nempe ex parte eiusdem formæ determinatam mēsuram habentis, ad quam cùm peruenerit, non poterit vlteriùs progredi, quin in alteram speciem conuertatur: aut ex parte agentis, cuius virtus limitata est ad intendendam formam in subiecto; vel demum ex parte eiusdem subiecti, quod maioris perfectionis, aut intensionis capax non est. Sed nullum ex his capitibus terminum ponit intensionis supernaturalium qualita-

tum:

tam:ergo data qualibet intensione earum, plus in infinitum intendi possunt, quod est non habere terminum intrinsecum suæ intensionis versùs maximum. Probatur minor, quia gratia, & charitas ex propria natura, & ratione sunt participationes quædam infiniti amoris diuini supernaturalis, qui est Spiritus sanctus. Sed participatio hæc nullum terminum admittit, quia data quacunque potest plus participari à creatura rationali, vt per se constat:ergo ex hoc capite, termino magnitudinis intrinseco caret earum intensio, vel perfectio. Virtus etiam diuina supernaturalis eas infundens in anima infinita est, & ideò dato quocunque gradu gratiæ, quem animæ tribuit, potest tribuere alterum perfectiorem in infinitum. Capacitas denique animæ, respiciens eandem virtutem diuinam supernaturalem (quo pacto potentia passiua obedientialis vocatur) nō potest habere terminum vltra quem non possit procedere, nisi quem habet eadem potentia actiua infundens gratiam; sed tantam gratiam potest ab ea recipere, quantam potest ipsa producere (cùm non recipiat per naturam, sed per obedientiam, nec per potentiam naturalem, sed obedietialẽ) quæ potẽtia cùm termino intrinseco magnitudinis careat &: data quacũque possit intẽsiorẽ in infinitũ producere, sequitur, nullum terminum designari posse, quem non possit intensio gratiæ excedere. Et potest hoc argumentum vrgeri hoc modo: potentia passiua naturalis subiecti mensuratur per actiuam naturalis agentis, ita vt tam perfectam, aut intensam possit subiectum recipere naturaliter, quàm perfectam aut intensam potest producere agens naturale: ergo potentia obedientialis subiecti, respiciens actiuam superioris agentis, tam perfectam vel intensam formam potest ab eo recipere, quàm perfectam, vel intensam potest ipsummet agens producere. Quare eundem terminum postulant tria hæc, nempè potentia actiua superioris agentis, potentia obedientialis subiecti, & latitudo intensionis formæ. Sed de potentia actiua constat, non habere terminum intrinsecum; per locum igitur ab intrinseco sequitur, neque obedientialem potentiam subiecti, neque latitudinem formæ ab illo producendam, & à subiecto recipiendam, intrinsecum terminum habere.

Neque argumenta pro parte Scoti magnum negotium exhibent: nam ad primum negandum est, intensionem qualitatis respectu potentiæ absolutæ Dei, vllum habere statum, vltra quem non possit procedere. Negandum insuper est, quod Scotus intulit, nempè infinitam actu futuram esse intensionem: neque sequitur, quòd si aliquid magis, ac magis in infinitum perficiatur, ad perfectionem actu in infinitam aliquando peruenturum sit, immò nec peruenire posse, sed hoc solùm inferri ex eo potest,

quod

quòd perfectio quam assequi valet, non definiatur termino intrinseco, vt constat diuisionibus continui.

Neque secundum argumentum probat intentum, quia licet admittamus, tantùm posse subiectum recipere ab agente, quantùm potest agens producere, non sequitur, recepturum aliquando effectum actu infinitum, quia neque produci potest agente; totum enim, quod potest producere, ad extra agens infinitæ virtutis, non potest simul vllo modo procedere, ita vt nihil supersit abeo producendum, quia totum, quod potest, non est determinatum, sed indeterminatum, vt in diuisionibus continui videmus: ex eo enim, quòd non sunt determinatæ omnes diuisiones continui, quas Deus efficere potest, euidenter sequitur, quòd nec simul, nec successiuè, possit efficere omnes possibiles; sed quibuscunque factis, semper supererunt infinitæ efficiendæ, quia quod efficiendum est, determinatum esse debet: falsum igitur est, quod Scotus intulit, videlicet posse Deum simul infundere omnem gratiam à se producibilem animæ, quia intensio possibilis indeterminata est, & propterea impossibile est, totam simul produci, vel aliquando fore productam. Producibile ergo à Deo sub esse permanente solum est infinitum in potentia.

Argumentum denique Durandi, & Caietani, hac distinct. à D. Thoma insinuata, 3.part.quæst.7. art. 11. soluitur. Gratia habitualis Christi dupliciter consideranda est: primò, in ordine ad effectus, & officia gratiæ, quæ habet in illa persona, & sic vocatur à D.Thoma infinita, & meritò, quia habet virtutem ad omnes effectus gratiæ possibiles præstandos: secundò, in quantum est qualitas quædam, & habitus supernaturalis eiusdem rationis cum quolibet alio habitu gratiæ cuiusque hominis, habensque latitudinem gradualem intensionis, sicut habent cæteri habitus gratiæ, & effectum formalem similem, nempe efficere animam illam sanctissimam Deo gratam, sicut quæcunque alia gratia cuiuscunque hominis, & hoc modo considerata gratia Christi finita est, sicut cæteræ, & finito modo efficit animam eius Deo gratam, & augeri potest, vel intendi in infinitum, sicut illæ; immò possibile est per potentiam Dei absolutam fieri aliam gratiam, atque alias intensiores, & in hoc genere perfectiores, & si fierent, daretur absque dubio aliquid maius, & melius (sub eadem consideratione particulari quàm sit gratia habitualis Christi, quod (absque dubio) non est reformidandum concedere, quia illud expressè concedit D. Thomas loco proximè citato ad secundum, hisce verbis: *Dicendum, quòd virtus diuina, licet possit facere aliquid maius, & melius, quàm sit habitualis gratia Christi, non tamen posset facere, quòd ordinaretur ad aliquid maius & melius, quàm sit vnio personalis ad Filium vnigenitum à Patre*: Est ergo gratia summa

ſumma in priori conſideratione,non in poſteriori comparatio-ne abſolutæ potentiæ Dei.

APPENDIX. DVBIVM.

An potentia obedientialis animæ ad recipiendam gratiam, & dona ſupernaturalia ſit infinita.

QVamuis de potentia obedientiali animæ in particulari ſciſcitetur dubium,de potentia etiam obedientiali cuiuſcũque ſubiecti intelligi debet,quia eadẽ eſt ratio de omnibus;cùm poſſit quodlibet ſubiectum formã magis ac magis intenſam in infinitum ab agente ſuperiori recipere:nec ſolùm quærit,an ſit infinita in potentia, quia hoc videtur apertum ex dictis, ſed an ſit actu infinita.

Et partem affirmantem,eſſe actu infinitam ſic oſtendo : poſſe recipere formam, vel actum, eſt perfectio aliqua in ſubiecto, cùm ſit concurrere ad eſſe eius,atque etiam ad conſeruationem: ergo poſſe recipere formam perfectiorem,aut intenſiorem in infinitum,erit perfectio infinita & actualis quidem, quia eã habet in ſe ſubiectam à principio,cùm receptione formæ non augeatur capacitas ſubiecti,vt ſuprà oſtẽdimus:ergo eſt perfectio actu infinita.Et vrgeo argumentum hoc modo:Recipere formam alicuius intenſionis eſt aliqua perfectio in ſubiecto : ergo recipere formam magis intenſam,eſt maior perfectio:ſed intenſio, quam poteſt actu recipere,caret termino intrinſeco:ergo actualis perfectio eius eodem termino caret, eritque proinde actu infinita. Secundò,quia poſſe producere effectum,maioris ac maioris perfectionis in infinitum, arguit in agente perfectionem actu infinitam : nam ex hoc ſolo deducimus, Deum eſſe infinitæ perfectionis,quòd dato quocunque effectu cuiuſcunque perfectionis, poteſt perfectiorem in infinitum producere , quamuis putemus infinitum actu efficere non poſſe: hoc verò idem reperitur in ſubiecto, quod recepto quocunque effectu ab agente ſuperiori, poteſt intenſiorem,ac perfectiorem recipere in infinitum : ergo par eſt ratio.

Et vrgeo prætcrea,quia potentia actiua,& paſſiua reciprocam habent correſpondentiam : ergo tanta & non minor debet eſſe paſſiua obedientialis, quanta eſt actiua ſuperioris agentis, cui correſpondet. Probatur conſequentia, quia quantùm poteſt ſuperius agens producere per potentiam actiuam, tantùm poteſt recipere ſubiectum per paſſiuam obedientialem; ſi igitur potentia actiua Dei actu infinita eſt, erit etiam actu infinita potentia paſſiua obedientialis ſubiecti, potens recipere omnem formam cuiuſcunque intenſionis,quam Deus poteſt extra producere.

His

His tamen non obstantibus, tenendum est, potentiam obedientialem animæ ad recipiendam gratiam,& cuiuscunque alterius subiecti,vel materiæ,ad recipiendam formam superioris ordinis,siue secūdùm substantiam, siue secundùm modum,finitam esse simpliciter,& solùm per quandam denominationem extrinsecam, vocari posse infinitam secundùm quid. Quod sic probo: subiecto per receptionem formæ superioris non additur noua potentia passiua,sed solùm informatio,seu inhæsio eius, nec per receptionem perfectioris, aut intensioris formæ intenditur eadem potentia,nec additur ei nisi perfectior,seu intensior actuatio eiusdem potentiæ:ergo ex eo, quòd possit recipere intensiorem formam in infinitum, non sequitur, quòd potentia sit infinita actu, sed solùm, quòd perfectiùs in infinitum actuare possit. Constat verò actuationem semper esse finitam,& actu infinitam esse non posse:ergo nec potētia obedie̅tialis,ex parte actuationis actus,quem recipit,infinita est simpliciter, sed solùm dici potest infinita secundùm quid, & syncategorematicè, in quantum recepta quacunque intensione formæ, potest maiorem in infinitum recipere; eodem ferè modo, quo diuisio continui infinita vocatur in potentia. Secundò probatur:quia per receptionem perfectioris,aut intensioris actus, non additur subiecto vel materiæ vlla alia potentia obedientialis,neque vllus gradus eius, per quem augeatur:ergo in ratione potentiæ non fit maior, vel inte̅sior,quare neque in ratione potentiæ potest esse vllo modo infinita. Antecedens probo: quia potentia obedientialis est eadē entitas realis cū naturali,& sola ratione formali ab ea distincta per ordinem ad diuersas potentias actiuas, vel diuersa agentia;sed potentia naturalis est eadem entitas materiæ, vel subiecti,eadémque eius substantia,quæ per receptionem formæ accidentalis, aut alicuius modi crescere non potest, aut maior fieri: ergo repugnat esse vllo modo infinita in ratione potētiæ,sed solùm ex parte actuationis potest habere aliquā rationē infinitam in potentia,& secundùm quid,vt est expositum in prima ratione.

Et ex his patet ad argumenta: nam ad primum distinguendum est antecedens, quòd posse recipere formam superioris ordinis, sit aliqua perfectio; est enim eadem ipsa perfectio,quam importat materia vel subiectum in sua entitate cum respectu ad potentiam actiuam superioris agentis, non est tamen perfectio alia superaddita; & cùm additur, esse maiorem perfectionem, posse recipere perfectiorem, aut intensiorem formam ab eodem agente, iterum distinguendum est; nam si per maiorem perfectionem intelligatur maior potentia, vel aliquid potentiæ ei superadditum, negandum est, quia per receptionem actus, vel perfectiores actus, non fit potentia ea-

pacior, nec maior (vt probauimus) sed perfectiùs actuatur, & ideò ex parte actus, vel actionis additur ei nouum aliud magis perfectum: sed hoc semper est finitum, & infinitum esse repugnat. Et propterea neque ex hac parte potentia obedientialis infinita est, nisi in quantum eadem prorsus, ac sine augmento permanens finita potest recipere à superiori agente perfectiorem formam ordinis superioris in infinitum, quod est esse infinitum secundùm quid, & quasi in potentia ex parte actus, vel actuationis, sicut diuisio continui.

Ad secundum, concessa maiori de infinito agente, neganda est minor, quòd eadem sit ratio de materia: quia valdè diuersa ratio est vtriusque causæ; nam virtus actiua continet in proprio esse, tanquam actus perfectissimus, formam cum tota eius intensione, ac perfectione, & propterea si data quacunque forma intensiore, potest eam plus in infinitum intendere, vel intensiorem aliam in infinitum producere, necesse est totam hanc perfectionem infinitam possibilem in proprio esse tanquam actum primum perfectissimum ac modo perfectissimo continere formaliter vel eminenter, & ideò actu. Quod non valet in potentia passiua, quæ non influit aliter quàm recipiendo. Quare non est opus hanc formam aut perfectionem eius aliter, quàm vt explicatum est, in potentia passiua contineri: quod solùm est materiam posse concurrere passiuè ad eductionem earum, sua causalitate passiua, à qua quodammodo pendet in eodem genere materialis causæ, in esse & fieri. Patet ergo ex hoc modo continendi, & cócurrendi, non sequi potentiam obedientialem esse infinitam, nisi secundùm quid, modo explicato.

Ad aliud verò, quod tandem additur de correspondentia passiuæ potentiæ obedientialis cum actiua superioris agentis, concedendum est antecedens, quòd sit reciproca. Sed neganda est consequentia, quòd sicut actiua est infinita simpliciter, ita & passiua: cuius discriminis ratio ex perfectione potentiæ actiuæ, & maxima imperfectione passiuæ desumenda est, vt explicuimus. Potentia ergo actiua actu & simpliciter secundùm proprium esse infinita est, passiua verò nihil actu infinitum habere potest, sed solùm in potentia: quia plus potest in infinitum recipere, & semper finitum est, quod actu recipit.

***

IN SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS DE CÆLO, ET MVNDO.

BREVE PROOEMIVM.

NAtura,& ratione totius mundi exposita, cuius expositio confusam quandam notitiam partium eius continet,doctrinæ ordo postulabat distinctam singularum partium explicationem , ex qua distincta etiam huius mundi cognitio resultat. At inter omnes mundi partes principem locum obtinere cælestia corpora,in aperto est;quare necesse fuit ea priùs,quàm cæteras partes explicare:quorum notitia ex tribus dependet , nimirum ex cognitione totius, quam magna ex parte ex motu eius,atque ex his,quæ motum concernunt,inuestigare voluit Aristoteles:nam res natura constantes per motum cognoscit Philosophus. Deinde ex notitia partium : partes verò cæli præcipuæ stellæ sunt, de quibus propterea disputationem instituit Arist. tria de eis docens:nempe,quæ sit earum natura,quis motus,quæ figura:& tandem cùm motus circularis per centrum,circa quod versatur , cognoscendus sit,de terra,quasi de centro,circa quod voluuntur cælestia corpora,differendum fuit:& ecce tibi tripartitam huius secundi libri diuisionem.

* *
*

ARISTOTELIS STAGIRITÆ, DE CÆLO, ET MVNDO, LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

Quod igitur neque factum sit vniuersum cœlum, &c.

Breuis expositio textus.

INTENDIT Aristoteles in hoc capite, docere quo modo moueatur cælum, sine vlla scilicet vi in oppositum renitente; & ideò sine vllo labore sit perpetuus. Diuiditur in tres partes: in prima colligit ex dictis in præcedenti libro vniuersalem conclusionem; in secunda probat motum cæli esse quasi finem omnium motuum sublunarium corporum, & sine vllo labore, aut difficultate perpetuum; & in tertia parte refert, & reiicit tres sententias priscorum Philosophorum, circa modum, quo idem motus cælorum fiat.

Principiò igitur hanc conclusionem colligit ex præcedenti lib. cælum esse ingenitum, incorruptibile, immortale, ac sempiternum, principij ac finis expers: per quam non tam intendere videtur, quòd absque initio durationis sit (vt bene adnotat D. Thom. in Commentariis) sed quòd neque per generationem potuerit incipere, neque per corruptionem desinere, vt plures ex antiquioribus opinati sunt, & de sublunaribus corporibus communiter conceditur.

Asserit in secunda parte capitis, motum cæli esse quasi finem cæterorum omnium motuum sublunarium corporum, probátque hoc argumento: Quidquid continet aliud, habet rationem finis

finis respectu eius: nam contentum ex propria ratione terminatur ad continens, quod est, ordinari ad illud, tanquam ad finem: sed motus circularis cæli continet omnes motus rectos elementorum, ac cæterorum corporum: ergo est finis eorum. Minorem probat, quia perfectum cuiuslibet generis continet imperfecta omnia eiusdem generis: sed omnes motus recti in genere motuum, imperfecti sunt, cùm habeant principium, & finem, & propterea perpetuos esse repugnet; solus verò motus circularis (vtpote principio, & fine carens) ex propria ratione possit esse perpetuus: ergo verè eos continet, & quasi finis eorum est. Talis autem motus debebatur naturaliter corpori ex propria natura ingenito, atque incorruptibili, contrarióque carenti, & ideò naturaliter perpetuo, quale est cælum, quod ex eadem radice habet, vt idem motus eius contrario careat, & ex consequenti, quòd sine vlla violentia fiat: nam violentia ex resistentia contrarij prouenit; ex quo etiam fit, vt moueatur cæleste corpus sine vllo labore, vel fatigatione sui motus.

Ex dictis reiicit Aristoteles in posteriori parte capitis tres sententias priscorum Philosophorum, quarum prima fuit poëtica quædam fictio excogitantium, Atlantem cælum humeris sustentare, ne suo pondere ruat, quam Poëtarum princeps 6. Æn. illo carmine tetigit, de Atlante sic loquens;

Axem humero torquet, stellis fulgentibus aptum.

Quamuis alios in alium sensum accepisse eandē Atlantis fictionem, referat Dionysius Sicul. lib. 4. vt existimauerint, Atlantem fuisse Astrologiæ peritissimum, & hac de causa visus sit cœlum suis humeris sustinere; sed de hoc, vtpote per metaphoram dicto, non est habenda ratio. Illud verò falsum esse ex dictis in 1. lib. constat, vbi probatum est ab Arist. & à nobis confirmatum, quòd cælestia corpora grauitate & leuitate, atque etiam omni pondere careant; quare nec fulciente, nec sustentante indigent. Et eadem fermè ratione probatur falsa sententia Empedoclis, qui cœlum naturalem habere grauitatem sentiens, aiebat, tanta celeritate circumuolui, vt ab eadem sustētetur, ne deorsum ruat. Eodem modo, quo hydria aqua plena, dum nimia velocitate in circulo voluitur, aquam, licèt grauem, non effundit. Sed prætterquàm quòd falsum ostensum est, cælo tribuere grauitatem, gratis, ac sine pondere rationis, præsupponit positio hæc, solam motus velocitatem potuisse tot seculorum ætatibus tam ingēs pondus grauitatis deorsum ruentis vincere. Quod non probat possibile exemplo hydriæ, vt consideranti facile patebit.

Tertia sententia fuit Platonis, qui in Timæo docuit, cælestes orbes animatos esse, & propria animarum vi contra inclinationem grauitatis detineri, ne deorsum ruant. Quam ex eo confu-

tat Aristoteles, quia motus cælorum, resistente propria grauitate, maximo cum labore ac defatigatione animarum fieret, quæ ideò non possent esse beatæ, vt cælestes mentes decet, sed miserabiliores cunctis animantibus, in quibus nullum est, quod non interdum somno, aut laborum intermissione quiescat, forétque talis anima cæli Ixioni similis, quem fingunt Poëtæ apud inferos ea pœna cruciari, vt rotam perpetuo cum labore euoluat. Quæ omnia cùm absurda sint, colligit Aristoteles, magis esse rationi naturali consentaneam propriam sententiam, æternitatem cælo, ac motui eius sine violentia tribuentem.

QVÆSTIO I.

An cælestia corpora sint animata.

PRo parte affirmante placet in primis referre id, quod de toto mundo senserunt Philosophi omnes, tam Græci, quàm Ægyptij, Platone antiquiores, videlicet, anima præditum esse, & ideò velut magnum quoddam animal esse, & appellari debere. Eius positionis meminit, immò expressè sequutus fuit Plato in Cratylo Epimenide: sed quantum ad partes diuerso modo sensisse inueniuntur, ita vt quidam eorum, eadem anima totum & partes constare crediderint. Alij verò singulis corporibus cælestibus animas singulas applicatas esse censebant. Alij vnicuique stellæ propriam atque distinctam. Alij demum ex eis intelligentem duntaxat animam cælestibus corporibus attribuebant. Alij vegetatricem simul cum ea, dicentes, sydera humoribus ali. Ita Cleanthes teste Ciceron. 2. lib. de Natura Deorum, & Plin. 2. lib. Historiæ, capite 8. tandem Seneca 2. libro naturalium quæstionum, capite 5. cæterique Stoici. Communis autem hæc sententia de anima mundi firmiter adeò horum Philosophorum animis adhæsit, vt Anaxagoram impietatis damnauerint, quòd Solem ignitum lapidem, non verò animal, neque Deum esse protulerit, vt Laërtius affirmat in vita eius, & Diuus Aug. l. 18. de Ciuit. Dei, c. 14. Orbes deinde animatos fecerunt, ex Hebræis Philo Iudæus & Rabbi Moyses: Arabes etiã multi vt Auicēna, Algacellus, Alphatabius, & Albumasar: ex Astrologis verò Ptolomæus, & complures alij. Quam etiam sententiam approbauit Orig. 7. lib. Periarch. & tom. 1. comment. in Ioann. D. autem Aug. 2. lib. super Genesim ad litteram, hanc eandem quæstionem disputans inter vtramque eius partem hæsisse videtur: in posteriori loco asserens incertum sibi esse, an stellæ ad societatem beatorum pertineant, sed nec illud certum apud se habere, an ad eorundem societatem pertineãt Sol, & Luna, cunctáque sydera, quamuis nonnullis (inquit) lucida tantùm corpora sine sensu & intelligentia videantur.

Pro

Pro confirmatione autem eius non parum videntur facere complura, atque expressa testimonia Aristotelis, præsertim duo illa, quæ habentur 2. libro de Cælo, cap. 13. vbi asserit, cælum esse animatum, & habere in se principium motus, ac positionum differentias viuentium proprias, vt sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, antè, & retrò: lib. etiam Met. 12. c. 7. affirmat, primum mouens orbes cælestes, hoc est, Deũ mouere, vt id quod cognoscitur, & appetitur ab eisdem videlicet orbibus motis; censet igitur, eos habere intellectum, & appetitum, quibus eum cognoscant, ac diligant, & ex consequenti intelligentem animam, cuius sunt potentiæ: & hanc fuisse eius mentem, magno est argumento, quòd D. Thom. 2. lib. contra Gentes, cap. 7. id testatur. Deinde sacrarum literarum verba, illa præsertim ex Psal. 135. *Qui fecit cælos in intellectu*, id est, intellectu præditos, atque etiam illa ex Ecclesiaste 1. *In circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.* Quæ non possunt de spiritu solùm assistente, ac mouente intelligi, cùm non pergat cum cælo ipso moto, atque cum eo circumuoluatur, sed in parte determinata cæli, quam mouet, fixus perseueret: ergo necesse est de spiritu informante loqui, qui est anima. Quem sensum eis tribuit D. Hieronymus in eorum Commentariis, hæc verba scribens: *Siue ipsum Solem spiritum nominauit, quòd animet, spiret, & vigeat, & annuos orbis cursus expleat, siue quod Luna lucentem globum, Titaniáque astra spiritus intus alit, totámque infusa per artus mens agitat molem, &c.* Quibus toti mundo, & singulis non solùm cælestibus corporibus, sed astris videtur animam concedere. Atque etiam Boëtius 3. lib. de consolatione philosophica, metro 9. inquiens, Deum per animam mundi motus cælestium corporum administrare.

Sed probari etiam potest ratione: primò, quia herbæ plures, atque virgulta generantur, sine semine aliquo, immò & complura animalia (licèt imperfecta) ex sola putri materia: sed vtriusque vitæ horum, nempe vegetatiuæ herbarum, & sensitiuæ animalium, nulla potest assignari efficiens causa, à qua procedat, præter cælestia corpora, à quibus procedere nequit vita (si ea carent) vt per se est manifestum: ergo necesse est eis, vel mundo ipsi vitam concedere, & ex consequenti animam. Secundò, repugnat, totum esse deterioris conditionis, quàm partes eius: sed constat, plures partes mundi viuere, & diuersis animarum generibus præditas esse; nempe vegetatrice, sensitiua, & rationali: viuunt nanque plãtæ, viuũt animalia, viuunt homines: ergo necesse est toti mũdo vitã, animámq; concedere, vel deteriorẽ propriis partibus esse.

Vera autem sententia tenet, nec mundum, nec cælestia corpora, habere animam, à qua informentur: quam sequuntur in primis ex sanctis Patribus multi, D. Cyrill. 2. lib. contra Iulianum,

Ambr. 2. lib. Hexameron, cap. 4. Basil. homil. 3. Hexameron, & super Psalmum 48. Lactantius, Hieron. explicans verba illa Deuteronomij 32. *Audite cæli, quæ loquor*, & super cap. 1. & 45. Isaiæ, & in Epist. ad Pammachium, & Auitum. August. in lib. de duobus animabus cap. 4. vbi ait, muscam propterea quòd viuit, esse nobiliorem Sole, & lib. 1. Retractationum cap. 7. vbi quæ de mundi animatione in lib. de immortalitate scripserat, temerè scripta fuisse affirmat: lib. etiam 2. Retractationum cap. 7. quæ de cælestium corporum vita asseruerat, per tropum & figuram posse accipi docet, ducta videlicet translatione, à re animata ad inanimatam. Damasc. 2. lib. fidei cap. 6. deinde Scholastici ferè omnes, D. Th. tribus præsertim locis, in quibus hanc eandem quæstionē ex professo discutit, nempe, in quæst. de spiritualibus creaturis, art. 6. & 2. contra Gentes, cap. 73. 1. part. quæst. 70. art. 3. Alensis 2. part. quæst. 87. membr. 3. art. 4. Albert. Magn. tract. de 4. coæuis, quæst. 4. art. 25. Bonauent. in 2. dist. 14. quæst. 2. in priori part. dist. Durand. ibid. quæst. 2. dist. 9. quæst. vnica, art. 1. Gabr. dist. 14. quæst. vnica, Okam quæst. 12. Ægid. quæst. 3. Argent. quæst. 1. art. 1. Henric. art. 2. Abulensis in cap. 3. Exod. quæst. 47. Nicolaüs de Lira in cap. 10. Ieremiæ, Eugubinus in Psal. 18, aliíque complures, quibus addi potest ex antiquioribus Philosophis Anaxagoras suprà relatus, & omnes interpretes Aristotelis, præsertim recentiores: quare communis est in vtraque Schola Philosophica, ac Theologica.

Et eam tenuisse Aristotelem colligitur planè ex tribus principiis ab eo expressis: primum habetur 12. lib. Metaph. text. 16. vbi hoc discrimen inter causam efficientem, & formalem designat, quòd efficiens præexistit rei factæ, formalis verò præexistere nequit, sed naturaliter simul est cum re facta, vel constituta, sicut sanitas simul esse debet cum sano, & cum corpore animato anima. Cuius euidens ratio est, quia illud constituit tanquam forma dans ei esse: & ex alia parte in eodem lib. text. 43. docet intelligentiam mouentem cælum esse eo priorem; ex quibus sequitur non posse apud Aristotelem vniri cælo tanquam formam seu formalem causam, & ex consequenti cælum non esse animatum, ex mente eius. Secundum principium sumitur ex 8. lib. Physicorū, text. 43. quòd motor orbis cælestis vnitur toto orbi per contactum virtutis: sed vnio formæ cum materia, vel animæ cum corpore non est per contactum virtutis, sed per veram informationem, per quam anima tribuit esse corpori: ergo sentit Aristoteles intelligentiam motricem non esse veram formam cæli. Et vrgeri potest ex alio quod docet text. 84. eiusdem libri, videlicet motorem cæli in ea circumferentiæ parte existere, quæ rapidissimo motu circumuoluitur: sed forma vel anima

anima debet esse in toto corpore,& singulis eius partibus ; ergo putat Aristoteles non esse intelligentiam veram formam cæli. Et certè si intelligentia simul moueret cælum, & illud informaret,euidenter sequeretur moueri cum illo, vt patet de anima mota cum corpore humano, quod informat.Ex hoc verò sequeretur, in motibus cælorum non esse deueniendum ad motorem immobilem,vt 8.lib. Physic. concludit Aristot. Tertium principium posuit 2.lib.Physicorum,text. 22. asserens eiusdem scientiæ esse,per se considerare materiam, & formam, ex quibus constat compositum:sed constat materiam cælorum per se considerari à Philosophia naturali,quæ tamen non considerat per se intelligentias,quia formæ separabiles à materia,& quæ mouent,& non mouentur,non sunt Physicæ,sed Metaphysicæ considerationis,vt idemmet,atque eodem lib.text.26. 71. & 73. expressè docet:ergo sentit,easdem intelligentias, quæ immotæ mouent orbes cælestes,non esse formas informantes eorum.

Sed probatur primò ex definitione animæ. Anima est actus corporis physici organici potentia vitam habētis, vt docet Aristoteles 2.lib.de anima cap.1. text.7. Ergo omne corpus animatum est organicum:sed in corpore cælesti nulla sunt organa,neque vlla talis varietas partium in eo cernitur, per quas diuersitas vitalium operationum exerceatur, vt actus videndi, audiendi, cum cæteris sensationibus,nisi quis velit Solem, & Lunam pro oculis deseruire cælo, ita vt per hæc astra videre dicatur, quod constat ridiculum esse:ergo euidens est,corpus cæleste non esse organicum,nec proinde animatum:quod ex infimis operationibus vitalibus vrgeri potest,nempe augmentatione,& nutritione: neque enim cæleste corpus alimentum sumit aut conuertit in propriam substantiam, cùm ex qualitatibus contrariis constare debeat,& per illas alimentum alterari, atque corrumpi, in eiúsque substantiam conuerti.Quibus qualitatibus,& alterationibus incapax est cælum, & longè clarius est, nullum suscipere augmentum,neque decrementum:ergo euidens est etiam, non viuere,neque animatum esse.

Secundò,anima non est propter corpus, seu materiam, cuius gratia facta est, sed ex opposito materia vel corpus propter animam,vt docuit expressè Aristot.2. lib. de anima, text. 16. & 17. cùm hæc sit longè nobilior, & proinde gratia sui facta. Vnitur ergo corpori,vt bonum aliquod sibi ex tali vnione consequatur, videlicet exercitium suarum operationum,in quo perfectio eius posita est;sed nullam operationem vitalem exercere potest anima per corpus cæleste:ergo neque aptum est,vt ei vniatur.Minor probata est de operationibus vegetatiuis, quia nec cælum simile sibi generare potest, nec nutriri,vel augeri,vt docuit Arist.1.lib.

de cælo, capit. 3. Probata est etiam de sensitiuis, & rursus conuincitur ex eo, quòd operationes sensitiuę ex propria conditione præsupponunt vegetatiuas, per quas nutriuntur, & conseruantur organa sensuum, & omnes sensus fundantur in tactu, vt docuit, & probauit Arist. 3. l. de anima cap. 12. Tactus verò necessariò petit temperamentum primarum qualitatum in proprio organo, quarum non est capax corpus cæleste: nec vnitur anima corpori cælesti propter operationem intellectiuam, quia hanc naturaliter non potest exercere in corpore, nisi ministerio sensuum species à rebus sibi desumat, vt patet de anima nostra rationali. Cum ergo non sit cælum sensuum capax, nec erit capax animæ rationalis. Quod vrgeri potest ex his, quæ à nobis constituta, & ostensa sunt 2. lib. de anima: videlicet implicare contradictionem, quòd anima rationalis posset esse forma corporis, nisi simul foret sensitiua, gradúmque sentiendi tribueret eidem corpori: ergo repugnat per locum ab intrinseco, cælum informari anima rationali, quin talis anima simul sit sensitiua. Cùm ergo cælum sit incapax sensitiuæ, vt probatum est, sequitur incapax quoque esse animæ rationalis. Neque tandem vnitur cælo anima propter motum localem, quo mouetur, quia talis motus nec indiget anima; sed ab extrinseco motore procedere potest, per solum contactum virtutis, vel impressionem impulsus, vt de quocunque alio motu circulari constat; nec vitalis est, sicut progressiuus animalium, quem constat fieri mediis sensibus, & appetitu, quibus caret cæleste corpus. Ex quibus efficaciter probatum constat, non dari animam mundi, à qua totus ipse mundus informetur, quia Deus non potest esse talis anima eum informans, vt Philosophi quidam delirantes dicebant: nã intrinseca ratio formæ dicit imperfectionem partis, & informationis, seu inhæsionis in corpore, à qua Deus ob suam infinitam perfectionem alienus est: sed nec intelligentia, vel intellectualis forma, ob suam limitatam virtutem, potest corpus tantæ molis ac est cæleste corpus, informare, quantò minùs tam vastum, & tot, ac tam ingentibus, ac discontinuis partibus constantem mundum? quare ingens etiam delirium est, mundo, vel cælestibus corporibus animam rationalem concedere: nam inde virtutes, merita, peccata, & peccatorum pœnas eisdem corporibus deberent adscribere, quod planè falsum est: intelligentia igitur mouens cælum non potest esse vera forma illius, tribuens cælo proprium esse per informationem; nec est pars substantialis ipsum componens cum materia, sed completa, & totalis substantia omninò distincta ab eo; dicitur tamen laxè forma cæli assistens, quia ei vnitur, in ordine ad motum, & constituit cum eo vnum principium eiusdem motus, aut medio impulsu, vt volunt plures, vel sine illo, vt placet aliis.

Et

Et prior sententia concedens cælo, vel mundo animam, & animatum esse docens, vt vera sit, nec de vera anima, nec per veram informationem loquitur, nec ideò verè, & propriè animatum esse censet, sed per quandam similitudinem, & ideò impropria, & quasi æquiuoca locutione, quo pacto loquuti sunt absque dubio omnes ferè sancti Patres pro ea citati. Posterior verò sententia, animatum esse negans, de vera, ac propria anima veráque animatione per informationem intelligit: quare dissidium inter vtramque in solo modo loquendi diuerso magna ex parte consistere videtur, vt D. Thom. 1. part. quæst. 70. art. 3. in fine corporis his verbis docet: *Vnde interponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantùm.* Sed magna ex parte conciliari posse præfatas sententias dicimus, & non omninò, quia licèt, quod ad sanctos Patres attinet, de anima solùm assistente intelligantur eorum verba: nonnulli tamen antiquiores Philosophi, veram animam informantem vegetatiuam & sensitiuam eis concesserunt, quorum sententiam falsam esse probauimus.

Sed superest explicandum, an notam aliquam vel censuram mereatur sententia affirmans, cælum, vel mundum esse animatum anima informante. Et D. Thom. 2. lib. contra gentes cap. 70. in fine expresè negat, aliquid fidei contrarium continere, hisce verbis: *Hoc autem, quod dictum est de animatione cæli, non diximus quasi asserendo secundùm fidei doctrinam, ad quam nihil pertinet, siue sic, siue aliter dicatur.* Quod confirmat ex Diuo Augustinò lib. 3. Enchiridion, cap. 5. vbi fatetur, non esse certum, an sit, vel non sit animatum cælum. Caietanus etiam 1. part. quæst. 3. art. 1. asserit corpus cæleste fortè secundum veritatem esse animatum; & Petrus Martinez cap. præsenti, non solùm vtramque partem quæstionis problematicè defendit, sed in affirmantem, quòd cælum sit animatum, magis propendet.

Sed ex alia parte à multis iudicatur erronea, vel saltem parum fidei consona. Et in primis D. Hieron. in Epistola ad Pammachium, & Auitum inter propositiones alias Origenis, quas sancta Synodus generalis sub anathemate explosit, hanc enumerauit, quòd cælos, Lunam, Solem, astra animata dicat, D. etiam Epiphanius lib. 1 1. Panarij, & D. Irenæus lib. 1. contra hæreses eandem referunt inter Marcosiorum dogmata: & in Concilio Constantinopolitano, quod est quintum generale, sub anathemate damnatur hisce verbis, relatis à Iouerio in summa Conciliorum, tom. 2. *Si quis dixerit, cælum, solem, & lunam, stellas, & aquas, quæ supra cælos sunt, animantes quasdam esse, & materiales virtutes, anathema sit.* Ac tãdem damnata dicitur in quodam art. Parisiensis Facultatis. Propterea non bene de illa sentiunt, ex Scholasticis nonnulli in 2. dist.

2.dist.14.vt Bonauentura,& Gabr.quæst.vnica,& Capreolus dist. 9.quæst.vnica,art.1.

Nostra tamen sententia hac distinctione explicanda est: ponere cælos animatos anima vegetatiua, vel sensitiua tantùm, solùm est error philosophicus; illos autem ponere animatos anima rationali, non solùm est error philosophicus, sed etiã error contrarius diuinæ fidei. Priorem partem sic probo: quia ex hoc, quòd tribuatur eis anima sensitiua, aut vegetatiua, solùm deduci potest quòd sint animalia quædam rationis expertia, vel vitam quandam vegetatricẽ participent; ex quo vtroque nihil potest contra fidem deduci, quia neque in Scriptura, neque in aliis principiis fidei denegatur eis talis vita; sed neque aliquid asseritur, ex quo eis esse denegandam colligi possit. Cuius ratio à priori assignari potest, quia hæc non pertinent vllo modo ad materiam fidei, sed prorsus philosophica sunt: ergo circa ea non potest error contra fidem proferri, sed ad summum contra principia Philosophiæ. Quòd verò error sit eis contrarius, efficaciter probari potest à posteriori ex operationibus, ac vnitionibus vtriusque vitæ propriis, quas si haberent, repugnaret à nobis non percipi, quemadmodum percipiuntur vitales operationes animaliũ, atque plantarum. Quamuis enim magis distent à nobis, eorum tamen ingens magnitudine distantia compensaretur, & ita posset à nobis eorum augmentũ percipi, & euidenti ratione constat, nullum extare alimentum, ex quo ali, aut nutriri possint, nec vllis veris organis prædita esse, per quæ possint operationes aliquot sensitiuæ animæ exercere: & plura possent alia in confirmationem huius asserti afferri, quæ breuitatis gratia prætermittenda cẽsemus.

Assertum verò posterius efficaciter posset probari ex verbis S. Synodi generalis suprà relatis, si certò constaret, talem definitionem fuisse ab eo Concilio editam, nihilominùs hoc discursu potest ostendi: quia cælestia corpora essent substantialiter composita ex corpore, & anima rationali, eo ipso, quòd dicerentur verè animata anima rationali, & vita rationali prædita: sed non est excogitabile compositum substantiale ex anima rationali, & corpore tanquam ex vera forma, & materia, quod non sit homo, cùm hæc sit essentialis compositio hominis. Et tamen certum est ex sacra pagina, nullum dari hominem, qui non sit propagatus ex primo, nempe, ex Adamo in principio temporis cum toto mundo condito, & cum cæteris omnibus à Christo redempto. Constat etiam ex principio Genesis, cælestia corpora tanquam quid diuersum ab homine, esse creata, nec ab eodem homine processisse: ergo euidenter deducitur ex fide, non habere animam rationalem pro vera forma, nec proinde animata esse tali anima, aut vita rationali prædita: solùm posset responderi, constare quidem

anima

anima rationali diuersæ speciei ab ea, quæ constituit hominem, & ideò licet sint animata anima rationali, non esse homines, sed rationalia quædam composita diuersæ speciei. Cæterùm solutio hæc facilè confutari potest: primò, quia non est intelligibilis anima rationalis, quæ non sit forma, & pars, cùm sit ei intrinsecum, esse incompletam substantiam; nec est intelligibile, quòd sit pars, & vera forma, verúsq; actus, quin sit vnibilis alteri parti, aut potentiæ, vel materiæ, aut corpori: nec est excogitabile, quòd sit vnibilis corpori, nisi vt secundùm esse proprium propriámque operationem ab eo emanantem perficiatur (nam propter bonum corporis longè inferius, ac imperfectius vniri repugnat) sed propria eius operatio est intelligere: ergo vt hanc assequatur, tanquam pars informando corpus vnitur ei: sed intelligere medio corpore non est aliud, quàm intelligere per sensus: ergo necesse est, quamlibet aliam excogitabilem animam habere eundem modum operandi cum nostra, & per locum ab intrinseco eundem modum essendi, esséque eiusdem speciei. Et si dicatur intra ambitum modi operandi, sine dependentia à sensibus, ac sine discursu dari intellectiones diuersæ speciei in Angelis, & proinde substantias specie diuersas, quæ sint principia earum, ac proinde non esse impossibile, dari intellectiones specie diuersas, intra ambitum modi operandi cum dependentia à sensibus, aut cum discursu, & ex consequenti animas rationales diuersæ speciei. Respondeo, quòd licet hoc foret possibile (quod non credo) quia impossibile reputo, dari intellectiones diuersi modi specifici, sub modo operandi cum discursu vel cum dependentia à sensu, cùm sit imperfectissimus, atque infimus: quare non est excogitabile sub eo vnde, vel à quo sumi possit talis differentia specifica, sicut intra modum lõgè perfectiorem operandi sine discursu, propter maiorem extensionem ex maiori perfectione desumptam, & maiorem limitationem infimi gradus operandi cum discursu, adhuc foret euidens omnes esse homines propter conuenientiam genericam in natura rationali, sicut est euidens, hominem, & leonem, etiamsi specie distinguantur, esse animalia propter conuenientiam genericam in natura sensitiua: quare apertè falsum esset ponere ex vna parte corpora cælestia esse animata anima rationali, & ex alia non esse homines. Et cùm manifestè deducatur ex fide, homines non esse, error est fidei contrarius, ponere ea animata anima rationali; non est tamen hæresis, quia non est per se immediatè contra fidem. Quòd verò error sit etiam philosophicus, manifestum est, quia repugnat esse substantias cum discursu, ac dependentia à corpore sine sensibus: non est enim excogitabilis alius modus intelligendi cum dependentia à corpore, nisi accipiendo species à rebus corporeis; nec est intelligibilis alius

modus

modus accipiendi species à rebus corporeis,nisi eas sentiendo,vt ita mediis sensationibus imprimantur intellectui ab eis species propriæ, per quas ab eo cognoscantur. Et iuxta nostrā duplicem cōclusionē intelligūtur,& in concordiam reuocātur duæ relatæ sententiæ,ita vt prior in sensu prioris nostræ assertionis, posterior in sensu posterioris accipiatur,& sic vtraque vera sit.

Supersunt argumenta prioris sententiæ in principio facta diluenda;& in primis testimonia Aristotelis iuxta legitimum sensum eius explicanda sunt distinctione illa allata à Diuo Thom. 1 parte,quæst. 70. art. 3. ad 5. corpus enim cæleste secundùm se, hoc est,non considerata intelligentia ei vnita, vt principio motus,non dicitur se mouere,sicut mouentur viuentia , nec habere in se principium actiuum sui motus,sed passiuum tantùm ; si tamen accipiatur cælum simul cum intelligentia per contactum virtutis ei vnita,vt principio actiuo motus eius,ita vt ex vtroque constituatur vnum aliquod à se ipso motum, tanquam à principio actiuo efficiente , viuens appellari potest , quasi per analogiam,& similitudinem ad viuentia, & eadem ratione habere differentias positionum , quo pacto viuens ipsum vocauit , eásque illi concessit Arist.cap.sequenti,non tamen verum , & propriùm viuens per veram , ac informantem animam. Et in eodem sensu docuit 12.lib.Metaphysicæ,c.7.moueri cælestia corpora à primo motore,tanquam ab eo,quod cognoscunt,& appetunt : nam licèt intelligentia mouens cælum non moueatur à Deo eodem motu, cùm immota in hoc sensu moueat ipsum. Dicitur tamen Deus totum ex cælo,atque intelligentia constitutum mouere,in quantum præstat suum concursum, vt moueri valeat cælum ab intelligentia , atque etiam intelligentia mouere ipsum, ratione cuius (hoc est) vt eam includentis moueri dicitur à se per quandam analogiam , & similitudinem ad viuentia corpora, in quo sensu intelligi debent Scripturæ,& Patrum loca.

Ad primam rationem Diuus Thom.in eodem art.ad 3.respondet , viuentia illa produci à corpore cælesti non virtute propria, sed virtute intelligentiæ à qua mouetur, ita vt tanquam instrumentum eius tales effectus se superiores possit attingere;sed difficile est,hos effectus Angelo mouenti,tanquam præcipuæ causæ per se tribuere etiam in doctrina Diui Thomæ qui (vt inferiùs ostendetur)sentit planè,Angelos non posse vllam formam adhuc accidentalem per propriam virtutem per se influentem imprimere materiæ,aut corporibus;sed solùm hæc posse, tanquam applicando actiua passiuis;quod solùm est,esse conditiones, vel ad summum, causas per accidens : ergo longè minùs poterunt substantiam viuentem,vt causam per se producere.Propterea dicendum est,corpus cæleste nō nudū,sed cū suo motu ab intelligentia

effectiuè

effectiuè ducto, & proinde simul cum eadem intelligentia acceptum esse instrumentum Dei ab eo eleuatum, ad producendam substantiam viuentem, & hoc sensu loquitur Diuus Thom. Itaque ex corpore cælesti moto ab intelligentia, atque ex intelligentia ipsa mouente, resultat vnicum, atque completum instrumentum, quod à Deo eleuatur, vt possit attingere productionem harum substantiarum, quia non potest excogitari vlla alia causa principalis, & proxima per se influens, per séque eas producens præter Deum tali instrumento vtentem.

Ad secundum, concessa maiori, ac minori, neganda est consequutio: satis est enim vniuersum vitam, & animam suarum partium includere, vt nulla eius pars, quantumlibet perfecta, sit eo perfectior, cùm omnem eius perfectionem, simul cum perfectione aliarum partium includat, vt pote totum quoddam quasi artificiale ex omnibus gradibus essendi ordine quodam conflatum.

QVÆSTIO II.

An cælestia corpora dignitate præstent cunctis rebus sublunaribus.

QVæstio procedit de cælo, non vt claudit intelligentiam, sed secundùm se, anima etiam assistente destituto: & sic certum est, aliis corporibus sublunaribus vitæ expertibus perfectione præstare, vtpote simplicius, & incorruptibile: & minùs perfectum esse simpliciter hominibus: cuius ratio est, quia species humana constituitur per animam rationalem, spiritualem quidem, independentem à corpore in suo esse, intelligentem, ac volentem, & ideò gratiæ, virtutum, ac beatitudinis capacem; quibus omnibus perfectionibus caret forma cælestis, & cælum per eam constitutum; ergo longè est eo perfectior homo: solùm ergo controuersia procedit de animalibus, & plantis, an perfectione superentur à corporibus cælestibus, vel digniora eis sint.

Et prior sententia affirmat, digniora esse cælestia corpora cunctis animantibus homine inferioribus, quam sequitur Marsil. 1. quæst. 1. art. 2. quæst. 6. & 7. & eandem tenere videntur Zumel. 1. part. quæst. 3. art. 1. & Pater Pererius lib. 2. suæ Philosophię cap. 6. probabiliorémque esse docet Bannez 1. part. quæst. 3. art. 1. & eam tenuisse Victoriam & Canum aliósque discipulos Diui Thomæ doctissimos, quam hac tempestate sequuntur recentiores quidam cum limitatione ad sola animalia imperfecta, quæ non ex semine, sed ex putri materia generantur, atque etiam ad plantas. Alij verò ad solas plantas limitanda censent. Probatur testimoniis Aristotelis, qui 6. lib. Ethicorum cap. 7. non solùm animali-

tat Aristoteles, quia motus cælorum, resistente propria grauitate, maximo cum labore ac defatigatione animarum fieret, quæ ideò non possent esse beatæ, vt cælestes mentes decet, sed miserabiliores cunctis animantibus, in quibus nullum est, quod non interdum somno, aut laborum intermissione quiescat, forétque talis anima cæli Ixioni similis, quem fingunt Poëtæ apud inferos ea pœna cruciari, vt rotam perpetuo cum labore euoluat. Quæ omnia cùm absurda sint, colligit Aristoteles, magis esse rationi naturali consentaneam propriam sententiam, æternitatem cælo, ac motui eius sine violentia tribuentem.

QVÆSTIO I.

An cælestia corpora sint animata.

PRo parte affirmante placet in primis referre id, quod de toto mundo senserunt Philosophi omnes, tam Græci, quàm Ægyptij, Platone antiquiores, videlicet, anima præditum esse, & ideò velut magnum quoddam animal esse, & appellari debere. Eius positionis meminit, immò expresse sequutus fuit Plato in Cratylo Epimenide: sed quantum ad partes diuerso modo sensisse inueniuntur, ita vt quidam eorum, eadem anima totum & partes constare crediderint. Alij verò singulis corporibus cælestibus animas singulas applicatas esse censebant. Alij vnicuique stellæ propriam atque distinctam. Alij demum ex eis intelligentem duntaxat animam cælestibus corporibus attribuebant. Alij vegetatricem simul cum ea, dicentes, sydera humoribus ali. Ita Cleanthes teste Ciceron. 2. lib. de Natura Deorum, & Plin. 2. lib. Historiæ, capite 8. tandem Seneca 2. libro naturalium quæstionum, capite 5. cæterique Stoici. Communis autem hæc sententia de anima mundi firmiter adeò horum Philosophorum animis adhæsit, vt Anaxagoram impietatis damnauerint, quòd Solem ignitum lapidem, non verò animal, neque Deum esse protulerit, vt Laërtius affirmat in vita eius, & Diuus Aug. l. 18. de Ciuit. Dei, c. 14. Orbes deinde animatos fecerunt, ex Hebræis Philo Iudæus & Rabbi Moyses: Arabes etiã multi vt Auicẽna, Algacellus, Alphatabius, & Albumasar: ex Astrologis verò Ptolomæus, & complures alij. Quam etiam sententiam approbauit Orig. 7. lib. Periarch. & tom. 1. comment. in Ioann. D. autem Aug. 2. lib. super Genesim ad litteram, hanc eandem quæstionem disputans inter vtramque eius partem hæsisse videtur: in posteriori loco asserens incertum sibi esse, an stellæ ad societatem beatorum pertineant, sed nec illud certum apud se habere, an ad eorundem societatem pertineat Sol, & Luna, cunctáque sydera, quamuis nonnullis (inquit) lucida tantùm corpora sine sensu & intelligentia videantur.

Pro

Pro confirmatione autem eius non parum videntur facere complura, atque expressa testimonia Aristotelis, præsertim duo illa, quæ habentur 2. libro de Cælo, cap. 13. vbi asserit, cælum esse animatum, & habere in se principium motus, ac positionum differentias viuentium proprias, vt sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, antè, & retrò: lib. etiam Met. 12. c. 7. affirmat, primum mouens orbes cælestes, hoc est, Deũ mouere, vt id quod cognoscitur, & appetitur ab eisdem videlicet orbibus motis; censet igitur, eos habere intellectum, & appetitum, quibus eum cognoscant, ac diligant, & ex consequenti intelligentem animam, cuius sunt potentiæ: & hanc fuisse eius mentem, magno est argumento, quòd D. Thom. 2. lib. contra Gentes, cap. 7. id testatur. Deinde sacrarum literarum verba, illa præsertim ex Psal. 135. *Qui fecit cælos in intellectu*, id est, intellectu præditos, atque etiam illa ex Ecclesiaste 1. *In circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.* Quæ non possunt de spiritu solùm assistente, ac mouente intelligi, cùm non pergat cum cælo ipso moto, atque cum eo circumuoluatur, sed in parte determinata cæli, quam mouet, fixus perseueret: ergo necesse est de spiritu informante loqui, qui est anima. Quem sensum eis tribuit D. Hieronymus in eorum Commentariis, hæc verba scribens: *Siue ipsum Solem spiritum nominauit, quòd animet, spiret, & vigeat, & annuos orbis cursus expleat, siue quod Luna lucentem globum, Titaniáque astra spiritus intus alit, totámque infusa per artus mens agitat molem, &c.* Quibus toti mundo, & singulis non solùm cælestibus corporibus, sed astris videtur animam concedere. Atque etiam Boëtius 3. lib. de consolatione philosophica, metro 9. inquiens, Deum per animam mundi motus cælestium corporum administrare.

Sed probari etiam potest ratione: primò, quia herbæ plures, atque virgulta generantur, sine semine aliquo, immò & complura animalia (licèt imperfecta) ex sola putri materia: sed vtriusque vitæ horum, nempe vegetatiuæ herbarum, & sensitiuæ animalium, nulla potest assignari efficiens causa, à qua procedat, præter cælestia corpora, à quibus procedere nequit vita (si ea carent) vt per se est manifestum: ergo necesse est eis, vel mundo ipsi vitam concedere, & ex consequenti animam. Secundò, repugnat, totum esse deterioris conditionis, quàm partes eius: sed constat, plures partes mundi viuere, & diuersis animarum generibus præditas esse, nempe vegetatrice, sensitiua, & rationali: viuunt nanque plãtæ, viuũt animalia, viuunt homines: ergo necesse est toti mũdo vitã, animámq; concedere, vel deteriorẽ propriis partibus esse.

Vera autem sententia tenet, nec mundum, nec cælestia corpora, habere animam, à qua informentur: quam sequuntur in primis ex sanctis Patribus multi, D. Cyrill. 2. lib. contra Iulianum,

I 4

Ambr. 2. lib. Hexameron, cap. 4. Basil. homil. 3. Hexameron, & super Psalmum 48. Lactantius, Hieron. explicans verba illa Deuteronomij 32. *Audite cæli, quæ loquor*, & super cap. 1. & 45. Isaiæ, & in Epist. ad Pammachium, & Auitum. August. in lib. de duobus animabus cap. 4. vbi ait, muscam propterea quòd viuit, esse nobiliorem Sole, & lib. 1. Retractationum cap. 7. vbi quæ de mundi animatione in lib. de immortalitate scripserat, temerè scripta fuisse affirmat: lib. etiam 2. Retractationum cap. 7. quæ de cælestium corporum vita asseruerat, per tropum & figuram posse accipi docet, ducta videlicet translatione, à re animata ad inanimatam. Damasc. 2. lib. fidei cap. 6. deinde Scholastici ferè omnes, D. Th. tribus præsertim locis, in quibus hanc eandem quæstionẽ ex professo discutit, nempe, in quæst. de spiritualibus creaturis, art. 6. & 2. contra Gentes, cap. 73. 1. part. quæst. 70. art. 3. Alensis 2. part. quæst. 87. membr. 3. art. 4. Albert. Magn. tract. de 4. coæuis, quæst. 4. art. 25. Bonauent. in 2. dist. 14. quæst. 2. in priori part. dist. Durand. ibid. quæst. 2. dist. 9. quæst. vnica, art. 1. Gabr. dist. 14. quæst. vnica, Okam quæst. 12. Ægid. quæst. 3. Argent. quæst. 1. art. 1. Henric. art. 2. Abulensis in cap. 3. Exod. quæst. 47. Nicolaüs de Lira in cap. 10. Ieremiæ, Eugubinus in Psal. 18, aliíque complures, quibus addi potest ex antiquioribus Philosophis Anaxagoras suprà relatus, & omnes interpretes Aristotelis, præsertim recentiores: quare communis est in vtraque Schola Philosophica, ac Theologica.

Et eam tenuisse Aristotelem colligitur planè ex tribus principiis ab eo expressis: primum habetur 12. lib. Metaph. text. 16. vbi hoc discrimen inter causam efficientem, & formalem designat, quòd efficiens præexistit rei factæ, formalis verò præexistere nequit, sed naturaliter simul est cum re facta, vel constituta, sicut sanitas simul esse debet cum sano, & cum corpore animato anima. Cuius euidens ratio est, quia illud constituit tanquam forma dans ei esse: & ex alia parte in eodem lib. text. 43. docet intelligentiam mouentem cælum esse eo priorem; ex quibus sequitur non posse apud Aristotelem vniri cælo tanquam formam seu formalem causam, & ex consequenti cælum non esse animatum, ex mente eius. Secundum principium sumitur ex 8. lib. Physicorũ, text. 43. quòd motor orbis cælestis vnitur toto orbi per contactum virtutis: sed vnio formæ cum materia, vel animæ cum corpore non est per contactum virtutis, sed per veram informationem, per quam anima tribuit esse corpori: ergo sentit Aristoteles intelligentiam motricem non esse veram formam cæli. Et vrgeri potest ex alio quod docet text. 84. eiusdem libri, videlicet motorem cæli in ea circumferentiæ parte existere, quæ rapidissimo motu circumuoluitur: sed forma vel anima

anima debet esse in toto corpore,& singulis eius partibus ; ergo putat Aristoteles non esse intelligentiam veram formam cæli. Et certè si intelligentia simul moueret cælum , & illud informaret,euidenter sequeretur moueri cum illo , vt patet de anima mota cum corpore humano, quod informat.Ex hoc verò sequeretur , in motibus cælorum non esse deueniendum ad motorem immobilem,vt 8.lib. Physic. concludit Aristot. Tertium principium posuit 2.lib.Physicorum,text. 22. asserens eiusdem scientiæ esse,per se considerare materiam, & formam , ex quibus constat compositum:sed constat materiam cælorum per se considerari à Philosophia naturali,quæ tamen non considerat per se intelligentias,quia formæ separabiles à materia,& quæ mouent,& non mouentur,non sunt Physicæ,sed Metaphysicæ considerationis,vt idemmet,atque eodem lib.text.26. 71. & 73. expresse docet:ergo sentit,easdem intelligentias , quæ immotæ mouent orbes cælestes,non esse formas informantes eorum.

Sed probatur primò ex definitione animæ. Anima est actus corporis physici organici potentia vitam habetis, vt docet Aristoteles 2.lib.de anima cap.1. text.7. Ergo omne corpus animatum est organicum:sed in corpore cælesti nulla sunt organa,neque vlla talis varietas partium in eo cernitur, per quas diuersitas vitalium operationum exerceatur , vt actus videndi , audiendi, cum cæteris sensationibus,nisi quis velit Solem , & Lunam pro oculis deseruire cælo , ita vt per hæc astra videre dicatur , quod constat ridiculum esse:ergo euidens est,corpus cæleste non esse organicum,nec proinde animatum:quod ex infimis operationibus vitalibus vrgeri potest,nempe augmentatione,& nutritione: neque enim cæleste corpus alimentum sumit aut conuertit in propriam substantiam , cùm ex qualitatibus cont rariis constare debeat,& per illas alimentum alterari, atque corr umpi , in eiúsque substantiam conuerti.Quibus qualitatibus,& alterationibus incapax est cælum , & longè clarius est , nullum suscipere augmentum,neque decrementum:ergo euidens est etiam , non viuere,neque animatum esse.

Secundò,anima non est propter corpus , seu materiam , cuius gratia facta est, sed ex opposito materia vel corpus propter animam,vt docuit expresse Aristot.2. lib. de anima , text. 16. & 17. cùm hæc sit longè nobilior, & proinde gratia sui facta. Vnitur ergo corpori,vt bonum aliquod sibi ex tali vnione consequatur, videlicet exercitium suarum operationum,in quo perfectio eius posita est;sed nullam operationem vitalem exercere potest anima per corpus cæleste:ergo neque aptum est,vt ei vniatur.Minor probata est de operationibus vegetatiuis, quia nec cælum simile sibi generare potest , nec nutriri,vel augeri,vt docuit Arist. 1.lib.

de cælo, capit. 3. Probata est etiam de sensitiuis, & rursus conuincitur ex eo, quòd operationes sensitiuę ex propria conditione præsupponunt vegetatiuas, per quas nutriuntur, & conseruantur organa sensuum, & omnes sensus fundantur in tactu, vt docuit, & probauit Arist. 3. l. de anima cap. 12. Tactus verò necessariò petit temperamentum primarum qualitatum in proprio organo, quarum non est capax corpus cæleste: nec vnitur anima corpori cælesti propter operationem intellectiuam, quia hanc naturaliter non potest exercere in corpore, nisi ministerio sensuum species à rebus sibi desumat, vt patet de anima nostra rationali. Cum ergo non sit cælum sensuum capax, nec erit capax animæ rationalis. Quod vrgeri potest ex his, quæ à nobis constituta, & ostensa sunt 2. lib. de anima: videlicet implicare contradictionem, quòd anima rationalis posset esse forma corporis, nisi simul foret sensitiua, gradúmque sentiendi tribueret eidem corpori: ergo repugnat per locum ab intrinseco, cælum informari anima rationali, quin talis anima simul sit sensitiua. Cùm ergo cælum sit incapax sensitiuæ, vt probatum est, sequitur incapax quoque esse animæ rationalis. Neque tandem vnitur cælo anima propter motum localem, quo mouetur, quia talis motus nec indiget anima; sed ab extrinseco motore procedere potest, per solum contactum virtutis, vel impressionem impulsus, vt de quocunque alio motu circulari constat; nec vitalis est, sicut progressiuus animalium, quem constat fieri mediis sensibus, & appetitu, quibus caret cæleste corpus. Ex quibus efficaciter probatum constat, non dari animam mundi, à qua totus ipse mundus informetur, quia Deus non potest esse talis anima eum informans, vt Philosophi quidam delirantes dicebant: nã intrinseca ratio formæ dicit imperfectionem partis, & informationis, seu inhæsionis in corpore, à qua Deus ob suam infinitam perfectionem alienus est: sed nec intelligentia, vel intellectualis forma, ob suam limitatam virtutem, potest corpus tantæ molis ac est cæleste corpus, informare, quantò minùs tam vastum, & tot, ac tam ingentibus, ac discontinuis partibus constantem mundum? quare ingens etiam delirium est, mundo, vel cælestibus corporibus animam rationalem concedere: nam inde virtutes, merita, peccata, & peccatorum pœnas eisdem corporibus deberent adscribere, quod planè falsum est: intelligentia igitur mouens cælum non potest esse vera forma illius, tribuens cælo proprium esse per informationem; nec est pars substantialis ipsum componens cum materia, sed completa, & totalis substantia omninò distincta ab eo; dicitur tamen laxè forma cæli assistens, quia ei vnitur, in ordine ad motum, & constituit cum eo vnum principium eiusdem motus, aut medio impulsu, vt volunt plures, vel sine illo, vt placet aliis.

Et

Et prior sententia concedens cælo, vel mundo animam, & animatum esse docens, vt vera sit, nec de vera anima, nec per veram informationem loquitur, nec ideò verè, & propriè animatum esse censet, sed per quandam similitudinem, & ideò impropria, & quasi æquiuoca locutione, quo pacto loquuti sunt absque dubio omnes ferè sancti Patres pro ea citati. Posterior verò sententia, animatum esse negans, de vera, ac propria anima veráque animatione per informationem intelligit: quare dissidium inter vtramque in solo modo loquendi diuerso magna ex parte consistere videtur, vt D.Thom.1.part.quæst.70.art.3. in fine corporis his verbis docet: *Vnde interponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantùm.* Sed magna ex parte conciliari posse præfatas sententias dicimus, & non omninò, quia licèt, quod ad sanctos Patres attinet, de anima solùm assistente intelligantur eorum verba: nonnulli tamen antiquiores Philosophi, veram animam informantem vegetatiuam & sensitiuam eis concesserunt, quorum sententiam falsam esse probauimus.

Sed superest explicandum, an notam aliquam vel censuram mereatur sententia affirmans, cælum, vel mundum esse animatum anima informante. Et D.Thom.2.lib.contra gentes cap.70. in fine expresè negat, aliquid fidei contrarium continere, hisce verbis: *Hoc autem, quod dictum est de animatione cæli, non diximus quasi asserendo secundùm fidei doctrinam, ad quam nihil pertinet, siue sic, siue aliter dicatur.* Quod confirmat ex Diuo Augustinò lib. 3. Enchiridion, cap. 5. vbi fatetur, non esse certum, an sit, vel non sit animatum cælum. Caietanus etiam 1.part.quæst.3.art. 1. asserit corpus cæleste fortè secundum veritatem esse animatum; & Petrus Martinez cap.præsenti, non solùm vtramque partem quæstionis problematicè defendit, sed in affirmantem, quòd cælum sit animatum, magis propendet.

Sed ex alia parte à multis iudicatur erronea, vel saltem parum fidei consona. Et in primis D.Hieron. in Epistola ad Pammachium, & Auitum inter propositiones alias Origenis, quas sancta Synodus generalis sub anathemate explosit, hanc enumerauit, quòd cælos, Lunam, Solem, astra animata dicat. D.etiam Epiphanius lib.11.Panarij, & D. Irenæus lib. 1. contra hæreses eandem referunt inter Marcosiorum dogmata: & in Concilio Constantinopolitano, quod est quintum generale, sub anathemate damnatur hisce verbis, relatis à Iouerio in summa Conciliorum, tom.2. *Si quis dixerit, cælum, solem, & lunam, stellas, & aquas, quæ supra cælos sunt, animantes quasdam esse, & materiales virtutes, anathema sit.* Ac tãdem damnata dicitur in quodam art. Parisiensis Facultatis. Propterea non bene de illa sentiunt, ex Scholasticis nonnulli in

2.dist.

2.dist.14.vt Bonauentura,& Gabr.quæst.vnica,& Capreolus dist. 9.quæst.vnica,art.1.

Nostra tamen sententia hac distinctione explicanda est: ponere cælos animatos anima vegetatiua, vel sensitiua tantùm,solùm est error philosophicus;illos autem ponere animatos anima rationali, non solùm est error philosophicus, sed etiã error contrarius diuinæ fidei.Priorem partem sic probo:quia ex hoc,quod tribuatur eis anima sensitiua,aut vegetatiua,solùm deduci potest quòd sint animalia quædam rationis expertia, vel vitam quandam vegetatricẽ participent;ex quo vtroque nihil potest contra fidem deduci,quia neque in Scriptura, neque in aliis principiis fidei denegatur eis talis vita; sed neque aliquid asseritur,ex quo eis esse denegandam colligi possit. Cuius ratio à priori assignari potest,quia hæc non pertinent vllo modo ad materiam fidei,sed prorsus philosophica sunt:ergo circa ea non potest error contra fidem proferri, sed ad summum contra principia Philosophiæ. Quòd verò error sit eis contrarius, efficaciter probari potest à posteriori ex operationibus, ac vnitionibus vtriusque vitæ propriis,quas si haberent,repugnaret à nobis non percipi, quemadmodum percipiuntur vitales operationes animaliũ, atque plantarum.Quamuis enim magis distent à nobis, eorum tamen ingens magnitudine distantia compensaretur, & ita posset à nobis eorum augmentũ percipi,& euidenti ratione constat,nullum extare alimentum, ex quo ali, aut nutriri possint, nec vllis veris organis prædita esse,per quæ possint operationes aliquot sensitiuæ animæ exercere:& plura possent alia in confirmationem huius asserti afferri,quæ breuitatis gratia prætermittenda cẽsemus.

Assertum verò posterius efficaciter posset probari ex verbis S.Synodi generalis suprà relatis,si certò constaret, talem definitionem fuisse ab eo Concilio editam, nihilominùs hoc discursu potest ostendi:quia cælestia corpora essent substantialiter composita ex corpore,& anima rationali,eo ipso,quòd dicerentur verè animata anima rationali,& vita rationali prædita:sed non est excogitabile compositum substantiale ex anima rationali,& corpore tanquam ex vera forma,& materia,quod non sit homo,cùm hæc sit essentialis compositio hominis. Et tamen certum est ex sacra pagina, nullum dari hominem, qui non sit propagatus ex primo,nempe,ex Adamo in principio temporis cum toto mundo condito, & cum cæteris omnibus à Christo redempto. Constat etiam ex principio Genesis, cælestia corpora tanquam quid diuersum ab homine,esse creata,nec ab eodem homine processisse; ergo euidenter deducitur ex fide, non habere animam rationalem pro vera forma,nec proinde animata esse tali anima, aut vita rationali prædita: solùm posset responderi, constare quidem anima

anima rationali diuersæ speciei ab ea, quæ constituit hominem, & ideò licet sint animata anima rationali, non esse homines, sed rationalia quædam composita diuersæ speciei. Cæterùm solutio hæc facilè confutari potest: primò, quia non est intelligibilis anima rationalis, quæ non sit forma, & pars, cùm sit ei intrinsecum, esse incompletam substantiam; nec est intelligibile, quòd sit pars, & vera forma, verúsq; actus, quin sit vnibilis alteri parti, aut potentiæ, vel materiæ, aut corpori: nec est excogitabile, quòd sit vnibilis corpori, nisi vt secundùm esse proprium propriámque operationem ab eo emanantem perficiatur (nam propter bonum corporis longè inferius, ac imperfectius vniri repugnat) sed propria eius operatio est intelligere: ergo vt hanc assequatur, tanquam pars informando corpus vnitur ei: sed intelligere medio corpore non est aliud, quàm intelligere per sensus: ergo necesse est, quamlibet aliam excogitabilem animam habere eundem modum operandi cum nostra, & per locum ab intrinseco eundem modum essendi, esséque eiusdem speciei. Et si dicatur intra ambitum modi operandi, sine dependentia à sensibus, ac sine discursu dari intellectiones diuersæ speciei in Angelis, & proinde substantias specie diuersas, quæ sint principia earum, ac proinde non esse impossibile, dari intellectiones specie diuersas, intra ambitum modi operandi cum dependentia à sensibus, aut cum discursu, & ex consequenti animas rationales diuersæ speciei. Respondeo, quòd licet hoc foret possibile (quod non credo) quia impossibile reputo, dari intellectiones diuersi modi specifici, sub modo operandi cum discursu vel cum dependentia à sensu, cùm sit imperfectissimus, atque infimus: quare non est excogitabile sub eo vnde, vel à quo sumi possit talis differentia specifica, sicut intra modum lōgè perfectiorem operandi sine discursu, propter maiorem extensionem ex maiori perfectione desumptam, & maiorem limitationem infimi gradus operandi cum discursu, adhuc foret euidens omnes esse homines propter conuenientiam genericam in natura rationali, sicut est euidens, hominem, & leonem, etiamsi specie distinguantur, esse animalia propter conuenientiam genericam in natura sensitiua: quare apertè falsum esset ponere ex vna parte corpora cælestia esse animata anima rationali, & ex alia non esse homines. Et cùm manifestè deducatur ex fide, homines non esse, error est fidei contrarius, ponere ea animata anima rationali; non est tamen hæresis, quia non est per se immediatè contra fidem. Quòd verò error sit etiam philosophicus, manifestum est, quia repugnat esse substantias cum discursu, ac dependentia à corpore sine sensibus: non est enim excogitabilis alius modus intelligendi cum dependentia à corpore, nisi accipiendo species à rebus corporeis; nec est intelligibilis alius

modus

modus accipiendi species à rebus corporeis, nisi eas sentiendo, vt ita mediis sensationibus imprimantur intellectui ab eis species propriæ, per quas ab eo cognoscantur. Et iuxta nostrã duplicem cõclusionẽ intelligũtur, & in concordiam reuocãtur duæ relatæ sententiæ, ita vt prior in sensu prioris nostræ assertionis, posterior in sensu posterioris accipiatur, & sic vtraque vera sit.

Supersunt argumenta prioris sententiæ in principio facta diluenda; & in primis testimonia Aristotelis iuxta legitimum sensum eius explicanda sunt distinctione illa allata à Diuo Thom. 1. parte, quæst. 70. art. 3. ad 5. corpus enim cæleste secundùm se, hoc est, non considerata intelligentia ei vnita, vt principio motus, non dicitur se mouere, sicut mouentur viuentia, nec habere in se principium actiuum sui motus, sed passiuum tantùm; si tamen accipiatur cælum simul cum intelligentia per contactum virtutis ei vnita, vt principio actiuo motus eius, ita vt ex vtroque constituatur vnum aliquod à se ipso motum, tanquam à principio actiuo efficiente, viuens appellari potest, quasi per analogiam, & similitudinem ad viuentia, & eadem ratione habere differentias positionum, quo pacto viuens ipsum vocauit, eásque illi concessit Arist. cap. sequenti, non tamen verum, & propriùm viuens per veram, ac informantem animam. Et in eodem sensu docuit 12. lib. Metaphysicæ, c. 7. moueri cælestia corpora à primo motore, tanquam ab eo, quod cognoscunt, & appetunt: nam licèt intelligentia mouens cælum non moueatur à Deo eodem motu, cùm immota in hoc sensu moueat ipsum. Dicitur tamen Deus totum ex cælo, atque intelligentia constitutum mouere, in quantum præstat suum concursum, vt moueri valeat cælum ab intelligentia, atque etiam intelligentia mouere ipsum, ratione cuius (hoc est) vt eam includentis moueri dicitur à se per quandam analogiam, & similitudinem ad viuentia corpora, in quo sensu intelligi debent Scripturæ, & Patrum loca.

Ad primam rationem Diuus Thom. in eodem art. ad 3. respondet, viuentia illa produci à corpore cælesti non virtute propria, sed virtute intelligentiæ à qua mouetur, ita vt tanquam instrumentum eius tales effectus se superiores possit attingere; sed difficile est, hos effectus Angelo mouenti, tanquam præcipuæ causæ per se tribuere etiam in doctrina Diui Thomæ qui (vt inferiùs ostendetur) sentit planè, Angelos non posse vllam formam adhuc accidentalem per propriam virtutem per se influentem imprimere materiæ, aut corporibus; sed solùm hæc posse, tanquam applicando actiua passiuis; quod solùm est, esse conditiones, vel ad summum, causas per accidens: ergo longè minùs poterunt substantiam viuentem, vt causam per se producere. Propterea dicendum est, corpus cæleste nõ nudũ, sed cũ suo motu ab intelligentia effectiuè

effectiuè ducto, & proinde simul cum eadem intelligentia acceptum esse instrumentum Dei ab eo eleuatum, ad producendam substantiam viuentem, & hoc sensu loquitur Diuus Thom. Itaque ex corpore cælesti moto ab intelligentia, atque ex intelligentia ipsa mouente, resultat vnicum, atque completum instrumentum, quod à Deo eleuatur, vt possit attingere productionem harum substantiarum, quia non potest excogitari vlla alia causa principalis, & proxima per se influens, per séque eas producens præter Deum tali instrumento vtentem.

Ad secundum, concessa maiori, ac minori, neganda est consequutio: satis est enim vniuersum vitam, & animam suarum partium includere, vt nulla eius pars, quantumlibet perfecta, sit eo perfectior, cùm omnem eius perfectionem, simul cum perfectione aliarum partium includat, vt pote totum quoddam quasi artificiale ex omnibus gradibus essendi ordine quodam conflatum.

QVÆSTIO II.

An cælestia corpora dignitate præstent cunctis rebus sublunaribus.

QVæstio procedit de cælo, non vt claudit intelligentiam, sed secundùm se, anima etiam assistente destituto: & sic certum est, aliis corporibus sublunaribus vitæ expertibus perfectione præstare, vtpote simplicius, & incorruptibile: & minùs perfectum esse simpliciter hominibus: cuius ratio est, quia species humana constituitur per animam rationalem, spiritualem quidem, independentem à corpore in suo esse, intelligentem, ac volentem, & ideò gratiæ, virtutum, ac beatitudinis capacem; quibus omnibus perfectionibus caret forma cælestis, & cælum per eam constitutum; ergo longè est eo perfectior homo: solùm ergo controuersia procedit de animalibus, & plantis, an perfectione superentur à corporibus cælestibus, vel digniora eis sint.

Et prior sententia affirmat, digniora esse cælestia corpora cunctis animantibus homine inferioribus, quam sequitur Marsil. 1. quæst. 1. art. 2. quæst. 6. & 7. & eandem tenere videntur Zumel. 1. part. quæst. 3. art. 1. & Pater Pererius lib. 2. suæ Philosophię cap. 6. probabiliorémque esse docet Bannez 1. part. quæst. 3. art. 1. & eam tenuisse Victoriam & Canum aliósque discipulos Diui Thomæ doctissimos, quam hac tempestate sequuntur recentiores quidam cum limitatione ad sola animalia imperfecta, quæ non ex semine, sed ex putri materia generantur, atque etiam ad plantas. Alij verò ad solas plantas limitanda censent. Probatur testimoniis Aristotelis, qui 6. lib. Ethicorum cap. 7. non solùm animalibus

bus

bus cæteris, sed homine ipso præstantiora esse corpora cælestia, hisce verbis docet: *Neque verò quidquam ad rem attinet, quòd homo reliquorum animalium quiddam sit quàm optimum: sunt enim & alia homine multò diuiniora, vt ea, quæ omnibus sunt maximè in conspectu, ex quibus hic mundus coagmentatus est.* Per quæ constat, cælestia corpora intelligere, & lib. 1. de cælo textu 13. docet præter inferiora corpora dari aliud longè nobilissimum: *Manifestum est, esse aliam substantiam præter eas, quæ hic sunt, priorem, ac diuiniorem his omnibus*, & text. 16. *Quapropter ex omnibus his aliquis ratiocinando crediderit, quòd est aliquod, præter corpora, quæ hic & circa nos sunt, alterũ separatum tantò nobiliorem habens naturam, quantò plus distat ab his quæ hic sunt* Ac tãdem 5. lib. de partibus animalium, cap. 5. non longè à principio, res naturales æternas, asserit, tantùm præstare cæteris rebus inferioribus, vt cognitio illarum, etiam minima ac tenuissima, multò præstantior, ac nobilior sit, quàm harum rerum absolutissima scientia.

Probatur deinde ratione, quia partes ex quibus cælestia corpora constant, nempe, materia, & forma, perfectiores materia, & forma rerum inferiorum sunt: ergo corpora ipsa cælestia digniora erunt. Antecedens probo ex parte formæ, cuius perfectio sumitur ex modo informandi: sed modus informandi cælestis formæ nobilior est, cùm inamissibili modo informet materiam, & indissolubili modo vnionis eis copuletur, ex quo habet, vt corpus incorruptibile cum ea constituat; quælibet autem forma sublunaris (etiamsi sit anima) amissibili modo informat materiam, & modo vnionis dissolubili ei vnitur, ex quo habet, vt corruptibile corpus constituat. Probatur deinde ex parte materiæ, quia materia cælorum dignior est sublunari, vt superiori libro ostendimus; vnde etiam sequitur, nobiliorem quoque debere esse formam. Probatur consecutio, quia species materiæ, & dignitas eius ex ordine ad formam accipitur: ergo maior dignitas materiæ ex digniori forma.

Secundò, corpora cælestia simpliciora sunt sublunaribus, incorruptibilia, figuram, ac motum circularem perfectissimum habent; locum item digniorem, & (quod caput est) virtute eorum generantur alia, atque conseruantur animalia omnia: ergo longè sunt eis perfectiora. Probatur consequentia, quia superiores istæ dignitates substantiam quoque superioris ordinis planè indicant. Quam rationem recentiores vrgent pro animalibus imperfectis ex putri materia genitis, quorum non potest alia causa præcipua designari, præter cælestia corpora, in cuius proinde virtute eminenter contineri debent, cùm non contineantur formaliter, eminenter autem contineri repugnat, nisi perfectiora sint eis. Vrgent etiam pro plantis, tum, quia forma plantæ ideò

tantùm

tantùm vita est, quia principium est nutritionis, & augmentationis, per quam attracto alimento viuens acquirit, & conseruat debitam quantitatẽ, vt conseruet proprium indiuiduum: sed hæc perfectio longè minor est incorruptibilitate cæli, per quam cælum perpetuum est, sine indigentia talis operationis. Tum etiam, quia nutritio, & augmentatio plantæ secundùm substantiam non est operatio vitalis, cùm constet, ignem quoque nutriri, & augeri, sed solùm quoad modum, quia per intus sumptionem, & distributo alimento per omnes partes in earúmque substantiam conuerso, ignis verò per solam iuxta positionem lignorum in vna, vel alia parte: habere autem operationem ex solo modo vitalem, minor est perfectio, quàm esse incorruptibile: ergo cælum simpliciter perfectius est plantis.

Nihilominùs sententia posterior negat, cælestia corpora dignitate præstare vlli corpori viuenti, siue ex semine, siue ex putri materia producto, sed formicam, aut muscam esse essentialiter perfectiorem cælo quocunque Ita pronunciat Diuus Augustin. in libro de vera religione capite 29. cuius hæc sunt verba: ***Non enim qualiscunque moles, quanquam ista visibili luce præfulgeat, si vita careat, magni æstimanda est: qualibet nanque viua substantia cuilibet non viua substantia, natura lege præponitur.*** Quam naturæ legem confirmat 11. libro de Ciuitate Dei, capite 16. & ex ea colligit in libro de duabus animabus, capite 4. muscam Soli præferendam esse. Eandem sententiam sequuntur D. Thomas 1. parte, quæst. 3. articul. 1. ad 2. quæst. 70. articul. 3. ad 2. atque in primo loco Caietanus, & Bannes 1. etiam libro contra Gentes capit. 2 -. & ibidem Ferrariensis, Capreolus in 2. distinct. 10. quæst. 2. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 12. ad secundum, Richardus in 2. disputat. 14. quæst. 4. circa principale, ibidem. Argentina, quæstione vnica, artic. 1. Bassolis quæstion. 2. §. ad dicta, & Okam quæstione 23. Gabriel super Canon. lectione 41. & omnes ferè, qui cælum inanimatum faciunt. Vnde Auerroës 2. libro de cælo, commentario 61. asseruit, defendi non posse, cælum esse perfectius aliquo viuente, nisi anima prẹditum esse asseratur. Ita demum omnes recentiores, & nobis videtur omnino vera sententia. Cuius ratio sit, essentialis perfectio rerum corporearum ex perfectione formæ substantialis accipitur: sed anima quæcunque est forma perfectior cælesti: ergo viuens quodcunque est perfectius cælo. Minorem sic probo. Anima quæcunque est actus corporis physici organici, potentia vitam habentis: ergo anima quæcunque est principium vitæ postulans organicum corpus, hoc est, diuersis organis, ac membris præditum, pro diuersitate operationum exercendarum, & habens differentias positionum sibi intrinsecas, nempe, sursum

deorsum, dextrum, sinistrum, antè, & retrò, vel aliquot earum: sed forma cælestis, nec est principium vitæ, nec postulat corpus organicum diuersorum membrorum, ad exercendas varias operationes (quod constat perfectissimum esse in ratione corporis) sed solùm postulat corpus quoddam homogeneum, habēs partes eiusdem rationis, sicut corpus aqueum, vel aëreum (quod patet esse imperfectissimum, varietate membrorum carens) ergo anima quæcunque perfectior est forma cælesti.

Quòd verò aliqui dicunt, formam cæli constituere ipsum incorruptibile, atque perpetuum, & incorruptibilitatem esse maiorem perfectionem, quàm vitam saltem imperfectam animalium, vel plantarum, falsum est. Quia incorruptibilitas non excedit perfectionem formæ non viuentis, sed ei conuenit, intra gradum talis naturæ infimum, propter modum informandi perfectiorem, quia explet, ac satiat appetitum materiæ, vt egregiè docuit Diuus Thomas 1. parte, quæst. 2, articul. 3. ad 2. quod constat non habere formam perfectissimam, qualis est anima rationalis: ergo incorruptibilitas non potest adæquare perfectionem gradus superioris vitæ, nec propter illam potest forma cælestis attingere perfectionem vllius animæ, nec cælum perfectionem vllius viuentis.

Secundò, quia potentiæ cuiuslibet rei, ex quibus actus, & propriæ operationes procedunt, emanant ab eius substantia, vel essentia: ergo ea substantia perfectior est, quæ habet potentias, & operationes maiores, & perfectiores: sed viuens quodcunque habet potentias, & operationes perfectiores operationibus cęlorum: ergo dignior, atque perfectior substantia. Minorem probo, quia potentiæ, & operationes prodeuntes à substantia viuente, sunt vitales, quæ à termino, & principio duplicem perfectionem habent; à principio quidem, quod necesse est esse intrinsecum, & ab extrinseco principio (modo saltem naturali) procedere nequeunt: à termino verò, qui ferè semper vitalis est, vt patet in cognitione, & amore, non solùm partis rationalis, sed etiam sensitiuæ, atque etiam in nutritione viuentis propria, cuius proprius terminus per eam productus est partialis substantia viuens. Cælum verò nullam habet vitalem potentiam, nec operationem, sed quascunque habet, infimæ sortis sunt, eiusdem videlicet conditionis, ac operationes ignis, & cuiuslibet alterius rei non viuentis, quas constat, procedere posse ab extrinseco principio, vt illuminationem, & circularem motum: nec per eas potest produci proprius, ac proximus terminus vitalis: ergo constat operationes vitales cuilibet viuenti proprias digniores esse operationibus cæli non vitalibus: ergo planè sequitur, quamlibet substantiam viuentem dignitate præstare omnibus cælestibus corporibus.

Confirmatur, quia animalia omnia, quantumlibet imperfecta, attingunt

attingunt cognitionem,& amorem,de quibus dubitari nullo modo poteſt , digniores eſſe operationes quibuſcunque cæleſtibus; ergo nec dubitari poteſt , quin eadem animalia à quibus procedunt, digniora ſint corporibus cæleſtibus,cognitionis , & amoris prorſus incapacibus.

Et vrgeri poteſt ex modo operandi omnium viuentium , non enim operantur mota ab alio mouente extrinſeco , ſed virtutem habent intrinſecam,per quam ſe mouent, nempe animam;corpora verò cæleſtia carent virtute ſe mouendi , quia carent anima, quare ſic à mouente extrinſeco mouentur , vt eo ceſſante, ceſſet omninò eorum motus:ergo digniora ſunt corporibus cæleſtibus, non ſolùm omnia animalia,ſed etiam plantæ , vt docet communis ſententia:quam ſic explicuit Diuus Thomas 1.parte,quæſt. 70.art. 1.ad 2.vt quælibet anima,& viuens quodcunque ſimpliciter,& abſolutè dignius ſit corporibus cæleſtibus:ſed forma cæleſtis formaliter dignior ſit ſecundùm quid quacunque anima (etiam rationali) propter digniorem modum informandi materiam,explendo capacitatem eius,qui modus informandi radix eſt incorruptibilitatis cælorum:nã ex eo prouenit , vt materia cælorum aliam formam nec appetat , nec habere poſſit, ſed modo vnionis naturaliter indiſſolubili vniatur formæ, & ideò compoſitum naturaliter indiſſolubile , atque perpetuum cum ea conſtituat,quod nulla forma (etiam rationalis)habet, quamuis maiorem dignitatem,& perfectius eſſe ſimpliciter conferat.

Teſtimonia verò Ariſtotelis,vt ex verbis eorum, atque ex antecedentibus,& conſequentibus colligitur,de corporibus cæleſtibus intelliguntur,non nudè conſideratis, ſed ſimul cum motricibus intelligentiis,vt adnotauit Diuus Thomas 6.lib.Ethicorum, lectione ſexta , quo pacto verum eſt , in hæc inferiora agere , ea multiplicare,ac conſeruare:hoc autem modo ſumpta , longè perfectiora ſunt cunctis viuentibus;ſi verò nudè conſiderentur,ſuperantur ſimpliciter ab eis.

Ad primum argumentum diſtinguendum eſt antecedens:nam licèt perfectior ſit materia , quia minùs habet de potentia paſſiua , & perfectiorem modum informandi reſpicit ſeu formam meliori modo informantem,modo ſcilicet inamiſſibili, non ideò poſtulat perfectiorem formam , ſecundùm ſpeciem , cùm conſtet non poſtulare , immò nec habere poſſe animam rationalem omnium perfectiſſimam. Quare ſolùm probat argumentum, quòd forma cæleſtis ſit perfectior non ſimpliciter , hoc eſt, non ex propria ſpecie , ſed ſolùm ex modo informandi , & ideò non niſi ſecundùm quid , & aliàs probaret argumentum , cælum eſſe perfectius homine , quod nec contendunt , nec admittunt

aduersarij. Sic respondet Diuus Thomas 1.par.quæst.70. attic. 3.
Corpora ergo cælestia, perfectiori materia prædita sunt quibuscunque speciebus viuentium, atque etiam perfectiori forma, sub communi ratione informandi materiam cum specialibus dispositionibus non habentibus contrarium: quare perfectior species corporis ex eis constituitur, vtpote incorruptibilis, cùm tamen viuentia corpora sint species corporis corruptibilis longè imperfectioris. At genus corruptibilis corporis, licèt sub gradu corporis imperfectius sit, atque etiam omnes eius species, vt talem gradum participant, vlteriùs tamen contrahitur per differentias vitam attingentes, & per eas descendit ad species vitæ vsque ad perfectissimam, & cùm gradus vitæ longè perfectior sit gradu vitæ experte, sequitur planè omnes species huius generis, vtpote gradum vitæ participantes, perfectiores esse omnibus speciebus incorruptibilis corporis, quarum nulla attingit gradum vitæ, sed intra gradum substantiæ vitæ expertis manent.

Neque illud quod additur ad corroborandum idem argumentum, de causalitate cęlorum respectu imperfectiorum animalium, quidquam efficit, quia corpus cæleste, secundùm se non producit ea, sed motum ab intelligentia, & adhuc ita sumptum, non tanquam præcipua causa, sed tanquam instrumentum Dei, vt superiùs ostendimus: non est ergo necessarium, quòd secundùm se sumptum dignitate præstet eisdem animalibus.

Eodem modo soluitur secundum argumentum: nam etsi vera sint illa omnia, quæ assumit, solùm ex eis probatur, cælum præstantius esse corpus his sublunaribus intra latitudinem corporis, quo pacto ei conueniunt: exceditur tamen à viuente, ac sentiente quocunque in gradu vitæ, & naturæ sensitiuæ, cui dignitas cognitionis conuenit, qua caret cælum.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem quidam sunt, qui dicunt, esse quidpiam cæli dextrum, & sinistrum, &c.

Breuis expositio textus.

Explicata natura totius cælestis corporis, prosequitur Aristoteles explicare diuersitatem partium eius, secundùm situm & positionem, quam habent in ipso, quo pacto differentię positionũ vocari solent, nempe, sursum & deorsum, antè & retrò, dextrum & sinistrum. Diuiditur verò caput in duas partes, in quarum prima, expositis his differentiis, per principia, ex quibus accipiuntur,

tur, refert & reiicit sententiam Pythagoreorum;in postrema statuit propriam,quibusdam aduersùs eam obiectis,ac solutis.

Pythagorei igitur quidā(ait Aristoteles)duas positionum differentias in cælo posuêre; quorum sententiam, vt ostendat falsam,exponit,quidnam per has differentias intelligi debeat,& vnde sumantur. Sunt nanque differentiæ istæ quasi diuersorum motuum principia,vel vnde incipere solent.A dextro enim pede,vel manu incipit motus localis animali conueniens : motus verò augmētationis initium habet ab ea parte,per quam sumitur alimentum,vt à capite,vel ore in animalibus:à radice verò in plantis:vnde caput in illis pars,quæ sursū est, vocatur:pedes verò dicuntur, pars deorsum:ex opposito verò in plantis: motus denique alterationis sensibilis,aut sensitiuæ animalibus propriæ à cerebro incipit,& in facie ostenditur : nam in his partibus vigent sensus, & eorum operationes exercentur:& propterea anteriores vocantur: partes verò eisdem oppositæ dicuntur posteriores.

Quibus expositis docet,quòd animalia perfecta sex omnes differentias habeant : imperfectis verò, quibus denegauit natura progressionem , quatuor duntaxat conueniunt , videlicet, sursum, deorsum , antè & retrò : plantis verò , quibus solùm augmentatio conuenit,duæ tantum conceduntur, nempe sursum & deorsum.Docet prætereà,quòd sola viuentia differentias positionis propriè habeant, quia his duntaxat conuenit, habere diuersitatem partium,ac membrorum pro eisdem motibus vitalibus, ac sensitiuis exercendis accōmodatam , reliqua verò eadem partium diuersitate carent,& ex consequēti eisdem motibus per eas exercendis, ideò has differentias positionum non habent. Vnde quoties easdem positionum differentias corporibus vitæ expertibus attribuimus per solum extrinsecum ordinem ad viuentia eis conuenire censemus,vt sursum ei,quod versus caput nostrum est; deorsum,quod circa pedes;dextrum,quod versus pedem , aut manum dextram;& pariter sinistrum,quod versus sinistram : & tandem antè esse dicimus, lapidem, qui versùs anteriorem partem nostram residet;retrò verò,qui versùs partem oppositam.

Iam verò Pythagoreorū positionem falsam esse ostēdit primò, quia varietas partium ostendit perfectionem corporis:sed maiorem varietatem continent aliæ differentiæ ab eis omissæ : ergo corpori cælesti (vtpote perfectissimo) omnes tribuere debuerunt. Minorem ostendit:quia dextrum, & sinistrum sola virtute differunt,non figura : nam eiusdem sunt figuræ dextra , atque sinistra manus,& pars sursum,atque deorsum : anterior , atque posterior non sola virtute,sed figura diuersæ sunt:eas igitur debuerunt cælo tribuere.

Secunda ratio: impossibile est alicui corpori conuenire motum progressiuum, & alterationem, quin ei conueniat motus augmenti, & ex consequenti erit impossibile, conuenire cælo differentias positionum, desumptas à motu progressiuo, nempe dextrum, & sinistrum, quin ei conueniant sursum, & deorsum desumpta ex augmento: quod præsertim necessarium esse probat Aristoteles, quia cùm differentiæ omnes conueniant perfectis animantibus, & cælum animatum sit perfectissimum, necesse est, ei tribuere omnes: licèt enim cælum non habeat partes diuersæ figuræ, satis ad hoc est habere partes diuersæ virtutis: dicitur pars orientis dextera, quia ab ea inciperet motus, si initium haberet: sursum autem & deorsum sumuntur secundùm maximam distantiam inter polos repertam, ita vt arcticus sit deorsum, & sursum antarcticus, qui nobis non apparet, & ideò concludit hemisphærium nostrum esse inferiorem, oppositum verò superiorem, contra quod dicebat Pythagorici: quod probat Aristoteles, ex dextro cæli, quod est oriens, à quo si motus inciperet, & ad sinistrum circumferretur (vt par est) necessarium foret, polum, qui non videtur, superum esse, nostrum verò deorsum: vt in motu conuersionis humani corporis à dextra manu ad sinistram necessariò ostenditur.

QVÆSTIO VNICA.

An sex positionum differentiæ conueniant cælo ab intrinseco, an solùm per ordinem ad animalia.

ARistoteles libro de animalium incessu, cap. 4. à principio, ex professo agit de his differentiis positionum singulas explicans ex tribus viuentium, atque animalium motibus, hisce verbis: *Quoniam autem dimensiones numero quidem sunt sex, ex quibus determinari datum est animal, summum videlicet, & imum, antè, & retrò, præterea dextrum, & sinistrum: summum certè, & imum, omnia habent viuentia, quoniam non solùm in animalibus est summum, & imum, sed etiam in stirpibus. Disterminantur autem opere, & non solùm positura, quæ ad terram fit, aut ad cælũ. Vnde enim alimenti singulis est distributio, & incrementi accessus, summum id sanè est: quo autem isthuc vltimò pergit, id est imum.* Et paucis interpositis: *Quæcunque autem non solùm viuunt, sed animalia etiam sunt, huiusmodi omnibus antè, & retrò insunt: sensum enim isthac omnia habent, per antè autem, & retrò disterminantur, in quo enim natum est esse sensibus, & vnde est singulis, anteriora huiuscemodi existunt, his autem opposita posteriora. Quæcunque verò animalia non solùm sensu sunt prædita, sed mouere etiam possunt sese ea, quæ per*

per locum est, mutatione, in his ad ea quæ dicta sunt, sinistrum, & dextrum disterminantur, simili modo vt illa, quæ dicta sunt prius. Vnde enim mutationis per locum, corporis naturaliter est initium, id vnicuique dextrum est, oppositum verò, & quod hoc consequi natum est, sinistrum. Quibus tria de eis docet: primum, quòd quælibet sit determinata pars quantitatiua viuentis, vel animalis, in qua virtus vitalis, quæ principium alicuius motus vitalis ex tribus illis sit, præcipuè residet, vt virtus, quæ est principium motus localis, præcipuè residet in brachio, vel manu altera, quod propterea appellamus dextrum, & ab eo incipere motum progressiuum videmus.

Secundò docet, quòd differentiæ istæ positionis sint extrema trium dimensionum, quas habere dicitur corpus extensum, videlicet, longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ita vt sursum, & deorsum sint extrema longitudinis corporis; dextrum, & sinistrum extrema latitudinis; antè, & retrò, extrema profunditatis.

Tertiò, omnes has differentias reperiri in omnibus, & solis animalibus perfectis, quæ non solùm sentiunt, sed mouentur motu locali progressiuo; in imperfectis, quibus talis motus non conceditur, reperiuntur quatuor: dextro verò, & sinistro carent; & tandem plantis solùm conueniunt sursum, & deorsum. Ex quibus colligitur integra ratio cuiuslibet harum differentiarum, in his tribus posita, videlicet, quòd sit determinata pars viuentis, vel animalis, non quæcunque, sed quæ sit extremum alicuius dimensionis, habeatque in se virtutem vitalem, à qua tanquam à principio, quasi effectiuo, & non tanquam à termino, à quo motus incipiat.

Sed illud est obseruandum circa omnes, quod D. Thomas in expositione textus tetigit, nempe dupliciter distingui posse, videlicet, per ordinem ad diuersos motus locales, quorum sunt principia: nam sursum est principium, à quo incipit augmentatio, extremúmque lõgitudinis corporis, cùm videamus, alimentũ primò recipi in ore, vbi disponi incipit pro conuersione efficienda in substantiam aliti, & pars huic opposita deorsum est. Illa verò pars, à qua incipit motus localis animalis, & est extremum latitudinis, dextrũ vocatur, opposita verò pars sinistra dicitur. Et ea tandem, à qua sensitiua alteratio initium sumit, vel certè in qua viget, dicitur antè, seu anterior pars; opposita verò retrò. Deinde possunt distingui penes eundem motum localem, ita vt pars sursum ea appelletur, à qua apprehensio, seu cognitio, ad motum localem primò requisita fieri incipit: nam in capite vigent sensus; pars verò, à qua incipit, quoad exercitium, vel executionem, idem motus, dicitur dextera; huic verò opposita sini-

ſtra, & tandem antè dicitur illud, versùs quod mouetur animal, vt facies, vel pectus, & oppoſita pars dicitur retrò.

His expoſitis, prima ſententia circa propoſitam quæſtionem negat in cælo reperiri vllam differentiam poſitionis ab intrinſeco, vel ex natura rei, & ſolùm ei tribuit eas per quandã denominationem extrinſecam ad animalia ſeu viuentia, quo pacto dexter vocatur lapis, dũ ad dextrum animalis poſitus eſt, & ſiniſter, dum ad ſiniſtrum eiuſdem: ſic pars cæli dextra vocari poteſt, dum versùs dextrum animalis eſt, & ſiniſtra, dum versùs ſiniſtrum eiuſdem conſiſtit. Ita ſentiunt Picus Mirandulan. lib. 6. de examine vanitatis cap. 9. Scaliger exercitatione 67. contra Cardanum, & cum his recentiores non pauci. Et probatur ex verbis Ariſtotelis in principio relatis, quibus docuiſſe vidimus, tria habere has differentias poſitionum, videlicet vt ſint partes corporis determinatæ, atque extrema dimenſionum eiuſdem corporis, & inſuper vt ſint principia alicuius motus vitalis, ſed tales partes non reperiuntur in cælo: ergo nec tales differentiæ poſitionum. Probatur minor: quia in cælo non reperiuntur veræ dimenſiones longitudinis, latitudinis, nec profunditatis potiùs quàm in alio corpore rotundo vitæ experte, vt in globo lapideo, vel ligneo, quibus propterea veræ differentiæ poſitionum non conceduntur, niſi per extrinſecam denominationem à viuentibus; ſed nec dantur virtutes, quæ ſint principia augmentationis, alterationis, vel motus localis progreſſiui, cùm motus iſti cælo non conueniant; nec tandem habet cælum virtutem aliquam effectiuam intrinſecam ſui motus circularis, ſed à motore extrinſeco, nempe intelligentia, mouetur: alienum eſt ergo ex propria natura ab his differentiis poſitionum.

Secundò, differentiæ poſitionum ſolum conueniunt ex natura rei viuentibus, ac ſentientibus corporibus, quorum ſunt proprietates, vt idemmet Ariſtoteles eiſdem verbis relatis docet. Sed cælum non eſt corpus viuens, ſed totius vitæ expers, vt ſuprà diximus, ergo ex natura rei eas non habet. Nec ſufficiunt ad hoc virtutes, per quas cæli influũt in hęc inferiora, quia tales virtutes nec ſunt principia alicuius motus, nec partes, in quibus reperiuntur, ſunt heterogeneæ, ſed eiuſdem rationis atque eiuſdem figuræ, immò nec ſunt partes determinatæ, ſed quæ modo eſt in oriente, poſtmodum eſt in meridie, & tandem in occidente, cui ſuccedit alia, & alia diuerſa: quare nec virtus aliqua determinata poteſt eſſe in eis, ratione cuius dicantur ſurſum, vel deorſum, dextrum, atque ſiniſtrum: vel ſi determinata foret, tranſiret planè de ſubiecto in ſubiectum, hoc eſt, de vna parte in alteram, quod patet eſſe impoſſibile.

Secundam

Secundam opinionem tenet Villalpandus, 2.lib.de cælo cap. 2. quæst. 5. quam dicit esse Auerroïs propriam: eam verò sic explicat Intelligentia mouens cælum, vt est intellectualis substantia, non vnitur cælo, nec vitam ei tribuit, sed solùm habet per se esse ac per se intelligere: sed vt forma eius tribuit ei vitam, & ita necessariò ei vnitur, vt non possit naturaliter separari, cælúmque ipsum ad vnionem cum ea naturalem habet propensionem, & ex tali vnione vitam, motum ac differentias positionum ex natura rei suscipit, quod exponit exemplo animæ rationalis secundùm se, & vt est forma corporis. Pro hac sententia solùm affert auctor iste Aristotelem, qui diuersis suæ doctrinæ locis superiùs à nobis allatis testatur, cælum esse animatum, & capite præcedenti aduersùs Pythagoricos docet, non solùm dextrum, & sinistrum habere, sed sex omnes differentias positionum, tanquam corpus animatum, atque perfectum positum hisce verbis: *Cùm autem à nobis sit antea definitum tales potentias his inesse, quæ principium motus habent, & cælum sit animatum atque principium habeat motus, patet ipsi superum, inferúmque, & dextrum, atque læuum inesse.*

Tertia opinio duo asserit: primum, cęlo non conuenire vllam differentiam positionis veram, & propriam ex natura rei aduersùs secundam opinionem: secundum, quòd non solùm ei conueniat, per extrinsecam denominationem ad corpora viuentia, sicut rebus omninò inanimatis, sed per analogiam, quam habet ad illa ab intrinseco. Et hęc nostra sententia valde consona est sensui, ac modo loquendi Aristotelis, quam sequuntur Patres Conimbricenses 2.lib.de cęlo, cap. 2. quęst. 1. artic. 2. Et quidem quantùm ad primum assertum, efficaciter satis probatur argumentis primę opinionis. Quibus tamen duo libet addere, aduersùs Villalpandum; sit autem primum aduersùs id, quod asserit, differentias positionis conuenire quidem cælo ex natura rei. Verè atque propriè differentię positionum sunt proprietates rei viuentis, & non possunt ex natura rei vitę expertibus conuenire, vt concedit iste auctor: sed repugnat, cælum habere vitam etiam incorruptibilem, cùm non sit intelligibilis vita, quæ non proueniat à forma informante: assistens enim sicut non potest conferre esse corpori, sic nec vitam, siquidem viuere viuentibus est esse, teste Aristotele: aliam verò animam informantem, nec Villalpandus concedit. Quod autem asserit, intelligentiam mouentem cælum, licèt non possit ei concedere veras differentias positionum, vt est intellectualis substantia, tribuere tamen vt formam eius conferentem ei vitam, sic reuincitur. Si intelligentia vt forma vnitur cælo, vel vnitur per modum vnionis substantialis, quem constat esse veram informationem substantialem, vel solum vnitur ei vnione virtuali, per quam imprimit ei impulsum, vel alio modo applicat eis-

ſuam virtutem ad motum: prior modus vnionis repugnat ſubſtantiæ completæ, per modum verò poſteriorem repugnat tribuere cælo eſſe ſubſtantiale,& ex conſequenti tribuere ei vitam: nam vita eſſe ſubſtantiale importat: non ergo poteſt ei tribuere veras,ac proprias differentias poſitionum, vitam corruptibilem, aut incorruptibilem conſequentes.

Probatur deinde ſecundum aſſertum, quòd non conueniant cælo differentiæ poſitionum per ſolam denominationem extrinſecam,ſed per analogiam, quam habet ab intrinſeco cum corporibus viuentibus. Primò,expreſſis teſtimoniis Ariſtotelis, quibus affirmat cælum eſſe animatum, quod, vt minimùm,de anima ei aſſiſtente ad motum neceſſariò debet intelligi, à qua moueri ex propria inclinatione natum eſt, & propterea motum eius naturalem eſſe docuit in huius libri principio,quod cõſtat, nulli corpori vitæ experti conuenire poſſe. Vnde infero alio modo longè diuerſo ſe habere cælum in ordine ad motum,quo ſe habent illa, & ex conſequenti alio modo nobiliori conuenire ei differentias poſitionum ex mente Ariſtotelis,ac conueniunt cæteris rebus vita carentibus. Quod capite præſenti expreſſiùs docuit:nam cùm dixiſſet ad medium fermè eiuſdem, rebus vitæ expertibus non conuenire differentias poſitionis, vel ſolùm per extrinſecam denominationem à viuentibus, quia vel non mouentur, vel ſi mouentur,omni ex parte ſimili modo,veluti ignis ſemper ſurſum, & terra ſemper deorſum. Cælo verò tribuendas fore tanquam corpori animato,atque perfecto docuit:euidens eſt ergo, eum ſentire,quòd non per ſolam denominationem extrinſecam,ſicut rebus vitæ expertibus,ei conueniant, ſed alio modo perfectiori.

Probatur deinde ratione,quia conſtat cæleſtia corpora habere virtutes influendi in inferiora; conſtat etiam non poſſe eas ordinatè exercere(hoc eſt,vt generationibus,& corruptionibus, viciſsitudiniq́ue earum congruit) niſi ab Oriente in Occidentem moueantur: ergo ex propria natura poſtulant ita moueri, vt ab ea parte motus incipiat: quod conſtat corporibus vitæ expertibus non conuenire: nam talibus virtutibus carent,nec poſtulant ab vna parte potiùs, quàm ab aliis motum incipere, & hoc intellexit planè Ariſtoteles,dum aſſeruit modo omninò ſimili moueri: nihil ergo habent quod dextrum vocari poſsit, aut ſiniſtrum, potiùs quàm aliud ex propria natura, ſed per ſolam denominationem extrinſecam à viuentibus: quod cùm habeat cælum, ſequitur alio modo longè digniori conuenire ei poſitionum differentias.

Quòd verò conueniant cælo per ſimilitudinem, aut metaphoram ad viuentia corpora,probatur, atque explicatur ſimul: quia ſicut pars animalis dicitur dextra, in qua viget virtus motiua totius

tius corporis,hoc eſt,efficacior in ea,quàm in cæteris partibus reperitur, ob meliorem illius partis temperiem, naturámque firmiorem, ad exercitium talis potentiæ: eadem ſimilitudine pars illa cæli,in cuius ſitu imaginario intelligentia reſidet, & cui primò applicat ſuam virtutem, imprimendo ei impulſum, quo totum corpus moueatur, dicitur dextra, quia virtutem habet inchoandi motum, & ei oppoſita dicitur ſiniſtra,& illa, quæ recipit virtutem, vt ſuper eam fiat motus, vocatur ſurſum, & huius oppoſita deorſum;anterior tandem ea, quæ recipit virtutem impulſiuam,continuandi motum,eíque oppoſita poſterior.

Quod vt intelligatur,ſcire oportet, intelligentiam mouentem cælum non eſſe in toto cælo præſentem, immò nec poſſe, quia limitata eſt ſecundùm ſubſtantiam, & virtutem operandi,cùm ſit certum, non poſſe ſimul eſſe præſentem, & in cælo, & in terra. Deinde non ſic mouet cælum, vt ad motum eius moueatur cum eo,quia nec id neceſſarium eſt ad mouendum cælum,neque conſonum perfectioni eius: nam ideò anima mouens corpus mouetur per accidens cum eo, quia vtpote forma informans, & pars eius ipſi affixa eſt.Sic igitur mouet totum cælum, vt vni tantùm parti impulſum imprimat, & media hac parte impulſa, totum ipſum corpus impellat,ac moueat.

Denique ſtatuendum eſt, hanc partem, cui primò impulſum imprimit intelligentia,non eſſe vnam aliquam determinatam,ac permanentem ſemper, ſicut eſt in animalibus,immò ſemper variari, & vnam alteri ſuccedere, ita vt, quæ nunc eſt in Oriente, poſteà ſit in Occidente, ſed ſemper poteſt dici vna, ac permanens per æquiualentiam, & in hoc conſiſtit ſimilitudo inter dextrum cæli, & animalium. Atque ex hoc habetur, quòd illud dicatur per metaphoram. Ad hoc, ſolùm ergo eſt verum, quòd intelligentia ſit in parte determinata ſpatij imaginarij, cui correſpondent ſucceſſiuæ partes, primum recipientes impulſum ab ea, quibus mediis mouetur totum cælum, & hanc partem intelligimus Orientis nomine: quam, ſatis probabile eſt, includere partem aliquam etiam ſpatij imaginarij, cui correſpondeat linea cæli æquinoctialis diuidens cælum medium, cum æquali diſtantia ab vtroque polo: quia hæc linea diſtantiſsima eſt ab vtroque polo: quo fit, vt partes cæli ei proximiores velociùs moueantur cæteris omnibus, quia in eodem, aut æquali tempore maius longè ſpatium percurrunt. Eſt autem veroſimile, ibi aſsiſtere per ſe præſentem intelligentiam, vbi perfectiorem cauſat effectum, ſimilitudine agentis naturalis fortiùs agentis in partes ſibi proximiores quàm in remotiores. Et ex dictis ſatis intelligitur modus, quo mouetur ab intelligentia cælum, atque etiam vbi

vbi sit dextera pars eius eo modo, quo ei conceditur habere dextrum, & consequenter cæteras differentias positionis, iam exposito.

Argumenta autem primæ opinionis solùm probant, quòd cælo non conueniunt differentię positionum ex natura rei, eo modo, quo conueniunt animalibus, hoc est, verè, & propriè, non tamen, quòd per solam extrinsecam denominationem à viuentibus: nam pręter extrema hęc datur medium nostræ sententiæ, nempe similitudo, vel metaphora à differentiis viuentium desumpta, cuius fundamẽtum ex natura rei cælo conuenit, & ex consequenti habere differentias positionum secundùm eandem metaphoram conuenit ei ex natura rei, non tamen corporibus vitæ expertibus, in quorum natura nullum est tale fundamentum; & proptereà per solam & puram denominationem extrinsecam eis conceduntur.

Doctrinam verò secundæ sententiæ efficaciter ostendimus falsam: testimonium autem allatum intelligitur planè ab Aristotele, non de animatione vera per veram informationem, quam repugnare probauimus intelligentiæ, & cælo, quia vtrunque est completa substantia.

Hæc omnia, quæ de differentiis positionum attulit Aristoteles in hoc capite præsenti, & à nobis superiùs iam allata sunt, respectu primi mobilis sunt accipienda: nam in inferioribus sphæris, si proprio motu ab Occidente in Orientem mouentur, opposito modo se habebunt, secùs si etiam ferantur in occasum proprio motu, de quo inferiùs.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem non est contrarius circularis motus circulari, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles capite præsenti ostendere, quòd cælestia corpora non vnum duntaxat motum habeant, sed plures. Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima duo præsupponit: in secunda quatuor ex eis colligit. Principiò igitur asserit, quòd si motus cælestis haberet contrarium, necessarium foret, ostendere multiplicem esse, cùm euidens sit, duo vt minimum esse: nam idem non est sibi contrarium. Sed cùm contrario careat cælestis motus, non potest ex contrarietate ostendi, multiplicem esse; sed aliam esse rationem quærendam, eámque difficilè inueniri, ob maximam distantiam cælorum, atque ob paucissima eorum accidentia

dentia nobis nota. Vt igitur aliam rationem inueniat, præsupponit primò, cælo deberi motum circularem, quod probat, quia ex motibus corpori debitis perfectissimus est circularis, quia initio caret, & fine, & solus potest esse perpetuus, vt octauo libro Physicorum probauit, sed perfectissimo corpori, quale est cælum, perfectissima quoque operatio debetur, cum esse sit propter operari: ergo motus cælo debitus circularis esse debet, & non alter.

Secundò præsupponit, motum circularem conuenire non posse toti mundo, sed necessarium fore, vt aliquod corpus ex inferioribus quiescat, & circa illud motus circularis fiat, quia sicut motus rectus est de vno in alterum locum, pariter circularis debet circa aliquem locum versari, & consequenter circa corpus, quod quidem sit quasi centrum, circa quod versetur idemmet circularis motus: hoc autem corpus quietum non potest esse eiusdem naturæ cum cælesti; nam si de natura cæli foret, violenter quiesceret in loco inferiori, quia ex propria perfectione postulat sedem supra cætera corpora: deinde si in loco inferiori quiesceret naturaliter, ad eundem naturaliter moueretur, siquidem corpus quodcunque naturale eam petit sedem per motum, in qua quiescere congruit propriæ naturæ: sed non potest ad inferiorem locum naturaliter moueri, cùm naturale ei sit, moueri circulariter, & vni corpori vnus duntaxat motus naturalis conuenire potest: ergo necessariò fatendum est, non naturaliter ibi, sed violenter quiescere. Vnde sequeretur, talem eius quietem non esse sempiternam, ac proinde, nec motum circularem cæli, cùm non possit nisi circa tale corpus quiescens in medio mundi fieri: efficaciter ergò probatur, corpus in medio mundi quiescens, circa quod cælum moueri debet, alterius naturæ esse à cælesti, ab eóque distinctum, & corpus hoc immobile permanens, & medium mundi vocatum est terra, circa quam mouetur cælum, & ecce tibi probatum, ex vi motus circularis cælestis præter cælum, dari in mundo terram.

Ex quo tria colligit Aristoteles, primò quòd si datur terra, necesse sit dari ignem, quia contrarius illi est: dato autem vno contrariorum in natura rerum, necesse est dari alterum, quod certè non puto necessarium, nisi spectata perfectione vniuersi, quæ eiusmodi contraria postulat, non solùm tanquam partes proprias, sed in ordine ad finem, cuius gratia conditum est. Secundò, colligit ex positione terræ, & ignis dari necessariò aquam, & aërem, quia extremis elementis positis, eadem perfectio vniuersi exigit dari elementa media, quæ vtrique extremo contraria sunt: nam aqua contraria est igni, & aër terræ. Corollarium tertium est, quòd

quòd si dantur quatuor elementa inter sese contraria, necesse sit dari generationes,& corruptiones, & quidem perpetuas. Probat, quia contraria pugnant inter sese: ergo necesse est inuicem se destruere:ex mutuo verò eorum congressu,ac destructione consequitur mixtorum generatio, vt primo libro de ortu,& interitu vidimus; ergo necesse est, generationes, & corruptiones dari. Quòd verò sint perpetuæ, ex mundi perpetuitate à se asserta octauo libro Physicorum sequitur, quia generationes, & corruptiones necessarias esse constat ad conseruationem mundi.

Vltimò, colligit intentum totius capitis, nempe corporibus cælestibus plures motus conuenire; quod sic probat. In agentibus naturalibus idem,in quantum idem, & eodem modo se habens, non potest varios effectus edere: si igitur vnus tantùm daretur cælorum motus, eodem modo se haberet semper, quantùm ad productionem effectuum, eosdemque produceret semper: sed experimur maximam varietatem in effectibus singulis annis: nam vno tempore generationes vigent, neque vlla ferè res corrumpitur, alio verò paucissimæ generantur, & corrumpuntur quamplures: quam vicissitudinem non possent afferre cælestia corpora,nisi per accessum,& recessum planetarum,præsertim Solis: ergo necesse est præter motum diurnum proprios concedi planetis,vt huius vicissitudinis congrua ratio reddatur.

TRACTATVS PRIMVS.

De cælestium corporum influxu in inferiorem mundum.

EX vicissitudine generationum,& corruptionum sublunarium corporum, probauit Aristoteles capite præsenti, non vnum tantùm habere motum cælestia corpora, sed multiplicem: quod (absque dubio)nullius momenti foret,si cælestia corpora nullum in inferiorem mundum influxum haberent:nullam enim vicissitudinem in effectus inducere possent, si effectrices eorum causæ medio motu nõ essent. Occasionẽ igitur præbuit sententia huius capitis,disserendi de influxu eorum in inferiora corpora, & proptereà tractatum de eo primum instituimus,in quo quatuor præcipuè examinanda proposuimus, videlicet, an verum influxum, seu efficientiam habeant corpora cælestia circa inferiores effectus:quænam sit eis ratio, seu virtus, per quam talem influxum habent, & an motus talem eis virtutem agendi præbeat, vel solùm sit conditio agendi per virtutem aliam ab eo distinctam, & quasi ei præsuppositam:& tandem si conditio sit motus,an omninò necessaria, ita vt sine eo nihil in inferiorem mundum agere valeant.

QVÆ

QVÆSTIO I.

An cælestia corpora verum, & realem influxum habeant circa effectus in inferiori mundo editos.

VEtus fuit error Astrologorum, cuius meminit Diuus Thomas in 2. distinct. 15. quæst. 1. artic. 2. existimantium, nullam dari penitùs substantiam spiritualem, sed solam corpoream, & cùm ex alia parte sibi persuasum haberent, in primis Deum esse perfectissimam substantiam, deinde omnium substantiarum corporearum nobilissimas esse cælestes, pro Diis eas habuerunt, ad quem errorem allusisse videtur Aristoteles, initio præsentis capitis, cælum Deum vocans, & cælestia corpora diuina, atque etiam Plato eadem Deos appellare solitus est, vt adnotauit Diuus Thomas in huius capitis expositione. Posuit enim in Epimenide quosdam minores Deos, in quibus sphæras cælestes enumerauit. Propterea consequenter loquuti, primum influxum eis tribuebant, independentem à quocunque alio, vnde non solùm putabant inferiora corpora ab eis dependere in suis actionibus effectibusque producendis, sed in suo esse ab eisdem condito. Sed error iste euidentibus rationibus confutatur aliis locis, in quibus probatur, præter corpora dari spirituales substantias, quarum prima, à qua omnes accipiunt esse, virtutem operandi, & primum influxum omnium operationum, vocatur Deus.

Pro alio extremo refert Diuus Thomas quosdam alios omnem influxum, & effectum à corporibus cælestibus circa inferiora auferentes. Quod videtur sentire Diuus Damascenus primo libro orthodoxæ fidei, cap. 6. vbi de corporibus cælestibus sic loquitur: Nos autem dicimus, quòd ipsa corpora non sunt causa generationum eorum, quæ generantur, neque corruptionis eorum, quæ corrumpuntur: sed generatio, & corruptio ad corporalia pertinent. Et ratione probari potest, quia nullum agens operatur, nisi in passum sibi approximatum, & vt illud sibi simile reddat, & iuxta propriam naturam, & conditionem: sed nihil horum reperitur in corporibus cælestibus respectu horum inferiorum: ergo in ea non agunt. Minor probatur, quia non sunt approximata per se, cùm maximè distent, nec per suam virtutem; hæc enim nequit ad inferiora peruenire, nisi per media corpora cælestia, cùm tamen ista non sint capacia caloris, frigiditatis, &c. Deinde nequeunt cælestia corpora assimilare sibi inferiora in substantia, aut accidentibus, cùm illa incorruptibilis sit, hæc contrariis careant, quorum oppositum inferioribus congruit. Denique natura, & motus cælorum constantes, & æquabiles omninò

omninò sunt: ergo ab eis nullus effectus contingens nullo casu eueniet, id verò inferioribus sæpe accidit: ergo corpora cælestia non influunt in ea.

Veritas nihilominus certissima huius rei est, quòd cælestia corpora verum & realem influxum habeant circa inferiora, pluresque veros ac reales effectus eis imprimant, quod euidentibus experientiis, omnibúsque manifestis conuincitur: nam omnes imprimis experimur, Solem sua luce inferiora corpora calefacere, dealbare ceram, exsiccare lutum, pluresque alios effectus producere, quos non potest nisi stolidus negare, nec aliis causis tribuere. Videmus etiam Solis motum quadripartitam anni distinctionem afferre, quæ duo æquinoctia vere, & autumno, ac totidem Solstitia, æstate, & hyeme complectitur, ac per vicissitudinem calorum, ac frigorum, rerum generationes, ac corruptiones efficere. Astra item suo congressu, ortúque, atque occasu sub certo quodam aspectu, sterilitatem, vel vbertatem terræ, tranquillitatémque maris, aut tempestatem causare, & ad morbos inducendos, vel sanandos multùm conferre, & ideò plurimùm à Medicis in eorum curatione obseruari, vt apertè docet Galenus 3. lib. de diebus criticis. Et tandem experientia docet, polum suo aspectu in magnetem influere, eum attrahendo specialémque influxum circa acum nauticam habere, quæ absque dubio sufficiunt, certissimum efficere influxum cælestium corporum in inferiora. Quem vt certissimum tenuerunt semper sancti Patres, præsertim Diuus Dionys. cap. 4. de diuinis nominibus, Diuus Augustinus 13. de Trinitate cap. 4. Diuus Basilius Homilia 6. Hexameron, & Diuus Thomas in 2. distinct. 15. quæst. 1. artic. 2. & cum eo cæteri Doctores Scholastici eadem distinct. vniuersíque Theologiæ professores, nemine excepto, & tandem tota fermè Philosophorũ antiquitas, præsertim Mercur. Trimegist. in Asclepio, Plato in Theocrito, Philo Iudæus in libro de mundi opificio, & passim Aristoteles in libro de ortu & interitu, cap. 10. textu 15. & 16. lib. 4. de generatione animalium, cap. vltimo, 2. lib. physicorum, cap. 2. textu 26. & 12. Metaphysicæ, cap. 6. textu 33. & 34.

Testimonium Diui Damasceni pro opposita sententia adductum, exposuit bene D. Thom. art. illo citato ad 2. dicens solùm voluisse auferre à corporibus cęlestibus primũ influxũ indepẽdẽtem ab alio, quem ille error eis tribuebat: quòd verò tanquam creaturæ quibus cum esse concessit Deus virtutem influendi & agendi in inferiorem mundum à se dependentem, verè influant, & plures circa corpora inferiora effectus producant, non intendebat negare.

Ad argumentum reſpondetur, licèt corpora cæleſtia per ſe diſtantia ſint à corporibus inferioribus, nihilominùs per ſuam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur præſentia; vt tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non eſt neceſſarium in intermediis produci qualitates, quæ producuntur in inferioribus, ſed ſufficit produci aliam, cuius capacia ſunt, qua tranſeunte ad inferiora producatur per eam illa alia, cuius eadem intermedia capacia non ſunt, benè tamen inferiora.

Ad illud de aſſimilatione agentis concedendum eſt, finem agentis eſſe aſſimilare ſibi paſſum, ſed aut ſecundùm formam ſubſtantialem, ſi ſit agens vniuocum, aut ſecundùm virtutem, aut aliquem effectum in virtute eius eminenter contentum; & licèt priorem modum aſſimilationis non intendat, nec conſequatur agens æquiuocum, intendit, & conſequitur poſteriorem, quem abſque dubio conſequuntur cæleſtia corpora per influxum, & actionem in inferiorem mundum. Denique licèt nihil contingẽs vel caſuale reperiatur in corporibus cæleſtibus, nec in modo agendi eorum per ſe conſiderato, ſequuntur nihilominùs caſuales effectus circa hæc inferiora ratione cauſarum particularium, à quibus modificantur, & ſæpè impediuntur influxus per ſe cælorũ.

QVÆSTIO II.

An cæleſtia corpora influant in inferiorem mundum per ſolam lucem, vel etiam per aliam virtutem.

NVllus, quem viderim, negat, quòd per lucem, tanquam per agendi rationem influant corpora cæleſtia circa hæc inferiora, quam ſententiam, vt communem omnium ſtatuit D. Thomas 1. part. q. 67. art. 3. oſtendens, lucem non minùs eſſe actiuam qualitatem, quàm calorem, & ideò per eam agere cæleſtia corpora in inferiora, quod euidens experientia conuincit: nam videmus lucem à Sole per medium effuſam, non ſolùm illuminare illud ac reliqua corpora, ſed calefacere, & ſæpè intenſum calorem circa ea producere. Et propterea titulus quæſt. hoc præſuppoſito, quærit, an ſolùm per lucem, vel etiam per aliam virtutem operentur, in quo non eſt leuis difficultas: nam plures Philoſophi per ſolam lucem agere ſentiunt, cuius virtute effectus omnes eis attributos operantur, vt Picus Miran. lib. 3. contra Aſtrologos capite 5. & 6. Medina 1. libro ſuæ Parænesis, cap. 1. Georgius Agricola libro 4. & 5. de cauſis ſubterraneorum, & quidam alij, inter quos enumerandus videtur Pater Pereira, qui tom. 1. in Geneſ. libro 2. diſp. aduersùs Aſtrologos, capite 3. ratio. 4. quaſi irridens alias qualitates occultas, quas in cælo

L

ponunt, asserit nouitium inuentum, & ignorantiæ asylum esse. Sed diuerso modo hanc sententiam explicant prædicti Doctores, vt infrà referam.

Probari potest testimonio Aristotelis, qui nullam aliam qualitatem, vel rationem agendi præter lucem concessit corporibus cælestibus in tota sua Philosophia: ergo præter mentem eius est, aliam ponere. Probatur consequantia, quia si eam dari sentiret, aliquo verbo eam insinuaret. Probatur etiam ratione, quia nemo agnouit talem qualitatem, nec ex effectu aliquo necessariò colligitur, sed pro omnibus effectibus lux sufficit, non est ergo multiplicanda alia qualitas sine vrgenti necessitate. Antecedens probatur, quia cùm lux, & calor cælestis sint qualitates superioris ordinis, cæteras omnes qualitates inferioris mundi sua virtute, & eminentia continebunt, & ex consequenti eas producere poterunt: quare non est alia pro eis producendis multiplicanda.

Secunda sententia præter lucem ponit in corporibus cælestibus alias qualitates, tanquam rationes agendi, per quas effectus alios, siue qualitates à calore distinctas producunt, quas influentias vocare solent. Hæc est communis iam in schola, & fuit Platoni propria, vt D. Damascenus testatur in libro de consolatione medicin. quam tenuerunt antiquiores, & grauiores scholastici, Diuus Thomas secundo lib. de cælo, lectione 10. & in 2. distinct. 15. quæst. 1. artic. 2. ad 5. Albertus Magnus, quæst. 1. Bonau. dist. 14. quæst. penultima, Richardus ibidem, circa tertium principale, quæstione 5. ad 5, ibidem, etiam Maior quæstione 5. Ferrariensis 3. contra gentes ad caput 84. Abulensis in 3. lib. Regum, cap. 17. quæst. 9. Pater Toletus 2. lib. de generatione, quæst. 2. conclusione 4. & Patres Conimbricenses, 2. lib. de cælo, cap. 3. quæst. 3. cum cæteris omnibus recentioribus, & hæc nobis tanquam vera placet. Probatur primò, quia corpora cælestia generant in vltimis terræ visceribus (quæ non potest lux permeare, nec cælestis motus omninò attingere) aurum & argentum, & cætera metalla: ergo necesse est eis aliam virtutem, aut influentiam concedere, per quam talem effectum producere valeant. Antecedens probo, quia in visceribus terræ nulla potest dari, nec excogitari qualitas, vel virtus sufficiens ad hos effectus producendos longè perfectiores ipsamet terra, & aliis qualitatibus constantes, quibus eadem terra prorsus caret: ergo neque ab ea produci possunt, sed neque alia causa inferior excogitabilis est, à qua producantur (vt per se est manifestum) ergo à solis corporibus cælestibus generari possunt. Quòd verò non possit eos attingere lux, nec motus, probatur, quia impossibile est, tam ingentem terræ crassitatem peruadere, aut penetrare lucis radios. Quod verò à quibusdam dicitur lucem quidem non penetrare densitatē illam magnam,

magnam, bene tamen calorem ab eadem cum Sole multiplicatum, per terræ meatus, friuolum est, quia lux producta in superficie terræ, vel extensa ad aliquam eius profunditatem, valdè limitatam habet sphæram actiuitatis, ad quam possit extédere effectum caloris, & calor, quem intra hanc sphæram producit, non habet tantam intensionem, vt possit tam vastam molem penetrare, præsertim cùm maximo sit ei impedimento intensa frigiditas terræ in densissimo corpore residens, & hæc omnia manifesta sunt experientia explorata: ergo insufficiens causa horum effectuum redditur, nisi ad cælestem influentiam à lumine, & motu distinctam confugiamus.

Secundò probatur duplici experientia, priori quidem, quia notum est, acum attritu magnetis confricatam trahi à cæli partibus polo vicinis, quam attractionem à luce non fieri manifestum est, quia nemo concessit luci vim attrahendi. Prætereà talis attractio fit planè densa caligine, & acu ipsa in tenebroso loco posita, vt euidens nauigantium experientia docet. Ex quo planè colligitur, non solũ à luce non fieri, sed nec fieri necessariò ex interueniente, aut deferente talem virtutem, & proinde necessariò ponendam esse aliam à luce distinctam in astris. Experientia posterior est fluxus, & refluxus Oceani ex communi consensu Philosophorum à Luna procedentes, qui effectus, vt docet experientia, duobus temporibus fit, quibus à luce eius procedere repugnat, videlicet in interlunio, quando eiusdem Lunæ facies, quæ mare respicit, lumine destituta est, & Luna etiam in altero hemisphærio existente, nec propterea talis motus aquæ his temporibus remittitur; signum igitur est, non à luce, sed ab alia eius virtute, aut influentia à luce distincta fieri.

Probatur tandem, quia receptum est etiam ab autoribus oppositæ sententiæ, corpora cælestia, atque influxus astrorum producere in inferioribus corporibus, non solùm calorem, sed frigiditatem, & cæteras qualitates primas, cùm mixta, quæ eis constant, per se ab eis generentur: sed per solam lucem non possunt eas producere: ergo alia est necessariò excogitanda qualitas, quæ sit eis ratio eas producendi. Huic efficaci argumento tribus modis respondent aduersarij: nam Picus Mirandulanus per lucem solum calorem produci asserit; hunc verò calorem, quia cælestem, cæteras omnes qualitates primas eminenter continere, & ideò eas producere. Itaque lumen remotam causam earum esse censet. Hæc tamen solutio falsa probatur primò, quia euidens est, lucem à qua procedit calor, maioris esse virtutis, quàm calorem, cùm eum producat tanquam causa æquiuoca, à qua alij etiam effectus à calore diuersi procedunt: sed lux non potest producere omnes qualitates primas, sed solum

calorem, neque eas proinde eminenter continet: ergo sine fundamento dicitur, calorem eas continere, ac producere posse. Secundò, calor elementaris est eiusdem speciei cum calore producto à luce: sed nec ille continet, nec producere potest cęteras qualitates primas: ergo neque iste. Euidens est consequentia, & antecedens probatur, quia calor elementaris intenditur à calore Solis (vt probat experientia) in aëre calefacto à Sole: ergo sunt eiusdem speciei; nam quod specie differt ab alio, non potest ab eo intendi, cùm sit diuersæ naturæ, & conditionis. Et vrgeri potest argumentum, quia qualitates istæ sunt limitatę perfectionis: ergo nulla earum potest producere effectus contrarios: soli enim Deo, tanquam vniuersalissimæ causæ, in qua omnia continentur, id concedi potest.

Propterea alio modo respondet Agricola, videlicet, solam lucem, in quantum est virtus vnius Planetæ, vt Solis, causare calorem, & in quantum virtus alterius, frigiditatem; & pariter cæteras, vt est virtus aliorum. Sed non est minùs falsa hæc solutio. Primò, quia de auro, & argento probauimus non posse à luce produci vllo modo in terræ visceribus, quia naturaliter est impossibile, lucem peruadere profunditatem terræ densissimam; quibus argumentis eodem modo conuincitur, id non posse efficere, siue accipiatur prout est virtus vnius, vel alterius astri, cùm eadem sit repugnantia, vt per se est manifestum. Secundò, quia nullum est fundamentum, ad distinguendum specie lumen diuersorum astrorum, etiamsi nec totum, nec partem eius à Sole emendicent, vt ex aliis effectibus eiusdem rationis à lumine omnium causatis constat. Ergo falsum erit eidem lumini tribuere effectus specie diuersos, prout virtus diuersorum astrorum. Accedit testimonium Aristotelis 4. libro de partibus animalium, capite 5. in medio, asserentis, plenilunij noctes calidiores esse propter pleniorem lucem. Quod verum esse non potest, nisi talis excessus caloris à luce Lunæ, aliorúmve astrorum producatur; quare falsum est, quòd lux tantùm sit productiua caloris, vt est virtus Solis aliarúmve qualitatum, vt est virtus aliorum astrorum.

Nec tandem minùs est falsa solutio Commentatoris 2. libro de cælo, commento 42. & aliorum, qui eum sequuntur: nempe, cælestia corpora per se tantùm producere calorem; frigiditatem verò, & cæteras tantùm per absentiam lucis, quod est per accidens, eas producere. Probatur verò falsa. Primò, quia non minùs per se pertinet ad vniuersalem causam rerum corporearum, cæteras, qualitates primas producere, quàm calorem, cùm omnes sint dispositiones per se ordinatæ à natura ad introductionem formarum materialium, & compositorum generationem: ergo absurdum

absurdum est, dicere, hunc tantùm per influxum, illas verò per absentiam producere, aut per accidens. Secundò, quia communis est omnium Philosophorum sententia, cælestia corpora sua virtute, atque eminentia elementa continere: ergo continent primas omnes qualitates eorum: quare per se possunt omnes producere, & cùm non possint per solam lucem (vt probauimus) necesse est, aliam virtutem à luce eis concedere, per quam operentur.

Ad testimonium Aristotelis respondeo, quòd licèt expresſè non fecerit mentionem alterius qualitatis à luce; ex his tamen, quæ de influxu cælestium corporum docuit, colligitur, eam tanquam necessariam posuisse, vt ex testimonio suprà à nobis allato constat. Ad argumentum concedimus luci excellentiam super cæteras qualitates: sed non tantam, vt sua virtute contineat omnes qualitates primas, hoc enim repugnat accidenti alicui determinato, quare repugnat etiam eas producere: immò cuicunque alteri qualitati necessariò ponendæ in astris repugnat continere omnes, sed plures ponendæ sunt in diuersis astris, pro his, cæterísque effectibus diuersis producendis in mundo inferiori, quas concedimus nobis esse occultas, & solùm per effectus cognosci à posteriori, sicut virtutem magnetis, & alias horum inferiorum corporum cognoscimus per effectus, & modus iste cognoscendi sufficientissimus est ad eas ponendas, eóque conuicti posuerunt eas omnes ferè Philosophi. Quæ omnia sic intelligenda sunt, vt pro effectibus accidentalibus producendis lux, aliæque influentiæ occultæ ponantur, à quibus, tanquam à præcipuis causis, atque proximis, procedant; nam substantiales effectus, quos cælestia corpora in mundo inferiori producunt, solùm ab his qualitatibus, tanquam ab instrumentis eorum producuntur; à substantiis verò eorum, tanquam à causis præcipuis, mediis formis substantialibus, tanquam rationibus, aut virtutibus agendi.

QVÆSTIO III.

An motus circularis cæli sit ei ratio agendi in inferiorem mundum, vel solùm conditio.

OStendimus lucem, & alias occultas qualitates (quas influentias vocant) esse cælo rationes agendi, sed an sint rationes agendi sufficientes per se, & ideò completæ, vel compleantur, & sufficientes fiant per motum, & ita motus sit quasi partialis virtus, seu ratio agendi, aut solùm sit conditio applicans easdem rationes agendi per se sufficientes ad corpora, circa quæ operaturæ sunt, non est certum, & propterea vertitur in quæstionem.

Prior igitur sententia tenet, esse quidem motum rationem, seu virtutem agendi cælo, saltem partialem, ita vt ex ea, & luce, siue alia occulta virtute, vel influentia, fiat vna ratio, aut virtus agendi totalis, & non esse solam conditionem: sic Bañes 2. lib. de generatione, cap. 10. quæst. 1. conclusione 4. & videtur idem sentire D. Thom. & complures alij ex eius discipulis, quæstione sequenti referendi. Probatur testimonio Aristotelis multis locis, præsertim 8. lib. Physicorum text. 53. docentis, omnes motus inferiores reducendos esse ad motum cæli, tanquam ad primum, qui est cæterorum causa: esse autem causam plus dicit, quàm esse conditionem, & idem est, ac esse rationem, seu virtutem agendi; ergo censet ita se habere respectu cæli: sed specialiùs, & expressiùs 2. libro de cælo, cap. 7. text. 42. vbi hæc verba legimus: *Calor autem ab ipsis, & lumen generatur attrito aëre ab illorum latione, nam natura aptus est motus ignire & ligna, & lapides, & ferrum*; quibus apertè docet, motum cæli aliquando ignire lapidem, & ferrum, dum per aërem mouentur, vel in eo atteruntur: quod non potest esse verum, nisi sit ratio, aut virtus agendi cælo: nam ignire, vel calefacere, solùm dicitur illud, quod ignem, vel calorem producit, & solùm producere dicitur, quod causa ignis geniti, vel caloris est, non quod est sola conditio. Sentit ergo Aristoteles, motum cæli non esse solam conditionem, sed causam, vel causandi rationem. Et probatur ratione satis efficaci ex eisdem verbis Aristotelis elicita, hoc modo: motus est causa caloris in corporibus calidis, quæ eo ipso, ac mouentur, incalescunt (vt euidens experientia docet) sed non potest excogitari alia causa, vel virtus agendi, à qua producatur talis calor præter motum; ergo non potest negari, quòd sit ratio agendi non solùm cælo, sed aliis corporibus inferioribus. Probatur minor, nam dum per aërem quantumlibet frigidum, sagitta proiicitur, vel nos ambulamus, illa, & nos incalescimus, & causa noui caloris producti non potest esse calor aëris, cùm præsupponatur nimis frigidus; sed nec calor proprij corporis moti potest nouum calorem in se causare, quia calor non potest se ipsum intendere virtute propria, alioquin operaretur vltra propriam perfectionem se perficiendo. Relinquitur ergo, non dari aliam causam noui caloris producti præter motum, quare necesse est, fateri esse rationem seu virtutem agendi, & non solam conditionem. Et vrgeo argumentum, quia cælum est quasi instrumentũ intelligentiæ: instrumentũ verò non operatur, nisi per motum, quo mouetur à præcipuo agente, & sæpè locali, vt patet de serra, & aliis instrumentis artis: ergo non habent aliam rationem agendi præter motum, quæ erit ratio agendi cælo. Et certè si motui cæli denegetur esse rationem causandi, nec potest esse maioris virtutis, nec possunt

possunt inferiora corpora magis dependere ab ipso, quàm à motu aliorum corporum inferiorum, quod absurdum est.

Nihilominus probabilior longè sententia negat, motum cæli esse ei rationem agendi totalem, vel partialem, & solùm concedis, esse conditionem applicantem virtutem actiuam cælorum ad diuersa loca, & corpora horum inferiorum. Ita Vallesius de sacra Philosophia, cap. 31. pagin. 263. & lib. 4. controuersiarum med. cap. 3. Toletus 2. libr. de generatione, quæst. 12. fundamento 1. & omnes recentiores ferè. Probatur primò, quia cælum, etiamsi non moueatur, est ens completum, habens virtutes operatiuas, sicut habent cætera corpora completa inferiora, vt ignis, vel aqua, immò lõgè efficaciores: sed inferiora corpora non indigent motu, pro ratione, seu virtute agendi etiam partiali, sed sine illo possunt agere in quodlibet subiectum capax intra propriam sphæram actiuitatis existens, vt experimento constat; ergo nec cælum indigebit.

Secundò, quia motus localis, quicunque ille sit, solùm habet esse viam ad acquirendam localem præsentiam, vel modum eius: sed constat, localem præsentiam actiuam non esse, sicut extensio localis, vel quantitas actiua non est, nec ideò posse effectum aliquẽ producere; ergo nec motus localis, qui est quasi fieri eius, vllam potest virtutem habere producendi effectum aliquem circa corpora. Et vrgeri potest argumentum, quia effectus debet contineri aliquo modo in virtute causæ: sed qualitates, aut effectus alios productos per lumen, aut cæteras influentias non potest continere motus localis, cùm sit res imperfectissima; ergo nec esse rationem, seu virtutem eos producendi. Probatur tandem, quia certum est, Solem quiescentem in bello Iosue, atque etiam post diem iudicij, illuminasse, & illuminaturum inferiora corpora, & consequenter, tunc eadem calefecisse, & calefacturum: ergo non habet motum pro ratione agendi totali, vel partiali: nam si haberet, non posset sine illo effectum aliquem producere. Accedit, probabilem esse & D. Thomæ expressam sententiam (vt mox videbimus) asserentem, cælum Empyreum influere in inferiora corpora, aliquem effectum in ea producendo, quod tamen immobile esse ab omnibus ipsum ponentibus asseritur: ergo motus non est ei ratio agendi, nec proinde cæteris corporibus cælestibus.

Vltimo argumento respondere oportet, (nam pro soluendis cæteris infra ad cap. 7. specialis controuersia erit agitanda) & primò negandum est, cælum esse instrumentum proprium intelligentiæ, quia quidquid cæleste corpus in hæc inferiora producit, siue vt præcipua causa, siue solùm disponendo subiectum ad recipiendum effectum ab altera, propriæ virtuti eius, vt luci,

vel alteri influentiæ proportionatum est,vt de calore,quem media luce, & aliis qualitatibus, quas mediis aliis astrorum virtutibus causat,manifestum est,quia in eisdem virtutibus continentur,quare nec eas excedunt,neque ideò respectu earum, instrumentum intelligentiæ esse potest cælum, aut motus illius.Deinde etiamsi esset instrumentum, non deseruiret ei motus, ab intelligentia causatus,pro ratione agendi, sicut fortè contingit in instrumentis artis,sed solùm pro conditione applicante, cùm ex se habeat cælum sufficientem virtutem ad eos effectus. Vnde non est maioris virtutis motus cælestis, quàm aliorum corporum inferiorum, nec habent maiorem dependentiam inferiora corpora ab eo, quàm à motu cæterorum, tanquam à virtute,seu ratione agendi,quia neuter est ratio agendi, tanquam à conditione verò multò magis dependent, quia maiores, ac illustriores virtutes affert,à quibus magis dependent, & hac ratione maioris virtutis censetur.

QVÆSTIO IV.

An cessante motu cælesti,cessare debeant motus omnes,actionésque inferiorum corporum.

CErtum est, actiones intentionales, & quæ non ordinantur ad generationem substantiarum, vt illuminationem, & productionem specierum intentionalium, non necessariò cessare, cessante motu cæli, sed permanere posse, ac permansuras esse post diem iudicij, cælo quiescente. Ita Diuus Thomas expressè, de potentia quæstione 3.artic. 8. & cum eo cæteri omnes statim referendi, cuius egregiam rationem reddit, quia actiones istæ minùs materiales sunt, & propter esse diminutum, & intentionale spiritualibus similes, nec ad materiales generationes substantiarum ordinatæ: ergo licèt à cælo mundum illuminante dependeant, non tamen ab eius motu, sine quo illuminare posse constat; quare eodem cælo quiescente perseuerare possunt in mundo inferiori. Solùm ergo habet locum præsens controuersia de actionibus, ac motibus corporum inferiorum pertinentibus ad motus eorum, & ordinatis ad generationem, & corruptionem substantiarum, an omninò cessarent, motu cæli cessante. De quibus apud omnes etiam constitutum reperio, necessarium esse motum cæli, vt actiones, & motus isti exerceantur à corporibus inferioribus, prout oportet ad conseruationem, & propagationem totius inferioris mundi.Cuius ea est ratio,quia nisi moueretur cælum, eodem semper modo illuminaret, eodem semper modo influeret, calorémque, aut frigus, aliásque qualitates, aut secundùm excessum, vel

defectum

defectum produceret semper, nec posset influxus eius, secundùm distributionem accommodatam, communicari corporibus; illuminante verò eodem modo semper Sole, vel excessum caloris eis imprimeret, quo comburerentur, vel ita remissum, cum quo neque sibi similes effectus edere possent, per quos conseruarentur species, nec proprium eorum temperamentum dici posset consistere; necessaria igitur est alterna vicissitudo illuminandi, calefaciendi, atque influendi, quam constat sine motu non posse à cælo præstari; sine qua etiam vicissitudo generationum, & corruptionum, omniúmque corporearum actionum, & motûum, quam singulis annis conspicimus, cessaret; nam cùm plantarum germinatio, fructuum, segetúmque productio, potissimum dependeat ex caloris, aliarúmque qualitatum incremento, quod non potest prouenire à Sole, & aliis cælestibus virtutibus, nisi per motum approximatis, sit pro hac vicissitudine, & varietate generationum, corruptionum, & motuum, tantoperè necessaria ad bonum statum consistentiæ, atque conseruationem inferioris mundi, necessarium esse motum cælorum, & ex consequenti cessare eo cessante. In eo igitur sensu duntaxat locum habet quæstio præsens, nempe, an tanta sit naturalis dependentia corporum inferioris mundi à motu cælorum, vt eo cessante nullum motum corporeum habere possint; neque vlla possit substantiarum generatio, aut corruptio, vel qualitatum corporearum productio ad eam ordinata contingere.

Et prior sententia asserit, omnes penitus cessare, cessaturósque post diem iudicij, cælo quiescente. Ita Simplicius, quem refert D. Thomas 2.libro de cælo, lectione 4.ad finem, Capreolus in 2. distinctione 14. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæstione 11. Ferrariensis 4. contra Gentes, capite vltimo, Sotus in 4. distinctione 48. quæstione 2. articulo 2. (nisi ego fallor) Diuus Thomas 2.libro de cælo,lectione 4. in fine, de potentia quæstione 5.articulo 8.de malo,quæstione 3.articulo 2.in 2.distinctione 11.quæstione 2. articulo 6.ad 3. in 4.distinctione 48. quæstione 2.art.2.& 4.lib.contra Gentes,ca.vltimo. Probant ex duplici vniuersali principio Arist.primo quidem 2.l. Metaphysicæ,c.2.text. 4.hisce verbis: *Nescimus autem verum absque causa, vnumquodque verò id ipsum maximè aliorum est, secundùm quod aliis vniuocatio inest, vt puta ignis calidissimum, etenim cæteris hic est caliditatis causa. Quare verissimum est etiam id, quod posterioribus, vt vera sint, causa est.* Quod communiter circunfertur sic: *Primum in vnoquoque genere est causa seu mensura cæterorum.* Posteriori verò 2.lib.Physicorum,c.8.text. 75. Quòd autem, inquit, lationum circulatio prima sit, manifestum est. Ex quibus colligunt, motu cæli cessante,

nullum prorſus cæterorum permanere, quia ceſſante cauſa, præſertim vniuerſali, ceſſat neceſſariò effectus. Deinde ratione: Primò, quia cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ ita ſe habent, vt inferior agere non poſſit ſine concurſu ſuperioris, cùm eſſentialiter ab ea dependeat in agendo. Quod etiam docuit Ariſtoteles 2. Metaphyſicæ cap. 2. text. 6. in hæc verba: *Quare ſi primum nihil eſt, omninò nulla cauſa eſt.* Sed inferiora corpora eſſentialiter ſubordinantur cæleſtibus, quod vſque adeò verum eſt, vt ſæpè affirmet D. Thomas, eſſe quaſi eorum inſtrumenta, quæ proinde non operantur, niſi mota ab eis: ita enim ſe habet in mundo magno motus cæli reſpectu aliorum, ſicut in paruo (qui eſt homo) ſe habet motus cordis reſpectu aliorum membrorum: ergo non poſſunt quidquam agere, niſi mota à cælo, & ideò ceſſabũt motus omnes, actionéſque inferiorum corporum motu cæli ceſſante, quemadmodum ceſſante motu cordis, ceſſant motus omnes aliorum membrorum. Quod expendens, atque confirmans Ariſtoteles 8. libro Phyſicorum, capite 1. text. 1. aſſeruit motum cæleſtem eſſe quaſi vitam cæteris corporibus in natura exiſtentibus, & 1. libro Meteororum, capite 2. *Oportere inferiorem mundum contiguum, ſeu coniunctum eſſe ſuperioribus lationibus, vt inde vis eius vniuerſa regatur.* Et Plato in Theæteto, *Nihil aliud*, inquit, *per catenam, quàm Solem Homerus intelligit, quia quouſq; Solis circuitus ſe extendit, omnia tam deorum, quàm hominum ſunt, atque ſeruantur.* Alludens ad auream catenam, per quam Homerus octauo Iliados, harum omnium cauſarum nexum explicabat.

Secundò probat Iauellus, quia neceſſarium eſt, omnem motum reduci in aliquod principium immobile: ergo neceſſarium quoque erit, omnem actionem generabilium corporum reduci ad aliam cauſam ingenerabilem: ſed non eſt alia præter corpus cæleſte: ergo ad illud tanquam ad vniuerſalem cauſam reduci debet, ex cuius motu dependere neceſſarium eſt. Minorem probat, quia talis cauſa ingenerabilis non eſt intelligentia creata, quia hæc non poteſt immediatè tranſmutare materiam ad formam, neque etiam prima omnium cauſa, nempe Deus, quia prima cauſa non agit per ſe immediatè in hæc inferiora, ſed per cauſas medias: ergo erit cælum; tum quia non extat alia; tum etiam, quia cælo dedit virtutem, & motum, quibus mediis in mundo inferiori operetur, cum particularibus cauſis concurrens ad productionem ſuorum effectuum: motu igitur, & concurſu eius ceſſante, neceſſe eſt ſubitò ceſſare omnem actionem inferiorum agentium.

Tertiò, quia mouere aut agere in motum proprium eſt primi agentis, & propterea cæteris repugnat, vt Ariſtoteles 8. lib. Phyſicorum ſæpè repetit, & D. Thomas docet 1. part. quæſt. 3. artic. 1.

ergo

ergo inferiora corpora mouere, aut agere nequeunt, nisi mota à primo corpore, non moto ab alio corpore, sed à solo spiritu: sed primum corpus mouet inferiora, per proprium motum ab intelligentiâ causatum: ergo nequeunt habere motum vllum eo cessante. Et vrgeri potest argumentum, quia post diem iudicij, nec motus, nec generationes erunt in inferiori mundo; cuius nulla potest alia ratio conueniens assignari præter cessationem motus cælestis.

Posterior sententia negat, motus omnes, actiones, & generationes cessare cessante cælo; quam sequuntur Alexander, vt refert D.Thom.2.lib.de cælo, lect.4.ad finem, Scotus in 2.dist.14.quæst.3.Richardus distin. 2. circa tertium principale, quæst. 3. Durandus distin.15.quæst.vltima, Argentina dist.14.artic.2.Iuxta quam sit prima assertio: Corpora sublunaria in suis actionibus, & effectibus producendis, non dependent per se, & intrinsecè à cælestibus, nec sunt causæ eis essentialiter subordinatæ. Hæc est ex mente omnium, quos pro sententia posteriori retulimus. Tenet noster Suarez tomo 5.Metaphysicæ, disputatione 2.sectione 1. num. 10.& placet omnibus ferè recentioribus, quamuis contrarium teneant Iauellus 12. Metaphysicæ, quæst.13.Soto 2.lib. Physicorum, quæst.4.conclusione 1.& in 4.dist.48.quæst.2.artic.2. neque ab ea dissentit Ferrariensis 4. contra Gentes, cap.97.§. Aduertendum tertiò. Probatur primò, quia vel inferiores causæ sunt sufficientes, atque completæ in suo ordine particulari, & proximo, vel insufficientes, quarum defectus à cælo suppleatur; si hoc postremum detur, planè sequitur, quòd licèt à cælo dependeant, sicut vna causa partialis ab altera, non tamen ei subordinentur: causæ enim essentialiter subordinatæ, quælibet est sufficiens in suo genere, licèt inferior dependeat à superiori. Probatur consequentia, quia à natura totaliter, sed partialiter dependebit; si verò dicatur primum, sequitur non indigere auxilio, vel concursu cælorum, ad producendos proprios effectus, & ideò non subordinari eis essentialiter: probatur consequentia, quia non est excogitabile, quid eis præstare valeant, quo indigeant.

Et si dixeris, sufficientes quidem esse in suo ordine, in hoc sensu, quòd sufficientem adhibent concursum, particularem & proximum, sed eum adhibere non valent nisi cælo cum eis concurrente: neque erit absolutè loquendo sufficiens concursus particularis earum, quamuis in ratione particularis sit sufficiens, nisi vniuersalis cælorum accedat. Contra hoc sic arguo, quia si concursus particularis sufficiens est vt particularis, vel dependet à concursu cælesti in esse, & conseruari, vel non: dependere est impossibile, quia si particularis causa sufficiens est ad eum præstandum: ergo erit sufficiens ad esse eius, & ex consequenti ad

ri ad conseruationem, supposito concursu primæ causæ, à qua certum est vtroque modo dependere: quare non apparet vlla necessitas dependendi ab influxu cælesti, vel ei essentialiter subordinari. Secundò, quia ideò inferiores causæ subordinantur primæ essentialiter, quia non solùm dependent in suo esse ab ea, sed accipiunt omnem virtutem operandi, & omnem concursum, vt virtus earum actiones, & concursus fiant, & consequenter à Deo, sine cuius influxu nec fieri, nec conseruari possunt. Sed euidens est, non sic dependere à cælo, quia per solum concursum diuinum, & proprium ab eo simul factum, & conseruatum consistere potest virtus operandi earum, actio, & concursus sufficiens in suo ordine ad productionem effectus: ergo denegandum omninò est, quòd essentialiter subordinentur. Et vrgeri potest argumentum hoc modo: si particulares causæ non acciperent esse, virtutem operandi, operationes ipsas, atque concursus à Deo, & denique conseruationem horum omnium, sicut possent sine illo esse, & conseruari, sic possent sine eo concursum proprium præstare, & ex consequenti effectum producere, qui ab eis solùm posset sufficienter dependere, & propterea non essent tales causæ essentialiter Deo subordinatæ: sed euidens est, non accipere à corpore cælesti proprium esse, & virtutem operandi, & euidentiùs non fieri à cælo proprium concursum, & actionem earum, sed à solo Deo accipere esse, & virtutem operandi, & ab eodem concurrente cum propriis virtutibus præstari sufficienter, atque conseruari proprium concursum, propriámque actionem ex se sufficientem ad talem effectum: ergo nec dependent essentialiter in proprio esse, propriisque operationibus à cælo, nec sunt causæ essentialiter ei subordinatæ.

Secunda assertio est, cessante motu cæli, non cessarent eo ipso motus inferiorum corporum, nec omninò generationes viuentium quorumcunque, quia eandem prorsus virtutem operandi habent corpora cælestia sine motu, & cum illo, & per motum solùm acquirunt maiorem approximationem diuersarum suarum partium, ad hæc, vel illa corpora inferiora: ergo cessatio motus non potest tollere, quin per virtutem agendi in eis permanentem operentur, circa corpora omnia intra sphæram actiuitatis eiusdem virtutis contenta, & iuxta mensuram eius imprimere eisdem propriòs effectus. Antecedens probo, quia nihil virtutis effectiuæ in inferiora accipit cælum ab intelligentia mouente: hæc enim, iuxta communem sententiam Diui Thomæ 1. parte, quæst. 10. artic. 2. & 3. nihil potest corporibus imprimere præter motum localem, aut etiam impulsum ad illum: per motum autem localem, solùm potest acquiri præsentia, vel nouus præsentiæ modus: ergo eadem semper perseuerat virtus intrinseca effe-

ctiua corporum cælestium; maximè cùm hæc, vtpote naturalis potentia, conueniat corporibus ex propria forma, vt in aliis constat. Quod multis exemplis ostendi potest: nam cælo quiescente non tolleretur, quin Sol illuminaret inferiorem mundum, eúmque calefaceret, atque etiam quin Luna humectaret, & moueret mare, & pari ratione per alias virtutes occultas alios effectus produceret, per quos eadem inferiora corpora alteraret.

Secundò probatur, quia magnes etiam localiter immotus ferrum attrahit, & ignis intra sphæram suæ actiuitatis calefacit contenta corpora, ad quos effectus, & motus edendos, cælesti non indigent, per quem nec augentur virtutes eorum, nec approximantur ad alia corpora; nec videtur excogitabile, quid aliud à motu cæli percipiant, sine quo eosdem effectus, ac motus edere non possint. Et pari ratione de cæteris virtutibus, etiam vitalibus fatendum est: per quas quædam corpora sibi similia generant, in eisdem generationibus causandi perseueraturas, cælo quiescente, cùm ex se sint sufficientes ad tales effectus producendos, nec aliquid per motum cælestem accipiant à corporibus cælestibus, quod sine motu accipere nequeant. Vrgeríque potest argumentum ex his, quæ in bello Iosue, Iudicum 10. cessante motu cæli contigerunt: mouebantur enim homines, & animalia, sicut priùs, & id quidem sine nouo miraculo, nec ex virtute prioris, siquidem huius nulla est necessitas, nec fundamentum; ergo necessarium non est; motus, & actiones physicas cessare, cælo quiescente.

Probatur tandem, quia inferiora corpora non sunt essentialiter subordinata cælestibus, vt probauimus, sed prorsus accidentaliter, quantùm ad aliquem modum exercendi has, vel illas operationes cum tali vicissitudine, aut varietate, aut etiam, quantùm ad diuturnam perseuerantiam in eis; ergo non dependent in eis exercendis simpliciter ab eis, vel eorum motu. Et vrgeri potest: nam operationes minùs materiales, vt illuminationes, sensationes internæ, atque externæ, operationésque obiectorum externorum, per quas immutantur sensus speciésque in eis producuntur, hísque similes perseuerare possunt, ac de nouo procedere à suis causis proximis, motu cæli cessante iuxta Diuum Thomam, & omnes opinantes: ergo non subordinantur ei essentialiter corpora, à quibus procedunt. Ex quibus efficaciter satis probatur, nec in cæteris motibus essentialiter ei subordinari, cùm essentialis subordinatio communis sit omnibus, vt patet de subordinatione respectu primæ causæ. Quod enim minùs sint materiales istę, nil refert, siquidem intra genus physicum, & materiale continentur, & solùm dicuntur intentionales motus, & res minùs materiales, quia intra genus materialium rerum magis diminutum

diminutum esse habent, quod impossibile est tollere dependentiam, vel subordinationem; si semel ponatur essentialis: non est igitur talis censenda, & propterea neque censendum, cessaturos motus, vel actiones sublunarium corporum, cælo quiescente.

Assertio vltima: cessante omni influxu cælesti, adhuc non cessarent motus omnes, nec generationes rerum, sed cessarent omnes generationes viuentium, & aliorum, quorum vel non datur causa particularis inferior per se, vel non omnis sufficiens. Prior pars sequitur efficaciter ex prima assertione, quia si inferiores causæ non subordinantur essentialiter cælo, sequitur, quod sufficientes sint ad producendos proprios effectus, neque aliquid eis in proprio ordine causandi deficiat, ac proinde non indigebunt aliquo cælesti concursu, sed cum solo concursu primæ (cui essentialiter subordinantur) poterunt eos naturaliter producere. Sed adhuc eam probo sic: Plures sunt causæ inferiores, habentes proportionatam, ac sufficientem virtutem ad proprios effectus producendos. Vt ignis sufficiens est combustionis, & alterius ignis causa: ergo præter generalem concursum Dei, non indiget alio, ad talem actionem, & effectum producendum. Probatur consequentia, quia ex concursu primæ, ac proximæ causæ sufficientis resultat vnum integrum concursum, atque completum & perfectum, cui nihil deesse potest ad producendum effectum sibi similem in specie; neque est intelligibile, quid ei præstare possit corpus cæleste: quare etiamsi concursus eius omninò cessaret, non cessarent tales causæ à generatione, vel productione suorum effectuum. Probatur deinde posterior pars; quia generatio viuentium indiget calore Solis, quia si non foueatur seminalis virtus, non valebit materiam disponere, neque organizare, & ex consequenti nec vnionem animæ cum eo attingere; & propterea de humana generatione loquens Arist. 2. lib. Physicorum cap. 2. textu 26. verba illa protulit; *Sol, & homo generant hominem*, quasi dicat, non posse solum hominem perficere generationis opus, nisi à Sole adiuuetur, eiusque calore foueatur. Par est ratio de cæteris generationibus viuentium, immò argumentum à maiori satis efficax ex humana generatione desumitur; probans de eis, quia si animal perfectissimum, quale est homo, habens perfectiorem longè animam, & iuxta perfectionem eius generatiuam potentiam valdè perfectiorem, non potest sine concursu cælesti hominem sibi similem generare, longè minùs poterunt imperfecta animalia generare sibi similia in propria specie: eo igitur cessante, cessabunt omnes generationes viuentium, eorum præsertim, quæ non habent causam particularem, à qua disponatur materia, & organizetur corpus pro introductione animæ, qualia sunt, quæ ex

putri.

putri materia generantur, ad quorum generationem necesse est, cælestia corpora concurrere, materiam disponendo loco particularis causæ, atque etiam Angelos, applicando actiua passiuis. An verò introductionem animæ, & vnionem eius cum corpore, ac proinde generationem substantialem attingant cælestia corpora, inferiùs definietur.

De pluribus etiam aliis generationibus non viuentium eadem ratione conuincitur, cælo non influente, non posse naturaliter permanere, vt de generationibus metallorum, in visceribus terræ, quæ cùm non habeant aliam causam particularem per se, vel certè non sufficientem, per lucem, & calorem Solis, aliásque cælestes influentias producuntur per se. Quare necesse est, his influentiis penitus cessantibus, cessare.

Addendum tamen est, quòd cessante motu cæli, omniq́ue cælorū influxu, paulatim, ac post breue tempus, cessarent quæcunque actiones, generationes, & motus inferiorum corporum, quia omnia corpora mixta corrumperentur, & esse desinerent, maximaq́ue ex parte in elementa abirent: nam si Sol, dum mouetur, tam intensum producit calorem in mundo inferiori, quantò magis intensum produceret, in eadem dispositione perseuerans, cessante motu? quare temperamentum mixtorum destrueret, ipsaq́ue dissiparet, & maxima ex parte in ignem conuerteret: ex opposito verò, partes inferioris mundi, quas sine motu non posset attingere, conuenienti calore destituerentur, & præ nimio frigore, & humore deficerent à proprio, ac naturali temperamento, & ita destruerentur, & in aquam, vel terram abirent; & propter hæc meritò vocatur motus cæli quasi horum inferiorum vita, & conseruatio, quia ad temperandos cælestes influxus, dispertiendósque, pro cuiusque corporis inferioris natura, atque indigentia, vt ita possint singula, atque etiam collectio omnium, ex quibus integratur suo modo vniuersum, consistere, & in sua naturali dispositione conseruari, necessarius est, vt in principio huius controuersiæ, ex communi omnium Philosophorum consensu statuimus.

Ad testimonia Aristotelis, adducta pro priori sententia, respondemus, motum cæli esse primum omnium; illud verò, quod dicitur primum in vnoquoque genere esse cæterorum causam, verum est, si sit primum in aliquo genere causalitatis: tunc enim necesse est, cæterorum omnium illius generis esse causam; quòd si solùm sit perfectione primum, non est causa cæterorum, sed mensura, ita vt quòd magis alia illius generis ad ipsum accedunt maioris sint perfectionis. Motus autem cæli non est primus in aliquo genere causalitatis, immò nec alterius motus causa est, neque efficiens, neque finalis, nec exemplaris, sed solùm est perfectione primus, sicut homo in genere animalis: quare non

sequitur

sequitur esse aliorum motuum causam, sicut neque hominem aliorum animalium,& propterea non sequitur, quòd eo cessante,cessarent necessariò cæteri motus.

Ad primam rationem, concessa maiori, neganda est minor absolutè, quòd inferiora corpora subordinentur necessariò cælestibus: quadam tamen ratione, & modo limitato, & à nobis expcsito, ad certas quasdam generationes, & motus, ac vicissitudinem earum subordinantur naturaliter cælo, & ideò hac sola ratione, & modo ab eo dependent, & ex consequenti, motu eius cessante, cessabunt, naturaliter, non simpliciter, & absolutè loquendo. Testimonium verò Aristotelis in eodem argumento oppositum solùm intelligitur de causis essentialiter subordinatis, quales sunt omnes secundæ respectu primæ, cuius concursu cessante,cessabunt necessariò motus omnes,& actiones earum.

Quod verò additur de motu cordis, non est omninò simile; nec enim tam stricta est dependentia operationum aliquorum inferiorum à motu cæli,ac motuum aliorum membrorum à motu cordis,licet quoad aliquas, & omnium vicissitudinem,par est ratio,vt explicatum est in assertionibus.

Ad secundum argumentum Iauelli, concesso toto primo enthymemate,neganda est minor,quòd non sit alia causa ingenerabilis, ad quam reduci debeant actiones generationum, præter corpus cæleste: est enim prima,nempe Deus, & cùm addit, primam causam non agere per se immediatè cum primis proximis particularibus, & mediatis, sed medio corpore cælesti, negandum est,sed ab ea, & particularibus sufficienter producitur effectus, absque vlla necessitate cælestis influxus, si proximæ causæ sint sufficientes: quòd si aliquid eis deficiat in suo ordine, indigent planè cælesti concursu id supplente, ex quo nulla subordinatio essentialis colligitur,sed solùm, quòd per modum partialis causæ proximæ in his casibus concurrant cum particularibus, & proximis,vt satis explicatum iam est à nobis.

Ad tertium distinguendum est antecedens, quòd mouere immotum sit proprium primi agentis:nam mouere immotum actu, & potentia, hoc est, ita vt nec ab alio moueatur, nec moueri possit, soli primo agenti conuenit; cæteris verò solùm potest conuenire, quòd moueat non mota actu, eodem genere motus; quo pacto conuenit intelligentiæ mouenti cælum, & cælo alteranti per influentias inferiora corpora, & multis luminosis illuminare alia; quare non sequitur ex illo principio, quòd nullum corpus inferioris mundi moueri, vel mouere possit,nisi motum à cælo,& ex consequenti,neque talem motum actiuum, neque passiuum, cessare necessariò, cælo quiescente. Quod verò

additur

additur de dispositione inferioris mundi, post diem iudicij nihil probat, quia licèt vicissitudo generationum cessatura sit, & cætera, de quibus à motu cæli, ac naturaliter pendere admisimus: multa verò alia, quæ ab eo dependere negauimus, cessabunt quidem, non propter cessationem cælestis motus, sed per suspensionem diuini concursus.

TRACTATVS SECVNDVS.

De effectibus cælestis influxus.

VArij sunt effectus, quos cælestes influentias in inferiori mundo experimur edere: eos verò breuitatis studio ad quatuor genera referre placet, ac de singulis propriam controuersiam proponere, atque discutere. Primum effectum (ab imperfectioribus rem inchoando) constituunt corpora vitæ expertia, vt metalla, & pleraque alia, & ex euidentibus calor, cum cæteris primis qualitatibus, & ex secundis nonnullæ; secundum, viuentia corpora infimæ sortis, vtpote, quæ non ex semine, sed ex putri materia generantur, vt mures: tertium, perfectiora viuentia ex semine producta, qualia sunt, perfectio organorum apparatu distincta, vt equus, vel leo: quartum, ea, quæ nullam habentes particularem causam per se, casu produci censentur, & ad hęc quatuor genera aliquo modo cælestia corpora concurrere dicuntur. Præter hęc superest quintum, atque postremum, idque cæteris excellentius, quem liberum vocamus, quia à solo libero arbitrio, seu libera voluntate tanquam à propria, proximaque causa elicitur, de quo duo à nobis sunt maxima breuitate disputanda, videlicet, an illud sua causalitate attingant corpora cælestia; præterea, an ex syderum obseruatione possit certò ab his, qui astrorum scientia pollent, prænunciari futurum. His igitur sex controuersiis eodem ordine discutiendis perficietur tractatus præsens.

QVÆSTIO I.

An cælestia corpora suo influxu producant metalla, & cætera corpora vitæ expertia, quæ non habent aliam causam particularem, ac sufficientem.

INter eos, qui de metallorum generatione disserunt, præcipui sunt Plat. in Timæo, Aristotel. 3. lib. Meteororum, c. vltimo, Plin. libr. 33. & 34. naturalis historiæ. Georgius Agricola in libro de ortu, & causa subterraneorum. Albertus Magnus in suo opere de mineralibus.

Et de locis quidem, in quibus generantur, subscribunt omnes

Aristoteli ibidem docenti, in sinu terræ produci, quod tanquam in loco præcipuo debet intelligi. Nam in aquis, atque etiam in aëre aliquando produci constat, non solùm cætera mixta vitæ expertia, sed etiam metalla.

Ex qua verò materia proxima, examinandum est; Agricola putat ex aqua terræ admixta tanquam ex proxima materia generari, tum quia duo hæc in metallorum matricibus apparent, tum etiam, quia metalli pondus indicat planè naturam terream, liquatio verò, ac fluxus naturam aqueam. Aristoteles verò eodem capite citato putat, metallorum materiam proximam esse vaporem humidum intra terræ viscera lapidibus potissimùm inclusum, & ob terræ, lapidumque siccitatem, ac frigus coagulatum; ita vt sicut ros, & pruina ex vaporibus eleuatis à terra, & aëris circunstantis frigiditate condensatis fiunt: modo simili metalla ex vapore nondum à terra eleuato, sed adhuc in sinu eius degente, & frigiditate: idem docet Albertus suprà. Quod in primis rationi consentaneũ est, vt eadem sit materia eorum, quæ per eleuationem à terra fiunt, & quæ intra ipsam adhuc retenta generantur. Deinde, quia experientia constat, ex vaporibus, atque exhalationibus, à terra ascendentibus, ferrum, & æs aliquando generari: quod in Perside contigisse referunt viri grauissimi, & in Valentia Hispaniarum Regno decidisse aliquando è nubibus massam lapideam metallicis venis infectam. Hos igitur vapores metallorum materiam fore existimandum est, sicut aliorum mixtorum imperfectorum in aëre productorum. Si igitur vapor, & exhalatio sic possunt in aëre addensari, vt in metallum transeant, faciliùs multò id poterit in sinu terræ fieri: nam in aëre solus motus, per quem feruntur, sufficit ea dissipare, efficeréque, vt nec addensentur, nec solidentur, quod apprimè necessarium foret, vt in metallum verterentur. Albertus probat, quia dum liquefiunt metalla, in similem vaporem resoluuntur.

Hæc autem sententia ita attemperanda est, vt non intelligatur Aristoteles constituere vaporem solum materiam metallorum, sed quasi fumum aliquem, vel halitum ex vapore, & exhalatione constantem, in quo prædominetur humiditas vaporis, ideoque eodem illo capite meteororum citato asserit, metalla partim esse aquam, & partim non aquam; aquam quidem, prout coalescunt ex vapore, qui est aqueæ naturæ; non aquam verò, prout exhalatione terrea siccæ naturæ constant. Huius autem permixtio vaporis, & exhalationis ad proximam metallorum materiam constituendam à posteriori probatur, ex eo quòd metalla igniuntur, & liquescunt: igniuntur enim propter siccam exhalationem, liquescunt verò propter vaporem humidum, qui cùm aqueus sit, sicut exhalatio terrea, participant metalla

talia naturam vtriusque elementi aquæ,& terræ,ex quo accipiunt grauitatem,& non ex eo,quòd ex vtroque elemento,tanquam ex proxima materia generentur,quamuis aqua,& terra in venis metallicis reperiantur,à quibus vapor,& exhalatio procedunt, quæ proxima materia eorum intelliguntur, remota verò elementa ipsa:& in hoc sensu vera est sententia Agricolæ,in alio verò falsa.

Circa causam verò efficientem metallorum, sunt qui negent, metalla de nouo fieri, putantes nullam dari sufficientem causam eorum in tota natura rerum, nec esse necessariam, quia non fiunt de nouo, sed à Deo fuerunt condita in prima creatione mundi:quod videtur rationi consonum, quia sicut terram Deus condidit, in qua verisimile est, condidisse lapides;pari ratione metalla,quæ velut lapides quidam sunt in terra reperti:& id quidem ad maximam perfectionem terræ, & inferioris mundi pertinebat, quòd eum quasi prædiuitem, & opulentum conderet, metallorum ornatum egregium in sua conditione ei tribuens, sicut tribuisse constat terræ, ac toti mundo herbarum, arborumque pulchritudinem, & aquæ piscium varietatem:veritas nihilominùs huius rei vtrumque profitetur, videlicet, magnam metallorum copiàm in terræ sinu conditam esse à Deo, & progressu temporis augeri accessione aliorum, quæ de nouo gignuntur. Cuius hæc est satis pulchra ratio, quia sicut Deus primas arborum, animaliúmque species, à principio condidit, tribuens eis virtutem alias sibi similes producendi : ita fuit conueniens, vt à principio conderet ipse metalla,non tamen omnia, sed naturalibus causis vim conferret gignendi alia eisdem similia, qua virtute nobilitarentur, & quasi illustriores fierent. Quod experientia conuinci potest, quia constat metalla in principio condita tempore procedenti augeri in mineralibus,immò in nubibus, & aëre de nouo fieri,vt superiùs ostendimus.Constat etiam, margaritas, & pretiosos alios lapides in mari,ac terræ gremio paulatim efformari,& in dies vsque ad statũ perfectum concrescere:causam igitur effectricem metallorũ de nouo productorũ quærere oportet.

Quam non esse corpora cælestia, his argumentis ostendo:primo,quia causa(præsertim principalis)alicuius effectus debet eum continere formaliter(si vniuoca sit) vel eminenter(si sit æquiuoca)sed corpora cælestia neque vno,neque alio modo continent metalla, vel alia mixta eiusdem conditionis,ergo non possunt ea producere. Euidens est minor de continentia formali, quia corpora cælestia alterius sunt conditionis, & speciei à metallis;causa verò vniuoca eiusdem speciei esse debet cum effectu:sed probatur, quòd nec eminenter ea contineant, nam quod eminenter continet aliud, debet habere gradum essendi superioris ordinis, vt anima rationalis non contineret sensitiuam, & vegetatiuam,

nisi haberet esse alterius ordinis, nempe spirituale independens à materia: sed cælestia corpora habent eundem gradum, ac modum essendi cum metallis, & aliis mixtis corporibus, cùm sint materialia, & quorum formæ eductæ fuerunt de potentia materiæ, à qua dependent in esse, in fieri, & in conseruari; non secus ac formæ metallorum, vt in nostris commentariis physicis ostendimus: ergo nequeunt ea continere eminenter, nec producere tanquam causa æquiuoca

Secundò, quia metalla, vt plurimùm gignuntur in terræ sinu, quò non potest influxus cælestis pertingere: ergo nec potest ea generare. Antecedens probo, quia vel cælum attingit subterraneum locum per se, vel per propriam virtutem, siue (quod aiunt) immediatione virtutis, vel suppositi: non modo priori, cùm constet per proprium suppositum illuc non peruenire, nec naturaliter posse: sed nec per virtutem propriam, quia cælum præcipuè agit per lucem, quam cõstat non posse tam magnam molem terræ, & corpus adeò opacum permeare, vt illuc possit pertingere; quòd si lux non potest, multò minùs poterit quæcunque alia virtus, seu influentia astrorum, cùm sit illa harum omnium perfectissima, & cũ materiales sint omnes, nõ est minùs impossibile, cæteras penetrare totam terræ molem, quàm lucem. Quod hoc modo vrgeri potest; non potest naturale agens circa extremum corpus à se remotum agere, nisi agendo in medium (vt 1. lib. Physicorum ostendimus) sed nulla virtus cælestis potest agere in totam molem terræ intermediam: ergo nec in partes subterraneas, ac centro vicinas, circa quas gignuntur metalla. Probo iterum minorem, quia si in totum medium ageret, aliquem effectum produceret, quod patet esse impossibile, cùm constet non producere eundem effectum, quia non gignuntur metalla in toto medio terræ, nec est excogitabilis effectus alter, quem per totum medium imprimat: ergo sine fundamento adscriberetur cælo effectus metallorum in subterraneis locis productus.

His tamen non obstantibus teneo cum communi sententia Scholæ, corpora cælestia esse causam effectricem metallorum, & aliorum mixtorum meteorologicorum, quæ in sinu terræ, atque etiam in nubibus, & aëre generantur. Sic in primis sentiunt antiquiores à principio huius controuersiæ citati: sic tandem recentiores omnes, præsertim Patres Conimbricenses tractatu 13. cap. 2. in libro Meteororum: quam sententiam ego intelligo de causa particulari, principali, & per se proxima, & totali: & sic probo primò, quia corpora cælestia habent virtutem producendi omnes primas qualitates, nempe, calorem, & siccitatem, quas à Sole produci præcipuè videmus per lucem, immò etiam ab aliis astris, à quibus producuntur etiam humiditas, & frigiditas,

tas, nam Lunam experimur humectare inferiora corpora: ergo poſſunt per has qualitates diſponere materiam, quam ſua etiam virtute extrahunt ab elementis, vt humidos, & frigidos vapores, & exhalationes ſiccas à terra, & aqua, quibus mediis qualitatibus eandem materiam extractam addenſare poſſunt, & ita eam diſponendo formam metallorum, & aliorum mixtorum educere de potentia eius, eámque in eadem materia ſic diſpoſita inducere, integrumque ſubſtantiale compoſitum mixtum generare. Probatur tota hæc conſecutio, quia cæleſtia corpora iuxta communem ſententiam Scholæ, longè perfectiora ſunt cunctis inferioribus vitæ expertibus, vt excellentiores effectus ab eis emanantes oſtendunt: ergo ſicut omnes primas qualitates, atque etiam ſecundas, pro diſpoſitione materiæ neceſſarias ac ſufficientes continent: ſic neceſſe eſt, ſubſtantiales formas, ad quas educendas, atque inducendas in eadem materia ordinantur, & quæ tales diſpoſitiones naturaliter conſequuntur, ſua eminenti virtute contineri, eaſque tanquam præcipuas cauſas, & immediatas inducere; & compoſita, quæ ex eis coaleſcunt; vnde ſequitur ſine vllo fundamento denegare eis talem cauſalitatem.

Secundò, quia nullum elementum, neque omnia ſimul ſumpta habent virtutem producendi metalla, & alia mixta, de quibus agimus, neque vlla alia corpora: ergo neceſſe eſt, aliquam aliam cauſam per ſe, ac particularem, & immediatam eorum deſignare. Probatur conſequentia, quia in his, quæ ſecundùm ordinem naturalium rerum quotidie producuntur de nouo, non eſt recurrendum ad primam cauſam, ſed intelligendũ planè, ad prouidentiam infinitam eius pertinuiſſe, particulares cauſas naturales ordinaſſe ad eorum productionem, ſicut ordinauit ad productionem aliorum effectuum, ſecundùm communem naturæ curſum producendorum. Antecedens probatur, quia mixta hæc longè perfectiora ſunt elementis, vt ex formis, & proprietatibus, ac accidentibus eorum fit manifeſtum. Et vrgeo argumentum hoc modo: Quodlibet elementum, dum congreditur cum cæteris, vel cum aliquo eorum, ſolùm poteſt per ſe intendere, illud in ſe conuertere: nam qualitates, per quas operatur, ſolùm intendunt per ſe, immò ſolùm poſſunt per ſe inducere in elementum contrarium alias ſibi ſimiles pro ſola forma ſubſtantiali eiuſdem elementi diſponentes materiam: ergo ſi ex tali congreſſu elementorum, vel vnius cum altero ſequatur productio alicuius mixti (vt ſolet) per accidens, ac præter eorum intentum ſequitur: ſolùm igitur poſſunt tanquam cauſæ per accidens attingere productionem eius, & proptereà neceſſe eſt, adhuc in caſu iſto aliam cauſam particularem

per se designare, & cùm nulla alia reperiatur in mundo inferiori, & ex alia parte virtus cælestium corporum sufficiens sit ad eã producenda, necesse est concedere, quòd ab eis, tànquam à causa particulari, & proxima, vel modum particularis, & proximæ habente producatur. Et si dixeris produci quidem ab eis, non tamen vt causa per se, sed per accidens, sicut ab elementis produci admittimus: nam sic videtur sequi productio horum mixtorum per accidens, respectu cælorum, sicut respectu elementorum, cùm præter intentionem eorum sequantur, sicut sequi dicimus, præter intentionem elementorum. Respondeo, disparem esse rationem, & ratio discriminis egregia satis est, quia natura elementorum, ac substantiales formæ eorum particulares sunt, & quę solùm possunt sibi similes producere, vt vniuoca causa, vt ignis ignem, aqua aquam; quare solùm possunt tales effectus per se intendere, & quidquid aliud resultat ex eorum actionibus, præter intentionem eorum sequitur, cuius propterea non possunt esse causa per se, sed per accidens, & horum ratio à posteriori est, quia formæ eorum substãtiales, præter alias sibi similes, nihil aliud continent, nec ideò per se intendere, vel per se producere valent. At cælestia corpora eminentiora sunt ratione formarum substantialium, & inferiora hæc corpora vitæ expertia eminenter continent, quare ad productionem eorum per se ordinantur à natura: possunt igitur per se intendere productionem eorum, per se disponere materiam pro inductione formarum, per se eas à materia educere, & composita per se generare: falsum igitur est, quod assumitur, videlicet, præter intentionem, & per accidens, sequi metallorum, & aliorum mixtorum generationem respectu corporum cælestium, sicut præter intentionem, & per accidens sequitur respectu elementorum.

Argumenta verò in fauorem oppositæ sententiæ præfata sic dissoluenda sunt. Primum quidem, concessa maiori, & minori negata, videlicet cælestia corpora non continere eminenter metallorum, & aliorum mixtorum formas substantiales: & cùm dicitur non posse vnum continere aliud eminenter, nisi habeat gradum essendi superioris ordinis, distinguendum est: nam si per hunc gradum intelligatur extra idem genus, vel prædicamentum eius, falsum est; nam lux continet eminenter calorem, & non habet gradum essendi extra genus, vel prædicamentum eius, sed in eodem prædicamento qualitatis collocatur, & fortasse intra idem genus eiusdem prædicamenti. Si verò per gradum essendi superioris ordinis intelligatur specificus saltem maioris, vel superioris perfectionis essentialis, absque dubio est necessarium, atque sufficiens, vt in eodem exemplo lucis ostenditur, atque etiam in anima sensitiua cuiuslibet speciei animalis conti-

nente

nente vegetatiuam, quamuis sub eodem genere viuentis cum ea constituatur. Et satis est rationi consentaneum, vt id, quod habet superiorem gradum, maioris, ac distinctæ perfectionis essentialis respectu alterius, sua virtute contineat perfectionem eius tanquam inferioris, in quo si concurrant requisita omnia ad veram causalitatem eiusdem inferioris, poterit illud producere; cùm ergo cælestia corpora respectu inferiorum habeant altiorem gradum essendi, specie distinctum sub genere corporis, vtpote ex propria natura incorruptibilia, & ex alia parte requisita omnia ad veram causalitatem, & productionem eorum, vt probabimus, non est eis deneganda dignitas propriæ ac principalis causæ respectu eorum.

Ad secundum negandum est antecedens, quòd non possit virtus corporum cælestium pertingere ad subterranea loca, in quibus metalla generantur: nam lux Solis ad aliquam distantiam pertingere potest, & ab illa extendere propriam actionem per totam sphæram actiuitatis suæ, quæ satis est magna, cùm sit ipsa magnæ actiuitatis. Per hanc igitur actionem producit calorem in tota sphæra, per quem vapores, atque exhalationes extrahit à terra, & aqua (nam & aquam totam penetrare potest, propter eius transparentiam) & mediis eorum qualitatibus, nempe, frigore, & humiditate, ac siccitate addensare eos potest, & in metalla conuertere, quam conuersionem non parum iuuant Luna, cæteraque astra, in primis per lucem, sed præcipuè per occultas virtutes (quas influentias vocant) & quas habere ad effectus satis mirabiles, superiùs probauimus. Has autem influentias minùs sensibiles esse, minusque materiales quàm lux, in aperto est, cùm non percipiantur per sensus, quare nec determinantur ad corpora diaphana, tanquam ad subiecta propria, sicut lux (quæ ideò opaca non potest permeare) sed opaca etiam peruadere possunt: ita quidem, vt in toto medio aliquem etiam occultum effectum producant (si eorum per quos generationem metallorum attingunt, capacia non sunt) si verò capacitate polleant, eundem. Quamuis autem effectus isti occulti sint, sicut virtutes ipsæ, per quas causantur, satis tamen efficaciter probantùr tam ipsi quàm virtutes, per alios effectus non minùs certos, quàm occultos, sicut virtus magnetis, & effectus eius, atque etiam virtutes, & effectus aliorum lapidum. Et ecce tibi modum, quo cælestia corpora per virtutes proprias attingere possunt generationem metallorum, quantumuis in profundissimis terræ finibus, vel aquæ locis generentur: sic solutum est argumentum, atque confirmatio eius. Non enim probatur impossibilis diuersitas effectuum, in diuersis corporibus extremis, & intermediis, iuxta diuersam naturam, & capacitatem

eorum, quamuis non omnes subiiciantur sensibus, neque eos proinde sensibili modo percipiamus; satis est enim, alios sensibiles percipere, ex quibus illos produci colligitur efficaci ratione: nam licèt corpora cælestia intermedia, inter Solem, & aërem non videamus, experimur tamen aërem illuminare per lucem, & media luce eum calefacere: & quamuis intelligamus in corporibus intermediis non producere calorem, censemus producere necessariò lucem, ea ratione ducti, quia agens naturale non potest agere in passum remotum, quin eundem effectum, vel alterum sua virtute producat in medium: nam si nihil in medium produceret, non posset virtus eius peruenire ad extremum, nec proinde circa illud agere, præcipuumque effectum ei imprimere.

QVÆSTIO II.

An cælum sit causa imperfectorum animalium, quæ generantur ex putri materia.

PRæsupponit quæstio, quædam esse animalia imperfecta, quæ ex semine aliorum generantur, alia verò intra eandem speciem, sine semine ex sola putri materia: quod euidens experientia non solùm in terra, sed etiam in mari contingere docet, testatúrque expreßè Aristoteles 6.lib.de historia animalium, cap. 16. & Plinius lib.10.naturalis historiæ cap. 68. Hoc igitur tanquam certo præsupposito, de solis imperfectis animalibus, ex putri materia factis sciscitatur, an producantur virtute cælorum. Et prima opinio docet non à cælo, sed ab intelligentia quadam infima, inferioris mundi gubernatrice produci. Ita sentit Auicena in sua Metaphysica, tractatu 9. cap. 4. & 1. sufficientiæ, cap. 10. & cum eo Themistius, & Alpharabius, quos Patres Conimbricenses referunt 2.libro de cælo, cap. 3. quæst. 6. artic. 2. Sed hanc meritò excludit D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 69. & 103. & 1. parte, quæst. 110. artic. 2. hac ratione: Omne agens contendit, effectum sibi similem producere: ergo, quod compositum producit, compositum esse debet materia, & forma, aut formaliter; quemadmodum id quod producitur compositum est ex eisdem, vel eminenter, quia causa efficiens vno ex his modis debet effectum continere; sed constat, intelligentiam non continere formaliter materiale compositum, cui toti competit produci, sicut esse, nec etiam eminenter, sicut non continet vtranque eius partem, nempe, materiam, & formam, sed à solo Deo continentur: ergo nullum agens spirituale præter Deum, potest producere materiale compositum, quare repugnat ab vlla intelligentia produci. Et eadem ratione probatur, nullam formam substantialem,

vel

vel accidentalem posse intelligentiam in corpore aliquo producere, nisi per accidens, applicando vnum corpus alteri, à quo produci possit: sed per se loquendo solùm potest intelligentia mouere corpora motu locali, & in ordine ad hunc motũ impulsum ei imprimere, quod tenet communis Scholæ consensus.

Secunda opinio affirmat, animalia hæc imperfecta produci à cælo, tanquam à causa particulari, & proxima. Ita sentiunt omnes illi, qui suprà tenuerunt, corpora cęlestia nobiliora esse his. Quo supposito difficultate caret, quòd ab eis producantur: sed fundamentum eorum refutauimus ibidem: quod verò imperfectius est, nequit propria virtute producere se perfectiora, tanquam præcipua causa: ergo repugnat, hæc animalia à cælo, vt à causa præcipua, & proxima produci.

Propterea asserit tertia sententia, à cælo quidem produci, non tamen vt à præcipua causa, sed tanquam ab instrumento intelligentiæ. Ita sentire videtur D. Thomas prima parte, quæstione 70. articulo tertio ad tertium, hisce verbis: *Corpus cæleste, cùm sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute principalis agentis, & ideò ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, potest causare vitam.* Quamuis duobus aliis locis eiusdem primæ partis videatur sentire, quòd propria virtute, & tanquam præcipua causa ea producant, nempe, quæstione 45. articulo octauo ad tertium, sic inquiens: *Ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale; quod est virtus cælestis, cui assimilantur, non secundùm speciem, sed secundùm analogiam quandam. Neque oportet dicere, quòd eorum formæ creantur ab agente separato: ad generationem verò animalium perfectorum, non sufficit agens vniuersale, sed requiritur agens proprium, quod est generans vniuocum.* Et tandem q. 91. articulo secundo ad secundum, ita ait: *Animalia perfecta, quæ generantur ex semine, non possunt generari, vt Auicena fingit*: & paucis interpositis: *Sufficit autem virtus cælestium corporum ad generandum quædam animalia imperfectiora ex materia disposita: manifestum est enim, quòd plura requiruntur ad productionem rei perfectæ.* Propriam tamen mentem D. Thomæ esse existimo, quòd cælestia corpora, non propria virtute, nec tanquam præcipua causa, sed tanquam instrumentum intelligentię, producãt eiusmodi animalia imperfecta, vt perspicuè docet in primo loco: nam ita sentiunt omnes discipuli eius communiter, præsertim Capreolus in 2. dist. nona, quęstione vnica, Ferrariensis primo contra Gentes, capite 69. & Soncinas 7. libro Metaphysicæ, quæst. 14.

Hæc etiam sententia difficilis est, propter duo hęc argumenta. Primum, quia intelligentia, etiam apud Diuum Thomam, non habet virtutem producendi hæc animalia, immò neque vllum compositum materiale, sed nec formam aliquam potest impri-

mere corporibus: ergo nec medio cælesti corpore, tanquam instrumento potest aliquid horum præstare. Probatur consequentia, quia instrumentum non potest attingere effectum se præstantiorem, nisi eleuetur à præcipua causa, vel virtus eius sit ei concessa à natura, in ordine ad talem effectum producendum: sed neutro modo potest cælum esse instrumentum intelligentiæ ad generandum hæc animalia: ergo non possunt ab eo, vt tali instrumento, produci. Maiorem sic probo: causa præcipua ideò potest eleuare instrumentum ad productionem alicuius effectus, quia eum continet formaliter, aut eminenter; nam si aliquo ex his modis eum non continet, non habebit virtutem eum producendi: quare neque poterit eam communicare instrumento, neque proinde illud pro tali effectu producendo eleuare: minorem verò, quòd neutro illorum modorum possit intelligentia eleuare cælum ad producenda illa animalia, ostendo, quia non continet ea formaliter, cùm sit alterius ordinis, atque speciei, nempe substantia spiritualis, atque incorporea, non composita ex materia, & forma; sed nec eminenter, quia non continet materiam, & formam, ex quibus corporea substantia componitur, nec proinde compositam ipsam substantiam ex vtraque: non est igitur substantia hæc vllo modo similis intelligentiæ, & propterea non potest ab ea produci, quia agens sibi simile aliquo modo producere debet.

Secundò probatur, quia intelligentia non potest vllam virtutem conferre corporibus cælestibus, præter motum localem, & impulsum, vt ex communi Scholæ sententia suprà attulimus, atque probauimus: sed per impulsum, & motum localem, nequit attingere productionem horum animalium, cùm non sit eis motus virtus, seu ratio agendi, sed solùm applicatio ad passum (vt etiam superiùs probauimus) ex eo igitur, quòd cælum moueatur ab intelligentia, nullam virtutem consequitur instrumentalem, per quam possit esse instrumentum eius ad producenda hæc animalia. Quod sic vrgeri potest: omnes virtutes cælestis corporis præsupponuntur motui locali eius, & ante motum intelliguntur præhaberi ab eo per naturalem emanationem, vel alio modo, sicut à cæteris corporibus: ergo per localem motum ab intelligentia nihil nouum habet, vt possit esse instrumentum eius, quod ante illum non habuerit: quare ex motu non habet instrumentalem concursum ad hos effectus, sed solùm applicationem ad corpora, circa quæ acturum est. Constat verò ante motum, nihil prorsus ab intelligentia recipere, nec posse esse instrumentum eius ad hos effectus se perfectiores producendos; ergo nec per motum erit instrumentum intelligentiæ, & ideò nullo prorsùs modo.

Vltima

Vltima igitur sententia asserit, cælum producere eiusmodi animalia, tanquam instrumentum primæ causæ, nempe Dei, quia non est excogitabilis alia causa, cuius instrumentum esse possit, sed quam virtutem instrumentariam habeat, vel à Deo accipiat, aut quonam modo ab eo eleuetur, sic explicat: Cùm cælum sit primum alterans, ac nobilissima pars mundi corporei, & nihilominùs expers vitæ, conueniens fuit, hanc illi fœcunditatis prærogatiuam ab authore naturæ dari, talemque virtutem ei communicari, vt ad omnium corporum viuentium generationem concurreret, & ad quorundam generationem, tanquam peculiare ipsius Dei instrumentum adhiberetur. Eiusmodi autem virtutem contulit ei Deus à sua primæua origine, aut creatione. Et intelligitur esse similis virtuti seminali, ita vt quemadmodum semini communicatur à viuente, à quo productum, atque decisum est, virtus quædam, per quam attingit generationem alterius viuentis similis in specie, tanquam instrumentum generantis (quamuis semen ipsum non viuat, sed inferioris speciei, aut generis sit) eadem similitudine communicata est corpori cælesti cum suo esse virtus, per quam attingere possit generationem viuentium (quamuis vitæ expers sit) tanquam instrumentum ipsiusmet Dei, à quo immediatè eam accipit per creationem. Hæc est sententia Durandi in 2. distinctione quintadecima, parte secunda distinctionis, quæstione secunda, quam præfato modo explicant, & sequuntur Patres Conimbricenses secundo libro de cælo, capite tertio, quæstione sexta, articulo secundo, & nonnulli etiam recentiores cum eis hanc sententiam amplectuntur.

Cæterùm his præmissis hæc virtus sine fundamento tribuitur cælo; & ad effectum concursus instrumentalis in ordine ad generationem horum animalium imperfectorum, non est ei necessaria. Probatur manifestè primum, quia cùm foret virtus naturalis (si daretur) difficile creditu est, eam Aristotelem ignorasse, qui tam perfectas habuit cælestes virtutes, sed in tota eius doctrina neque vestigium eius reperitur, vt quilibet in ea versatus facilè iudicare potest: ergo alienum est ab eius mente, eam tribuere cælo: neque extat ratio alicuius momenti, compellens nos talem virtutem multiplicare, sed ea sola necessitate excogitatur ab his authoribus, quia sine illa non occurrit eis ratio aliqua tribuendi cælesti corpori instrumentarium concursum ad generationem horum animalium. Vnde eadem facilitate, qua ab eis ponitur, negari potest, vel denegando ei talem concursum, & ex consequenti talem virtutem, vel negando, quòd sine illa non possit esse instrumentum Dei; vel denique negando, quòd per instrumentum aliquod concur-

concurrat Deus ad tales generationes, quia ſicut pleroſque effectus alios per ſe immediatè producit, ſupplens defectus particularium cauſarum, ſic poteſt quiſpiam aſſerere, has generationes per ſe immediatè efficere, cùm deſint particulares cauſæ, à quibus producantur. Itaque cùm non ſint multiplicandæ virtutes ſine vrgenti neceſſitate, vel ratione, nec debet multiplicari talis virtus ſeminalis in cælo non compellente ratione, præſertim cùm ſit nobis proſus incognita, de qua proinde non poſſumus niſi diuinando loqui. Quod verò non ſit neceſſaria, probatur, quia certum eſt apud Ariſtotelem & omnes cælum concurrere ad generationem animalium perfectorum per virtutes alias, quas in eo agnouimus, videlicet, per lucem, calorem, & alias aſtrorum influentias: pro quo concurſu præſtando, nemo hucuſque talem virtutem ſeminalem incognitam addidit: præter alias, quas in eo agnouimus, vel quas omnes ferè in eo admittunt, ex effectibus cõuicti: ergo multò minùs debet neceſſaria exiſtimari ad generationes animalium imperfectorum; ſed ſufficienter concurrere ad eas poſſe, exiſtimandum eſt per eaſdem, per quas concurrit ad generationem animalium perfectorum, quod ex noſtræ ſententiæ explicatione clariùs conſtabit.

Noſtra igitur ſententia ſolùm admittit, cælum concurrere ad generationem imperfectorum animalium, quæ ex putri materia generantur, tanquam inſtrumentum Dei, cui attribuuntur tales generationes, tanquam cauſæ præcipuæ particulari & proximæ. Vt autem inſtrumentum Dei ſit ad eiuſmodi effectus, non indiget virtute illa ſuperaddita luci, & influentiis, ſed per eas poteſt eleuari à Deo, & inſtrumentalem concurſum præſtare in ordine ad tales effectus vitales. Hæc noſtra ſententia ſufficienter probata eſt, ex aliarum refutatione: quòd verò cælum poſſit eleuari, vt inſtrumentum Dei, ad hos effectus, per virtutes has ordinarias, ſic explico. Certum eſt apud Ariſtotelem, & omnes, cælum per virtutem naturalem, Solis præcipuè, concurrere ad omnes generationes animalium, etiam perfectorum, quem concurſum explicuit Ariſtoteles 2. libro Phyſicorum, textu 26. illis verbis: *Sol & homo generant hominem.* Quem concurſum ſpecialiter confert per lucem, & calorem à luce productum, calefaciendo, ac fouendo ſemen, iuuandóque ſeminalem eius virtutem, vt diſponat, & organizet materiam, quod præſtare non poſſet tali conſortio, auxilióque deſtitutum. Calor autem Solis, quamuis eiuſdem ſit ſpeciei cum elementari, cæterùm quia virtus eſt ſuperioris, atque eminentioris cauſæ, longè perfectior eſt ſecundùm rationem indiuidualem, ratione cuius excellentiores habet effectus, quos non poteſt attingere elementaris, vt oſtendit frugum ac fructuum omnium procreatio, ad quam deſeruire

non

non potest calor elementaris. Cuius perpulchrum, ac simillimum mihi sumo exemplum in calore naturali viuentium corporum, de quo etiam tenet probabilior sententia, eiusdem esse speciei cum elementari; per solam verò indiuidualem differentiam, quam habet ex eo, quòd animæ, atque corporis viuentis virtus est, vt ad vitales effectus edendos instrumentum esse possit vitalis potentiæ generatiuæ, aut nutritiuæ, quos non potest attingere calor elementaris, vt secundo libro de anima probauimus. Pari ergo ratione de calore Solis necessariò fatendum est, comparatione elementaris, quamuis non omninò attingat effectus caloris vitalis, potest tamen, & verè concurrit cum eo, eumque fouet ad eos præstandos. Et hæc quidem consideranda sunt ex parte cælestis virtutis; aliud verò ex parte animalium, quæ ex putri materia fiunt, quæ adeò sunt imperfecta, atque infimæ sortis in ordine vitalium corporum, vt eorum animæ dispositiones longè inferiores, atque imperfectiores postulent in materia pro sui eductione ex potentia eius, & inductione in ea, & præcipuè minorem longè, ac ferè nullius momenti organizationem in corpore, vsque adeò vt minimam postulet diuersitatem partium, & quasi homogeneum sit in pluribus eorum, vt constat in quibusdam imperfectissimis reptilis generis. Quo fit, vt calor Solis, & aliæ eius virtutes, quæ multùm iuuant seminalem virtutem perfectorum animalium ad disponendam, & organizandam materiam, sufficere possint ad inducendas imperfectissimas dispositiones, & organizationes in materia pro inductione, & introductione imperfectissimæ animæ, & ita possint esse instrumenta Dei, ab eoque eleuari, ad talem animam educendam, atque introducendam in materia, & consequenter ad eorundem animalium generationem, quod sensit planè Diuus Thomas 1. parte, quæstione 71. articulo vnico ad 1. hisce verbis. *In naturali generatione animalium principium actiuum, & virtus formatiua quæ est in semine in his, quæ ex semine generantur, loco cuius virtutis in his, quæ ex putrefactione generantur, est virtus cælestis.* Atque etiam Scotus, & Bonauentura locis quæstione sequenti citandis: sic autem explicatam conclusionem, probo hac ratione: Agens quodcunque potest inducere in subiectum, vel materiam omnes dispositiones requisitas, & sufficientes pro aliqua forma substantiali, potest eam educere de potentia eius, vel eam vnire eidem materiæ, aut tanquam causa præcipua eius, si non excedat perfectionem propriæ speciei, aut tanquam instrumentum agentis perfectioris: sed corpora cælestia suis virtutibus possunt inducere omnes dispositiones requisitas, & sufficientes pro formis imperfectorum animalium, quæ ex putri materia fiunt: ergo possunt eas

ex potentia talis materiæ educere, atque in ea introducere, compositáque generare, licèt non tanquam propria, aut præcipua causa, quia perfectionem propriæ speciei superant, saltem vt instrumenta Dei. Maiorem probo, quia forma substantialis naturali sequela consequitur sufficientes dispositiones in materia, nam in hunc finem à natura ordinantur: ergo agens, quod eas potest inducere, poterit eandem formam educere, & compositum producere, tanquam præcipua, vel saltem instrumentalis causa. Minor verò sic probatur, corpora cælestia suis virtutibus continent omnes primas qualitates, atque etiam secundas, ex earum permixtione ortas, quas omnes passim producũt in corporibus inferioribus, possunt etiam iuuare virtutem vitalem, ac seminalem, ad organizandam materiam, pro eductione, & introductione animarum, etiam animalium perfectorum, vt nuper ostendimus: ergo possunt eandem disponere, & organizare imperfectissima illa organizatione sufficienti pro animabus imperfectissimis educendis atque inducẽdis in materia, & proinde cõposita generare, tanquam instrumẽta Dei: nam ad talem actionẽ instrumẽtalem non requiritur vita; quemadmodũ in semine nõ requiritur vita, neque virtus seminalis & vitalis; & si daretur illa virtus quasi seminalis, quam vltima sententia ponit in cælo, vt per illam possit esse instrumentum Dei ad generationem imperfectorum animalium, non esset vitalis, neque vt vitalem eam ponit, & nihilominùs ratione vtriusque concurrunt semen & cælestia corpora, iuxta eandem sententiam, vt instrumenta ad generationem animalium: ergo lux, & calor cælestis cum reliquis virtutibus cælorum concurrere possunt ad generationem imperfectorum animalium, tanquam instrumenta Dei, etiamsi vitales non sint. Ad generationem verò animalium perfectorum, licèt aliquo modo concurrant, non sunt tamen sufficientia instrumenta, quia perfectiores longè dispositiones, & organizationem postulat materia pro introductione animarum perfectarum, quæ sine semine nequit induci naturaliter.

QVÆSTIO III.

An animalia ex putri materia genita sint eiusdem speciei cum animalibus eiusdem nominis ex semine productis.

PRo vtraque quæstionis parte extant non solùm testimonia Aristot. sed rationes magni momenti, & propterea grauissimi auctores patrocinium vtriusque susceperunt. Pro parte quidem negante, quòd non possint esse eiusdem speciei, est testimonium Aristot. 5. lib. de historia animalium, cap. 1. circa finem sic loquentis: *Quæ autem per se, vel in animali, vel in terra, vel in stirpe, vel etiam*

vel etiam in eorum ipsorum partibus creantur, eadémque maris, ac fœmina sexu distincta sunt, his coëuntibus gignitur quidem aliquid, sed ex quo nihil ampliùs gigni possit, v. g. coitu pediculorum lendes dicta procreantur, muscarum vermiculi, pulicum genus vermiculorum oui speciem referens, ex quibus nec ea, quæ generarint, proueniunt, nec aliud vllum animal, sed id, quod sunt, sordes tantùm persistunt: Ex quo testimonio colligitur animalia hæc ex putri materia genita virtutem habere generandi sibi similia ex semine, sic verò ab eis genita, carere tali virtute. Ex quo ego infero specie differre, & illationem probo: quia potentia generandi vitalis est, & ex virtute animæ sensitiuæ emanat, per modum proprietatis, & generatio viuentis est actus vitalis. Illa ergo anima, ex cuius virtute emanat, essentialiter est perfectior anima aliorum animalium carentium tali virtute, & operatione, quia ex perfectiori potentia & operatione, perfectior essentia colligitur: sed anima essentialiter perfectior constituit animatum corpus essentialiter perfectius, & proinde diuersæ speciei, ergo animalia ex putri materia genita specie differunt ab his, quæ semine generantur, ex mente Aristotelis, efficaci ratione comprobata.

Secundò, quia pro effectibus determinatæ speciei designauit natura determinatas causas, per quas producerentur, ita vt non nisi per virtutem earum produci possint, quod est intrinsecam connexionem habere cum eis, vt constat ex cæteris speciebus animalium, quæ non nisi à determinatis causis, ac determinato modo operantibus producuntur; ergo impossibile est, eandem speciem animalium indifferenter produci ab his, vel illis causis, aut hoc, vel illo modo operantibus; quare non erunt eiusdem speciei ea, quæ fiunt ab aliis animalibus ex semine, cum his, quæ non producuntur ab aliis animalibus, sed ab aliis causis diuersis, nec ex semine, sed ex putri materia; immò cùm vno ex his modis produci valeant, superfluit alter, natura verò nihil admittit superfluum. Quare hanc partem sequuntur Auerroës octauo libro physicorum, commento 46. Iandu. septimo Metaphysicæ, quæst. 15. Ægidius secundo libro in Hexameron, cap. 28. Flandiensis septimo Metaphysicæ, quæst. 13. artic. quarto. Aquillinus quæstionibus de physiognomia, & videtur etiam eandem tenere Diuus Thomas, pluribus suæ doctrinæ locis: sed præsertim in prima distin. 10. art. primo in corpore his verbis: *Non enim idem in specie est à natura, & ab arte, nec per putrefactionem, & seminationem, &c.* & de potentia, quæst. 3. artic. 11. ad 1. vbi sic ait: *Nec oportet eorum, quæ sunt in genere, si specie differant, esse eundem modum procedendi in esse, vt patet per animalia generata ex semine, & ex putrefactione, quæ in genere conueniunt, & specie differunt.* Et tandem 1. parte, quæstion. 71. articul. vnico ad primum, sic inquiens: *Illa,*

quæ

quæ naturaliter generantur ex ſemine, non poſſunt naturaliter ſine ſemine generari.

Oppoſita verò pars,quòd ſint eiuſdem ſpeciei,expreſſa videtur in doctrina Ariſt.duobus præſertim locis, 7. Metaphyſicæ, textu 23. vbi habet hæc verba: *Harum autem quædam etiam à caſu fiunt, & à fortuna, perinde atque in his, quæ à natura fiunt, quædam enim ex illis eadem,& ex ſemine, & abſque ſemine fiunt,&c.* & ſectione 11.problematum,quæſt.64. *Quam ob cauſam*,inquit,*animantium alia non ſolùm coïtu, ſed etiam ſponte natura procreantur, alia coïtu duntaxat proueniunt, vt homo & equus.* Et probatur hac ratione ſatis efficaci, quia ex accidentibus eiuſdem omninò rationis, efficaciter colligitur,ſubſtantias eſſe eiuſdem rationis, & eſſentiæ:ſed animalia ex ſemine, ac ex putri materia genita habent accidentia omnia eiuſdem conditionis,eãdem figuram, eundem calorem,eandem membrorum diſtinctionem,& magnitudinem, motum ac cæteras operationes, modumque operandi eundem:ergo pertinent ad eandem ſpeciem; & ita ſentit Diuus Thomas 7.lib.Metaphyſicæ, lectione ſexta poſt medium;vbi ex profeſſo diſputans præſens dubium, affert ſententiam Auerroïs omninò negantis, quòd idem ſecundùm ſpeciem poſſit naturaliter produci ex ſemine, aut ex putri materia. Deinde affert ſententiam Auicenæ oppoſitam,nempe, quòd omnia animalia, tam perfecta, quàm imperfecta, vtroque modo poſſint naturaliter produci, & aliquando producantur. Vtranque verò reiicit, & mediam ſequitur, tanquam Ariſtotelis propriam,quòd perfecta non poſſint,niſi ex ſemine produci,imperfecta verò(quæ ſunt vicina plantis) vtroque modo produci poſſint, intra eandem ſpeciem, ita vt ſicut accidit plantam produci ſine ſemine, virtute Solis,& illa eadem ſic producta ſemen emittit,cuius virtute producitur altera intra eandem ſpeciem; pari ratione producuntur aliquando imperfecta animalia ex putri materia virtute Solis, & diſtincta quidem in marem,& fœminam, quæ per ſeminalem propagationem producunt animal eiuſdem ſpeciei. Eandem tenet,& probat Scotus,vtraque reiecta,in prima diſtinctione ſecunda,quæſtione ſeptima,circa medium,§. Ad primum argumentum principale dico, quod Auicena: aſſeritque eſſe expreſſam Diui Auguſtini tertio libro de Trinitate, capite 4. & 10.& diui Ambroſij de incarnatione Verbi ad finem. Richardi in 2. diſtinctione 17.quæſt.1.circa ſecundum principale, Okam in 2.quæſt. 23. Theophraſti 1.lib.de plantis cap.1.& eſt communis in Schola,& vera,quam efficaciter probat ratio dubitandi in fauorem eius poſita,atque deſumpta ex Scoto,vbi ſuprà.

Ad teſtimonium Ariſtotelis pro parte negante reſpondeo,non ſequi ex eo, quòd quædam animalia imperfecta ex ſemine producta

ducta nequeant per seminationem generare sibi similia, esse diuersæ speciei ab his, quæ generantur ex putri materia sub eodem nomine: nam ex accidenti aliquo prouenire potest, quòd operatio generatiuæ potentiæ impediatur, vel ex imperfectione seminis, ex quo fiunt, quòd potentia generatiua careat, sicut videmus in hominibus, & aliis animalibus imperfectis, de quibus constat, non generare alia, nec tamen propterea negamus, esse eiusdem speciei cum cæteris sibi similia generantibus.

Ad primam rationem concedimus, effectibus determinatis naturam designasse determinatas causas magis quidem, vel minùs determinatas, iuxta maiorem, vel minorem perfectionem eorum, & ideò animalibus perfectis solas causas suæ speciei designauit, & determinatum, atque perfectum modum producendi ab eis, quæ ideò nec ab aliis causis, neque alio modo, quàm per seminalem propagationem multiplicare possunt; imperfectis verò, quæ non postulant causas adeò perfectas, nec modum producendi adeò perfectum, vno, vel altero modo fieri permisit, nempe ex semine, vel ex putri materia: neque tamen alter modus eorum superfluit, sicut non superfluit, quòd ignis generetur ab alio igne, atque etiam aliquando per concursum radiorum Solis, vel per attritionem aëris.

Diuus Thomas autem illis locis intelligitur de animalibus, quæ ex natura sua adeò sunt imperfecta, vt non habeant virtutem producendi sibi similia, sed naturaliter exigunt, produci ex putri materia, vt minutissimi quidam vermiculi, quæ quidem animalia specie distinguuntur ab aliis. Præter hæc autem sunt alia, quæ propter suam perfectionem postulant ex natura sua produci ab aliis viuentibus similibus, vt contra Auicenam 2. lib. suæ Metaphysicæ, quæst. 42. meritò docet sanctus Thomas 7. Metaphysicæ, lectione 16. & prima parte, quæst. 45. artic. octauo, & quæstione 91. artic. secundo, atque etiam tertio contra Gentes, cap. 69. & Scotus in 2. distinct. 8. quæst. 1. & Diuus Bonauentura ibidem, numer. 20. ex communi consensu: quò enim aliqua perfectiora sunt, eò plura ad sui productionem postulant. Denique sunt alia media, & ab vtroque extremo specie saltem distincta, vtroque modo producibilia, vt mures, vespæ, & similia, inter se tamen eiusdem speciei: quæ tria genera etiam reperiuntur in plantis, & non possunt eidem conuenire, & iuxta hanc distin. optimè intelligitur S. Thomas, cum aliis, ne sibi sit contrarius.

Sed aduersùs hanc doctrinam duo possunt opponi, quæ videntur probare, etiam perfecta animalia posse vtroque modo produci in eadem specie, nempe ex semine sibi similium, atque etiam ex materia putri, vel ex terrea. Primum est, quia sicut corpora cælestia sua virtute possunt disponere materiam pro

introductione animæ imperfectorum animalium, & ex consequenti eam producere, atque vnire materiæ, tanquam instrumenta Dei, pari ratione possunt eandem disponere, & organizare, pro introductione animæ perfectorum animalium, eámque educere de potentia materiæ, vel creatã à Deo vnire corpori tanquam instrumenta Dei: ergo possunt hoc modo perfecta animalia produci, & non solùm per virtutem seminis ab alio simili. Probatur paritas rationis, quia dispositio materiæ pro vtraque anima consistit in certa temperie primarum qualitatum, quibusdam secundis additis ex eadem temperie primarum procedentibus; quarum productio non excedit perfectionem cælestis virtutis: ergo quemadmodum imperfecta animalia potest producere ex putri, vel ex terrea materia, pari ratione poterit perfecta.

Secundum, ex quibusdam experientiis: in quibusdam enim insulis, à continenti distantissimis, visa sunt perfecta animalia, quæ tamen neque ab his, quæ initio mundi creata sunt, propagari potuerunt, cùm omnia hoc (paucissimis exceptis) diluuio perierint, sed nec post diluuium potuerunt natando eò peruenisse, propter vastissimum maris interiectum, nec tandem nauibus inuehi, quia complura eorum efferata sunt, vt leones, lupi, atque pantheræ: quare negari non potest, quòd cælesti virtute producta sint. Secunda, quia vt ab eodẽmet Auicena, in libro de diluuio, memoriæ proditum est, aliquando contigit vitulũ in nubibus genitum excidisse inter imbres. Et à Plinio octauo libro naturalis historiæ, capite 42. & à Solino in Pol. histor. cap. 46. refertur equas in Lusitania animalem spiritum Fauonio flante concipere, & animal. quoddam gignere, quod triennium vitæ non excedit, quod in Cappadocia contigisse refert Solinus, in descriptione Cappadociæ, & Diuus Augustinus libro 20. de Ciuitate Dei, capite quinto, ac tandem fertur Phœnix vnica in mundo auis suæ speciei, non ex ouo, aut semine parentis, sed ex cineribus propriis renasci, quod scriptores non pauci testantur: & non nisi cælesti virtute effici posse fatendum est; & cùm numeretur inter perfecta animalia, negari non potest, hæc etiam sicut imperfecta vtroque modo gigni, quamuis non ita frequenter.

Nihilominùs propter hæc, non est à communi, & vera scholæ sententia recedendum, sed ad primum neganda est paritas rationis, in antecedenti desumpta, & ratio eam negandi est, diuersa vtrorumque animalium perfectio: nam per se est euidens in generatione quarumlibet rerum naturalium, & materialium, quòd forma essentialiter perfectior postulat perfectiores dispositiones in materia, cùm istæ debeant esse illi proportionatæ; sed constat animã perfectorum animalium esse longè perfectiorem anima imperfectorum: ergo tantò perfectiores dispositiones postulat in mate

materia, quantò perfectior est, videlicet longè maiorem diuersitatem partium, organizationem earum, figuram, & virtutem, ac potentiam ad exercendas operationes specie, & numero, ac varietate distinctas; eiusmodi autem dispositiones adeò perfectas, nec possunt per cælestem virtutem induci naturaliter in materia putri, etiamsi virtutem cælestem, tanquam instrumentum Dei accipias, sed virtutem instrumentalem longè perfectiorem requirunt, à qua producantur, vt videre etiam est in artifice.

Constat etiam, primas qualitates, quas potest inducere forma cælestis, non sufficere pro eisdem perfectis dispositionibus inducendis, sed altiorem requiri materiam, hoc est, magis accommodatam, ac proportionatam (qualis est materia seminis) à viuenti perfecto decisam, & altiorem virtutem eiusdem seminis formatricem perfecti corporis, ab eadem perfecta anima deriuatam, & tanquam instrumentum proprium ei à natura pro tali opere perfecto præstando collatum: ergo naturaliter est impossibile, quòd perfecta animalia sine semine producantur à virtute cælesti, etiam vt instrumento Dei, & ex putri, vel extranea materiâ, aliàs id sæpè contingeret.

Ex quibus satisfieri potest experientiis allatis. Ad illam de vitulo in nubibus genito, quam Auicena attulit, negamus talem generationem in nubibus factam, censemusque fabulosam esse, sed intelligi potest, aut ventorum vi fuisse delatam, vel arte dæmonum, vt in rebus aliis fieri solet: sed neque equas Lusitanas, aut Cappadoces vento concipi, aut gignere potuerunt, quamuis à Solino, aut D. August. alióve graui historiographo referatur, quia id solùm referunt contigisse relatu aliorum sæpè vulgari. De Phœnice verò duo sentio. Primum quidem, si datur (vt satis probabile est dari, quia à multis visum esse refertur) non esse vnicum in toto mundo, quia etiam refertur ab eisdem, pluribus in locis, atque disiunctissimis visum fuisse, & aliquando in vno, vel altero eorum interiisse, neque ibidem ex cineribus eius, alióve modo genitum pro eo alterum. Quare si vera sunt, quæ de eo referuntur, vnicum esse non potest.

Secundò assero, neque ex cineribus eundem reuiuiscere, qui igne assumptus, neque alterum sibi similem, neque possibile esse aliter, quàm ex semine generari naturaliter, sed fortè, quia pauca admodum indiuidua in hac specie producuntur, vulgare cæptum est, vnicum dari simul in tota natura. Quare dum sancti Patres vtuntur Phœnicis exemplo, ad suadendum corporum resurrectionem, id non asseuerant, neque ex propria sententia pronunciant, sed ex aliorum scriptis referunt, quasi dicere velint: si homines sibi persuadent virtute naturali posse contingere, vt Phœnix ex propriis cineribus reuiuiscat, cur non credant, posse

est,effectum, qui ex tali impedimento sequitur, (licèt casualem comparatione eius, quia præter intentionem eius sequitur, & ideò absque eius concursu) per se cadere sub influxum causæ vniuersalis, sub qua continetur, ex cuiusque concursu operatur causa impediens, & ideò comparatione eius casualem non esse, sed per se, & sic rem se habere(ait) in causis corporeis respectu effectus; qui ex concursu vnius alteram impedientis sequitur: nam licèt respectu causæ impeditæ casualis sit, non respectu impedientis,ex cuius effectu per se producto,quo alteram impediuit, sequitur, & cùm causa hæc contineatur sub primo cælo, ad quod tanquam ad vniuersalem causam reduci debent omnes effectus causæ corporeæ suo ordine militantes sub eis; necesse est talem effectum ad eam reduci, tanquam ad causam vniuersalem, sub qua continentur omnes, & ex cuius influxu per se procedunt quicunque earum effectus,vt qui ex eis sequuntur.Si verò in causis corporeis verum hoc non sit, sed aliquis effectus datur casualis,in quem non influat cælum, & ideò qui præter intentionem eius fiat, sequitur etiam dari aliquem effectum casualem, qui sequatur ex causa particulari impediente aliam,& præter intentionem Dei,& respectu eius sit casualis, in quem nullum influxum habeat,& ideò circa cuius consecutionem voluntas Dei non versetur, nec proinde impleatur, & tandem sequitur, friuolam esse rationem D.Thom.& conclusionem,quam probare intendit,planè falsam,quod est absurdum.

Nostra verò sententia est,talem effectum casualem esse, etiam respectu cæli,in quem neque in vllum alium casualem effectum, aliquem influxum habet.Ita D.Thom. 3.lib.contra gent. c. 86.& 49.& ibidem Ferrar.Alex.1.part.quæst.16.membro 3.artic.2. Caietanus 1.parte,quæst.15. artic. 6.atque etiam Patres Conimbricenses 2.lib.de cælo,capite 3.quæstione 5.Et probatur primò,cælum est causa naturalis,agens ex determinatione ad vnum: ergo solùm potest influere in effectum, ad quem producendum naturaliter inclinatur,vel ex eo naturaliter,& necessariò sequitur;sed in effectum casualem non inclinatur naturaliter, nec ex eo in quem inclinatur naturaliter, sequitur necessariò:ergo non habet vllum influxum circa illum.Minorem probo,quia effectus casualis sequitur, præter intentionem agentis per se: ergo præter influxum eius: probatur consequentia, quia agens naturale sicut non agit,nisi ex intentione,seu inclinatione propriæ naturæ, ita non influit nisi in effectum,in quem propria eius inclinatio, vel intentio naturalis tendit. Exempli gratia,lapis descendens solùm intendit,centrum assequi,quia in ipsum tendit naturalis inclinatio grauitatis eius, quòd verò hominem, vel aliud animal sibi obuiam factum percutiat, præter intentionem eius omninò est,

quia præter inclinationem naturalem. Quare nullum potest habere influxum circa illum, & pari ratione nec planeta naturaliter producens siccitatem, potest influere in extinctionem messium,& sterilitatem terræ,quia nec eas potest intendere, sed præter intensionem eius sequuntur, & ideò præter influxum.

Secundò probatur, quia casualis effectus sequitur per accidens ex concursu duarum causarum,sed neutra intendit per se concurrere cum alia, neque totum cælum intendit talem concursum: ergo neque influit in talem effectum, sed omninò sequitur præter concursum, & causalitatem eius, sicut præter concursum, & causalitatem inferiorum causarum. Maior experientia nota est, cùm videamus messium conflagrationem sequi ex emissione fulminis,& concursu siccitatis ab alia causa cælesti inductæ,& pariter ex concursu plurium causarum efficientium,vel efficientis,& materialis,sequuntur alij casuales effectus inferiores. Minor verò, quòd neutra intendat concursum ipsum, non est minùs euidens in causis sese impedientibus: nam euidens est planetam intendentem generationem imbrium, non intendere concursum cum planeta alio impediente effectum eius, alioqui agens intenderet, quòd effectus eius impediatur; & hoc absurdum esse constat:sed neque planeta impediens intendit concursum,quia agens solùm intendit producere effectum proprium, ad quem producendum ex propria natura inclinatur; quòd ergo incurrat in agens aliud, cuius effectum impediat, præter inclinationem eius est:ergo præter intentionem,quia solùm intendit id, ad quod natura ipsum inclinat, & cùm sit etiam præter eam, quòd planeta alter eo agente occurrat,repugnat ex intentione, & inclinatione eius,esse occursum eius,& ex consequenti,concursum vtriusque, quem proinde repugnabit intendere.

Et tandem, quòd talis concursus non sit à toto cælo intentus, probatur, quia totum cælum non agit,neque concurrit ad effectus inferiores nisi per aliquam sui partem, si ergo à nulla parte agente potest intendi:ergo neque à toto cælo,& si concursum intendi repugnat, ex consequenti repugnabit, intendi effectum, quod ex eodem concursu præcisè sequitur, & aliam causam non habet. Quod efficaciter satis colligi potest ex doctrina Aristotelis in libro de diuinat.per somnium,vbi fatetur, cælestia corpora impediri aliquando à suis effectibus, & ideò, quod ex impedimento sequitur non esse effectum illorum, quia vniuersaliter verum esse arbitratur, non produci à causa per se operante illud, quod per accidens sequitur ex effectu per se eius, vt hisce verbis testatur,6.lib.Metaphysicæ,tex.4. *Neque enim qui facit domum, facit simul,quæ accidunt domui facta.*

Et si dicatur per accidens saltem produci, ideò causam per accidens

cidens habere aliquem concursum, circa effectum per accidens subsequutum ex effectu, quem producit per se, sed casualem illum vocari, quia non est per se intentus, nec per se productus à tali causa, neque ab alia causa per se. Vnde sequitur, negari non posse, quòd cælestia corpora habeant concursum aliquem, circa effectus per accidens subsequutos, ex concursu, & effectu, quem per se intendunt, ac per se producunt; alioqui dabitur effectus extra causas, vel non productus ab aliqua causa, quod patet esse absurdum. Consequentia verò probatur, quia causa nihil producit, nisi per concursum: si ergo nulla causa concurrit ad casuales effectus, à nulla causa producentur, vel si ab aliqua, sine concursu producentur, quod exemplo declaratur. Impedit planeta vnus per effectum siccitatis effectum alterius planetæ, & ex tali impedimento sequitur per accidens & casu effectus alter, vt extinctio messium, & sterilitas terræ, cuius erit causa per accidens idemmet planeta innuens siccitatem, ad cuius productionem per accidens sequitur; habebit igitur respectu talis effectus per accidens secutum concursum saltem per accidens.

Respondeo, nec dari influxum per accidens, neque causam per accidens vllo modo influere in effectum per accidens, quia sicut sequitur, præter inclinationem & intentionem causæ per se, ita sequitur præter operationem, & consequenter præter eius influxum, quia influxus agentis non est aliud, quàm ipsamet operatio, provt à se procedens. Operatio verò non potest nisi ex inclinatione agentis, atque ex intẽtione eius procedere. Quare sicvt casualis effectus non potest per operationem procedere, qua producitur effectus per se, ita nec ex influxu per se, præter quem non datur alter influxus eius, sicut nec datur alia operatio; sed sine operatione, & influxu agentis per se, subsequitur effectus per accidens. A quo verò agente, vel per quam operationem, & influxum producatur: Respondeo non posse produci ab vllo agente, naturali, particulari, vel vniuersali, nec per concursum eius, quia omne agens naturale operatur ex determinatione ad vnum, hoc est, ad eum duntaxat effectum, in quem ordinatur natura, & inclinatio eius, & cùm neque ordinetur ad concursum cum alia causa, neque ad impedimentum actiuum, vel passiuum eius, hoc est, nec ad eam impediendam, nec vt ab ea impediatur, sed vtrumque sit præter inclinationem, & intentionem eius, non potest concursus, vel impedimentum per operationem, seu actualem concursum eius fieri; & ex consequenti neque effectus per accidens, vel casualis, qui ex tali concursu eius cum altero sequitur; necesse est, dari aliquam causam liberam, & vniuersalissimam, à qua per se fiat; liberam quidem, vt possit per se illum intendere, cùm probatum sit, non posse intendi à causa naturali, propter

intrinsecum modum operandi, ex determinatione ad vnum: vniuersalissimam verò, hoc est, primam, à qua intrinsecam dependentiam habeant effectus omnes, concursus omnes, & omnium causarum operationes, & proinde cuius concursum nullus effectus, nullus concursus, nulla operatio aliarum causarum effugere possit, neque esse vllo modo in rerum natura, nisi per concursum eius fiat & conseruetur. Ab hac igitur sola causa intenduntur, & fiunt per se effectus, concursus, omnésve occursus aliarum, & impedimenta omnia, quæ vicissim sibi præstant, & effectus omnes per accidens, atque casuales, quæ sine concursu vllius alterius causæ vniuersalis, vel particularis sequuntur, sed per solùm concursum primæ, respectu cuius nihil per accidens, casuale nihil, nihil fortuitum vocari debet, nec potest, sed omnia dependent per se, & fiunt per se ab ea, & solùm vocantur aliqui effectus casuales, vel per accidens, aut fortuiti, respectu aliarum causarum, à quibus sicut intendi non possunt, sic nec fieri, vel produci. Ex quo infero, quòd si hæc prima causa, nempe, Deus optimus, & maximus, non foret libera, sed naturalis, ex determinatione ad vnum agens, repugnaret prorsus, per concursum eius sequi effectus per accidens, vel casuales, & ideò nihil casuale, aut per accidens daretur, nec dari posset in natura rerum, quia non posset per concursum alicuius causæ fieri; sine vllo verò concursu sequi, non est intelligibile.

Vt autem clariùs, ac faciliùs expediatur fundamentum oppositæ sententiæ, adnotanda est distinctio inter causas naturaliter operantes, & liberas, quòd illæ operantur ex determinatione ad vnum, & propterea eos duntaxat effectus intendere, & edere possunt, in quos virtus eius naturaliter inclinatur, & non alios, & ad eos tantùm influxum præstare possunt: liberæ verò indeterminatæ, atque indifferentes sunt ad plures effectus, & quemlibet eorum intendere valent. Vnde circa eum quoque effectum, qui ex concursu duarum causarum sese impedientium sequitur, versari per se possunt, & si subsint potestati earum, per se intendere, & per se producere, & cùm omnia subsint potestati diuinæ voluntatis, omnes effectus per se aliarum causarum, vel per accidens eos consequentes, potest intendere per se; & verè omnes per se intendit, & per se producit, neque vllus est, qui influxum eius effugere valeat, quantumlibet præter intentionem causarum naturalium, vniuersalium, & particularium, atque etiam liberarum sequatur, & casualis, aut per accidens, respectu earum iure vocetur. Ex hoc discrimine sequitur aliud, inter causam primam ex vna parte, & cælestia corpora ex altera, quantum ad concursum causarum sese impedientium; quòd cæleste corpus solùm potest esse causa per se effectus vnius planetæ impedientis alterum, in

effectum

effectum verò subsequutum ex impedimento per talem effectum præstito, nullum influxum habere potest, quia præter intentionem totius cæli,& omnium partium eius sequitur. Constat enim, nec totum cælum, nec aliquam eius partem intendere concursum planetarum sese impedientium, nec extinctionem messium, nec terræ sterilitatem subsecutam, ex impedimento pluuiæ futuræ intentæ ab vno planeta, & impeditæ per concursum alterius. Causa autem prima, eiúsque efficax voluntas non solùm intendit, & concurrit ad effectum causæ impedientis, & ad impedimentum per eam pręstitum, sed concursum vtriusque per se vult, per se intendit, per se efficit, atque etiam effectum ex tali impedimento per accidens,& casu subsecutum, vult per se, intendit per se, producit per se.

Cæterùm D. Thomas de solo effectu vnius planetæ, per quem impeditur alter cum eo concurrens, loquitur, & in eo solùm similitudinem cælestis corporis cum diuina voluntate assignare intendit, non in cæteris, de quibus ingenuè fatetur alio loco à nobis citato, præter intentionem cæli esse;& ideò etiam comparatione eius casualis esse,& vocari.

QVÆSTIO V.

An, & quonam modo cælestia corpora in intellectum, & voluntatem nostram influant.

CIrca naturam intellectus humani errauerunt Empedocles, Democritus atque Homerus, putantes, materiale quid esse, aut corporeum, sicut sensum, vt testatur Aristoteles 2. lib. de anima cap. 3. textu 150. Ex quo errore in alterum incidisse necessarium fuit, videlicet, non minùs intellectum, eiúsque operationes, quàm sensum subiici influentiis cælestibus, ita vt sicut directè circa sensuum opera imprimere valent, pariter circa intellectum, & operationes eius,& consequenter circa voluntatem, quia eiusdem ordinis sunt potentiæ istæ. Ex qua sententia processit proloquium illud Homeri relatum ibidem ab Aristotele: *Talis enim mens est terrestrium hominum, qualem indies inducit pater hominúmque, deorúmque*: hoc est, Iupiter: quem summum Deum appellabant, per eum intelligentes totum cælum, vt docet Augustinus, 4. libro de Ciuitate. Et hinc etiam processit Stoïcorum error, qui putabant, cogitationem nostri intellectus causari ex hoc, quòd sensibiles corporum imagines ei imprimuntur, sicut literæ imprimuntur papyro, etiamsi nihil efficiat, vt Boëtius refert 5. lib. de consolatione, & ex ipso D. Thoma 3. lib. contra Gentes, cap. 84.& propterea, cùm subditus sit influentiis cælestibus, tanquam vniuersali agenti circa eum operanti, ex earum impressionibus

fiunt in nobis eædem operationes intellectus, & ex consequenti operationes voluntatis, circa quas influxum habebunt cælestia corpora.

Quod probari potest ex duobus, ex priori quidem, quia non videtur, aliam causam designari posse acrioris ingenij vnius hominis,& hebetioris alterius,nisi quia ille sub melioribus, magísque propitiis astris conceptus sit: quod Ptolomæus in Centiloquio significabat, dicens, cùm Mercurius in alicuius natiuitate fuerit in aliqua domorum Saturni, & ipse fortis in suo esse, dat bonitatem intelligentiæ medullitùs in rebus; ergo bona ingenij qualitas, operationésque eius ex cælesti influentia dependet, & ex eius impressione procedit; & ex consequenti bona operatio voluntatis ab intellectu motæ. Ex posteriori verò, quia constat, dæmones, qui puri spirituales sunt, allici, & fugari quibusdam herbis,ac lapidibus,quæ idcircò ad magicæ artis vsum conferunt, nec possunt effectus isti intelligi absque impressione aliqua ab eisdem corporibus,virtute stellarum, sub quarum constellatione applicantur,facta circa eosdem dæmones. Quod confirmat Psellus in libro de dæmon.asserens, nihil ferè nasci sub Luna, quod non ad alliciendos dæmones valeat.

Duplici tamen assertione soluenda est quæstio proposita: & prior sit:corpora cælestia non possunt agere in voluntatem, aut operationes eius directè,& per se, aut immediatè, nec etiam circa intellectum,aliquid in eis immediatè imprimendo, & oppositum est error in fide. Assertionem hanc tenet communis Scholasticorum consensus,in 2.distin.15. Diuus Thomas 3.contra gentes,cap.84.& 85.1.part.quæst.115.artic.5.& 12.quæst.19. artic.5. ex quibus locis duplicem rationem satis efficacem deducere possumus;prior talis est:corpus propria virtute non potest agere per se,& directè, in spiritum:sed cælum est corpus, & anima rationalis,eiúsque potentiæ intellectus,& voluntatis,atque etiam harum operationes spirituales sunt: ergo non potest circa illas operari, vel influere cælum propria virtute per se, & directè: maior est euidens,quia corpus propria virtute nullum potest effectum producere, nisi corporeum, cùm debeant proportionari effectus, & causa, & si spiritualem produceret,foret effectus sua causa principali perfectior: sed spirituale subiectum incapax est effectus corporei in se recipiendi,cùm sit ordinis superioris:ergo non potest illum recipere à corpore,nec proinde hoc in illud agere. Minor verò non est minùs euidens ex parte cæli, quòd corporeum sit,& concessa ab aduersariis:ex parte verò animæ,quòd sit spiritualis,probata est à nobis in nostris libris de anima:ergo vera erit assertio nostra.

Secunda ratio sumitur ex D. Damasceno, 2. libro orthodoxæ fidei,

fidei, capite 7. vbi tenet,& probat assertionem nostram hoc modo:corpora cælestia operantur naturaliter,hoc est,ex determinatione ad vnum, & absque electione, vel libertate; si ergo in voluntatem nostram per se, & directè eam mouendo, ad propriam operationem agerent,naturalis quoque,ac determinata ad vnum foret operatio eius: non ergo libera, nec ex electione, quod non solùm fideí contrarium est,sed euidenti experientiæ:quare planè falsum est, quòd cælestia corpora, per se immediatè,seu directè agant in voluntatem nostram, vel operationes eius. Quòd verò contrarium asserere,sit error in fide Catholica, probari potest ex multis locis sacræ paginæ,ex quibus planè deducitur, scientiam, sapientiam, atque intelligentiam,non à cælo, vel astris accipere hominem,sed à Deo mouente intellectum eius,ac dirigente operationes eiusdem, & voluntatem non solùm ex eodem excitari, moueri,ac dirigi in suis actibus,sed tanquam causam liberam eorum, ita vt non modo naturali moueatur, vel ex instinctu naturæ,sicut bruta,atque cætera inanimata mouentur,sed ingenua excitatione,ac motione, quam recipere,vel respuere, operari, vel operationem suspendere in eius sit potestate situm.Iob enim 25. *Vbi est Deus,qui fecit me,qui dedit carmina in nocte, qui docet nos super iumenta terræ,& super volucres cæli erudit nos*?Et Psalmo 93.de Deo etiam dicitur:*Qui docet hominem scientiam*.Genesis 4.*Subter te erit appetitus eius,& tu dominaberis illius*, quibus additur Ieremiæ 10. *Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes.* Et sancti Patres vbicũque de influxu cæli circa humanam voluntatem loquuntur, constanter tenent eandem veritatem,quam definiuit Ecclesia in Concilio Brachar. 1. c.9. & 10. aduersùs Priscillianistas hæreticos.

Assertio posterior communis etiam scholasticorum, quam tenet, & explicat Diuus Thomas, eisdem locis citatis:indirectè,& quasi remotè, & per accidens influunt corpora cælestia in intellectum, & voluntatem, actúsque harum potentiarum, qui cùm dependeant à sensibus,& eorum operationibus, sub genere rerum materialium constitutis, per quandam redundantiam attinguntur ab influxu cælorum, quatenus per hunc aliquid imprimitur circa organa sensuum, ex qua impressione variatur modus operandi illorum, & appetitus sensitiui, vnde redundare solet non parua variatio circa intellectum, & voluntatem. Ita tamen hoc est intelligendum, vt per talem influxum cæli circa organa sensuum,& eorum operationes non possit etiam indirectè cogi, vel necessitari voluntas, sed quocunque eius influxu præsupposito, (organum suum non sic lædente,vt ordinatam eius operationem tollat)in potestate voluntatis positum esse, agere, vel non agere, & integram,atque illæsam permanere voluntatem eius.Vbi illud

aduertere

aduertere necesse est, quod egregiè adnotauit Diuus Thomas 1. part. quæst. 115. artic. 5. videlicet in hoc versari maximum discrimen, inter Angelos & animam nostram, quòd licèt omnes sint spirituales substantiæ, diuersa tamen ratione, quia Angeli sunt spirituales substantiæ completæ, atque perfectæ, non dependentes à corpore, nec potentes illud informare, quare nec à cælo possunt, etiam indirectè, & per accidens dependere. Anima verò rationalis, etsi secundùm entitatem, & substantiam sit spiritualis, incompleta tamen, & partialis, quæ essentialiter potest informare corpus, & dum actu ipsum informat, dependet ab eo in suis operationibus aliquo modo, atque ex consequenti voluntas, quanquam magis remotè: vnde sequitur, circa Angelos nihil agere posse cælum directè, nec per se, aut etiam per accidens aliquid eis imprimere, quare neque in suis operationibus vllo prorsus modo, ab eo dependent; anima verò, propter dependentiam, quam habet à corpore, dũ illum informat, indirectè, remotè, & per accidens, ab eo dependet in operationibus intellectus, & voluntatis.

Ad primam partem argumenti propositi, aduersùs nostram sententiam respondeo, maius ingenij acumen ex ipsa natura vnius, & alterius animæ præcipuè prouenire, quæ licèt eiusdem speciei sint, ex differentiis tamen indiuidualibus quędam sunt perfectiores aliis, quamuis non ita necessariò, quin reperiri possint aliquæ eiusdem perfectionis, etiam indiuidualis, vt copiosè ostendimus in nostris commentariis super secundum librum de anima. Iuuant tamen maximè meliora organa, ac dispositiones sensuum, & hac parte iuuant etiam maximè influentiæ cælestes, & signa, in quibus concipiuntur diuersi homines, atque etiam bonum temperamentum progenitorum, ex quibus solùm infertur modus indirectè, atque remotè agendi cælorum in intellectum, & voluntatem concessum, & explicatum in nostra secunda assertione. Ad secundam partem negamus, quòd dæmones alliciantur herbis, & lapidibus, quia hæc aliquid in eos imprimant, sed solùm in quantum signa quædam sunt ex maleficorum pacto tacito, vel expresso cum eis inito, cuius virtute accedere, vel recedere suis temporibus dicuntur pro effectibus edendis. Quòd verò Psellus ex hoc intulit, de rebus suis Lunæ aspectu ortis, planè falsum est.

QVÆSTIO VI.

Possintne Astrologi ex syderum obseruatione futura certò precognoscere, ac pranunciare.

ASTrologi, diuinatores & iudiciarij multa se iactant certò prædicere, priusquam eueniant, non solùm naturaliter, & necessariò

neceſſariò euentura, ſed caſu, atque fortuitò, immò, & quæ ex humana libertate dependent; poſſe autem ſe illa certò præcognoſcere aiunt, in aſpectibus quarundam ſtellarum, quas fatales vocant, non quia ſtellæ iſtæ, vel earum facies, aut aſpectus tales effectus futuros efficiant, ſed quia eos, quamuis ab aliis cauſis efficiendos, quaſi denotant, vel ſignificant inſtar literarum: ipſi verò iudiciarij, aut diuinatores eaſdem aſpicientes, quaſi ſe in eis aſpectis legere arbitrantur futuros euentus, eóſque certò prædicere; vt vero alicuius hominis mores, fortunam, ſucceſſus, ac exitus eorum, certò poſſint eidem prænunciare, certis quibuſdam inſtrumentis aut rebus vtuntur, ſub aſpectu determinatæ cuiuſdam ſtellæ, aut planetæ, in puncto natiuitatis eius regnantis, ſeu prædominantis, aut talem alium ſitum habentis, vt certam ſtellam in tali diſtantia Solis vel diſpoſitione inſpicientis, attemperatis, ſeu iuxta poſitis, & iuxta ſignificationem huius, vel harum ſtellarum, cenſent ſibi iudicandum de inclinationibus, aut propenſionibus naturalibus talis hominis; ex quibus colligunt, tales eſſe futuros mores eius, & vitam, ſucceſſúſque in ea interuenientes, & hinc affirmare audent, in Principem, vel Regem eligendum, aut etiam ſummũ Eccleſiæ Paſtorem, vel ſucceſſus cõtrarios aduerſæ fortunæ habiturum, quos conſtat, ex libera, ſeu liberis hominum voluntatibus dependere. Hanc autem ſuam poſitionem videntur fundaſſe in illis verbis ſacræ paginæ Geneſis 1. *Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, & noctem, & ſint in ſigna & tempora, & dies, & annos,* & paucis interpoſitis, *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præeſſet diei, & luminare minus vt præeſſet nocti, & ſtellas*: Quas ideò colligunt factas eſſe à Deo, vt ſint in ſigna futurorum euentuum: habéntque pro ſe Origenem, ita exponẽtem, vt teſtatur Euſebius Cæſarienſis lib. 6. de præparatione Euangelica, cap. 9. Eſſe autem ſigna non poſſunt, niſi eorum quæ in mundo inferiori efficienda ſunt, quos ad futuros euentus vocamus: hi ergo per eaſdem ſtellas, vel earum aſpectus, tanquam per ſigna ſignificantur nobis, & ex conſequenti ducunt nos in cognitionem eorum, & eis inſpectis poterunt ab Aſtrologis cognoſci, ac prænuntiari. Quod proculdubiò ſatis erat congruum, vt vniuerſalibus corporibus tantò inferioribus perfectioribus, quantò ab eis remotioribus, inſignis hæc prærogatiua concederetur, vt quaſi ſpeculum nobis forent, in quo effecta omnia ab eiſdem inferioribus procedentia inſpicere, ac veluti præcognoſere poſſemus, priuſquam extra ſuas cauſas procederent, ſicut conſtat in eſſentia diuina, eiúſque idæa perfectiùs longè præcognoſci à Deo, antequam fiant.

Vt autem planè, ac diſtinctè oſtendamus, quidnam huic poſitioni,

tioni, & vsui eius concedendum sit & quid in vtroque non solùm damnandum, & execrandum, sed euidenter falsum ostendendum, ex principiis veræ Philophiæ has assertiones statuere, ac probare decreuimus. Prima sit, & quasi fundamentum cæterarum: impossibile est per virtutes, vel aspectus stellarum, liberum aliquem effectum, seu euentum, vel aliquo modo ex libertate nostra dependentem, certò cognoscere, & ex consequenti certò prænunciare euenturum sine euidenti periculo errandi, vel mentiendi, immò sine frequenti errore, vel mendacio. Hanc probo primò ratione, magna ex parte deducta ex doctrina Diui Thomæ 2.2. quæst. 95. art. 5. & sic procedenti: vel stellæ significant futuros euentus liberos tanquam signa eorum naturalia, vel supernaturalia: vtrumque est falsum: ergo falsum quoque est, quòd sint signa eorum. Probatur minor, quia signum quodcunque naturale, & corporeum, vel est effectus rei, quam significat, vel procedit ad eadem causa cum eo. Exemplum prioris præbet fumus significans ignem, à quo tanquam effectus procedit; posterioris verò Iris in nubibus formatus, qui serenitatem quandoque significat, & à causa eiusdem serenitatis simul, vt effectus procedit, ita vt eadem sit causa serenitatis, & Iridis eam significantis vtrique communis; sed neutro ex his modis possunt stellæ, vel motus, aut dispositio earum, esse signa futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium: ergo nec possunt naturaliter significare: minorem probo, quia impossibile est stellas, vel aspectus, seu dispositiones earum esse effectus rerum, vel euentuum inferiorum, cùm isti nihil in cælestia corpora, vel stellas imprimere possint, vel immutationem aliquam in eis facere, vt per sese est manifestum; sed nec possunt habere aliquam causam cum eis communem, cuius sint communes effectus, quia prorsus omnis motus, aspectus, ac dispositio stellarum procedit à sola causa superiori; effectus verò liberi, aut ex libertate dependentes, procedunt per se, & propriè, ac proximè à causa inferiori: quare nullam causam possunt habere communem, præter diuinam prouidentiam, à qua constat, longè diuerso modo dependere: nam aspectus, ac dispositio stellarum disponuntur tanquam naturales causæ ad vnum determinatæ, & absque vlla libertate, & necessariò operantes. Liberi verò euentus, vel ex libertate dependentes disponuntur futuri per causas liberas, non necessariò, nec ex determinatione ad vnum operantes, sed ex indifferentia ad vtrumlibet, à quibus proinde non eodem modo proueniunt semper, sed variis, ac diuersis modis, & cum frequenti mutabilitate: impossibile est ergo esse causas naturales eorum, vel natutasia signa. Probatur consequentia, quia causa, vel signum eodem modo se habent semper, & quod ex determinatione

ad

ad vnum operatur, vel significat, id causare, vel significare non potest, quod variis modis, & cum frequenti mutabilitate, ex propria conditione prouenire aptum est, & ita semper prouenit. Quòd verò non sint supernaturalia eorum signa, euidentius est: nam si supernaturalia forent, repugnat planè, lumine naturali, aut per naturalem scientiam, vel notitiam ab Astrologis cognosci, vt ipsi iactant se eos cognoscere, sed per solam reuelationem, vel supernaturale lumen deberent cognosci: quod satis magnum absurdum est, putare eis talem notitiam communicari, cùm ex sacris literis constet, Deum sibi reseruasse eorum præcognitionem. Temerarium igitur foret putare, vel præsumere sibi fuisse communicatam.

Ex quo secundum argumentum desumi potest, non minus efficax, quia Angeli iuxta communem totius scholæ consensum, per species sibi à Deo inditas à principio suæ conditionis cognoscunt, immò perfectè comprehendunt cælum, stellas, aspectus, ac dispositiones, & motus earum, & quæcunque naturalia corpora in toto mundo facta à Deo; atque etiam virtutes, & significationes naturales eorum, cùm sint superiores substantiæ, quibus debita est talis cognitio; sed constat ex sacris literis, non esse Angelis communicatam talem notitiam futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium, vt mox ostendemus; ergo nec in stellis, aut eorum aspectibus, vel dispositionibus, seu motibus, tanquam in signis eorum naturalibus continentur, nec eorum inspectionibus, aut vllo alio modo possunt per eas ab Astrologis cognosci. Ac tandem vrgeri possunt rationes istæ, quia impossibile est, signa falsitatis, aut mendacij à Deo effici, vel institui: sed euidenti experientia constat, Astrologos futura prænunciantes ex harum stellarum fatalium significatione, aspectu, vel dispositione sæpè decipi, & sæpè euadere falsas eorum prædictiones: vel ergo fatendum est, per eas non significari, vel certè falsa, ac deceptoria signa Deum condidisse, aut instituisse, nisi fortè ignorantiæ eorundem Astrologorum adscribatur frequens eorum deceptio, quod ipsi concedere renuunt. Probatur minor, quòd decipiantur sæpè: nam si puer sub tali aspectu, vel dispositione, situ, ac motu talium planetarum, talem vitam, tales mores, tales successus, vel fortunam talem habiturus est, qualem ipsi certò prænunciant, euidens est, sub eisdem stellarum aspectibus, ac dispositionibus in eodem puncto plures alios concipi, aut oriri, quos necesse foret, easdem prorsus conditiones habituros: experimur tamen habere valdè diuersas; ergo fallacia planè sunt signa, & in earum inspectione, ac prædictione euentuum, vbi constat, locum non habere natiuitatis moram, quam prætendunt, quia in eadem prorsus duratione,

duratione,& in eodem puncto contingunt multæ.

Probatur deinde ex sacris literis, Isaiæ 41. *Annunciate, quæ ventura sunt, & sciemus, quia dij estis vos*, & cap. 46. *Non est vltra Deus, nec est similis mei, annuncians ab exordio nouissimum, & ab initio, quæ nec dum facta sunt.* Et expressiùs adhuc cap. 47. vbi Deus Babylonios, & Chaldæos, hisce verbis reprehendit: *Defecisti in multitudine consiliorum meorum, stent & saluent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, vt ex eis annunciarent ventura tibi.* Quam reprehensionem iustissimè possumus his applicare, qui Astrologis futura ex eisdem causis prænuntiantibus fidem adhibent. Ex quibus locis Ecclesia aduersùs eosdem Astrologos sæpè diffiniuit falsas, & commentitias esse tales eorum prædictiones futurorum euentuum, damnans, atque anathematizans iudiciariam facultatem, & eius vsum, vt constat ex 2. part. decretorum, capit. 26. per primas quinque quæstiones, & in Concilio Brachar. 1. ca. 9. & Toletano 1. in assertione fidei aduersùs Priscilianum, & Alexandro tertio, vt habetur capite ex tuarum, de sacrilegiis Sacerdotum, vbi Sacerdotem, qui imprudentia magis, quàm impietate per astrolabium eo animo constellationem obseruauit, vt auctorem cuiusdam furti reprehenderet, hac pœna mulctauit, vt per annum integrum non celebraret, monens illud factum cum grauissimo scelere fuisse coniunctum. Denique Sixtus V. celebrem constitutionem edidit anno millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, nonis Ianuarij, & sui Pontificatus primo, quæ incipit: *Cæli, & terræ creator Deus*, & cuius titulus sic habet: *Contra exercentes Astrologiæ iudiciariæ artem, & alia quæcunque diuinationum genera, librósque de his legentes, ac tenentes*, per quam grauissimis verbis prohibet omnem diuinationem, prædictionem, ac prænuntiationem futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium, sapientissimis rationibus ostendens, non solùm eas, sed artes quaslibet, à quibus emanant, vanas esse, cõmentitias, perniciosas, & à primò mendaciorum omnium parente ortum habentes, quidquid Astrologi, Mathematici, Genethliaci, & Planetarij eas profitentes, contendant se ex variis stellarum signis, & aspectibus eas haurire. Meritò ergo sancti Patres plura aduersùs eosdem scripsêre, ostendentes, sine fundamento prorsùs in suis prædictionibus futurorum loqui, immò falsa confingere fundamenta, stellarum, ac virtutum cælestium, vt miseros homines fidem eis adhibentes decipiant. D. Clemens Papa lib. 9. recognitionum, D. August. lib. 7. confessionum, cap. 6. D. Gregor. Homilia 10. in Euang. Epiphaniæ, & plures alios citat Pererius, noster Rubius quoque libro 2. de diuinatione.

Ex hac autem assertione infertur primò, nec posse hos Planetarios futuros effectus, etiam ex hominum libertate non dependentes,

dentes, sed casu euenientes certò præcognoscere ex syderum dispositione, & inspectione, vt quòd à lapide cadente interficiatur homo, vel animali aliquo terram effodiente manifestetur thesaurus. Probatur hac ratione, effectus isti casuales non habent præter primam, vllam causam certam per se, nec naturalem, & ex determinatione ad vnum operantem; nam ideò dicuntur per accidens, vel casu euenire: ergo nec possunt contineri, nec naturaliter significari per stellas, vel alias causas naturales inferiores, vel superiores: quare nec excogitari potest illud principium, in quo vel ex quo possint certò cognosci, vel deduci aut prænunciari antequam fiant, vel eueniant; vnde sequitur temeritate, & vanitate plenas esse eorum prædictiones, vanósque, & temerarios esse eos certò prænunciantes.

Secundò infertur, non posse planetarios certi alicuius hominis, regni, ciuitatis, casus, aut fortunam, aliásve circunstantias humanarum rerum, vel negotiorum certò cognoscere, nec prænunciare. Probatur ex duobus, ex priori quidem, quia horum plura dependent ex libera voluntate vnius, vel plurium hominum: sed cælestia corpora non influunt per se in humanam libertatem, vt superiori quæstione ostendimus; ergo nec possunt effectus ex ea dependentes certò cognosci, ac prænunciari ab homine, immò nec ab Angelo, seclusa diuina reuelatione: ex posteriori verò quia ex ea parte, qua non dependent ab humana libertate, nullam habent causam naturalem per se, nec certam, aut determinatam, nec ex determinatione ad vnum operantem, in qua possint certò præcognosci.

Infertur tertiò, non posse eos, qui Physionomicam aut Chiromantiæ artem profitentur, ex vultu hominis, nec ex lineis manuum, certò cognoscere, aut prænunciare futuros hominis mores, fortunam, aut successus alios, quod sic ostendo. Quamuis lineæ istæ, vultus, aut aliqua alia corporis dispositio, aliquo modo indicare possit inclinationem hominis ad hæc, vel alia vitia, vel ad hanc, vel illam virtutem, aut manifestare aliquam aliam passionem; semper tamen relinquuntur particulares actus virtutum, aut vitiorum in potestate voluntatis eius, ex quibus cùm dependeant mores, exitus vitæ, aut successus eius, præcognosci repugnat certò, aut prænunciari; quæ verò ad bonam, vel malam fortunam (vt aiunt) pertinent, partim ex eadem libertate dependent, partim casualia sunt, & ex vtroque repugnat certò præcognosci.

Quartò infero, non posse planetarios ex aspectu, vel dispositione syderum, aut planetarum, certò cognoscere, aut prænunciare cuiuscunque hominis temperamentum, aut innatam propensionem, aut inclinationem; quod efficaciter probari potest, quia licèt sydera influxum habeant circa hæc, quia corpora

per se sunt, non sunt tamen integra eorum causa, sed plura alia ad ea concurrunt, videlicet dispositiones materiæ, virtus formatrix, & aliæ causæ particulares, à quibus maleficatur concursus cælestis: sed non possunt omnes has causas, & dispositiones (quia magna ex parte occultæ sunt) exploratas habere: ergo nec possunt qualitatẽ affectus certò cognoscere: & his explicata sunt omnia, quorum cognitio eis denegatur, & quorũ certa prænunciatio damnatur. Supersunt igitur explicanda, quæ certò, vel magna saltem probabilitate præcognoscere, ac prænunciare possunt.

Sit igitur assertio secunda: syderum, planetarúmque omnium ortus, & occasus, aspectus, & eclipses, & id genus alia ad statum cæli pertinentia, certò possunt præcognoscere Astrologi, ac prænunciare, multo etiam tempore, antequam eueniant, sicuti expressit Sixtus Papa V. in eadem constitutione citata non longè à principio, hisce verbis: *Futuris euentibus ex naturalibus causis necessariò, vel frequenter prouenientibus, quæ ad diuinationem non pertinent, duntaxat exceptis.* Et ratione probatur: quia isthæc omnia non ex libero arbitrio, nec ex inferioribus causis modificantibus, sed ex sola dispositione, ordine, ac motu cælorum stellarúmque dependent, in quibus suas habent determinatas, certas ac naturales causas, quas absque dubio possunt exploratas habere per scientiam ipsam Astrologiæ, & multo tempore antequam fiant; ergo possunt ea certò cognoscere, ac prædicere, sine vlla temeritate, aut errandi periculo, certitudine quidem physica, vel naturali: nam cùm possit Deus immutare leges, & motus, ac dispositiones astrorum, pro suo beneplacito, sicut fecisse constat in bello Iosue, in horologio Achaz, & in sanctissima morte Saluatoris nostri, potest etiam deficere, quod per Astrologiã cognoscunt, principiis eius in eodem ordine, motu ac dispositione cælorum innitentibus, per supernaturalem potentiam Dei.

Assertio vltima: morbos, frigora, tempestates, sterilitatem terræ, pluuias, siccitates, ac terræ motus vniuersales, possunt sæpè præcognoscere Astrologi, ac prænunciare certa quidem cognitione, ea certitudine, quam habere possunt naturales causæ, ac naturales scientiæ, non quidem nunquam deficiente, sed raro, vt plurimùm verò eueniente. Hæc etiam absque dubio continetur, & colligitur euidenter ex illis verbis Sixti Quinti: *Futuris euentibus ex naturalibus causis necessariò, vel frequenter euenientibus*: nam per effectus euenientes necessariò intelligit effectus cælestes, & de his locuta est assertio nostra præcedens, & naturaliter deficere repugnat, non dependentes ex vllis causis inferioribus, sed solùm ex naturali, ac necessaria dispositione, & motu cælorum, non impedibili naturaliter, quare talis euẽtus naturaliter deficere repugnat, per effectus verò frequenter euenientes ex causis naturalibus, non

eosdem

eosdem effectus, qui in solis cælis, atque stellis fiunt, nam isti non solùm frequenter eueniunt, sed semper, & ideò non possunt naturaliter, sed per miraculum duntaxat impediri, aut deficere; sed eos, qui ex naturalibus causis inferioribus, aut sublunaribus proueniunt, de quibus constat aliquando (licet raró) deficere, vt constat de hyemali frigore, & pluuia, de verna serenitate & calore, ac de procreatione fructuum, quæ nihilominùs certitudinem naturalem habere dicuntur, quamuis infimam, sufficientem tamen ad generandam naturalem scientiam. Hos igitur effectus & per hanc certitudinem posse sanè præcognoscere, & prænunciare Astrologos, aio, quia causas habent certas, & determinatas, atque ex determinatione ad vnum operantes, quas (vti proportionatas) possent exploratas habere; sed addidi in vniuersali, quia effectus isti dupliciter sumi possunt, nempe in ordine ad totam terram, vel saltem ad regionem aliquam magnam eius, vt ad Europam, vel aliam eiusdem extensionis, aut similis, atque etiam in ordine ad magnum temporis spatium, vt ad annum, aut quid simile, aut in ordine ad vnam vel alteram prouinciam peculiarem, aut ciuitatem, & ad paruum magísque determinatum tempus, nempe vnius diei, vel vnius Lunæ quadrantis: & modo priori vniuersaliter dicuntur considerari magis, vel minùs, pro maiori, vel minori extensione: morbos igitur, tempestates, sterilitatem terræ, aut terræ motus, iuxta priorem considerationem certó possunt præcognoscere, aut prænunciare; iuxta posteriorem veró, non certó, etiam certitudine naturali effectuum raró deficientium, sed sola probabilitate, etiam frequenter deficiente. Rationem veró huius differentiæ assigno, quia licèt easdem habeât causas effectus isti, vtroque modo considerati, sed non eodem impedibiles; nam in ordine ad totam terram, vel maximam partem eius, & ad magnum temporis spatium raró impediuntur, frequenter veró ex toto, vel maxima ex parte, si in ordine ad vnam vel alteram ciuitatem ac terminos eius, vel etiam in ordine ad paruum magísque determinatum tempus accipiantur. Quod efficaciter potest à posteriori probari: nam experimur, rarissimè contingere sterilitatem totius terræ, vel partis eius maximæ, vt quod fructus nullibi prorsus procreentur, aut in tota Europa, quód per totam terram, aut Europam totam, pestis grassetur, vel pluuiæ deficiant, in Betica veró, aut Castellana prouincia, vel intra terminos huius, vel illius ciuitatis, ac pro paruo tempore quadrantis Lunæ, vel vnius diei, non raró, sed frequenter aliquid horum euenit; ergo naturales causæ faciliùs impediri possunt, & impediuntur modo posteriori consideratæ; modo veró priori raró, quare certó possunt effectus, vel priuatio eorum præcognosci, &

prænunciari in causis naturalibus modo priori, modo verò posteriori, probabili tantùm cognitione sępè deficiente: & hinc est, quòd Astrologi hos euentus prænunciantes in vniuersali rarò falluntur, & ferè semper eueniunt, vt ab ipsis prænunciantur (si peritissimi in sua sint facultate, & maxima diligentia adhibita decernant) prænunciantes verò eosdem in particulari, sæpè decipiuntur, quia frequenter experimur, aliter euenire, ac ab ipsis prænunciantur. Et ratio huius deceptionis est, quia vniuersales causæ modificantur à particularibus, & proximis, à quibus productio effectuum maximè dependet, & ideò ex earum mutatione impediri potest: sed constat, particulares causas non posse esse ab eis exploratas in particulari; vt ventum nubes dissipantem, aut congregantem in hoc vel illo particulari terræ situ, tali tempore regnaturum, quod à nemine potest certò præcognosci, propter occultissimam eius causam, iuxta illud Christi, Ioannis 3. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat*: ergo non possunt isti effectus in particulari certò præcognosci: ex quo dependet, vt pluuiæ tali tempore generentur, vel generari debeant, ex quo absque dubio contingit, prædictiones horum futurorum falsas reddi magna ex parte, & ideò certas non esse, etiam certitudine naturali, in quo assentior Patribus Conimbricensibus. Sed dissentio ab eisdem in alio, quod absque vlla distinctione negaut, hos effectus præcognosci, aut pręnũciari posse ab Astrologis certo iudicio, nõ certitudine naturali, sed probabili duntaxat, quod tamen negandum est, si sub tradita distinctione, quia iuxta primum membrum eius efficaciter probauimus posse certò prænunciari, quanquam sub alio non certo, sed probabili iudicio possit.

Superest Astrologorum fundamentum explicare, & rationem reddere, ob quam eorum prædictiones sæpè sint eisdem futuris euentibus consentaneæ, ita vt magna ex parte sic contingãt, sicut ab eis prænunciantur, & verba quidem Geneseos ab eis opposita, quibus stellæ dicuntur à Deo conditæ, vt sint in signa temporum, in duplici sensu intelliguntur à sacris expositoribus in eorundem commentariis. In priori quidem ita vt signa dicantur imbrium, siccitatum, ventorum, tempestatum, ac morborum, & aliorum similium, quas in nauigando nautæ, in serendo agricolæ, ac in medendo Medici obseruare possint, & ex eorum obseruatione præcognoscere, ac prænunciare futuros euentus eiusdem conditionis, de quibus in vltima nostra assertione loquuti sumus, dantes eis, quòd in vniuersali possint eos certò cognoscere certitudine naturali, vt plurimùm eueniente, aut rarò deficiente; in particulari verò, solùm iudicio ac prædictione probabili non rarò deficiente: ita exponunt Diuus Chrysostomus, Theodoretus,

tus, Apolinarius, & Hugo. Posterior sensus non minùs literæ consonat, videlicet, vt dicantur stellæ à Deo conditæ, vt signa forent, quibus ordo, ac diuisio temporum notaretur, hoc est, vnde meridies, ac diei, noctísque horæ signarentur: quia priùs quàm stellæ, Sol, & Luna fierent, nullum tale signum extabat in cælo; quem sensum eisdem verbis tribuunt Beda, Iunolius, Eucherius, & D. Thomas 1. part. quæst. 70. artic. 1.

Circa secundum triplicem causam reddere possumus, ob quam non raró consonant Astrologorum prædictiones euentibus futurorum, quamuis maiori ex parte mendaces, atque vanæ sint: sit autem prima, quam tradit Augustinus, 4. libro confessionum, capite 3. quia Deus aliquando certas hominum mentes sic excitat, quasi instinctu quodam sibi incognito, vt nescientes proferant, quæ consulentes in ordine ad alios fines à Deo præstitutos audire oporteat. Quo fortasis modo sortes, quibus ethnici vti solebant, aliquando exhibebant futurorum significationem, sed casuale vtrumque reputandum est. Secundam causam affert etiam D. Augustinus, 5. libro de Ciuitate, cap. 7. hisce verbis: *Non immeritò traditur, cùm Astrologi mirabiliter multa vera respondent, occulto instinctu fieri dæmonum, non bonorum, quorum cura est, has falsas, & noxias opiniones de astralibus fatis inserere humanis mentibus, atque firmare, non horoscopi notati, & inspecti arte, quæ nulla est.* Dæmones verò nec stellarum intuitu, nec aliunde futura contingentia, certò prænognoscere possunt, vt egregiè Diuus Thomas, 1. parte, quæstione 75. articulo 2. ex communi scholasticorum consensu docet, & probat: nec proinde planetarij ex eorum suggestione, & ideò cũ eiusmodi prędictiones eis suggerunt, æquiuoca oratione, & quæ in diuersas partes interpretari potest, vtuntur, ita vt si res in oppositum euenerit, non ipsorum falsitati, aut ignorantiæ ascribatur, sed interpretum inscitia: tale fuit oraculum illud, quod Æacidę reddiderũt: *Aio te, Æacida, Romanos vincere posse* Postrema causa, & fortè non minùs vera, est, quia ex multis pręnunciatis, impossibile est, quin vnum, aut alterum casu eueniat: planetarij verò nimis multa quotidie prædicunt, ex quibus licèt casu, (respectu prænunciatiorum eorum) plura tamen coincidunt cum his, quæ ex aliis causis eueniunt; bene igitur stare potest, quòd fallaces sint eorum prædictiones, & nihilominùs plura ex his, quæ prænunciant casu, & per accidens, coincidant cum euentibus per se intentis, & per se productis à propriis causis.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Figuram autem sphæricam necesse est habere cælum.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles capite præsenti docere, cuiusnam sit figuræ cæleste corpus, nec eget diuisione, quia in eo solùm statuit vnicam conclusionem, eámque probat tribus argumentis. Conclusio talis est: Cælum habet sphæricam, seu rotundam figuram; quam probat primò hac ratione; prima figura debetur primo corpori: sed cælum est primum corpus, cùm sit omnium nobilissimum: ergo debetur ei prima figura: at sphærica est prima, hoc est, perfectissima omnium figurarum, tam earum, quæ in planis, quàm quæ in solidis corporibus cernuntur, cùm simplicior sit, vtpote vna tantùm linea, aut vnica superficie constans, cui nihil addi potest, cùm tamen aliæ figuræ pluribus contineantur lineis, aut superficiebus, vt patet: ergo hæc debetur cælesti corpori.

Secunda ratio procedit ex communi consensu Astrologorum, qui duplici via procedunt in constituendis figuris: nam quidam corpora diuidunt in superficies, ex quibus componi censent, & hi solam figuram sphæricam inter solidas non resoluunt in plures superficies, cæteras verò in multas resoluunt, vt pyramidem in quatuor triangulares; alij verò ordinem figurarum assignant, secundùm species numerorum, accommodando figuras numeris, iuxta quorum sententiam circulus, tanquam simplicissima figurarum, accommodatur vnitati etiam simplicissimæ in genere numerorum; iuxta vtramque igitur sententiam, sphærica figura censetur simplicissima, ideóque prima, primóque corpori (quod est cæleste) debita. Colligit Aristoteles ex rotunditate primi cæli cæteras cælestes sphæras sub eo contentas, atque etiam elementaria corpora, eadem rotunda figura prædita esse, quia illud, quod rotundo adæquatur, eíque contiguum est, & omni ex parte ab eo continetur, eiusdem figuræ debet esse: sed constat sic se habere sphæras omnes cælestes, respectu lunaris sphæræ; omnes ergo habent figuram sphæricam.

Tertia ratio procedit ex motu hoc modo: corpus cæleste mouetur motu circulari, ita vt vna eius pars succedat in spatio alterius; si igitur non haberet figuram circularem, sed aliquam ex rectis lineis, habentésque angulos inter sese distantes, fieret, vt in spatio vnius anguli alter succederet, & ideò spatium hoc nunc esset corpore plenum, nempe dum ipsum occupat angulus, & postmodùm vacuum, cùm iam non occupetur ab angulo, sed soli interuallo interiecto inter angulos correspondeat: quare

sequitur

sequitur supra cælum dari locum, dari vacuum, dari spatium corporeum, in quo extendi possit corpus, quod constat esse falsum, quia cùm cælum sit vltimum, ac supremum corpus, nihil horum supra, aut extra ipsum dari potest, & eadem absurda sequi asserit, siue cælum dicatur habere oualem, siue pyramidalem, vel quamlibet aliam figuram ab sphærica diuersam. Vrget deinde argumentum primò, quia euidens est, motum cæli esse omnium motuum velocissimum, quia minùs tempus, quàm cæteri consumit: necesse est ergo talem motuum breuissimum fieri per breuissimam lineam, qualis est circularis, ex iis scilicet, quæ percurri possunt ab eodem puncto incipiendo, & ad idem redeundo; ergo cælum, quod ex propria natura in circulo velocissimè fertur, circularem figuram habere oportet. Vrget secundò, quia licèt elementa non sint inter sese continua, nihil vacuum inter ea reperitur, sed omni ex parte se contingunt, atque correspondent, aqua complectitur terram, aquam aër, aërem ignis, & concauum Lunæ omnia: sed constat de aqua & terra, esse corpora rotunda; de terra quidem experientia inferiùs ostendenda; de aqua verò probat, quia ad humiliorem semper locum confluit, neque vnquam quiescit, donec æquè à centro mundi distet, & par debet esse ratio de aëre, & igne, propter immediatam continentiam: necesse est ergo, cælum Lunæ omnia complectens globosam habere figuram, & pariter superiores sphæras; ex quibus infert totum mundum sphæricum esse.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem est dupliciter in circulo moueri, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles capite præsenti, causam reddere, ob quam motus cæli fiat versùs anteriorem partem, hoc est, versùs hemisphærium nostrum: hoc igitur inquirit, & soluit, quia in sempiternis, quale est cælum, ac motus eius, cùm semper eodem modo se habeant, nihil casu fit, sed ex instituto naturæ omnia: aliquam igitur in eadem habere debent causam, cùm nihil sit, quod causam non habeat, præter primam, à qua depẽdent omnia: quòd igitur cælum sic moueatur, versùs anteriorem partem, & non alio modo, causam aliquam habere necesse est, & eam meritò inquirit. Sed videri posset alicui, reprehensione dignum, talem causam adeò difficilem inuestigare velle: nam stultitiæ signum est, possibile existimare causas omnium, etiam difficilium inuenire, vel certè arrogantis animi, qui se omnia explicaturum confidit. Respondet nihilominùs non statim incusandos

esse qui difficiles quæstiones excitant, sed inspiciendum, quo animo id faciant; nam si animo ostentandi ingenium, famámque inaniter occupandi, reprehensione digni erunt; si verò inueniendæ veritatis desiderio ducantur, maxima est habenda eis gratia, si quid ingenio, ac labore reperiant, quod aut verum sit, aut saltem verosimile videatur. Respondet igitur dubio proposito, asserens naturam semper intendere id, quod optimum est, primaria scilicet intentione: nam contingit à primaria impediri, & tunc cùm optima non possit, quasi secundaria intentione deteriora intendit, & facit, vt contingit in monstri productione; melius autem, ac præstantius reputatur, quòd cælum versùs anteriorem partem, nostrúmque hemisphærium, à dextro in sinistrum moueatur, quàm modo opposito: nam dextrum digniorem partem denotat, à digniori verò motum incipere, in idemque peruenire, præstantius est, & hæc est integra huius capitis sententia.

Sed aduersùs eandem rationem dubitat Diuus Thomas, quia videtur in ea Aristoteles vitioso circulo vti; docuerat autem in superioribus, dextrum cæli in nostro Oriente esse, quia inde incipit motus eius; nunc verò probat, cælum moueri à nostro Oriente, quia ibi est dextrum: & respondet, distinctionem partium cæli, in ordine ad motum, causam esse, ob quam ab vna potiùs, quàm ab altera incipiat motus; quam distinctionem efficit intelligentia, priùs applicans virtutem vni quàm alteri: quod verò motus ab illa potiùs, quàm ab alia incipiat, non causa, sed signum distinctionis earundem partium est: absque vitioso autem circulo fieri potest, vt id, quod priùs à signo probatum est, rursùs probetur per causam, quia probatio prior à posteriori procedit, posterior verò à priori, & hoc modo processit in præsentiarum Aristoteles, cùm in superioribus à signo, vel effectu, & ideò à posteriori processerit.

Tractatus de figura, numero, ordine, & motibus corporum cælestium.

QVÆSTIO I.

An caleste corpus sphærica, seu rotunda figura præditum sit.

MAgna fuit inter veteres Philosophos dissensio circa figuram cæli, vt Theodoretus in libro de materia, & mundo, atque etiam Plutarchus secundo libro de placitis Philosophorum testantur: nam quidam figuram, quasi oualem ei tribuebant, alij testudini similem, alij denique diuersas ab his, immò apud sanctos Patres non fuit concors sententia; sed placet, varios omnes modos sentiendi ad duas extremas classes referre breuitatis

tatis gratia. Prior igitur sententia denegat cælo rotundam figuram, eíque tribuit figuram potiùs cuiusdam tentorij, quam hemicycli vocant, aut fornicis:ita sensit expresse Diuus Chrysostomus homilia 14. & 17. epistolæ ad Hebræos, quibus locis reprehendit eos, qui rotundam ei concedunt ex illis verbis: *Tabernaculi verò quod fixit Dominus*, sic loquens: *Vbi sunt, qui dicunt, moueri cælum, & qui pronunciant sphæricum esse, vtraque enim hæc sunt sublata per verbum, fixit.* In eadem ferè sententia fuit Diuus Basilius, Homilia prima Hexamerón post medium, vbi sic de cælo loquitur: *De figura quoque satis sunt ea, quæ idem ille dixit, Dei gloriam enarrando, qui constituit*, inquit, *cælum vt fornicem.* Quorum sententiam sequuntur alij sacrarum literarum expositores, quos retulit Diuus Damascenus secundo libro orthodoxæ fidei, capite sexto, atque etiam Lactantius libro tertio diuinarum institutionum, capite vigesimo quarto, vbi deridet eos, qui cælum omni ex parte rotundum posuere. In quos acriùs inuehitur Procopius Gazeus in Commentariis super Genesim, capite primo & decimo septimo, exponens prima illa verba Genesis: *In principio creauit Deus cælum, & terram*: asseréńsque eorum sententiam alienam esse à fide Catholica, ideò aduersùs eam in primis vtuntur variis sacræ paginæ testimoniis. Chrysostomus quidem obiicit verba illa, ex capite octauo epistolæ ad Hebræos: alij verò alia expressiora ex Psalmo 103. *Extendens cælum sicut pellem:* Vbi pellis nomine idem, quod tentorium, designatur: quibus expressiora adhuc sunt alia ex capite quadragesimo Isaiæ: *Expandit cælos sicut tabernaculum ad habitandum.* Arguit deinde ratione Lactantius, quia si talis figuræ cælum foret, eandem haberet terra, quam constat, vndequaque ab eo contineri, & quasi circunscribi, & propterea eiusdem est figuræ: quod ideò absurdum est, quia ex eo fieret, corpora omnia, quæ apud nos sunt, seu opposita omnia pendere.

Secundò, potest probari est stellis fixis, de quibus experientia docet, non semper æquè distare à terra, sed diuersis temporibus diuersam habere distãtiam, quia dum prope horizontem versantur, maiores apparent, cuius non potest alia ratio designari, nisi quia tunc propinquiores cernuntur. Sol prætereà, & Luna nostris oculis non sub sphærica figura; sed sub plana apparent, puro etiam, ac sereno aëre: ergo non sunt rotunda corpora, sed alterius figuræ ex planis, & ex consequenti cælum, cuius partes sunt, vel cui affixa, vel saltem cui accommodata. Ac tandem si cælo tribuenda est rotunda figura, maximè propter rationem Aristotelis, quia sequeretur ex motu eius, extra cælum dari locum, & vacuum: sed nihil horum sequeretur, si oualem haberet figuram, vel instar cylindri esset; nihil ergo obstat, quin

aliquam ex his figuram habeat potiùs, quàm sphæricam. Probatur minor, quia si in figura oui, aut cylindri designetur axis ab vno apice ad alterum traductus, ita vt cælum circa vtrumque apicem, tanquam circa polos voluatur, nunquam dabitur locus, vel spatium sine corpore, & ideò nec vacuum, vt consideranti patebit.

Vrgerísque potest argumentum, quia capacissima figura debetur cælo, cùm sub se complectatur totum inferiorem mundum: sed figura sphærica secundùm hanc extensionem, aut capacitatem est omnium minima, vt docet Archimedes in libro de Isoperemetris: ergo alia potiùs, quàm sphærica figura cælo tribuenda est, & fortè quadrata erit congruentior, ob maiorem capacitatem, ac firmitatem, quarum ratione eam plures cælo concedunt Empyreo, vt in calce huiusce quæstionis videbitur. Et propter hæc fortasse dubius hæsit Diuus Augustinus libro secundo de Genesi ad literam, capite nono.

Posterior sententia asserit, cælum rotundam, seu sphæricam habere figuram omni ex parte perfectam: quam ante tempora Aristotelis in Italiam inuexisse referunt Pythagoram, & in Ioniam Thalem Milesium, & hos secutos fuisse Babylonios, Chaldæos, & Ægyptios: Ptolomæum 3. capite, libro primo editionis magnæ, Alphraganum differentia 2. atque etiam Platonem in Timæo. Posteà verò Aristoteles in sua Schola Peripatetica eam ex professo docuit, atque probauit cap. 4. huius libri, à qua in nostram Theologicam ita emanauit, vt nemine dissentiente, eam amplectantur Scholastici omnes, tam antiqui, quàm recentiores. Sed priùs eam sequutus fuit Cicero secundo libro de natura Deorum, & post ipsum Diuus Hieronymus in commentariis capitis 5. Epistolæ ad Ephesios, vbi grauiter eos reprehendit, qui cælum non omni ex parte rotundum faciunt, sed fornicis instar curuatum. Quam sententiam non solùm vt probabiliorem, sed tanquam veram amplectimur; nec solùm censemus, sacris literis non aduersari, sed efficaciter colligi ex illis verbis Eccles. 1. *Sol occidit, & in locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, lustrans vniuersa, in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.* Quæ omnia præstare nequaquam posset, nisi sphæricam figuram haberet. Valdè etiam his similia sunt illa verba Ecclesiastici 24. vbi diuina sapientia loquens ait: *Gyrum cæli circuiui sola.* Præter rationes verò Aristotelis capite quarto à nobis elucidatas, efficaciter probari potest ex astrorum motibus, hoc modo: euidens experientia docet stellas fixas circundare terram, seruantes semper eandem distantiam inter sese, & eas, quæ prope polum sunt, moueri in circulum respectu eius, intra nostrum horizontem, seruantes

semper

ſemper eandem diſtantiam ab ſtellis longiùs diſtantibus ab eodem polo, non ſecus ac mouentur claui affixi corpori ſphærico apud nos; ergo motus eorum verè circularis eſt, & ex conſequenti ipſæ circularem figuram habent, & cælum, cui affiguntur, & Sol, & Luna mouentur, tam reſpectu terræ, quàm maris, paulatim aſcendentes ab horizonte vſque ad medium cælum, deinde ad Occaſum perueniunt, paulatim deſcendentes, à quo iterum ad ortum circulari motu redeunt; quod fieri repugnaret, niſi cæli quibus affiguntur, perfectè rotundi forent, & vndique elementa complecterentur; quod euidenter oſtenditur ex incrementis, ac decrementis Lunæ: ſiue enim corniculata ſit, ſiue plena, ſiue ad plenilunium tendat per incrementum lucis, ſiue ab eo deficiat per decrementa, ſemper creſcit, atque decreſcit circulariter illuminata à Sole, quod conſtat eſſe impoſſibile, niſi ſit corpus circularis figuræ. Propterea in exemplum demonſtrationis quia à poſteriori procedentis, hanc demonſtrationem attulit Ariſtoteles 1. libro de poſteriori reſolutione, capite 10. Omne illud, quod in orbem augetur per illuſtrationem, eſt corpus ſphæricum: ſed Luna hoc modo augetur per illuſtrationem à Sole: ergo eſt corpus ſphæricum: neceſſe eſt ergo, cælum, cui affixa eſt, corpus ſphæricum eſſe. Et tandem experientia conſtat, diuerſis motibus, & quodammodò oppoſitis moueri planetas, vt inferiùs explicabimus, & iſti motus diuerſi neceſſariò fieri debent ſupra polos, vel partes eorundem cælorum diuerſas à polis, ſuper quos mouetur cælum ſydereum. Quod non poſſe fieri ſine eorundem cælorum penetratione, vel ſciſſione, ſi figuræ ouales forent, vel inſtar cylindri, facilè à quocunque intelligi poteſt, & ſolùm poſſe ſaluari tales motus per circularem figuram ſphæricam. Hác igitur habere neceſſariū eſt.

Neque ea, quæ ſententia oppoſita attulit, aliquid aduersùs noſtram efficiunt, & in primis non ſignificatur tabernaculi, vel fornicis, aut pellis nomine in ſcriptura figura cæli, ſed officium; quaſi dicatur, ſicut tentorium, tabernaculum, vel camera obtegit ingredientes omnes, eos intra ſe recipiens, eodem pacto cælum eſt quaſi operimentum rerum omnium ſub ſe degentium, & ideò veluti tabernaculum, ſiue tentorium, pellis, vel fornix. Nec etiam, cùm dicitur Deum extendiſſe cælum, ſicut pellem, deſignatur figura eius, ſed facilitas condendi illud, & ideò ſenſus horum verborum eſt, quem D. Auguſtinus eadem verba exponens lib. de Geneſi 2. ad literam affert, tam facile Deo fuiſſe cælum condere, quam facile nobis eſt, complicatam pellem, quam manu tenemus, extendere. Quem etiam ſenſum indicauit planè Iſaias cap. 41. hiſce verbis: *Qui extendit veluti nihilum cælos.* Sed nec ratio Lactantij aliquid probat; nam omnia corpora grauia

in

in nostro, vel opposito Hemisphærio degentia, suo pondere, & grauitate ad centrum mundi tendunt, à quo non nisi ascendendo contra eandem eorum inclinationem deuelli possunt, quare non magis pendent, quæ in terra consistunt apud Antipodas, quàm quæ apud nos, & re vera nihil reperitur pendens in vtroque Hemisphærio.

Ad secundum, negandum est, stellas in horizonte minùs à nobis distare, vel propinquiores esse, quàm dum in medio cælo versantur, quin potiùs, vt ex astronomica proportione ostenditur, plùs distant in horizonte. Quòd verò maiores nobis appareant, concedimus; negamus tamen, rationem huius esse maiorem propinquitatem earum: sed densitas medij ex vaporum, atque exhalationum congerie causata, maiorem illam apparentiam efficit. Vt enim docet Aristoteles tertio libro Meteororum, capite quarto, atque etiam Seneca libro naturalium quæstionum, capite septimo, quò medium densius est, maiora, atque propinquiora videntur corpora omnia, quod docet experientia in his quæ per aquam cernuntur. Quod adeò verum est, vt etiam dum sunt in medio cælo, aliquando maiores, & postmodùm minores nobis videantur, iuxta maiorem, vel minorem vaporum copiam medio permixtam; quare maiores apparent hyemali, quàm verno tempore, & flante austro, quàm borea, quia plures ventus ille vapores excitat; Sol autem, & Luna plana quidem nobis apparent corpora, ob nimiam distantiam, propter quam facilè visus decipitur circa figuram, quemadmodum circa magnitudinem: nam de vtroque isto sydere iudicat, minoris longè magnitudinis esse, quàm terram, immò quàm turrim, vel aliud corpus apud nos degens.

Ad tertium dicimus, non posse vllo modo habere cælum figuram oualem, vel esse quasi cylindrum, quia repugnaret sub primo mobili, proprium motum conficere inferiores sphæras, cùm super diuersos Polos à Polis primi mobilis moueri debeant; quin, aut se perfringerent, aut mutuò se penetrarent, si talem figuram haberent. Et prætereà talem figuram habere debet cælum in ordine ad motum, vt vbicunque, & quomodocunque construantur Poli, non sequatur ex motu eius vacuum, quod patet non habere oualem, aut quamlibet aliam figuram præter rotundam. Quod verò additur, figuram sphæricam minimam esse inter omnes, distinguendum est: nam quoad loci occupationem, quam vocare possumus extrinsecam, siue externam capacitatem, verum est: quoad cauitatē verò, quæ vocari potest interna capacitas, potiùs est omnium capacissima, & talem debuit habere capacitatem cælum potiùs, quàm priorem in ordine ad finem, & effectus, propter quos conditum fuit à Deo.

QVÆ

QVÆSTIO II.

De numero cælestium sphærarum.

PRæsupponendum est, ne in quæstione de nomine hæreamus, nomen cælum, quasi æquiuocum esse, plures ac diuersas habens significationes: nam primò accipitur pro superiore parte aëris, iuxta illud Psalm. *Volucres cæli.* Secundò, accipitur pro globo includente omnes cælos, si plures sunt, idque frequenter in Scriptura vtente nomine singulari, vt dum dicitur Matthæi 6. *Cælum, & terra transibunt.* Tertiò, ex multorum sententia accipitur pro corpore cælesti supremo, ac perfectissimo (quod Empyreum vocant) vt cùm dicitur Diuus Paulus assumptus ad tertium cælum 1. Cor. 15. Vltimò, sumitur pro quolibet orbe, seu sphæra cælesti mobili, vt Psalmo 148. *Laudate eum cæli cælorum*: & iuxta hanc vltimam acceptionem procedit præsens controuersia de numero cælorum. Circa quam duo sunt hoc ordine discutienda; primum, an sphæræ cælestes sint plures, vel vna tantùm; postremum supposito quòd sint plures, quo numero definiantur.

Et circa primum tenet prior sententia, vnicam esse sphæram cælestem, cui affixæ sunt stellę, & cum quibus mouetur de Oriente ad Occidens: habet verò in profunditate cauitates quasdam, canalibus similes, in quibus inclusæ sunt planetæ, & per quas mouentur, motu quidem proprio ab Occidente ad Oriens: ad motum verò totius cæli ab Oriente ad Occidens, & motus prior est, quasi piscium in mari. Ita sentit D. Chrysostomus homilia 4. in Genesin, vbi ait, eos, qui multos cælos dicere audent, diuinæ Scripturæ auctoritati contradicere, cùm Moyses vnum tantùm cęlum esse docuerit, ita scribens. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Cuius sententiæ adhæret Acatius in 1. cap. Genesis, & Andræas Cisalpinus lib. 3. Peripateticarum quæstionum, quæst. 4. & adhuc ex recentioribus non desunt, quibus placeat fundamentum huius sententiæ. Præter verba Scripturæ, videtur esse, quia varij motus cælestes, variæque influentiæ in hæc inferiora saluari possunt cum vnico orbe cælesti, modo explicato se habente: ergo non debent plures admitti; nam res, præsertim grauissimæ, præcipuæque vniuersi partes, non debent sine grauissima, vrgentique necessitate multiplicari.

Communis tamen sententia scholæ tenet, plures esse orbes cælestes: ita senserunt omnes fermè antiquiores Philosophi, Ægyptij, Chaldæi, Locrensis Pythagoricus, Plato 10. libro de Republica, Aristoteles 12. Metaphysicæ, c. 8. tex. 47. & ex sanctis Patribus omnes fermè, qui de hac re loquuntur. Aug. l. 10. de Genesi, c. 29. & in Psal. 32. Ambrosius lib. 2. Hexameron, cap. 2. Basilius homil.

homil. 3. Hexameron, Damascenus 2. lib. orthodoxæ fidei, cap. 6. & 7. D. Thom. 1. parte, quæst. 68. artic. 4. Theodoretus quæst. 11. in Genes. & omnes quotquot cælum Empyreum ponunt: cùm euidens sit, præter illud dari cælum stellatum, & id videntur Astronomi tanquam certum præsupponere. Quam sententiam imprimis colligo ex sacra Pagina, quæ multis in locis in plurali numero de cælo loquitur. Psalmo 148. *Laudate eum cæli cælorum, & omnia, quæ super cælos sunt.* Ecclesiast. 24. *Ego feci, quod in cælis oriretur lumen indeficiens.* Ad Ephesios 4. *Ascendit super cælos cælorum.* Sed ratione probatur ex motu stellarum, & planetarum, nam planetæ in suo motu nec vllum inter sese, neque cum stellis ordinem seruant. Et ex priori sequitur non esse in eodē orbe, sed in diuersis diuerso modo motis, ex posteriori verò nō esse in eodē orbe cum stellis, & ex vtroque plures esse orbes cælestes. At dicunt oppositæ sententiæ Patroni, in eodem quidem orbe moueri stellas, atque planetas propriis motibus, atque etiam motu totius cæli, non ita vt ei sint affixæ, sed sicut pisces in mari aquam penetrando, seu peruadendo: nec enim ad vnum, nec alterum motum necesse est, esse cælo affixas: nam pisces in aqua vtrumque motum habent, etiamsi non affigantur, sed discontinui sint, propriam quidem peruadendo, ac diuidendo aquam: & præterea mota aqua versus quamlibet differentiam loci eos secum rapit: ita ergo de stellis, ac planetis intelligi potest. Sed argumentum secundum probat, hoc esse falsum, & impossibile: nam vel stellæ mouentur diuidendo cælum, vel per quosdam circulos, & quasi canales, quos à natura habent, sed vtrumque est falsum. Primum quidem, quia ex eo sequitur, cælum esse corruptibile: nam per diuisionem tandem corrumpitur corpus diuisum in minutissimas partes, presertim si non sit fluidum & facilè dissipabile. Quod non habere cælum docent verba illa Iob cap. 37. quibus dicitur, cælum esse quasi ære fusum, quod est esse solidissimum corpus. Si verò mouentur non diuidendo cælum, sed quasi per canales, quos à natura habent, hinc quæram, an cauitates illæ, siue canales sint vacui omni corpore, vel aliquo pleni. Si primum, dabitur vacuum in natura rerum, contra totam Scholam philosophicam, & efficacissimas rationes, quas suo loco attulimus. Si verò sint pleni corpore aliquo, aut tale corpus est eiusdem naturæ cum cælo, vel diuersæ; si eiusdem, falsum est, quòd semper diuidatur per motum, quia sequitur esse corruptibile; si verò sit naturæ diuersæ, sequitur violenter ibi detineri. Dabitur ergo aliquid violentum à natura, atque etiam in eo statu perpetuò permansurum, & vtrumque est falsum. Impugnatur tandem, quia stellæ in suo motu retinent eandem distantiam inter sese, sicut claui affixi moti in corpore sphærico: ergo necessariò fatendum est, cælo

affixas

affixas esse. Diuum autem Chrysostomum conatur exponere, & conciliare cum communi sententia D. Thomas 1. parte, quæst. 68. artic. 4. aiens, nomine vnius cæli intelligere vnum corpus, quod est supra terram,& aquã, plures sphæras particulares,atque distinctas continens, quas communis sententia aliorum Patrum in plurali numero plures cælos vocat. Sacræ literæ iuxta proprietatem Hebraïcæ linguæ,in qua magis consuetum est, cælum in numero plurali significari, quàm in singulari, passim loquuntur in eodem plurali numero, cælos cælorum, ad diuinas laudes excitandas,quo pacto eas intelligit idem Chrysostomus.

Præsupposito ergo,quòd plures sint sphæræ cælestes, quærimus secundò, quo numero definiantur,(de qua re se dubitasse asseruit Augustinus.) Et quidem duas tantùm posuisse reperio. In qua sententia fuit Theodoretus, quæstione 21. in Genesim, vbi hæc verba scripsit: *Qui non credit secundum cælum esse, rectam semitam transgreditur; qui verò plures nominare conatur, adhæret fabulis, postposita diuini Spiritus doctrina: nam Moyses duos tantùm cælos numerat,alterum factum ante lucem, alterum factum post lucem ex natura aquarum.* Atque etiam D. Damascenus 2. lib. orthodoxæ fidei,c. 6. vbi aëre excepto, duos tantùm cælos assignauit. Alij verò tres posuêre,vt D.Ambrosius 2.libro Hexameron,capite etiam 2. vbi tertium cælum negare se non posse ait, plures verò non addit: quod videtur valdè consentaneum doctrinæ Diui Pauli 2.ad Corinthios 12. sic de se loquentis:*Scio hominem raptum vsque ad tertium cælum.* Præsertim, si per tertium cælum intelligatur Empyreum, vt D. Thomas cum aliis intelligit 2.2.q.175.artic.3. hisce verbis: *Et sic tertium cælum dicitur Empyreum, quod dicitur tertium respectu cæli aërei & cæli syderei,vel potiùs respectu cæli syderei, & respectu cæli aqueï, siue crystallini, &c.* Consonat etiam rationi desumptæ ex illo,quod docet Aristoteles,libro 12.Metaphysicæ,capite 8.textu 48.videlicet,motum cæli esse propter motum astri ei affixi. Ex quo argui sic potest: supra cælum Empyreum nullum est astrum, cùm cælum hoc sit supremum:ergo nulla est sphæra cælestis, nisi absque fine aliquo, & fundamento velit quis eam ponere:ergo si Empyreum omninò est tertium, vltra quod non est aliud,tres duntaxat numerari possunt sphæræ cælestes, vt sentit D.Ambrosius.

Alij tandem sphæras octo numerandas censent:septẽ quidem, quibus septem planetæ affixæ sunt, videlicet, primam Lunæ, secundam Mercurij, Veneris tertiam, Quartam Solis,Martis quintam, Iouis sextam, Saturni septimam, octauam verò pro stellis, quas fixas vocant, quia in hac octaua sphæra firmiter insident, & motu eius mouentur, & propterea firmamentum vocatur. Quare de eis constat, distare plus à terra, quàm planetas, hunc numerum

numerum sphærarum cælestium posuere omnes fermè Ægyptij, & Chaldæi, Timæus Locrensis Pythagoricus, Plato 10. libro de Republica, & tandem Aristoteles 12. libro Metaphysicæ, cap. 8. textu 47. & sic omnes intellexerunt, cælum sydereum, sicut est octauum, ita esse vltimum, aut etiam primum, & cùm censuerint, moueri omnes, cælum hoc vocarunt mobile primum, quod suo motu rapit cæteros, illosque motus complere facit viginti quatuor horarum spatio, quamuis proprios motus tardiores habeant. Fundamentum huius sententiæ potissimum est, diuersi motus planetarum, qui continua obseruatione cognoscuntur: nam septem planetæ aliquando inter se separari conspiciuntur, atque etiam aliquando sibi viciniores fieri, vt in Sole, & Luna cunctis est manifestum: necesse est ergo, vel esse orbes distinctos, vel diuersis orbibus affixos esse, in quibus moueantur, quia repugnat in eodem motu eiusdem sphæræ hanc diuersitatem, immò oppositionem inter partes reperiri, & numerus iste cælestium orbium diu receptus fuit in Schola, sed progressu temporis Astronomi plures, vt Ptolomæus Alexandrinus, Alphraganus, & alij diuturna obseruatione se cognouisse testati sunt, cælum sydereum, seu firmamentum nonnihil retrogredi versùs partem occidentalem centum annis vno gradu, vnde collexerunt, non esse primum mobile, sed hoc motu se mouere ab Occidente in Orientem, sex millibus annorum perficiendo talem motum sibi proprium: motum verò diurnum ab alio corpore cælesti superiori habere, quia repugnat, motus adeò oppositos posse conuenire eidem corpori, nisi alter conueniat ei ex propria natura; alter verò quia rapitur à corpore superiori, & propterea necessariò addendum esse aliud cælum, quod sit primum mobile secum rapiens stellatum, & alios inferiores planetarum, eosque compellens ad complendum suum motum spatio viginti quatuor horarum, quamuis proprios tardiores habeant. Pòst verò Astronomi posteriores, vt Thebitius, Alphonsus Hispaniarum Rex, Georgius Purbachius, & Ioannes Monte Regius, præter hos duos motus in eodem firmamento cognitos, tertium animaduerterũt, quem vocarunt accessus, & recessus, aut motum trepidationis, quia stellæ visæ sunt, quasi in vnam partem aliquando inclinare, videlicet versùs vnum polum, quandoque versùs alterum, qui motus non potest conuenire eidem cælo stellato (cui affixæ sunt stellæ) ex propria natura, cùm habeat alterum ab Occidente in Orientem, quem absoluit triginta, & sex millibus annis; necesse est ergo, supra ipsum ponere aliud cælum nonum, quod naturaliter moueatur motu trepidationis, & secum rapiat per talem motum cælum stellatum, quasi faciens ipsum trepidare, & supra nonum cælum trepidationis decimum, quod sit primum mobile

mobile perficiens motum proprium ſpatio viginti quatuor horarum, ſecúmque rapiat inferiores orbes, eos faciens motu diurno moueri eodem modo. Præter hos verò decem orbes reſtat cælum Empyreum immobile, quo completur numerus vndecimus à multis iam in Schola receptus.

Sed aduersùs duos illos cælos superadditos, nonum videlicet, ac decimum, obiiciunt recentiores quidam hoc modo: etiamſi obſeruationes Aſtronomorum de motu retrogrado cæli ſyderei, ac de quorundam aſtrorum trepidatione in eo veræ ſint, non compellunt duos cælos addere. Sed poteſt quiſpiam excogitare, cælum hoc moueri à ſua intelligentia vno quidem, atque eodem motu, ſed ex illa parte retrogrado, atque etiam ex parte quarundam ſtellarum, quaſi trepidante, & ita non erit neceſſarium, alios motus multiplicare diſtinctos, & minùs neceſſarium, multiplicare duo alia corpora cæleſtia. Nihilominùs obiectio hæc non habet difficilem ſolutionem, hoc modo à poſteriori ex effectibus explicandam: nam communis ſententia ponens ſphæras ſeptem pro totidem planetis, & octauum cælum, cui affixæ ſunt ſtellæ (quod vocat primum mobile) aſſerit, primum mobile ſuo motu rapere cælos omnes inferiores planetarum, efficeréque, vt motu diurno ſecum moueantur. Quo ſuppoſito neceſſarium erit, omnes conditiones eius participare motus orbium inferiorum, in quibus planetæ incident: ſi igitur cum retrogradatione illa, & trepidatione mouetur primum mobile, neceſſe eſt eadem participare motum diurnum Solis, & Lunæ, aliorúmque planetarum, qui cùm ſint terræ proximiores (præſertim Luna) conſpiceremus in motu eius tales defectus, quos nemo Aſtronomiæ peritus adnotauit. Signum igitur eſt, non dari in eodem motu cæli ſyderei, ſed in motu alterius corporis ſuperioris, & ideò ſi veræ ſint obſeruationes, ex eis deducetur nonum, ac decimum cælum, multiplicandum ſupra octo, quæ Ariſtoteles, & alij antiquiores Philoſophi poſuerunt.

Nihilominùs noſtra ſententia eſt, valdè probabile eſſe, nouem duntaxat ſphæras cæleſtes ponendas eſſe, videlicet ſeptem pro ſeptem planetis, ita vt ſinguli in proprio, & cum proprio cælo moueantur; octauam ſphæram, in qua ſtellæ fixæ ſint, & firmamentum, ac primum mobile vocetur, ſecum rapiens cælos dlanetarum, vt poſuerunt Ariſtoteles, & cæteri antiquiores Philoſophi; & tandem ſupra omnes cælum Empyreum, tanquam beatorum ſedem, de quo nonnulla dicemus quæſtione ſequenti. Ratio autem, quæ me mouet, ad non multiplicandum duas illas ſphæras, eſt; primò, quia iuxta vniuerſale illud principium, non ſunt multiplicandæ entitates reales, maximè completæ, ſine vrgenti neceſſitate. Sed non affertur vrgens argumentum,

quo probetur duo illa cælestia corpora addenda esse, præter nouem enumerata: ergo non sunt multiplicanda. Minorem probo, quia solùm multiplicata sunt propter Astronomorum testimonium asserentium, duos illos motus se obseruasse, nempe retrogradum firmamenti ab Occidente in Orientem, adeòque tardissimum, vt vnam circulationem non minùs quàm sex millibus annorum spatio absoluat; deinde motum trepidationis, quem stellæ nunc accedendo, nunc verò recedendo à polis ostendunt, quos motus constat non posse naturaliter conuenire eidem firmamento, neque simul cum motu diurno ab Oriente in Occidentem, & propterea necessariò esse multiplicandum aliud cælum, cui vnus motus eorum conueniat naturaliter, & proinde aliud, quod sit primum mobile, & idemmet firmamentum cum cæteris omnibus sphæris inferioribus secum rapiat ab Oriente in Occidentem, compellens circulationem absoluere spatio viginti quatuor horarum; firmamentum verò, seu stellatum cælum solùm moueri naturaliter motu illo tardissimo.

Sed obseruatio vtraque cùm primis lubrica est, & valdè incerta, & parum probabilis, neque tanti momenti, vt compellat, duo cælestia corpora multiplicare: ergo non sunt propter eam multiplicanda. Probatur minor, quòd incerta sit; quia motus est sensibile commune, circa quod passim sensus decipiuntur, præsertim ad maximam, & prope infinitam distantiam, qualis est ea, quæ versatur inter nos, & octauum cælum; ergo facile est visum in obseruationibus illis decipi, ita vt talibus motibus moueri stellas iudicet, aut cælum ipsum, cùm verè non moueantur; & hanc probationem minoris vrgeo ex duobus; ex priori quidem, quia longè minùs à nobis distat Sol, quàm stellatum cælum; & tamen circa magnitudinem eius decipimur, iudicantes longè minorem esse, quia magnitudo commune sensibile est, & longè distans; ergo faciliùs decipi possunt Astrologi circa motus illos particulares firmamenti, ac stellarum eius, iudicantes dari, cùm non dentur. Ex secundo verò, quia motus, qui tribuitur firmamento, tanquam proprius, tardissimus est, cùm vnam circulationem non compleat minùs quàm sex millium annorum spatio; ergo est imperceptibilis per sensum, præsertim ad tam magnam, & penè infinitam distantiam; quare repugnat, per sensum iudicare, quòd moueatur tali motu, & proinde quòd eius ratione multiplicandum sit aliud cæleste corpus, quod sit primum mobile, ad cuius motum diurnum moueatur.

Et argumentum hoc fortiùs conuincit, de accessu, & recessu stellarum, quę cùm sint corpora in infinitum penè minora eodem

firma

firmamento, cui affixæ sunt, & motus earum non velocior, longè minùs perceptibile erit per sensum.

Sed audio duplicem solutionem huius argumenti, quam pro Astrologis excogitare quis poterit: priorem quidem, quòd licèt tardissimus motus firmamenti, ac stellarum eius, non sit perceptibilis sensu, dum fit, aut statim, ac facta est aliqua eius pars; tamen post longum temporis interuallum percipit, quod aliquem (licèt minimum) motum absoluerit: quemadmodum constat nobis, arbusta crescere, quorum incrementum sensu non percipimus, dum fit; nihilominùs elapso tempore creuisse cognoscimus, & iuxta philosophiæ principia, motu continuo, quamuis sensu imperceptibili. Sic ergo motum proprium firmamenti tardissimum non percipimus fieri; elapso tamen tempore aliquo, sensu percipere possumus, motum fuisse, & nouam præsentiam, vel nouum eius modum comparasse. Ex quo cognoscimus motum eius: & hoc modo potuit continua Astrologorum obseruatione colligi proprius firmamenti motus, quantumlibet tardissimus, atque ex eo non moueri motu diurno tanquam sibi proprio, sed raptum ab alia superiori sphæra, necessariò multiplicanda. Posterior solutio excogitari posset, quòd licèt visus per se non posset immediatè percipere talem motum, potest tamen per instrumenta quædam arte fabricata, quibus mediis experientia constat, ad longè maiorem distantiam idem corpus, aut motum eius percipi: tam perfecta ergo elaborari potuerunt similia instrumenta, vt eundem motum firmamenti (quantumlibet distantem) percipere eis mediis quispiam possit.

Nihilominùs neutra harum solutionum vim argumenti diminuit; non prior, quia si vna circuitio firmamenti eget sex millibus annis, impossibile est tempori viginti annorum, aut triginta correspondere partẽ ita notabilem eiusdem circulationis, quæ sensu percipi posset ab eodem homine ad tam magnam distantiam; constat verò ab eodem non posse longiorem, magísque continuam obseruationem adhiberi, propter vitæ eius breuitatem, ab ea ætate mensurandam, à qua potest obseruationem inchoare, in eamque terminandam, qua visus debilitari solet: ergo impossibile censendum est, similem motum tardissimum per se, vel aliquam sui partem continua obseruatione percipi sensu. Quod argumentum vrgentiùs probat de stellarum trepidatione, propter minorem longè earum magnitudinem, atque etiam propter motum illius stellæ (quam polum vocamus) respectu cuius desumitur accessus, & recessus earum: nam polus non est immobilis stella, cùm moueatur ad motum cæli, cui affixa est; sed immobilis vocari solet, quia suo motu breue spatium

percurrit, quod sufficit, vt fallax possit reputari obseruatio Astrologi putantis accessum, vel recessum apparentem stellarum ad polum, ex parte earum contingere, cùm propter motum poli eisdem stellis adscribi possit. Posterior verò solutio longè debilior est, quia etsi ad limitatam aliquam distantiam multùm iuuent talia instrumenta, & planè efficiant, vt corpus aliquod visu percipiatur, quod sine eorum adminiculo percipi non posset, cæterùm ad tam magnam inter nos, & octauum cælum intercedentem, planè est impossibile, aliquid adminiculi præstare, vt consideranti facilè patebit, & hæc omnia non parum corroborare videtur motus eiusdem firmamenti rapti à superiori corpore, quod isti addendum putant; nam per ipsum lubricus valdè redditur proprius, magísque confunditur, fitque ex consequenti minùs perceptibilis ad tam magnam, & penè infinitam distantiam, cùm sit tardissimus.

Secundum verò, quod in eadem minori argumenti dicitur, nempe obseruationem astronomicam tardissimi motus firmamenti, & trepidationis stellarum, non esse tanti momenti, vt propter eam probabilis efficiatur multiplicatio duarum sphærarum, ex eo probanda est, quia motus cælestium corporum ex propria natura ordinatur ad influendum in sublunaria corpora. Sed ad talem influxum parum, aut nihil prodesse potest tardissimus ille motus firmamenti, & multò minùs quarundam stellarum nõnulla trepidatio ex paruo accessu ac recessu ad polũ causata: quare incredibile videtur, ob tam leues causas auctorem naturæ duo cælestia corpora multiplicasse, cùm per firmamentum, & cæteros orbes planetarum facilè potuerit eosdem influxus præstare.

Denique etiamsi demus illas tres motus differentias in cælo re vera deprehendi, non ideò cogimur ad multiplicanda alia duo corpora cælestia: primò, quia fortè tempore Platonis, & Aristotelis hæ differentiæ fuerunt notatæ, quod negari nequit firmo fundamento, sine arrogantia Astronomorum huius temporis, & tamen octonario cælorum numero contenti fuêre; non est ergo, cur nos compellat prædicta obseruatio (si datur) ad multiplicanda cælestia corpora, contra prædictos Philosophos.

Secundò, omnes illæ differentiæ rectè possunt conuenire eidem corpori ratione vnius tantùm motus; ergo propter illas non sunt multiplicanda duo alia corpora cælestia. Antecedens probatur, quia solùm tribuitur cælo stellato motus ab occasu in ortum ex eo, quòd stellæ illi affixæ spatio viginti quatuor horarum non describunt circulum perfectum ad idem punctum deueniendo, sed quasi à tergo aliquantulùm manent, ex quo loco rapiuntur alio die motu diurno, idemque quouis die contingit,

tingit; sed hoc in vno tantùm motu respectu vnius corporis tantùm potest optimè saluari, ex eo solùm, quòd per illum non perueniat corpus in spatio viginti quatuor horarum, ad idem punctum, absoluendo perfectè circulationem illa duratione, siue quia sic à natura statutum est, siue quia à corporibus inferioribus, quæ secum rapit primum mobile, aliquantulum retardatur motus illius, per impressionem impulsus, quasi contrarij, mediante illorum proprio motu contrario. Et similiter dicendum est de motu accessus, & recessus, seu de ista differentia motus (si datur) potest enim consistere in eodem motu primi mobilis facto per lineam gyratiuam, ita vt ponamus in octaua sphæra, vel in cælo Empyreo superiori circulum Zodiacum tot gradus continentem, quot stellæ fixæ declinare videntur, tum ad Austrum, tum ad Septentrionem, quem circulum Zodiacum peragrare poterunt stellæ fixæ per lineam gyratiuam, spatio septem millium annorum, sicut Sol ex communi sententia, dum per lineam gyratiuam vnico motu fertur, spatio vnius anni totum Zodiacum suum perlustrat, declinando interdum ad Austrum, interdum ad Septentrionem: nullum autem est fundamentum asserendi, octauum cælum moueri natura sua per lineam perfectè circularem, quæ ab eodem in idem omninò punctum redeat; siquidem nunquam id de facto contingit: neque Aristoteles vnquam id contendit, vt legenti constabit. Mitto quod alij hîc indicant, videlicet, principium illud Aristotelis, vnum corpus vnico sibi proprio motu debere cieri, intelligendum esse de corpore moto à principio actiuo intrinseco: à natura enim corporis maximè simplicis nequit, nisi vna facultas motiua ad vnum naturalem locum dimanare, non verò de motu ab extrinseco illato, præsertim, si hi motus non sint sibi contrarij, & vtiles sint ad influendum in hæc inferiora, in quem finem cælum natura sua inclinatur.

QVÆSTIO III.

Quidnam sit de cælo Empyreo sentiendum.

QVinque sunt de cælo Empyreo breuissimè expedienda, videlicet, an sit, quid sit, cuius rei gratia factum sit à Deo, hoc est, in quem finem ordinatum, an sua natura sit mobile, vereque moueatur, & cuius tandem figuræ. Circa primum dicimus, non esse certum, tale corpus cæleste dari, quia superiores substantias, quales sunt sphæræ cælestes, non possumus à priori cognoscere, cùm sint naturæ superioris, nimisque à nobis distantes, & alterius longè conditionis à sublunaribus, sed solùm à posteriori per motum, vel effectum: motum verò huius corporis

nullum vidimus, immò neque vllum effectum sumus expertiæ nulla ergo ratione à priori, nec à posteriori conuincere possumus, quòd in natura rerum sit, sed sola auctotitate asseuerare possumus, non quidem sacræ paginæ, aut traditionis Ecclesiæ, vel Conciliorum definitionis, quia nihil tale extat, ex quo firmum duci possit argumentum: nam si ex verbo aliquo sacrarum literarum ab aliquo eatum Interprete deducitur, per solam accommodationem, vel similitudinem, aut metaphoram fit, non ex sensu literali, quod satis est, vt infirmum censeatur argumentum. Auctoritas verò, quæ fidem huius rei cœpit facere, fuit Strabonis, vt refertur in Glossa ordinaria, Genesis primo, ad prima illa verba eius: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* & eiusdem Glossæ subscribentis, atque etiã venerabilis, ac grauissimi Patris Bedæ, capite secundo Commentariorum in Genesim: à quibus id desumpserunt Magister in secunda, distinctione 2. vbi præfata verba interpretatur de cælo Empyreo, & cæteri Scholastici expositores eius; ibidem Diuus Thomas etiam prima parte, quæstione 61. articulo quarto; & quæstione 66. articulo tertio: Alensis secunda parte, quæstione 51. membr. primo, Magnus Albertus in tractatu de quatuor coæuis, quæst. 4. artic. 3. & 2. parte sui tractatus 3. quęst. 12. Gulielmus 1. parte de vniuerso, Ægidius libro 2. Hexameron, cap. 36. quos secuti sunt recentiores vniuersi, & Imola titul. de opere sex dierum, disputatione tertia, id probat ex Scriptura, & Patribus; quare communis facta est sententia, cælum Empyreum ponens in Schola Theologica (nam Philosophica non fuit eiusmodi cæleste corpus assequuta) propterea temerarium iam iudicaretur illud negare, & hac censura notari debet Caietanus, qui illud negauit in illa verba 2. ad Corinthios 12. *Raptum huiuscemodi hominem vsque ad tertium cælum.* Neque omninò latuit cælum Empyreum sanctis Patribus, quia licèt adeò expressis verbis, aut proprio nomine de eo non fuerint loquuti, non obscurè videntur illud insinuare. Clemens Papa primo & secundo libro recognitionum, Basilius homilia 2. & 3. Hexameron, Damascenus 2. libro orthodoxæ fidei, cap. 6. Hilarius in illud Psalmi 122. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis.* Theodoretus quæstione 11. in Genesim, Athanasius, Chrysostomus, Theophil. in illa verba octaui capitis Epistolæ ad Hebræos: *Minister sanctorum, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus:* videntur de cælo Empyreo accipere. Rupertus tandem libro 1. in Genesin, cap. 6.

Circa quidditatem, vel essentiam cæli Empyrei conueniunt omnes, esse compositam ex materia & forma, cùm sit certum (præsupposito quòd sit) habere quantitatem, & esse accommodatam sedem corporum beatorum. Materia verò & forma eius longè

gè diuersæ rationis est à materia & forma aliorum corporum cælestium, ac maioris longè perfectionis. Quod ex tribus efficaciter colligitur, nempe ex fine, in quem inferiùs dicetur factum esse à Deo, nempe, vt sit quasi domus Dei, hoc est, beatorum domicilium, in quo Deus per claram visionem eis se ostendit, cui additur in eo etiam conditos fuisse Angelos, vt communis sententia Scholasticorum omnium tenet. Neque desunt qui affirment, propterea Angelos vocatos fuisse à Deo astra matutina huius perfectissimi cæli, Iob 38. illis verbis, quibus eum interrogat: *Vbi eras, cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei?* & ita sua præsentia illum illustrare.

Colligitur secundò, ex supremo loco non nisi perfectissimo omnium corpori naturaliter debito, atque etiã ex perfectissima luce, qua pollet, alterius quidem conditionis, ac superioris ordinis, respectu lucis solaris, & aliorum corporum, valdè simili luci beatorum corporum, cùm sit eorum accommodatissima sedes, quæ proprietas eius est, perfectissimam naturam illius indicans, & ab hac proprietate vocatum est Empyreum, hoc est, igneũ, non à calore nimio, sed ab eximia luce; & tandem ex immobilitate, nam adhuc ea inclinatione, quam cætera corpora cælestia habent ad motum, carere docent omnes. Constat verò, magnam perfectionem esse à motu penitus absolui, & esse quasi omninò à mutatione liberum, sicut status beatorum, quibus sedem præstat, immutabilis, atque æternus est ex propria conditione: sed si adeò magna, atque eximia luce ex propria natura splendet, quî fieri potest, vt ipsum oculis non inspiciamus, & ideò euidens nobis sit, quòd sit in rerum natura?

Respondet Richardus in 2. distinct. 2. quæst. 2. ad 3. principalem causam esse, quòd lux eius, quia perfectissima, excedit vim nostræ potentiæ visiuæ, & cum solis oculis gloriosi corporis proportionem habet, vel quia cælum crystallinum sua densitate impedit, ne videatur à nobis, propter nimiam distantiam, ac tandem, quia subtrahitur à Deo concursus generalis, ne à nobis videatur. Alij verò dicunt rationem esse, quia solùm ex parte interna diaphanum est, ex parte verò externa nos respiciente nimis densum: & hanc densitatem impedire, ne ad nos lucem effundat. Sed rationes istæ ex parte miraculosæ sunt, ex parte non consonant naturæ huius corporis, atque ex parte sunt insufficientes; quare melius respondet D. Thomas 1. parte, quæst. 66. artic. 3. ad 4. his verbis: *Potest aliter dici quòd habeat cælũ Empyreum lucem non condensatam, vt radios emittat, sicut corpus Solis, sed magis subtilem, vel habeat claritatem gloriæ, quæ non est conformis cum claritate naturali.*

Circa finem, in quem fuerit à Deo conditum cælum

Empyreum, cœpimus iam ostendere, cuius rei gratia factum fuerit ad supremum hoc cæleste corpus, videlicet, vt quasi Theatrum sit ad recipienda beata corpora in suis distinctis sedibus & veluti beatorum Curia, & hunc esse præcipuum finem, propter quem creatum sit à Deo, certum est apud nos. Sed an simul, vel ex consequenti fuerit ordinatum ad præstandum influxum aliquem circa reliqua corpora, vel nullum prorsus habeat, quæstionem habet, & prior sententia denegat omnem influxum, primò, quia ex fine, in quem condita est res à Deo, colligi debet operatio eius: sed cælum hoc non est conditum propter inferiora corpora, sed in gratiam rerum superioris, ac supernaturalis ordinis, nempe, Angelorum & hominum beatorum, vt quasi condigna sit sedes eorum: ergo nullam operationem, vel influxum habet circa inferiora corpora: nam si aliquem haberet, ex hac parte diceretur in eorum obsequium conditum, atque vt eis deseruiret, quod videtur dignitati eius derogare.

Secundò, quia corpora cælestia nec mouent, nec omninò agunt, nisi ab alio mota, cùm motus, vt minimum, sit eis conditio agendi, vt superiùs à nobis statutum est, & ex se principio motus actiuo careant: sed cælum Empyreum ex propria natura est immobile, vt omnes statuunt: ergo nullum potest influxum habere circa alia corpora. Nec potest excogitari, qualisnam sit hic influxus, aut operatio, nisi prorsus diuinando. Et hanc sententiam tenuit D. Thomas in 2. distinct. quæst. 2. ad tertium, Alexander secunda parte, quæst. 47. & plures alij ex recentioribus eam sequuntur. Et ipse etiam Diuus Thomas 1. parte, quæst. 66. art. 3. ad 2. testatur, eam esse satis probabilem.

Posterior sententia, influxum aliquem circa alia corpora ei concedit, quam probabiliorem censet D. Thomas loco proximè citato, atque etiam quodlibeto 6. art. decimonono, eamque sequitur Magnus Albertus in tract. de quatuor coæuis, q. 4. art. 14. Macrouius in 2. dist. 14. Durandus, dist. 2. quæst. 2. Et Richard. quæst. 3. circa tertium principale: & quidam alij, quos refert ipse: atque etiam Bonauentura, in 2. dist. 2. parte 2. art. 1. & quæst. 2. numero 43. à quibus diuerso modo explicatur influxus iste; nam illi, quos Richardus retulit, empyreo tribuunt diuersitatem quorundam effectuum, qui in diuersis terræ partibus æqualiter ab vtroque polo distantibus cernuntur, quia non possunt tales effectus astris, vel cælis mobilibus adscribi: nam si ex horum influxu procederent, necesse foret, in toto illo climate contingere. Illi verò, quorum Bonauentura meminit, voluerunt circa nobilissimum corpus sublunare, nempe humanum, agere, quemadmodum empyreum ipsum nobilissimum omnium superiorum est, ita vt materiam præparet ad infusionem animæ rationalis, sicut alia

corpora

corpora cælestia inferiora eandem disponunt pro introductione animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, & tandem D. Thomas hisce verbis explicat influxum cæli empyrei, 1. parte, quæst. 66. articulo 3. ad 2. *Potest dici, quòd influit in primum cælum, quod mouetur, non aliquid transiens, & adueniens per motum, sed aliquid fixum, & stabile, putà virtutem continendi, & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem pertinens.* Probat D. Thomas primò, quia res quælibet facta est propter aliquam operationem, vt docet planè Aristoteles, lib. 2. de cælo, cap. 3. textu 17. & 1. Ethicorum, cap. 7. & 9. atque etiam 9. Metaphysicæ, c. 9. textu 91. quod aliis verbis docuit D. Damascenus 2. lib. orth. fidei, cap. 23. incongruum esse affirmans, aliquam dari in mundo substantiam penitus otiosam, hoc est, omni operatione vacantem: necesse est ergo, cælo empyreo aliquam operationem tribuere, & transeuntem quidem, cùm immanentis non sit capax: circa alia igitur corpora operabitur, vel otiosum erit, quod non est admittendum.

Secundò, quia partes vniuersi habent inter sese connexionem, & inferiora per superiora reguntur, & administrantur: sed administratio non est intelligibilis, nisi media operatione, & influxu: ergo cùm empyreum sit pars vniuersi, & perfectissima quidem, necesse est ab ea dependere, ac regi aliquo modo inferiora corpora, quod non bene intelligitur, nisi media operatione, & influxu eius.

Nostra in hac re sententia duabus assertionibus aperienda est. Prima, certum est hoc cælum aliquam operationem habere: & de operatione, quæ sit simplex emanatio, vel resultantia effectus à causa, certum est, non dari creaturam ea carentem, quia nulla datur substantia creata accidentium incapax, quia intrinseca est imperfectio eius, esse per accidentia perfectibile, qua solus Deus caret: sed intima accidentia substantiæ, per quæ perficitur media emanatione ab eius essentia, sunt proprietates eius, quæ proximè oriuntur ab eadem essentia, tanquam ab efficienti: ergo nequit creata substantia carere operatione, prout simplicem emanationem comprehendit, & propter hanc saltem condita dicitur, hoc est, vt se per eam perficiat. Cùm ergo certum sit, cælum hoc, quamtumlibet perfectissimum, habere essentiam specificam, certum esse debet, habere proprietates, quæ sint accidentia ab ea emanantes, ac proinde necesse est, habere operationem, prout comprehendit simplicem emanationem, quæ est quasi actio immanens.

Assertio secunda. Valdè probabile nobis videtur, quòd habeat veram ac propriam operationem, circa aliquod corpus se inferius, ac proprium influxum. Probatur vtrumque hoc modo: omnes, quotquot cælum empyreum posuerunt, censent esse

omnium perfectissimum, cui ideò supremum locum concedunt: deinde esse lucidissimum, non solùm, quia longè maiorem lucem habet quàm Sol, sed quia longè perfectiorem, & quasi ordinis superioris, valdè similem luci beatorum corporum, ratione cuius congruum, ac accommodatissimum eorum domicilium est: ergo valdè probabile est, quòd primum cælum, & fortè plures alios eximia luce perfundat, quia cùm sit corporea, non videtur negandum, quòd inferiores cæli talis illius actionis sint capaces, eamque recipiant intensiorem quidem, vel remissiorem, iuxta maiorem propinquitatem, vel elongationem: & cùm illuminatio hæc sit vera, ac propria operatio, & lumen productum realis effectus in eis receptus, effectiueque productus à cælo empyreo, propriè etiam dicitur influere in inferiora corpora.

An verò, propter illuminationem, aliam habeat operationem, quam ponunt aliæ opiniones, lubricum est, & mihi valdè incertum, ita vt diuinare videatur eas illi tribuere: nam specialis ille influxus, circa introductionem animæ rationalis in corpore, nullo fundamento innititur, quia ita posset quispiam dicere, quòd ad conseruationem hominis specialem influxum præstet, vel ad conseruationem aliarum specierum. Influxus etiam pro effectuum varietate in hac, vel illa terræ regione producendorum, potiùs quàm in alia, virtutibus stellarum tribui potest, non solis, sed modificatis per diuersam proprietatem, aut virtutem, in his terræ partibus existentem, & non in aliis: quare non erit pro his effectibus necessarius influxus empyrei. Quod verò D. Thomas docet, empyreum influere in cælum sibi proximum aliquid fixum, & stabile, vt virtutem continendi, & causandi, vel aliquid huiusmodi, ad illuminationem à nobis explicatam referri debet, per quam fortè augetur virtus eiusdem cæli, ita vt influxum aliquem habeat in inferiora corpora, quem non haberet, vel non ita perfectè, nisi per lumen ab empyreo receptum. Vnde fit, nostram sententiam esse valdè consentaneam Diuo Thomæ, & argumentis ab eo adductis eam planè confirmari, vt consideranti facilè constabit. Argumentis verò aliarum opinionum negauimus effectuum illorum varietatem Empyreo tribuendam.

Restat nunc, argumenta primæ opinionis denegantis Empyreo omnem influxum, soluere, & antecedens prioris, quòd Empyreum non sit factum propter inferiora corpora, distinguendum est: nam propter illa, tanquam propter præcipuum finem verum est, quia finis præcipuus, cuius gratia Deus illud condidit, potiùs fuit, vt congrua sedes, condignúmque domicilium omnium beatorum foret, & quasi Curia, aut Ciuitas Regia: cõsequenter verò, quia pars vniuersi est, cæteris partibus aliquo modo vniri debuit, quod non nisi media aliqua operatione transeunti circa reliquas

partes,

partes,vel aliquam illarum fieri potest, ex qua non potest dici,in obsequium earum factum, cùm per illam potiùs ab eo perficiantur, quàm ipsum ab eis. Si verò in obsequium totius vniuersi factum fuisse velit quis concedere,nihil ex eo imperfectionis contrahet: tum quia totum vniuersum Empyreo perfectius iudicatur, sicut totum qualibet eius parte, vtpote eam cum cæteris omnibus includens;tum etiam, quia beati omnes, tam homines, quàm Angeli,ad vniuersum,tanquam partes eius pertinere est in aperto: cùm ergo conditum fuerit Empyreum in obsequium eorum, mirum non est, immò necessarium in obsequium vniuersi conditum fuisse; neutrum nanque dignitati eius derogat.

Maior verò posterioris argumenti, quòd corpora cælestia nihil omninò agant, nisi mota ab alio,planè falsa est,cùm certò teneamus, illuminaturum Solem omninò immotum localiter post diem iudicij,& superiùs ostenderimus, cælestia corpora non solùm medio motu locali agere in inferiora corpora, sed cessante omninò motu eorum. Quod vero vulgò dici solet, nullum corpus mouere non motum, interpretantur Patres Conimbricenses 2. lib.de cælo,cap.3.quæst.2.art.2. asserentes, necessarium non esse,quòd actu moueatur, vt aliud moueat;sed quòd moueri possit. Empyreum verò, licèt non moueatur, potest tamen moueri, sed id sufficere, vt aliquo modo in inferiora influat; verùm non est necessarium per locum ab intrinseco, vt vnum corpus moueat aliud,quod ipsummet mouens possit moueri:hoc est, vt aliquam habeat naturalem inclinationem actiuam, aut passiuam ad motum,quia mouens, vt mouens,vel agens, vt agens,non mouetur, vt docet expressè Aristoteles,3.lib. Physicorum, inde probans,quòd actio non sit in agente, sed in passo,ex quo sequitur, non esse necessarium, per locum ab intrinseco mouens moueri posse, quia aliud mouere nihil ponit intrinsecum in mouente, hoc est,nullum actum, nec vllam potentiam; ergo nec dicit necessariam connexionem, cum motione passiua, neque potentia eius. Quod etiam conuincitur exemplo Dei, & Angelorum;nam Deus propriissimè dicitur mouere omnia;& in ea agere,& tamen nec mouetur ipse,nec moueri potest: Angeli etiam mouent corpora cælestia,& nec mouentur ipsi, nec habent vllam inclinationem ad motum huiusmodi:ex quibus infero, quòd etiamsi per impossibile excogitemus,vnum corpus nullo modo posse moueri à se,nec ab alio per se,nec per accidens,nihilominùs posset aliud mouere: vniuersalis ergo illa propositio falsa probatur, & proptereà non repugnat Empyreum omninò immotum in inferiora agere.

Præterea assero, cælum Empyreum nullam prorsus inclinationem

nationem habere ad motum localem, sed immobile esse localiter, ex propria natura, & solùm præter naturam moueri posse, quia cùm creatura sit, potentiam obedientialem habet respectu Dei, vt ab eo moueatur; Angelum verò arbitror non posse eum mouere per virtutem naturalem, quia cùm sit ex propria natura omnium beatorum sedes, non subditur virtuti naturali Angelorum, quantùm ad motum localem; nam vniuersale bonum totius Curiæ cælestis, quale est immobilitas, & quietum omnium beatorum domicilium, superioris ordinis est, respectu naturalis virtutis Angelorum, valdéque eam excedit: sicut extrahere integrum elementum, aut cæleste corpus à propria sede naturales vires vnius Angeli, immò & omnium, superat eo modo, quo libro 4. Physicorum ostendimus, easdem superare, quòd vacuum efficiat.

Circa figuram cæli empyrei non conueniunt recentiores pauci, qui de ea loquuntur; sed quidam asserunt, non esse rotundum sicut cælestia corpora, quæ mouentur: quod videntur colligere ex illo Apocalypsis 21. *Ciuitas in quadro posita est.* Nomine enim ciuitatis cælum videtur intelligendum, cui additur magis esse accommodatam pro beatorum sede quadratam figuram, quàm circularem maiorísque capacitatis ad continendum tam magnam corporum multitudinem. Et hanc partem sequuntur Patres Conimbricenses 2. libro de cælo, capite 5. quæstione 1. articulo 2. Alij verò non putant, argumenta hæc probare, diuersam figuram tribuendam esse huic cælo à circulari, qua prædita sunt alia, sed omnia esse debere eiusdem circularis figuræ, cùm sint quasi vnus globus: & præterea, quia supposito quòd empyreum aliquo modo influit in inferiora, quamuis non medio motu, accommodatior est figura circularis ad influendum, quia cætera, circa quæ influit, æqualiter, aut saltem secundùm proportionem, eius influxum recipere poterunt; constat verò non posse, si quadratam figuram habeat. Ego verò vtramque partem valdè incertam iudico, & argumenta earum valdè infirma, quæ ideò cuique facile soluenda relinquo, & liberam electionem vtriusque partis.

QVÆSTIO IV.

An quò situ eleuatiora sunt corpora cælestia, eò sint natura perfectiora.

PRæsupponit præsens controuersia ordinem cælorum, secundùm situm, quem licèt varium, & diuersum posuerunt antiquiores Philosophi, Astrologi ac Mathematici, inualuit iam in schola, & tanquam communis sententia in explicatione sphæræ recepta

recepta est ea, quæ talem ordinem situs in eis statuit, vt infimum sit cælum Lunæ, secundum Mercurij, tertium Veneris, quartum Solis, quintum Martis, sextum Iouis, septimum Saturni, octauum firmamentum, ita vocatum, quia stellas firmiter inhærentes, seu fixas, quæ proprium motum non habent, contineat, & propterea à Græcis, Aplanes, id est, errans appellatur: nonum verò, ac decimum, quæ ab aliis adduntur, aqueum cælum, siue crystallinum communi nomine nuncupantur, eò quòd transludici admodum, ac perspicui sint, vt aquarum, aut crystalli (quod quasi congelata aqua censetur) similitudinem referant, & vim refrigerandi habere censeatur, super quos Empyreum collocant, sicut apud nos supra firmamentum (nam in quacunque opinione supremum locum ei concedi debet.) Secundò, præsupponit Auerroës hoc libro comment. parte 9. Iand. quæstione 12. & Durand. in 2. distinctione 14. orbes cælestes inter se esse specie diuersos, id quod docet Albert. Magn. tract. de 4. coæuis, quæstione 4. articulo 4. & hoc libro tract. 3. capit. 4. Diuus Thom. 2. contra gent. cap. 92. ibid. Ferrar. & Caiet. 1. part. quæst. 66. ad art. 1. probat ex Aristot. 2. de anim. text. 34. & 35. asserente, singularia in eadem specie multiplicari propter speciei conseruationem: at corporis cælestis species in vno indiuiduo conseruari potest, cùm illud sit incorruptibile: ergo non sunt plures orbes cælestes eiusdem speciei ex mente Aristot. Ratione etiam probatur primò, quia in sublunari mũdo corpora, quæ naturæ ordine diuersa exigunt loca, specie diuersa sunt, vt inductione constat in 4. elementis, sed singuli orbes cælestes ordine naturæ exigunt diuersa loca; ergo specie inter se differunt. Secundò, materiæ cælestium sphærarum inter se specie differunt, vt probauimus ad caput 2. libr. 1. quæstione 8. ergo formæ à quibus illæ speciem sumunt potiori iure diffidebunt specie inter se, ac proinde composita ex illis coalescentia, & alia cælestia corpora essent corruptioni obnoxia, vt ibi inferebamus. Tertiò, id ipsum roboratur ex diuersitate accidentium; maximè motuum singulorum orbium, quæ quoties alicui corpori præ aliis, ex natura rei conueniunt, perspicuè denotant, distinctionem saltem specificam principij substantialis, & hæc fuit vnica via Philosophiæ agnoscendi substantiarum distinctionis ortum, & interitum, quæ omnia æquè probant, specificam diuersitatem inter orbes minores, & quasi partiales, de quibus infra, ac inter maiorem, & veluti totales sphæras, vt expendenti constabit. His igitur præsuppositis, quærimus, an quò eleuatiores sint, eò sint nobiliores, seu an idem sit ordo situs inter cælestes orbes, & ordo perfectionis, vel nobilitatis.

Et prima sententia tenet, non esse vniuersaliter verum, quòd idem

idem sit ordo situs, & dignitatis inter sphæras cæleſtes, quæ mouentur; sed in eis duntaxat, præter orbem Solis: nam constat ex multitudine, varietate, ac nobilitate effectuum, quos producere videmus, nobiliorem planetarum omnium Solem esse, & ex consequenti ipsius orbem perfectiorem omnium corporum cælestium, quæ mouentur: nam globi cælestes (vt testatur Aristoteles 12. Metaphysicæ, capite 81. textu 48. propter sydera, quæ suo motu secum deferunt, facta sunt, & tamen ex communi sententia, Sol, & cælum cui affigitur, quartum tenet locum; ergo non potest vniuersè verum esse, quòd idem sit ordo dignitatis, & situs. Ita sentit Richardus in 2. distinctione 15. quæstione 5. circa secundum principale, non paucos Astrologos sequutus. Quorum sententiam amplectuntur etiam Patres Conimbricenses, 2. libro de cælo, capite 5. quæstione 2. articulo 2. Addunt tamen æqua fortè probabilitate dici posse, inter omnes sphæras eundem esse ordinem dignitatis, ac perfectionis, non includendo planetas, quia valdè probabile est, Solem non esse continuum eidem orbi, cum quo mouetur, sed contiguum duntaxat, nec esse eiusdem speciei, sed diuersæ, & nobilioris longè naturæ; & propterea Sol, quamuis perfectior sit cunctis orbibus mobilibus, atque etiam cunctis planetis, quæ in eis, & cum eis mouentur: orbis tamen solaris eundem cum cæteris situs, & dignitatis seruat ordinem.

Secunda sententia absolutè docet, inter orbes cælestes, & planetas eundem esse ordinem perfectionis, ac situs. Hanc amplecti videtur Diuus Thomas 12. libro Metaphysicæ ad tex. 44. & cum eo alij: quam in primis colligunt ex doctrina D. Dionysij 6. capite cælestis Hierarchiæ, & ex Aristotele 4. lib. Physicorum, tex. 49. hoc modo: Idem ordo, qui reperitur inter ea, ex quibus constat superior mundus, nempe, angelicus, & inferior, nempe elementaris, reperiri debet inter ea, ex quibus constat mundus medius, nempe cælestis: sed inter ea, ex quibus componitur mundus angelicus, & inter ea, ex quibus componitur elementaris, idem est ordo situs, & perfectionis: ergo idem etiam esse debet inter corpora cælestia. Probatur minor, quia suprema Hierarchia in ordine est etiam perfectione suprema, & eodem modo media & infima apud D. Dionysium, & apud Aristotelem idem est ordo situs, & dignitatis inter elementa: nam ignis situ excellens est omnium perfectissimus, & sicut terra obtinet infimum locum, sic etiam est omnium imperfectissima. Aristoteles 12. Metaphysicæ, capite 8. textu 44. docet expresè ordinem intelligentiarum mouentium cælestes sphæras, esse secundùm ordinem motuum, & mobilium, ita vt pro cuiusque sphæræ natura suus respondeat motor, nempe inferiori ac imperfectiori inferior ac imperfectior;

ctior; superiori verò, ac perfectiori superior, ac perfectior motor: sentit igitur apertè eundem esse ordinem situs, & dignitatis inter omnes sphæras cælestes: nam valdè incongruum foret, & Angelorum dignitati dissonum, quòd perfectior moueret imperfectiorem, atque inferiorem sphæram, & imperfectior superiorem, ac perfectiorem.

Probatur ratione: primò ex effectu: nam eò dignior est causa, quò digniores producit effectus, cùm in eius virtute contineri debeant: sed quò planetæ eleuatiorem situm habent, eò nobiliores edunt effectus, & pariter sphæræ, quibus insident (si istæ habent distinctum influxum à planetis:) ergo idem prorsus est ordo dignitatis, & situs inter eos. Probatur minor, quia Astrologi tribuunt Saturno vim conseruandi res fixas, & permanentes, & inclinandi ad altissimarum rerum contemplationem, iuxta propriam capacitatem: Marti verò fortibus viris præsidere, quos nobilissimos effectus esse, per se constat.

Secundò, corpus, quod continet aliud, comparatur ad illud, sicut forma ad materiam, & ex consequenti, tanquam dignius indigniori, vt testis esse Aristoteles 4. libro Physicorum, cap. 5. textu 49. ex quo colligit, elementum, quò superius est, eò esse nobilioris naturæ, quia inferius continet: sed sphæra superior, atque etiam planeta continet, ac circundat inferiorem non secus atque elementum superiùs; ergo necesse est nobiliorem esse, & proinde eundem esse ordinem situs, & nobilitatis inter omnes. Vrgeo argumentum ex firmamento, seu stellata sphæra, variis stellis prædita, effectu, visuque insignibus atque etiam ex Zodiaco circulo duodecim signis splendente, sub quo planetæ omnes incedunt, & vnde conseruatio omnium rerum corruptibilium, omnium temporum vicissitudines, totius terræ fructus, animantium omnium procreatio, ac denique totus hic mundus inferior dependet, quod proinde nobilius multò esse debet cæteris omnibus sphæris inferioribus, atque etiam planetis omnibus in eis, & cum eis motis. Cuius etiam supremam dignitatem colligere licet ex dignitate suprema motus, per quem cæteras omnes sphæras, ac planetas secum rapit, & motum diurnum explere facit. Eodemque argumento probatur de reliquis iuxta ordinem situs, qui idem proinde erit, ac dignitatis inter omnes, nulla sphæra, nulloque planeta excepto.

Nostra sententia asserit, eundem esse situs, ac dignitatis ordinem inter omnes sphæras cælestes, secus verò inter astra: ita autem nobis sentiendum esse iudicamus, quia efficaciora nobis videntur argumenta posterioris sententiæ, quantùm pertinet ad ordinem sphærarum, quarum superiores continent, atque compre

comprehendunt inferiores, quod non videtur stare posse, nisi nobiliores sint, cùm naturalis comprehensio maiorem perfectionem importet, vt in elementis est manifestum. Excogitare verò, quòd Deus fecerit sphæram Solis quantitate minorem, dignitate vero, aut perfectione superiorem, fundamento rationis caret, quia si maior capacitas superiorum postulat maiorem perfectionem, aut maior perfectio maiorem capacitatem; & sphæra Solis perfectior est superioribus, ex propria natura postulabat capacitatem maiorem: quare necesse est fateri, non esse factam à Deo cum ea quantitate, quam natura eius postulabat, quod sine miraculo non potuit contingere; miracula verò in naturali rerum conditione ponere, alienum est à recta Philosophia.

Cæteris quoque argumentis non bene potest satisfieri, quantum ad ordinem sphærarum pertinet, vt ea percurrenti facilè cōstabit, & propterea iudicamus, quantùm ad hanc partem, discedendum esse à priori sententia. A posteriori verò sententia discedendum duxi, quantùm ad planetas: inter quos non videtur nobis necessarium, eundem esse ordinem situs, & perfectionis; nam de singulis stellis fixis certum mihi videtur, & à nemine in dubium reuocatum, nobilitate vinci à quocunque planeta, vt ostendunt nobiliores, atque euidentiores effectus, quos planetæ edunt, & quos nemo concedit stellis singulis firmamenti, neque alios tantæ perfectionis, & tamen istæ situ excellunt omnes planetas. Et tandem cum Sole nemo audebit compatare quamlibet stellam firmamenti, quam tamen secundùm ordinem situs eo superiorem nouit: non est ergo necessarium, eundem esse ordinem situs, & dignitatis inter planetas. Cui addo, nec inter eos vnum continere alterum, eúmve comprehēdere, vt propterea iudicandum sit, eum nobilitate vincere, sicut inter sphæras contingit. Bene ergo potuit perfectior planeta in loco inferiori collocari, absque præiudicio suæ nobilitatis; quia partes ex propria natura ordinantur ad perfectionem, & bonum totius, cuius gratia fiunt, & fiunt quidem propter operationem propriam, iuxta proloquium Aristotelis, vt per eam totum ipsum perficiant. Talis ergo situs debetur cuique planetæ in vniuerso, qualis congruit exercitio propriæ operationis, & iste est conueniens propriæ perfectioni: multitudo itaque, varietas, & excellentia operationum solarium, quasi medium locum postulat in vniuerso; nam si superiorem haberet, nec illuminare, neque suo calore fouere posset sublunaria corpora, sed remissè quidem, propter nimiam distantiam; quare frigescerent omnia, & caloris defectu perirent, neque possent vitales operationes fieri, nec ideò species viuentium corporum conseruari, neque homines lucis defectu proprias exercere operationes; ergo sicut iste naturalis est, ei quemadmodum naturale

naturale est sua virtute vniuersale bonum totius vniuersi respicere, & quantùm potest iuuare, ac perficere, & ex consequenti bonum singularum partium, quibus constat.

Et hæc multitudo, varietas, atque excellentia operationum, & effectuum planè conuincit nobilitatem naturæ solaris præ cæteris astris, & sphæris. Quod est enim corpus cæleste? quod astrum? quis planeta? quem sua operatione, atque effectu Sol non perficiat? nullum profectò: cælestes omnes sphæras, planetas omnes, omniaque astra, suo lumine perfundit, atque collustrat, vsque adeò, vt non pauci arbitrentur, nec micam luminis à se habere, sed quidquid habent, à Sole mendicare. Quod est etiam sublunare corpus, quod ab initio suæ generationis non incipiat iuuari, foueri, & perfici à Sole? Immò, quod Sole deficiente, produci possit in natura rerum? atque etiam iam productum conseruari? nullum profectò. De homine ipso creaturarum omnium corporearum perfectissimo protulit Aristoteles secundo libro Physicorum, non à solo parente, sed à Sole simul progigni, ita vt quasi alterum eius parentem eum vocare possimus. Audiamus sacram paginam Solis excellentiam his verbis egregiè extollentem. Ecclesiast. 43. *Sol in aspectu annuncians in exitu, vas admirabile, opus excelsi, in meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris eius quis poterit sustinere?* & paucis interpositis: *Magnus Dominus, qui fecit illum.* Audiamus etiam D. Dionysium, eximium Philosophum, atque præclarum Theologum, 4. cap. de diuinis nominibus, non longè à principio, eiusdem Solis encomia sic prosequentem: *Ita & diuinæ bonitatis manifesta imago, magnus iste, & totus splendens, & superlucens Sol, secundùm multam resonantiam boni, & omnia quæcunque participare ex ipso possunt, illuminat, & superextensũ habet lumen ad omnem extendens visibilem, & sursum propriorum radiorum splendores:* & post pauca addit. *Sed & generationem visibilium corporum confert, ad vitam mouet, & nutrit, & auget, & perficit, & mundat, & renouat.* Quibus ad Solis naturam commendandam, & super astra omnia, cælestiáque corpora efferendam, nihil elegantius, nihil sapientius proferri potuit. Quos omnes effectus non sola fide sapientium hominum, sed euidenti experientia nouimus: de cæteris verò astris, planetis, atque corporibus cælestibus, nec tot, nec tam varios, neque tantæ nobilitatis experti sumus; neque tantorum virorum testimonio comprobare possumus. Cùm ergo ex effectuum nobilitate mensurari debeat nobilitas causæ, sequitur, astrum Solis, à quo emanant, primum nobilitatis locum obtinere inter astra omnia, planetas omnes, omniaque cælestia corpora: sed constat non habere supremum situm: ergo dicamus necesse est, non esse eundem ordinem nobilitatis, & situs inter planetas, nec inter planetas, stellas, & sphæras cælestes,

quamuis facta comparatione inter solas sphæras idem sit.

Neque argumenta aliarum opinionum aliquid efficiunt: prioris quidem probant tantùm de Sole, non eodem modo ordinari cum cæteris planetis, aut sphæris cælestibus secundùm situm, ac secundùm nobilitatem: de sphæra tamen eius comparatione aliarum non probant esse nobiliorem, quia neque est certum Solem esse partem eius, neque ei continuum, sed nec eiusdem speciei, quæ probare oportebat, vt probaretur, non esse eundem ordinem situs, & perfectionis inter sphæras cælestes. Quod intelligo, etiamsi quartum cælum tribus orbibus constet, vt asserit hæc sententia, de quibus omnibus mox erit statuendum.

Argumenta etiam posterioris sententiæ maiori ex parte solùm probant facta comparatione inter solas sphæras. Quæ verò de peculiaribus, atque excellentioribus effectibus aliorum planetarum assumunt Astrologi ad probandum, nobiliores esse Sole, commentitia planè sunt, (vt bene adnotarunt Patres Conimbricenses secundo libro de cælo, capite 5. quæst. secunda, art. 3. & licèt vera forent, falsum tamen, quód nobiliores effectibus à Sole emanantibus: nam vniuersaliores sunt isti, cùm non solùm ad inferiorem mundum, sed ad superiorem quoque extendantur, & modo longè nobiliori eos producit Sol, quàm firmamentum cum suis stellis producat alios.

Quod etiam de signis Zodiaci affertur, confirmat potiùs maiorem nobilitatem Solis supra firmamentum, & stellas eius, cùm effecta illa, quæ ex eis sequuntur, Soli potiùs nobiliori modo adscribi debeant, quàm firmamento, atque stellis eius. Ac tandem, quod de perfectione continentis, aut comprehendentis corpus supra contentum, vel comprehensum affertur, probat quidem, sed de solis sphæris, inter quas continentia, ac circunscriptio locum habet, non tamen de planetis, quæ neque se continent, nec circunscribunt (vt satis per se est manifestum) sed nec est certum, sed valdè dubium, quód continui sint cum sphæris, & ideò tanquam partes earum se habeant, vt propterea sequatur superiorem sphęram eo ipso, quód inferiorem continet planetam ei continuum, ac eius partem contineat: sed probabilius fortè est oppositum; quare neque ex hac parte probatur, eundem esse ordinem situs, & nobilitatis, facta comparatione planetarum cum sphæris, sed de his pleniùs, & planiùs mox loquemur. Et de distinctione specifica orbium, & astrorum dicemus paulò inferiùs.

QVÆ

QVÆSTIO V.

An quodlibet cæleste corpus sub primo mobili contentum duplici motu moueatur.

COmmunis est sententia Astrologorum, & Philosophorum, cælestes sphæras præter primam duplici agitari latione, altera, qua à primo mobili rapiuntur; altera, per impetum à propria intelligentia impressum. Manifesto enim experimento compertum est, Solem, Lunam, & cæteros planetas ab Oriente in Occidens motu diurno cieri: ad sensum enim constat, tam stellas fixas, quàm errantes ab ortu supra nostrum horizōtem ascendere, pergere deinde in Occasum, & iterum in Oriente nasci. Sed non minùs exploratum est, dissimili quodam gradu retromeare, & non semper ab eodem Orientis puncto ascendere per nostrum horizontem, sed modò ab vno, posteà tardiùs ab alio mutata inter se, & cum stellis distantia; quod quidem nequit contingere, nisi præter motum raptus primi mobilis, aliis propriis, & distinctis inæqualiter planetarum orbes pergant. Hæc tamen communis sententia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Quidam enim vulgari trutina rem expendentes existimarunt, inferiores orbes duplici motu distincto, & quasi modo opposito simul in orbem cieri: ita vt proprio motu, à propria intelligentia in Orientē tendant, ac simul ab intelligentia primi mobilis motrice in contrariam partem versùs Occidentem rapiantur. Ita ex recentioribus multi, quos sequi videntur Patres Conimbricenses hîc cap. 5. quæst. 4. art. 1. qui omnes sibi habuerūnt persuasum, hunc esse sensum communis sententiæ sancti Thomæ, Doctorumque omnium mentem. Quorum fundamentum est, quia aliter non apparet, qua ratione stare possent ea, quæ in cælis perspicuè deprehendi diximus.

Alij tamen propiùs ad veritatem accedentes ita communem sententiam intelligunt, vt quilibet orbis inferior in rigore, & proprietate physica vnico duntaxat motu moueatur, qui tamen à duplici virtute motrice opposita, seu à duplici intelligentia è contrario impellente procedat, propria altera Orientem versùs imprimente impetum, altera primi mobilis in contrarium rapiente. Et prior pars statim probabitur. Secundam verò ita suadere conantur, quia nisi hoc detur, intelligi nequit communis sententia adstruens singulam inferiorum sphæram duplici motu rotari, quam tradit expresſè Aristoteles hoc 2. libro, capite 2. textu 16. & capite 6. textu 35. & capite 12. textu 60. Diuus Thomas ibidem, lectione 17. & 18. & omnes Philosophi, & Astrologi planè supponunt, quos citant Patres Conimbricenses suprà, & Pater Clauius in cap. 1. sphæræ à pagina 51. immò nec alia via

constare possunt diuersi stellarum aspectus, coïtus, & distantiæ. Si enim motu tantùm raptus ferrentur, æquabiliter semper, motuque, & distantia vniformi procederent. Cùm tamen Astrologi certissimè obseruauerint, planetas non semper in eodem puncto horizontis oriri, sed nunc iuxta lineam æquinoctialem, nunc vltrà, citráve, nec semper eodem temporis momento, sed tardiùs semper, ac denique inæquali inter se, & cum stellis fixis distantia, id quod stare nequit, nisi præter impetum primi mobilis alius à propriis intelligentiis versùs ortum inæquabiliter inferioribus sphæris imprimatur.

Nostra in hac re sententia duplici assertione explicanda est. Prima sit, inferiores sphæræ propriè non mouentur simul duplici motu physico. Hæc conclusio est Doctorum secundæ sententiæ contra primam: quæ hac ratione efficaciter probatur: Motus localis est acquisitio localis præsentiæ, aut diuersi modi præsentiæ: sed inferior orbis non adquirit plures præsentias simul, aut plures positiones partium in loco, sed vnicam tantùm versùs Occidens: igitur non nisi vnico motu mouetur. Perspicua est consecutio: quia nequit simul ab eodem corpore eadem præsentia acquiri duplici motu opposito, aut quasi opposito, neque id intelligi potest. Minor probatur: ex communi enim omnium sententia non potest idem corpus naturæ viribus habere simul duas præsentias locales, aut duas diuersas positiones in eadem præsentia, sicut nec duo loca: igitur neque potest simul eas acquirere, quod nanque haberi repugnat, ita & acquiri. Nequit igitur hoc contingere, nisi cessante aliquo motu eo tempore, quo per alium quasi oppositum orbis tendat in partem oppositam. Hoc verò nullus dixit, diceretúrque sine vllo fundamento contra experientiam, qua constat, semper orbem in occasum moueri, & contra rationem, cùm semper eadem proportione impellantur orbes, ac proinde eadem ratione æquabiliter debeant semper moueri. Confirmatur: quia inferior orbis nunquam reperitur simul præsens duobus spatiis totalibus, aut partialibus, sed in vno tantùm spatio, eadémque positione, vt perspicuè obseruant Astrologi: ergo neque acquirit simul duas præsentias, seu duos præsentiarum modos, duóve loca: si enim duo simul acquireret, duo simul habere aliquando deprehenderetur. Ergo non mouetur simul duplici motu distincto.

Assertio secunda: idem motus inferiorum orbium prouenit à propria intelligentia, & ab intelligentia motrice primi mobilis, ita tamen, vt intelligentia propria non versùs ortum, sed in occasum impellat. Prior conclusionis pars est auctorum secundæ sententiæ, & valdè communis contra Vallesium 4. Physicorum capite 5. & nonnullos recentiores [illegible] quia non possunt

non

non inferiores sphæræ rapi motu primi mobilis, cùm illud concitatissimè moueatur, & inferiores orbes perfectè comprehendat, qui vtpote primo proximi, & contigui, solidæque naturæ, apprimè capaces sunt impetus recipiendi, vt cum illo circunuoluantur. Mouentur ergo inferiores orbes ab intelligentia primi, id quod in ore omnium Philosophorum, & Mathematicorum frequentissimè est, & hac de causa octaua, seu decima sphæra primum mobile nuncupatur. At inferior sphæra etiam circunuoluitur à propria intelligentia: igitur illius motus ab vtraque intelligentia procedit. Minor inconfessa est apud omnes constituentes tot motrices virtutes, quot sunt orbes cælestes: & ex eo constat, quia, vt infrà dicemus, nequeunt ab vna eademque intelligentia tot orbes tam vastæ molis simul diuersimodè rotari. Et vlteriùs demonstratur, quia si inferiores sphæræ solo primi mobilis raptu veherentur, æquabili, aut proportionata celeritate inter se, & cum illo rotari necessarium foret, cùm eodem modo semper raperentur, ac proinde semper planetæ inferioribus sphæris affixi ab eodem horizontis puncto ascenderent, & eorum quilibet eandem semper seruaret cum aliis distantiam, quoad punctum natiuitatis, & lineam, per quam pergit, cuius oppositum euidentibus obseruationibus Mathematici experiuntur. Fateamur ergo necesse est, inferiorum sphærarum motus non à solo motore primi mobilis, nec à solo proprio, sed ab vtroque prouenire.

Posterior pars nostræ assertionis, quam Vallesius suprà cum aliis recentioribus contra plures alios tradidit, hac efficaci ratione à nobis probatur. Non est necessarius impetus à propria intelligentia impressus inferiori orbi versùs ortum, sed sat est impulsus eiusdem in occidentalem plagam impellens, & hic est naturæ cæli magis consentaneus: igitur hic, & non ille ponendus est. Antecedens, quoad priorem partem, probatur, & explicatur, quia ideò impulsus ille ponitur à suis auctoribus, quia inferior orbis retrotrahi deprehenditur comparatione primi mobilis, seu (quod in idem recidit) planeta illi insidens relatè ad inerrantem stellam: sed hoc stare potest ex eo solùm, quòd impetus illi impressus à primo mobili, & propria intelligentia non adeò efficax sit ad illum circunuoluendum, ac impetus illatus ipsi primo mobili ad huius volutionem, vt per se patet: igitur impulsus ille versùs ortum necessarius non est; vterque tamen ille impetus efficit motum in occasum non per eandem lineam, & in eisdem polis, ac primum mobile: quamuis enim ad id inclinet rapientis impetus; attemperatur tamen impetu propriæ intelligentiæ illius sphæræ inferioris, per lineam gyratiuam mouere conantis, quæ etiam omninò id nō assequitur, sed ex vtroque impetu quasi

attemperato per lineam aliquam gyratiuam mediā inter lineam primi mobilis, & propriam particularis sphæræ hæc fertur, non eadem, qua primum mobile, velocitate: quæ attemperatio specialis diuersaque est pro qualibet inferiori sphæra, quia quælibet speciali impetu, specialique via à propria intelligentia impellitur, & ideò quælibet sphæra propriis polis, & per propriam lineam, propriaque velocitate in orbem fertur: quæ omnia pro influxuum diuersitate congruenter attemperata sunt.

Secunda illius antecedentis pars de congruitate huius impulsus probatur primò, quia impetus ille versus ortum impressus aliquo modo esset contrarius impulsui à primo mobili impresso versus occasum, vtpote in contrariam partem inclinans, quæ contrarietas, & pugna parum consentanea est corpori incorruptibili, qualibet alia contrarietate experti. Deinde ille impetus perpetuò fraudaretur suo effectu per se, cùm nunquam cælestis sphæra moueatur propriè versus Orientem, siquidem semper voluitur in occasum, & nequit simul in duas partes, præsertim oppositas ferri, vt prima assertione ostendimus. Denique si intelligentiæ inferiorum orbium illos impellerent in Orientem, non possent non multùm retardare primum mobile, cùm illi contigui sint, (ob quod ab ipso rapiuntur) ingentis magnitudinis, & vehementer in contrariam partem impendentes; quod quidem non deprehenditur; parum enim detinetur, ne absoluat perfectè circulationem spatio viginti quatuor horarum; id quod prouenit ex eo, quòd inferiores orbes nonnihil obsistunt per impetus sibi impressos, ne à propria linea gyratiua, per quam moueri exigunt ad lineam primi mobilis extrahantur, cuius ratione media pergunt via, vt diximus. Et sanè incredibile est, & sine vrgenti necessitate nequaquam adstruendum, intelligentiam primi mobilis motricem non solùm rotare ingentem illam magnitudinem sui orbis, & simul rapere vastam reliquam molem inferiorum omnium sphærarum, sed etiam id præstare contra oppositos impetus ab aliis motricibus intelligentiis impressos. Est enim magna nimis perfectio limitatæ creaturæ cancellos prætergrediens.

Ex dictis ad argumenta in contrarium adducta satis constat: iam enim demonstrauimus, qua ratione diuersæ planetarum distantiæ, & coïtus inter se, & cum stellis fixis, motuum etiam inæqualitatem constare possint, & reduci optimè in duplicem illum impetum cuilibet inferiori orbi à duplici intelligentia versùs occasum impressum, ob cuius diuersitatem dispari celeritate in diuersisque Polis, quælibet inferior sphæra intra superioris ambitum, & cauitatem in orientalem plagam pergit, & hac ratione intelligendi sunt antiqui Doctores, præsertim Aristoteles, & Diuus Thomas, qui in vniuersum asseruerunt, inferiores sphæ-

ras

ras duplici motu moueri, quia scilicet à duplici virtute motrice, propria, & rapientis orbis, partim per lineam huius, partim per propriam, hoc est, per mediam inter vtranque ob vtriusque impetus attemperationem cientur: est enim diuersus motus, & per diuersam lineam, ac esset, si à sola propria intelligentia, aut solo primi mobilis raptu rotaretur: quod videtur expressisse Aristoteles textu illo 35. relato pro secunda sententia hisce verbis; *In his enim, quæ sunt sub illo (id est, primo cælo) plures lationes in vnum iam conuenire.* Ac si diceret, est vnus motus inferioris sphæræ à virtute tamen composita ex duabus diuersum motum seorsum postulantibus. Nonnunquam etiam Aristoteles, & Diuus Thomas tum citatis locis, tum alibi plures motus attribuunt cuilibet inferiori orbi, totali scilicet, qui componitur ex pluribus partialibus, quorum cuilibet suus proprius motus conuenit, & ideò omnes simul totali orbi dicuntur conuenire. Et similiter cùm docent, has sphęras in Orientem etiam ferri propriæ intelligentiæ impetu, ex eo id affirmant, quia licèt hæc in occasum impellat, segniori tamen impetu, & per specialem lineam gyratiuam, quapropter minori velocitate orbis circunfertur, ac proinde comparatione primi mobilis celeriùs pergentis, è contrario moueri, & retromeare dicitur eo modo, quo debilis potentia positiua relatè ad perfectam potentiam impotentia nuncupatur, & aliquo modo contraria. Nec aliquid vnquam dictis aduersum in his Doctoribus per otium consultis inuenire potui.

QVÆSTIO VI.

An planetæ, seu errantes stellæ, sint partes continuæ, componentes orbes, quibus insident, & ad motum eorum moueantur.

RAtionem dubitandi præbuerunt planetæ, propter difformitatem quandam in propriis eorum motibus ostensam, quam non ostendunt firmamenti astra; ratione cuius difformitatis, nunc propinquiores terræ, nunc verò remotiores ab ea apparent, & ex consequenti, nunc maiores, nunc verò minores. Vt igitur Phænomenas has seu apparitiones seruare possint Astronomi, singulis planetis concesserunt peculiares orbes, ac discontinuos inter sese, & à principali, eóque minores, ex quibúsque idem præcipuus quodammodo componatur; ac tandem, qui propriis motibus ac distinctis à motu eius moueantur, non tamen eccentricos, sed concentricos, hoc est, habentes eundem centrum aliorum orbium, qui est centrum totius mundi. Pro hac sententia citantur Eudoxius, Calleppus, Ciuillus, Thiletus in libris de cælo: Fracastorius, in libro de homocentricis, Auerroës sæpè, immò & Aristoteles 12. libro Metaphysicæ, textu 45. & 46.

Astrologorum sententias recitauit,& hæc est prima sententia.

Alij verò putantes Phænomenas omnes,seu varias apparitiones non posse saluari per solos orbes proprios, ac discontinuos concentricos,posuerunt eos eccẽtricos, hoc est,diuersum centrum habentes inter sese, & à communi totius mundi, addideruntque ita hosce minores orbes se habere respectu planetæ, vt vnus eorum sit ei proprius,cui insit.Iste minor orbis vocatur quasi sphærula,aut epicyclus, in quo mouetur planeta ab Oriente in Occidentem, habens motum eius tanquam proprium. Et hæc est 2. sententia.

Alij tandem,& non pauci, Phænomenas omnes,seu varias planetarum apparitiones veras esse negant, sed apparentes tantùm esse censent ex variis modis, quibus vapores inter planetam, & visum intercedunt, quorum ratione decepti, videntur sibi propinquiores interdum, & maiores, interdum verò remotiores, & minores,ac propterea non esse propter illas multiplicandos orbes planetarum, aut ponendos plures, quasi partiales,ex quibus singuli eorum orbes componantur, quia non sunt multiplicanda corpora(præsertim incorruptibilia, & adeò perfecta)sine vrgenti necessitate,quæ non probatur adesse in re præsenti.

Vt autem veram in re difficili sententiam statuamus, explicare oportet quonam modo excogitari possit compositio hæc eiusdem totalis orbis ex multis partialibus motui planetæ ita accommodata, vt per eam saluari possint vniuersæ apparitiones, circa eum contingentes: ita ergo excogitatur ab omnibus fermè Astronomiæ peritis, vt quilibet orbis cuiuscunque planetæ compositus sit ex tribus saltem minoribus orbibus, quasi partialibus, discontinuis, & inæqualibus inter sese, quia priùs continetur quodammodò ab altero, & necesse est,contentum minorem esse continente.Ex his autem tribus orbibus vnus dicitur eccentricus simpliciter, quia vtraque eius superficies, tam concaua quam conuexa, habet centrum diuersum à centro sui orbis totalis, ac totius mundi, habetque iste idem orbis eandem profunditatem, seu grossitiem omni ex parte, atque immensus est intra profunditatem, atque grossitiem sui orbis totalis, vocaturque deferens planetam, vel cui planeta proximè insidet. Hunc orbem simpliciter eccentricum circundat duo alij orbes,etiam partiales,vnum versùs conuexum eius,& alter versùs concauum,sed diuersæ profunditatis,aut glossitiei ambo: nam superior necessariò est valdè tenuis ex ea parte, qua eccentricus orbis,quem circundat, maximè à centro mundi distat, maximam verò profunditatem habet ex parte opposita: E contrariò verò inferior orbis est quasi concauus, & internus, & ita fit, vt conuexa superficies superioris orbis, & concaua inferioris, idem centrum habeant, quòd totalis

talis orbis planetæ, centrum videlicet totius mundi; concaua verò superioris, & conuexa inferioris idem habent centrum, quod orbis simpliciter eccentricus, quem circundant, ratione cuius hi duo extremi orbes eccentricum circunscribentes dici solent eccentrici secundùm quid, quia secundùm vnam tantùm superficiem diuersum centrum habent à centro mundi, hi etiam duo orbes non mouentur motu eiusdem eccentrici, aut planetæ ab eo delati, sed motu alio diuerso. Et tandem in eodem eccentrico planetam deferente datur rotunda quædam pars omninò solida, ac rotunda, quasi paruulus quidam orbiculus, quem epicyclum vocant, & in quo planeta reuoluitur ab Oriente in Occidentem: eiusmodi autem epicyclos attribuendos esse censent Astronomi, omnibus planetis, propter Solem, cui sufficere arbitrantur orbes proprij, quorum ratione sufficienter saluantur omnes apparitiones eius. Lunæ verò ac Mercurio tribuunt motus alios, de quibus curandum non est.

Hanc verò compositionem orbium planetarum recentiores tertiæ sententiæ existimant, non esse necessariam pro motibus eorundem planetarum: alij tamen omninò impossibilem: probatur hoc primò: nam positis duobus his orbiculis eccentricis, & inæqualis grossitiei, sequitur ex motu eorum penetratio, vel scissio vtriusque, vel certè admittendum esse vacuum; probatur consequentia, quia cùm vtrunque moueatur, necesse est, partes grossiores aliquando coniungi, & aliquando etiam partes delicatiores, & aliquando etiam vtrasque separari, sed non possunt coniungi nisi ex parte se penetrando; cùm non detur spatium sufficiens, in quo simul extendantur, sed eandem saltem partem idem spatium occupare necessarium sit, quod est ex parte se penetrare: dum verò coniungentur tenuiores partes, minus spatium, quàm grossiores occupabunt, immò quàm grossiores vnius, & tenuiores alterius in alia parte motus coniunctæ: ex quo constat sequi, aliquam partem spatij occupatam in concursu grossiorum vtriusque, vel grossiorum vnius, & tenuiorum alterius; permanere vacuam in concursu tenuiorum vtriusque.

Secundò, ex eisdem orbibus ex parte saltem eccentrici sequitur, moueri cælestia corpora motu recto, qui vocatur ad medium, aduersùs expressam sententiam Aristotelis 1. libro de cælo capite 2. asserentis, motum ad medium, & à medio conuenire solis corporibus sublunaribus; motum verò circa medium soli corpori cælesti. Probatur consequentia, quia his eccentricis positis, necesse est planetam per motum aliquando esse terræ proximum, aliquando remotum, remotum quidem fuerit in puncto superiori illius orbis, qui conuexum eccentrici circumscribit: proximum verò terræ planeta erit, dum in puncto

inferiori oppoſito fuerit: mouebitur ergo à puncto diſtanti à centro ad punctum proximum, quod eſt moueri ab vno in alterum locum, ſeu ſpatium reſpectu centri, & moueri ad medium, ſeu motu recto. Et poteſt vrgeri argumentum, quia ſi Luna, gratia exempli, circunuoluitur in ſuo epicyclo motu ſibi proprio, ſequitur, non ſemper nobis oſtendere eandem partem, ſeu eandem faciem, ſed vnam, dum eſt in parte ſuperiori eius, & alteram, dum eſt in inferiori, aduersùs experientiam manifeſtam: nam eandem partem maculatam eius videmus ſemper, & in hanc ſententiam inclinare videtur Diuus Thomas 12. Metaphyſicæ, lectione 10. quamuis probabile videatur cenſere, dari eccentricos, & epicyclos 2. de libro de cælo, lectione 17. & parte 1. quæſtione 32. articulo 1. ad 2.

Alij verò illam compoſitionem orbium hoc argumento probant, non eſſe neceſſariam: non enim alia de cauſa neceſſaria exiſtimatur, niſi pro ſaluandis apparentiis planetarum, qui vno tempore proximiores apparent, & ideò maiores; altero verò remotiores, & ex conſequenti minores, quod non poſſet ſaluari, ſi propriis orbibus inſiderent, ſicut ſtellæ firmamenti, & ad motum eorum mouerentur, cùm conſtet, ſtellas has eandem ſemper diſtantiam à terra habere, & eiuſdem ſemper magnitudinis apparere: Sed apparentiæ iſtæ etiamſi veræ forent, ſufficienter ſaluarentur, aut cum ſolis orbibus eccentricis, aut cum ſolis epicyclis, quia cùm his, vel illis ſolis, eo ipſo, quòd motu diſtincto à totali orbe mouentur, neceſſe erit, ad partes eorum remotiores à terra aliquando peruenire, atque etiam aliquando ad proximiores; cùm conſtet, remotiores eſſe partes eorum ſuperiores, inferiores verò proximiores, & neceſſarium ſit planetam omnes percurrere per circulationem; ergo ſaltem non erit neceſſarium orbes eccentricos ponere ſimul atque epicyclos, ſed ſufficient hi ſoli, vel ſoli orbes concentrici.

Probabilius tamen nobis videtur, totam compoſitionem explicatam non eſſe ſolùm poſſibilem, ſed neceſſariò ponendam in orbibus planetarum: nam vtrunque in primis docent omnes Aſtronomi, & experientiis ita efficacibus probant, vt fidem facere mereantur. Vnde non ſolùm non recedit ab eis Ariſtoteles, ſed in multis eorum ſententiam amplectendam eſſe à Philoſophis arbitratur 2. libro de cælo, capite 8. text. 60. & 61. & vniuerſaliter 12. Metaph. monet, Aſtronomos in aſtronomicis rebus eſſe conſulendos, & primùm quidem, quòd poſſibilis ſit, ex eo ſolo conuincitur, quòd nihil in eo repugnans naturæ cælorum, aut motui eorum reperiatur, vt ſingula à nobis expoſita percurrenti facilè conſtabit, & ſolutiones argumentorum in oppoſitum à nobis mox adhibendæ oſtendent. Quòd verò neceſſariò ponendâ

ponenda sit, non solùm secundum orbes concentricos, sed etiam secundùm epicyclos, probant Astronomi manifestis experientiis. nam Sol, & Luna, vt sæpè obseruatum à se esse testantur, atque etiam cæteri planetæ, nunc remotiores à terra, nunc verò propinquiores visuntur, & consequenter, nunc maiores, nunc minores, eorúmque motus nunc velociores, nunc tardiores: cùm certum sit eò maius apparere corpus, quoad minorem distantiam cernitur, & eò minus, quoad maiorem, eiúsque motus tardior videtur ad maiorem distantiam, & ad minorem velocior: sed impossibile id foret, si solo motu sui orbis mouerentur: nam tunc eodem semper modo distarent à terra, & semper sub eadem magnitudinis specie cernerentur, vt ostendunt stellæ fixæ, quarum nulla magis, aut minùs distans à terra apparet, & ideò, nec vno tempore maior quàm alio: necesse est ergo proprio motu moueri planetas, & circa diuersum centrum à centro totius mundi, quod nisi ponantur orbes eccentrici, patet esse impossibile. Maior verò probatur, nam Sol existens in Capricorno, aut in aliis signis australibus maior apparet, quàm cùm in Cancro, vel in aliis signis Aquilonaribus existit: hæc verò inæqualitas paulatim tollitur, provt à prædictis signis recedit: ergo magis distat à terra, dum in his signis versatur, dum verò in illis propinquior est.

Sed respondent aduersarij, has apparentias non prouenire ex maiori, vel minori distantia planetarum à terra, sed quia vapores, qui inter Solem & visum nostrum interponuntur, disgregant radios visuales, vt contingit diebus æstatis, cùm Sol in ortu apparet maior, quàm in meridie. Contra hoc tamen est, quia apparentiæ istæ contingunt serenissimo cælo, ac medio à vaporibus emundato, ac tandem planeta eandem eleuationem habente supra horizontem, ac propterea æstiuo tempore semper contingit caliginosum esse cælum, & medium magis turbatum, ac permixtum vaporibus, quàm hyemali: ergo maior deberet apparere Sol in Cancro, quàm in Capricorno, quod constat esse falsum. Necessariò ergo fatendum est, hanc inæqualitatem magnitudinis, sub qua apparet Sol, prouenire ex eo, quòd dum minor apparet, existat in parte orbis eccentrici, quæ circunscribit partem grossiorem orbis contenti inferioris: quando verò maior in parte continente oppositam, & minùs crassam partem eiusdem orbis.

Secunda experientia est, quia Sol plures dies insumit, dum percurrit signa borealia ab æquinoctio verno vsque ad autumnale, à die videlicet vigesimo Martij, vsque ad vigesimumquartum Septembris, quàm dum percurrit Australia, tempore hyemali. Nam in prioribus signis insumit centum octuaginta

septem

septem dies, in posterioribus verò centum septuaginta octo; quod non potest esse, nisi moueatur in aliquo orbe eccentrico circa terram, ita vt maior pars illius respondeat maiori parti terræ, quàm oppositæ: ergo necesse est, orbes eccentricos admittere. Quòd verò soli orbes eccentrici nō sufficiāt ad saluandas omnes Phænomenas, seu apparitiones varias planetarum: sed necessarium sit præter illos, addere sphærulas, seu epicyclos, probatur tertiò experientia, quia cæteri planetæ (præter Solem) existentes in puncto augis eccentrici, hoc est, in pūcto à terra remotissimo, non semper eodem modo se habent ad terram, sed modò sublimiores, modò verò humiliores visuntur, & ex consequenti, nunc diametri eorum maiores, nunc verò minores, & pariter ipsimet planetæ, ac prætereà motus eorum velociores, aut minoris velocitatis. Sed tanta hæc varietas non potest ratione solius eccentrici saluari, quia cùm aux eccentrici semper sit in eadem distantia à terra, planeta in eo existens semper eodem modo appareret, quoad supradicta omnia, & planeta idem in auge existens deberet esse à terra remotissimus, & augis opposito propinquissimus. Cùm ergo aliquando remotior, aliquando propinquior in auge eccentrici appareat, necesse est, sphærulam, seu epicyclum ponere immersum intra profunditatem, seu crassitiem eccentrici, ad cuius motum planeta reuoluatur, & ita possit tam variis modis nobis apparere iuxta diuersitatem partium motus eiusdem epicycli sibi proprij.

Tertia experientia pro confirmandis epicyclis sumitur ex duplici eclipsi lunari, quam contigisse referunt Astronomi, Sole, & Luna in eodem situ manentibus, ita vt in vtraque Sol eandem distantiam habuerit à terra, atque adeò eandem vtrobique terra vmbram protexerit. Obseruarunt autem vnam eclipsim maiorem fuisse, & plusquam alteram durasse. Ex quibus hoc argumentum satis efficax deducitur: maior, vel minor duratio eclipsis prouenit ab ingressu Lunæ in maiorem, vel minorem vmbram terræ; sed in vtraque eclipsi eadem fuit vmbra terræ, cùm ponatur Sol æqualiter à terra remotus, necesse ergo fuit, Lunam in vna eclipsi minùs fuisse à terra remotam, in altera verò longiùs à terra distasse; cuius ea est perspicua ratio, quia cū vmbra terræ fiat ad modum pyramidis, necesse est, eò ampliorem relinqui, quò propinquior terra fit, & eò angustiorem, quò remotior: quo fit, vt quò propinquior terræ fuerit Luna, eò maiorem pertranseat vmbrā, minorē verò, quò longiùs à terra recedit: & hinc procedit inæqualitas eclipsium, quoad magnitudinē, & durationem, sed constat Lunam (vt in Theorica planetarum declaratur) ex sola ratione sui eccentrici, non posse eiusmodi inæqualitates eclipsium pati, quia ratione illius in omni eclipsi eandem habet distantiam

à

à terra, cùm ſemper tam in coniunctione eius cum Sole (in qua fit eclipſis, Solis) quàm in oppoſitione (in qua fit eclipſis Lunæ, in auge ſui eccẽtrici exiſtat;neceſſarium eſt ergo, præter eccẽtricum epicyclum ponere, vt ratione peculiaris motus quem in eo habet planeta, ſaluetur diuerſa diſtantia eius à terra, etiamſi in eadem eccentrici auge permaneat,& ex hac diſtãtia amplior,vel anguſtior vmbra, ac tandem maior, atque prolixior eclipſis, aut minor,& breuior.

Quod poteſt corroborari ex his, quæ refert Clauius noſter in ſua ſphæra, à folio 443. vſque ad 449. ſe vidiſſe duas eclipſes: priorem in Ciuitate Conimbrica anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo nono circa meridiem,in qua directè interponebatur Luna inter viſum & Solem, ita vt Solem integrum non per minimum tempus contegeret, fuẽrúntque tenebræ quodammodo maiores quàm nocturnæ,neque vbi quis pedẽ poneret, videre poterat,& clariſſimè apparebant ſtellæ in cælo ; & quod mirabilius erat,aues ex aëre in terram præ horrore ex tãta terræ obſcuritate incuſſo decidebãt.Alia fuit Romæ anno 1567.etiam circa meridiem,in qua etſi Luna inter Solem, & viſum interponeretur, non tamen ita vt totum Solem obſcuraret, ſed (quod nunquam fortaſſe alias euenit) relinquebatur in Sole circulus quidam, vndique totam Lunàm ambiens. Ex quibus colligitur primò, Lunam, & Solem in his eclipſibus non habuiſſe eandem diſtantiam à terra, nec inter ſeſe, alioqui eodem modo in vtraque eclipſi obſcurarentur, vt à perſpectiuis clarè demonſtratur. Secundò, colligitur nec moueri eiſdem motibus ſuorum orbium totalium,tanquam propriis, ſed minores alios (vt ſic loquamur) habere,& circa diuerſum centrum à communi totius mundi,quod non eſt poſſibile, niſi præter totales orbes eis proprios, ponamus eccentricum ſimpliciter, & duos alios minores orbes, ex parte etiam, ac ſecundùm quid eccentricos iam à nobis expoſitos.Tertiò tandem colligitur, præter hos tres orbes eccentricos,ponendam eſſe in medio orbe ſimpliciter eccentrico ſphærulam quandam in profunditate, ſeu groſſitie eius immerſam, quæ proprio motu moueatur ab Oriente in Occidentem, & in qua planeta inſideat, & cum qua circunuoluatur. Quibus poſitis Phænomenæ omnes, ſeu apparitiones variæ planetarum non ſolùm in ſuis motibus oſtenſæ, ſed etiam eclipſes, & varij modi earum ſaluantur.Ex his autem partialibus orbibus componi quodammodo dicuntur orbes totales planetarum, propter ordinem, quem cum eis ſeruant, & quia in profunditate, ſeu groſſitie eorum vniuerſi ponuntur, & à motu eius ſuo modo dependent. Quod quidem, vt à nobis explicatum,licèt euidens non ſit,eſt tamen valdè probabile,& in continua obſeruatione Aſtronomorum

rum

rum fundatum, quæ circa effectus à nobis perceptibiles per sensus versatur, & ideò fidem meretur efficere, id quod ex solutione argumentorum magis constabit.

Ad primum igitur negandum est, ex eccentricorum motu sequi penetrationem aut scissionem eorum secundùm aliquas partes, aut etiam ex parte dari vacuum: & huius ratio est, quia non ita mouentur, vt aliquando debeant coniungi in eadem parte spatij grossiores partes vtriusque, aut grossiores vnius cum delicatioribus alterius, sed proportionaliter ita simul mouentur orbes isti, quasi partiales ad motum totalis, vt partes grossiores vnius semper subsint delicatioribus alterius, atque etiam è conuerso, cùm regularissimus sit, & vniformis earum motus, eisque iuxta propriam naturam conuenit. Ex tali autem motu facilè quisque intelligat, nullum ex illatis incommodis in argumento sequi.

Ad secundum neganda est consequentia, quòd ex eccentricis sequatur moueri cælestia corpora motu recto: nam ad motum rectum non satis est, corpus motum habere, vel acquirere diuersam distantiam à terra, vel ab alio corpore extrinseco, sed requiritur, quòd per lineam rectam eam consequatur, cùm notum sit ex eodem Aristotele, atque eodem loco in argumento citato, motum rectum esse, qui per lineam rectam fit. Orbes verò eccentrici non mouentur per lineam rectam, sed per circularem, non tamen circa centrum mundi, sed circa proprium. Et præterea habent partes quasdam grossiores, tenuiores verò alias, & ratione vtriusque acquirunt per motum circularem diuersam distantiam, non quidem à proprio centro, circa quod mouentur, nam hoc pugnaret cum motu circulari, sed à terra, vel à centro eius, quibus non commensuratur circularis eorum motus. Negandum est igitur moueri ab vno loco, seu spatio in aliud, sed mouentur ab eodem in idem, vt postulat motus circularis, sic autem moti acquirere possunt diuersam distantiam à terra.

Ad aliud verò, quo idem argumentum vrgetur, respondeo, non posse Lunam in circulo motam in proprio epicyclo nunc vnam, nunc verò alteram faciem nobis ostendere, sed semper, & necessariò eandem: nam cùm voluatur in circulo circa proprium centrum proprio motui proportionatum, necesse est instabili quodam libramento permanere semper. D. autem Thomas pro hac sententia relatus nihil asserendo docet, sed referendo Astrologorum sententiam loquitur semper, & nunquam eam refutando, vt ex eisdem locis in argumento citatis facilè constare cuique poterit.

Argumento tandem aliorum respondetur, variis obseruationibus Astronomis compertum esse, Lunam aliquando existentem

in eodem puncto à terra remotissimo, non eandem ab illo habuisse distantiam, nec eiusdem magnitudinis apparuisse, & pariter in eodem puncto epicycli terræ propinquissimo, quæ etiam in aliis planetis obseruata sunt, atque reperta. Immò Clauius noster in sua sphæra, folio 444. testatur se vidisse paucis annis elapsis Martem sub tanta magnitudine, vt duplo maior tunc cęlo serenissimo appareret, quàm alio tempore, ita vt multi mirarentur, existimantes, nouum in cælo sydus effulsisse, quæ nec in solis eccentricis, nec in solis epicyclis referri potest, sed necesse est, in vtrosque referri, vt probauimus.

QVÆSTIO VII.

An omnes cælestes orbes sint inter se contigui, nullo alio corpore interiacente.

QVuãis cõtrouersia hæc ad interpretes sacrę Scripturæ spectare videatur, quatenus ex diuersis Scripturæ locis ortum ducit: non tamen est à Philosophis aliena, quorum partes sunt, naturam & situm cæli inuestigare, In qua controuersia duæ sunt præcipuæ sententiæ extremè oppositæ.

Prima negat contiguitatem omnium orbium cælestium admittens veras ac elementares aquas inter omnes orbes mobiles, & cælum Empyreum, quas dicitur diuidere ab aquis permeantibus terram, totus globus cælestis mobilis. Ita sentit Pater Molina, 1. patte, disputat. 10. de opere sex dierum: & videtur manifesta sententia multorum Patrum: sic Iustinus Martyr, in responsione ad quæstionem 93. Orthodoxorum, Basilius homilia 3. Hexameron, Theodoretus, quæst. 11. in Genesim, Ambrosius 2. libro Hexameron, capite 3. Chrysostomus homilia 4. in Genesim, Hilarius in illa verba Psalmi 135. *Qui fecit cælos in intellectu.* Gennadius, & Siueria relati à Lippomane in illa verba Genesis 1. *Fiat firmamentum in medio aquarum, &c.* ac tandem Augustinus 2. super Genesim ad literam, his verbis: *Quomodo autem, & quales aquæ ibi sint, esse eas ibi minimè dubitamus: maior est quippe huius Scripturæ authoritas, quàm omnis humani ingenij capacitas.* Fundamentum huius sententiæ sunt expressa sacræ Paginæ testimonia, quæ supra cælos aquas constituunt; & cùm supra Empyreum consistere non valeant, fit consequens, vt inter ipsum, & alium cælestem globum mobilem eas intercipi fateamur. Danielis 3. *Benedicite aquæ omnes, quæ super cælum sunt, Dominum:* Psalmo 148. *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ, quæ super cælos sunt.* Et Psalmo 103. *Extendens cælum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius.* Præterea firmamenti nomine in Scriptura intelligitur cælum stellatum, vt constat ex c. 1. Genesis: *Vocauit Deus firmamentum cælum.* Et rursus: *Fiãt luminaria in firmamẽto cæli.* Ac tãdem; *Fecitque Deus luminaria magna,*

magna, luminare maius, vt praeesset diei, & luminare minus, vt praeesset nocti: & stellas, & posuit eas in firmamento cæli, vt lucerent super terram. At firmamentum mediat inter aquas, eadem Scriptura ibidem testante, illis verbis: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.* Igitur inter Empyreum cælum, & octauam sphæram, veræ intercipiuntur aquæ. Quod vrget Pater Molina suprà ex eo, quòd si in citatis verbis non intelligantur veræ aquæ elementares, non stabit veritas, proprietas, & sinceritas Scripturæ, sed violentia illi inferretur, siquidem vox *aqua* ex propria impositione significans elementares, ac veras aquas, à propria significatione extrahitur ad tropum, figuram, & metaphoricum sensum: quod si liceret, nihil stabile permanebit in Scriptura; nec vllum ex illo dogma poterit firmo argumento probari. Quæ doctrina præsertim vim habet in præsenti, cũ omnia relata testimonia possint sine vllo incommodo de veris aquis intelligi: licèt enim aquæ elementares, & corruptibiles inter cælos ponantur, & ideò alterentur, non ideò consequens necessariò fit, vt corruptioni subdantur, siue propter ipsarum resistentiam, ratione multitudinis materię; siue ob qualitatem à Deo impressam, vel denique denegante Deo suum concursum ad actionem corruptiuam ex aliquo occulto fine. Neque etiam sequitur, ibi esse violentas, solùm enim tendent in locũ firmamenti; nullum nanque elementum grauitat, aut leuitat, nisi infra orbem Lunæ constitutum. Nihil igitur obstat, quominùs loca Scripturæ in sensu huius sententiæ intelligantur, ac proinde sic intelligi debent.

Quæ sententia intelligitur à suis patronis, de aquis elementaribus initio supra octauam sphæram à Deo constitutis, non quasi ex continua vaporum eleuatione ibi in dies generentur, vt improbabilis quædam opinio adstruxit, quam tetigit Augustinus 2. super Genesim ad literam c. 4. & Diuus Thomas 1. parte, quæst. 68. art. 2. ad finem breuissimè retulit, & sufficienter refutauit his verbis: *Dicere enim quòd aqua vaporaliter resoluta eleuentur supra cælum sydereum, vt quidam dixerunt, quorum opinionem tangit Augustinus 2. super Genesim ad literam, est omninò impossibile, tum propter soliditatem cæli, tum propter regionem ignis mediam, quæ huiusmodi vapores consumeret, tum quia locus, quò feruntur leuia, & rara, est infra concauum orbis Lunæ, tum etiam, quia sensibiliter apparet, vapores non eleuari vsque ad cacumina quorundam montium: quod etiam dicunt isti de rarefactione corporum in infinitum propter hoc, quòd corpus est in infinitum diuisibile, (vt ideò vapores ad summam raritatem producti supra cælos eleuari possint) vanum est: non enim corpus naturale in infinitũ diuiditur, aut rarefit, vsque ad certum terminũ.*

Probabilior tamen, & communis sententia tenet, supra cælestia corpora, aut inter vnum, & aliud, nec aquam, nec corpus aliud

extraneum

extraneum reperiri, ſed immediatè eſſe contigua. Sic Scholaſtici communiter in 2.diſtinct. 14.D.Thom.q.1.artic.1.Bonau.articulo 1.Durand.q.1.Albert. Mag.art.1. & plures alij ibidem. Ægidius 2. lib.Hexameron,c.14.Lyranus,Abulenſis,Caietanus,& Catherinus in cap. 1. Geneſis, & idem D. Thom.1.parte, quæſt.68. artic.1.cum aliis.Probatur ex ordine, ac diſpoſitione vniuerſi, iuxta quam corruptibilia omnia, & elementaria corpora infra orbem Lunæ collocata ſunt, vnde ſublunaria dicta. Pugnat igitur cum hac diſpoſitione,eorum aliquod intra vnum, & alterum cælum fuiſſe interiectum:incorruptibile verò corpus,præter cælum nullus agnouit.Prætereà,ſi aquæ verè inter cælos continerentur, elemenrares forent: cùm nemo alias præter elementares à Deo fuiſſe conditas excogitauerit, neque ad id extet fundamentum aliquod:ſed hoc pugnat naturæ earum, ortus & interitus capaci, quæ proinde calore cæleſti alteraretur, ac ſolueretur,nec non ex earum materia aliud generaretur corpus,aut ipſa omni forma orbata maneret,quod natura rerum, & ordo non patitur. Nec prodeſt ſubterfugium noſtri Molinæ. Nam ſi ſua natura relinquantur aquæ,non poſſunt non nimio calore diſſolui ex parte ſaltem, ac proinde ibi eſſent generationes, & corruptiones. Multitudo verò materiæ prodeſſe poterit ſolùm,ne tantùm diminuantur,vel etiam, vt continua reactione in contrarium partes deperditas reſtaurent.Aſſerere verò,Deum qualitatem aliquam reſtitiuā aquis illis tribuiſſe, vel continuò proprium concurſum ad aquarum alterationem cælo ſubtrahere,& liberum eſt, & parum philoſophicum,cùm miraculum in prima rerum naturalium conditione admittat contra omnes:& prætereà nulla ratione neceſſarium,vt infrà videbimus,ac proinde hoc ſolo titulo refellendum. Denique id ipſum confirmatur, quia aquæ ſupra cælum non poſſent non violenter,& contra propriam naturam detineri, vtpote extra cētrum,in quod natura ſua propendunt, ſicut aliæ aquæ elementares, cùm eiuſdem omninò naturæ ſine dubio eſſent; perpetuam verò, aut diuturnam valdè violentiam rebus naturalibus concedere,alienum eſt à ratione.Nec ſatiſfacit ſolutio P.Moli. ſcilicet, hoc ſolùm conuenire corporibus elementaribus ſub cælo Lunæ conſtitutis,quia vbicunque corpora collocentur, eiuſdem remanent naturæ,& conditionis naturalis:ſed eſſe ſub aliis corporibus exigunt natura ſua corpora grauiora, ſicut leuiora conſtitui ſuper grauia, vel minùs leuia: igitur aquæ elementares ex natura ſua poſtulant collocari ſub elementis ignis, & aëris,& dum extra hunc ſitum detinentur, patiuntur violentiam contra internum impetum,& tendentiam in proprium locum;quod concedendum nequaquam eſt,maximè cùm nulla appareat vtilitas, nullus eluceat finis, in quem huiuſmodi aquæ, à propriis locis extractæ,

supra cælum fuerint relegatæ. Nam, quod nonnulli excogitarunt, relati à Beda in libro de natura rerum, vt testis est Petr. Perrita 1: commetariorum in Genesim, versic. 6. quibus accessit grauis quidam Doctor, referente Abulense in cap. 7. Genesis, videlicet, Deum intra cælum reseruasse aquas pro inundatione terræ efficienda, tempore diluuij, figmentum profectò est. Nam in primis, cùm iam tempus diluuij præterierit; dilapsæ essent huiusmodi aquæ, ac proinde modò non essent intra cælum, vt prima opinio asseuerat, & ideò ineptè, immò falsò, nunc ad diuinas laudes in Scriptura inuitarentur aquæ, quæ super cælos sunt: deinde earum aquarum locus perpetuò vacuus persisteret, cùm aquæ diluuij causa illum relinquerent, & non sit aliud corpus potens eum replere præter cælum, quod nequit hoc præstare, nisi aut derelictione proprij loci, aut per rarefactionem, quorum neutrum naturaliter cælo conuenire potest, vt ex supradictis constat. Prætereà ad inundationem terræ hoc non est necessarium, cùm hæc optimè potuerit accidere ex effluxione aquarum maris, fontium, & fluminum supra terræ superficiem, & etiam per ingentem, & assiduam pluuiam è media aëris regione continuò aquis dilapsis. Vlteriùs, si tanta aquarum copia è cælo descendisset, non posset non subitò extingui tota sphæra ignis in itinere obuiam facta. Denique non possent aquæ in terram defluere ad efficiendum diluuium, nisi disrumpendo cælum, vel ipsum penetrando, cùm aliàs nullus illis posset aditus patere; vtrunque verò naturaliter est impossibile, ac proinde placitum hoc planè improbabile.

Nec minùs probandum est, quod venerabili Bedæ suprà magis placuit, nempe, aquas supra orbem stellatum sitas fuisse, ad temperandum ardorem stellarum: sine fundamento enim, & contra rationem est, syderibus ardorem tribuere, aliàs incorruptibiles non essent ex propria natura, cùm istæ qualitates ad corruptionem disponant subiectum, vt in superioribus diximus: solùm ergo continetur in stellis eminenter, secus etiam Saturno insideret sūma frigiditas formaliter, pro qua temperanda præparari debuisset inter eosdem cælos elemētaris ignis, & idem est de aliis planetis. Esset igitur in cælis continua actio, & reactio contraria, ac proinde substantialis trāsmutatio, & frequens vicissitudo generationū, & corruptionum contra experientiam, & communem sensum.

Superest, vt argumenta primæ sententiæ diluamus, & simul aperiamus perspicuè verum sensum locorum Scripturæ, quæ in varias sententias auctores adhuc nostræ opinionis distraxerunt. Nam Bonauentura, Durandus, Albertus, & plures alij ex supracitatis, ita explicant, vt aquæ, vel aquarum nomine intelligatur in Scriptura locis citatis, & similibus cælum crystallinum, situm supra octauam sphæram, quæ vocatur firmamentum, siue ipsum solùm,

solùm, siue etiam cum aliis planetarum orbibus, & hoc firmamentum dicitur, diuidere aquas ab aquis, id est, veras aquas elementares, & sublunares à cælo illo crystallino, quod aqueum, siue aqua appellatur æquiuocè, propter similitudinē cum veris aquis, eò quòd perfluidum, & diaphanum sit omni ex parte, secus quàm alij inferiores orbes stellis, & planetis distincti.

Sed tamen hic sensus nobis non placet, quippe qui multa continet difficilia. Et imprimis falsò innititur fundamento, supponēs supra stellatū cælum esse corpora alia cælestia præter empyreum, quod in superioribus falsitatis conuicimus. Immò & si admitteremus, dari huiusmodi cæleste corpus supra octauam sphæram, saltem hoc non est certum, sed valdè dubium, & non solùm rudi illi populo, cui alloquebatur Moyses, verū maiori, ac meliori Philosophorum parti, & antiquitati omni prorsus ignotum. Quo ergo pacto credi potest certissimā rem per eam, de qua valdè dubiū est, vel ignotum omninò, an fuerit à Deo condita, enarratam, & explicatam fuisse à sacro Scriptore? Præterea hac explicatione obscurissimus redditur contextus sacer, creationē describens; in eo enim tripliciter variaretur significatio vocis aquæ: nam cū primò dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*; aquarū nomine intelligunt Doctores isti materiā primam, seu corpulentam quandam massam: & cùm dicitur: *Fiat firmamentum in medio aquarum*: eodē nomine agnoscunt nonum cælum: cùm autem subiungitur: *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum*, planè est sermo de elemento aquæ, quod quidem in re tam graui, ac rudi populo enarrata ab Scriptore canonico, admittendum non est.

Denique similitudo illa adducta inter nonā sphæram, & elemētarem aquam parui momenti est, cùm ea omnia, in quibus similitudo consistere dicitur, in aliis etiā octo inferioribus orbibus reperiātur; cū omnes sint lucidiores, & magis diaphani, quàm aqua, eiusdem etiā rationis & apparentię, secundū omnes suas partes: & saltem eadē prorsus ratio erat de decima sphęra iuxta eorundem opinionē, immò & de cęlo Empyreo, vt cōstat: nulla ergo specialis similitudinis ratio est in nona, ac in aliis sphæris cælestibus.

Item secundo argumento adducto refutatur sententia Origenis Homilia in Genesim non longè à principio, intelligentis nomine aquarum existentium super cælos, substantias angelicas, eò quòd ad diuinas laudes excitentur, quarū materiales aquæ capaces nō sunt: quæ sentētia ab omnibus reiicitur. Epiphanius Epist. ad Ioann. Hierosolymitanum, & Hieronymus Epistola ad Pammachium, eam, vt errorem, referunt, Aug. cùm id docuerit 13. confessionū c. 15. tanquam inconsideratè dictum, retractat 2. li. retractationum c. 6. & D. Basilius hom. 3. in Gen. tacito auctoris nomine, eam quasi somnium, anilemque fabulā refellit: infert enim

verbis manifestam vim, trahens ea ad sensum, non modò non intentum, sed neque vlla ratione cum antecedentibus, & consequentibus cohærentem, vt legenti constabit. Et manifestè reuincitur ex cantico trium puerorum, vbi postquam inuitantur Angeli ad laudandum Deum, deinde memorantur aquarum, *Quæ super calos sunt*, cum aliis creaturis, quæ etiamsi rationis expertes, dicuntur laudare Deum, quatenus sua perfectione, varietate, & pulchritudine, Deum auctorem commendant, & ad ipsius laudes creaturas ratione pollentes prouocant, quod ex mente Damasceni egregiè docet Diuus Thomas de spiritual. creat. artic. 6. ad 14. his verbis.

Ad decimum quartum dicendum, quòd secundùm Damascenum (scilicet libr. 2. cap. 6. in fine) cæli dicuntur enarrare gloriam Dei, laudare, & exultare materialiter, in quantum sunt hominibus materia laudandi, vel enarrandi, vel exultandi. Similia inueniuntur in Scripturis de montibus, & collibus, & aliis inanimatis creaturis, & iuxta placitum Origenis, nomine roris, glaciei, & reliquorum non viuentium, & expertium rationis, quæ ad laudes Dei inuitantur, deberemus intelligere alias creaturas rationales, quæ solæ laudandi Deum propriè capaces sunt, quod est absurdum.

Consequens ergo fit, vt cum pluribus Doctoribus nomine aquarum in Scriptura, veras ac elementares aquas intelligàmus, vt nomen ipsum præ se fert, quod non est cur à propria significatione in alienos, atque etiam extortos significatus extrahatur, vt bene admonet Pater Molina suprà, siquidem cum omni proprietate accipi potest, ac proinde vt sonat, sumi debet iuxta regulam Augustini interpretibus Scripturæ satis familiarem. Quapropter veræ, ac elementares aquæ sunt, quæ dicuntur esse super cæ los, & à terrestribus aquis per firmamentum diuidi. Pro cuius intelligentia scire oportet, *firmamentum* in sacra pagina propriè accipi nunc pro aggregato ex omnibus orbibus cælestibus mobilibus cum elemento ignis, & aëris, nunc verò pro aliqua parte huius aggregati: qua etiam ratione non semel vsurpatur cælum, quod tradit D. Thom. 1. parte, quæst. 68. artic. 1. adducens verba Augustini ex 2. super Genesim ad litteram, commendantia hanc positionem hoc modo: *Hanc considerationem laude dignissimam iudico*. & expressiùs in solutione ad primum. Idem expressit D. Hieronymus Epist. 85. ad Oceanum his verbis: *Inter cælum, & terram medium extruitur firmamentum, &c.* Rupertus 1. libro de Trinitate capite 22. sic inquiens: *Firmamentum non solidum quid, aut durum, vt vulgò putatur, sed aër est extensus, &c.* Et statim: *Scriptura illud firmamentum nuncupauit, videlicet, eò quòd diuidat aquas ab aquis.* Beda in Genesim asserit, pro toto prædicto spatio accipi firmamentum in

in historia creationis. Sequitur Durandus in 2. dist. 24. Eugub. in Cosmopœia, Caietanus in 1. caput Genesis, ex nostris Pater Pereira lib. 1. in Genesim. Et Pater Suarez 1. tomo Metaphysicæ, disputatione 13. sectione 22. & vox firmamentum in Hebræo, vt apud peritos linguæ constat, significat extensionem, & quasi expansionem, explanationem, & explicationem eius, quod complicatum erat: id quod egregiè explicuit Regius Psaltes, Psalmo 13. *Extendens cælum sicut pellem*, hoc est, *sicut tabernaculum*, quam vocis significationem expresserunt septuaginta interpretes, quòd toti illi quasi aggregato, & cuilibet parti competit. Quæ eadem vox, Hebræa, teste Lypomano, Catena in caput primum Genesis, interdum etiam significat stabilitatem, seu firmamentum; quo sensu Psalmo 103. dicitur: *Terminum posuisti* (scilicet aquis maris) *quem non transgredientur.* Et ideò Septuaginta transtulerunt illud verbum Hebræum per Græcum significans, dans firmitatem, & vulgatus vertit *firmans.* Vtrunque egregiè complectitur Augustinus 2. super Genesim ad literam, capite 10. his verbis: *Nec nomen firmamenti cogit, vt stare cælum putemus; firmamentum enim non propter stationem, sed propter firmitatem, aut propter intransgressibilem terminum superiorum, & inferiorum aquarum intelligere licet: quæ iuxta statim dicenda accipienda sunt.* Ratio igitur firmamenti propriè conuenit secundùm vtranque significationem toti huic globo inter cælum Empyreum, & terram intercepto, vt illum consideranti per se constabit. Et propriè etiam conuenit infimæ regioni aëris nebulosæ dictæ, ob ingentem vaporum, & exhalationum admixtionem in ea errantem. Est enim expansio, seu extensio maxima, in qua aues, homines, & bruta, quasi in quodam tentorio degunt. Est præterea immobilis intercapedo, & situs, seu fixus, & stabilis terminus, non immobilitate partium, sed quasi æquiualentia, & positione totius sphæræ partialis aëris, inter aquas terrestres, & aëreas, hoc est, inter aquas tegentes terram, vel aliquam illius partem, & eas quæ in media aëris regione ex continua vaporum eleuatione indesinenter generantur. De hac itaque regione aëris propriè dicitur firmamentum, & hoc est firmamentum, secundo die factum, in medio aquarum, diuidens aquas ab aquis, immediatè vtrasque attingendo, propriissimè, & in rigorosa significatione. Idem firmamentum vocauit Deus cælum, ibi enim nequit intelligi de aliquo orbe cælesti, cùm secundùm probabiliorem sententiam, iam omnes præsupponerentur facti primo die. Dicitur verò cælum (cuius sunt aues) per accommodationem, signanter tamen, vt egregiè Diuus Thomas 1. parte, quæstione 68. artic. 1. ad 1. hisce verbis: *Per firmamentum verò secunda die factum intelligitur spatium aëris, in quo nubes condensantur, quod etiam cælum aquiuocè dicitur,*

& ideò ad æquiuocationem designandam, signanter dicitur, vocauit Deus firmamentum cælum, &c. Nomine igitur firmamenti vtitur facer Textus pro diuersis eius partibus, ita vt ex antecedentibus, & consequentibus semper possit intelligi, pro qua parte accipiatur,& ita tollatur æquiuocatio,vt dum dicitur,Deus stellas in firmamento posuisse,sumatur duntaxat pro cælo stellato:dum dicitur Solem, & Lunam collocasse in firmamento, accipiatur pro primo,& quarto orbe : cùm autem asseritur,factum fuisse firmamentum in medio aquarum,aut diuidere aquas ab aquis, intelligenda venit infima pars aëris : & idem dicendum est de cælo, vt scilicet nunc pro vno, nunc pro alio sumatur corpore, ex determinatione antecedentium,& consequentium, sublata æquiuocatione,vt dum dicitur,Deus principiò cōdidisse cælum,pro omnibus corporibus incorruptibilibus simul, pro aliquo verò eorum speciatim,cùm illius proprietas exprimitur;vt cęlum Lunæ,Solis, stellarum,cæli cælorum pro Empyreo,aut omnibus incorruptibilibus: cùm autem firmamentum secunda die factum,& diuidens aquas ab aquis, nuncupatur cælum, & supra cælos dicuntur esse aquæ, & in cælo aues degere, manifestum est, non pro æthereo cælo,sed pro aëreo vsurpari, cùm æthereum cælum aues non pertingant, & aquæ non possint supra cælos locari. Ponitur autem aliquando nomen cælum in plurali, etiamsi vnum tantum corpus significet, iuxta Hebraïcam phrasim, quia hoc nomen in lingua Hebræa singulari caret.Diciturque hoc firmamentum, & cælum, eodem secundo die,quo factum est,aquas diuisisse,vel quia simul aquæ,seu nubes in media regione aëris,à Deo collocatæ sunt, pro similibus generandis,vel quia statim eleuati sunt aliqui vapores, & in nubes condensati:non enim sufficit, ad veritatem Scripturæ asserentis,firmamentum diuidere aquas ab aquis(vt putauit Pater Pereira suprà) futuras esse posteà aquas in regione aërea, quas firmamentum diuideret à terrestribus.

Ex quibus iam constat ad argumenta prioris sententiæ, & in primis Patres ibi relati, iuxta ea,quæ diximus, cum pluribus Patribus, & Doctoribus, de acceptionibus firmamenti, & cæli explicari optimè possunt,vt legenti constabit.Ex eisdem etiam perspicuè constat,verus, & germanus sensus locorum sacræ Scripturæ,in quibus cælum, & firmamentum manifestè accipiuntur aliquando pro incorruptibili sphęra,vna,vel pluribus;nonnunquam verò pro sphæra,aut regione aëris,præsertim infima, vt in superioribus ostendimus.Fatemur ergo,in Scriptura aquarum nomine veras, & elementares aquas intelligi : inficiamur tamen eas esse supra cælum æthereum, sed supra aërem tantùm, supra infimam scilicet aëris regionem, vt explicatum est. Quæ verò addit doctissimus Pater Molina,& falsa sunt,& suprà à nobis refutata.

QVÆ.

QVÆSTIO VIII.

An cælestia corpora moueantur à propria forma substantiali, vel ab intelligentia.

PRæsupponit quæstio moueri cælestia corpora motu circulari, quod manifestum est ex motu stellarum, quæ eis insident, quas moueri videmus, seruata semper eadem distantia inter sese, quod constat non posse fieri, nisi corpus ipsum cæleste, cui affixæ sunt, motu circulari euolueretur. Quòd enim immoto cælo non moueantur, vt quidam decepti crediderunt, hac ratione conuincitur: si stella mouetur immoto orbe, vel mouetur intra proprium orbem, aut superficiem eius: sed ex vtroque sequitur apertè dari vacuum: ergo. Probatur minor, quia si intra proprium orbem mouetur, necesse est, vnum locum relinquere, & ad alterum se transferre per motum. Constat verò, non dari corpus aliud, à quo relictus locus repleatur: permanebit igitur vacuus. Et pariter, si moueatur per superficiem proprij orbis: nam inter illam, & superficiem alterius orbis immediati permanebit vacuum spatium, per quod mouetur, cùm nec detur corpus, à quo repleatur.

Quo præsupposito, in dubium reuocat, an moueatur cælum virtute formæ substantialis propriæ, tanquam principij efficientis intrinseci, vel solùm ab intelligentia, tanquam à principio externo: & quòd priori modo moueatur, sicut viuentia effectiuè à propria anima mouentur, docuerunt nonnulli, quos Diuus Bonauentura in 2. distinct. 14. artic. 3. quæst. 2. retulit, & sequutus est Albertus Saxoniæ 8. libro Physicorum, quæst. vltima, cui principio intrinseco alij ex antiquioribus Philosophis à Conimbricensibus citati 2. libro de cælo, cap. 15. quæst. 5. artic. 2. atque etiam Vallesius controuersia 11. ad tyrones post medium, addiderunt intelligentiam, ita vt, vel motus idem, partim ab interno principio effectiuo, partim ab externo procederet, vel certè motus vnus à dextra ad læuam ab intelligentia, alter verò à læua ad dexteram à propria formâ, vt asseruerunt alij. Probatur primò, quia si forma cælestis non præstat efficientiam ad motum; ergo nullum concursum præstare potest, & sic erit otiosa, & ex consequenti frustra eidem corpori concessa. Probatur sequela prior, quia præter actiuum concursum, solùm potest præstare passiuum; nam ad motum, nec finalem, nec formalem, præstare manifestum est. Sed passiuum concursum sola materia præstat, cùm sit materialis causæ proprius: ergo nullum præstabit forma. Probat Vallesius secundò, quia corpora grauia, & leuia ignobiliora sũt cælestibus; sed valdè probabile est, moueri à propriis formis, tanquam à principiis efficientibus internis: ergo

probabilius erit, hoc idem orbibus cælestibus esse concedendum, præsertim apud Aristotelem, qui intelligentias veras eorum formas esse, videtur docuisse.

Opposita sententia, quòd cælestia corpora non moueantur à principio interno effectiuo, sed ab externo, duntaxat, quod est Angelus, seu intelligẽtia, communis est in vtraque Schola, Theologica, ac Philosophica; quantum ad vtranque partem, vt optimè adnotauit Pereira noster, lib. 1. suæ Philosophiæ, cap. 1. & lib. 2. in Genesim, quæst. 6. asserens, quasi per manus traditam fuisse inter antiquos Philosophos, & posteà à Theologis acceptam, quod certè magnum est veritatis argumentum, præsertim eius rei, quæ non potest euidenti argumento conuinci. Eam enim tenuit in primis Diuus Thomas, quæst. 6. de potentia, articulo 5. & 1. parte, quæstione 70. articulo 3. D. Bonau. in 2. dist. 14. art. 3. quæst. 2. Scotus ibidem, quæst. 1. Durand. quæst. 2. Ægidius quæst. 5. Albertus Magnus artic. 6. & 12. Metaphysicæ, tractatu 2. cap. 10. Capreolus in 2. disputatione 9. quæst. 1. artic. 3. Ferrariensis 3 contra Gentes, cap. 46. Sotus 2. libro Physicorum, quæst. 11. ibidem, Pater Toletus, & Patres Conimbricenses 2. libro de cælo, cap. 5. quæst. 5. Pater Suar. tomo 1. Metaphysicæ, disputatione 18. Sectione 3. numero 36. Iuxta quam duo asserimus. Primum est, non esse possibilem naturaliter potentiam, aut formam intrinsecam, à qua cælum effectiuè se moueat, quod probauit D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 23. ratione 4. hoc argumento. Motus localis non potest emanare à forma, tanquam à principio efficiente, nisi terminus, per talem motum per se comparatus, sit debitus formæ eius, vel certè eidem corpori, ratione talis formæ, vt euidenti inductione probari potest, per singulos motus locales elementorum, & aliorum corporum discurrente, & ratio id ostendit; quia inclinatio actiua in motum, speciem capit à termino naturaliter debito, tanquam à proprio actu, per quem perficitur: sed constat, nullam præsentiam, vel modum eius, quem potest cælum acquirere per motum, esse ei debitum ratione suæ formæ satis perfectè per eam, quam habet supra omnia alia corpora, & ideò nullam aliam desiderantem, cùm omnes sint eiusdem omninò rationis: ergo non potest esse motus cælo naturalis, ratione suæ formæ, tanquam principio efficiente eius: sed non potest naturaliter dari potentia intrinseca ad motum, si is non sit naturaliter debitus mobili: ergo non est possibilis naturaliter talis potentia intrinseca cælo. Neque sit satis argumento si dicatur, non esse cælo motum debitum ratione termini, sed vt eo medio fiat proximum inferioribus corporibus, vt ita approximatum possit influxum habere circa illa, & ea perficere, atque etiam se ipsum, in quantum virtutes eius per exercitium suorum actuum perficiuntur.

ciuntur. Hoc, inquam, non satisfacit, quia potentia motiua localis solùm potest respicere per se præsentiam in loco, vel spatio loci, & solùm per eam perfici, quemadmodum potentia calefactiua solùm calorem, & ideò solùm ordinatur per se ad calefactionem: cæteri verò motus, vel actiones, & earum termini extra rationem eius sunt, & per accidens ad illam se habent: ergo cùm non possit esse debita cælo alia præsentia localis, erit impossibile dari potentiam ad illam cælo intrinsecam; cùm hæc nihil præter præsentiam localem secundùm se respiciat. Nam quòd corpus localiter motum fiat præsens his, aut illis temporibus, & quòd præsens possit alterare, corrumpere, vel generare, per accidens omninò est, respectu eiusdem localis motus, aut motiuæ potentiæ, quæ ex hoc nihil prorsus variatur, & per se solùm ordinatur ad perficiendum proprium còrpus, cui concessa, & debita est. Est enim motus ex Aristotele 3. libro Physicorum textu 17. actus mobilis, prout mobile existit, id est, qui solùm per se ordinatur ad perficiendum corpus, in ordine ad proprium terminum. Ergo idem est, non esse talem terminum per se potentiæ debitum, aut corpori, & non esse possibilem talem motum, aut potentiam motiuam ad eum acquirendum.

Probatur tandem idem assertum, quia impossibile est, corpus esse violenter in loco sibi naturaliter debitò, cùm sit naturæ eius consentaneus: sed id sequitur in cælo, si ei concedatur virtus, à qua effectiuè moueatur: ergo contradictionem implicat dari, vel ab ea moueri. Probatur minor, quia cùm talis virtus, & motus ab ea eliciendus sit naturalis; eo ipso, quòd ab ea cessauerit, permanebit in eodem locò violenter, cùm permaneat contra impetum propriæ inclinationis: erit ergo in statu violento, quàndiu in eodem loco, aut in eadem præsentia sibi debita, aut modo illius permanserit: siquidem qualibet præsentia, aut modo illius dato, ab interno impetu aliam præsentiam, vel modum adipisci conatur: & ideò contra internum impetum ea caret, ac proinde cum violentia. Et vrgeo argumentum hoc modo: Repugnat dari naturalem inclinationem ad actum, vel motum, nisi respectu alicuius formæ determinatæ, vel termini per eum comparandi, cùm motus ex propria essentia sit fieri alicuius termini: sed motus circularis cæli non tendit in aliquem determinatum terminum, vel præsentiam, quia cælum in nullam determinatam inclinatur, nec in vlla quiescit, sed solùm postulat supremam, respectu omnium corporum, quam constat habere, etiamsi non moueatur, & quam habuit in primo instanti, in quo conditum est à Deo, in quo non mouebatur: ergo repugnat dari naturalem inclinationem effectiuam in cælo ad motum.

Secundum assertum; orbes cælestes à forma extrinseca moueu-

tur,nempe ab intelligentiis: sic vnanimiter omnes citati suprà, ex quibus Diuus Thomas opusculo 10. artic. 3. & opusculo 11. articulo 2. docet esse omnino certam sententiam, & Physicis rationibus demonstratam; & de potentia, quæstione 6.articulo 3. inquit, fidei sententiam esse, quòd substantiæ separatæ, siue Angeli, moueant corpora cælestia. Bonauentura suprà vocat sententiam fidei consentaneam, illam statuit Aristoteles 8. Physicorum,cap. 6.textu 52. & libro 12. Metaphysicæ,caplte 8.textu 43. Plato 1.de legibus, cum reliquis fermè omnibus vtriusque Scholæ;qui eam confirmarunt, ex ordine inter res creatas constituto, qui in eo maximè positus est, quòd inferiora per superiora in propriis fūctionibus regantur,& corporalis creatura coniungatur cum spiritali,atque adeò, sicut in paruo mundo, homine videlicet,corpus per spiritum gubernatur,simili modo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata est sacris etiam Doctoribus,ex quibus ea vtuntur D. Dionysius cap.5. cælestis Hierarchiæ,& de diuinis nominibus, capite octauo, D.Gregorius quarto Dialogorum,capite 4. D. Augustinus tertio de Trinitate, capite quarto cum aliis.Idem etiam Philosophi sibi habuerūt persuasum. Quia cùm cælestium orbium motus, mira æquabilitate, & constantia perfici obseruarent, non nisi ab intelligentiis à materiæ concretione semotis,circunuolui corpora cælestia,consultò iudicarunt: immò hinc illi aditum ad intelligētiarum notitiam inuenêre,qui ferè omni ex parte præclusus illis esset, solis principiis philosophicis ducti, si nullam haberent efficientiam, circa motus cælestium orbium, cùm nec ex causa, vel aliis effectibus,in Angelorum notitiam possent ritè peruenire, nec alias constaret connexiò rerum sensibilium,seu intelligibilium,seu mundi corporei,& incorporei,quam fateri necesse est.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9.capite: *Sub quo curuantur,qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem, qui id de Angelis intelligunt suo motu cælestem mundum continuò circunuoluentibus. Et de eisdem non incongruè intelligi potest illud eiusdem Iob capite 26. *Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.* Et aliud ex capite 38. *Cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Hi denique videntur esse virtutes cælorum, quæ in die iudicij mouebuntur iuxta Matth.24. Subiungo vltimam,& efficacem rationem hoc modo: Corpora cælestia motu circulari perpetuò euoluuntur,vt in principiò quæstionis ex communi consensu, & manifesta experientia stabilitum reliquimus: sed non mouentur à principio sibi intrinseco, vt etiam in primo asserto efficacibus rationibus probatum manet.Igitur euidens est,moueri à principio extrinseco, seu assistente forma; siquidem nullum est medium inter principium

intrinse

intrinſecum, & extrinſecum. At hoc principium extrinſecum motus cæli nullum aliud congruenter poteſt eſſe, niſi Angelus. Ergo ipſe eſt principium efficiens cæleſtis motus. Hæc vltima minor, in qua eſt difficultas, probatur; quia hoc principium nequit eſſe corporeum, cùm nullum eiuſmodi naturaliter ſit ſupra cælum, neque in ipſo cælo eſſe queat, ſine penetratione viribus naturæ impoſſibili, ſiquidem tam ipſum, quàm cælum propriis quantitatis dimenſionibus præditum foret. A corpore verò aliquo ſublunari cælum localiter moueri, & merum figmentum à nullo vnquam excogitatum, & planè abſurdum eſſe quis non videat? Supereſt ergo, vt à ſubſtantia aliqua perfecta à materia, & corpore immuni cælum circumagatur. Hæc autem non eſt Deus ipſe ſe ſolo, quandoquidem hoc per Angelos præſtare optimè poteſt, ſicut innumera alia munia, & officia per ſuas creaturas, ipſo cum illis concurrente, adminiſtrat. Quòd naturis rerum, ordini, & connexioni vniuerſi valdè congruit: per Angelos ergo id præſtat, cùm non ſuperſit alia ſubſtantia ſpiritualis completa ad id munus exequendum. Angelos verò poſſe propria virtute mouere localiter cælos, in confeſſo apud omnes eſt. Sunt enim inſignis virtutis, & efficacitatis, & quibus, vtpote longè perfectioribus, ſubduntur omnia corpora, ſaltem quo ad motum localem. Concludamus igitur, cæleſtes orbes à formis extrinſecè aſſiſtentibus, ſeu ab intelligentiis localiter moueri.

Supereſt, vt argumenta prioris ſententiæ diluamus. Ad primum negamus, formam cæli eſſe fruſtra, etiamſi non ſit principium efficiens localis motus, plura enim alia munera habet in genere cauſæ formalis, & efficientis etiam. Conſtituit nanque ſimul cum materia compoſitum cæleſte, & eſt principium efficiens ſaltem inſtrumentale naturalium paſſionum, & proprietatum cæli, nec non mediis propriis potentiis, & qualitatibus actiuis effectiuè concurrit ad plures effectus, qui cælo attribuuntur.

Ad ſecundum conceſſo antecedenti, neganda eſt conſequentia. Non enim negamus corporibus cæleſtibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem; ſed quia naturaliter non poſſunt non eſſe in proprio loco; neque ab illo extrahi queunt. Virtus autem motiua maximè in non viuentibus, ſolùm poteſt eſſe ad acquirendum proprium locum, & aliàs nunquam eſſet cælum in ſtatu naturali, ſed in violento, vt ſuprà probauimus: neceſſe ergo eſt, vt cæleſtia corpora tantùm moueantur ab intelligentiis, quas formas ſolùm extrinſecas, & cælo aſſiſtentes poſuit Ariſtoteles, vt legenti conſtabit. Cum quo tamen ſtat, quòd naturaliter moueantur, quia vt

partes

tur,nempe ab intelligentiis: sic vnanimiter omnes citati suprà, ex quibus Diuus Thomas opusculo 10. artic. 3. & opusculo 11. articulo 2. docet esse omninò certam sententiam, & Physicis rationibus demonstratam; & de potentia, quæstione 6.articulo 3. inquit, fidei sententiam esse, quòd substantiæ separatæ, siue Angeli, moueant corpora cælestia. Bonauentura suprà vocat sententiam fidei consentaneam, illam statuit Aristoteles 8. Physicorum,cap. 6.textu 52. & libro 12. Metaphysicæ,capite 8.textu 43. Plato 1.de legibus, cum reliquis fermè omnibus vtriusque Scholæ;qui eam confirmarunt, ex ordine inter res creatas constituto, qui in eo maximè positus est, quòd inferiora per superiora in propriis fūctionibus regantur,& corporalis creatura coniungatur cum spiritali,atque adeò, sicut in paruo mundo, homine videlicet,corpus per spiritum gubernatur,simili modo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata est sacris etiam Doctoribus,ex quibus ea vtuntur D. Dionysius cap.5. cælestis Hierarchiæ,& de diuinis nominibus, capite octauo, D.Gregorius quarto Dialogorum,capite 4. D. Augustinus tertio de Trinitate, capite quarto cum aliis.Idem etiam Philosophi sibi habuerūt persuasum. Quia cùm cælestium orbium motus, mira æquabilitate, & constantia perfici obseruarent, non nisi ab intelligentiis à materiæ concretione semotis,circunuolui corpora cælestia,consultò iudicarunt: immò hinc illi aditum ad intelligētiarum notitiam inuenēre,qui ferè omni ex parte præclusus illis esset, solis principiis philosophicis ducti, si nullam haberent efficientiam, circa motus cælestium orbium, cùm nec ex causa, vel aliis effectibus,in Angelorum notitiam possent ritè peruenire, nec alias constaret connexiò rerum sensibilium,seu intelligibilium,seu mundi corporei,& incorporei,quam fateri necesse est.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9.capite: *Sub quo curuantur,qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem, qui id de Angelis intelligunt suo motu cælestem mundum continuò circunuoluentibus. Et de eisdem non incongruè intelligi potest illud eiusdem Iob capite 26. *Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.* Et aliud ex capite 38. *Cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Hi denique videntur esse virtutes cælorum, quæ in die iudicij mouebuntur iuxta Matth.24. Subiungo vltimam,& efficacem rationem hoc modo: Corpora cælestia motu circulari perpetuò euoluuntur,vt in principiò quæstionis ex communi consensu, & manifesta experientia stabilitum reliquimus: sed non mouentur à principio sibi intrinseco, vt etiam in primo asserto efficacibus rationibus probatum manet.Igitur euidens est,moueri à principio extrinseco, seu assistente forma; siquidem nullum est medium inter principium intrinse

intrinſecum, & extrinſecum. At hoc principium extrinſecum motus cæli nullum aliud congruenter poteſt eſſe, niſi Angelus. Ergo ipſe eſt principium efficiens cæleſtis motus. Hæc vltima minor, in qua eſt difficultas, probatur; quia hoc principium nequit eſſe corporeum, cùm nullum eiuſmodi naturaliter ſit ſupra cælum, neque in ipſo cælo eſſe queat, ſine penetratione viribus naturæ impoſſibili, ſiquidem tam ipſum, quàm cælum propriis quantitatis dimenſionibus præditum foret. A corpore verò aliquo ſublunari cælum localiter moueri, & merum figmentum à nullo vnquam excogitatum, & planè abſurdum eſſe quis non videat? Supereſt ergo, vt à ſubſtantia aliqua perfecta à materia, & corpore immuni cælum circumagatur. Hæc autem non eſt Deus ipſe ſe ſolo, quandoquidem hoc per Angelos præſtare optimè poteſt, ſicut innumera alia munia, & officia per ſuas creaturas, ipſo cum illis concurrente, adminiſtrat. Quòd naturis rerum, ordini, & connexioni vniuerſi valdè congruit: per Angelos ergo id præſtat, cùm non ſuperſit alia ſubſtantia ſpiritualis completa ad id munus exequendum. Angelos verò poſſe propria virtute mouere localiter cælos, in confeſſo apud omnes eſt. Sunt enim inſignis virtutis, & efficacitatis, & quibus, vtpote longè perfectioribus, ſubduntur omnia corpora, ſaltem quo ad motum localem. Concludamus igitur, cæleſtes orbes à formis extrinſecè aſſiſtentibus, ſeu ab intelligentiis localiter moueri.

Supereſt, vt argumenta prioris ſententiæ diluamus. Ad primum negamus, formam cæli eſſe fruſtra, etiamſi non ſit principium efficiens localis motus, plura enim alia munera habet in genere cauſæ formalis, & efficientis etiam. Conſtituit nanque ſimul cum materia compoſitum cæleſte, & eſt principium efficiens ſaltem inſtrumentale naturalium paſſionum, & proprietatum cæli, nec non mediis propriis potentiis, & qualitatibus actiuis effectiuè concurrit ad plures effectus, qui cælo attribuuntur.

Ad ſecundum conceſſo antecedenti, neganda eſt conſequentia. Non enim negamus corporibus cæleſtibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem; ſed quia naturaliter non poſſunt non eſſe in proprio loco; neque ab illo extrahi queunt. Virtus autem motiua maximè in non viuentibus, ſolùm poteſt eſſe ad acquirendum proprium locum, & aliàs nunquam eſſet cælum in ſtatu naturali, ſed in violento, vt ſuprà probauimus: neceſſe ergo eſt, vt cæleſtia corpora tantùm moueantur ab intelligentiis, quas formas ſolùm extrinſecas, & cælo aſſiſtentes poſuit Ariſtoteles, vt legenti conſtabit. Cum quo tamen ſtat, quòd naturaliter moueantur, quia vt

partes

tur, nempe ab intelligentiis: sic vnanimiter omnes citati suprà, ex quibus Diuus Thomas opusculo 10. artic. 3. & opusculo 11. articulo 2. docet esse omninò certam sententiam, & Physicis rationibus demonstratam; & de potentia, quæstione 6. articulo 3. inquit, fidei sententiam esse, quod substantiæ separatæ, siue Angeli, moueant corpora cælestia. Bonauentura suprà vocat sententiam fidei consentaneam, illam statuit Aristoteles 8. Physicorum, cap. 6. textu 52. & libro 12. Metaphysicæ, capite 8. textu 43. Plato 1. de legibus, cum reliquis fermè omnibus vtriusque Scholæ; qui eam confirmarunt, ex ordine inter res creatas constituto, qui in eo maximè positus est, quod inferiora per superiora in propriis fūctionibus regantur, & corporalis creatura coniungatur cum spiritali, atque adeò, sicut in paruo mundo, homine videlicet, corpus per spiritum gubernatur, simili modo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata est sacris etiam Doctoribus, ex quibus ea vtuntur D. Dionysius cap. 5. cælestis Hierarchiæ, & de diuinis nominibus, capite octauo, D. Gregorius quarto Dialogorum, capite 4. D. Augustinus tertio de Trinitate, capite quarto cum aliis. Idem etiam Philosophi sibi habuerūt persuasum. Quia cùm cælestium orbium motus, mira æquabilitate, & constantia perfici obseruarent, non nisi ab intelligentiis à materiæ concretione semotis, circunuolui corpora cælestia, consultò iudicarunt: immò hinc illi aditum ad intelligētiarum notitiam inuenêre, qui ferè omni ex parte præclusus illis esset, solis principiis philosophicis ducti, si nullam haberent efficientiam, circa motus cælestium orbium, cùm nec ex causa, vel aliis effectibus, in Angelorum notitiam possent ritè peruenire, nec alias constaret connexio rerum sensibilium, seu intelligibilium, seu mundi corporei, & incorporei, quam fateri necesse est.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9. capite: *Sub quo curuantur, qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem, qui id de Angelis intelligunt suo motu cælestem mundum continuò circunuoluentibus. Et de eisdem non incongruè intelligi potest illud eiusdem Iob capite 26. *Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.* Et aliud ex capite 38. *Cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Hi denique videntur esse virtutes cælorum, quæ in die iudicij mouebuntur iuxta Matth. 24. Subiungo vltimam, & efficacem rationem hoc modo: Corpora cælestia motu circulari perpetuò euoluuntur, vt in principiò quæstionis ex communi consensu, & manifesta experientia stabilitum reliquimus: sed non mouentur à principio sibi intrinseco, vt etiam in primo asserto efficacibus rationibus probatum manet. Igitur euidens est, moueri à principio extrinseco, seu assistente forma; siquidem nullum est medium inter principium intrinse-

intrinsecum, & extrinsecum. At hoc principium extrinsecum motus cæli nullum aliud congruenter potest esse, nisi Angelus. Ergo ipse est principium efficiens cælestis motus. Hæc vltima minor, in qua est difficultas, probatur; quia hoc principium nequit esse corporeum, cùm nullum eiusmodi naturaliter sit supra cælum, neque in ipso cælo esse queat, sine penetratione viribus naturæ impossibili, siquidem tam ipsum, quàm cælum propriis quantitatis dimensionibus præditum foret. A corpore verò aliquo sublunari cælum localiter moueri, & merum figmentum à nullo vnquam excogitatum, & planè absurdum esse quis non videat? Superest ergo, vt à substantia aliqua perfecta à materia, & corpore immuni cælum circumagatur. Hæc autem non est Deus ipse se solo, quandoquidem hoc per Angelos præstare optimè potest, sicut innumera alia munia, & officia per suas creaturas, ipso cum illis concurrente, administrat. Quòd naturis rerum, ordini, & connexioni vniuersi valdè congruit: per Angelos ergo id præstat, cùm non supersit alia substantia spiritualis completa ad id munus exequendum. Angelos verò posse propria virtute mouere localiter cælos, in confesso apud omnes est. Sunt enim insignis virtutis, & efficacitatis, & quibus, vtpote longè perfectioribus, subduntur omnia corpora, saltem quo ad motum localem. Concludamus igitur, cælestes orbes à formis extrinsecè assistentibus, seu ab intelligentiis localiter moueri.

Superest, vt argumenta prioris sententiæ diluamus. Ad primum negamus, formam cæli esse frustra, etiamsi non sit principium efficiens localis motus, plura enim alia munera habet in genere causæ formalis, & efficientis etiam. Constituit nanque simul cum materia compositum cæleste, & est principium efficiens saltem instrumentale naturalium passionum, & proprietatum cæli, nec non mediis propriis potentiis, & qualitatibus actiuis effectiuè concurrit ad plures effectus, qui cælo attribuuntur.

Ad secundum concesso antecedenti, neganda est consequentia. Non enim negamus corporibus cælestibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem; sed quia naturaliter non possunt non esse in proprio loco; neque ab illo extrahi queunt. Virtus autem motiua maximè in non viuentibus, solùm potest esse ad acquirendum proprium locum, & aliàs nunquam esset cælum in statu naturali, sed in violento, vt suprà probauimus: necesse ergo est, vt cælestia corpora tantùm moueantur ab intelligentiis, quas formas solùm extrinsecas, & cælo assistentes posuit Aristoteles, vt legenti constabit. Cum quo tamen stat, quòd naturaliter moueantur, quia vt

partes

tur, nempe ab intelligentiis: sic vnanimiter omnes citati suprà, ex quibus Diuus Thomas opusculo 10. artic. 3. & opusculo 11. articulo 2. docet esse omnino certam sententiam, & Physicis rationibus demonstratam; & de potentia, quæstione 6. articulo 3. inquit, fidei sententiam esse, quod substantiæ separatæ, siue Angeli, moueant corpora cælestia. Bonauentura suprà vocat sententiam fidei consentaneam, illam statuit Aristoteles 8. Physicorum, cap. 6. textu 52. & libro 12. Metaphysicæ, capite 8. textu 43. Plato 1. de legibus, cum reliquis fermè omnibus vtriusque Scholæ; qui eam confirmarunt, ex ordine inter res creatas constituto, qui in eo maximè positus est, quòd inferiora per superiora in propriis fūctionibus regantur, & corporalis creatura coniungatur cum spiritali, atque adeò, sicut in paruo mundo, homine videlicet, corpus per spiritum gubernatur, simili modo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata est sacris etiam Doctoribus, ex quibus ea vtuntur D. Dionysius cap. 5. cælestis Hierarchiæ, & de diuinis nominibus, capite octauo, D. Gregorius quarto Dialogorum, capite 4. D. Augustinus tertio de Trinitate, capite quarto cum aliis. Idem etiam Philosophi sibi habuerūt persuasum. Quia cùm cælestium orbium motus, mira æquabilitate, & constantia perfici obseruarent, non nisi ab intelligentiis à materiæ concretione semotis, circunuolui corpora cælestia, consultò iudicarunt: immò hinc illi aditum ad intelligētiarum notitiam inuenêre, qui ferè omni ex parte præclusus illis esset, solis principiis philosophicis ducti, si nullam haberent efficientiam, circa motus cælestium orbium, cùm nec ex causa, vel aliis effectibus, in Angelorum notitiam possent ritè peruenire, nec alias constaret connexiò rerum sensibilium, seu intelligibilium, seu mundi corporei, & incorporei, quam fateri necesse est.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9. capite: *Sub quo curuantur, qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem, qui id de Angelis intelligunt suo motu cælestem mundum continuò circunuoluentibus. Et de eisdem non incongruè intelligi potest illud eiusdem Iob capite 26. *Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.* Et aliud ex capite 38. *Cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Hi denique videntur esse virtutes cælorum, quæ in die iudicij mouebuntur iuxta Matth. 24. Subiungo vltimam, & efficacem rationem hoc modo: Corpora cælestia motu circulari perpetuò euoluuntur, vt in principiò quæstionis ex communi consensu, & manifesta experientia stabilitum reliquimus: sed non mouentur à principio sibi intrinseco, vt etiam in primo asserto efficacibus rationibus probatum manet. Igitur euidens est, moueri à principio extrinseco, seu assistente forma; siquidem nullum est medium inter principium intrinse-

intrinsecum, & extrinsecum. At hoc principium extrinsecum motus cæli nullum aliud congruenter potest esse, nisi Angelus. Ergo ipse est principium efficiens cælestis motus. Hæc vltima minor, in qua est difficultas, probatur; quia hoc principium nequit esse corporeum, cùm nullum eiusmodi naturaliter sit supra cælum, neque in ipso cælo esse queat, sine penetratione viribus naturæ impossibili, siquidem tam ipsum, quàm cælum propriis quantitatis dimensionibus præditum foret. A corpore verò aliquo sublunari cælum localiter moueri, & merum figmentum à nullo vnquam excogitatum, & planè absurdum esse quis non videat? Superest ergo, vt à substantia aliqua perfecta à materia, & corpore immuni cælum circumagatur. Hæc autem non est Deus ipse se solo, quandoquidem hoc per Angelos præstare optimè potest, sicut innumera alia munia, & officia per suas creaturas, ipso cum illis concurrente, administrat. Quòd naturis rerum, ordini, & connexioni vniuersi valdè congruit: per Angelos ergo id præstat, cùm non supersit alia substantia spiritualis completa ad id munus exequendum. Angelos verò posse propria virtute mouere localiter cælos, in confesso apud omnes est. Sunt enim insignis virtutis, & efficacitatis, & quibus, vtpote longè perfectioribus, subduntur omnia corpora, saltem quo ad motum localem. Concludamus igitur, cælestes orbes à formis extrinsecè assistentibus, seu ab intelligentiis localiter moueri.

Superest, vt argumenta prioris sententiæ diluamus. Ad primum negamus, formam cæli esse frustra, etiamsi non sit principium efficiens localis motus, plura enim alia munera habet in genere causæ formalis, & efficientis etiam. Constituit nanque simul cum materia compositum cæleste, & est principium efficiens saltem instrumentale naturalium passionum, & proprietatum cæli, nec non mediis propriis potentiis, & qualitatibus actiuis effectiuè concurrit ad plures effectus, qui cælo attribuuntur.

Ad secundum concesso antecedenti, neganda est consequentia. Non enim negamus corporibus cælestibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem; sed quia naturaliter non possunt non esse in proprio loco; neque ab illo extrahi queunt. Virtus autem motiua maximè in non viuentibus, solùm potest esse ad acquirendum proprium locum, & aliàs nunquam esset cælum in statu naturali, sed in violento, vt suprà probauimus: necesse ergo est, vt cælestia corpora tantùm moueantur ab intelligentiis, quas formas solùm extrinsecas, & cælo assistentes posuit Aristoteles, vt legenti constabit. Cum quo tamen stat, quòd naturaliter moueantur, quia vt

partes

probabilius erit, hoc idem orbibus cælestibus esse concedendum, præsertim apud Aristotelem, qui intelligentias veras eorum formas esse, videtur docuisse.

Opposita sententia, quòd cælestia corpora non moueantur à principio interno effectiuo, sed ab externo, duntaxat, quod est Angelus, seu intelligētia, communis est in vtraque Schola, Theologica, ac Philosophica; quantum ad vtranque partem, vt optimè adnotauit Pereira noster, lib. 1. suæ Philosophiæ, cap. 1. & lib. 2. in Genesim, quæst. 6. asserens, quasi per manus traditam fuisse inter antiquos Philosophos, & posteà à Theologis acceptam, quod certè magnum est veritatis argumentum, præsertim eius rei, quæ non potest euidenti argumento conuinci. Eam enim tenuit in primis Diuus Thomas, quæst. 6. de potentia, articulo 3. & 1. parte, quæstione 70. articulo 3. D. Bonau. in 2. dist. 14. art. 3. quæst. 2. Scotus ibidem, quæst. 1. Durand. quæst. 2. Ægidius quæst. 5. Albertus Magnus artic. 6. & 12. Metaphysicæ, tractatu 2. cap. 10. Capreolus in 2. disputatione 9. quæst. 1. artic. 3. Ferrariensis 3. contra Gentes, cap. 46. Sotus 2. libro Physicorum, quæst. 11. ibidem, Pater Toletus, & Patres Conimbricenses 2. libro de cælo, cap. 5. quæst. 5. Pater Suar. tomo 1. Metaphysicæ, disputatione 18. Sectione 3. numero 36. Iuxta quam duo asserimus. Primum est, non esse possibilem naturaliter potentiam, aut formam intrinsecam, à qua cælum effectiuè se moueat, quod probauit D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 23. ratione 4. hoc argumento. Motus localis non potest emanare à forma, tanquam à principio efficiente, nisi terminus, per talem motum per se comparatus, sit debitus formæ eius, vel certè eidem corpori, ratione talis formæ, vt euidenti inductione probari potest, per singulos motus locales elementorum, & aliorum corporum discurrente, & ratio id ostendit; quia inclinatio actiua in motum, speciem capit à termino naturaliter debito, tanquam à proprio actu, per quem perficitur: sed constat, nullam præsentiam, vel modum eius, quem potest cælum acquirere per motum, esse ei debitum ratione suæ formæ satis perfectè per eam, quam habet supra omnia alia corpora, & ideò nullam aliam desiderantem, cùm omnes sint eiusdem omninò rationis: ergo non potest esse motus cælo naturalis, ratione suæ formæ, tanquam principio efficiente eius: sed non potest naturaliter dari potentia intrinseca ad motum, si is non sit naturaliter debitus mobili: ergo non est possibilis naturaliter talis potentia intrinseca cælo. Neque fit satis argumento si dicatur, non esse cælo motum debitum ratione termini, sed vt eo medio fiat proximum inferioribus corporibus, vt ita approximatum possit influxum habere circa illa, & ea perficere, atque etiam se ipsum, in quantum virtutes eius per exercitium suorum actuum perficiuntur.

ciuntur. Hoc, inquam, non satisfacit, quia potentia motiua localis solùm potest respicere per se præsentiam in loco, vel spatio loci, & solùm per eam perfici, quemadmodum potentia calefactiua solùm calorem, & ideò solùm ordinatur per se ad calefactionem: cæteri verò motus, vel actiones, & earum termini extra rationem eius sunt, & per accidens ad illam se habent: ergo cùm non possit esse debita cælo alia præsentia localis, erit impossibile dari potentiam ad illam cælo intrinsecam; cùm hæc nihil præter præsentiam localem secundùm se respiciat. Nam quòd corpus localiter motum fiat præsens his, aut illis temporibus, & quòd præsens possit alterare, corrumpere, vel generare, per accidens omninò est, respectu eiusdem localis motus, aut motiuæ potentiæ, quæ ex hoc nihil prorsus variatur, & per se solùm ordinatur ad perficiendum proprium corpus, cui concessa, & debita est. Est enim motus ex Aristotele 3. libro Physicorum textu 17. actus mobilis, prout mobile existit, id est, qui solùm per se ordinatur ad perficiendum corpus, in ordine ad proprium terminum. Ergo idem est, non esse talem terminum per se potentiæ debitum, aut corpori, & non esse possibilem talem motum, aut potentiam motiuam ad eum acquirendum.

Probatur tandem idem assertum, quia impossibile est, corpus esse violenter in loco sibi naturaliter debitò, cùm sit naturæ eius consentaneus: sed id sequitur in cælo, si ei concedatur virtus, à qua effectiuè moueatur: ergo contradictionem implicat dari, vel ab ea moueri. Probatur minor, quia cùm talis virtus, & motus ab ea eliciendus sit naturalis; eo ipso, quòd ab ea cessauerit, permanebit in eodem loco violenter, cùm permaneat contra impetum propriæ inclinationis: erit ergo in statu violento, quàndiu in eodem loco, aut in eadem præsentia sibi debita, aut modo illius permanserit: siquidem qualibet præsentia, aut modo illius dato, ab interno impetu aliam præsentiam, vel modum adipisci conatur: & ideò contra internum impetum ea caret, ac proinde cum violentia. Et vrgeo argumentum hoc modo: Repugnat dari naturalem inclinationem ad actum, vel motum, nisi respectu alicuius formæ determinatæ, vel termini per eum comparandi, cùm motus ex propria essentia sit fieri alicuius termini: sed motus circularis cæli non tendit in aliquem determinatum terminum, vel præsentiam, quia cælum in nullam determinatam inclinatur, nec in vlla quiescit, sed solùm postulat supremam, respectu omnium corporum, quam constat habere, etiamsi non moueatur, & quam habuit in primo instanti, in quo conditum est à Deo, in quo non mouebatur: ergo repugnat dari naturalem inclinationem effectiuam in cælo ad motum.

Secundum assertum; orbes cælestes à forma extrinseca mouen-

tur, nempe ab intelligentiis: sic vnanimiter omnes citati suprà, ex quibus Diuus Thomas opusculo 10. artic. 3. & opusculo 11. articulo 2. docet esse omnino certam sententiam, & Physicis rationibus demonstratam; & de potentia, quæstione 6. articulo 3. inquit, fidei sententiam esse, quòd substantiæ separatæ, siue Angeli, moueant corpora cælestia. Bonauentura suprà vocat sententiam fidei consentaneam, illam statuit Aristoteles 8. Physicorum, cap. 6. textu 52. & libro 12. Metaphysicæ, capite 8. textu 43. Plato 1. de legibus, cum reliquis fermè omnibus vtriusque Scholæ; qui eam confirmarunt, ex ordine inter res creatas constituto, qui in eo maximè positus est, quòd inferiora per superiora in propriis fūctionibus regantur, & corporalis creatura coniungatur cum spiritali, atque adeò, sicut in paruo mundo, homine videlicet, corpus per spiritum gubernatur, simili modo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata est sacris etiam Doctoribus, ex quibus ea vtuntur D. Dionysius cap. 5. cælestis Hierarchiæ, & de diuinis nominibus, capite octauo, D. Gregorius quarto Dialogorum, capite 4. D. Augustinus tertio de Trinitate, capite quarto cum aliis. Idem etiam Philosophi sibi habuerūt persuasum. Quia cùm cælestium orbium motus, mira æquabilitate, & constantia perfici obseruarent, non nisi ab intelligentiis à materiæ concretione semotis, circunuolui corpora cælestia, consultò iudicarunt: immò hinc illi aditum ad intelligētiarum notitiam inuenêre, qui ferè omni ex parte præclusus illis esset, solis principiis philosophicis ducti, si nullam haberent efficientiam, circa motus cælestium orbium, cùm nec ex causa, vel aliis effectibus, in Angelorum notitiam possent ritè peruenire, nec alias constaret connexiò rerum sensibilium, seu intelligibilium, seu mundi corporei, & incorporei, quam fateri necesse est.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9. capite: *Sub quo curuantur, qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem, qui id de Angelis intelligunt suo motu cælestem mundum continuò circunuoluentibus. Et de eisdem non incongruè intelligi potest illud eiusdem Iob capite 26. *Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.* Et aliud ex capite 38. *Cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Hi denique videntur esse virtutes cælorum, quæ in die iudicij mouebuntur iuxta Matth. 24. Subiungo vltimam, & efficacem rationem hoc modo: Corpora cælestia motu circulari perpetuò euoluuntur, vt in principiò quæstionis ex communi consensu, & manifesta experientia stabilitum reliquimus: sed non mouentur à principio sibi intrinseco, vt etiam in primo asserto efficacibus rationibus probatum manet. Igitur euidens est, moueri à principio extrinseco, seu assistente forma; siquidem nullum est medium inter principium intrinse-

intrinſecum, & extrinſecum. At hoc principium extrinſecum motus cæli nullum aliud congruenter poteſt eſſe, niſi Angelus. Ergo ipſe eſt principium efficiens cæleſtis motus. Hæc vltima minor, in qua eſt difficultas, probatur; quia hoc principium nequit eſſe corporeum, cùm nullum eiuſmodi naturaliter ſit ſupra cælum, neque in ipſo cælo eſſe queat, ſine penetratione viribus naturæ impoſſibili, ſiquidem tam ipſum, quàm cælum propriis quantitatis dimenſionibus præditum foret. A corpore verò aliquo ſublunari cælum localiter moueri, & merum figmentum à nullo vnquam excogitatum, & planè abſurdum eſſe quis non videat? Supereſt ergo, vt à ſubſtantia aliqua perfecta à materia, & corpore immuni cælum circumagatur. Hæc autem non eſt Deus ipſe ſe ſolo, quandoquidem hoc per Angelos præſtare optimè poteſt, ſicut innumera alia munia, & officia per ſuas creaturas, ipſo cum illis concurrente, adminiſtrat. Quòd naturis rerum, ordini, & connexioni vniuerſi valdè congruit: per Angelos ergo id præſtat, cùm non ſuperſit alia ſubſtantia ſpiritualis completa ad id munus exequendum. Angelos verò poſſe propria virtute mouere localiter cælos, in confeſſo apud omnes eſt. Sunt enim inſignis virtutis, & efficacitatis, & quibus, vtpote longè perfectioribus, ſubduntur omnia corpora, ſaltem quo ad motum localem. Concludamus igitur, cæleſtes orbes à formis extrinſecè aſſiſtentibus, ſeu ab intelligentiis localiter moueri.

Supereſt, vt argumenta prioris ſententiæ diluamus. Ad primum negamus, formam cæli eſſe fruſtra, etiamſi non ſit principium efficiens localis motus, plura enim alia munera habet in genere cauſæ formalis, & efficientis etiam. Conſtituit nanque ſimul cum materia compoſitum cæleſte, & eſt principium efficiens ſaltem inſtrumentale naturalium paſſionum, & proprietatum cæli, nec non mediis propriis potentiis, & qualitatibus actiuis effectiuè concurrit ad plures effectus, qui cælo attribuuntur.

Ad ſecundum conceſſo antecedenti, neganda eſt conſequentia. Non enim negamus corporibus cæleſtibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem; ſed quia naturaliter non poſſunt non eſſe in proprio loco; neque ab illo extrahi queunt. Virtus autem motiua maximè in non viuentibus, ſolùm poteſt eſſe ad acquirendum proprium locum, & aliàs nunquam eſſet cælum in ſtatu naturali, ſed in violento, vt ſuprà probauimus: neceſſe ergo eſt, vt cæleſtia corpora tantùm moueantur ab intelligentiis, quas formas ſolùm extrinſecas, & cælo aſſiſtentes poſuit Ariſtoteles, vt legenti conſtabit. Cum quo tamen ſtat, quòd naturaliter moueantur, quia vt

partes vniuersi naturaliter habent propensionem, vt à potentia naturali perfectioris ordinis in bonum inferiorem circunuoluantur. Quam inferiorum gubernationem, & exteriorem exequutionem, sphæris cælestibus Deus commisit, ipso cum ipsis concurrente, semper tamen internam earundem directionem sibi reseruauit. Quo sensu intelligitur illud Iob 33. *Quem constituit alium super terram aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est, &c.* Et in eodem sensu loquitur Diuus Greg. ibi, & Boëtius lib. 4. de consolatione Philos. prosa 4.

QVÆSTIO IX.

An quilibet orbis cælestis à propria intelligentia moueatur.

QVamuis præcedenti quæstione stabilitum sit, orbes cælestes ab intelligentiis moueri, adhuc sciscitandum relinquitur, an ab vna omnes, vel singuli à singulis cieantur, quod in præsenti examinandum proponimus.

Sed antequam in hac re varias proponamus sententias, nonnulla tanquam certa iam apud omnes præmittenda sunt, vt clariùs posteà & inoffenso pede curramus. Primùm statuendum est, Deum se solo non mouere aliquod cæleste corpus, quod vt certum supponunt omnes Doctor. communiter cum Bonauentura in 2. distinctione 14. articul. 4. quæstione 1. & D. Thoma opusculo 17. capite 12. in vniuersum asserente, nullum corpus moueri immediatè à solo Deo, quoad motus, qui facultati naturæ subduntur. Cuius ratio sumitur ex ordine diuinæ sapientiæ, & prouidentiæ, quem suprà ex Patribus Gregorio, Dionysio, Augustino, & aliis ratum, & firmum esse diximus, vt scilicet ima à mediis, id est, corpora sublunaria à cælestibus, & media à summis, hoc est, cælestia ab Angelis moueantur. Sine fundamento autem ab hoc ordine primum mobile, aliúdve corpus cæleste exciperetur; maximè cùm altioris ordinis munera, qualia sunt quæ ad intellectum illustrandum & excitandum voluntatem spectant, ipsis Angelis, immò & hominibus Deus sæpè commiserit. Cùm igitur possit Deus per Angelum primum mobile rotare, sicut Angelorum opera cæteras sphæras circunuoluit, siquidem hoc non excedit virtutem angelicam, vt suprà ex communi consensu diximus, sine vllo prorsus fundamento, immò planè contra rationem inficiabitur quis, motum primi mobilis ab Angelo prouenire. Quapropter in hoc planè errauit Aristoteles existimans motorem primi mobilis specialem, & immediatum esse Deum, vt testatur Pletho. capite 2. libro de iis, quibus Aristoteles à Platone dissidet, Alexander, & Simplicius 8. Physicorum, Diuus Thomas 12. Metaphysicæ ad textum 36. & alij, quos citant, &

tant, & sequuntur Patres Conimbricenses in 2. de cælo, capite 5. quæstione 6.artic.2.& constat ex 8. Physicorum, capite vltimo, vbi docet, Deum in parte supremi globi, quæ velociùs agitatur, insidere; quia scilicet eiusmodi motus ab eo efficitur. Præterea apud Aristotelem, primus motor est omnis mutationis expers, quod soli Deo conuenit: deinde 8.Physicorum ex motu primi orbis, primum, sempiternúmque motorem intulit, & 12. Metaphysicæ, capit. 8. textu 45. inter intelligentias mouentes cælum, Deum recensuit. Non me latet, Auicenam, Bonauenturam, Aureolum, Scotum, Heruæum, & Ferrariensem, relatos à Conimbricensibus, maiori pietate, quàm probabilitate ductos asseruisse, Aristotelem motum primæ sphæræ Deo adscribere, non vt efficienti immediato, sed tanquam fini, eò quòd 12.Metaphysicæ, capite 7. textu 38. dixerit, Deum mouere primum orbem, vt id, quod amatur. Verùm loca à nobis allata adeò expressa sunt, vt interpretationem non patiantur. Citatus verò ab his Doctoribus adstruit, Deum appeti, vt rerum omnium finem: quæ ratio communis est, respectu omnium motuum, & non excludit motionem causæ effectricis.

Secundò animaduertendum est, fuisse sententiam Abulensis ad caput 13.Exodi, quæstione 5. existimantis, fieri nequaquam posse, vt Deus corpus aliquod se solo moueat: ducebatur autem in eam sententiam, quia cùm motus localis sit quidpiam imperfectum, vtpote actus entis in potentia, si immediatè à Deo solo procederet, aliqua actio diuina imperfecta esset, quod est planè absurdum & impium. Et confirmari potest, quia infinita virtus mouet puncto temporis, teste Aristotele 8. Physicorum, capite 10. textu 78. cùm infinita proportione exsuperet quamlibet vim motricem creatam: at motus localis ex sua natura tempus exigit: implicationem ergo inuoluit, fieri à Deo: sed tamē hanc sententiam erroris nomine coarguit Diuus Thomas 1. parte, quæstione 105.articul.2. & nulla prorsus ratione sustineri valet. Nequit enim sine errore negari, posse Deum per se immediatè efficere omnes determinatos effectus naturales, quos secundæ causæ naturales efficienter edunt: cùm ipse earum omnium virtutem, & efficacitatem in se excellentiori modo contineat. Et si rationes Abulensis aliquid conuincerent, probarent sanè de omnibus quibuscunque mutationibus, cùm omnibus sit intrinseca imperfectio viæ, & tendentiæ in terminum; ac proinde nihil prorsus Deus extra se vnquam produxisset, cùm nequeat intelligi aliquid produci sine aliqua actione, seu mutatione, saltem latè sumpta. Ac proinde prædictæ rationes nullius momenti sunt. Licèt enim motus sit quid imperfectum, quia est via, & subiectum constituit in potentia, tamen in suo genere perfectum est; habens scilicet

ſcilicet perfectionem, ſuæ naturæ congruentem, & ideò nullam dicit imperfectionem in agente, ſed in mobili, vt per ſe patet. Ariſtoteles item ſolùm ibi loquitur de virtute infinita ex neceſſitate mouente, ac proinde tota neceſſariò applicata: non de libera exhibente concurſum, iuxta exigentiam effectus producendi.

His præmiſſis fuit quorundam opinio, teſte Fracaſtorio in ſuis homocentricis, cap. 7. ſectione 1. exiſtimantium, vniuerſam cælorum machinam ab eadem intelligentia circumuolui; quæ his argumentis poteſt confirmari. Primò, quia intelligentia mouens cælùm præſtantioris longè naturæ eſt, vtpote totalis & completa ſubſtantia, quàm rationalis anima incompleta, & partialis: at vna & eadem anima rationalis ſimul præſtat operationes magis diuerſas, quàm ſint motus cæleſtium orbium: ergo faciliori negotio, hos omnes pariter præſtare poterit eadem intelligentia. Minor probatur, quia ipſamet anima rationalis ſecundùm gradum vegetandi, coquit cibum in ventriculo, recoquit in iecore, & venis, & tandem in ſubſtantiam viuentis conuertit. Prætereà eadem, ſecundùm gradum ſentiendi, ſenſuum operationes elicit, & corpus localiter mouet, ac denique ſecundùm intelligendi gradum ſpirituales operationes appetendi, & intelligendi habet: quæ omnia diuerſæ ſpeciei, & generis ſunt. Cùm tamen omnes motus locales cælorum eandem ſortiantur rationem, & ſpeciem ab eadem præſentia eodem circulari modo acquiſita emendicatam. Igitur, ſi illa, quæ magis diuerſa, & magis etiam perfecta ſunt, anima rationalis valet attingere: non eſt cur intelligentiam perfectiorem valdè ea, quæ minoris perfectionis, & diſcriminis inter ſe ſunt, exequi poſſe inficiemur. Quod ſi intelligentia vna id valet efficere, plures, vtpote ſuperfluæ, non ſunt ad id munus deſignatæ.

Secundò, cælum nulla ratione reſiſtit intelligentiæ mouenti, ac proinde non plus vna, quàm plures ſphæræ conatui Angeli obſiſtunt: ergo qualibet vis motiua ſat erit ad cælorum omnium conuerſionem efficiendam: vbi enim nulla adeſt repugnantia, à qualibet virtute etiam minima procedit actio. Antecedens probatur, quia non apparet, qua ratione poſſit corpus reſiſtere, niſi per grauitatem, vel leuitatem, aut etiam per impulſum contrarium, ſibi impreſſum: corpora autem cæleſtia non ſunt grauitate, aut leuitate prædita, vt in ſuperioribus diximus, neque impulſum aliunde habent, quàm ab intelligentia: ergo ex ſe non habent, quo reſiſtant virtuti impellenti Angeli, aliàs defatigaretur intelligentia mouens, quæ proinde non potiretur beatitudine, quæ ſecretis malis omnibus bonorum omnium complexio eſt. Quod planè eſt abſurdum: concludamus

damus ergo, omnia cæleſtia corpora ab vna eadémque intelligentia in orbem cieri.

Oppoſita tamen ſententia vera eſt,& expreſſa ab Ariſtotele 12. Met.capit.8.à text.47. vbi tot enumerat intelligentias motrices, quot orbes cæleſtes.Eandem ſententiam ſupponunt ſemper Theologi, & ſequũtur etiam omnes Philoſophi.Ratio efficax illius eſt, quia Angelus habet determinatam ſphæram ſpatij, in qua poteſt eſſe præſens,maiorem,vel minorem, iuxta propriæ naturæ perfectionem,vt docent Theologi,in 1.diſt.37.& 1.part.qu.52.vnde ex eorum,& multorum Patrum ſententia nequit Angelus in cælo ſimul, & terra eſſe: ergo non poteſt idem Angelus ſimul omnibus cæleſtibus orbibus adeſſe:ſed non poteſt eos impellere, & mouere,niſi eis adſit, vt per ſe patet.Quamuis enim neceſſarium non ſit Angelum impellentem coniunctum, & immediatum eſſe, immediatione ſuppoſiti, vt aiunt, omnibus partibus mobilis, ſed ſufficiat ei coniungi in certo ſitu,& inde impetum toti ſphæræ communicare; tamen nec fieri, nec intelligi poteſt, vt ab eodem ſitu omnes orbes ſimul diuerſo modo & pro diuerſis motibus compellat, cùm ſtare non poſſit, quòd impetus, ſeu impulſus corpori diſtanti imprimatur, quin corpori medio capaci etiam communicetur, ac proinde illud eodem motu ac aliud diſtans moueatur, & ideò primum mobile, cui intelligentia inſidere diceretur, ſimul cum proprio motu, omnium aliarum ſphærarum motibus agitaretur, quod & inauditum eſt, & experimento manifeſto contrarium. Quòd ſi quis dicat, Angelum, licèt eadem præſentia non poſſit adeſſe omnibus cæleſtibus ſphæris, ac proinde nec eadem exiſtente omnes ad motum impellere; poſſe tamen eundem, multiplicatis præſentiis, cuilibet orbi, & omnibus ſimul,ſaltem ſecundùm aliquam partem determinatam aſſiſtere, & impetum inferre: ſi hoc, inquam, dixerit non nemo, facilè poterit explodi, quia etiamſi aliqui exiſtiment, poſſe Angelum ſimul eſſe in duobus locis inadæquatis per contactum virtutis, vt ipſi loquuntur, hoc eſt, ita vt moueat corpora in duabus vltimis, & oppoſitis partibus ſpatij, cui adeſt, ſine eo quod in medio illius ſpatij virtutem applicet, & moueat; tamen nullus ferè hucuſque aſſeruit, nec ſuſtinere licet, poſſe eundem Angelum naturaliter ſimul adeſſe pluribus ſpatiis adæquatis ſuæ virtuti, & in eis corpus agitare, & aliàs nullum illorum eſſet adæquatum, quandoquidem vltra illud ad aliud ſe extenderet virtus angelica: & ideò plures ſancti Patres exiſtimarunt, non poſſe eſſe ſimul Angelum præſentem terræ, & cælo, quod de vna, & pluribus præſentiis intellexerunt, ſecus ſi pluribus præſentiis adæquatis id poſſet contingere naturaliter, non benè inferrent Patres ex eo,

quòd

quòd Angeli in terra nonnunquam appareant, localiter intelligentiam moueri, quod ipsi intendebant: immò etsi præsentiæ distinctæ inadæquatæ essent, extra spatium tamen adæquatum, quia inde etiam sequeretur, per illas posse Angelum simul esse in cælo, & in terra contra Patres, & licèt præsentiæ inadæquatæ distinctæ in eodem spatio adæquato continerentur, non posset vnus Angelus naturaliter illis affici simul, sicut nec id habere potest naturæ viribus idem corpus ex omnium sententia: vni enim rei vna tantùm præsentia naturaliter debetur. Ad supernaturalem autem virtutem confugere in naturalium rerum dispositione, & administratione, nec licet, nec decet Philosophum. Confirmatur præterea, quia virtus Angeli finita est, & limitata, vtpote ortum ducens à limitata, & finita natura, & quæ non valet quemlibet effectum attingere. Cùm igitur tam insignis, & multiplex sit omnium cælestium sphærarum motus, non est, cur eidem virtuti adscribatur:maximè,quia licèt daremus omnes, vel plures cælestes orbes ab eadem intelligentia simul moueri posse,congruentius tamen naturæ est, plures effectus totales, & perfectos, pluribus causis attribuere: & ideò magis consonat naturis rerum, vt Deus cuilibet orbi cælesti suum Angelum motorem designauerit, quandoquidem cuilibet homini suum constituit Deus Angelum Custodem, cùm tamen illud vniuersalius bonum sit, vtpote ad plura se extendens,quæ est ratio Diui Thomæ de spiritualibus creaturis,artic. 6. ad 2. Denique Scripturæ loca, quæ adstruere videntur intelligentias motrices cælorum, eadem similiter adstruunt ipsarum pluralitatem. Concludamus igitur, tot esse intelligentias mouentes cælos, quot sunt sphæræ mobiles.

Hoc verò duobus modis intelligi potest, aut ita,vt non plures constituantur Angeli, cælorum motores, quàm constituunrur orbes,quasi completi,& totales,octo videlicet iuxta nostram sententiam; seu decem, vel vndecim, secundùm aliorum placitum; aut potiùs ita, vt tot adstruantur intelligentiæ mouentes, quot designantur orbes quasi partiales; eccentrici, scilicet,concentrici, & deferentes. Et priorem partem id confirmat, quòd pro vno corpore completo vna videtur sufficere virtus motiua, maximè perfectioris, & altioris longè ordinis, sicut ad motum localem totius animalis, etiam secundùm diuersas sui partes, satis supérque est vna, & eadem vis motrix ipsius. Denique argumenta suprà allata, quæ intelligentiarum motricium multitudinem suadent, non plures, quàm totales orbes conuincunt. Verosimilius nihilominus mihi apparet placitum Aristotelis 12. Metaphysicæ,cap.8.& aliorum ferè omnium Philosophorum, constituentiū singulas intelligentias motrices pro singulis sphæris minoribus,

seu

ſeu minùs præcipuis conflantibus maiores, & principales orbes. Huius afferti fundamentum, præter Philoſophorum,& Aſtronomorum, immò & Theologorum auctoritatem, illud debet eſſe, quia ex eo ſphæræ iſtæ minores,& quaſi partiales diſtinguuntur, quia diuerſæ percipiuntur ſitus poſitiones, aſpectus, & diſtantiæ Aſtrorum inter ſe, & quoad nos. Hæc verò omnia nequeunt niſi in diuerſis orbibus conſtare: ſed hoc idem conuincit, has ſphæras minùs præcipuas diuerſis motibus per ſe moueri, ſiquidem per proprios motus diuerſos hunc aſtrorum aſpectum diuerſum efficiunt. Conſequens ergo neceſſariò fit, has omnes minores ſphæras propriis motibus, & inter ſe diuerſis cieri: ſed non poſſunt hi motus, & diuerſi orbium quaſi partialium ab eadem intelligentia cauſari, à qua orbis totalis circunuoluitur: ergo tot ponendæ ſunt intelligentiæ motrices, quot ſphæræ minores conſtituuntur. Subſumptio hæc vltima, in qua tantùm poteſt eſſe difficultas, efficaciter probatur eadem ferè ratione,qua ſuprà ſtabilitum reliquimus, admittendas eſſe plures intelligentias cælorum motrices. Quia ſcilicet huiuſmodi effectus diſtincti diſtinctas etiam cauſas per ſe exigunt, maximè cùm virtus Angeli mouentis ſuis ſit circunſcripta cancellis, quæ proinde effectus adeò diuerſos non valet attingere. Prætereà nequit idem Angelus, naturæ viribus ſimul eſſe præſens omnibus minoribus ſphæris conflantibus eundem totalem & maiorem orbem, neque eadem præſentia; cùm per hanc tam vaſto ſpatio reſpondere, & tam ingenti moli adæquari non poſſit: aliàs ſimul vna præſentia cælo, & terræ adeſſet, contra communem ſenſum Patrum;neque diſtinctis præſentiis,cùm has ſimul eidem rei nullus communi naturæ lege concedat. Sed non poteſt Angelus has ſphæras ſimul impellere, niſi cuilibet ſecundùm aliquam ſaltem partem aſſiſtat. Si enim vni mediante alia impetum imprimeret, non poſſet non ſphæræ illi mediæ eundem impetum, & motum communicare, ſiquidem illius capax eſt: ac proinde illa cieretur ſimul omnibus motibus, quibus aguntur aliæ ſphæræ, quæ ab illa media intelligentia impelluntur, quod inauditum eſt, & planè falſum. Fateamur igitur,neceſſe eſt, tot eſſe intelligentias motrices orbium, quot ſunt minores ſphæræ, inter ſe diſtinctæ,quarum numerum aſſignandum Aſtronomis relinquamus,ex quibus alij quadraginta ſeptem, alij quinquaginta quinque, alij aliter enumerant, dummodò nobiſcum tantùm agnoſcant octo maiores orbes, qui circulariter ferantur.Quæ verò pro oppoſito modo philoſophandi adduximus, parum vrgent. Propter diuerſitatem enim, & diſtantiam harum ſphærarum neceſſariò exigunt diſtinctas virtutes motrices pro diuerſis motibus, vt probauimus; nec in hoc diſſimilis eſt ratio de maioribus, &

S

minoribus sphæris, de virtute autem motrice animalis alia est ratio, eò quòd cuilibet parti mobilis debitè est approximata; quod virtuti motrici cælorum non contingit, vt satis ostendimus.

Hîc tamen animaduertendum duxi, Christiano Philosopho non sufficere eas tantùm intelligentias agnoscere, quæ cælestibus sphæris circunuoluendis assistunt, quarum numero contentus fuit Aristoteles 12. Metaphysicæ, tex. 47. & 48. in quo etsi lapsus, venia tamen dignus est, cùm ex solis principiis naturalibus, quibus ipse ducebatur, vix aliud colligi possit. Nobis verò Scholasticorum, & sanctorum Patrum consensus, & ipsa fidei veritas contrarium suadet. Quod apertè sumitur ex Iob 25. *Nunquid est numerus militum eius?* Apocalypsis 5. vbi dicitur Angelorum numerus esse *millia millium*, & idem ostenditur ex custodia Angelorum, singulis enim hominibus singuli Angeli Custodes deputantur, vt constat ex Matth. 8. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei*, adiuncta sanctorum Patrum expositione, & traditione Ecclesiæ. Et ratio id ipsum comprobat. Natura enim rerum suo iure exigere videtur, ne substantiæ spirituales completæ tam paruo numero claudantur, siquidem eademmet in rebus materialibus perfectione valdè dissimilibus, maiorem pluralitatem, & numerum assequitur. Sed hoc vberiùs confirmare cælestis disciplinæ ratio non postulat, & ideò Theologis missum facimus, qui cum Diuo Thoma 1. parte, quæst. 50. art. 3. & aliis locis id ex instituto versant. Illud autem silentio prætereundum non est, videlicet, Angelos cælestium orbium motores esse ex ordine Virtutum. Distinguuntur enim Angeli ex sententia Theologorum, & sanctorum Patrum, & iuxta doctrinam Diui Dionysij c. 6. & 7. cælestis Hierarchiæ, in tres Hierarchias, quarum primæ proprium est illuminari, & doceri à Deo, ipsique intimiùs adhærere cognitione, & amore, partiturque in tres ordines, seu Choros, in Seraphinos scilicet, Cherubinos, & Thronos. Tertiæ autem proprium est, homines custodire, & instituere, quæ etiam complectitur alios tres ordines, videlicet, Principatus, Archangelos, & Angelos. Secunda denique est, quæ immediatè illuminatur à prima de vniuersalibus rebus, quæ ad hominum gubernationem pertinet, & potestatem habet in Angelos tertiæ Hierarchiæ, illis iniungens, quæ ab ipsis executioni mandanda sunt, quæ similiter amplectitur tres Angelorum ordines, Dominationes nempe, quæ nullum immediatè ministerium exequuntur, sed dominium, & potestatem exercent circa duos alios ordines eiusdem Hierarchiæ, & circa omnes tertiæ. Tertius ordo est, Potestatum, quæ gubernandi potentiam habent, tantùm circa Angelos tertię Hierarchiæ: secũdus verò Angelorum ordo, & medius

huius

huius Hierarchiæ est eorum Angelorum,qui ea exequuntur munera, quæ ad totius Vniuersi ordinem, & communem omnium causarum dispositionem pertinent, ad quæ magna virtus requiritur,& ideò hi Angeli Virtutes appellantur: ex hoc igitur ordine dicimus, esse intelligentias rotantes cælos,vt probabile visum est Diuo Thomæ 3.contra Gentes,cap.80.& opuscul.10. articulo 17. & sumitur ex Dionysio suprà cap. 8. dicente: Virtutum nomen diuinam quandam, & inconcussam vim ad cælestes operationes obeundas præ se ferre:& ratio est, quia motus orbium cælestium maximè pertinent ad communem mundi ordinem, & gubernationem, quæ Angelis huius ordinis à Deo commissa dicitur. Idem colligitur ex illo Præfat. *Cæli cælorúmque Virtutes.* Et ex 24.Matth.*Virtutes cælorum mouebuntur*,quo loco Virtutum nomine Angelos cælorum motores significari dicit D. Thomas ibi.

Argumenta autem adducta pro sententia negante pluralitatem intelligentiarum mouentium cælestes orbes, facilem habent solutionem. Ad primum fatemur ingenuè intelligentias cælorum motrices perfectioris longè naturæ esse, quàm animam rationalem, & hanc etiam functiones perfectiores, & magis inter se dissidentes, quàm sint cælorum motus habere. Inficiamur tamen eandem intelligentiam posse simul rotare omnes cælestes sphæras, non est enim eadem proportio Angeli ad cælestia corpora, & animæ rationalis ad suum corpus: nam anima rationalis eadem indiuisibilis immediatè informat totum corpus, & singulas eius partes, vnde rectè & absque vlla confusione potest in diuersis partibus, & per diuersas potentias, omnia illa munera quantumuis diuersa præstare. Angelus verò nequit esse præsens secundùm substantiam omnibus cælestibus sphæris, sed in situ quodam determinato, ex quo si diuerso modo ad diuersos motus cælos impelleret, non motus, sed tumultus potiùs cælestium orbium sequeretur.

Ad secundum distinguendum est antecedens, iuxta doctrinam sancti Thomæ de potentia, quæstione 5. artic. 4. ad 16.quia etsi cælum non resistat virtuti mouenti per aliquam qualitatem in contrarium impellentem, sicut lapis resistit proiicienti sursum: obsistit tamen quadam resistentia, quæ in improportione consistit, quia scilicet corpus, aut corpora pro sua magnitudine, & distantia maiorem impetum, & maiorem approximationem virtutis impellentis exigunt, & hac ratione concedendum est, omnes cælestes orbes simul vni Angelo resistere, si omnes simul rotare tentaret. Ex hac tamen resistentia nulla sequeretur defatigatio intelligentiæ, cùm sit omninò corporis expers: defatigatio enim, aut lassitudo prouenit ex resolutione membrorum, & spirituum, quorum ministerio motus exercetur. Plura hîc

supererant explicanda, quæ quæstionibus sequentibus examinanda veniunt.

QVÆSTIO X.

Qua facultate cælestes orbes ab intelligentiis moueantur.

EXplicuimus in superioribus, quænam, & quot virtutes cælorum motrices sint: explicandum superest, qua ratione, id est, qua facultate, seu virtute hoc munus exequantur, id quod in præsentiarum enodare conabimur.

Et in præsenti controuersia prima sententia adstruit, potentiam, qua Angelus localiter mouet cœlum, aut aliud corpus, esse idem cum intellectu, & voluntate ipsius, quatenus ad motum referuntur. Hanc amplectitur Auerroës 12. Metaphysicæ, commentario 36. Argentina distinct. 8. quæst. 1. articulo 1. Bassol. disputatione 14. quæst. 2. Capreolus distinct. 7. quæst. 2. art. 1. Heruæus distinct. 14. quæst. 1. art. 4. Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 35. & hanc sententiam valdè probabilem iudicant Patres Conimbricenses 2. de cælo, capite 5. quæst. 7. art. 2. & tutatur Pater Vazquez 1. parte, disputatione 102. capit. 3. & 4. & disputatione 218. cap. 3. in fine, & Zumel 1. parte. Fauet Pater Molina 1. parte, quæst. 54. in art. 5. fauent alij, qui cum Scoto, Ferrara, & Canar. existimant in Deo potentiam non distingui ab intellectu, & voluntate, quos refert & sequitur Pater Vazquez primo loco citato. Fauet denique Diuus Thomas locis infrà citandis, cum aliquibus recentioribus.

Quæ sententia suaderi potest his rationibus: primò, quia iuxta commune proloquium, ea, quæ in inferioribus dispersa sunt, colliguntur in superioribus, cùm hoc ad perfectionem pertineat, vt constat in sensibus externis comparatione interni, & in his omnibus comparatione vnius intellectus. Igitur vis motiua, quæ in nobis distincta est ab intellectu, & voluntate, in Angelis vtpote superioribus, & perfectioribus cum intellectu, & voluntate coincidet; maximè, cùm non videatur assignabilis alia potentia naturalis operatiua in rebus spiritualibus præter intellectum, & voluntatem, & ideò Aristoteles 1. Ethicorum has duas tantùm potentias intellectuales constituit, per intellectuales idem intelligens, ac spirituales: & hæ certè sufficere videntur ad motum; si enim intellectus imperet, & voluntas exequatur illius imperium, planè sequitur effectus: frustra ergo quæritur alia facultas motrix præter istas. Prætereà arguit Pater Vazquez, disputatione 102. c. 3, quia in separatis à materia frustra ponitur alia potentia motiua præter eam, quæ est in corpore mobili: ergo tantùm illis superest intellectus, & voluntas. Antecedens

probatur

probatur ex Aristotele 3.de anima, vbi definiens, quæ sit potentia secundùm locum in anima, sic ait: *Hæc igitur amb⁻, intellectus, & appetitus mouendi, motu dicto principia sunt.* Et statim ad vnum hæc duo reducens subiungit: *Vnum igitur est id, quod mouet, ipsum, inquam, appetitum.* Et circa finem capitis addit: *Id verò, quod mouet, atque mouetur, quia ipsum principium appetendi, id autem, quod mouetur, est animal ipsum: at, quo mouet appetitus, vt instrumento, id iam corpori tribuitur.* Ex mente ergo Aristot. in separatis à materia non est aliud principium motus pręter appetitum, & voluntatem, licèt quando corpori adiunguntur, exigant in ipso corpore instrumentum aliquod motus. Rursus facultas exequens ab intellectu, & appetitu distincta ideò ponitur, vt illis pareat, & non nisi ad nutum appetitus operetur: sed hæc subiectio nequit intelligi in simplicissima substantia, qualis est Angelus, quamuis in composita, vt homine, bene intelligatur: ergò non est ponenda talis potentia distincta. Denique in Deo non est talis potentia distincta formaliter ab intellectu, & voluntate, sed ex his præcisè coalescit omnipotentia, vt cum multis docet Pater Vazquez suprà: ergo non est necessariò ponenda hæc distinctio realis potentiarum in Angelo. Antecedens præter dicta probatur, quia talis distinctio omnipotentiæ à voluntate imperfectionem Deo affert. Fit enim inde concipi voluntatem diuinam à nobis sine virtute perfecta, cùm alia facultas nostro modo concipiendi superaddatur, qua vt instrumento operetur, & sanè perfectior conciperetur voluntas Dei, ita vt quidquid velit facere, per se ipsa assequatur: ergo non est ponenda alia facultas in Deo, ac proinde, nec in Angelo; eadem nanque videtur ratio. Et huic sententiæ videtur fauere Diuus Thomas, quatenus 1. parte, quæstione 25. articulo 1. ad 4. post quam, etiamsi oppositum primò docuerit, statim subiungit: *Vel dicendum scientiam, vel voluntatem diuinam, secundùm quod est principium effectiuum, habere rationem potentiæ.* Et quæstione 54. articulo 5. sic: *Vnde de viribus animæ non possunt eis (id est, Angelis) competere, nisi intellectus, & voluntas.* Et quæstione 79. articulo 1. ad 3. *Dicendum, quòd in Angelis non est alia vis, quàm natura intellectiua, & voluntas, quæ ad intellectum consequitur.* Et clariùs quæstione 16. de malo, articulo 1. ad 14. his verbis: *Ad decimum quartum dicendum, quòd in Angelo, aut Dæmone non est alia potentia, neque operatio, nisi intellectus, & volũtas.* & statim: *Vnde nulla virtus, seu potentia in Angelo potest esse, nisi pertinens ad apprehensionem, vel appetitum intellectualem: non autem est inconueniens, quòd Angeli aliqua corpora solo imperio voluntatis moueant, motu duntaxat locali. Videmus enim quòd anima humana solo intellectu, & volũtate mouet corpus sibi vnitũ.* Denique de spiritualibus creationibus art. 6. ad 8. sic habet: *Probabiliter*

dicitur,quòd imperio voluntatis substantialis mouet corpus caleste. Et statim, *Quòd ei obedire ad nutum possit secundùm transmutationem localem, & in nobis apparet,in quibus statim ad imperium voluntatis sequitur motus corporalium membrorum.*

Quamuis relata sententia mihi satis probabilis videatur, probabilior tamen apparet opposita, quæ potentiam motiuam Angeli ab intellectu, & voluntate ipsius realiter distinctam agnoscit. Vt certum diximus tractatu de anima separata, quæstione octaua. Eam sustinent Henricus quodlibeto 13. quæstione sexta, Aureolus apud Capreolum in secunda, distinctione septima,quæstione secunda, articulo 1. Mayrou.in 1.distinctione 43.quæstione 5. Godophredus quodlibeto 1. quæstione 4. Pater Suarez tomo 2. Metaphysicæ, disputatione 35. Sectione 6. numero 22. Patres Conimbricenses 2. de cælo, capite 5.quæstione 7.articulo 2. cum Caietano 1. parte, quæstione 54. articulo 5.illam veriorem, & probabiliorem censent, etsi Caietanus iudicauerit, potentiam in Deo non differre formaliter ab intellectu,& voluntate diuina.Quàm sententiam faciliùs amplectuntur plures, qui cum Durando in 1. distinctione 38.quæstione 1. & Patre Suarez suprà disputatione 30. sectione 17. numero 45. constituit in Deo potentiam formaliter, aut ex natura rei ab intellectu, & voluntate diuersam; quibus multùm fauet Diuus Thomas 1. parte, quæstione 19. articulo 4. ad 4. & expressiùs quæstione 25. articulo 1.ad 4.vbi sic scribit: *Potentia non ponitur in Deo, vt aliquid differens à scientia, & voluntate,secundùm rem, sed solùm secundùm rationem, in quantum potentia importat rationem principij exequentis id,quod voluntas imperat, & ad quod scientia dirigit.* Et idem repetit ibidem articulo 5. ad 1. si enim in Deo potentia distinguitur ab intellectu, & voluntate, quia licèt hæc sit infinitas efficacitatis, non intelligitur operari ad extra eo ipso, quòd vult, nisi nostro modo concipiendi applicet potentiam quasi executricem, potiori iure denegandum erit voluntati creatæ Angeli posse per suum velle immutare res alias, & expressè docet nostram sententiam, quæstione 6. de potentia, articulo 7. ad 12. quod argumentum contendebat,Angelum solo suæ imperio voluntatis posse corpus mouere.Et D.Thom.respondet his verbis. *Ad duodecimum dicendum, quòd imperium Angeli requirit executionem virtutis,vnde oportet,quòd sit quidam tactus spiritualis ad corpus,quod mouet* Idem habet quodlibeto 9. artic. 10.ad 2. *Dicendum, quòd Angelus agit in hac corpora; mouendò ea localiter per imperium:sed imperium non dicitur hic sine virtute actiua.*

Probatur efficaciter nostra sententia ratione. Primò, quia nulla potentia valet naturaliter, immò neque lege absoluta Dei, vagari extra suum proprium obiectum,& modum proprium ver-

sandi,

sandi, & attingendi illud: sed motus localis non continetur intra obiectum intellectus, & voluntatis Angeli, nec intra modos operandi harum potentiarum; ergo nequit vlla ratione fieri ab his facultatibus, sed alia distincta necessariò constituenda est. Maior syllogismi per se est manifesta, & recepta ab omnibus; vnica enim ratio constituendi, & distinguendi potentias emendicatur ex diuerso modo attingendi obiectum, seu quod idem est, ex distincto obiecto formali: hoc siquidem dat speciem, & distinctionem, quamlibet verò rem perfectione propriæ speciei circunscribi necesse est; vnde nec visus sonum, neque auditus colorem vllatenus percipere valent. Minor verò non minùs perspicuè demonstratur. Quia ratio motus in nobis constituit, & dat speciem potentiæ motricis essentialiter & genere diuersæ ab intellectu, & voluntate. Et ideò non continetur, nec contineri potest intra limites obiecti intellectus nostri, & voluntatis, vt omnes pleno ore fatentur. At intellectus, & voluntas intelligentiæ. sunt eiusdem rationis specificæ, aut saltem genericæ cum nostris, quandoquidem eandem veritatem, & bonitatem eodem modo saltem generico respiciunt. Igitur intelligi nequit, motum contineri intra cancellos harum facultatum Angeli, ac proinde ab illis procedere.

Neque eluditur vis argumenti, si quis dixerit, motum localem habere in se rationem veri, & boni, sub quibus possit contineri sub obiectis intellectus, & voluntatis, & ab his facultatibus attingi: quia si hoc sufficeret, idem intellectus posset elicere omnes operationes voluntatis, sensuum, & aliarum omnium facultatum, si quidem omnes, & earum obiecta ab intellectu attingi possunt, sub ratione veri, & idem contingeret in voluntate, quod figmentum nullus vnquam excogitauit. Inutilis ergo est illa identitas realis, sed attendi debet specialis ratio obiecti, aut effectus, sub qua nullo modo localis motus ad obiectum intellectus, & voluntatis spectat.

Secundò, diuersitas actionum, & modi operandi distinctionem facultatum, à quibus proueniunt, constituunt, aut certè denotant perspicuè: sed ea est diuersitas intellectionis, & volitionis à motu locali, quæ sufficiat assignare principia omninò distincta: hæc igitur in Angelo necessariò admittenda sunt. Minor, in qua est difficultas elucidatur facilè, & in primis in nobis eadem operationum diuersitas sat est, ad plures facultates distinctas constituendas: ergo & vbicunque. Cùm, iuxta tritum illud proloquium, idem, inquantum idem est, semper sit natum facere idem. Deinde, motio localis est actio transiens, constituens suum obiectum in rerum natura: volitio verò, & intellectio neutrum habent, & certè non minùs distinctæ actiones sunt mouere,

& velle, quàm velle, & intelligere. Immò illæ maiorem inter se distinctionem vendicant propter duo nuper dicta. Si ergo diuersitas volitionis, & intellectionis requirit duas potentias diuersas, potiori iure id exiget illarum, & motionis dissensio. Et aliàs anima rationalis per suum velle sine vlla facultate motiua proprium corpus sibi coniunctum mouebit, quia licèt minoris virtutis sit, quàm Angelus, maius tamen habet dominium in illud, & maiorem cum illo proportionem, ac proinde sine fundamento id negaret, quod omnes communiter meritò inficiantur. Vt diximus 3. de anima, in cap. 10. quæst. 2.

Tertiò probatur, quia intelligentia nequit efficere motum orbis cælestis per suum velle, tanquam per actionem; quia nec ipsum velle potest esse motio ipsa localis, cùm essentialiter distinguantur, sicut termini ipsi, præsentia scilicet, & amor, & diuersis inhæreant subiectis, nempe voluntati, & mobili: neque minùs potest esse productio motus localis, cùm hic sit actio, cuius non datur alia actio, & terminus essentialis volitionis sit amor. Et idem argumentum potest confici de intellectione intellectus. Sed neque potest Angelus causare motum localem, per ipsam potentiam voluntatis, & intellectus, quia hæ nequaquam valent elicere, nisi volitionem, & intellectionem permanentes, nec aliud intelligi potest, cùm tota essentia voluntatis, & intellectus, per quam ab aliis facultatibus distinguuntur, sita sit in eo præcisè, quòd possint velle, & intelligere; quæ quidem magis distant à motione locali, quàm inter se, cùm illa sit transiens, factiua termini, tendens non in obiectum, sed in effectum, & per se non vitalis; secùs volitio, & intellectio, quæ etiam magis inter se connectuntur, & subordinantur, quàm latio, & volitio: igitur si velle, & intelligere duo principia exigunt, potiori iure suum principium distinctum motus localis, seu impulsus ad illum exiget. Et saltem non potest idem motus localis ab vtraque ista potentia elici, vt censet opposita sententia, quia cùm motus sit vna, & eadem actio, quæ est effectus egressus ab agente, nullatenus naturaliter potest à duplici causa totali pendere; dicere autem à qualibet istarum facultatum procedere potentialem actionem, & inde totalem coalescere, nullius est momenti, quia intelligibile non est, quomodo ab intellectu, & voluntate, essentialiter diuersis, proueniant partiales actiones eiusdem prorsus naturæ, & rationis, constituentes entitatem aliquam totalem, homogeneam, qualis est motus localis cæli, aut alterius corporis mobilis.

Quartò denique nostra sententia stabilitur ab absurdo, quia si Angelus cælum circunuolueret per intellectum, & voluntatem præcisè, fieret inde, vt ex qualibet distantia illud mouere posset;

per has enim facultates æqualiter se habet intelligentia ad res distantes, & propinquas, vt per se patet: consequens verò nullus admittet, omnes enim requirunt determinatam, & proportionatam distantiam, vt posset Angelus orbem rotare, & ideò vocant intelligentiam formam assistentem, seu adhærentem, quod frustra contingeretur, si ex qualibet distantia id posset exequi. Ex eo igitur præcisè, quòd Angelus velit efficaciter mouere sphæram, nisi addatur vis motrix distincta, nulla ratione mouebit, sicut ex eo quòd efficaciter velit intelligere, id non consequetur, nisi per superadditam, & distinctam facultatem intellectricem. Et quod diximus de virtute motrice Angeli comparatione cæli, aut alterius corporis, dicendum similiter videtur, respectu motus localis ipsiusmet intelligentiæ, vt pleraque ex supradictis manifestè conuincere videntur.

Argumenta verò prioris sententiæ parum negotij nobis facessunt. Ad primum respondeo, illud principium non esse in vniuersum verum, alioquin intellectus, & voluntas, quæ in hoc distinguuntur, subirent in Angelo vnius potentiæ rationem, quod nullus admittet. Collectio ergo illa, & vnio solùm accidit frequenter, & cùm eam rerum natura patitur, quod in præsenti non contingit, vt ex dictis constat. Ad confirmationem verò iam assignauimus potentiam motiuam ab intellectu, & voluntate ex obiecto, actu, & modo operandi distinctam, & eam esse necessariam, manifestis rationibus conuicimus. Aristoteles autem tantum meminit intellectus, & voluntatis, cùm potentias spirituales, seu intellectuales recensuit, quia hæ tantùm propriæ sunt substantiæ spiritualis, cùm tamen vis motrix etiam corpori insideat, & non solùm spiritui.

Ad secundum negamus antecedens, & ad illius confirmationem dicimus, Aristotelem vocare appetitum principium motus animalis imperans, & dirigens, non proximum, & exequens, vt ex verbis illius patet, id quod nos vt verissimum amplectimur. Ad aliud etiam inficiamur, non posse intelligi subiectionem potentiæ motiuæ ad intellectum, & voluntatem in simplici substantia, quin potiùs optimè intelligitur, sicut in eadem substantia agnoscitur subiectio, & subordinatio intellectus ad voluntatem.

Ad vltimum posset aliquis respondere, concesso antecedenti, negando consequentiam; est enim diuersa ratio in Deo, & creaturis propter summam Dei perfectionem, & simplicitatem; etenim huiusmodi argumentandi genus à diuinis ad creata, parui momenti esse solet. Et ideò Caietanus primum concessit, explositque secundum, vt suprà retulimus. Nos autem cum Durando, Patre Lua, & aliis, immò & cum sancto Thoma suprà, non admittimus antecedens: & ea, quibus stabilitam relinquimus

distinctionem realem facultatis motricis Angeli ab intellectu, & appetitu ipsius, suadent efficaciter, distinctionem formalem per nostrum intellectum, inter omnipotentiam Dei, & intellectum, ac voluntatem eiusdem, vt consideranti constabit. Ad confirmationem autem negamus, ex nostra distinctione inferri, voluntatem diuinam non esse, aut non concipi omninò perfectam: quinimmò perfectissima est, & concipitur in ratione voluntatis, cùm realiter, & identicè claudat omnem perfectionem diuinam, & formaliter concipiatur potens attingere perfectissimo modo quamlibet rationem obiecti voluntatis, in quo summa eius perfectio sita est, non in eo, quòd vltra obiectum voluntatis diuagetur, & per suummet conceptum intelligatur exequi, quicquid efficaciter vult. Alioquin perfectio voluntatis diuinæ esset, vt per se ipsã formaliter intelligeret, cũ intelligere efficaciter vult, & non per intellectum, quod planè est falsum: & tamen non minus distat obiectum actus, & modus operandi potentiæ executricis ab obiecto, actu, & modo operandi voluntatis, quàm ab his differt obiectum actus, & modus operandi intellectus, vt ex dictis manifestò liquet. Non est ergo de perfectione formali voluntatis diuinæ, posse se ipsa formaliter, & proximè res executioni mandare, cùm hoc sit extra suum obiectum formalem, & proprium modum operandi. Ac proinde in Angelo hoc non pertinet ad eandem facultatem voluntatis, sed ad aliam distinctam.

Testimonia denique sancti Thomæ non suffragantur priori sententiæ, & in illa solutione 4. nobis fauet, vt fatetur Pater Vazquez. In primis enim loquitur de Deo, de quo non est eadem omninò ratio ac de Angelo. vt ex Caietano, diximus; deinde primo loco, vt vidimus, nostram doctrinam disertis verbis tradit, tanquam veriorem scilicet, & posteà aliam solutionem iuxta oppositam sententiam, probabilem adducit, vt sæpè fieri solet. Denique illa verba intelligi possunt, ita vt sensus sit intellectum, & voluntatem diuinam, habere rationem potentiæ non formaliter, sed realiter; ideò enim dicit, eas facultates habere rationem potentiæ, secundùm quod sunt principium effectiuum, id est, non vt tales potentiæ sunt, sed sub alia ratione formali, qua tantummodò facultates, & attributa in Deo distinguuntur, in doctrina Diui Thomæ, vel potiùs intendit, eas facultates formaliter habere suum potentiæ & causalitatis executricis modum, non proximè, & immediatè exequendo, sed quasi mediatè imperando, & dirigendo. Et hic videtur germanus sensus illorum verborum. Ad secundum respondetur, sensum esse de viribus animæ tantùm, Angelo competere intellectum, & voluntatem, id est, ea ratione, qua sunt in anima, in qua illæ solùm spiritales

ſpiritales ſunt, aliæ autem materiales, quæ Angelo non conueniunt, ac ſi diceret, Angelo ſolùm conueniunt facultates ſpiritales; at ex his duæ tantùm ſunt in anima: ergò ex facultatibus animæ duæ ſolùm Angelo competunt.

Tertium minoris momenti eſt, ſolùm enim contendit D. Thomas non eſſe in Angelis vires ſenſitiuas & nutritiuas, ſicut habet anima rationalis in corpore, ſed tantùm intellectiuas, hoc eſt, ſpiritales, quapropter Angelus appellari poteſt mens, & intellectus, ſecùs quàm anima. Duo poſtrema loca Diui Thomæ magis vrgere videntur, verùm cùm in aliis adductis pro noſtra ſententia, illi expreſsè ſubſcripſerit, conandum nobis eſt, ea in bonum ſenſum interpretari, ne admittamus, Doctorem Angelicum adhuc iuniorem contrarium ſibi extitiſſe, & ideò ad illud ex ſolutione ad 14. reſpondemus, ibi ſolùm negaſſe Diuum Thomam, Angelis facultatem naturalem, quæ ſcilicet non feratur ductu rationis, & imperio voluntatis, atque adeò omnis facultas, & operatio Angeli reducitur à D. Thoma, ad intellectum, & voluntatem elicitiuè, ſeu imperatiuè, & proptereà in ſequentibus verbis ſolùm dicit, nullam vim eſſe in Angelo, quæ non pertineat ad apprehenſionem & appetitum, hoc eſt, quæ horum directionem fugiat: qua ratione dicitur Angelus, mouere ſolo ſuo imperio; quia, ſcilicet, vult applicare potentiam executricem motus, ſibi omninò ſubiectam, & hunc eſſe ſesũ huius loci ex eo mihi habeo perſuaſum, quòd illum confirmat, quia anima humana ſolo intellectu, & voluntate mouet corpus ſibi vnitum, cùm tamen ex communi omnium ſententia anima moueat localiter corpus, per virtutem motricem ſuperadditam. In vltimo autem loco tantùm docet D. Thom. probabiliter illud dici, quod nos fatemur, & eadem prorſus ratione, qua præcedens exponi poteſt: nam illud etiam confirmat ex eo quòd in nobis ad imperium voluntatis ſequitur ſtatim motus membrorum, quod ſine motrice facultate ab intellectu, & voluntate diſtincta non euenit.

QVÆSTIO XI.

Quomodo ſphæræ caleſtes ab intelligentiis rotentur.

IN hac quæſtione nonnulla venient diſcutienda, quæ ad doctrinæ traditæ perfectionem deſiderari videbantur, ne in aliquo ſtudioſis noſtris deficiamus, ex quibus vnum, vel alterum verbum à Doctoribus obiter prolatum reperies. Primum, & præcipuum examinandum nobis erit; quo impetu intelligentia cælum circunuoluat, deinde quo operandi modo, naturali ſcilicet, an libero. Tertium denique qua applicatione, & præſentia id exequatur.

Circa

Circa priorem quæstionis partem est prima opinio asserentium, intelligentiam efficere motum localem, per impulsum mobili impressum. Ita docet Pater Ludouicus Molina 1. part. quæst. 54. artic. 5. & obiter indicant Patres Conimbricenses 2. de cælo, capite 5. quæst. 5. articulo 4. in fi. sequuntur aliqui recentiores. Quam sententiam probabilem iudicat Pater Suarez, tom. 2. Metaphysicæ, disput. 35. sessione 6. num. 24. & eam P. Molin. intelligit tam de motu ipsiusmet Angeli, quàm rei externæ. Alij sine distinctione loquuntur. Hæc sententia probari potest ex sancto Thoma de spiritualibus creaturis, articul. 6. ad 12. vbi sic habet: *Dicendum, quòd corpus caleste, in quantum mouetur à substantia spirituali, est instrumentum eius, sicut serra artis, &c.* At instrumenta artis mouentur per impulsum impressum ab artifice: ergo ex mente Diui Thomæ cælum mouetur à sua intelligentia per impulsum: & idem potest colligi ex corpore articuli, quatenus dicitur, Angelos vniri cælis per modum, quo motor vnitur mobili, scilicet, in motoribus inferioribus, qui certè per impulsum corpora mouent localiter. Ratione etiam confirmari potest, quia proprius modus mouendi localiter ab extrinseco, est per impulsum, vt in nobis patet: sed intelligentia est motor cæli extrinsecus: igitur per impulsum cælum impellit, maximè cùm cælum non minùs sit impulsus capax, quàm aliud corpus inferius, & non appareat, qua alia ratione possit à motore impelli.

Secunda sententia est, Angelum mobili assistentem non imprimere illi impulsum, sed motum ipsum immediatè. Hanc amplectitur Pater Suarez loco citato, num. 25. & videtur sententia Diui Thomæ, suprà, articul. illo 6. ad 9. vbi hæc habet verba: *Substantia spiritualis, qua mouet calestia corpora, vnitur eis secundùm moueri tantùm.* Si autem intelligẽtia impulsum sphæræ imprimeret, non secundùm moueri tantùm ei vniretur, sed in actu primo etiam, & per modum potentiæ, per impulsum diceretur vnita contra D. Thomam. Fundamentum huius sententiæ est, quia impulsus solùm adstruitur, vt instrumentum mouentis separati à mobili: at Angelus sphæræ mouendæ adest: igitur necessarius non est impulsus, ac proinde inficiandus. Et hac ratione meliùs defenditur communis sententia Scholasticorum cum Diuo Thom. affirmãs, corpora Angelis non subdi, nisi quoad motum localem.

Nostra in hac re sententia media incedit via, iuxta quam duæ extremæ relatæ verum habere, & in concordiam redigi possunt. Quæ duplici assertione explicanda est, quarum prima sit: Intelligentia sufficienter coniuncta, & approximata mobili, non imprimit illi necessariò impulsum, sed proximè motum. Hoc assertum congruit secundæ sententiæ, & aliis fundamentis roboratur.

boratur. Et confirmari poteſt, quia motrix facultas immediatè, & per ſe eſt productiua motus: ſed in Angelis eſt vis motiua ſecundùm locum: ergo ab illa poterit immediatè, & ſine medio impulſu motus procedere. Illuſtratur maior primò, quia in animalibus ex communi ſenſu à virtute motrice præcisè ſæpè prouenit motus, & in omnibus corporibus ſublunaribus grauitas, & leuitas, quæ ſunt virtutes loco motiuæ; ſufficiunt verò corpora ſine impulſu, etſi illum per accidens producant, iuxta aliquorum ſententiam. Deinde potentia motrix ex propria ratione generica, & ſpecifica proximè, & eſſentialiter reſpicit motum, & vbi, tanquam propriam cauſalitatem, & effectum, à quibus ſpeciem deſumit, ſicut calefactiua facultas calefactionem & calorem, & reliquæ ſimiliter. Igitur ſicut à cæteris virtutibus immediatè procedit actio, & effectus tribuentes ſpeciem, ita à facultate motrice intelligentiæ, quam eſſe neceſſariò adſtruendam oſtendimus quæſtione præcedenti: ex quo liquet conſequentia prioris ſyllogiſmi, videlicet, à facultate motiua Angeli poſſe immediatè, & proximè oriri motum localem, ac proinde quoties mobile debitè approximatum eſt, ſine interiacente impulſu, motus eueniet. Quod videtur conuincere ſaltem de motu ipſiuſmet intelligentiæ, contra Patrem Molinam, cùm ibi nil omninò obſtare poſſit, & adſit ſufficiens virtus, & applicatio: ſed minùs efficaciter procedit ratio, de motu cæleſtis ſphæræ, aut alterius rei ſpiritualis, vel corporeæ, Angelo immediatè coniunctæ, licèt enim non ſit tam ſtricta coniunctio, & proportio, ac in priori caſu, ſufficiens proculdubiò exiſtit ad hunc effectum, quia cùm motus localis non ſit actio immanens, ſed tranſiens, ſicut calefactio, effectrix illius viç ſola ſubiecti contiguitate, nimis contenta eſt. Quemadmodum non plures exigit calor, & aliæ facultates, actione tranſeunti operatrices; non igitur eſt neceſſarius impulſus, cùm approximatum eſt mobile ſufficienter intelligentiæ motrici, ac proinde nec ponendus, tum quia ſuperuacaneus, tum quia ex communi ſenſu nil Angelus corporibus imprimit præter lationem, vel vt plurimùm, id, quod ad motum neceſſariò exigitur. Diximus incluſiuè intelligentiam ſufficienter coniunctam, quia ſi deſit ſufficiens, & debita applicatio, aut ratione ſeparationis, aut magnitudinis corporis, alia eſt ratio, vt iam aperiemus.

Secunda concluſio: quoties intelligentia à mobili diuulſa illud agitat, id præſtat per impulſus impreſſionem. Quæ aſſertio contra Patrem Suarez ſuprà, in fine, congruit primæ ſententiæ, illiúſque fundamentis fulcitur, & vlteriùs corroboratur. Quia motor corporum per impulſum agitat corpus à ſe diſtans, vt cum communi ſcholæ ſenſu diximus, & Phyſicorum: ergo ſine

funda

fundamento id intelligentiæ detrahemus, cùm altioris, & efficacioris virtutis sit, præsertim ad mouendum localiter. Denique implicat aliquid moueri, quin omnibus partibus, secundùm quas mouetur, motus inhæreat; sicut repugnat, constitui album sine albedine: sed intelligentia ad tam magnam distantiam localiter mouet, ad quam non possit motus ab ipsa immediatè fluens pertingere: igitur in illis partibus remotioribus alia virtus ponenda est, à qua motus illarum proueniat. Minor, in qua difficultas sita est, illustratur, quia intelligentia motrix primi mobilis, v. g. ex aliqua illius parte, cui tantùm adhæret, vt statim dicemus, integrum illud mobile circunuoluit, immò & eodem motu inferiores sphæras rapit: sed nequit intelligi eadem actio procedens à potentia existente in illo loco, per se ipsam attingere extremas partes valdè inter se, & à potentia dissidentes; & saltem implicat illa eadem actione, & motu cieri inferiores orbes, quia nec potest motus transilire de subiecto in subiectum, nec reproducere aliam actionem, vel motum in alio subiecto, siquidem actionis non.

Et hæc, & terminus eidem semper inhærent subiecto: igitur in his partibus, seu mobilibus extra sphæram immediatè processionis motus à potentia Angeli existentibus, necessariò ab ipso producitur impulsus, quo vt instrumento vtatur ad lationem peragendam. Quanta verò sit sphæra facultatis motricis intelligentiæ, in qua per se ipsam immediatè sine consortio instrumenti motum eliciat, nequit à nobis certò definiri. Illud tamen nobis statutum videtur, scilicet, intra illam sphæram integrum cælestem orbem non claudi, esset enim limitatæ virtutis nimia perfectio: in reliquis verò partibus, impulsum intelligentia imprimit, media facultate motrice, tanquam ratione producendi in ordine ad motum, ad quem ordinatur mediatè, vel immediatè, aut tanquam conditione prærequisita, qui impulsus producitur, medio alio producto, in proximioribus partibus, licèt in his non esset omninò necessarius, vt probauimus: ille tamen & virtus motiua, cùm voluntati Angeli subdantur, ita producuntur, & attemperantur mobili, vt ex eis constans, vt æquabilis oriatur motus cæli iuxta ipsius voluntatis imperium.

Et iuxta dicta intelligitur ex proprio, & germano sensu Diuus Thomas citatus pro prima sententia: verè enim erigit impulsum intelligentiæ pro motu sphæræ cælestis, sed quatenus deest debita mobilis approximatio, non secùs; & idem contingit in motu inferiorum, vt patet. Ad rationem respondeo, Angelum ita esse motorem extrinsecum, vt debitè sit applicatus per suam virtutem motricem, & sibi ipsi, dum mouetur, & sphæræ cælesti secundùm

cundùm aliquas partes, & ideò sine impulsu motum in eis elicict, pro distantioribus verò, defectu applicationis indiget impulsu, cuius fatemur esse capax cælum, inficiamur tamen non posse aliter moueri.

Ad fundamenta secundæ sententiæ, quatenus nostræ aduersantur, facile est respondere. Et primò D. Thomas solùm negat intelligentiæ vnionem, quæ non fit per motum, aut in ordine ad motum, sine informatione propria, quod duplici modo relato contingere potest. Ad rationem dicimus, impulsum requiri ad motum mobilis separati, aut non debito modo applicati, qua ratione exigitur in cælo, vt explicuimus. Doctores autem communiter negant, corpora subdi intelligentiis quoad aliquam formam, quæ non sit motus, aut principium, seu terminus motus, quibus nos libenter subscribimus.

In calce huius quæstionis aduertendum est, nonnullos carpere Aristotelem, teste Diuo Thoma, quæstione 16. articulo 10. quasi dixerit intelligentiam rotare suam sphæram, non secundùm intellectus regulam, sed necessitate naturæ impetum impertiendo; cuius fundamentum potuit esse, quia 12. Metaphysicæ, capite 8. asseruit Philosophus, intelligentiam quoad virtutem motiuam ita suo orbi commensuratam esse, vt alium superiorem mouere non possit. Quod confirmari posset ex nostra doctrina, iuxta quam cùm intelligentia moueat per potentiam à voluntate distinctam, & etiam per impulsum, mirum non est, si naturali impetu & determinatione impellat, ac proinde quantum potest, ita vt intelligeutia motrix inferioris orbis non possit superiorem agitare. Verùm etsi fundamentum Aristotelis nobis non probetur, inde tamen non necessariò infertur, intelligentias necessariò mouere, aut id Philosophum existimasse. Fundamentum autem falsum est, quia sine fundamento, & contra communem sensum: licèt enim Deus ita efficere potuerit, vt scilicet vnaquæque intelligentia tantùm valeat propriam sphæram impellere, nulla prorsus extat ratio, vt factum putemus, immò oppositum naturis rerum magis congruit. Verùm cùm id contingere potuerit, etiamsi intelligentiæ liberè mouerent cælos, vt patet, non bene infertur ex eo, quòd Aristoteles dixerit, intelligentiæ virtutem ita suo orbi commensurari, vt nil vltrà possit agitare, eum sensisse, intelligentias necessariò impellere: sed cuiusuis fuerit hoc placitum, falsitatis conuincitur. Quia vt quæstione 10. retulimus, D. Thomas cum omnibus scholasticis perspicuè docet, Angelum mouere corpora imperio voluntatis, seu per intellectum & voluntatem, quod intelligendum est, aut de potentia proxima motiua, vt plures ibi citati volunt, vel saltem de facultate dirigente, & imperante,

vt nos stabiliuimus. Neque aliud potest cum fundamento dici, neque apparet, à quo talis determinatio oriatur in substantia omninò intellectuali, cùm etiam in nobis, immò & in brutis applicatio virtutis motricis, & impressio impulsus imperio apperitus subdantur, & hoc ad perfectionem spectat, ac proinde naturæ angelicæ perfectiori iniustè detrahetur. Neque ideò verendum est, Angelos à motu cælorum cessaturos pro sua libertate ante diem iudicij: vrget enim lex illis à Deo imposita de permanentia & æquabilitate motus, id rerum natura & ordine enixe exigente.

Vltimò scite oportet id, quod in superioribus obiter attigimus, intelligentiam circunuoluentem orbem, non toti orbi, sed determinatæ tantùm illius parti assidere, non quia eidem parti continuò adhærens cum ipsa in gyrum feratur, sed ita vt ex eadem determinata parte spatij impellat partes illac successiuè transeuntes, & quasi fluentes, & his mediis orbem integrum modo suprà explicato. Hic videtur communis sensus, & vtranque partem expressit sanctus Thomas de spiritualibus creaturis articulo 6. ad 6. ex mente Aristotelis, his verbis: *Ad sextum dicendum, quòd secundùm Philosophum in 4. Physicorum, motor cæli est in aliqua parte eius, & non in toto, & sic non circuit gyrum cæli.* Quæ lectore indigent, non expositore. Ratio prioris est, quia intelligentia sicut est determinatæ naturæ, ita etiam virtutis limitatæ, in ordine ad præsentiam localem, quam virtutem planè excedit, vbi in toto orbe, vt per se patet, & aliàs posset simul Angelus naturæ viribus cælo, & terræ adesse, cùm plus inter se diffideant partes eiusdem orbis, quàm earum aliquæ & terra. Sequelam verò & falsam esse, & contra sanctos Patres, & Scholasticos, suprà ostendimus. Secunda autem pars ex eo constat, quia nec decet naturam intelligentiæ beatæ, vt tam celeri & rapido motu, cum sua sphæra continuò agiterur, nec id est vlla ratione necessarium; siquidem eo modo quo diximus, potest impellere & indesinenter orbem mouere, cùm nulli parti sit physicè vnita; sed non propterea inficiamur, posse intelligentiam motricem mutare spatium, sed tantùm id esse necessarium ad exequendum motum.

Quantùm verò ad spatium, & præsentiam motoris Angeli, nihil potest certò definiri; communiter dici solet esse in aliqua parte superficiei conuexæ sui orbis, quia inde optimè videtur posse impellere, & ideò nuncupatur forma assistens, quasi exterius coniuncta. Posset etiam non incongruè affirmari, intelligentiam existere in aliqua parte profunditatis propriæ sphæræ, quia ex illa faciliùs in omnes sphæræ partes, vtpote sibi propinquiores impetum transiiceret, maximè cùm intelligentia spiritalis

ſpiritalis omnes cæli partes ſine impedimento poſſit transmeare. Forma verò aſſiſtens dicitur, non quia extra cælum ſit, ſed quia illud non informat tanquam proprium ſubiectum, & materia: finito autem rotationis tempore ad communem beatorum ſedem motrices mentes, ſicut & cuſtodes, hominum perfectò munere ſe recipient.

CAPVT VI.

Textus Ariſtotelis.

Poſthac motum ipſius uniformem, & non difformem eſſe, demonſtremus oportet, &c.

Breuis expoſitio textus.

INtentum Ariſtotelis eſt in præſenti capite probare motum primi mobilis, & aliarum ſphærarum, quatenus ab ipſo rapiuntur (de hoc enim loquitur) eſſe vniformem, & æquabilis ſemper velocitatis. Quod probat aliquibus argumentis. Et hæc eſt ſumma totius capitis, quod ideò diuiſione non indiget. Prima ratio Ariſtotelis eſt: motus inæqualis habet intenſionem velocitatis, ſtatum & decrementum eiuſdem, qui ſtatus eſt, aut in principio motus, aut in medio, vel fine, vt in diuerſis motibus videre eſt: at motus cæli, vtpote circularis, & æternus, principio, fine, ac medio caret: ergo & inæquabilitate. Præterea inæquabilitas motus prouenit à mouente, vel à mobili: à neutro tamen poteſt prouenire in cælo, cùm hoc incorruptibile ſit; ac proinde ſemper eodem modo, & motor eadem ſemper virtute moueat. Tertiò, non eſt motus cæli inæquabilis ſecundùm totam ſphæram, quia talis remiſſio ab imbecillitate proueniret, nec quoad partes, aliàs ſtellæ octauæ ſphæræ non ſemper eandem inter ſe diſtantiam ſeruarent. Tandem, motus cæleſtis non poſſet infinito tempore augeri, & infinito diminui, alioqui eſſet infinitus & indeterminatus, & nec haberet certos terminos, nec tempus præfixum, ſed nec augeri, & remitti poteſt quadam viciſſitudine, quia nulla huius viciſſitudinis ratio afferri poteſt, & ſenſu ab omnibus perciperetur.

Doctrina huius capitis ſatis perſpicua eſt, ſolùm eſt animaduertendum, motum cæli eſſe vniformem, & æquabilem, ſecundùm omnes partes, non æqualitate ſpatij, quod decurritur, quandoquidem tempore ęquali partes polis viciniores minus ſpatium peragant, maius verò diſtantiores; ſed æqualitate temporis, quod conſumitur in tali ſpatio peragrando. In quo ſenſu Ariſtoteles, & reliqui Philoſophi loquuntur, id quod experimento conſtat, alioqui non poſſent Aſtrologi certò prænunciare, quo die, & hora futuræ eſſent Solis, & Lunæ eclipſes, & ſyderum coniun-

T

ctiones,quod vim ſenſibus affert.Id autem ex eo euenit,quòd Angelus pro ſua libertate ita ſuam virtutem motricem, & impetum attemperat per continuam impreſſionem, vt rerum natura,& indefectibilis æquabilitas motus cæleſtis exigit, quoties autem inſoliti planetarum coïtus,& aſpectus ſtellarum,ſtationeſque cęlorum deprehenſæ ſunt, id præter ſtatutam rerum legem,& ſupernaturali Creatoris vi contigit.

CAPVT VII.

Textus Ariſtotelis.

De his autem,quæ ſtellæ vocantur, deinceps dicendum eſſe videtur; &c.

Breuis expoſitio textus.

AGgreditur iam Philoſophus diſputationem de partibus cæli, nempe de ſtellis. Et diuiditur caput in duas partes: in prima explicat naturam, figuram, & motum aſtrorum; in ſecunda quandam dubitationem mouet, & ſoluit. Et quod ad primam attinet, breuiter dicit, rationi conſentaneum eſſe, vt ſtellæ eandem cum cælo naturam ſortiantur, & idem intelligit de figura,& motu earum. Quod veterum Philoſophorum teſtimonio comprobat; qui licèt falſo exiſtimauerint, ſtellas eſſe igneæ naturæ;conſequenter tamen, cùm cælum ipſum igneum poſuerint. In ſecunda parte capitis obiicit hac ratione:nullum corpus emittit, quod in ſe non habet: at ſtellæ ignem emittunt:ſunt igitur igneæ. Reſpondet, ſtellas non emittere à ſe ignem: ſed earum motu excitari, ſicut contingit in corporibus ſublunaribus, licèt hæc calefiant,non ſtellæ,quia diſtantes, & ignis incapaces. Nec ex hoc ſequitur, inquit, quòd ſicut cæleſtium ſphærarum motus æquabilis ſemper eſt,ita aër æquabiliter ſemper incaleſcat, quia caloris incrementum prouenit etiam ex maiori ſolis acceſſu, & radiorum reflexione,quæ non ſemper eadem contingit.Vnde non intendit Ariſtoteles,vt adnotat D. Thomas hîc lectione 10. vnicam cauſam caloris cæleſtis inferioris eſſe aëris motum, & attritionem ortam à motu cæleſtium ſphærarum, ſed etiam ad id concurrere radiorum luminis reflexionem.

QVÆSTIO I.

An Aſtrorum naturæ ſint eiuſdem rationis cum ſuis orbibus, & inter ſe.

QVæſtio hæc procedit tam de ſtellis fixis, ſeu inerrantibus, quàm de errantibus,& planetis.Et miſſa opinione(cuius meminit Ariſtoteles hoc cap.7.) Philoſophorum ipſo antiquiorum, aſſerentium cælos & aſtra eiuſdem ſubſtantiæ cum ſublunari mundo

mundo esse,quos,& ipsorum inter se dissensiones,referunt Patres Conimbricenses 2.de cælo,cap.7. quæst.1.art. . hanc tamen opinionem satis refutauimus 1.lib.cap.2. quæst.6.& 7.Inter eos qui asserunt,tam astra,quàm cælestes sphæras, ex quinta Peripatetica substantia constare,dissidium est,Num stellæ in eadem infima specie cum suis orbibus conueniant. Et affirmatiuam partem in vniuersum tenent Massalachus, libro de sphæra mota, Auerroës commentario 79. huius libri.Albertus Magnus tract.3.cap.4.Maior quæst.8.& idem videtur existimare Ricard.in 2. dist.14.artic. 3.quæst.6.cum aliis nonnullis. Quæ sententia probari potest primò ex Aristotele in hoc capit.7.dicente, stellas eandem cum suis orbibus naturam sortiri, quod de identitate specifica videtur intelligendum; identitatem enim genericam etiam habent cum sublunaribus,siquidem in genere corporis cum illis conueniunt. Ratio præcipua, immò & vnica huius sententiæ esse videtur, quia nullum est sufficiens fundamentum eiusmodi distinctionis specificæ inter stellas, & proprios orbes:igitur non est adstruenda, cùm sint partes eorundem corporum simplicium, sicut aqua est pars aquæ, & aër aëris. Antecedens probatur, quia si aliquod esset diuersitatis principium, seu signum à posteriori, maximè maior astrorum densitas,intensior lux,& perspicua effectuum diuersitas, adde diuersum planetarum motum: sed horum nihil ad hoc cogit, ac proinde non est, cur hanc specificam distinctionem admittamus. Elucidatur minor: nam in primis illa omnia accidentia duntaxat sunt, & ideò non valent essentialem diuersitatem per se inducere. Deinde neque illam distinctionem constitutam præmittunt,quia in diuersis partibus homogeneis aquæ, v. g. contingere solet, eadem accidentium dissensio, cùm possit vna rarefieri, illuminari, aut localiter cieri, & per has qualitates diuersos edere effectus; altera existente densa, tenebrosa, immota, & similes effectus non producente. Igitur, hæc omnia in astris, & eorum orbibus, cum specifica vnitate stare possunt.

Secunda sententia asserit,Planetas (Sole excepto) siue discontinuentur à suo epicyclo,vt Luna, siue non,vt reliqui, specie nequaquam distingui ab illo, nec à deferente, bene tamen à cæteris orbibus; stellas verò fixas ab octaua sphæra non differre. Ita docent Patres Conimbricenses 2.de cælo,c.7.quæst.1.art.2.de Sole verò dixerant cap. 5. quæst. 2. æquè probabile esse à suo orbe discerni, & specie distingui. Primum probant, quia cæli, sicuti elementa, specie distinguuntur pro ratione situum, & locorum. At planetæ, epicycli, ac sphæræ deferentes, eundem situm inter se habent,idemque percurrunt spatium,secùs inferiores,aut superiores orbes: igitur illa inter se eandem habent speciem, ab his

verò diuersam. Secundum, & eadem ratione, & argumentis primæ sententiæ fulcitur; quod tamen fatentur hi Doctores esse contra Diuum Thomam.

Verior tamen nobis semper visa est sententia Diui Thomæ, 2. de cælo, lectione 10. dubio 2. Soncinatis 1. Metaphysicæ, quæst. 10. Fonsecæ tom. 2. Metaphysicæ, quæst. 1. ad 3. Patris Molinæ 1. parte, tractatu de operibus dierum, disputatione 15. & aliorum, astruens specificam distinctionem inter quodlibet astrum, seu planetam, & suum orbem totalem, aut partialem. Quæ sententia infertur, & probatur efficaciter ex his, quæ diximus cum pluribus Doctoribus, lib. 1. cap. 2. quæst. 8. videlicet, materias cælorum inter se specie differre ex diuersa ratione formali respiciendi proprias formas, & aliàs cælos fore corruptioni obnoxios, quod eodem prorsus modo sequitur, si aliquæ sphæræ discontinuæ, seu astra eiusdem speciei constituerentur, vt legenti ibi dicta constabit: esset enim materia huius sphæræ capax formæ alterius incompatibilis cum priori in eadem materia, ac proinde ex natura sua hæc sphæra esset corruptibilis. Quòd si materiæ quorumlibet orbium cælestium & astrorum specie differunt, potiori iure dissidebunt formæ, & composita, quæ à formis speciem desumunt. Hìc etiam vim habent, quæ quæst. 4. præcedentis tractatus adduximus, ad probandum sphæras cælestes specie inter se differre. Et confirmatur primò, de sphærulis, & planetis discontinuis, quia ideò hæc corpora inter se, & à suis orbibus realiter discernuntur, quia diuersis motibus cientur, quibus diuersas exhibent apparitiones: sed inde etiam infertur, diuersitas specifica corporum mobilium: ergo hæc adstruenda est inter illa. Minor probatur, quia eidem corpori simplici secundùm speciem solùm potest naturaliter conuenire vna acquisitio termini, & vnus modus acquirendi, & existendi in illo, vt constat in elementis, & eorum partibus, quarum quælibet separata, sicut & coniuncta, ad idem vbi, & per eandem lineam, ac eodem modo semper nata est tendere. At sphæræ cælestes, orbiculi, & planetæ, per diuersam lineam ex natura sua agitari exigunt, & diuersam termini acquisitionem, seu diuersum acquirendi modum perpetuò habent, ac alia corpora cælestia, à quibus realiter distinguuntur: igitur ab eisdem differunt specie; siue enim motus ipsi specie inter se dissideant, vt fatentur Patres Conimbricenses, siue secùs, sufficienter indicant specificam mobilium corporum maximè simplicium, distinctionem. Et certè potior distinctionis ratio petitur à diuersitate motus, quàm à situum, & locorum discrimine, vnde eam inter orbes decerpunt Conimbricenses ipsi.

Secundò in vniuersum confirmatur, quia vnicum principium discer

discernendi à posteriori diuersas rerum naturas, & essentias semper extitit propriorum accidentium, & effectuum diuersitas, quod maximè vim habet in corporibus simplicibus; sed quilibet planeta, & astrum habet accidentia propria, & inseparabilia densitatis, & luminis, ac orbis, cui insidet, & diuersus effectus, & proprius illi attribuitur: necessariò ergo infertur astra quælibet à propriis orbibus essentialiter differre, & consequenter realiter discontinuari, & idem infertur de astris ipsis inter se, maximè de planetis, quibus diuersi effectus, & situs conueniunt: & idem dicendum est de stellis fixis, ob priores præsertim rationes, licèt Pater Molina super hoc non iudicauerit in vniuersum necessarium, quod ampliùs constabit ex solutione argumentorum aliarum opinionum.

Ad testimonium Aristotelis in fauorem prioris sententiæ adductum respondetur, ipsum planè loqui de identitate generica stellarum cum suis orbibus, solùm enim contendit, eas non esse sublunaris naturæ, sed alterius quintæ substantiæ, sicut cælum ipsum, cui sunt affixæ. Ad rationem pro eadem sententia negamus antecedens primi enthymematis, & minorem syllogismi in antecedentis confirmationem adducti. Ad illius verò minoris elucidationem non defuerunt aliqui relati à D. Thoma, quæst. 67. artic. 3. qui futilibus quibusdam argumentis ducti, existimarunt, lucem esse formam substantialem, substantialéve corpus, apud quos facilè distinguerentur astra ab sphæris cælestibus per lucem: verùm hac via non est soluendum argumentum, verissimè enim Peripatetica schola cum Aristotele 2. de anima, cap. 7. contra Academicam tenet, lucem esse accidentariam formam, & qualitatem, cùm sub aspectum cadat, remissionem, & intensionem patiatur, & cum alia forma substantiali aëris, v. g. in eadem materia existat, quorum nullum substantiali formæ conuenire potest: lux præterea transmeat perspicua corpora, & in instanti per totum spatium portigitur, quæ corpori planè repugnant. Alij verò fatentur argumento ex diuersitate luminis non posse colligi distinctionem astrorum (Sole excepto) à propriis orbibus: existimant enim, quidquid luminis singulæ stellæ habent, id totum à Sole haurire, quod alij ad Lunam restringunt. Horum tamen sententia falsa est. Quamuis enim contra Auicenam, & Macrobium verum iudicemus, omnes stellas tam fixas, quàm planetas lumen à Sole mutuari, id quod de Luna fatentur omnes, & luce clarius est, cùm pro vario ad Solem aspectu variè illustretur, diuersásque induat figuras, vnde idem infertur de reliquis astris. Et confirmatur, quia planetæ, quò magis Soli propinquiores sunt, eò cæteris paribus magis lucent, vt in Marte, & Venere compertum est. Quapropter in medio planetarum Sol videtur

collocatus, vt inde tam illis, quàm fixis astris lumen commodè diffundant. Quamuis, inquam, hoc verum sit, non minùs verum puto, cum D. Thoma hîc lectione 10. post medium, tam stellas fixas, quàm planetas aliquid ex se lucis possidere. Si enim alicui astro ignoto lux esset deneganda, maximè Lunæ, & ideò illi præsertim eam detraxerunt auctores citati, Anaximander, Antiphon, & Cleomedes: at Lunæ nequit denegari: ergo multò minùs reliquis astris. Minor ex eo liquet, quòd dum eclipsim Luna patitur, nonnihil in ea lucis deprehenditur, cùm tunc etiam rubeat, & tamen à Sole tunc temporis non illuminatur. Interdum verò pars Lunæ à Sole non illuminata nobis non apparet, quia licèt aliquid habeat lucis, nimio Solis splendore obscuratur, sicuti interdiu obscurantur reliquæ stellæ, in quibus non deprehenditur defectus lucis, quia illustrationi Solis nec terra, nec aliquid aliud impedimento esse potest, & ideò omninò semper ab ipso irradiantur: & si in Venere, & Mercurio aliquis discessus lucis Solis contingit, non deprehenditur, quia valdè exiguus, & quia eorum natura lux vberior est, quàm Lunæ: in qua etiam, maximè in plenilunio, secundùm partes aliquas lucis defectus seu macula deprehenditur, quia scilicet illius partes inæqualis sunt densitatis, & densiores plus luminis reflectunt, minùs autem rariores, cùm faciliorem traiectum radiis solaribus præbeant.

Nos igitur ad prædictam minorem fatemur, densitatem, & propriam astrorum lucem accidentia esse, ac proinde non constituere diuersitatem specificam illorum inter se, & à propriis orbibus, nec illam effectuum dissimilitudo causat; contendimus tamen eam distinctionem supponi, & ex his à posteriori deduci. non quia lux, & densitas vnius astri non sit eiusdem speciei cum densitate, & luce alterius, aut ipsius orbis, immò & cum sublunaribus, vt bene D. Thom. cum aliis, in 4. distinct. 44. quæst. 2. articulo 4. nullum enim extat specifici discriminis fundamentum, cùm eiusdem prorsus rationis in se formaliter omnia lumina appareant. Immò contrarium conuincitur ex eo, quòd lumen reliquorum astrorum, & inferiorum etiam corporum intenditur à lumine Solis, quæ verò se intendunt, in eandem coëunt entitatem, & rationem, vt per se patet. Illam ergo distinctionem astrorum inter se, & cum orbibus colligimus ex eo, quòd astra singula ex natura sua specialia exigunt accidentia, seu specialem accidentium intensionem, & modum, & speciales effectus diuersæ etiam speciei, quæ illorum orbibus non conueniunt ex natura sua, quod sufficientissimum signum distinctionis est (etsi alia supradicta non extarent) præsertim in corporibus simplicibus, quale est cælum. Hoc enim solo fundamento diuersitatis accidentium, aut intensionis illorum naturalis, ab omnibus distinguuntur

tur ſpecie elementa,licèt aliter fortè contingat, in partibus corporis mixti. Quod verò additur de diuerſis accidentibus, & effectibus aquæ,friuolum eſt,quia illa diuerſitas non prouenit aquæ à natura,& propria forma, ſed ab extrinſeco,ſecùs quàm in præſenti. Ex quibus conſtat ad ſecundam partem ſecundæ opinionis. Ad fundamentum primæ reſpondetur, diuerſitatem illam ſituum eſſe ſignum diſtinctionis, præcipuam tamen eſſe à nobis aſſignatam,deſumptam ex accidentibus,& effectibus propriis.

QVÆSTIO II.

Vtrùm calor à luce, vel motu ortum ducat.

AD enodandam mentem Ariſtotelis in hoc capite, hanc difficultatem verſant illius interpretes hoc loco. Ex cuius ſolutione conſtabit ad argumentum pro priori ſententia factum quæſt. 3. prioris tractatus,in caput 3. libri ſecundi. Et circa priorem quæſtionis partem,Durandus in 2.diſtin. 14. quæſt.1.ſingulariter exiſtimauit, lucem ſua vi non poſſe calorem producere. Cuius placitum hoc modo firmari poteſt, quia calor eſt prima qualitas; igitur ortum non ducit ab alia qualitate, maximè cùm non appareat, quomodo in virtute lucis contineatur; & aliàs omnia corpora lucida calefacerent,cuius oppoſitum conſtat in aliquibus aſtris,quibus virtus infrigidandi tribuitur,& in aliquibus corporibus ſublunaribus,vt gemmis,& ſimilibus.

Oppoſita tamen ſententia in ſchola recepta communi calculo Doctorum cum Ariſt. 1. Meteororum cap. 3. & ſæpè alibi, & D. Thoma hîc, & aliis locis, & quotidianis experimentis euidenter ſuadetur. Nullus enim non eſt expertus, inferiora corpora Solis luce calefieri, & ideò illius acceſſu, & receſſu, æſtatem, & hyemem contingere. Reflexione item radiorum ſolarium magis incaleſcit hæc infima aëris regio, & alia corpora opaca, quæ vt impediunt radiorum tranſiectionem, ſic eos ſupra ſeipſos retorquendo, occaſionem intenſioris caloris præbent, vſque adeò, vt aliquando ex radiorum coïtu ignis euadat;quod tunc præſertim euenit,cùm per lineas magis rectas radij retorquetur, magíſque vniuntur. Et eadem caloris productio in aliis luminoſis experimento conſtat, vt videre eſt in lumine iaculato à Luna,propter quod Ariſtoteles 4. de partibus animalium, capite 5. aſſeruit, noctes plenilunij tepidiores eſſe, eò quòd Luna tunc vberiorem ex ſe lucem refundit. Et 4. de generatione capite 2.dixit, ſicut Sol per annum acceſſu, & diſceſſu, æſtatem, hyemémque facit, ita Luna per menſem incremento, & decremento luminis, inde ſcilicet intenſiori, & minùs intenſo calore producto. Quod equidem naturæ valdè conſentaneum fuit, vt præſtantiſſima

qualitas primi corporis, hoc est, cæli, vim haberet producendi qualitatem nobilissimam inter sensibiles corporibus alterabilibus propriam. Nullum enim est inconueniens, quòd prima qualitas corruptibilium corporum, à qua aliæ secundæ oriuntur, ab alia qualitate propria corporis perfectissimi, & incorruptibilis ortum ducat, & in eius virtute eminenter contineatur, & per hoc constat ad argumentum pro Durando factum. Ad illud verò, quod tanquam absurdum infertur, fatemur ingenuè, omnia, quæ lucem obtinent, habere, quantum ex se est, vim aliquid caloris imprimendi in ea corpora, ad quæ lumen transmittunt: verùm id sæpè non deprehenditur, aut præ sua tenuitate, quia lumen etiam perexiguum est, aut quia simul per alias virtutes frigus, seu humorem in eisdem corporibus producunt, vt de corporibus cælestibus asserit perspicuè D. Thom. hîc lectio 1. versùs finem, his verbis: *Dicendum est ergo, quòd omnia corpora cælestia secundùm communem virtutem luminis habent calefacere, sed secundùm alias proprias virtutes singulis corporibus attributas, habent non solùm calefacere, & infrigidare, sed etiam omnes alios effectus corporales efficere in istis inferioribus.*

Maior difficultas est in secunda quæstionis parte definienda, quamuis enim constitutum sit, & sensu exploratum, corpora motu locali incalescere, huius tamen nodum enodare, & rationem reddere adeò est difficile, vt in duodecim sententias Philosophorum agmen distraxerit. Itaque rem ipsam tradit Academica schola cum Platone in Theæteto, Peripatetica cum Aristotele hoc cap. 7. textu 42. 1. Metereorum, cap. 3. Sectione 5. problematum, quæst. 13. & Diuo Thoma, lectione 10. cum communi scholasticorum assensu, id quod quotidianis experimentis notum est. Videmus enim tritu duorum lapidum, & ferri, ac silicis conflictu, ignem elici. Item globos plumbeos è tormentis explosos per aërem incalescere, & interdum liquefieri; sagittas, molas farinarias, curruum axes, equorum soleas, & aërem celeri raptu percussum, calefieri, splendere & igniri. Denique ipsa aqua maris suapte natura frigida crebro ventorum flatu agitata intepescit, & animalium membra latione mota, calorem concipiunt. Si quando verò per motum localem frigus conciliamus, id ex accidenti eueniet, aut quia calidi extrinseci præsentiam, seu reflexionem radiorum hac via vitamus, aut quia aër ambiens à nobis calefactus discutitur, alio frigidiori succedente, vt in respiratione, v. g. aut denique, quia motione vapor calidus exhalatur & dissipatur, & natiua frigiditas, aut ambientis corporis incalescit. Semper igitur ex se motus localis est aliquo modo causa caloris, licèt formaliter non sit calefactio, cùm formaliter tendat ad præsentiam, & inde speciem sumat; ac proinde specie

distin

distinguuntur, sicut termini ipsi calor, & præsentia. Quod constat ex Aristotele in Anteprædicamentis, & 5. Physicorum, capite 1. & 2. & ex omnibus aliis ibidem, qui omnes statuunt, lationem non esse per se causam caloris, quia vtpote entitas imperfectissima, nequit continere illum formaliter, aut eminenter in se, neque in proprio termino, qui etiam est entitas modalis imperfecta, & nullius rei efficienter actiua.

Circa rationem verò assignandam huius manifesti experimenti, missis pluribus sententiis, quæ longè ab scopo veritatis aberrant, & eas percurrere operosum nimis, & inutile esset, prima earum, quæ magis ad veritatem accedunt, asserit, calorem motu editum oriri à calore virtuali, inhærente corporibus, quæ fricantur. Ita philosophatur Durandus in 2. distinctione 15. quæstione 3. cum aliis quibusdam maximè è recentioribus. Verùm hæc sententia non est vniuersim vera. Quamuis enim aliqua sublunaria corpora huiusmodi calorem virtualem contineant, quæ motu quasi excitata calefiant, in omnibus tamen corporibus sub Lunæ orbe contentis, illum calorem constituere, fundamento rationis caret, immò rationi aduersatur, cùm aliqua sint corpora solida, aquea, vel terrea, ac proinde eximiè frigida, ex quorum attritu calor oritur. Oportebat etiam ostendere, quomodo calor ille latens, & virtualis per lationem excitetur, vel augeatur, quod Durandus non explicat, & ideò quæsiti rationem non est assequutus. Quam vt inueniat Thom. Garbius 2. libro suæ summæ, tractatu 2. quæstione 6. in quolibet mixto partes dissimiles agnoscit, alias quidem subtiliores, & calidiores, igneas scilicet, & aëreas, alias verò magis densas, ac frigidas, plus terræ, & aquæ retinentes. Hoc autem posito existimat, mutua corporum collisione partes illas igneas, & aëreas, à centro ad circunferentiam corporis euocari, & per distractionem, & rarefactionem quasi diuelli à partibus frigidis, & sic ipsas calidiores apparere, & ad alia corpora contigua calorem fundere. Sed nec positio placere omninò potest, quia insufficienter rem explicat, & falsa quædam assumit. Nam in primis nequit cum fundamento assignari in quibuslibet mixtis, vt in crystallo, & similibus, ea partium dissimilitudo, quæ ad hoc sufficiat. Liberè enim omninò, & contra rationem supponitur, omnia mixta plus caloris habere in partibus abditioribus, quàm in extimis. Et quidem Garbius videtur sentire, formas elementorum actu latere in mixto contra Aristotelem, & communem sententiam à nobis corroboratam in libris de generatione. Denique licèt admitteremus in qualibet re mixta partes illas dissimilares ab hac sententia excogitatas, & ex eis abditiores esse calidiores, nequit intelligi, qua ratione internæ partes solidorum corporum non

viuentium (de fluidis nanque, & viuentibus alia est ratio) exteriorum attritu, è centro ad circunferentiam euoluantur, cùm aliis extimis continuæ sint, & eas non possint penetrare; neque sicut fluidæ propriam in corpore positionem cum aliis mutare: adhuc ergo superest, adæquatam huius effectus causam assignare.

Albertus Magnus 1. Meteororum tractatu 1. capite 15. & Zimara in suis Theorematibus, propositione 45. eiusdem rei causam inuestigantes, eam reddidêre, quia scilicet partes corporum, quæ colliduntur, rarefiunt, & media rarefactione excitatur calor, ad quem præuia dispositio est raritas. Verùm neque hi Doctores quæsiti causam attigerunt, non enim apparet qua ratione inducatur raritas per motum localem in corporibus solidis, nec minori hoc indiget explicatione, quàm id, quod inuestigamus, & saltem non introducitur tanta raritas, quæ ad hoc sufficiat, cùm sensu non deprehendatur in his corporibus statim post collisionem. Et ideò Patres Conimbricenses in hoc cap. 7. quæst. 6. artic. 2. cum aliis, quos ipsi citant, quibus sententia Alberti arridet, addiderunt, per motum non solùm raritatem induci in corporibus solidis se percutientibus, sed etiam, & maximè, in aëre intercepto, & alliso, quam raritatem calor consequitur. Sed tamen hoc modo, licèt assignetur maior raritas, nondum ostenditur sufficiens causa illius, nedum caloris excitati per lationem, quam quærimus, quia adhuc difficile, & inexplicatum relinquitur, quænam sit causa raritatis. Præterea, licet raritas assecla sit caloris, tamen non ipsam calor, sed calorem ipsa consequitur iuxta communem sensum, vtpote qualitas secunda ex permixtione caloris, & aliarum primarum qualitatum ortum ducens, quæ vtpote qualitas secunda specie distincta à calore, ex eo longè imperfectior, nequit illum producere, nec formaliter, aut eminenter continere, vt constat ex Arist. 4. Phys. text. 87. Etsi dicatur cum Patribus Conimbr. non sequi calorem ex raritate, vt ex causa, sed vt ex comite: igitur adhuc est superassignanda causa caloris, quæ tamen ab his non assignatur. Et vlterius, calor non solùm est comes raritatis, sed illius causa, vel potiùs habens se ex parte causæ, vt dispositio præuia; igitur nō potest esse effectus raritas, aut comes præuius: alia ergo causa inuestiganda superest.

Denique D. Thomas hoc loco lect. 10. asserit, ideò motum localem eam habere prærogatiuam, vt calorem efficiat, quia est omnium motuum primus, & auctore Arist. 10. Metaphys. capit. 4. primum in vnoquoque genere est causa reliquorum. Hæc tamen Angelici Doctoris coniectura, seu congruentia verissima est, etsi Theorema illud Aristotelis, vt alibi diximus, intelligi debeat de primo in aliquo genere causalitatis: superest tamē explicandum,

qua

qua ratione id contingat, & ideò alia verba inferiùs subiunxit Diuus Thomas, quæ in veriori huius rei explicatione expendemus. In qua facilius sanè est, quid alij dixerint impugnare, & quæ non sit adæquata ratio ostendere, quàm proprium sensum, & perspicuam huius rei rationem demonstrare. Vt autem vtrunque, quantum fieri potest, dilucidè assequamur, aliquot sunt conclusiones subiiciendæ.

Prima conclusio: motus localis in animalibus, peculiari ratione, est causa caloris, quatenus occasione lationis, maior spirituum vitalium, & animalium copia, ad externas animantium partes aduentat. Id quod duplici de causa videtur contingere: primò, quia facultas motrix huiusmodi spirituum ministerio vtitur ad motionem exequendam, & ideò vberiorem spirituum copiam tunc temporis attrahit. Secundò, mediante motu locali, animantium pori protrahuntur, & liberiorem spiritibus aditum relinquunt: ex quo fit, vt prolixiori motu animalia defatigentur, ob spirituum scilicet dispendium. Cùm igitur huiusmodi spiritus calidissimi sint, hinc prouenit, vt eorum interuentu partes animalis incalescant. Accedit, quòd etiam ad has partes, dum mouentur, plus sanguinis, & spirituum vitalium in se recipit, quæ vt in se multùm caloris habent, in partes sibi proximas transmittunt.

Secunda conclusio: ex mutua corporum sublunarium collisione, tanquam ex conditione, raritas ortum ducit. Hanc conclusionem supponunt communiter Doctores, vt vidimus, referentes varias sententias, & probat experimentum ipsum. Constat enim corporum partes aëris præsertim, mutua attritione, nonnihil inter se distrahi, & maius occupare locum, quod aliter, quàm per rarefactionem contingere nequit, cùm id eueniat sine additione quantitatis: id quod ex sequenti assertione ampliùs intelligetur, & roborabitur: Dixi, tanquam ex conditione, quia sicut non potest latio esse causa, seu causatio propria caloris, sic neque raritatis, cùm per se solùm tendat ad vbi, tanquam ad proprium terminum, qui specie, vel genere à raritate diffidet. Quia igitur motu locali variè agitantur partes mobilis, & maximè corporis medij, ratione cuius agitationis diuersimodè disponuntur in ordine ad primas qualitates, ex quibus raritas pullulat, hinc fit, vt medio motu locali, tanquam conditione consurgat raritas: ex quo fit, priorem esse productionem caloris, quàm raritatis, vt diximus, tantùm abest, vt raritas sit causa, aut præuia conditio ad effectionem caloris.

Tertia conclusio: motus localis dicitur causa caloris, eò quòd medio motu partes minùs calidæ, & siccæ distrahuntur, relictis calidioribus, & siccioribus, in quibus proinde intensior

calor

calor deprehenditur, & producitur, & per quas in corpus contiguum transmittitur. Quæ conclusio priùs explicanda est, deinde probanda. Pro cuius elucidatione in memoriam reuocandum est id, quod 2. libro de generatione diximus, aërem elementarem esse calidum, ferè in summo gradu, & valdè rarum, quamuis continua vaporum, exhalationumque terrestrium permixtione, frigiditatis & densitatis multùm imbibat. Præterea, cùm ex occursu duorum corporum calór, seu ignis consurgit, aër intercipitur, & attenuatur; quod verum est, siue corpora sint distincta ab aëre, siue sint partes eiusdem aëris solidiores, quæ mediis tenuioribus se per motum offendunt. In corporibus item solidis communiter sunt duo genera partium, aliæ crassiores, in quibus viget frigiditas terrea, aliæ minùs crassæ, & magis dissecatæ, in quibus calor, & siccitas, illius assecla pollent. Licèt hoc non eodem modo in omnibus corporibus mixtis reperiatur, & ideò aliqua corpora dicuntur terrea, vel aquea, alia ignea, vel aërea: non quia in illis elementorum formæ maneant, vt aliqui decepti putarunt; sed quia alicuius elementi qualitates propriæ in aliquibus mixtis, aut in quibusdam eorum partibus magis relucent, in aliis verò proprietates elementi alterius.

His igitur prælibatis nostra conclusio probatur hac ratione: motus localis est causa caloris: at hoc non potest haberi vllo ex his modis, quo id explicant relatæ sententiæ, bene tamen in sensu nostræ conclusionis: igitur iuxta illam solùm verum habere potest propositio illa ab omnibus recepta. Minor quoad priorem partem liquidò constat, ex refutatione aliorum modorum explicandi prædictum axioma. Quoad posteriorem verò probatur primò, quia nulla alia probabilis via superest, hoc explicandi: deinde roboratur ex ipsa rei natura, quia quoties duo corpora solida sibi inuicem occurrunt media latione, quò magis approximantur, magis atteritur aër interceptus (in hoc enim contingit, motum esse causam caloris, vel in hoc maximè) hoc est, magis segregantur, & expelluntur partes illius crassiores, & aduentitiæ, terreæ scilicet, & aqueæ, & peregrinæ impressiones, quæ omnes, vtpote magis densæ, magis impediunt occursum illorum corporum, & fortiùs ab illis impelluntur, & detruduntur, relictis interim prioribus & dissecatioribus partibus aëris: sed in his partibus aëris viget calor propè summus, natura sua, & si aliquid caloris ab extrinsecis impressionibus sublatum fuerit, illis remotis in statum pristinum à propria forma per naturalem emanationem se reducunt: igitur ablatis impedimentis, intensè percipietur calor in his partibus purioribus; ac in corporibus ipsis localiter motis similis calor in paulò minori intensione ab aëre

produce

producetur, & idem est de siccitate calori congenea,& assecla raritate:quibus mediis accedente contrariorum remotione forma ignis nonnunquam introducitur in ipsa præsertim materia aëris, qui frequenti exhalationum siccarum appulsu, & commixtione, ab ingenita summa humiditate,qua igni posset resistere,detruditur, & sic in flammam nonnunquam conuertitur, quæ frequentiùs verus ignis non est, sed particulæ aëris nimis raræ & siccæ. Quæ quasi segregatio, & euolutio partium optimè potest in aëre contingere, cùm fluidus sit, fluxui, & refluxui obnoxius, cuius aliquæ partes, præsertim extraneis infectæ halitibus, facilè resiliunt, & à corporibus solidis discedunt. In aliis autem corporibus non ita facilè id euenit,vt cuique videre est:contingit autem faciliùs caloris, immò & flammæ generatio ex percussione aliquorum corporum, vt chalybis, & silicis,v. g. quia ea aptiora sunt ob ingenitam duritiem, & angulorum distinctionem, ad prædictam aëris percussionem, & attritionem, seu attenuationem in puriores,& minores partes. Accedit, quòd aliquando ipsa corpora non parum caloris habent in partibus minùs crassis,licèt immixtum cum nimia densitate,& frigiditate in partibus crassioribus: attritu autem alterius corporis hæ partes hebetiores ex parte diuiduntur, cùm in illas, vt quæ magis illi contrariantur, fortiùs agat corpus durum,occurrens,manentibus aliis,quæ & in se sunt calidiores, & ad calorem suscipiendum magis aptæ; quæ distractio, & diuisio partium laxiori, & in propria significatione videtur appellari nonnunquam à Doctoribus raritas, seu rarefactio. In quo sensu possunt benignè interpretari aliqui ex Doctoribus relatis suprà, & hanc viam exponendi commune illud axioma manifestè videntur ingressi Aristoteles, & Diuus Thomas, ille in hoc capit. 7. illis verbis: *Caliditas ab ipsis (id est, stellis) lumenq; adeò fit, quia aër ab illarum motione fricatur, seu attrito aëre ab earum latione.* Diuus verò Thomas ibidem dicit, hoc contingere per contritionem, compressionem, siue confricationem aëris, non ita vt calefactio sagittarum, v. g. sit causa calefactionis aëris, sed è contrario, vt Alexander exposuit Aristotelem, cuius rationem reddit sanctus Doctor, quia scilicet aër est propinquior naturæ ignis: igitur ex eo apertè putant motum esse causam caloris in aëre, quia per illum magis relinquitur aër suæ naturæ viciniori igni, quod non potest aliter euenire, nisi modo à nobis explicato; & satis indicato à Diuo Thoma & Aristotele. Et quòd non proueniat calor ex præcedenti aliqua raritate tradit sanctus Thomas eadem lectione his verbis: *Alteratio autem secundùm omnes alias qualitates causatur ex alteratione primarum quatuor qualitatum,inter quas duæ actiua,scilicet,calidum, & frigidum,sunt priores.* Motus igitur localis est causa caloris

caloris vniuersaliter, per accidens, & vt applicans causam per se, quoties per ipsum partes aëris medij attenuantur, & magis ab extraneis, & crassioribus purgantur intimiùs applicatis, vt explicuimus, & medio calore in causa est raritatis: in animalibus verò alia præterea est via concipiendi calorem, vt explicuimus; & hanc rationem explicandi communem doctrinam de calore orto ex motu locali subodorati sunt aliqui Doctores ex relatis, etsi nullus id, quod mente concepit, planè expresserit.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cùm autem & stellæ transferre videantur, & totum cælum, &c.

Breuis expositio textus.

IN hoc capite agitat Aristoteles alteram quæstionem ad stellas pertinentem, & statuit, eas non moueri per se, sed motu suorum orbium circunuehi, id quod tribus rationibus concludit. Et hæc est totius capitis summa. Prima ratio est, stellæ, & cælum circunuoluuntur perpetua conuersione: sed hoc nequit contingere, stella, & orbe quiescentibus, cùm id aduersetur manifestæ experientiæ; neque vtroque motum subeunte, quia aliàs stella, æqua velocitate moueretur cum orbe cui coniuncta est, quod probat esse absurdum, quia in naturalibus, quò vnunquodque maius est, eò velociùs motu proprio mouetur, vt in pergrandi saxo comparatione lapilli constat. Deinde hæc æqualitas nequit prouenire necessitate naturæ, quia si stella minoris orbis in maiori ponatur, velocior erit, & è contrario: neque euenire potest fortuitò, quia sic non in omnibus circulis eodem modo se res haberet, & quæ casu eueniunt, sunt præter naturæ ordinem. Neque denique rationi congruit, vt orbes quiescant, & moueantur stellæ, quod ex eisdem absurdis probat, & quia cælum dissecarent: consequens ergo fit, stellas non cieri proprio motu, sed infixas suis orbibus ab eis circunduci.

Secunda ratio sic procedit; si stellæ proprio motu cierentur, cùm sint rotundæ, & globosæ figuræ, vt aspectu ipso apparet, & omnes concedunt, aut is motus esset conuersio, hoc est, in eadem parte, in eodemque loco; seu volutatio, id est, in orbem cum mutatione situs totius mobilis, & alternata facie: at neuter est, quia per conuersionem nũquam aliò transferrentur contra experientiam, & per volutationem non semper eadẽ facies appareret, cùm tamen aliter contingat. Quæ ratio solùm contendit, non moueri stellas orbibus totalibus immotis, non tamen obstat, quominus in suis epicyclis motu distincto à totali orbe deferantur. Denique non mouentur astra motu progressiuo, cùm eis ad eum motum organa necessaria non tribuerit natura, cùm tamen in necessariis

sariis non deficiat, & ad eundem inutilis sit figura globosa, qua præditæ sunt stellæ. Superest ergo, vt stellæ suo orbi sint continuæ, & motu illius ferantur.

CAPVT IX.

Textus Aristotelis.

Ex his autem patet id, quod dictum est à quibusdam, &c.

Breuis expositio textus.

OStendit Aristoteles in hoc capite astrorum latione concentum aliquem non effici. Diuiditur caput in duas partes: in priori Pythagoreorum dogma cum suis fundamentis refert: in posteriori illud confutat. Placuit itaque Pythagoreis astrorum motu sonum temperatum, & concentum quendam effici; quia apud nos is sonus euenit ex corporibus motis, & eò maior, quò plura sunt corpora grandiora: & celeriùs mota: igitur id eueniet in orbibus cælestibus, licèt huiusmodi concentus à nobis non percipiatur, ob assuetudinem; illi enim ab ipso ortu assuefacti sumus: sicuti accidit artificibus æris sonum malleorum non distinguentibus. Verùm, inquit Aristoteles, hoc concinnè & musicè dictum est, non tamen verè & philosophicè, quia præterquàm quòd absurdum est asserere, nos eiusmodi sonum non percepturos, non posset non hæc inferiora vehementer lædere: siquidem minor sonus tonitrui non solùm animantia, sed & durissima saxa interdum frangit. Secundò id ipsum coarguit, quia quod in alio fertur & per se non mouetur, sonum non facit, vt patet in partibus nauigij, firmiter cohærentibus; at astra feruntur in sphæris cælestibus illis affixa, vt superiùs ostensum est: non ergo efficiunt sonum, quem certè efficerent, si aërem, vel ignem suo motu rumperent. Ad naturæ tamen prouidentiam spectat, ne detur talis strepitus, qui non posset non omnia apud nos turbare.

CAPVT X.

Textus Aristotelis.

De ordine verò ipsarum, quomodo quæque disposita est, &c.

Breuis expositio textus.

ACturus Aristoteles de stellarum, planetarum præsertim, ordine, situ, & distantia, ad Astrologos horum considerationem remittit, quorum partes sunt, non Philosophi, magnitudines, portiones & distantiam scrutari. Subiungit breuiter id, quod ad Philosophum spectat, scilicet, quantò Planeta altior est, & primæ sphæræ propinquior, tantò proprium ipsius motum

motum tardiorem esse; minùs verò, quò magis distat, inuerso tamen ordine contingit in motu, quo à prima sphæra rapiuntur.

CAPVT XI.

Textus Aristotelis.

At, qui figuram vniuscuiusque stellarum rotundam, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles hoc capite probare, singulorum sydERum figuram esse rotundam, id quod ex dictis satis liquebat, cùm eadem sydErum, & sphærarum sit natura, ac proinde eadem affectio, & figura. Id verò probatur duplici ratione. Prima, natura nihil frustra facit; igitur cùm stellæ haud aptæ sint moueri per se, eam illis figuram tribuit, quæ minùs apta sit ad motum progressiuum, hæc autem est rotunda, cùm nulla organa admittat. In quo non committit circulum vitiosum Aristoteles, quia vt aduertit Diuus Thomas hîc, anteà non probauit Aristoteles, stellas non moueri præcisè, ex eo, quòd habeant rotundam figuram, sed aliis etiam rationibus. Secunda ratio: eadem est figuræ ratio in Luna, & in reliquis astris: atqui Luna est rotunda, quia cùm crescit, & decrescit, arcus similitudinem refert, & cùm Sol Lunæ interpositione obscuratur, concàuus apparet: igitur omnia astra rotunda sunt.

CAPVT XII.

Textus Aristotelis.

Cùm autem duæ sint dubitationes, de quibus quiuis, &c.

Expositio textus.

IN præsenti capite duas proponit Aristoteles quæstiones discutiendas, quod in duas præcipuas partes diuiditur. In priori temeritatis, & arrogantiæ deprecata suspicione proponit dubitationes, difficilesque reddit, in posteriori easdem dissoluit. Ad primam igitur accedendo partem, quærit Aristoteles, quare errantes stellæ non eò pluribus motibus cientur, quò magis à primo orbe distant, cùm hoc videatur rationi consonum, vt cùm prima sphæra vna tantùm motione feratur, proxima inferior rapiatur duplici motu, & alia triplici, ac ita reliquæ deinceps: & non potiùs aliqui inferiores orbes paucioribus agitentur motionibus, quàm superiores nonnulli, vt Sol, v. g. tribus tantùm motibus fertur, & tamen alij situ superiores planetæ quatuor cientur motibus. Deinde rursus quæritat Philosophus, cur supremo orbi tam insignis, & à nobis incomprehensibilis astrorum multi

multitudo insideat, inferiorum verò singulis singula tantùm, non seruata in hoc proportione debita. In secunda parte capitis, quæstionibus iam satisfacit, & priùs priori, cuius responsio, multis obscurè satis prælibatis; sic breuiter formari potest. Corpora cælestia, vtpote vniuersales rerum omnium causæ, in eum finem agitantur, vt sublunaris mundi effectus in lucem edant, & tueantur: igitur ex hoc fine & non ex situs ordine, plures, paucioresve motus sortiri debent: ac proinde loci dignitate non obstante vnusquisque globus iis motibus exigit circumagi, quos influendi efflagitat ratio, qui pro singulis sphęris ab Astronomis numerantur. Posterioris quæsiti triplicem rationem assignat Aristoteles: prima desumitur ab excellentia primi orbis, proueniente à perfectiori intelligentia motrice, & à causalitate in inferiora vniuersaliori; secunda est, quia voluit natura stellarum multitudine compensare motuum multiplicitatem, quam inferioribus sphæris præ omnium prima contulit. Tertia denique, quia si in orbibus inferioribus essent plures stellæ, non esset proportionata virtus, & impulsus primi motoris communi lege primo mobili impressus, pro tam perfectis orbibus secum rapiendis.

QVÆSTIO I.

Quomodo astra moueantur.

EX iis, quæ Aristoteles, his quinque proximis capitibus tractat, aliqua adeò perspicua sunt, vt altiori discussione non indigeant: alia ex superiùs dictis liquidò constant, non pauca ad Astronomos spectant, ipso Aristotele testante. Reliqua autem vnica hac quæstione quantum satis fuerit, perstringemus, priùs examinantes, an stellæ moueantur, deinde de iis, quæ motui astrorum accidunt, differemus.

Et circa priorem partem, non defuerunt, qui existimauerint, omnia astra in orbem peragi immoto cælo. Constat enim vel ipsis oculis astra moueri, secùs de orbe ipso; quod contingere potest, sicut immota aqua euenit motus piscium in mari. Dicendum tamen est primò, orbes cælestes simul cum astris moueri. Hic est communis sensus Doctorum vtriusque scholæ, Philosophicæ, & Astronomicæ, & ideò nullũ in speciali referre oportet. Cuius asserti efficacissimum fundamentum est, quia si stellæ immoto orbe illum per lationem peragrarent, planè sequeretur, cælum esse corruptioni obnoxium aduersùs suprà dicta ex communi sensu: ergo non ita contingit. Illustratur sequela, quia stellæ nequeunt orbem permeare per penetrationem, cùm vtrunque sit corpus quantum, cuius naturalis affectio est impenetrabilitas: igitur facta ipsius orbis diuisione, & dissecatione, vt infert Aristoteles, cap. 8. quæ planè incorruptibilitati

repugnat, cui non minùs aduersatur, nunc orbem cælestem rarescere, nunc densari: vtrunque enim in sola corpora corruptioni obnoxia conuenit, & quantumuis rarefiat, non potest astro aditus, seu transitus patere, sine penetratione, aut scissione partium, vt per se constat. At confinget non nemo, in cælo quosdam quasi canales, quibus illabantur astra. Verùm hoc figmentum facilè falsitatis conuincitur, nam & sine vllo fundamento hanc cæli peregrinam constructionem mente architectaretur, cùm altiori alia cælum constet, & contra rationem: nam vel canales illi essent oppleti aliquo corpore, vel secùs: si hoc detur, dabitur & vacuum naturaliter contra naturæ ordinem, & communem sensum: si aliud, aut illud corpus esset sublunaris naturæ, aut cælestis; non primum, quia iam esset in cælo corruptibile aliquid, & violentum, quod proinde non posset ibi perpetuò conseruari, & spatium relinqueret: non posterius, quia cùm illud corpus esset eiusdem naturæ cælestis, cum orbibus, qui solidi sunt, vt suprà probauimus, solidæ etiam naturæ erit, ac proinde inutile ad spatium per fluxum replendum. Accedit, quòd cùm astra non semper eadem incedant via, sed diuersa valdè, vt Astrologi admonent, totum orbem infinitis pænè riuulis intercidi necesse foret, quod soliditatem, ac per consequens incorruptibilitatem cæli de medio tollit. Ex quibus fundamentum partis oppositæ solo manet æquatum.

Dicendum est secundò, astra firmamenti non alio, quàm motu proprij orbis moueri, & idem est de planetis, respectu orbium partialium, quibus insident. Hoc assertum quoad primam partem probauit Aristoteles ex instituto capite 8. præcedenti. Et confirmant Astronomi ex eo, quòd stellæ firmamenti eundem omninò inter se seruant situm, quod certè non contingeret, si propriis motibus agitarentur, & non essent orbi infixæ, vt nodi tabulæ. Et certè huius rei argumentum efficacissimum est, quòd nullum extet priuati motus fundamentum, siquidem nihil in stellis apparet, quod in motum propriæ sphæræ reduci non possit, aut etiam in conditionem, seu diuersitatem medij, per quod visuntur, quæ etiam probant de motu errantium sydetum, relato ad peculiares orbes eà differentes, qui eccentrici nuncupantur, vt consideranti patebit. Nec vllum est argumentum distinctionis motuum, cùm eo præcisæ hæ sphærulæ eccentricæ distinctæ constituantur, vt diuersæ, aspectus planetarum, & distantiæ inter se, & à terra, cum motu suorum orbium stare possint: (loquor de motibus circularibus planetarum: an verò eorum aliqui vlteriùs cieantur cum suo epicyclo, Astronomis discutiendum relinquimus.) Hoc tamen discriminis versatur, inter astra firmamenti, & errantia sydera,

ra, quòd illa eodem, quo totalis orbis circumaguntur motu. Planetæ verò licèt latione partialis sphæræ circunferantur, diuersa tamen à latione orbis totalis: propter quam nunc magis, nunc minùs à fixis stellis, & terra distant, & errantia nuncupantur.

Hîc tamen animaduertendum est, cùm Aristoteles capite 8. citato, etsi vnquam alibi asseruit, stellas esse orbibus propriis continuas, non loqui de continuitate strictè sumpta, quæ reperitur inter ea, quorum vltima sunt vnum, sed laxè pro coniunctione, & simultate inseparabili, etiam sine vnione. Colligit enim illam ex eo, quòd non mouentur stellæ motu distincto à suis orbibus, ad quod proculdubiò sufficit inseparabilis coniunctio sine vnione propria, nec alia inde infertur, & suprà probauimus omnia astra à suis sphæris distingui specie, ac proinde non continuari.

Ex dictis constat Pythagoræ, & ipsius auditorum dogma, de sono, seu concentu astrorum, figmentum esse, & vt ait Basilius homilia 1. Hexameron, imposturam veteratoriam, & ruinosâ carie perflaccidam: nam præterquàm quòd incredibile prorsus est, tam acrem astrorum sonum à nobis non audiri, vt argumentatur Aristoteles, cap. 9. corpus, quod non per se, sed omninò infixum alteri mouetur, qualiter astra moueri probauimus, implicat edere sonum, vt ipse prosequitur Aristoteles, cuius doctrina verissima est, non solùm de motu astrorum, sed etiam ipsorum orbium, quæ præter primam rationem probatur à priori, quia vt ex Aristotele diximus, 2. de anima in caput 8. quæstione 2. productio soni exigit tria corpora realiter distincta, etsi non semper discontinua, quorum duo se percutiant, resiliente altero; fit enim tantummodò sonus vel violenta percussione, vel diuisione violenta, vt omnes fatentur, & inter cælestes sphæras, non est tertium corpus, quod resiliat. Nec contingere potest diuisio, seu percussio violenta, cùm inter se sint omninò contiguæ, leues, & bene cohærentes: igitur fictitius omninò est huiusmodi concentus cælestis, licèt alium concentum cælo non inficiemur. De quo Iob capite 38. dixit: *Concentum cæli quis dormire faciet?* hoc est, vt Hieronymus ibi interpretatur, harmoniam, & pulchritudinem cælorum, qua Angeli, hominésque inuitantur, & alliciuntur ad Dei factoris laudem, nemo obscurare, impediréve potest, qui concentus nuncupatur à Boëtio, lib. 1. musicæ, capite 3. musica mundana, quæ scilicet, in nexu, consensu, ordine, ac proportione rerum inter se sita est.

Circa posteriorem quæsiti partem plura tradunt Astrologi, quorum hæc propria sunt, nonnihil tamen, prout instituti nostri ratio postulat, quàm maxima breuitate ex ipsis trademus. Et

primò perspicuè ostendunt, primum mobile suam explere circuitionem ab ortu ad occasum spatio vigintiquatuor horarum, quo motu incredibilis celeritatis secum rapit omnes inferiores globos, etsi non pari celeritate cum ipso, & inter se. Saturnus verò (& quod de planetis dicimus, de suis differentibus sphæris dictum puta) proprium perficit motum ab occasu in ortum retrocedendo eo modo, quo suprà explicuimus, annis ferè triginta. Iupiter item annis ferè duodecim. Mars annis ferè duobus, Sol diebus tercentis sexaginta quinque, horis quinque, minutis circiter quadraginta nouem, quod spatium annus solaris nuncupatur. Venus, & Mercurius eodem ferè tempore, quo Sol suum circulum peragunt. Luna denique suum conficit motum diebus viginti septem, horis ferè octo. Vbi animaduertendum duxi, prædictum cælestium orbium ordinem, & situm, manifestis Astrologorum obseruationibus ratum esse, ita vt in dubium vocari nequeat: quamuis Aristoteles, vt ex capite 12. liquet, Solem & Lunam infimo planetarum loco collocauerit, sicuti alia etiam nonnulla eodem capite asseruntur ab Aristotele, quæ longa Astrologorum obseruatione aliter se habere reperta sunt. Prætereà, ex sententia Aristotelis, vt vidimus capite 10. quò propinquiores sunt orbes planetarum primo mobili, eò velociùs diurno motu rapiuntur; propriam verò circuitionem tardiorem habent, quod iuxta nuper dicta accipiendum est, vt verum habeat. Cuius rationem reddit Diuus Thomas hîc lectione 15. quia scilicet motus ab Oriente in Occidentem est causa sempiternæ durationis rerum, & ideò perfectiùs competere debet cælestibus sphæris, quò magis accedunt ad substantias spirituales compotes immortalitatis: alius verò motus recessus ab occasu in ortum generationis, & corruptionis patens est, teste Aristotel. libr. 2. de ortu, & interitu, cap. 10. textu 56. & ideò naturæ rerum consonat, vt velocior reperiatur in eis sphæris, quæ ad res corruptioni obnoxias magis approximantur. Et de inæqualitate motus rapti confirmari potest, quia cùm inferiores sphæræ à prima diurno motu rapiantur, mirum non est, quinimmò valdè congruum, vt minùs magis distantes impellat: minùs, inquam, quoad consummationem circulationis, spatio vigintiquatuor horarum, non quoad agitationem partium; nam cùm superiores vastioris molis sint, longè maius spatium eodem tempore percurrunt. De inæqualitate etiam motus proprij ea potest esse congruens ratio, quia cùm sphæræ, quò inferiores sunt situ, eò sunt minoris magnitudinis, faciliùs possunt æquali impetu velociùs agitari, quàm maiores infra primum mobile: de hoc enim alia est ratio, propter constantem, & ratam diurnam astrorum reuolutionem.

De

De numero verò stellarum incurrentium non fuit eadem sententia. Alij enim plures, & penè innumerabiles, alij pauciores agnouerunt. Astrologi tamen nostri temporis pugnacissimè tradunt, & se perspicuè obseruasse testantur in firmamento duas de viginti supra mille duntaxat stellas; quod verum ego existimo, si intelligatur, vt illorum aliqui intelligunt, de stellis, quæ facilè, & quouis anni tempore notari possunt: de aliis enim, quæ haud facilè designari queunt, verè docent cum aliis Patres Conimbricenses 2. de cælo, cap. 12. quæst. 1. art. 1. multò plures inueniri. Dixit enim Aristot. hoc capit. 12. esse pænè innumerabiles, quod de numero illo stellarũ ab Astronomis assignato verificari non potest, & libro 1. Meteororum, cap. 8. asserit, aliqua esse astra, quæ certo situ deprehendi non possint. Et idem tradit Augustinus 16. de Ciuitate Dei, cap. 23. hisce verbis: *Quantò quisque acutiùs stellas intuetur, tantò plures videt. Vnde & acerrimè cernentibus aliquas occultas esse meritò æstimatur, exceptis iis syderibus, quæ in alia parte orbis à nobis remotissima, oriri, & occidere prohibentur.* Denique vrgentiùs ex sacris litteris inferri videtur innumerabilis stellarum multitudo. Genes. 15. dixit Deus Abrahamo: *Suspice cælum, & numera stellas, si potes.* Et capite 22. *Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cæli, & velut arenam, quæ est in littore maris.* Et Psalmo 146. tanquam ingens Dei præconium, & specialis excellentia dicitur, *qui numerat multitudinem stellarum.* Quæ quidem omnia maiorem proculdubiò astrorum numerum conuincunt, & Astronomorum in hac re autoritatem exhibent contemnendam, vt testatur Augustinus statim post verba suprà relata hac ratione: *Postremò, quicunque vniuersum stellarum numerum comprehendisse, & conscripsisse iactantur, sicut Aratus, vel Eudoxus, vel siqui alij sunt, eos libri huius, id est, Geneseos, contemnit auctoritas.* Quæ August. verba refert, & approbat S. Thom. in cap. 15. Genesis, si eius est illud opus. Astronomi autem stellas firmamenti à se perspectas diuidunt in quadraginta octo constellationes, seu imagines, vt sic faciliùs stellæ per partes distinctæ possint designari, in quibus præcipua sunt duodecim signa cælestia splendentia in Zodiaco: est verò constellatio certus stellarum numerus, effigiem animalis, alteriúsve rei repræsentans, de quibus imaginibus quàm plura Astronomi, & iudiciarij, sicut de stellarum magnitudine plura plures pronunciauerunt: quas in sex ordines magnitudine discretos artificiosa notatione distinxêre, quæ omnia libenter omitto, ne Philosophiæ cancellos transgrediamur.

CAPVT XIII.

Textus Aristotelis.

Restat autem de terra dicere, vbinam iaceat, &c.

Breuis expositio textus.

DIsputat Aristoteles in hoc capite, & sequenti de elemento terræ varias Philosophorum sententias, de terræ situ, quiete, & figura in præsenti commemorans, & explodens, vt in alio propriam de hac re ferat sententiam, & corroboret. Præsens verò caput in tres diuiditur partes, in quarũ prima proponit varia auctorum placita circa situm terræ, & quid momenti habeant, expendit. In secunda, quid alij senserint de figura terræ proponit, & discutit. In tertia denique circa motum, & quietem terræ id ipsum præstat, examinans præsertim plures rationes, quæ ab aliis afferuntur ad quietem terræ stabiliendam. Ad primam igitur accedens partem, prima opinio fuit, inquit Aristoteles, constituentium mundum finitum, qui terram in medio illius collocarunt. Hi fuerunt Anaximander, Anaxagoras, Democritus, Empedocles, & Plato. Quod asserere non potuerunt infiniti molis assertores, cùm infiniti medium non sit. Secunda opinio fuit Pythagoreorum, existimantium, ignem in medio mundi situm esse, vtpote perfectiorem, cui proinde perfectior locus, qualis est medius, & aptior ad conseruationem, debetur. Terram verò dicebant circa medium mundi in gyrum moueri, cui aliam oppositam terram circa hanc in orbem motam adiungebant. Fundamento verò relatæ sententiæ respondet Aristoteles, non semper medium magnitudinis esse perfectius, licèt medium naturæ, id est, in quo conseruatrix virtus totius continetur, perfectius sit.

Quoad secundam partem capitis, quidam ex antiquis arbitrati sunt terram esse globosæ figuræ; alij latæ potius, quasi tympani, ex eo, quòd Sol, quando oritur, aut occidit, secundùm rectam lineam secatur à terra: si verò terra globosa esset, secaretur proculdubiò sectione circulari, vt constat in Solis eclipsi. Cui respondet Aristoteles, hoc ita apparere ob nimiam distantiam, licèt aliter eueniat. Secundò, ipsum confirmant, quia lata figura maximè idonea est ad quietem, quæ terræ conuenit: sphærica verò ad motum, quæ etiam ratio ex dicendis corruit.

Tandem circa tertiam partem prima sententia est iam relata Pythagoreorum, qui ex prædicto terræ motu existimabant, prouenire, vt plures sint Lunæ eclipses, quàm Solis: neque huic positioni obstare aiunt, quòd horizon videatur secare semper cælestem sphæram in duas partes æquales, hoc enim visus deceptione euenit. Verùm licèt huiusmodi deceptio contingere possit,

possit, si terra parum distaret à medio, secus tamen si ab eo longo spatio seiuncta sit, vt Pythagorei constituunt. Aliorum extitit sententia constituentium terram in medio vniuersi, ita tamen, vt in eodem semper circunuoluatur. Alij complures in id conspirarunt, vt terræ quietem concederent, diuersis ducti rationibus. Xenophanes causam quietis terræ esse dixit, infinitam eius profunditatem, radicibus in inferius spatium immensum diffusis; quam sententiam derisit Empedocles. Thales Milesius fertur sensisse, terram quiescere, quia ab aqua sustinetur, sicut lignum aquæ innatans. Quæ sententia confutatur primò, quia aqua eleuata descendit sicut terra: ergo oportet, assignari aliud, quod aquam sustineat: deinde grauiora naturaliter subsident leuioribus, terra verò grauior est quàm aqua. Tertiò eadem est natura totius, ac partis: terræ autem pars, vt experimento constat, subsidet aquis: ergo & tota. Alij referente Anaximene, quietem terræ in eius latitudinem contulerunt, propter quam nequit aërem subiectum dissecare, sed eum premit, qui loco fugæ non reperto, impositam terram sustinet. Quod refutat Aristoteles, primò, quia supponitur terra figuræ non rotundæ: item quia prædictæ sustentationis non tam videtur causa latitudo terræ, quàm magnitudo, quod idem eueniret, si terra esset globosa: tertiò, siqua in medio mundi est terræ violentia, motus ad medium non erit ei naturalis, sed violentus, quod est absurdum.

Empedocles asseruit, ideò terram quiescere, quia cælum rapidissima sua conuersione eius motum non patitur. Quod ex eo refellitur, quia si hoc ita esset, cæli motu cessante, terra aliquò itura foret: quò igitur? Non sursum, nec deorsum, vt patet, & ipso Empedocle consentiente, terra quiescebat, antequam cæli mouerentur. Et contra rationem est, terræ propriam quietem non concedere, sicut igni in propria sphæra, & hoc probat motus partium terræ deorsum, sicut motus partis ignis sursum. Denique alij ideò terram immotam consistere aiunt, quòd æqualiter distet ab extremis, & ad neutrum magis inclinet. Sed neque hæc ratio satisfacit, quia idem posset dici de igne, si in medio constitueretur. Præterea, partes terræ ad medium tendunt, cùm tamen sit eadem natura totius, & partis, ac proinde non tantùm quiescit in medio ob illam perplexitatem. Tandem illum locum non habet in aliis elementis, & tamen similis deberet esse in omnibus quiescendi ratio: videturque sophistica ratio, quæ in aliis perplexitatibus fieri solet, & insufficiens, cùm non ostendat, quomodo corpora moueantur ad diuersa loca, & idem de igne in medio posito dici posset, qui tamen absque dubio mouebitur, perplexitate contempta.

CAPVT XIV.

Textus Aristotelis.

Nos autem primò dicamus, vtrùm habeat motum, an maneat, &c.

Expositio textus.

IN præsenti capite iam ex propria sententia definit Aristoteles quæstiones in præcedenti positas de quiete, situ, & figura terræ. Quod caput in tres partitur partes, in quarum prima statuit terram non moueri circulariter, sed in proprio loco quiescere: in secunda docet, proprium terræ locum esse centrum mundi: & in tertia, figuram illius esse globosam. In priori igitur parte primum probat, quia nihil violentum perpetuum esse potest. At motus ille circularis violentus foret terræ, aliàs terræ partibus naturaliter conueniret, quod falsum esse constat. Fieret præterea, vt terra non vno, sed pluribus cieretur motibus; quidquid enim in orbem fertur, prima sphæra excepta, plures subit motus. Fieret deinde contra experientiam, vt non semper in eisdem terræ locis, iisdemque punctis horizontis stellæ inerrantes nobis orirentur, & occiderent. Tertiò, pars terræ, medium mundi, quoad fieri potest, sortita, quiescit; igitur tota in medio consistens, quietem habet; mouentur autem grauia ad medium mundi per se, & per accidens ad medium terræ, quia hoc cum illo coniungitur. Vnde si terra alio in loco esset, adhuc grauia ad medium mundi tenderent. Quòd verò grauia ad medium tendant, ex eo constat, quòd inde violenter extracta non lineis, parallelis, seu æquè ab se distantibus, sed ad pares angulos, ita vt ablato impedimento, sibi in centro occurrerent, moueantur. Quiescit igitur terra in medio mundi, cùm nihil moueatur in loco, ad quem naturaliter tendit.

Ex quibus pro secunda parte capitis colligit, locum terræ esse centrum mundi, siquidem in illud suapte natura fertur, & quiescit terra, & ab illo per violentiam auellitur, & aliàs non ita se haberent, quæ ab Astrologis circa ortus, occasus, magnitudinem, & distantiam stellarum obseruata sunt.

In tertia denique capitis parte, probat Aristoteles, terram esse globosæ figuræ, primò, quia quælibet terræ pars suo pondere in medium nititur, & conglobatur, & omnes vndecunque motæ vergunt ad angulos rectos, & sibi paulatim appropinquant. Omnibus igitur partibus compressis vndique versùs centrum globosa figura euadet, quòd si ex aliqua parte, ingentis magnitudinis pondera accrescant, adhuc terra in globosam ibi figuram, quia maius pondus versùs aliam partem impellit, donec ad

æqualitatem omnes partes circa medium coeant. Affectat enim terra, vt ipsius medium, vniuersi medium fit. Confirmatur Astronomicis rationibus, quia Luna, cùm deficit, per circularem sectionem secatur, ex eo scilicet, quòd terra, cuius interiectu obscuratur, rotunda est, cùm hoc semper eueniat, & nunquam aliàs. Præterea, si terra globosa non esset, Australibus incolis, & Aquilonaribus idem omninò esset horizon, earundémque stellarum aspectus, quod experimento manifesto repugnat. Ex quibus euidenter colligitur, non solùm terram esse figuræ sphæricæ, sed etiam non eximiæ magnitudinis, alioqui in tam parua distantia locorum, non tam diuersus accideret stellarum aspectus: ambitus autem terræ, iuxta Mathematicos temporis Aristotelis, contineri dicebatur quadraginta stadiorum millia, quæ moles ad quantitatem stellarum relata nequaquam magna est.

Multa Aristoteles in his duobus capitibus, quæ longam hîc videbantur discussionem suo iure exigere; verùm quia in tertio, & quarto huius operis libris non pauca de elementis cum ipso Aristotele nobis sunt agitanda, placuit disputationem de elemento terræ in eum locum remittere, vt doctrinam de elementis eadem disputationis serie complectamur, ne fortè iterum de elementis ex instituto acturi, eadem referre ad fastidium cogamur: & ideò hæc pro secundo libro dicta sufficiant.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ, DE CÆLO, ET MVNDO, LIBER TERTIVS.

POstquam Aristoteles 1. lib. de vniuerso, & eius attributis differuit; & in secundo de cæli, & syderum figura, motibus, aliisque affectionibus egit, aggreditur iam his duobus libris disputationem de reliquis corporibus simplicibus, quatuor scilicet elementis, quatenus grauia & leuia sunt, motúsque habent ad loca sibi iuxta vniuersi ordinem congruentia, necnon de aliis simplicium corporum affectionibus: est enim huius operis scopus, vt initio diximus, vniuersum, vt ex simplicibus coagmentatum corporibus, & hæc simplicia, quatenus partes vniuersi sunt: horum igitur dispu-

tationem nos quoque aggrediamur oportet. Verùm, quia mens Aristotelis in his libris perspicua satis est, textuum expositionem pressiùs, & illorum doctrinam breuiùs deinceps perstringemus, ne si ad amussim expendere velimus, plus æquo opus excrescat.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

De primo igitur cælo ac partibus, & de stellis, quæ in ipso feruntur, &c.

Perbreuis expositio textus.

PRæmissa quadam præfatiuncula refert Aristoteles præsenti capite opinionem aliquorum Philosophorum negantium, generationem, necnon alias sententias aliorum, variè de rerum ortu, & interitu sentientium. Præsertim recenset Platonis placitum, existimantis, omnia corpora ex figuris planis componi, & iterum in easdem dissolui, & interire, in cuius refutatione, aliis interim omissis, totus est Aristoteles, probans non posse corpus ex superficiebus fieri, sicut nec superficies ex lineis, nec istæ ex punctis: & quia partes componentes corpus graue, aut leue, præditæ esse debent grauitate, & leuitate; superficies verò, lineæ, & puncta his vacant, hæ enim elementorum affectiones sunt, quibus corpora recta mouentur, quæ fusiùs persequitur Aristoteles.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Esse autem necessarium corporibus simplicibus natura motum aliquem vniuersis competere, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, probare omne corpus physicum vendicare sibi aliquem motum naturalem. Quod probat ex eo, quòd sensu constat, corpora simplicia moueri; mouentur ergo naturaliter; vel si violentus est motus, ideò est, quia est contrarius motui naturali, qui vnus erit specie ab vna natura, quæ principium est motus, & quietis. Deinde probatur ex quiete, nam vel corpus quiescit naturaliter, vel per vim: si naturaliter, motus ad eum locum naturalis erit; si violenter, naturalis erit motus ad locum, in quem conatur. Deinde aliorum placita inter se comparat, & carpit, ex probatóque asserto colligit, omnia corpora, quæ recto motu feruntur, gaudere grauitate, aut leuitate, vt principiis motus naturalis, cùm ad medium, vel à medio moueantur, & quibus motui violento resistunt; ad vtrunque autem aër conducit. Denique infert Aristoteles ex dictis, motum esse, & genera

generationem, licèt aliqua sint, quæ generari non possunt, ex quibus est mundus; quod inefficaciter probatur ex eo, quòd aliàs antequam mundus generaretur, existeret in natura vacuum.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Restat autem dicere, quorum est corporum generatio, & quam ob causam est, &c.

Expositio textus.

IN hoc capite, vt generationis principium inuestiget Aristot. explicat naturam elementi, & quotuplex sit, ac in rerum natura dari ostendit. Elementum, inquit, est id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia, aut actu inest, ipsum verò in specie diuersa est indiuisibile. Dicitur, *Potentia, aut actu*; quia neutrum horum determinatur, & non diuidi in specie diuersa, sicut heterogenea, quia homogeneum est. Ex qua diffinitione infert Arist. dari quatuor elementa, ignem, aërem, aquam, & terram, cùm illis conueniat definitio. Denique opinioni Thalis, dicentis, vnum tantùm dari elementum, & Anaxagoræ admittentis alia, vt carnem, & ossa; præfert sententiam Empedoclis statuentis, quatuor vulgata elementa esse principia cæterorum, quod confirmat ex motibus simplicibus à medio, vel ad medium, qui proprij sunt elementorum: hæc igitur ponenda sunt in rerum natura.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Consequens autem est vtrùm sint finita, an infinita, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristotelis in præsenti capite est, probare elementa non esse infinita: quod primò probat contra Anaxagoram, deinde contra alios Philosophos: nam partes similares mixtorum sunt compositæ, cùm resoluantur in terram, aërem, aquam, & ignem, elementum verò compositum non est, sed simplex. Prætereà licèt partes eiusdem rationis elementa essent, non ideò hæc infinita forent, cùm non omnia, ex similibus partibus constent. Vlteriùs elementorum differentiæ certo numero continentur, sunt enim calidum, & frigidum, siccum, & humidum, ergo finita sunt elementa ex illis constituta. Reprehendit deinde Leucippum, & Democritum, confingentes principia, seu simplicia corpora infinita, quorum concursu omnia

procrea

procrearentur, quia omnia ex numeris componebant, & finita principia sufficiunt: determinatæque sunt principiorum differentiæ, vt diximus. Conuincuntur prætereà negare multa, quæ sensibus conspicua sunt, & alia admittere experientiæ contraria, vt quòd detur corpus, quod diuidi nequeat. Et vlteriùs, quòd illa corpora magnitudine, & paruitate inter se differant, necnon infinita esse, & tamen figuris distingui. Denique motus simplicis, qui proprij sunt elementorum, certo numero comprehenduntur, nempe à medio, vel ad medium, loca etiam, quæ his motibus comparantur, igitur & elementa.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem finita esse necesse est, considerare restat, &c.

Expositio textus.

DIscutit iam Aristoteles in hoc capite, vtrùm elementum vnum sit, vel plura, & refert priùs aliorum placita: deinde ea refellendo, quid res habeat, exponit. Plures Philosophi ex antiquis vnum tantùm esse elementum arbitrati sunt, alij medium quid inter aërem, & aquam sufficiens generationis principium per raritatem, & densitatem, quos triplici ratione refutat Aristoteles. Alij vnicum elementum posuerunt, ignem, diuersimodè tamen, quos etiam multipliciter refellit Philosophus. Omnes verò vnius elementi assertores, hac vniuersali ratione redarguit: quia si omnia naturalia corpora ex eodem principio coalescerent, eiusdem essent naturæ, eodemque naturali motu cierentur, ad eundemque locum: quod palam à veritate abhorret: plura igitur sunt elementa suprà enumerata.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Considerandum est autem primò, vtrùm sempiterna sint, an generentur, & corrumpantur.

Breuis expositio textus.

VT elementorum numerus, & vniuscuiusque affectiones certò constent, inquirit Aristoteles hoc capite, num elementa generationem, & interitum subeant, & respondet non esse æterna, sed reciprocis mutationibus secundùm partes dissolui, quæ dissolutio infinita esse nequit, quia aliàs infinita esset duratione elementi constructio; nec finem habere potest, id est, vsque ad vltimam partem, quia hæc non est indiuidua, secùs si elementum

elementum conflatum ex indiuisibilibus, indiuiduum esset. Generantur autem elementa, non ex non corpore, neque ex alio corpore antiquiore, neutrum enim stare potest, sed mutuò ex se ipso, id est, vnum ex materia alterius, & è contrario.

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

Rursus igitur considerandum est, quisnam sit mutua generationis ipsorum modus, &c.

Breuis expositio textus.

PErgit Aristoteles ad inuestigandum generationis elementaris modum, & priùs aliorum placita recenset, & notat, expositurus deinde, quid verius sit. Empedocles, & Democritus putarunt, elementa, etsi sempiterna, alterum ex altero per secrationem ab alio generari. Hi tamen fucatam tantùm generationem agnouere, cùm non educant formas ex materia præuiis alterationibus disposita, sed maiorem duntaxat raritatem. Restat igitur, vt vnum elementum per transmutationem ex alio fiat. Verùm in hoc duplex est sententia falsa, altera asserentium, transmutationem fieri secundùm figuras, altera constituentium in diuisione per plana: priores enim coguntur asserere, prima corpora non esse diuisibilia, neque partes sortiri naturam totius, cùm figuræ hoc non habeant, posteriores sensibus repugnant, & aliqua absurda concedere tenentur.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Omninò autem enti simplicibus corporibus figuras tribuere, metas egreditur rationis, &c.

Breuis expositio textus.

TOtus est Aristoteles præsenti capite in refellenda Platonicorum opinione, varias elementis figuras attribuente: id quod variis rationibus exequitur. Prima prolixa satis sumitur ex figuris mathematicis, quæ si iuxta Platonicum placitum elementis accommodentur, planè sequeretur inter elementa vacuum dari, cùm illis nequeant vndequaque esse contigua. Et quòd elementa nullam præfixam vindicent figuram, ex eo constat, quòd eorum quodlibet vndique contingit extremitatem rei, cui iungitur, sese ad illius figuram accommodans: quod maximè elementis congruit, cùm sint quasi materia mixtorum, & receptaculum, & aliàs non possent elementa venire in compositionem mixtorum, neque in vnum continuum coalescere, si indelebiles

indelebiles ex se figuras haberent. Præterea non rectè Platonici figuras elementis aptant, ad earum potestates, & motus exprimendos, quia igni tribuunt sphæricam, vel pyramidalem, quæ motui recto ignis non congruit: terræ cubicam, quæ etiam motui terræ non deseruit, etsi quidditas elementi in ea consistat figura, cùm generet sibi simile, figura figuram generabit, quod absurdum est, & si vna figura est propria vnius elementi, alterius contrarij contraria erit figura, cùm tamen figuræ nihil possit esse contrarium. Denique contradictionis Platonicos arguit Aristoteles.

Tractatus de natura, numero, situ, & motu elementorum.

PLura in hoc tertio libro de elementis edisserit Aristoteles, de quibus per otium diximus, cùm eodem libro 2. de ortu & interitu, qualia sunt quæ ad generationem & corruptionem, & ad qualitates eorum actiuas spectant. Et ideò illuc spectantibus omissis, solùm in hoc tractatu agitabimus, quæ huius loci sunt propria, quæ videlicet spectant ad elementa, vt sunt partes vniuersi, quod, vt non semel monuimus, huius operis scopus, & adæquatum obiectum est.

QVÆSTIO I.

An sint elementa, quot, & qualia.

VT ea, quæ titulus quæst. inquirit, dilucidè enodemus, operæ pretium erit omnium firmum fundamentum iacere, quo firmius esse nequit, quasi ipsiusmet elementi definitio. Hæc igitur priùs elucidanda est, vt inde cætera ad elementa spectantia faciliùs enucleemus.

Aristoteles tertio capite huius libri, sic definit: *Elementum corporum mixtorum est id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia inest, ipsum verò in specie diuersa est indiuisibile.* Asserit Aristoteles se definire elementum corporum, quia elementum multipliciter sumitur, & ideò laxiori significatione illud definiuit 5. Metaphysicæ, capite 3. prout etiam conuenit elementis scientiarum demonstrationum, elementis literarum, & similibus. Dicitur verò elementum, in quod cætera corpora diuiduntur, quia corpora mixta resoluuntur in elementa, siquidem ex illis componuntur, & vnunquodque in ea diuidi, & resolui potest, ex quibus componitur. Dicuntur prætereà elementa manere potentia in mixtis, id est, virtualiter, vt explicuimus libro 2. de generatione, vbi animaduertendum est Aristotelem dixisse, in potentia, vel actu, quia nondum stabilierat, elementa solùm manere virtualiter in mixtis, quod præstitit posteà in libris de

gene

generatione. Additur denique in definitione, indiuisibile in specie diuersa, quia licèt elementum diuidi possit, non tamen in alias partes specie diuersas, sicut animal diuiditur in caput, pedes, &c. quia omnes elementi partes eiusdem sunt speciei.

Ex iacto tamen fundamento posset inferri, nullum esse in rerum natura elementum, quia nullum est sublunare corpus, quod non sit diuisibile in specie diuersa; nullum igitur erit elemētum, quod in specie diuersa indiuisibile diximus. Antecedens probatur, quia quodlibet ex quatuor corporibus simplicibus sublunaribus, quibus si cuipiam elementi ratio congrueret, diuidi potest in materiam & formam, quæ inter se specie dissident: insuper etiam in alia corpora completa, vt aër, v.g. in ignem & aquam, siquidem ex aliqua illius parte ignis: ex alterà verò aqua produci potest.

Ex eodem etiam fundamento videtur elici, non esse elementa quatuor, sed plura, vel pauciora, vt plures antiqui relati ab Aristotele præcedentibus capitibus 3.4. & 5. arbitrati sunt. Plura quidem, quia partes homogeneæ, vt caro, & os, plures, quàm quatuor sunt, & tamen elementi rationem sortiuntur, cùm in eas heterogeneæ partes diuidantur, & ipsæ in specie diuersa indiuisibiles sint. Præterea arguere possent, Eleucippus, & Democritus, hoc modo, corpora mixta coalescunt ex infinitorum simplicium concursu, & in ea diuiduntur: cùm tamen simplicia ipsa, seu atomi indiuisibiles sint: igitur infinita erunt elementa. Ratione non dissimili posset arguere Plato, pro sua figurarum multitudine, ex quibus, vt elementis, corpora conflari existimauit. Quòd pauciora sint elementa, quàm quatuor, probare possunt, qui vnum tantùm agnouerunt ex eo, quòd vni primo tantùm definitio allata competere possit, & sufficit nec plura simpliciter prima concedere oportet, id, quod quilibet suo elemento pro libito accommodauit. Alij verò medio cuidam inter aërem, & aquam, & saltem quòd non detur elementum ignis ad lunæ concauum, vt nonnullis placuit, ac proinde nullibi, hac via probare possumus: quia ex eo probat Aristoteles 1. Metaphysicæ capit. 3. cælestia corpora non esse ignea, quia iam pridem reliqua contenta corpora incendio conflagrassent. Ast idem sequeretur, si ignis prope Lunæ globum resideret, cùm inferiora omnia suo ambitu comprehenderet, quæ, maximè propinquior aër valdè calidus, parum admodum summæ ignis voracitati resisterent.

Præterea, ignis nequit sine combustibili conseruari, vt experimento constat: at supra aëris sphæram hoc pabulum non extat: igitur nec ignis: maximè, quia si sphæra ignis esset propè Lunam, omnes inferiores ignes eò tenderent, cùm vnunquodque elemen

elementum in propriam sedem feratur, quod tamen aliter contingit. Denique hæc videtur mens Aristotelis 1. Meteororum, capit. 4. dicentis, supra aquam esse aërem, & id, quod quamuis ignem consueuimus appellare, ignis tamen non est, quod quidem consonat sacris literis, quæ dum initio Genesis primam rerum molitionem accuratè tradant, nullam ignis mentionem faciunt. Ex quibus inferri videtur, nullum prorsus esse elementarem ignem, siquidem is qui apud nos extat, elementaris esse non potest, nec minùs contineri valet in terræ centro: vt existimarunt Pythagorici, teste Aristotele 2. de cælo, cap. 13. propter ignis leuitatem.

His tamen non obstantibus, dicendum est primò, cum Aristotele capite 3. citato, & communi iam Philosophorum omnium consensu, esse aliqua elementa in rerum natura: id quod ex ipsa elementi definitione manifestè infertur, quia aliqua sunt in vniuerso corpora, quibus omnes conditiones in definitione elementi positæ apprimè quadrant. Igitur aliqua necessariò concedenda sunt elementa. Roboratur antecedens, nam in carne, alióve mixto, insunt in potentia terra, aqua, & alia, cùm ibi horum qualitates reluceant, & in ea prædicta mixta diuidantur: abeunt enim, dum intereunt, in puluerem, humorem, spiritum, & in partes igneas, quæ quidem elementis respondent, cùm tamen hæc in corpora specie diuersa nequeant diuidi; siquidem partes elementorum eiusdem sunt rationis, & in nullo naturaliter continentur qualitates, & dispositiones alterius corporis mixti, aut etiam elementaris, ratione quarum dici possit in eo aliud potentia contineri, & hoc in illud resolui posse. Confirmatur, quia elementum in vniuersum ex Aristotele 5. Metaphysicæ capit. 3. est id, ex quo primo insito, & in aliam speciem indiuisibili, aliquid componitur. Sed mixtum componitur ex terra, aqua, aëre, & igne, tanquam ex primis corporibus, quatenus actu continet quatuor primas qualitates illorum proprias: illa verò ex aliis corporibus non componuntur, cùm nullius propriæ qualitates illis insideant; igitur sunt propriè elementa, id quod ex solutione argumentorum clariùs elucebit.

Dicendum est secundò cum eodem Aristotele ibidem, & sequentibus, quem omnes iam comitantur Philosophi, elementa corporum quatuor esse, nec plura, nec pauciora. Quæ etiam conclusio infertur ex definitione elementi, & ex dictis in priori conclusione: corpora enim simplicia, quæ potentia in mixtis corporibus insunt, & in quæ mixta resoluuntur, cùm tamen ipsa in alia corpora diuersa specie non diuidantur, tantùm sunt, ignis, aër, aqua, & terra; nec aliud est excogitabile, cui prædicta

conue

conueniant. His verò quatuor apprimè quadrant, vt per se patet. Probatur secundò, quia negari non potest, terram esse, cùm experimento constet, ipsam quiescere in medio mundi, & idem experientia conuincit de aqua, aëre, & igne. Et ex eo, quod ponatur terra, quam ponendam esse infert Aristoteles libro 2. cap. 3. ex eo, quòd cùm cælum circulariter agitetur, eget centro immobili, quod nequit esse nisi terra; ex hoc, inquam, alia tria admittenda esse elicit ipse hac ratione, quia dato altero contrario in rerum natura, necessarium est dari & alterum (quod saltem verum est, & necessarium secundùm naturam, & perfectionem vniuersi) sed ignis ratione sui caloris naturalis, & leuitatis, contrariatur terræ valdè frigidæ, & grauiigitur posita terra, astruendus necessariò est ignis: igni autem & terræ contrariantur aqua, & aër, per frigiditatem, & humiditatem, & media loca inter illa extrema vindicant: alia igitur duo simplicia corpora ponenda sunt, quæ omnia elementi naturam sortiuntur. Tertiò arguit Aristoteles supra 2. lib. capit. 5. quia motus localis rectus proprius est simplicium corporum sublunarium; sed quatuor tantum sunt motus recti simplices, bini ad locum superum, & bini ad inferum: ergo quatuor tantummodò sunt elementa. Quamuis enim non omnes isti motus locales sint essentialiter diuersi inter se, sicut nec summa leuitas, & leuitas ex parte, aut maior grauitas, indicant tamen diuersitatem essentialem corporum, quibus ex se conueniunt; cùm consequantur specialem rationem formæ substantialis. Et aliàs, si corpus, quod sursum tendit, non esset essentialiter diuersum ab eo, quod mouetur deorsum, illud etiam naturaliter deorsum properaret: quaterna igitur differentia motus recti, facultatis motiuæ, & loci naturalis, quaternarium elementorum numerum planè adstruit. Idem probatur quartò, ex quaternario numero primarum qualitatum, & quadripartita illarum inter se commixtione, quæ propriæ sunt primorum, & simplicium corporum sublunarium: ex quarum inter se commixtione emergunt alia corpora mixta. Id ipsum confirmat quaternarius humorum, & temperamentorum numerus, quæ omnia quatuor elementis iuxta diuersam attemperationem respondent, id quod 2. de generatione fusiùs elucidatur.

Ex dictis manifestum relinquitur, dari elementum ignis ad Lunæ concauum, & in specie confirmatur, quia summus calor alicui corpori simplici debetur: prima enim qualitas corruptibilis primo corruptibilium corporum conueniat, necesse est: at non conuenit aëri, qui humiditatem summam cum aliquo calore vendicat, nec aquæ summè frigidæ, & aliquantulum humidæ, nec denique terræ cum aliqua frigiditate summa siccitate præditæ: ergo igni. Cùm igitur ex summo calore, & siccitate, summa pullu-

let leuitas, quæ est principium motus sursum, sit, elementum ignis supernum locū in sublunari mundo sibi vendicare. Quod confirmatur ex conatu flammæ ignis apud nos excitati supra aërem confestim ascendentis, qui nequaquam constaret, nisi proprius elementaris ignis locus supra aërem esset.

Infertur etiam ex superioribus, ignem, præ cæteris elementis altiorem naturæ gradum habere, id quod cum Diuo Thoma 1. parte, quæstione 69. articulo 2. ad primum reliqui docent Philosophi. Quamuis enim terram multùm commendet illius erga nos beneficentia, mira cum animalibus similitudo, & quasi affinitas, & optatæ quietis in proprio loco possessio: aquam etiam prædicet perutilis, & valdè necessarius illius vsus; & in animalibus procreandis incredibilis fœcunditas: aërem denique plurimùm extollat indispensabilis eius ad vitam tuendam continua reciprocatione necessitas: & quòd ipse solus, vel ipse maximè ferè omnium animalium domicilium, volatilis naturæ, luminis, & vocis vehiculum sit: quamuis, inquam, hæc ita sint; ex his tamen maior horum elementorum præ igne intrinseca dignitas nequaquam concluditur, ea enim oratorium duntaxat calorem maiori ex parte præ se ferunt, cùm tamen ignis in ipsamet intrinseca, & substantiali perfectione cæteris elementis absque dubio præcellat: quia calor inter primas corruptibilium corporum qualitates præcipuum obtinet locum, cùm actuosior sit, & ad res efficiendas vniuersalior; sed is debetur natura sua igni in summo gradu, singulis autem aliis elementis singulæ ex primis qualitatibus calore imperfectiores: igitur forma substantialis ignis, à qua exigitur calor, perfectior est, ac per consequens ignis ipse. Confirmatur, quia rectus naturæ ordo exigit, vt quò mobiliora sunt corpora, maximè simplicia, & quæ præcipuæ vniuersi partes sunt, eò altiorem locum obtineant, præstantiorémque facultatem motiuam ad illum obtinendum; at ignis eminentiorem habet locum inter cętera elemēta, nobilissimámque qualitatū motuum leuitatem: igitur dignitate superat cætera elementa. Id quod etiam probare videtur de cæteris elemētis, in quibus etiam vim habere potest prior ratio, si assumatur non vna tantùm qualitas, sed coniugatio duarum vniuscuiusque elementi propria. Et confirmatur ex continentia inferioris elementi à superiori, quæ quidem planè denotat maiorem perfectionem continentis, vt diximus libro secundo, capite quinto, quæstione quarta de orbibus cælestibus. Absolutè igitur inter elementa idem assignari debet ordo, situs, & dignitas. Vbi animaduertendum est, licet quodlibet elementum cōtineat, & quasi comprehendat inferius sibi cohærens, non tamen semper illud magnitudine profunditatis vincere, vt nonnulli putarunt. Nam iuxta probabiliorem Mathematicorum sententiam,

teste

teste Patre Clauio ad c. 1 sphæræ, terræ profũditas amplius 6070. milliaria continet, & tamen diameter aquæ (quæ loco superior est, vt in sequentibus dicemus) vix ad duo, vel tria milliaria pertingit, vt à nautis compertum est: à nemine tamen est certò exploratum, an maior, vel minor terræ pars sub aquis lateat, detectáve sit, aëris etiam profunditas, eisdem Mathematicis testantibus, circiter quinquaginta duo milliaribus continetur, vt ex ascensu exhalationum magna cũ probabilitate ab ipsis colligitur. Qui tandem igni attribuunt profunditatem milliarium circiter centum viginti mille quingentorum septuaginta octo.

Tandem in fine huius quæstionis nonnihil dicendum est de figura elementorum, quam variis modis sibi finxerunt Plato, & alij antiqui Philosophi. Nostri tamen Philosophi, & Mathematici vno ore elementis globosam tribuunt figuram, aliqua scilicet ex parte, non omninò perfectè, & simpliciter, hoc est, non ad normã Mathematici globi. Primũ vniuersaliter probatur, quia totum vniuersum globosum est, & æthereus mundus: ergo idem de partibus illius primariis sub cælis contentis, cuiusmodi sunt elementa, fateri necesse est. Et de igne ex parte conuexa constat, cùm proximè cohæreat superficiei concauæ lunaris sphæræ, quæ speciem globi habet; ex parte tamen cõcauæ superficiei bene aliqui existimant, non esse ignem perfectè sphæricum: quia in partibus Soli propinquioribus, & quæ velociùs rapiuntur cælesti motu, vt sub æquinoctiali, plus aëris in ignem conuertitur, & è contrario, in remotioribus, & tardiùs circũactis, plus ignis in aërem commutatur, ac proinde profundior est ignis regio sub æquinoctiali, quàm sub polis: è conuerso verò aër; vnde neutrum ex hac parte, superficiei scilicet concauæ ignis, & conuexæ aëris, sphæricam habet figuram, sed oualem potiùs. De terra verò, & aqua probatur esse figuræ circularis, ex eo, quòd orientales priùs surgentia sydera vident, quàm qui ad occasum habitant, & illis priùs dies illucescit, & nox ingruit, quàm his: si verò terra, & aqua plana essent, omnibus simul proculdubiò astra orirentur: & similis successio reperitur in Lunæ, & Solis eclipsibus; & similiter ob eandẽ causam aliquæ apparẽt stellæ habitantibus ad Septentrionem, quæ ad Austrum incolentibus non sunt conspicuę, & è contrario, & euntibus ad Austrum celsitudo Australium stellarum continuè excrescit, septentrionalium decrescit; cuius oppositũ experiuntur, qui contrà pergunt. Præterea, vmbra horum corporum circularis est: ast vmbra imitatur figuram corporis, à quo editur: ergo & ipsa globosam habent figuram. Antecedẽs probatur euidenter ex eclipsi Lunæ accidenti interiectu terrę, inter Solẽ, & Lunam, quæ proculdubiò accidit in specie circuli. Deniq; corpora grauia ita mouentur ad centrum, vt quò magis discendunt, eò inter se magis

coniungantur,& conglobentur:ergo natura sua exigunt, pertingere centrum,vel saltem centro vndique æqualiter appropinquare.Sed nulla alia figura possunt fieri cẽtro viciniora,quàm sphærica:ea igitur præditum est elementum graue. Quæ omnia argumenta pariter probant de elemento aquæ,& terræ, immò clariùs de aqua,quatenus experimento compertum est,aquam semper ad humiliora loca defluere : nequit igitur habere partes aliquas à centro remotiores, atque adeò semper in orbem componitur, & perfectiùs longè,quàm terra, propterea quòd terræ partes ob siccitatem,non semper ad inferiora dilabuntur, vt in montibus videre est.

Nonnulla possent aduersùs supradicta obiici, quæ quidem facilia sunt, & cuilibet non oscitanti peruia, & ideò breuitati studens omitto.Oportet tamen argumenta in quæstionis limine adducta soluere,& ad illud,quod contendebat,nullum in rebus dari elementum, negamus antecedens:& ad illius confirmationem respondemus,elementum in eo tantùm genere esse indiuisibile, in quo est elementum;cùm igitur sit elementum corporum, debet esse indiuisibile in alia corpora specie diuersa,cui nihil obest diuisibilitas secundùm partes essentiales:in alia verò corpora diuidi nequit aliquod ex elementis,quia licèt ex materia vnius, aëris v.g.educatur forma ignis,& aquæ, non dicitur aër diuidi in illa, sicut mixtum in elementa:nam aër non habet in sua materia dispositiones aquæ,& ignis temperatas,sicut illas habet mixtum. Et ideò,hæc non dicuntur esse in aëre virtute,sed in sola radicali,& remota potentia materiæ,ac proinde neque aër dicitur in illa resolui,sicut mixtum in elementa,quorum virtutes temperatas habet;in quo propterea dicuntur virtute & potentia manere.

Ex quibus constat ad primum eorum, qui quaternarium elementorum numerum euertere conabantur. Est enim hîc sermo de elementis corporũ,quæ in ipsis virtute manent, & in quæ cætera corpora diuiduntur, quæ partibus conuenire nequit. Quæ verò pro Leucippo, & Platone adduximus,inania sunt, & solùm indigent assumpti negatione, eáque per otium confutauit Aristoteles, hoc tertio libro : nec maioris momenti sunt conficta ab vnius elementi assertoribus.Ad primum autem eorum, quæ ignẽ à Lunæ globo detrudere nitebantur, neganda est minor propositio,cùm enim actiuitas ignis tanta non est in materia valdè rara, qualem purus habet,tum etiam,quia illa continuò astrorum,Lunæ præsertim, & Saturni influxu compescitur, necnon humoris aërei repugnantia obtunditur,quæ in cælo,si igneum esset,locum non haberet,vt patet.

Ad secundum dico,ignem egere combustibili ad sui conseruationem extra propriam sphæram,secùs in illa;quia illic, non hîc

contra

contrariorum patet iniuriis, & in materia pabuli densiori,& ampliori se melius tuetur: non tamen ascendit terrestris ignis ad Lunæ concauum, etsi ascendere conetur, ob contrariorum interiacentium resistentiam. Aristoteles autem, teste D. Thoma ibidem, solùm contendit ignem elementarem non propriè significari eo nomine,quo inferior ignis appellatur,quia scilicet eo nomine aliqua accidentia specialia terrestris ignis denotantur.

Ad vltimum tandem dicendum est, in prima rerum conditione omnia quatuor elementa simul fuisse in lucem edita, vt tradunt Diuus Damascenus secundo libro fidei orthodoxæ, capite quinto, Diuus Basilius Homilia secunda de mundi opificio. Et Beda in libro Hexameron; sacrum tamen scriptorem duo tantummodò elementa inferiora expresse enumerasse,quia hæc præ aliis rudi populo,ad cuius captum sese effingebat,cōspicua sunt.

QVÆSTIO II.

An terra in medio mundi sita sit,habeátque idem centrum magnitudinis,& grauitatis cum ipso.

Qvamuis Aristoteles de hac re lib.2.cap.13.& 14.ex instituto differuerit, nos tamen illius discussionem in hunc locum reseruauimus, propter rationem in calce illius libri allatam. Et ideò postquam præcedenti quæstione de elementis in communi, ac inter se comparatis,non pauca dixerimus, operæpretium duxi ad explicandam mentem Aristotelis, de terra instituere disputationem:de terra scilicet,quatenus sitū in vniuerso habet,de quiete enim,& motu illius agemus quæstione quarta.Vbi missa facio plura,quæ de terræ magnitudine secundùm se, & comparatione cælestium sphærarum, necnon de illius diuisione per otium disserunt Geographi,& Topographi,apud quos,vtpote quæ instituti nostri metas excedunt,quærantur.

Circa priorem igitur quæstionis partem,prętermissis antiquorum Philosophorum placitis, quæ citatis locis refert, & reiicit Aristoteles,concors Peripateticæ scholæ sententia est, terram in medio mundi esse constitutam. Probatur primò ratione Aristotelis capite illo 14. quia omnia corpora grauia vndecunque dimissa efficiunt in terra angulos rectos æquales sibi paulatim appropinquando,& non per lineas parallelas,ita vt nullo existente obice sibi in centro occurrerent, siquidem quò magis cientur, magis sibi appropinquant.Hoc verò nullatenus eueniret, nisi locus naturalis terræ esset centrum mundi,vt omnibus est manifestum:in eo igitur proculdubiò,vt in naturali loco terra sita est.

Secundò idem probat, quia vt astronomicis obseruationibus compertum est, eclipses Lunares accidunt, quoties Sol, & Luna per diametrum opponuntur, hoc est,illis in pūctis sibi aduersis

existentibus: ast hoc contingere non posset, nisi terra medium vniuersi obtineret: hoc ergo necessariò fatendum est. Minor euidenter demonstratur, quia eclipsis Lunaris accidit ex interiectu terræ inter Lunam & Solem: sed impossibile est terram semper intercipi inter hæc astra in punctis directè oppositis existentia, nisi ipsa existat in spatio æquè distanti ab omnibus partibus cælestis sphæræ: in hoc ergo iacere dicenda est, id quod naturalis ipsa rerum dispositio suo iure exigebat, vt scilicet elementum infimæ sortis infimum sibi vendicaret locum, & maximè à cælo dissitum, huiusmodi autem est centrum mundi. Cuius ratio à priori est, quia grauitas est principium motus deorsum, & quietis in loco inferiori; igitur summa grauitas erit principium motus ad locum omnium infimum, & quietis in ipso: at terra est summè grauis natura sua: ergo ad infimum locum, qualis est centrum mundi, naturali pondere fertur, & in eo quiescit. Vt enim docet D.Thom. 2.2. quæst. 23. art. quarto, eadem est causa, vt corpus moueatur in locum, & in eo quiescat. Quę veritas exprimitur in Scriptura, dum dicitur Psalmo 103. Terra fundata super stabilitatem suam, & à Deo firmari dicuntur columnæ eius, Psalmo 74. Et terra super nihilum appendi, Iob 26. Hoc est, naturalis pondere terra in medio mundi constituitur, sine alterius corporis adminiculo. Hoc autem intelligi debet de globo ex terra, & aqua conflato, vt rationes priores probant.

Secunda assertio: idem est centrum vniuersi cum centro grauitatis terræ, non tamen cum centro magnitudinis eiusdem. Probatur conclusio quoad priorem partem, quæ communis est, Mathematicorum præsertim, quia centrum vniuersi est locus omnium infimus, & à superis maximè distans. Est enim punctus, à quo lineæ omnes ductæ ad circunferentiam primi mobilis sunt æquales: ergo illud ex natura rei occupare exigit corpus graue, & quò grauius est, perfectius, & ideò grauissimum corpus, perfectissimè. Si enim grauitas principium est ferendi deorsum, & quiescendi in loco inferiori, maior grauitas perfectius principiũ erit, & maxima perfectissimum. Ast terra est corpus summa præditum grauitate, vt omnes fatentur, igitur natura sua exigit centrum vniuersi perfectissimo modo, quatenus grauis est, obtinere, & id re ipsa consequitur, siquidem nihil naturaliter obest, sed perfectissimus obtinendi modus est, vt centrum vniuersi intimè penetretur, seu identificetur cum centro grauitatis terræ. Hoc ergo necessariò fatendum est. Minor hæc vltima probatur: quia perfectissimè corpus graue, & grauitas illius quiescet, si æquè secundùm omnes partes grauitatis, ad centrum accedat, aliàs si versùs aliquam partem circunferentiæ sit excessus grauitatis, secundùm hanc partem, vtpote grauiorem conabitur descendere: sed centrum grauitatis

tatis est punctus medius Lunæ rectæ diuidentis corpus in partes graues æquè;igitur tunc terra, vtpote corpus summè graue, propriam sedem perfectissimè obtinebit, cùm centrum grauitatis illius idem sit cum centro totius vniuersi. Cùm ergo nullum sit corpus,quod huic tendentiæ obesse possit,terram re ipsa hoc situ sibi debito gaudere necesse est. Quæ ratio planè conuincit, non solùm de vulgari quadam, & laxa penetratione, vt recentiores nonnulli existimarunt. Sed de simultate Mathematica ad amussim, & exactè considerata: falsò enim requirunt prædicti adstrictam hanc penetrationem, quòd globus sit perfectè circularis, constans ex partibus æqualis grauitatis: quamuis enim hoc necessarium sit, vt idem sit centrum magnitudinis, & grauitatis sphæræ inter se, & cum centro vniuersi, non tamen, vt sit idem centrum vniuersi cum centro grauitatis terræ, quia in partibus inæqualis magnitudinis potest residere æqualis grauitas, vt per se euidens est. Quæ ratio probat de centro grauitatis totius globi ex aqua,& terra conflati.

Posterior conclusionis pars(quã contra Fernelium in sua Cosmotheoria libro primo,capite primo,aliósque nonnullos,quibus fauent Patres Conimbricenses secundo de cælo, cap. 14. quæst. tertia,artic. secundo, amplectuntur aliqui recentiores) euidenter probatur, quia terra non habet propriè centrum magnitudinis: ergo nec habere potest illud penetratum cum centro vniuersi. Euidens est consequentia, antecedens probatur: nam centrum magnitudinis est punctus medius lineæ rectæ diuidentis corpus, versùs quamlibet partem, in duas magnitudines æquales: sed in globo terræ nullus est punctus lineæ diuidentis illum in æquales magnitudines, saltem versùs quamlibet circunferentiæ partem, ita vt ex illo ad quamlibet partem circunferentiæ lineæ æquales duci possint. Hoc enim nequit reperiri, nisi globus sit perfectè circularis, vt per se patet;quod centrum est terræ non conuenire propter vallium depressiones, & montium eminentias: nullum igitur est centrum magnitudinis terræ rigorosè sumptum. Sed nec datur centrum terræ, sumptum pro puncto lineæ,diuidentis corpus in duas æquales magnitudines versùs aliquas partes:licèt enim hoc fieri posset, sine fundamento tamen diceretur, in vna medietate circunferentiæ terræ easdem prorsus esse elationes, & profunditates terræ;ac in alia medietate.Prætereà,etiamsi daretur centrum magnitudinis terræ, probatur conclusio, quia centrum grauitatis terræ est idem cum centro vniuersi, vt probauimus:sed centrum magnitudinis terræ non est idem cum centro grauitatis eiusdem: ergo nec cum centro vniuersi. Euidens est consequentia,minor elucidatur. Nam partes terrestris globi non sunt æqualis grauitatis:ergo non est eadem proportio magnitudinis,& gra-

uitatis earum,& totius globi. Antecedens constat, cùm aliquę partes terræ solidiores sint aliis,& præ aliis humiditate, lapidibus, & metallis refertæ, quę inæqualem grauitatem præ se ferunt. Sine fundamento enim quis fingeret, æqua proportione ea omnia versùs omnes circunferentiæ partes esse distributa. Tandem probatur: nam vel sermo est de centro magnitudinis solius terræ, vel de centro magnitudinis totius globi ex terra, & aqua compacti: ast neutrum potest esse idem cum centro vniuersi. Vera igitur omninò est nostra conclusio. Maior probatur de centro solius terræ: nam terra ea parte, qua aquis tegitur, depressior valdè est, vt ex quæstione sequenti constabit: igitur minùs habet profunditatis, ac proinde centrum magnitudinis illius non erit simul cum centro vniuersi. De centro autem magnitudinis totius globi similiter probatur. Primò, quia partes terræ,& aquę inæqualis sunt ponderis: ergo non possunt habere idem centrum magnitudinis, & grauitatis. Cùm igitur habeant idem centrum grauitatis cum centro vniuersi, nequeunt habere idem centrum magnitudinis cum ipso. Deinde in hoc globo, vt quæstione sequenti probabimus, excelsior est terra discooperta, depressior aqua: ergo non æquè distat superficies conuexa vtriusque à centro vniuersi, atque adeò non est idem centrum magnitudinis globi ex vtraque coalescentis,& vniuersi.

Addendum tamen est, prædictas globi inæqualitates præ illius magnitudine parum momenti habere, atque adeò communiter non censeri impedire illius rotunditatem, & ideò vulgari quadam æqualitate dicuntur omnes circunferentiæ partes ad centrum vniuersi comparari: licèt enim Oceani cauitas amplissima sit quoad longitudinem, quoad profunditatem tamẽ comparatione totius globi perexigua est, vt diximus quæstione 1. & idem est de montium altitudine, & hac fortè de causa communiter Mathematici asseruerunt, idem esse centrum magnitudinis & grauitatis huius sphæræ inter se,& cum centro vniuersi: maximè, quia frequentiùs loquuntur de hoc globo, relatè ad stellatos orbes, quorum comparatione instar puncti se habere demonstrant. Si igitur globus integer in hac consideratione, insensibilem habet magnitudinem, illius depressiones, & prominentiæ non poterunt alicuius momenti esse. Obiter tamen admonitos velim Philosophos nostros, ne facilè moueantur quouis Mathematicorum asserto. Cùm dicitur globus terræ, & aquæ instar puncti se habere comparatione cæli, non esse id accipiendum absolutè, sed quoad nostrum aspectum: absolutè enim verum habere nequit, cùm diuisibilis sit,& tot regionum spatiis longè, latéque diffusus, & proportionem cum cælo habeat, siquidem aliquoties repetitus cæli magnitudinem adæquabit; quæ puncto conuenire repugnat: intelligitur

intelligitur ergo quoad nostrum aspectum, & adhuc non relatè ad inferiores orbes:comparatione enim orbis Veneris, Mercurij, & Lunæ fatentur Mathematici habere hunc globum notabilem magnitudinem, & ratio id demonstrat,quia terra, vt ex Geographorum disciplina constat,multò maior est quàm Luna.Ast Luna comparatione sui orbis nobis non apparet instar puncti, sed sensibilem exhibet quantitatem:igitur id potiori iure de sphæra terræ,& aquæ asserendum est.Quæ ratio accommodari potest orbibus Veneris,& Mercurij,& idem suo modo admittunt Mathematici de sphæris Martis,& Solis, licèt comparatione horum paruæ admodum magnitudinis globus noster videatur.Comparatus igitur ad complexum firmamenti,Iouis etiam,& Saturni,instar puncti se habet,nobis non ostentans sensibilem magnitudinem,quod vno consensu tradunt Mathematici cum Aristotele 1. Meteororum,cap. 14. vt testatur Pater Clauius ad caput 1.sphæræ, pagina 149. & Patres Conimbricenses lib. 2. de cælo ad caput 14. quæstione 2.articulo 2.Probatur,quia quælibet stellarum, quæ in firmamento micant, se habet ad nostrum aspectum instar puncti indiuisibilis:sed quælibet stella firmamenti, quæ visu percipi potest,magnitudine vincit terram, & aquam simul sumptas, Astrologis testantibus:sphæra igitur terræ, & aquæ non plus momenti habebit comparatione firmamenti, quàm punctum. Prætereà ex quauis terræ parte eodem tempore eadem magnitudo, & distantia eiusdem stellæ deprehenditur à diuersis Astronomis: sed hoc non posset euenire, si nostri globi magnitudo alicuius momenti esset, comparatione cæli quoad nostrum aspectum, vt per se liquet:igitur quamuis terræ partes inter se dissitæ sint, nullam habent sensibilem distantiam,respectu firmamenti.

Tertiò denique ex quacunque terræ,marísque plaga, medietas cæli, & sex signa Zodiaci, supra horizontem apparent, sex aliis infrà absconditis,ac proinde cælum diuiditur in duas partes ęquales, quoad nostrum aspectum, vt obseruant Mathematici:igitur globus terræ, & aquæ habet se ad circuitum firmamenti,vt quidpiam indiuisibile.Probatur consequutio,quia si hæc sphęra comparatione firmamenti aliquid haberet magnitudinis sensu perceptibilis,etiam ea sphæræ portio, quæ inter eius centrum, & extimam superficiem intercipitur,alicuius esset quantitatis,ac proinde hæc superficies vltima non diuideret cælum in duas æquales partes, sicut diuideret oculus in centro existens contra manifestam mathematicam obseruationem. Concludamus ergo, globum ex terra & mari compactum instar puncti se habere,quoad nostrum aspectum relatè ad firmamentum, & idem est,si referatur ad sphæram Iouis,& Saturni,secùs comparatione aliorum orbium,vt diximus.

QVÆSTIO III.

An terra sit altior mari, depressiórve.

CONueniunt Doctores Philosophi, & Mathematici communiter ex terra,& aqua,vnum componi globum, eodem communi circulo conclusum: quamuis enim aquæ natura sua totam terram tegere exposcerent, & illis prima die creationis vndique globus perfectè circularis terræ fuerit coopertus, vt tradi videtur Genesis 1. & docet D. Damascenus 2. de fide, cap.9. & 10. Pater Molina 1.part.tractatu de opere sex dierum,disputatione 11.licèt D.Thom.1.part.quæst.69.ad 2.oppositum indicet.Ob animalium tamen habitationem,hominum præsertim,in vnum locum,tertia die redactæ sunt,ex ipsis, & terra vnica sphæra compacta. Quod ex eo demonstratur à Patre Clauio ad ca.1. sphæræ,quia aqua,& terra demissæ per eandem lineam quàm breuissimam sublatis impedimentis deorsum feruntur, non minùs quàm duæ partes terræ,vt experimento constat manifesto:at hoc nullatenus stare potest, nisi idem esset vtriusque centrum, cùm nequeant diuersa centra eadem via occupari:igitur aqua, & terra idem petunt centrum,& eundem globum conflant.

Secundò idem conuincitur, ex Lunari eclipsi, quia eam non patitur Luna,nisi cùm ex diametro Soli opponitur, & tunc vnicâ tãtum obscuratur vmbra:sed si alius esset globus distinctus aquæ, duplex in Luna vmbra deprehenderetur, & his planetis existentibus,sine diametrali oppositione, eclipsis contingeret, siquidem posset globus aquæ extra centrum mundi situs illis interponi: manifestum igitur est, ex vtroque isto elemento vnum confici globum,etsi non ad Geometricam rotunditatem perfectum,eminentiæ tamen, & inæqualitatis non magni momenti. Quòd si sensus globosam figuram non discernit, sed potius planam esse iudicat,ideò est,quia magnitudo huius globi ita sensum in tumorem se attollit, vt per sensum non discernatur.

Verùm in hac globi inæqualitate explicanda magnum est inter Doctores dissidium, quidam existimant mare eleuatius esse terra,hoc est,conuexam aquæ superficiem distãtiorem esse à centro mundi,propinquiorémque cælo, quàm eam superficiem terræ, quæ aquis discooperta est.Ita Burgensis ad caput 1. Genesis. Ibidem Catherinus, addens non putare se quenquam sapientem vnquam de hoc dubitasse.Accedit Tullius libro 2.de natura deorum.Et fauet D. Thom. 1.pat.q. 69.art.1.ad 2. necnon D.Basilius homil. 4. Hexameron, quamuis non eodem modo id explicent. Probari potest primò hæc sententia,ex sacra pagina,in qua sæpè significari videtur,aquas esse terra altiores; & non sine miraculo, & Dei imperio cohiberi, ne iterum operiant terram. Prius habetur

tur

tur Psalm. 103. *Abyssus sicut vestimentum amictus eius*, id est, terræ. *Super montes stabunt aquæ*: hoc est, eminentiores erunt montibus, & eos tegent, idem significatur Psalm. 68. *Veni in altitudinem maris*, & Eccles. 39. *In verbo eius stetit aqua, sicut congeries*: quæ planè indicant mare eminentius esse littore. Et posterius traditur infrà: *Terminum posuisti, quẽ non transgredientur: neque conuertentur operire terram.* Id ipsum sumitur ex Prouerb. 8. *Legem ponebat aquis, ne transirent fines suos.* Denique Ieremiæ 1. dicit Deus: *Me non timetis, qui posui arenam terminos mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit.* Si autem terra esset eleuatior mari, quid mirum si aquis non operiretur? aut in quo potentia Dei commendaretur? cùm terræ altitudo naturaliter aquæ ne id faceret, impediret. Secundò probatur, quia flumina è mari ducunt originem, iuxta illud Ecclesiastes, *Ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant.* Igitur altius est mare quàm terra. Probatur consequentia, quia flumina è montium fastigiis frequentiùs effluunt, ast aquæ natura sua ascendere nequeunt, vtpote graues, & quæ non plus per meatus, & venas ascendant, quàm priùs descenderint, vt testatur experientia. Igitur mare, vnde exire dicuntur, eleuatius est montibus, ac per consequens vniuerso terræ globo, id quod experientia confirmat, constat enim sensuum iudicio, teste Basilio suprà, mare rubrum terra altius esse, & in vniuersum id nauigãtes affirmãt, quibus ad littus properantibus terra infra mare videtur iacere, & quò magis accedunt, eò montium vertices, v.g. magis attolli videntur, quod neutiquã eueniret, nisi terra mari esset depressior.

Tertiò à priori probare videtur, quia iuxta naturas rerum, corpus minùs graue constitui debet supra illud, quod grauius est: sed aqua minùs grauis est, quàm terra, teste Aristotele primo de cælo, cap. octauo, & D. Thom. ibidem, communíque sensu: igitur natura sua supra terram quiescere exigit. Sic ergo à natura, naturæve auctore constitutum est, cùm fieri potuerit: & aliàs neutrum elementum in naturali sede resideret, sed perpetuò essent violentia, cũ necessariò ad hoc fuerit terræ partes attollere, vt aquæ in earum cauitatibus exciperentur, ac proinde frustra esset aquæ inclinatio concessa, vt supra terrã sisteret, & terræ, vt supponeretur aquis. Quartò denique hæc sententia corroboratur, quia, vt quęst. præcedenti diximus, centrum grauitatis huius globi ex terra, & aqua cõpacti, debet esse simul cum centro vniuersi: sed hoc fieri nequit, nisi aqua elatior sit terra: hoc igitur fatẽdum est. Minor, in quo tota est difficultas, elucidatur, quia cũ globus constet partibus inęqualis grauitatis, ita vt versùs aliquã partẽ circũferentię partes grauiores existant, versùs aliã minùs graues, implicat, idẽ esse cẽtrũ magnitudinis illius globi, & grauitatis eiusdẽ, vt ex dictis suprà cõstat. At partes aquę minùs graues sunt, quã partes terrę: igitur

tur secundùm illam partem circunferētiæ, qua est aqua, eleuatior est globus iste, vt sic partium multitudine compensetur defectus grauitatis, & huius centrum cum centro vniuersi penetretur.

Quamuis relata sententia probabilis satis sit, verisimilior tamen nobis apparet opposita, quæ scilicet tenet, aquas maris non esse eminentiores, sed depressiores potiùs ea parte terræ, quæ aquis discooperta est. Hanc sententiam amplectuntur Liponianus, Caietan. & Honcala ad caput 1. Genesis, Ægidius libro 2. Hexameron, cap. 27. Contarenus lib. 2. de elementis. Pater Clauius ad caput 1. sphæræ, pag. 528. PP. Conimbricenses 2. de cælo, cap. 14. quæst. 4. art. 1. Periera in opere tertiæ diei, circa illa verba, *Congregentur aquæ*, & pręomnibus P. Molin. 1. par. tract. de opere sex dierum, disputatione 11. cum pluribus recentioribus, & quod plus est, eam tuentur D. Hieronym. in illud Psal. 32. *Congregans sicut in vtre aquas maris*. D. Chrysostomus Homilia 9. ad populum Antiochenū, D. Aug. in Psal. 135. & idem videtur sentire D. Damasc. lib. 2. fidei orthodoxæ, c. 9. & 10. Quæ sententia probatur primò ex sacris literis, quæ testantur, Deum super aquas constituisse orbem terrarum, quod in alio sensu non potest aptè accipi, Psalmo 23. *Ipse super maria fundauit eum*. Et Psalmo 135. *Qui firmauit terram super aquas*. Dicuntur etiam ibidem qui nauigationi se tradunt, descendere, Psalmo 106. *Qui descendunt mare in nauibus*: & id ipsū comprobant plura loca allata pro priori sententia: & illud Psalmi 32. *Congregans sicut in vtre aquas maris* Hoc est, in cauitatibus terræ. Idem habetur Iob 26. & 38. vbi dicitur Deus circundedisse mare terminis, ostiis, & vectibus, quæ intelligi nequeunt, nisi de terra, mari eleuatiori. Probatur prætereà nostra sententia duplici experimento, nam manifestè à nautis deprehensum est, cùm nauis è portu soluit, æquali vento, velociùs ferri, quàm cùm portum petit. Prætereà, qui è veteri nauigant in nouam Hispaniam, quindecim gradibus transactis obseruant, vna hora citiùs oriri, & occidere Solem Lusitaniæ incolis: sed neutrum contingere posset, nisi mare depressius esset terra: hoc igitur necessariò asserendum est. Minor probatur, quia nauis æquali ventorum flatu velociùs pergit, cùm descendit, ipso naturali pondere deorsum impellente; segnius verò, cùm ascendit, eodem pondere reluctante: at si mare in tumorem supra terram eleuaretur, nauis, cùm se in altum dat, proculdubiò ascenderet: tardiùs igitur tunc moueretur contra experientiam. Altera verò pars minoris ex eo liquet, quia existentibus in locis sublimioribus, etiamsi ab oriente longiùs absint, citiùs Sol apparet, vt in montium fastigiis constat. Igitur, si mare supra terram eleuaretur, non posteriùs, sed priùs nauigantibus Sol orirerur, contra quod experimento compertum est. Deinde probatur ratione: quia in medio maris plures visuntur insulæ

ſulæ ſupra aquas eleuatæ:ergo in vniuerſum terra diſcooperta ſublimior eſt mari. Probatur conſequentia:nam ſi aqua eſſet altior terra,& in tumorem globoſum coïret, medium maris proculdubiò eleuatius eſſet:ergo ſi in ipſo maris medio, partes terræ eminent,falſum omninò eſt,mare eſſe terra ſuperius, ſed oppoſitum fatendum eſt. Vlteriùs probatur,quia flumina omnia prono curſu intrant in mare : ſed fieri hoc nequit, niſi mare ipſum depreſſiori loco iaceat; hoc igitur aſſerendum eſt. Maior, præterquàm quòd expreſſa eſt in ſacris litteris,nulli non ad ſenſum patet. Minor probatur,quia fluuiales aquæ naturaliter mouentur ab inſita grauitate:ergo mouentur motu deorſum; aliàs adſcendere dicerentur,non ſine violentia:igitur mare,in quod tendunt,depreſſius terra eſt,vnde deſcendunt. Maximè cùm non moueantur flumina per cacumina montium,ſed frequentiùs per inferiores valles.

Vltimò tandem à priori probatur, quia aquæ poſtquam redactæ ſunt in vnum locum,eiuſdem prorſus naturæ, & inclinationis naturalis ſunt,ac in triduo, antequàm congregarentur, cùm eadem ſemper perſtiterit ſubſtantialis forma,eadem ſemper motrix facultas. Sed ante collectionem earum inclinabant ad centrũ vniuerſi, ad exiſtendum videlicet,quò viciniores poſſent, centro, ſalua conſiſtentia terræ circa illud ad decliuiora ſemper fluentes, alioqui tunc temporis violenter detentæ eſſent aquæ tegentes terram;igitur ad idem modò etiam propendent. Quod etiam cõfirmat euidenter aquæ motus naturalis,quo ſublatis impedimentis per eandem omninò lineam, qua terra, quàm breuiſſimè in centrum vniuerſi tẽdit:igitur fieri nequit naturæ viribus,vt aqua ſuper terram in tumorem eleuetur, ſed inferior ſemper exiſtet. Probatur hæc vltima conſequentia, quia nullum habet impedimentum, quominùs deorſum profluat:ruet igitur & terram operiet,vel ſaltem ſemper aqua niteretur terram obruere,& ab eo conatu inhibita perpetuam vim pateretur, Deo indeſinenter miraculum patrante.

Nec ſatisfacit Caietanus,reſpondens, ideò aquas non deſcendere ad operiendam terram,etſi eleuatiores ſint,nec violenter detineri, quia in figuram circularem natura ſua effinguntur : nam in primis inde fieret,aquas in prima conditione violenter terram vniuerſam operuiſſe, & ideo productas non fuiſſe in ſtatu naturali,quod abſurdum eſt,& cõtra Auguſtinum l.7. de ciuitate Dei, c. 30. & idem dicendum eſſet de tempore diluuij, vnde tunc duplex contigiſſet miraculum;imò ſuperflueret ruptio cataractarum cæli,cùm ad id ſufficeret,mare terra eminentius ſupra ipſam deſcendere. Prætereà ex eo quòd aqua deſcenderet, & operiret terram,non admitteret circularem figuram,ſed eam haberet,ſicut habuit in prima conditione : denique licèt modica aqua figuram efficiat

efficiat circularem, vt à cõtrariis tueatur, eam tamen nequit retinere in magna quãtitate accessu grauitatis appetitum illum longè superante, vt experimento liquet, & aliàs flumina in mare non laberentur, nec defluerent aquæ ad terram depressiorem operiendam, sed in circularem figuram super terram extollerentur. Et contra responsum, & doctrinam Caietani manifestè reuincitur ex motu aquæ ad centrum vniuersi per lineam rectam.

Et aquam non extolli supra terram in figuram globosam demonstrant etiam duæ rationes initio allatæ ad ostendendum ex terra, & aqua vnum effici globum. Quamuis igitur initio temporum aquæ, vt natura elementorum postulabat, vndique operirent superficiem terræ omni ex parte rotundæ, teste Damasceno suprà, tertio iam creationis die in vnum locum segregatæ sunt, terra discooperta maxima ex parte relicta, id naturali fine in quem cõdita est exigente, vt scilicet apta redderetur ad hominum, terrestriúmque animaliũ, ac volatilium habitationem, & procreationem, necnon ad frugum, plantarúmque generationem. Id quod in hunc modum rerum conditor Deus effecit: extulit quibusdam ex partibus terram, ita vt super aquas emineret, manerént que cauitates maximæ inter terram hinc inde variis in locis eleuatam, & tunc naturali motu aquę defluxerunt ad cauitates interceptas, quibus vt alueis continerẽtur, & per varios anfractus terram fermè totam permearent, quo etiam ipsis elementis prouisum est, vt sic terræ partes magis inter se humore aqueo cohærerent, & fructus feraciores redderentur; aquæ etiam continua aëris inclusi in terrestribus cauernis conuersione jacturam ex Solis, & astrorum virtute prouenientem indesinenter resarcirent. Quomodo omnia quidem rectè constant, iuxta ipsarum rerũ naturas, & inditam exigentiã, quod ampliùs ex argumentorũ solutione cõstabit.

Ad quorum primum desumptum ex variis Scripturæ locis respõdetur, ex doctrina Caietani ibidem, Psalmo illo 103. vsque ad illa verba, *ab increpatione tua fugient*, loqui Vatem Regium de terra, & aquis, vt erant à principio, antequàm tertia die separarentur in vnum locum; vt pendenti Psalmum illum fiet manifestum; in sequentibus verò, de ipsarum congregatione, & de termino illis posito. Sumitur autem futurum, stabunt, & fugient, pro præterito imperfecto, teste Eugubino, ibidem, quia illo carent Hebræi, dicitur, super montes, hoc est, super terram, quæ nunc in montes extollitur. Prætereà dicitur altitudo maris profunditas illius, non quia sit terra eminẽtius: cùm verò aqua stetisse dicitur, vt congeries, intelligitur bene à Lyrano de aqua Iordanis, & maris rubri, in transitu filiorum Israël, vnde nihil contra nos colligitur. Et licèt intelligeretur de prima illa congregatione aquarum in vnum locum, pro nobis locus staret: statim enim additur: *sicut exceptoria aquarum,*

aquarum, id est, cauitates extiterunt, in quibus aquæ congregatæ sunt. Posteriora Scripturæ loca nostram confirmant sententiam, siquidem in illis dicitur; Deus terram, vt terminum aquis posuisse, ad quod eleuatior esse debuit: commendatur tamen diuina potentia, in eo, quòd cùm natura elementorum exigat, vt aqua terram operiat, Deus sua potentia in terræ cauitatibus aquam incluserit, terram super aquas eleuando, quam fluctus maris intumescentis non transgrediantur.

Ad secundum argumentum multi multipliciter respondent: aliqui fatentur flumina proxima, & per se ex mari oriri, & ideò altius esse mare his terræ partibus, in quibus fontes, & flumina nascuntur. Absolutè tamē esse depressius, quia non effluent ex partibus terræ, quæ prope mare discoopertæ sunt: verùm hæc solutio ab omnibus ferè refellitur, & meritò quidem: cùm enim ex terra, & aqua vnicus conficiatur globus, vt diximus, si terra secundùm partes discoopertas prope ipsum mare, & flumina altior est aqua, reliquæ omnes partes terræ, eadem cum illis superficie contentę, propinquiores erunt cælo, & à centro mundi distantiores, quàm aqua, ac proinde non poterit in illas aqua maris erumpere, nisi ascendendo. Et ideò respondet Diuus Thomas in secundo, distinctione 14. quæstione prima, articulo primo ad quartum, cum aliis, aquam fluuiorum è mari sursum trahi virtute corporum cælestium, communis boni gratia, quæ responsio difficilis apparet ex eo, quòd ad virtutem occultam, vt ad asylum confugit, non apparet, cur cælorum influxu in hoc potiùs, quàm in alio loco continuo erumpant aquæ, sursúmque euocentur, maximè cùm influendi ratio pro diuersitate cælestis motus, accessus, & recessus stellarum, respectu eiusdem loci passim diuersificetur. Quapropter recentiores nonnulli doctissimi in huius solutionis explicationem addiderunt, licèt verum sit, aquam non plùs natura sua posse ascendere, quàm descenderit cæteris partibus, ratione tamen extrinseci impellentis optimè id posse contingere, & hac de causa fontes, & flumina è mari oriuntur in partibus terræ eminentioribus, quia scilicet dum aqua maris per terrę cryptas, & cauernas descendit, & quasi transcollatur, subtilior fit, & minùs grauis, deposita terrestrium concretionum admixtione, vnde ex amara, & salsa redditur dulcis: cùm igitur pars aquæ præcedens desecatior, & leuior sit posteriore, illi cedit, & locum relinquit, & quoties aliunde non patet aditus, sursum ascendit per terræ cauitates, impellente posteriori ratione suæ grauitatis, & densitatis, id quod in fontibus arte factis non semel vidimus, & quia in montibus maiores esse solent terræ anfractus, & foramina, hinc prouenit, vt ex illis faciliùs flumina prorumpant.

Quæ solutio mihi valdè arridet, & non videtur aptior alia excogitari posse, in doctrina sancti Thomæ, existimantis flumina, & perennes fontes copiosos è mari proximè oriri, quę quidem multùm consonat, & sacris litteris, & rationi: incredibile enim videtur, tam ingentem & perennem aquæ copiam è mari non egredi, sed aliunde perpetuò generari.

Si autem amplectamur sententiam Arist. 1. Meteororum, c. 13. quam profitetur schola Parisiensium, & cum aliis pluribus Pater Molina suprà, asserentem, flumina non immediatè à mari ortum ducere, nullius momenti esset argumentum. Quæ quidem sententia congruenter satis, & magna comprobabilitate defendi potest hac ratione: terra, vtpote sicca, vim habet attrahendi ad se humorem, eum quasi sugendo, vt in aliis rebus siccis, spongia v. g. videre est, quæ virtus in aliquibus terræ partibus magis vigere potest, ratione cuius humiditatis, & vaporum, qui virtute Solis in aliquibus terræ cauernis, excitantur & aggregantur, aer ibidem inclusus in aquam continuò conuertitur, & foras erumpit, ad quod plurimùm iuuat pluuialis aqua, tum quia in eisdem cauernis recipitur, vnde paulatim illabitur, & ad orificium fontis accurrit, & etiam per terræ superficiē vndique ad fluuiorum alueos profluit. Tum quia inde maior vaporum copia, quæ in aquam conuertatur, extat: tum denique, quia terra pluuialibus aquis madefacta, minùs consumit aquæ pluuialis, & ex vaporibus, & aëris condensati intra ipsam genitæ, potentiorque euadit, ad maiorem aëris copiam condensandam, & in aquam conuertēdam: quoniam verò tam aqua pluuialis, quàm subterranea ex vaporibus, & humore, ac frigiditate aquea ortum ducit, ideò meritò dicuntur fontes & flumina ex mari exire, ad quod iterum reuertuntur. Vno igitur, aut alio philosophemur modo, nihil probat argumentum. Ad experimenta verò in illius confirmationem adducta respondeo, negandum prius, & pari ratione negari posset posterius: verùm vtroque dato respondendum est, planè decipi sensum, cuius deceptionis causa ea est, quia terra comparatione maris, atra ferè videtur, qui color iuxta candidiorem positus profundior, & depressior apparet, ob quod pictores putei, aut alterius rei, profunditatem colore atro depingunt, circumposito candido, seu ad candorem magis accedenti.

Ad tertium respondetur, integrum syllogismum probare de elementis, iuxta propriæ naturæ exigentiam, & de triduo creationis, non deinceps: licèt enim aqua natura sua terram tegere postularet, in eum finem, quem diximus, in vnum locum terræ terminis inclusa redacta est, & ideò vtrunque elementum non remansit ex toto in sua natiua sede, neutrum tamen violentiam patitur, quia terra non nititur aquæ, nec hæc habet supra se, nisi aërem, sicut in

puteis,

puteis,neque aqua inferior,neque superior terra circundans concauum putei violenta est , quia scilicet hæc non aquæ , sed terræ inferiori existenti perpendiculariter versùs centrum innititur,& aqua solùm supra se aërem habet:neque ideò frustra est inclinatio aquæ , vt terram tegat , cùm initio , & diluuij tempore eam ambierit, maximè quia aqua non exigit per se primò terram circundare,sed versùs centrum moueri, & prope illud quàm proximè possit,quiescere, nullo corpore minùs leui interiecto, & ideò si terra subtraheretur,& via aquæ ad centrum pateret,illuc vsque naturaliter moueretur , in eoque naturaliter quiesceret : solùm igitur contra naturam vtriusque elementi esset,si grauius,nempe terra,ab aqua minùs graui sustentaretur, quod nullatenus hîc accidit,ideoque argumentum non vrget.

Ad quartum respondetur,maiori admissa,negando minorem,& ad illius confirmationem dicendum est, maiorẽ illam veram esse, si aliunde illa maior grauitas non compensetur , vt in præsenti contingit:partes enim terræ,quæ aquis subiacent, ratione humoris aquei,absente etiam ventorum afflatu,& Solis ardore,plus habent densitatis, & grauitatis , quàm ficciores aliæ,quæ supereminent,vt per se constat, & ideò licèt minoris sint profunditatis , & aqua tegens minùs grauis,quàm terra,vtraque simul æqualis grauitatis est,cum alia circunferentia terræ aquis discooperta, ideoque optimè potest esse idem centrum grauitatis huius globi , & vniuersi,quamuis terra eleuatior sit aqua.

Si verò aliquis nobis obiiciat , quòd præter morem nostrum amplexi simus opinionem contrariam S.Thom.& D.Basilio,huic facilè respondemus, quamuis S. Doctor oppositam insinuauerit, non tamen ex instituto docuisse, sed ad soluendum quoddam argumentum , ad quod eligi sæpè solet. Et sufficit opinio tantùm probabilis, & ideò ipsius commentator Caietanus suprà nostram tradidit sententiam, existimans sine dubio,in hoc S. Thom. non contrariari.Basilius autem non de re ipsa,sed de eo,quod sensibus apparet , loquutus videtur. Cùm tamen plures Patres suprà citati nostram sententiam perspicuè tradiderint.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm terra in medio mundi quiescat,vel aliquo modo moueatur.

QVamuis ex superiùs dictis breui possit hæc controuersia definiri:tamen vt clariùs eius sensus innotescat,operæpretium erit , diuersa auctorum placita circa ipsam referre , quæ quidem tot ferè extitêre, quot capita. Fuit enim de hac re magnum apud auctores , antiquiores præsertim , dissidium , vt apertè constat ex Aristotele suprà lib. 2. c. 13. & 14. Nicheas enim Syracusius existimauit , terram summa velocitate volui, cui addidit Philolaüs in gyrumverti instar Solis & Lunæ , circum ignem tamen. Ponticus

Heraclides & Ecphantus iudicarunt, terram velut rotam agi circa ipsius centrum ab oriente in occidentem. Aliqui verò ex Mathematicis recentioribus non dubitarunt pronunciare, terram circulariter cieri ab occasu in ortum corporibus cælestibus omninò immotis. Democritus ipsam à prima origine aberrantem posuit ob exiguitatem, leuitatemque. Thales denique credidit, terram aquis more nauigij vehi. Quorum omnium fundamentum ex aliquibus obseruationibus desumptum videtur.

Alij verò ex opposito asseruerunt, terram omninò immotam semper persistere, ex diuerso tamen principio, vt ex Aristotele l. 2. c. 13. retulimus, vbi diuersæ huiusce rei explicationes, & earum refutationes videri possunt, neque enim hoc loco repetere fas est. Hanc sententiam multi hoc tempore indiscriminatim amplectuntur, amplexique sunt à tempore Aristot. omnes ferè Philosophi, & Mathematici; quæ probari solet multis argumetis. Et quòd non moueatur motu circulari demonstratur primò ex Scriptura Eccles. c. 1. *Terra autem in æternum stat, oritur Sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem.* Et de eodem Sole dicitur Psal. 12. *Exultauit vt Gigas ad currendam viam, &c.* Quod verum nullatenus esset, si Sole quiescente terra in orbem circumuolueretur, quo certè ad rem præsentem confirmandam nil clariùs dici potuit. Ratione id ipsum probatur primò, quia nequit terra circulariter moueri naturaliter, nec mouetur vi ab extrinseco impressa; nullo ergo modo. Antecedens ostenditur: Terra enim natura, virtute, & pondere deorsum fertur, vt constat ex partibus terræ à loco superiori demissis, & tamen eadem est inclinatio totius simplicis, & elementaris, ac partium illius: ergo natura sua & à virtute propria nequit terra circulariter volui; cùm nequeat eidem corpori simplici duplex motus naturalis à principio intrinseco conuenire; sed neque terra mouetur in gyrum ab extrinseco, tum quia nullum est mouens, à quo hoc motu moueatur tota terra, tum quia talis motus esset violentus, cùm eueniret ab extrinseco, reluctante propria grauitate, & nullum violentum perpetuitatem patitur. Præterea probatur, quia si terra circulariter moueretur à Septentrione ad Meridiem, aut è conuerso, fieret inde contra id, quod experimur, vrbes horis singulis mutare distantiam ad polos, & nunc nos Arcticum intueri, postmodum Antarcticum: si verò ab occasu in ortum, vel è contrario, sequeretur singulis noctibus easdem stellas nobis diuerso tempore occidere, & nasci, nec certò posse ab Astronomis obseruari solis & lunæ eclipses, siquidem pro hemisphæriorum diuersitate, planetarum, & syderum aspectus quoad nos variari necesse est, quibus sanè manifestum experimentum aduersatur. Denique nullum corpus inanimatum à propria virtute mouetur circulariter in

proprio

proprio loco, nec à motore extrinseco in ordine ad propriam perfectionem;cùm hæc potiùs sita sit in permanentia in loco naturali, sed neque est finis extrinsecus, in quem motus circularis terræ ordinari possit, sicut contingit in motu cælesti:igitur terrestris globus nulla ratione in orbem cietur, id quod ex dicendis ampliùs constabit. In vniuersum tamen, quòd terra in medio mundi nulla ratione moueatur,probari potest primò ex sacris Literis, quæ omnimodam terræ immobilitatem videntur planè commendare. De ea enim dicitur Psal. 74. *Ego confirmaui columnas eius.* Iob 26. *Qui appendit terram super nihilum.* Sed expressiùs Psal.92.*Firmauit orbem terræ,qui non commouebitur.*Idem habetur Psal.101. *Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi.* Et Paralipom. c. 16. *Deus fundauit orbem immobilem.* Quid expressius pro præsenti instituto? Ratione probatur de motu recto:nam aut terra moueretur in medio mundi motu recto per propriam virtutem, vel ab extrinseco motore: neutrum dici potest: quiescit igitur omninò. Antecedens probatur, quia virtus motiua naturalis terræ est sola grauitas:sed hęc solùm potest esse principium motus deorsum:ergo per eam nequit terra sursum ascendere. Ast si terra in centro mundi moueretur per lineam rectam,planè ascenderet,siquidem à cētro mundi omnium locorum infimo recederet, accederétque ad locum cælo propinquiorem ac eleuatiorem:proinde igitur repugnat naturæ viribus in centro terram motu recto moueri à proprio pondere,& tamen illi non conuenit alia vis motrix, cùm vni corpori simplici vna motiua facultas,vnúsque naturalis motus tantùm competere possit,sicut constat partibus ipsius terræ conuenire. Quòd autem ab extrinseco terra in centro non cietur, ex eo liquet primò, quia talis motus esset violentus, vtpote ab extrinseco impressus, terra ipsa proprio pondere reluctante, ac per consequens nequiret esse diuturnus.Deinde nō apparet,à quo terra extrinsecè impelleretur,cùm non sit aliud corpus grauius, quod eam cogat, locum infimū deserere, nec à cælo is motus prouenire potest;si enim cælum raperet terram,non linea recta, sed in orbem secum ferret. Denique hanc partem efficacissimè suadent experimenta illa Mathematicorum in secundo argumento adducto ad motum circularem terræ refutandum.

Hæc secunda sententia communis Philosophorum verissima. est,terræ siquidem immobilitatem,& natiua eius grauitas, & inclinatio persuadent,& experiētia indicat,& relata Scripturæ testimonia ita confirmant,vt prędictum à terra motum excludere necesse videatur, vnde,quæ de motu trepidationis ab aliquibus Philosophis dicta sunt,magis ostendunt disputantium acumen,& arguentium exercent ingenia,quàm fidem mereantur,& terræ trepidationem stabiliant.

Et probatur primò: si enim terra cuiusuis ponderis accessu aliquo modo trepidaret, quò maior fieret additio, maior resultaret motus, qui nullo modo sensibus posset occultari, & cùm tam multiplex sit vndequaque in variis terræ partibus ponderis additio, vt dum copiosissimi exercitus inter se præliantur, aut magnis ventorum flatibus, turres, aut cacumina montium concutiuntur, aut terra paulò antè sicca pluuialibus aquis madida se ipsa grauior existit, tam multiplex, variáque esset terræ trepidatio, vt non minùs illa trepidationis motu, quàm ventorum flatibus vnda maris hinc inde agitaretur: at terra nec trepidare, nec contremiscere sentitur: quis enim ex his, qui hoc astruunt, huiusmodi trepidationem expertus est? Quo solùm argumento Pythagoricum illum cælestium orbium concentum reiicit Arist.

Probatur secundò ex solitis terræ motibus, qui per vim terræ solent accidere ex ingenti copia exhalationum terræ cauernis inclusa, siue ibi genita, siue aliunde delata, quæ Solis ardore, & maximè ratione antiperistasis introrsus collecta nimis rarefit: quapropter sursum ascendere conatur, occluso tamen exitu, nec patentibus meatibus superpositam terræ partem magno impetu, nec sine ingenti strepitu interdum concutit, agitat, sursúmque ascendere cogit, de quibus ex instituto differit Arist. 2. Meteororum, c. 7. & experientia patet, cùm aër terræ inclusus conatur erumpere, sæpè concussis montium fundamentis, & euulsa magna terræ parte, etiam vrbibus excidio est, solùm illam partem terræ, quam sua commotione concutit, & eruptione labefactat, contremiscere; reliquas verò etiamsi propinquæ sint, omninò quiescere, nullúsque est huiusmodi violentus motus, qui non percipiatur. Quis ergo dicat minutissimi ponderis additione, hanc terræ bilancem in alteram partem vergere: tanta verò erúpentis aëris concussione eiusdem terræ motũ nõ posse sentiri?

Probatur tertiò, ex doctrina Aristotelis, qui lib. 2. de cælo in fine docet, contra rationem esse, terræ propriam quietem non concedere, sicut igni in propria sphæra: & cap. 3. eiusdem lib. docet, ex eo quòd cælum circulariter mouetur, egere centro immobili, & lib. 4. c. 5. docet, terram in superum locum non tendere. Testimoniis autem eiusdem Aristotelis, quæ in contrarium citari solent, facillimè potest satisfieri: de impulsu enim virtuali, & de propensione natiua terræ ad suum centrum accipienda sunt, vt legenti apertè cõstabit. Illis enim Philosophus terræ propriam quietẽ potiùs probat, quã aliquem ipsius motum stabiliat.

Probatur quartò, quia globus ex terra, marísque compactus (vt altitudines montium valliúmque depressiones manifestant) non mathematicè, sed physicè cõsiderandus est: quamuis ergo addito aut detracto quolibet pondere centrum terræ mathematicè sumptum variari concedamus, & ita censeatur terra ponderibus librata

brata suis, ex mathematica consideratione motus physicus eliciendus non est, sicut ex non dissimili argumentatione malè inferebat Zenon 3. Phys. impossibilitatem motus per continuum ob infinitatem partium & punctorum, quæ redderet spatium impertransibile, quem Aristoteles confutauit, & nos, nostra, ipsiúsque experientia facillime confutamus, qua experimur nos moueri, & spatium quodcunque pertransire, ita astruentes, t.. e n trepidationem nostra & ipsorum quiete conuincemus.

Natiua ergo grauitas terræ (cùm maxima sit) efficit, vt ea locum maximè à cælo remotum, hoc est, medium mundi appetat, & naturali nutu eò feratur, ibíque fixa conquiescat, ne aliorsum nisi per vim educi possit: siquidē oporteret illam, quocunque motu vel trepidatione è centro vergeret, contra naturam ascendere.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ, DE CÆLO, ET MVNDO,

LIBER QVARTVS.

PRosequitur Philosophus in hoc libro 4. eandem simplicium corporum disputationem, de eorum præsertim facultatibus motiuis, grauitate scilicet, & leuis tate accuratè tractans, necnon de locis, ad quæ hi virtutibus feruntur, & hoc est præsentis libri scopus qui proinde longiori non indiget præfatiuncula.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

De graui autem atque leui, quid est vtrunque, & quænam est natura ipsorum, consideremus oportet, &c.

Breuis expositio textus.

POstquam Philosophus in capitis limine demonstrauit disputationem de elementis quatenus grauia, & leuia sunt, ad naturalem Philosophum propriè pertinere, cùm ad motum ordinentur, cuius consideratio ad illum spectat, docet graue, & leue non comparatè solùm accipi debere, vt antiqui vsurparunt, sed etiam absolutè, pro eo scilicet, quod naturaliter tēdit in medium, & quod à medio sursum fertur. Sine fundamento enim antiquio-

res aliqui inficiati sunt, dari locum sursum, & deorsum: extremitas nanque, quæ est ad concauum cælestis sphæræ, planè sursum existit, deorsum verò, quod illi respondet in medio vniuersi.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Eorum igitur, qui priùs ad eorum considerationem venerunt, &c.

Expositio textus.

REfert Aristoteles in hoc capite, aliorum Philosophorũ placita circa corpora grauia, & leuia, qui quidẽ non exposuerunt, quid graue, aut leue sit absolutè, sed comparatè ad alia. Plato in Timæo asseruit, grauius id esse, quod ex pluribus partibus eiusdem generis constat; leuius, quod ex paucioribus: quod ex eo coarguit Arist. quia nullam facit mentionem de corpore simpliciter graui, & leui; cùm tamen ista cæteris natura priora sint: deinde, quia ex eo sequeretur, quòd maior ignis plus grauitatis haberet, minor plus leuitatis: immò & maior portio aëris grauior esset, quàm minor aquę, quod patet esse falsum, & ideò Democritus, & Leucippus propiùs ad veritatem accedentes, arbitrati sunt, causam grauitatis, & leuitatis esse solida in aliorum compositionem venientia, ita tamen vt grauitas à pleno corporũ proueniat, leuitas verò à vacuo corporibus intercepto. Quod vt insufficiens refutat Aristoteles. Potest enim esse maius solidum cum maiori vacui copia, & in magno igne tot possunt esse partes solidæ, quot in exigua terræ portione: cùm tamen hæc grauior sit, vel ipso testante experimento, nonnulli, qui vacuum negarunt, aut grauitatis, & leuitatis non meminerunt, aut illorum causas non attigêre.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Nos autem primùm id definiamus, oportet, &c.

Explanatio textus.

ACcedit iam Aristoteles ad propriam sententiam explanandam, & priùs supponit lationem, sicut alij motus versari inter contraria, & non è quouis in quoduis tendere, & lationis sursum, & deorsum, non omnia corpora capacia naturaliter esse, sed grauia duntaxat, & leuia, quæ ad hos motus, & illorum terminos dicuntur esse in potentia, & ideò per illos perfici, dum à generante mouentur, quia proprius locus propria corporis perfectio est: continens enim habet rationem actus, & perfectionis: grauia igitur & leuia deorsum feruntur, & sursum, quia ad talem motum facultatem naturalẽ grauitatis, & leuitatis sortita sunt, & quidem valdè perfectam, & ideò latio absolutissimus motus est, vtpote ortus à re suam perfectionem absolutionémque obtinente. Ratione ergo harum facultatum corpora in loco inferiori vel supe-

ro consistunt, aut ad illa tendunt, nullo existente impedimento; & quia hæ virtutes cum substantialibus formis à progenitoribus concessæ sunt, ideò motus grauis & leuis à generanti prouenire dicuntur.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Differentias autem & ea quæ accidunt circa ipsa, nunc dicamus oportet, &c.

Explanatio textus.

ASsignat Aristoteles discrimen simplicium corporum inter se, prout grauia, & leuia sunt, quorum aliqua, terra scilicet, & ignis, simpliciter grauia, & leuia existunt: alia verò, vt aër, & ignis talia sunt comparatè, leuia scilicet, collata ad terram, & grauia cōparatione ignis, quas affectiones mixta participant pro diuersitate simplicium, ex quibus constant. Quòd autem ignis sit leuis simpliciter, & terra simpliciter grauis ex eo probat Arist. quia ille super omnia corpora naturæ impetu fertur: hæc verò ad medium vniuersi omnium infimum, vnde nec ignis aliquid grauitatis, nec terra leuitatis quidpiam continet: sed hæc summè grauis, summè leuis ille censeri debet, siquidē ad extrema loca opposita pergunt, quæ determinata existere compertū est; tum quia nequit corpus in infinitū, & in indeterminatū tendere, tum quia quò magis leuia ascendunt, & descendunt grauia, minùs inter se distant, per æquales angulos sibi appropinquādo, ac proinde coniungi in aliquo puncto remoto obice necesse est. Inter extrema autem pugnātia medium dari oportet, quod vtriusque naturam sapiat; huiusmodi est graue, & leue comparatè, aër scilicet, & aqua: inter quæ simplicia corpora is seruatur ordo, vt superius, & perfectius rationem sortiatur formæ, vtpote continens, ac terminans, quod eorum materiis suo modo conuenit, prout diuersas elementorum formas in potentia habent, etsi secundùm se eiusdem naturæ sint.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Id igitur, quod talem materiam habet, leue est, sempérque sursum fertur, &c.

Breuis expositio textus.

EX superiùs dictis infert Philosophus, quaternarium elementorum numerum, quia corpus habens materiam perfectè dispositam ad leuitatem, est simpliciter leue, & omnia supereminet: quod verò contrariam habet affectionem, graue est simpliciter, omnibúsque substat. Oportet autem duo alia intermedia esse, quę medio modo se habeant, & extremorum naturam participent, ac proinde grauia & leuia sint comparatè: & totidem sunt materiæ

affectæ

affectæ quadruplici dispositione, non solùm primarum qualitatum, sed grauitatis etiam & leuitatis. Ex elementis media, inquit Arist. in propriis locis grauitant, si enim inferiora elemenra subtrahantur, tendunt deorsum, vt aqua in locum rerræ, & in locum aquæ aër: cùm tamen sursum non ascendant, nisi ad supplendum vacuum, habent enim materiam in hoc similem terræ: terra verò in superum locum non tendit, neque ignis in inferiorem, quia nec illa in proprio loco leuitat, vtpote summè grauis, nec hic grauitat, quippe summè leuis: quatuor igitur sunt differentiæ qualitatum motricium, & totidem materiæ, secundæ videlicet quadruplici vi motiua affectæ.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Figuræ autem causa non sunt, vt aut sursum, aut deorsum absolutè ferantur, &c.

Expositio textus.

Aliquorum sententia reiecta, duplicem dubitationem Aristoteles proponit, & soluit in hoc capite. Falsò itaque existimarũt nonulli, figuras in causa esse, cur alia sursum, alia deorsum ferantur. Licèt enim figurę multùm conferant ad motuum celeritatẽ, & tarditatem, ipsos tamen motus per se haudquaquã efficiunt. In dubium deinde vocat Philosophus, cur graue corpus latæ figurę aquis innatet, cùm tamẽ aliud minùs graue rotunda, seu oblonga figura præditum submergatur? Cur item particulæ grauiũ corporum in aëre suspensæ volitent? Quibus dubiis respondet Aristoteles reiecta solutione Democriti, id reducentis ad atomos calidas ab aqua emissas, vtriusque rationem esse inquiens, quia vt corpus per aërem, vel aquam descendat, ea diuidit, & rumpit: sed corpus latæ figuræ difficiliùs diuidit elemenrum subiectum, quàm alia aliis figuris prædita, cùm sua latitudine multùm de subiecto corpore comprehendat, quod proinde magis sectioni resistit: minutissimum etiam corpus in aëre suspensum minoris virtutis est ad disrumpendum aërem, vel aquam, quàm hæc, vt diuisioni repugnent. Mirum ergo non est, si suspensa sustineantur.

QVÆSTIO I.

De natura grauitatis, & leuitatis simplicium corporum.

Omnia, quæ his sex præcedentibus capitibus tradit Aristoteles, duplici quæstione examinanda sunt, ita vt nihil eorum, quæ ad naturam facultatum motricium elementorum enodandam spectant, missum faciamus; & in hac quæstione breuiter explananda est natura grauitatis, & leuitatis. Quid scilicet grauitas, & leuitas sint, & quomodo inter se, & ab aliis differant, circa quod communis sententia est, grauitatem, & leuitatem esse qualita

qualitates secundæ speciei realiter, & specie distinctas inter se, & à substantia. Primum probatur, quia istæ virtutes sunt principia immediata lationis à medio, & ad medium. Ast omnis facultas, quæ est principium proximum operationis, spectat ad secundam qualitatis speciem, cùm potentia sit, vel in potentia, ad eam igitur pertinet, grauitas, & leuitas. Quòd verò realiter distinguantur à substantia, & inter se, demonstrat mutua separatio experimento comperta. Est enim leuitas in vno subiecto, & grauitas in altero, & vtraque deperditur, aut remittitur, eadem persistente substantia aquæ, v. g. vel aëris: immò è contrario etiam euenit, vt videre est in speciebus consecratis, in quibus grauitas, & leuitas percipitur, cùm tamen substantia panis, & vini iam euanuerit. Cuius ratio à priori est, quia grauitas, & leuitas, teste Aristotele secundo de partibus animalium, cap. 1, totáque annuente schola Philosophorum, consequuntur qualitates actiuas elementorum. At hæ separari optimè queunt ab illorum substantiis, & inter se naturæ viribus, & separatæ existere absoluta factoris lege: igitur, & facultates istæ motiuæ vtrunque habere possunt, ac proinde realiter à substantia, & inter se distinguuntur, vt res à re: hoc enim euidenter conuincit mutua extremorum separatio. Denique, quòd grauitas, & leuitas specie inter se differant, probatur (à substantia enim non modò specie, sed & prædicamento dissidere nullus iam ambigit) primò ex Aristotele, qui id expressè docuit 5. Physicorum cap. 6. lib. 8. cap. 8. & lib. 1. de cælo, cap. 2. & 3, vbi D. Thom. & cum illis omnes alij Doctores. Deinde ratione, quia hæ facultates consequuntur per se corpora essentialiter diuersa, & diuersam semper exigunt primarum qualitatum temperiem in ordine ad diuersum motum locúmque diuersum, & oppositum occupandum: essentialiter ergo inter se differunt. Ex principiis enim adeò diuersis in ordine ad fines, & effectus etiam diuersos, nequit per se eadem vis ortum ducere. Idque confirmatur ex diuersitate motuum sursum, & deorsum, quorum sunt principia: vel enim, vt 5. Physicorum quæst. 1. probauimus, hi motus differunt specie, vel saltem modus adeò diuersus causandi illos sufficiens est ad distinctionem specificam principiorum inter se inducendam, aut inferendam.

Rogabit fortasse quispiam, an grauitas terræ & aquæ specie inter se differant, & similiter leuitas ignis & aëris: & affirmantem partem multis probant recentiores aliqui, quorum præcipuum fundamentum est, quia grauitas terræ, & aquæ (& idem est de leuitate ignis, & aëris) à diuersis principiis essentialibus, & à diuersa primarum qualitatum temperie, per se dimanant, ac in diuersa loca natura sua inclinant, nempe grauitas terræ ad centrum vniuersi, grauitas verò aquæ ad superficiem conuexam ter-

tæ:igitur specie inter se differunt, ob hanc enim rationem specie distinguitur grauitas à leuitate. Confirmatur, quia grauitas aquæ & leuitas aëris non sunt simplices facultates, sed mixtæ; grauitas verò terræ, & leuitas ignis simplices sunt. Ast facultas simplex, & mixta nequeunt esse eiusdem speciei, vt in aliis omnibus per se patet: igitur nec grauitas terræ, & aquæ, aut leuitas ignis, & aëris eiusdem sunt speciei. Maior videtur expressa ab Arist. cap. 4. & 5. proximè præcedentibus, asserente aërem, & aquam partim esse grauia, partim leuia, & extremorum naturam participare, quæ quidem elementa extrema simpliciter talia sunt; id quod ex eo etiam constat, quòd aqua à loco terræ ascendit, & aër à loco ignis descendit: facultas ergo motrix cuiuslibet elementi medij principium est motus sursum, & deorsum, ac proinde mixta, & specie distincta à facultate cognomina elementi extremi.

Mihi tamen probabilior semper est visa opposita sententia, quam tradit Philop. vt refert Simplicius 2. huius Operis, cômentario 11. & communiter recipiunt recentiores. Ratio verò, quæ me ad hoc asserendum impellit, sic efformatur. Nefas est multiplicare entitates, perfectionésve essentiales, nulla vrgente necessitate: ast necessitas nulla cogit constituere duas grauitandi, aut leuitandi potentias specie distinctas: fas igitur non est, eas distinguere. Minor, in qua tota posita est difficultas elucidatur, quia grauitas, teste Arist. cap. 1. huius libri, & sequentibus, cui omnes consentiunt, est principium motus deorsum, seu ad medium, & leuitas principium motus sursum, seu à medio: grauitas terræ, & aquæ sunt principia motus deorsum eodem modo, & leuitas aëris & ignis, motus sursum; ergo non sunt ponenda principia specie diuersa. Minor proximè præcedens demonstratur, quia pars aquæ è superiori loco dilapsa innato pondere seorsum fertur per eandem omninò lineam, qua descenderet terra indidem emissa, solo intercedente discrimine maioris, vel minoris velocitatis, quod certum est non sufficere ad distinctionem specificam principiorum inferendam. Confirmatur, quia grauitas aquæ non solùm est principium naturale motus deorsum, sed etiam motus ad centrum vniuersi, quantum est ex se, si grauius aliud corpus non supponatur: igitur natura sua est causa motus deorsum in eundem locum, & eodem modo ac grauitas terræ, ac proinde eiusdem speciei cum illa. Illustratur antecedens, nam si terra superna vi à loco inferiori extraheretur, vel corrumperetur, aut in ea foramen aliquod ad centrum vsque mundi constitueretur, proculdubiò aqua suæ relicta naturæ, ea, qua pollet grauitate, ad centrum occupandum descenderet; ex quo euidenter inferri videtur, grauitatem aquæ, & terræ eiusdem esse speciei, & solùm accidentaliter differre penes maiorem vel minorem intensionem, & idem prorsus est de leuitate ignis, & aëris, id quod ex solutione fundamenti

fundamenti oppositæ sententiæ constabit clariùs: cuius prior antecedentis pars distinguenda est: principium enim grauitatis terræ & aquæ tam remotum quàm proximum, diuersum essentialiter est secundùm se, & quasi materialiter, non tamen formaliter, & in ratione principij illius: est enim substantia aquæ, & propria primarum qualitatum coniugatio grauitatis principium in ordine ad motum deorsum eiusdem omninò rationis cum motu naturali terræ, ac proinde in ratione formali principij vtraque conuenit. Quod autem additur de locorum diuersitate, ex dictis constat, esse intelligendum ex suppositione, quòd terra grauior in centro vniuersi constituatur; secus verò si inde extrahatur, aut locus detur aquæ descendenti, tunc enim ad centrum vsque àqua pertingeret, quod aliter accidit in corpore leui, & graui, vt per se constat, & ideò grauitas, & leuitas specie inter se diffident, vt diximus. Ad confirmationem verò neganda est prior pars maioris propositionis, quòd scilicet grauitas, & leuitas aquæ, & aëris mixtæ sint, quin potiùs sunt omninò simplices, vt contra Niphium, & alios docet Marsil. 2. de generatione, quæst. 7. Albert. de Saxonia lib. 3. de cælo, quæst. . & supponit D. Tho. lib. 1. huius operis, lectione 4. & amplectuntur recentiores. Probarique potest, tum quia qualitas mixta secũda est propria corporis mixti, supponẽs mixtionem primarum qualitatum contrariarum; tum, quia auctore Arist. 1. de cælo c. 2. corpori simplici, quale est quodlibet elementum, conuenit motus simplex: de huius autem ratione est, ab vna simplici potentia prouenire. Arist. verò in confirmationem maioris adductus solùm cõtendit, aquam non esse simpliciter grauem, & aërem simpliciter leuem comparatione extremorum, hoc est aquam non esse maximè grauem, sed comparatione terræ leuem reputari, non quia in se aliquid leuitatis habeat, sed quia minori grauitate quàm terra prædita est. Eo modo, quo in prædicamento qualitatis potentiam debilem comparatione potentiæ perfectioris impotentiam appellauit. Cùm igitur aqua à loco terræ ascendit, & descendit aër ab ignis loco, non à propriis virtutibus motiuis id euenit, sed ab extrinseco impellente, terra scilicet, aut igne, ratione maioris grauitatis, vel leuitatis: neque aliud principium confingere necessarium est; cùm assignatum sufficiat, maximè cùm grauitas non sit principium contrariorum motuum, & idem est de leuitate. Ascensus tamen aquæ, v. g. à loco terrę verè contrariatur descensui eiusdem ad eundem locum, immò ab eo differt specie, vt 5. Physicorum probauimus; igitur nequeunt prouenire ab eadem grauitate, vel ab eadem leuitate, in quo nobis non probatur sententia Patrum Conimbricensium hîc quæstione 2. art. 2.

Quinimmò in vniuersũ mihi verum videtur, nullam grauita-

centrum, qua relictæ quiescerent omninò, in orbem moueantur, vt contingit in motu, quo ignis rapitur ab orbe lunæ, eiusmodi motus, nec naturalis, nec violentus dicendus est, sed præter naturam, quia nec à principio intrinseco actiuo, nec passiuo, cùm ad id elemẽtum nullatenus inclinetur, nec ab extrinseco cum reluctantia passi, cùm nec sit contra virtutem motricem elementi propriam, neque alia virtus obsistens appareat. Superest igitur, illum motum futurum præter naturam elementi, hoc est, nec natura ipsa exigente, neque renitẽte. Ex quibus principiis haud difficile erit, iudicium ferre in specie de singulis elementorum motibus, quos sigillatim recensere, & operosum & inutile censeo.

Circa posteriorem quæstionis partem videtur fuisse sententia Arist. hîc cap. 4. & 5. asserentis, aërem, & aquam in propriis locis grauitare, deorsùmque propendere, id quod hisce probat argumẽtis: Quia vtres aëre pleni grauiores sunt, magísque deorsum propendent, quàm ipsi sine aëre, quod quidem aliunde prouenire nequit, nisi ex eo, quòd aër grauitet in proprio loco. Præterea lignum centum librarum velociùs per aërem descendit, quàm plumbi libra, cùm tamen plumbum vnius libræ celeriùs per aquam descendat, quàm lignum eiusdem ponderis. Ast hoc nequit euenire, nisi quia lignum plus aëris in poris cõtinet, quàm plumbum, qui quidẽ in propria regione deorsum tendat, & ideò plus aëris velociùs corpus vehit, minùs autem impellit in aqua, & ideò per eam plumbum celeriùs descendit, quia minùs aeris continet, & meliùs à grauitate aquæ deorsum conantis impellitur: igitur aër, & aqua in propriis locis grauitant. Hæc adduxit Aristoteles cap. 4. confirmat id ipsum cap. 5. ex eo quòd, vt experimento compertum est, aër substracta aqua naturaliter descendit, & similiter aqua, si terra ei extrahatur: fateamur ergo necesse est, elemẽta media in suis locis semper grauitare, atque deorsum niti.

Communis tamen, & vera sententia tenet, nullum elementum in naturali sede grauitare, leuitaréve. Ita sentiunt Mathematici ferè omnes cum Archimede, & Ptolomæo, & ferè omnes Philosophi Peripatetici cum Simplicio, Themistio, Syriano, & Alexandro hîc, ita vt iam vt commune circunferatur axioma, elementa in propriis locis nec grauitant, nec leuitant. Vnum legi Villalpandum, qui oppositam tueri sententiam tentauerit 4. de cælo c. 5. sed adeò rationis momento, & robore eam destitutam compererit, vt coactus fuerit, liberam cuique facultatem concedere tutandi quàm maluerit. Probatur ergo hæc communis sententia experimento, & ratione: experimento quidem, quia nullus non expertus est aërem non degrauare nostra capita, & qui sub aquis natant, aquæ pondus non experiuntur: si verò aër, & aqua in regione propria grauitarent, & deorsum niterentur, non possent non subiecti homines onus magnum sentire, sicut sentiunt, qui terram

vel

vel aquam à proprio loco extractam sustinent. Probatur ratione, & primò de elementis extremis certa apud omnes videtur conclusio, quia neque ignis habet quò vlteriùs ascendat, neque terra quò plùs descendat. Igitur neutrum eorum in propria sede ascendere vel descendere conatur: esset enim frustra talis conatus, & ad terminum naturaliter impossibilem. In vniuersum tamen probatur, quia singula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem, vt illic optata fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiua naturalis illorum ad hunc solùm terminum propendet, & inclinat: hoc ergo adepto non erit principium vltrà tendendi, atque adeò repugnat, quòd si elementa in propria sede perfectè cõstituta sint, vlteriùs cieri naturaliter nitantur grauitando, aut leuitãdo, aliàs aut illa non esset propria elementi sedes, vt supponimus, aut elemẽtum haberet naturalem virtutem descendendi à proprio loco, & tendendi in extraneum: quod planè est absurdum, cùm elementis solùm sit concessa motrix facultas ad proprium locum, quæ est grauitas, vel leuitas. Dixi, si in propria sede perfectè collocentur, si enim aliqua ex parte à proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æquè distet à proprio centro, propriáve sphæra, grauitabunt proculdubiò, aut leuitabunt. Experimur nanque grauia vbicunque sint, superiorem locum leuibus, aut minùs grauibus concedere, & è cõtrario, vt cõstat in terra supra aquam, aut aërẽ ignémve posita, & in aqua aëre, & igne terræ meatibus compressis: quod quidem non aliter euenit, quàm mutuo grauium descendentium leuiumque ascendentium conatu, & motu, id quod etiam in mixtis videre est, vt in liquoribus, quorum aliqui, quia leuiores, grauioribus innatant, grauiores verò aliis subsidunt. Cuius experimenti ratio est, quia natura grauitatis iure suo exigit ad centrum, quo proximiùs possit, accedere, neque quiescere naturaliter potest, donec id assequatur perfectè, ita vt centrum grauitatis simul cum centro vniuersi existat, & grauitatis partes æquè ab ipso distent, proportione seruata grauioris cum minùs graui, & idem prorsus est de leuitate in ordine ad locum sursum: ita tamen, vt si subtraheretur grauior pars, aut leuior, minùs grauis, & minùs leuis à propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuersi, hæc Lunæ concauum pertingeret, vt suprà monuimus.

Superest, satisfaciamus argumentis in contrarium adductis, quæ quidem parum negotij facessunt. Ad primum enim dicimus, idcircò vtres aëre plenos grauiores existere, quia aër circa terram degens impurus est, terrestribus scatẽs halitibus, & corpusculis, vt in Solis radio videre est; secus verò contingeret, si puro ac elementari aëre adimplerentur. Ad secundum, vtrunque fatemur experimentum; inficiamur tamen, causam illius esse rationem, quæ in argumento

centrum,qua relictæ quiescerent omninò, in orbem moueantur, vt contingit in motu, quo ignis rapitur ab orbe lunæ, eiusmodi motus,nec naturalis,nec violentus dicendus est, sed præter naturam,quia nec à principio intrinseco actiuo,nec passiuo,cùm ad id elemẽtum nullatenus inclinetur,nec ab extrinseco cum reluctantia passi, cùm nec sit contra virtutem motricem elementi propriam,neque alia virtus obsistens appareat.Superest igitur, illum motum futurum præter naturam elementi, hoc est, nec natura ipsa exigente, neque renitẽte. Ex quibus principiis haud difficile erit, iudicium ferre in specie de singulis elementorũm motibus, quos sigillatim recensere,& operosum & inutile censeo.

Circa posteriorem quæstionis partem videtur fuisse sententia Arist.hîc cap.4.& 5.asserentis, aërem, & aquam in propriis locis grauitare,deorsùmque propendere,id quod hisce probat argumẽtis:Quia vtres aëre pleni grauiores sunt,magísque deorsum propendent, quàm ipsi sine aëre,quod quidem aliunde prouenire nequit,nisi ex eo,quòd aër grauitet in proprio loco.Prętereà lignum centum librarum velociùs per aërem descendit,quàm plumbi libra,cùm tamen plumbum vnius libræ celeriùs per aquam descendat,quàm lignum eiusdem ponderis. Ast hoc nequit euenire, nisi quia lignum plus aëris in poris cõtinet,quàm plumbum,qui quidẽ in propria regione deorsum tendat,& ideò plus aëris velociùs corpus vehit, minùs autem impellit in aqua, & ideò per eam plumbum celeriùs descendit,quia minùs aeris continet, & meliùs à grauitate aquæ deorsum conantis impellitur:igitur aër, & aqua in propriis locis grauitant.Hæc adduxit Aristoteles cap.4.confirmat id ipsum cap.5. ex eo quòd, vt experimento compertum est, aër substracta aqua naturaliter descendit,& similiter aqua, si terra ei extrahatur:fateamur ergo necesse est,elemẽta media in suis locis semper grauitare,atque deorsum niti,

Communis tamen,& vera sententia tenet, nullum elementum in naturali sede grauitare, leuitaréve. Ita sentiunt Mathematici ferè omnes cum Archimede, & Ptolomæo, & ferè omnes Philosophi Peripatetici cum Simplicio,Themistio,Syriano,& Alexandro hîc, ita vt iam vt commune circunferatur axioma, elementa in propriis locis nec grauitant, nec leuitant. Vnum legi Villalpandum,qui oppositam tueri sententiam tentauerit 4. de cælo c. 5.sed adeò rationis momento, & robore eam destitutam comperit, vt coactus fuerit,liberam cuique facultatem concedere tutandi quàm maluerit. Probatur ergo hæc communis sententia experimento,& ratione:experimento quidem,quia nullus non expertus est aërem non degrauare nostra capita, & qui sub aquis natant,aquæ pondus non experiuntur:si verò aër, & aqua in regione propria grauitarent, & deorsum niterentur, non possent non subiecti homines onus magnum sentire,sicut sentiunt,qui terram

vel

vel aquam à proprio loco extractam ſuſtinent. Probatur ratione, & primò de elementis extremis certa apud omnes videtur concluſio, quia neque ignis habet quò vlteriùs aſcendat, neque terra quò plùs deſcendat. Igitur neutrum eorum in propria ſede aſcendere vel deſcendere conatur: eſſet enim fruſtra talis conatus, & ad terminum naturaliter impoſſibilem. In vniuerſum tamen probatur, quia ſingula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem, vt illic optata fruantur quiete, & illis adeptis quieſcunt: igitur virtus motiua naturalis illorum ad hunc ſolùm terminum propendet, & inclinat: hoc ergo adepto non erit principium vlterà tendendi, atque adeò repugnat, quòd ſi elementa in propria ſede perfectè cõſtituta ſint, vlteriùs cieri naturaliter nitantur grauitando, aut leuitãdo, aliàs aut illa non eſſet propria elementi ſedes, vt ſupponimus, aut elemẽtum haberet naturalem virtutem deſcendendi à proprio loco, & tendendi in extraneum: quod planè eſt abſurdum, cùm elementis ſolùm ſit conceſſa motrix facultas ad proprium locum, quæ eſt grauitas, vel leuitas. Dixi, ſi in propria ſede perfectè collocentur, ſi enim aliqua ex parte à proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æquè diſtet à proprio centro, propriâve ſphæra, grauitabunt proculdubiò, aut leuitabunt. Experimur nanque grauia vbicunque ſint, ſuperiorem locum leuibus, aut minùs grauibus concedere, & è cõtrario, vt cõſtat in terra ſupra aquam, aut aërẽ ignémve poſita, & in aqua aëre, & igne terræ meatibus compreſſis: quod quidem non aliter euenit, quàm mutuo grauium deſcendentium leuiumque aſcendentium conatu, & motu, id quod etiam in mixtis videre eſt, vt in liquoribus, quorum aliqui, quia leuiores, grauioribus innatant, grauiores verò aliis ſubſidunt. Cuius experimenti ratio eſt, quia natura grauitatis iure ſuo exigit ad centrum, quo proximiùs poſſit accedere, neque quieſcere naturaliter poteſt, donec id aſſequatur perfectè, ita vt centrum grauitatis ſimul cum centro vniuerſi exiſtat; & grauitatis partes æquè ab ipſo diſtent, proportione ſeruata grauioris cum minùs graui, & idem prorſus eſt de leuitate in ordine ad locum ſurſum: ita tamen, vt ſi ſubtraheretur grauior pars, aut leuior, minùs grauis, & minùs leuis à propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuerſi, hæc Lunæ concauum pertingeret, vt ſuprà monuimus.

Supereſt, ſatisfaciamus argumentis in contrarium adductis, quæ quidem parum negotij faceſſunt. Ad primum enim dicimus, idcircò vtres aëre plenos grauiores exiſtere, quia aër circa terram degens impurus eſt, terreſtribus ſcatẽs halitibus, & corpuſculis, vt in Solis radio videre eſt; ſecus verò contingeret, ſi puro ac elementari aëre adimplerentur. Ad ſecundum, vtrunque fatemur experimentum; inficiamur tamen, cauſam illius eſſe rationem, quæ in argumento

centrum, qua relictæ quiescerent omninò, in orbem moueantur, vt contingit in motu, quo ignis rapitur ab orbe lunæ, eiusmodi motus, nec naturalis, nec violentus dicendus est, sed præter naturam, quia nec à principio intrinseco actiuo, nec passiuo, cùm ad id elemētum nullatenus inclinetur, nec ab extrinseco cum reluctantia passi, cùm nec sit contra virtutem motricem elementi propriam, neque alia virtus obsistens appareat. Superest igitur, illum motum futurum præter naturam elementi, hoc est, nec natura ipsa exigente, neque renitēte. Ex quibus principiis haud difficile erit, iudicium ferre in specie de singulis elementorũm motibus, quos sigillatim recensere, & operosum & inutile censeo.

Circa posteriorem quæstionis partem videtur fuisse sententia Arist. hîc cap. 4. & 5. asserentis, aërem, & aquam in propriis locis grauitare, deorsúmque propendere, id quod hisce probat argumētis: Quia vtres aëre pleni grauiores sunt, magísque deorsum propendent, quàm ipsi sine aëre, quod quidem aliunde prouenire nequit, nisi ex eo, quòd aër grauitet in proprio loco. Prętereà lignum centum librarum velociùs per aërem descendit, quàm plumbi libra, cùm tamen plumbum vnius libræ celeriùs per aquam descendat, quàm lignum eiusdem ponderis. Ast hoc nequit euenire, nisi quia lignum plus aëris in poris cōtinet, quàm plumbum, qui quidē in propria regione deorsum tendat, & ideò plus aëris velociùs corpus vehit, minùs autem impellit in aqua, & ideò per eam plumbum celeriùs descendit, quia minùs aeris continet, & meliùs à grauitate aquæ deorsum conantis impellitur: igitur aër, & aqua in propriis locis grauitant. Hæc adduxit Aristoteles cap. 4. confirmat id ipsum cap. 5. ex eo quòd, vt experimento compertum est, aër substracta aqua naturaliter descendit, & similiter aqua, si terra ei extrahatur: fateamur ergo necesse est, elemēta media in suis locis semper grauitare, atque deorsum niti.

Communis tamen, & vera sententia tenet, nullum elementum in naturali sede grauitare, leuitaréve. Ita sentiunt Mathematici ferè omnes cum Archimede, & Ptolomæo, & ferè omnes Philosophi Peripatetici cum Simplicio, Themistio, Syriano, & Alexandro hîc, ita vt iam vt commune circunferatur axioma, elementa in propriis locis nec grauitant, nec leuitant. Vnum legi Villalpandum, qui oppositam tueri sententiam tentauerit 4. de cælo c. 5. sed adeò rationis momento, & robore eam destitutam comperit, vt coactus fuerit, liberam cuique facultatem concedere tutandi quàm maluerit. Probatur ergo hæc communis sententia experimento, & ratione: experimento quidem, quia nullus non expertus est aërem non degrauare nostra capita, & qui sub aquis natant, aquæ pondus non experiuntur: si verò aër, & aqua in regione propria grauitarent, & deorsum niterentur, non possent non subiecti homines onus magnum sentire, sicut sentiunt, qui terram

vel

vel aquam à proprio loco extractam sustinent. Probatur ratione, & primò de elementis extremis certa apud omnes videtur conclusio, quia neque ignis habet quò vlteriùs ascendat, neque terra quò plùs descendat. Igitur neutrum eorum in propria sede ascendere vel descendere conatur: esset enim frustra talis conatus, & ad terminum naturaliter impossibilem. In vniuersum tamen probatur, quia singula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem, vt illic optata fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiua naturalis illorum ad hunc solùm terminum propendet, & inclinat: hoc ergo adepto non erit principium vltrà tendendi, atque adeò repugnat, quòd si elementa in propria sede perfectè cõstituta sint, vlteriùs cieri naturaliter nitantur grauitando, aut leuitãdo, aliàs aut illa non esset propria elementi sedes, vt supponimus, aut elemẽtum haberet naturalem virtutem descendendi à proprio loco, & tendendi in extraneum: quod planè est absurdum, cùm elementis solùm sit concessa motrix facultas ad proprium locum, quæ est grauitas, vel leuitas. Dixi, si in propria sede perfectè collocentur, si enim aliqua ex parte à proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æquè distet à proprio centro, propriáve sphæra, grauitabunt proculdubiò, aut leuitabunt. Experimur nanque grauia vbicunque sint, superiorem locum leuibus, aut minùs grauibus concedere, & è cõtrario, vt cõstat in terra supra aquam, aut aërẽ ignémve posita, & in aqua aëre, & igne terræ meatibus compressis: quod quidem non aliter euenit, quàm mutuo grauium descendentium leuiumque ascendentium conatu, & motu, id quod etiam in mixtis videre est, vt in liquoribus, quorum aliqui, quia leuiores, grauioribus innatant, grauiores verò aliis subsidunt. Cuius experimenti ratio est, quia natura grauitatis iure suo exigit ad centrum, quo proximiùs possit, accedere, neque quiescere naturaliter potest, donec id assequatur perfectè, ita vt centrum grauitatis simul cum centro vniuersi existat; & grauitatis partes æquè ab ipso distent, proportione seruata grauioris cum minùs graui, & idem prorsus est de leuitate in ordine ad locum sursum: ita tamen, vt si subtraheretur grauior pars, aut leuior, minùs grauis, & minùs leuis à propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuersi, hæc Lunæ concauum pertingeret, vt suprà monuimus.

Superest, satisfaciamus argumentis in contrarium adductis, quæ quidem parum negotij facessunt. Ad primum enim dicimus, idcircò vtres aëre plenos grauiores existere, quia aër circa terram degens impurus est, terrestribus scatẽs halitibus, & corpusculis, vt in Solis radio videre est; secus verò contingeret, si puro ac elementari aëre adimplerentur. Ad secundum, vtrunque fatemur experimentum; inficiamur tamen, causam illius esse rationem, quæ in

argumento

centrum, qua relictæ quiescerent omninò, in orbem moueantur, vt contingit in motu, quo ignis rapitur ab orbe lunæ, eiusmodi motus, nec naturalis, nec violentus dicendus est, sed præter naturam, quia nec à principio intrinseco actiuo, nec passiuo, cùm ad id elemẽtum nullatenus inclinetur, nec ab extrinseco cum reluctantia passi, cùm nec sit contra virtutem motricem elementi propriam, neque alia virtus obsistens appareat. Superest igitur, illum motum futurum præter naturam elementi, hoc est, nec natura ipsa exigente, neque renitẽte. Ex quibus principiis haud difficile erit, iudicium ferre in specie de singulis elementorũm motibus, quos sigillatim recensere, & operosum & inutile censeo.

Circa posteriorem quæstionis partem videtur fuisse sententia Arist. hîc cap. 4. & 5. asserentis, aërem, & aquam in propriis locis grauitare, deorsũmque propendere, id quod hisce probat argumẽtis: Quia vtres aëre pleni grauiores sunt, magísque deorsum propendent, quàm ipsi sine aëre, quod quidem aliunde prouenire nequit, nisi ex eo, quòd aër grauitet in proprio loco. Præterea lignum centum librarum velocius per aërem descendit, quàm plumbi libra, cùm tamen plumbum vnius libræ celeriùs per aquam descendat, quàm lignum eiusdem ponderis. Ast hoc nequit euenire, nisi quia lignum plus aëris in poris cõtinet, quàm plumbum, qui quidẽ in propria regione deorsum tendat, & ideò plus aëris velociùs corpus vehit, minùs autem impellit in aqua, & ideò per eam plumbum celeriùs descendit, quia minùs aeris continet, & meliùs à grauitate aquæ deorsum conantis impellitur: igitur aër, & aqua in propriis locis grauitant. Hæc adduxit Aristoteles cap. 4. confirmat id ipsum cap. 5. ex eo quòd, vt experimento compertum est, aër substracta aqua naturaliter descendit, & similiter aqua, si terra ei extrahatur: fateamur ergo necesse est, elemẽta media in suis locis semper grauitare, atque deorsum niti.

Communis tamen, & vera sententia tenet, nullum elementum in naturali sede grauitare, leuitaréve. Ita sentiunt Mathematici ferè omnes cum Archimede, & Ptolomæo, & ferè omnes Philosophi Peripatetici cum Simplicio, Themistio, Syriano, & Alexandro hîc, ita vt iam vt commune circunferatur axioma, elementa in propriis locis nec grauitant, nec leuitant. Vnum legi Villalpandum, qui oppositam tueri sententiam tentauerit 4. de cælo c. 5. sed adeò rationis momento, & robore eam destitutam comperit, vt coactus fuerit, liberam cuique facultatem concedere tutandi quàm maluerit. Probatur ergo hæc communis sententia experimento, & ratione: experimento quidem, quia nullus non expertus est aërem non degrauare nostra capita, & qui sub aquis natant, aquæ pondus non experiuntur: si verò aër, & aqua in regione propria grauitarent, & deorsum niterentur, non possent non subiecti homines onus magnum sentire, sicut sentiunt, qui terram

vel

vel aquam à proprio loco extractam sustinent. Probatur ratione, & primò de elementis extremis certa apud omnes videtur conclusio, quia neque ignis habet quò vlteriùs ascendat, neque terra quò plùs descendat. Igitur neutrum eorum in propria sede ascendere vel descendere conatur: esset enim frustra talis conatus, & ad terminum naturaliter impossibilem. In vniuersum tamen probatur, quia singula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem, vt illic optata fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiua naturalis illorum ad hunc solùm terminum propendet, & inclinat: hoc ergo adepto non erit principium vltrà tendendi, atque adeò repugnat, quòd si elementa in propria sede perfectè cōstituta sint, vlteriùs cieri naturaliter nitantur grauitando, aut leuitādo, aliàs aut illa non esset propria elementi sedes, vt supponimus, aut elemētum haberet naturalem virtutem descendendi à proprio loco, & tendendi in extraneum: quod planè est absurdum, cùm elementis solùm sit concessa motrix facultas ad proprium locum, quæ est grauitas, vel leuitas. Dixi, si in propria sede perfectè collocentur, si enim aliqua ex parte à proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æque distet à proprio centro, propriáve sphæra, grauitabunt proculdubiò, aut leuitabunt. Experimur nanque grauia vbicunque sint, superiorem locum leuibus, aut minùs grauibus concedere, & è cōtrario, vt cōstat in terra supra aquam, aut aërē ignémve posita, & in aqua aëre, & igne terræ meatibus compressis: quod quidem non aliter euenit, quàm mutuo grauium descendentium leuiumque ascendentium conatu, & motu, id quod etiam in mixtis videre est, vt in liquoribus, quorum aliqui, quia leuiores, grauioribus innatant, grauiores verò aliis subsidunt. Cuius experimenti ratio est, quia natura grauitatis iure suo exigit ad centrum, quo proximiùs possit, accedere, neque quiescere naturaliter potest, donec id assequatur perfectè, ita vt centrum grauitatis simul cum centro vniuersi existat, & grauitatis partes æquè ab ipso distent, proportione seruata grauioris cum minùs graui, & idem prorsus est de leuitate in ordine ad locum sursum: ita tamen, vt si subtraheretur grauior pars, aut leuior, minùs grauis, & minùs leuis à propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuersi, hæc Lunæ concauum pertingeret, vt suprà monuimus.

Superest, satisfaciamus argumentis in contrarium adductis, quæ quidem parum negotij facessunt. Ad primum enim dicimus, idcircò vtres aëre plenos grauiores existere, quia aër circa terram degens impurus est, terrestribus scatēs halitibus, & corpusculis, vt in Solis radio videre est; secus verò contingeret, si puro ac elementari aëre adimplerentur. Ad secundum, vtrunque fatemur experimentum; inficiamur tamen, causam illius esse rationem, quæ in argumento

tæ: igitur specie inter se differunt, ob hanc enim rationem specie distinguitur grauitas à leuitate. Confirmatur, quia grauitas aquæ & leuitas aëris non sunt simplices facultates, sed mixtæ; grauitas verò terræ, & leuitas ignis simplices sunt. Ast facultas simplex, & mixta nequeunt esse eiusdem speciei, vt in aliis omnibus per se patet: igitur nec grauitas terræ, & aquæ, aut leuitas ignis, & aëris eiusdem sunt speciei. Maior videtur expressa ab Arist. cap. 4. & 5. proximè præcedentibus, asserente aërem, & aquam partim esse grauia, partim leuia, & extremorum naturam participare, quæ quidem elementa extrema simpliciter talia sunt; id quod ex eo etiam constat, quòd aqua à loco terræ ascendit, & aër à loco ignis descendit: facultas ergo motrix cuiuslibet elementi medij principium est motus sursum, & deorsum, ac proinde mixta, & specie distincta à facultate cognomina elementi extremi.

Mihi tamen probabilior semper est visa opposita sententia, quam tradit Philop. vt refert Simplicius 2. huius Operis, cōmentario 11. & communiter recipiunt recentiores. Ratio verò, quæ me ad hoc asserendum impellit, sic efformatur. Nefas est multiplicare entitates, perfectionésve essentiales, nulla vrgente necessitate: ast necessitas nulla cogit constituere duas grauitandi, aut leuitandi potentias specie distinctas: fas igitur non est, eas distinguere. Minor, in qua tota posita est difficultas elucidatur, quia grauitas, teste Arist. cap. 1. huius libri, & sequentibus, cui omnes consentiunt, est principium motus deorsum, seu ad medium, & leuitas principium motus sursum, seu à medio: grauitas terræ, & aquæ sunt principia motus deorsum eodem modo, & leuitas aëris & ignis, motus sursum; ergo non sunt ponenda principia specie diuersa. Minor proximè præcedens demonstratur, quia pars aquæ è superiori loco dilapsa innato pondere seorsum fertur per eandem omninò lineam, qua descenderet terra indidem emissa, solo intercedente discrimine maioris, vel minoris velocitatis, quod certum est non sufficere ad distinctionem specificam principiorum inferendam. Confirmatur, quia grauitas aquæ non solùm est principium naturale motus deorsum, sed etiam motus ad centrum vniuersi, quantum est ex se, si grauius aliud corpus non supponatur: igitur natura sua est causa motus deorsum in eundem locum, & eodem modo ac grauitas terræ, ac proinde eiusdem speciei cum illa. Illustratur antecedens, nam si terra superna vi à loco inferiori extraheretur, vel corrumperetur, aut in ea foramen aliquod ad centrum vsque mundi constitueretur, proculdubiò aqua suæ relicta naturæ, ea, qua pollet grauitate, ad centrum occupandum descenderet; ex quo euidenter inferri videtur, grauitatem aquæ, & terræ eiusdem esse speciei, & solùm accidentaliter differre penes maiorem vel minorem intensionem, & idem prorsus est de leuitate ignis, & aëris, id quod ex solutione fundamenti

fundamenti oppositæ sententiæ constabit clariùs:cuius prior antecedentis pars distinguenda est:principium enim grauitatis terræ & aquæ tam remotum quàm proximum,diuersum essentialiter est secundùm se, & quasi materialiter, non tamen formaliter, & in ratione principij illius: est enim substantia aquæ, & propria primarum qualitatum coniugatio grauitatis principium in ordine ad motum deorsum eiusdem omninò rationis cum motu naturali terræ, ac proinde in ratione formali principij vtraque conuenit. Quod autem additur de locorum diuersitate, ex dictis constat, esse intelligendum ex suppositione, quòd terra grauior in centro vniuersi constituatur; secus verò si inde extrahatur, aut locus detur aquæ descendenti, tunc enim ad centrum vsque aqua pertingeret, quod aliter accidit in corpore leui, & graui,vt per se constat, & ideò grauitas, & leuitas specie inter se dissident,vt diximus. Ad confirmationem verò neganda est prior pars maioris propositionis,quòd scilicet grauitas,& leuitas aquæ,& aëris mixtæ sint, quin potiùs sunt omninò simplices,vt contra Niphium,& alios docet Marsil. 2. de generatione,quæst.7. Albert. de Saxonia lib.3. de cælo,quæst. . & supponit D.Tho.lib.1.huius operis, lectione 4. & amplectuntur recentiores.Probaríque potest,tum quia qualitas mixta secūda est propria corporis mixti, supponēs mixtionem primarum qualitatum contrariarum;tum,quia auctore Arist.1.de cælo c.2. corpori simplici,quale est quodlibet elementum,conuenit motus simplex:de huius autem ratione est,ab vna simplici potentia prouenire.Arist. verò in confirmationem maioris adductus solùm cōtendit,aquam non esse simpliciter grauem, & aërem simpliciter leuem comparatione extremorum, hoc est aquam non esse maximè grauem, sed comparatione terræ leuem reputari,non quia in se aliquid leuitatis habeat, sed quia minori grauitate quàm terra prædita est. Eo modo, quo in prædicamento qualitatis potentiam debilem comparatione potentiæ perfectioris impotentiam appellauit. Cùm igitur aqua à loco terræ ascenpit, & descendit aër ab ignis loco, non à propriis virtutibus motiuis id euenit, sed ab extrinseco impellente, terra scilicet, aut igne, ratione maioris grauitatis, vel leuitatis: neque aliud principium confingere necessarium est;cùm assignatum sufficiat, maximè cùm grauitas non sit principium contrariorum motuum,& idem est de leuitate.Ascensus tamen aquæ,v.g.à loco terrę verè contrariatur descensui eiusdem ad eundem locum, immò ab eo differt specie, vt 5.Physicorum probauimus;igitur nequeunt prouenire ab eadem grauitate, vel ab eadem leuitate, in quo nobis non probatur sententia Patrum Conimbricensium hîc quæstione 2. art. 2.

Quinimmò in vniuersū mihi verum videtur, nullam grauita-

concauum sponte propria feratur:igitur elemẽtum terræ summè graue, ignis verò summè leue necessario existit: hoc autem intelligendum est de elementis suæ naturæ relictis, aut in sua puritate,sic enim nihil terra grauius,aut igne leuius reperietur,cùm eorum beneficio mixta grauia,& leuia existant. Secus est,si viciniorum elementorum concretione permixta sint, & ideò plumbum,aurum,argentum, & quædam alia grauiora sunt terra, quæ apud nos est, non tamen terra prope centrum oblitescente:terrestris etiam ignis, ad concauum Lunæ non ascendit, & propter contrariorum obsistentiam,& ob exhalationum terrestrium permixtionem.

Prætereà animaduertendum est, duo elementa media non excludi à ratione summæ grauitatis,& summæ leuitatis,ex eo quòd aqua aliquid habeat leuitatis,& aër aliquid grauitatis:hoc enim planè falsum est, alioqui non conueniret illis motus simplex, cùm hic à virtute motrice simplici effici debeat, vt suprà ex Aristotele tradidimus, & hæc elementa non simplicia corpora, sed mixta potiùs essent appellanda:nec ad vnum tantùm locum per vnam simplicem lineam nata essent moueri, quæ planè absurda sunt, & naturæ corporis simplicis manifestè contraria. Dicuntur igitur elementa media,& non summè, aut simpliciter grauia, nec leuia, quia medium sua natura exigit locum, & non subesse omnibus aut præeminere:ob quam tantùm rationẽ appellantur ab Aristotele capit.4.leuia,vel grauia comparatè,quia sedes elementi medij respectu inferioris superior, respectu superioris inferior meritò dicitur, vnde virtus motiua aquæ cõparatione terræ quodammodò leuitas apparet, quia ad locum supra terram inclinat, relatè tamen ad ignem, vel aërem grauitas nuncupatur, quia ad inferiorem locum ducit;& idem est de facultate motrice aëris, si conferatur ad extrema elementa,vt patet:secundùm se tamen, ac simpliciter terra grauis est,leuis aër,vt diximus.

Ex dictis inferre licet,quinam motus naturales sint elementis, qui violenti,qui præter naturam:in vniuersum enim quoties elementum graue descendit,proprio pondere naturaliter mouetur, vtpote innata facultate,idem est,quoties leue ascendit: cùm tamen graue sursum, deorsum leue tendit, per vim id accidit, nisi fortè ad supplendum vacuum id contingat, siquidem in eo casu motus euenit à principio extrinseco passo proprio pondere actiuè renitente,quod verum habet de quolibet ascẽsu grauis, & descensu leuis, etiamsi aqua à loco terræ ascendat, descendat aër ab ignis sphæra; semper enim eiusmodi motus erunt contra internum impetum propriæ grauitatis,vel leuitatis, quæ determinatè sursum inclinat aut deorsum,vt diximus quæst. 1. si verò motus eueniat circa proprium elementi locum,ita vt nec sit ascensus,nec descensus, sed partes cum eadem prorsus distantia inter se, & ad

centrum, qua relictæ quiescerent omninò, in orbem moueantur, vt contingit in motu, quo ignis rapitur ab orbe lunæ, eiusmodi motus, nec naturalis, nec violentus dicendus est, sed præter naturam, quia nec à principio intrinseco actiuo, nec passiuo, cùm ad id elemētum nullatenus inclinetur, nec ab extrinseco cum reluctantia passi, cùm nec sit contra virtutem motricem elementi propriam, neque alia virtus obsistens appareat. Superest igitur, illum motum futurum præter naturam elementi, hoc est, nec natura ipsa exigente, neque renitēte. Ex quibus principiis haud difficile erit, iudicium ferre in specie de singulis elementorum motibus, quos sigillatim recensere, & operosum & inutile censeo.

Circa posteriorem quæstionis partem videtur fuisse sententia Arist. hîc cap. 4. & 5. asserentis, aërem, & aquam in propriis locis grauitare, deorsúmque propendere, id quod hisce probat argumētis: Quia vtres aëre pleni grauiores sunt, magísque deorsum propendent, quàm ipsi sine aëre, quod quidem aliunde prouenire nequit, nisi ex eo, quòd aër grauitet in proprio loco. Præterea lignum centum librarum velociùs per aërem descendit, quàm plumbi libra, cùm tamen plumbum vnius libræ celeriùs per aquam descendat, quàm lignum eiusdem ponderis. Ast hoc nequit euenire, nisi quia lignum plus aëris in poris cōtinet, quàm plumbum, qui quidē in propria regione deorsum tendat, & ideò plus aëris velociùs corpus vehit, minùs autem impellit in aqua, & ideò per eam plumbum celeriùs descendit, quia minùs aeris continet, & meliùs à grauitate aquæ deorsum conantis impellitur: igitur aër, & aqua in propriis locis grauitant. Hæc adduxit Aristoteles cap. 4. confirmat id ipsum cap. 5. ex eo quòd, vt experimento compertum est, aër substracta aqua naturaliter descendit, & similiter aqua, si terra ei extrahatur: fateamur ergo necesse est, elemēta media in suis locis semper grauitare, atque deorsum niti.

Communis tamen, & vera sententia tenet, nullum elementum in naturali sede grauitare, leuitaréve. Ita sentiunt Mathematici ferè omnes cum Archimede, & Ptolomæo, & ferè omnes Philosophi Peripatetici cum Simplicio, Themistio, Syriano, & Alexandro hîc, ita vt iam vt commune circunferatur axioma, elementa in propriis locis nec grauitant, nec leuitant. Vnum legi Villalpandum, qui oppositam tueri sententiam tentauerit 4. de cælo c. 5. sed adeò rationis momento, & robore eam destitutam comperit, vt coactus fuerit, liberam cuique facultatem concedere tutandi quàm maluerit. Probatur ergo hæc communis sententia experimento, & ratione: experimento quidem, quia nullus non expertus est aërem non degrauare nostra capita, & qui sub aquis natant, aquæ pondus non experiuntur: si verò aër, & aqua in regione propria grauitarent, & deorsum niterentur, non possent non subiecti homines onus magnum sentire, sicut sentiunt, qui terram

vel

vel aquam à proprio loco extractam sustinent. Probatur ratione, & primò de elementis extremis certa apud omnes videtur conclusio, quia neque ignis habet quò vlteriùs ascendat, neque terra quò plùs descendat. Igitur neutrum eorum in propria sede ascendere vel descendere conatur: esset enim frustra talis conatus, & ad terminum naturaliter impossibilem. In vniuersum tamen probatur, quia singula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem, vt illic optata fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiua naturalis illorum ad hunc solùm terminum propendet, & inclinat: hoc ergo adepto non erit principium vltrà tendendi, atque adeò repugnat, quòd si elementa in propria sede perfectè cõstituta sint, vlteriùs cieri naturaliter nitantur grauitando, aut leuitãdo, aliàs aut illa non esset propria elementi sedes, vt supponimus, aut elemẽtum haberet naturalem virtutem descendendi à proprio loco, & tendendi in extraneum: quod planè est absurdum, cùm elementis solùm sit concessa motrix facultas ad proprium locum, quæ est grauitas, vel leuitas. Dixi, si in propria sede perfectè collocentur, si enim aliqua ex parte à proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æquè distet à proprio centro, propriáve sphæra, grauitabunt: proculdubiò, aut leuitabunt. Experimur nanque grauia vbicunque sint, superiorem locum leuibus, aut minùs grauibus concedere, & è cõtrario, vt cõstat in terra supra aquam, aut aërẽ ignémve posita, & in aqua aëre, & igne terræ meatibus compressis: quod quidem non aliter euenit, quàm mutuo grauium descendentium leuiumque ascendentium conatu, & motu, id quod etiam in mixtis videre est, vt in liquoribus, quorum aliqui, quia leuiores, grauioribus innatant, grauiores verò aliis subsidunt. Cuius experimenti ratio est, quia natura grauitatis iure suo exigit ad centrum, quo proximiùs possit, accedere, neque quiescere naturaliter potest, donec id assequatur perfectè, ita vt centrum grauitatis simul cum centro vniuersi existat; & grauitatis partes æquè ab ipso distent, proportione seruata grauioris cum minùs graui, & idem prorsus est de leuitate in ordine ad locum sursum: ita tamen, vt si subtraheretur grauior pars, aut leuior, minùs grauis, & minùs leuis à propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuersi, hæc Lunæ concauum pertingeret, vt suprà monuimus.

Superest, satisfaciamus argumentis in contrarium adductis, quæ quidem parum negotij facessunt. Ad primum enim dicimus, idcircò vtres aëre plenos grauiores existere, quia aër circa terram degens impurus est, terrestribus scatẽs halitibus, & corpusculis, vt in Solis radio videre est; secus verò contingeret, si puro ac elementari aëre adimplerentur. Ad secundum, vtrunque fatemur experimentum; inficiamur tamen, causam illius esse rationem, quæ in argumento

